

E könyv a civil világ kicsiny szabad köreiről és azokat számtalan disznószemével figyelő hatalomról szól. Két korszakról. Az egyikben a kádári hatalom leépüléséről és az egyetemi klubvilág fölépüléséről, a másikban az orbáni hatalom kiépüléséről és a civil világ megfojtásáról szól a mese. Visszatekintve, az 1970-es és 80-as évek hősi kornak tűnnek, a 2010-es évek pedig származékos és alantas világnak. Szentirmai László egybegyűjtötte egy hajdani legendás, közgázos klub dokumentumait, és nagy szorgalommal átvilágította a megfigyelőket, hogy ebből megírja egy tisztességes és bátor vállalkozás, a közgázdiák szabadságharc történetét.

A hetvenes években a diákmozgalmi súlypont átkerült az MKKE-re, a reform átmeneti szabadságát megízlelő oktatók és diákok mozgolódni kezdtek. A Rajk László Szakkollégium, majd a POLVAX Klub és a többi egyetemi szakkollégium egyszerre tükrözte a tanárok egy részének és a diákoknak a politikai és szakmai szabadságvágyát.

Az orbáni rezsím gépezete nemcsak az új POLVAXot darálta le, hanem valamennyi alkotmányos ellensúlyt és autonóm szervezetet. A könyvből jól látszik, hogy mennyi remény és reménytelenség fűződik egy civil kísérlethez az elmúlt évtizedben.

LENGYEL LÁSZLÓ előszavából

1976–1984 között a korabeli Magyarország egyik legizgalmasabb és legszabadabb helye a budapesti közgazdasági egyetem volt. Létezett és működött már a Rajk-szakkollégium, egyetemi klubélete évtizedes tekintélynek és népszerűségnek örvendett, és itt virágozhatott ki a korszakra olyannyira jellemző „második nyilvánosság” egyik leghíresebb és leghírhedtebb intézménye, a POLVAX. E három kör ugyanazon intézmény keretei között kereste a lehetséges megoldást ugyanazon kihívásra: hogyan lehetséges beszélni és gondolkodni mindarról nyilvánosan is, amiről tudjuk, hogy hivatalosan nem lehet.

Szentirmai László szakkutatókat megszegyenítő alaposítással mutatja be nekünk legalább egyetlen területen ezt a mechanizmust: az egyetemi/alternatív világ megfigyelésére szakosodott kisüzem helyét a nagyüzem egészen belül. Megtudhatjuk a beszervezések százféle trükkjét, olvashatjuk a bornírt és fontoskodó jelentések szövegeit, megismerhetjük a rejtett jutalmazásokat, a júdás pénzének formáit és későbbi karrierüket megalapozó mivoltukat.

Végül az olvasó kaphat egy meglehetősen aktuális, mondhatnánk naprakész és egyre fontosabb leckét arról is, hogy mi a helyzet a 2010 utáni Magyarországon azzal a félországgal, amelynek egyre kevésbé tetszik mindaz, ami a gránitszilárdságú kétharmad foszlékony uralma idején velük történik. Egyfelől hallatlanul izgalmas végig követni azt az ébredési folyamatot, ahogyan az egykori klubharcosok három és fél évtized elmúltával rájönnek az egykori „második nyilvánosság” újbóli feltámasztásának kényszerű igényére.

KÉRI LÁSZLÓ utószavából

SZENTIRMAI LÁSZLÓ

POLVAX

SZENTIRMAI LÁSZLÓ

POLVAX

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG BELÜGYMINISZTERIUMA

SZIGORÚAN TITKOS!

SZERV: III / III. CSOPORTFŐNÖKSÉG

OSZTÁLY: III / III-2-a ELHÁRÍTÁS FELSŐFOKÚ INTÉZMÉNYEKBEN

MUNKA DOSSZIÉ

OBJEKTUM: MKKE KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM

MINŐSÍTÉS: MEGFIGYELT

FEDŐNÉV: „TUDÓSÍTÓ”

„B” DOSSZIÉ SZÁMA: H-1953

AZ ÜGY 1 KÖTETBEN

MEGNYITVA / LEZÁRVA: 1976–84

MEGNYITVA / LEZÁRVA: 2011–16

ARCHÍV SZÁM: 2018

EGY POLITIKAI KLUB
A KÁDÁR- ÉS AZ ORBÁN-KORBAN

Szentirmay László

POLVAX

CIVILKURÁZSI

Egy politikai klub
a Kádár- és az Orbán-korban

impresszum

Kiadó

IR-MA SZAMIZDAT KIADÓ

Felelős kiadó

A PROMO DATA Kft. ügyvezetője

Árulaterv, tipográfia

Séra Attila

Borító

Deák Kázmér és a szerző

Lektor

Domány András

Fotók

Fáth Péter, Fülöp Gábor, Halász Géza,
Jávor István, Kincses Gyula,
Konkoly-Thege György, Lugosi Lugo László,
Szolcsánszky Szilvia, T. Balogh László,
Urbán Tamás, Váradi Tamás,
Várady-Brenner Ildikó,
valamint a Közgáz Klub tagjai,
a Rajk Archívum és mások

Karikatúrák

Deák Kázmér és Halász Géza

Dokumentumok

ÁBTL (Állambiztonsági Szolgálatok
Történeti Levéltára),
Klub Közlöny, Közgazdász

A könyv kiadását támogatta

Dataneum Ingatlan Kft.
FreeSoft Kft.
Pek-Snack Kft.
Rév és Társa Kereskedelmi Zrt.
Summa Artium Alapítvány

Médiapartner

Klubrádió

Nyomta és kötötte
Felelős vezető

Dürer Nyomda Kft., Gyula
Aggod István ügyvezető

ISBN 978-615-00-3978-7

© Szentirmay László, 2018 Minden jog fenntartva

A könyv anyagának bármilyen más célú felhasználásához
a kiadó írásbeli hozzájárulása szükséges

2018

Előszó

E könyv a civil világ kicsiny szabad köreiről és azokat számtalan disznószemével figyelő hatalomról szól. Két korszakról. Az egyikben a kádári hatalom leépüléséről és az egyetemi klubvilág fölépüléséről, a másikban az orbáni hatalom kiépüléséről és a civil világ megfojtásáról szól a mese. Visszatekintve, az 1970-es és 80-as évek hősi kornak tűnnek, a 2010-es évek pedig szármalmas és alantas világnak. Szentirmay László egybegyűjtötte egy hajdani legendás, közgázos klub dokumentumait, és nagy szorgalommal átvilágította a megfigyelőket, hogy ebből megírja egy tisztességes és bátor vállalkozás, a *közgazdász diák szabadságharc történetét*.

A kádári hatalom az 1956-os forradalomból, és ezen belül az egyetemi diákmozgalmakból levonta maga számára a legfontosabb következtetéseket: 1. a rendszerre két veszélyes társadalmi csoport jelent igazi kockázatot: a nagyüzemi munkásság és az egyetemi diákság. Minden eszközzel meg kell akadályozni, hogy e két „veszélyes elem” érintkezzen, továbbá az egyetemeken meg kell nyerni és támogatni a velünk rokonszenvezőket, tűrni és engedni kell a szakmával foglalkozókat, tiltani és távol tartani szükséges a rendszerrel ellenségeseket. 2. A rendszer nem a Sztálin–Rákosi-elv mentén halad – az osztályharc éleződik, egyre kevesebb méz a madzagra, egyre nagyobb bunkó a kézben –, hanem a Kádár-elven: aki nincs ellenünk, velünk van, több mézet a madzagra, kisebb ütéseket a fejekre. Az erős csoportokkal kiegyezni, és nem harcolni akarunk. Az egyetemistákat, különösen a fővárosi elitegyetemek diákjait magunknak neveljük, elvadítani nem célunk. 3. A rendszer urai többet tudnak meg az egyes társadalmi csoportokról fehér asztalok mellett, mint a titkosszolgálati jelentésekből, a politikusok találkoznak egyetemi tanárokkal és diákokkal, az erőszakhatalom csak mindennek kiegészítő eszköze. Ez nem KGB-, Stasi-, Securitate-állam, a titkosszolgálatokban kevésbé bizunk, mint a diákokban és a tanároknak.

A budapesti Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem a hatvanas évek közepétől, a gazdasági reformra készulve, az egyik legfontosabb elitképző egyetemmé vált. A hatalom egyik szárnya, Nyers Rezsővel, Fehér Lajossal, Fock Jenővel és Aczél Györggyel megértette, hogy iskolázott gazdasági vezetők nélkül a gazdaság válságra van ítélve. De a rendszer alapszabályát nem szeghették meg: 56-os vagy radikális reformer (a „reformtól Nyugatra” Bródy András iróniája szerint) nem taníthatott az egyetemen. Így Bródy András, Jánossy Ferenc, Kopátsy Sándor, Kornai János, Liska Tibor, Nagy Tamás, Tardos Márton az első nagy nemzedékből, Antal László, Bauer Tamás, Juhász Pál, Laki Mihály, Soós Károly Attila a másodikból, nem lehettek az egyetem tanárai. Csinálhattak reformtervezeteket, de nem ronthatták meg a diákokat. Az egyetemnek a kádári közép-utas, mérsékelt reformizmust kellett képviselnie.

Az első rést a hatalom falán nem a közgazdászok, hanem a bölcsészek ütötték, amikor a Lukács-iskola filozófusai és az újdonságként megjelenő szociológia irányába tájékozódtak a hatvanas években. 1968-ra már létezett egy kicsiny, balos diákmozgalom, amelyen a rendszer példát is statuált. A prágai tavasz télbe fordításával csak idő kérdése volt, hogy mikor és milyen formában végez a hatalom az éppen megindult gazdasági reformmal és az engedetlen filozófusokkal és szociológusokkal. A „filozófus-perrel” leszámoltak a bölcsész mozgolódással, ugyanakkor megteremtették a demokratikus ellenzék alapjait. A diákmozgalmi súlypont átkerült az MKKE-re, a reform átmeneti szabadságát megízlelő oktatók és diákok mozgolódnak kezdtek. A Rajk László Szakkollégium, majd a POLVAX Klub és a többi egyetemi szakkollégium egyszerre tükrözte a tanárok egy részének és a diákoknak a politikai és szakmai szabadságvágyát.

Először a közgazdászok is folytatták a bölcsészeknél kialakult eszmei vonalvezetést: vissza Marxhoz. Szembesítük a Rajkban, Marx *Tőkijének* szeminarizálásával a hatalmat:

nem azt teszi, amit az eredeti marxizmus mond. A szakmai fordulatot Kornai *Hiányának* befogadása jelentette, majd az új, liberális reformeszmék kiérlelése a nyolcvanas években. A POLVAX a nyolcvanas évek klubhálózatának egyik katalizátora. Azok az értelmiségiek, akik ekkor a hivatalos egyetemi oktatásból személyükkel vagy témájukkal kiszorultak, ebben a klubban próbálhatták ki a diákokon, hogy mit ér szakmai teljesítményük és politikai bátorságuk. A könyv, nagyon helyesen, leírja a röpkülő egyetemeken hetvenes évek végi próbálkozásait is. De éppen a dokumentumokból látjuk, hogy itt nagyon kevés diáknak, nagyon korlátozott szellemi élményben lehetett része: inkább a bátor részvétel volt a fontos, mint a mondanivaló. A POLVAX, akár a Rajk, majd a Bibó, valódi szellemi kihívás volt előadónak és hallgatóinak egyaránt. Itt újat, jól alá támasztott érvelést és világos előadásmódot kellett nyújtani. A diákok értő és kíváncsi közönség voltak. Megmértékedtünk. A szereplés leválogatta az előadókat. Akit itt elismertek, annak az ország valamennyi klubjában volt hitele. A jó előadók évek, talán évtizedre hagytak maguk után emlékeket.

Mind az elődők, mind a szervezők egy virtuális csapat tagjai voltunk. Pontosan ismertük, hogy ki mire képes, mit mond, hol folytassuk a mondanivalóját. Közösek voltak az értékeink. Közös a nyelvünk. A POLVAX „Irmával”, a Rakpart Klub Horváth Misivel, a 405-ös Kör Diczházy Bercivel pontosan a bibói „szabadság kis körei” voltak. A megfigyelők megfigyelhettek, a betiltók betilthattak, de a klubok és körök éltek. Itt nevelődtek, lettek naggyá a „Dimitrov téri fiúk”, ahogy Kornai nevezte szelíd gúnnyal a reformereket. A kádári hatalom pontosan tudta, hogy harc folyik a lelkekért, amelyben bevette mindhárom fegyverét. Ha maga Kádár el is utasította, hogy az egyetemeken megjelenjen, elvárta, hogy politikusai Aczélról Nyersig, Pozsgaytól Horváth Istvánig elmenjenek és állják a sarat a diákokkal szemben. A rendszer elvárta az egyetemi párt- és KISZ-vezetésektől, hogy a tiltás, türés és támogatás határait pontosan

húzzák meg. Végül, a szakszolgálati tisztoktól, hogy fenyegetsenek és édesgetsenek. (Szentirmay László érdeme, hogy az ügynökök mellett, inkább a szakszolgálati, a tartótisztekről beszél, a rendszer igazi kutyaíráról.) 1989 a bizonyítéka, hogy a civil világ nyert, az ancien régime veszített. Akkor...

Itt be is fejezhetném előszavamat, ha 2010 után nem tér vissza a régi-új, új-régi világ, ha nem következik egy tekintélyi hatalom berendezkedése. „Irma” második kísérlete, a POLVAX és vele a klubok szabad világának feltámasztása csak ideig-óráig sikerült. Az orbáni rezsim gépezete nemcsak az új POLVAXot darálta le, hanem valamennyi alkotmányos ellensúlyt és autonóm szervezetet. A könyvből jól látszik, hogy mennyi remény és reménytelenség fűződik egy civil kísérlethez az elmúlt évtizedben. Az előadók már magányosak, tisztességesen csak magukat képviselik. A hallgatók többé már nem egyetemi hallgatók. A hatalom képviselői már nem kívánják megnyerni az értelmiség lelkét – megtagadni akarják és tudják. Gyanítom, hogy már ügynökök sincsenek a teremben, hogy följelentenek. A hatalom mindent tud, mi nem érdekeli.

Őszológusok lettünk: „egy őszológus félcipőbe jár csak / meg félkabátban fél s negyed ballonban / a túrt avar a pizsama alá csap / és meztelen bokán nyalintja nyomban / az őszológusban egy a napszak / s e délután és este közti sávban / a szívig ér az édes megrohadt szag / hol andalog a lélek elmúlásán / az ember felnő felnőtt és lelappa / még rá se lép e gyűrött irkalapra / már kucorodhat össze mindhiában / kezében ernyő fején nyúlkalapja / s a kórházkert a nedves kurta mappa / reá csukódik lassúdan és puhádan” – ahogy Parti Nagy Lajos írja.

És mégis... Kérdik, kiből bízunk? Bennük, akik akkor és ott, szervezték a szabadságot. Megtették ma is, holnap is. Olyanok ők, mint a republikánusok Stendhal regényeiben. Ketten-hárman élnek egy kisvárosban, néhány százan egy nagyban. De miattuk érdemes egy kisvárosban vagy a százszor szent, százszor elátkozott Budapesten élni.

Lengyel László

Tartalom

LENGYEL LÁSZLÓ – ELŐSZÓ

I. POLVAX AZ „ÓKORBAN” (1976–1984)

REBELLIS KÖZGÁZOSOK 1968 UTÁN – diákmozgolódás a bürokrácia ellen
KOLLÉGIUMOK, KLUBOK ÉS KÖRÖK – a közéleti klubmozgalom elterjedése
A RAJK – úttörő diák-önkormányzatiság („szegény Laci, ha itt lenne, de közénk lövetne...”)
A REPÜLŐ EGYETEMEK – ellenzéki lakásszemináriumok és a Hétfői Szabadegyetem
A KÖZGÁZ KLUB – hogyan vált pár év alatt a legnépszerűbb egyetemi klubba
A POLVAX – közéleti teaházból kétszer betiltott politikai klub
TUDÓSÍTÁSOK AZ „ÓKORI” KLUBESTEKRŐL
■ Knopp András – a másként gondolkodókról, az ellenzékről
■ Arday Lajos – külföldi magyarok – Trianon és következményei
■ Horváth István – belügyeink – „az ellenzék a belső bomlasztást segíti”
■ Németh Jenő – tájékoztatáspolitikai – a tájékoztatás megcsúfolása
■ Alexa Károly – Berkovits György – Reményi József Tamás: – a Mozgó Világ hattyúdala
■ Bauer Tamás – Sárközy Tamás – a reform jövője – „radikális és kormányzati reform kéne”
■ Horn Gyula a kelet-nyugati kapcsolatok, Bösről, vita Ceausescuval, II. János Pál pápáról
■ Bródy János – feLugossy László – Széký János – a beat hullámai – „a helyzet reménytelen, de nem komoly”
■ Hegedűs András – társadalmi reform – „gazdasági reform nincs politikai reform nélkül”
■ Hankiss Elemér – működési zavarok a társadalomban – a társadalmi szerződés torzulásai
■ Lengyel László – gazdasági reform és demokrácia – „más fórumot nem kapunk...”
■ Gombár Csaba – politikai kultúra – alattvalói, jogtudat nélküli, sérelmi, borúlátó
■ Vargha János – Zsuffa Ervin – a Dunai Vízlepcső – gazdasági, környezetvédelmi, politikai problémák
■ Schmitt Pál – a los angelesi olimpia bojkottja – a sportvezető mellébeszélése és hazudozása
■ Nyers Rezső – a reform lehetőségei – „szükség van nagy lépésekre és radikálisokra is”
A BEFŐT – a biztató egyetemközi összefogás durva elfojtása
A KLUBOSOK – a „bőrös-kulcsos menedékháztól” az 1981-es BEFŐT és Illés koncert szervezéséig

II. TITKAINK (ügynökök és informátorok a Közgázon – jelentések a POLVAX-ról)

Titkaink – iratok és dossziék gyűjtése és ipari méretű megsemmisítése
Bűnös vagy áldozat...? – nem az aláírás a döntő
Fátylat rá? – a diabolizálástól a felmentésig
Zsarolással kényszerítve – az ávótól a kádári III/III ismert ügynökeiig
'Társaimról jelentem...' – a Kögáz besúgói 1968 után
A beszerzés – alapos többhavi környezettanulmány után
A fő bűnösök: a tartótisztek és főnökeik
A Közgáz K-283-as szigorúan titkos (SZT) tisztje – a 'nemzetközis' ügynökök kerítője
Nem teljesen önkéntes segítők – a „hivatalos-”, a „társadalmi-” és az „alkalmi operatív kapcsolatok”
KÖZGÁZOS BESZERVEZÉSI KÍSÉRLETEK NYOM NÉLKÜL
Halász József: Mézesmadzag az előfelvételisnek
Mihályi Péter: Találkozás a belügyi (bal) összekötővel a Terv presszóban
N.N.: Három (per három) a magyar 'igazság'
Sas István: A visszautasítás stigmája
Menyus: Amerika helyett pár korsó sör
Z.Z.: Balos megfigyeltből szervezett
„JÚDÁS-FACEBOOK” – A CÉG KÖZGÁZOS EMBEREINEK DOSSZIÉI
„Hajnal Attila” fedőnevű titkos megbízott
„Szabolcs” fn. informátor, majd „Széplaki” fn. titkos munkatárs
„Riporter” fn. tmb.
„Csikós” fn. tmb.
„Lantos” fn. tmb.
„Kiri” („Kovács Margit”) fn. tmb, majd tmt.
„Sajósi” fn. társadalmi kapcsolat
„Hartmann László” fn. tmb.
Oktatóink I.: „Kerny” fn.- és „Bézi” fn. tmt.
Oktatóink II.: „Történész” fn.- és „B.T.I.” fn. társadalmi kapcsolat
A Titkaink irodalomjegyzéke

161

III POLVAX AZ „ÚJKORBAN” (2011–2016)

Bródy János 'Ezek ugyanazok'
Dobszay János 'Pokolbéli víg napjaink' – a két rendszer összehasonlítása
Halász Géza Orbániáda (karikatúrák)
Déja vu – összefoglaló a klubestekről
Újra itt van – ismét indul a POLVAX
■ Bokros Lajos – fehérek közt egy európai parlamenti képviselő
■ Kéri László – szórakoztatva gondolkztatott – a 2010-es választások után...
■ Oszkó Péter – herfli és gazdasági jövőkép
Tavaszi összefoglaló
■ Surányi György – éllovasból sereghajtó – vastaps Tininek és a jegybank volt elnökének
■ Dénes Balázs – Istvánffy András – Juhász Péter – civilek a pályán
■ Bajnai Gordon – a politikusok között egy európai – Haza és Haladás
■ Sárközy Tamás – a régi polvaxok sikeres vendégének új könyve
■ Békesi László – Ványadt bácsi után pártkatonákról és gazdasági szélhámosokról
■ Szőnyi Tamás – irodalmi életünk besúgói kétezer oldalon
■ Petschnig Zita – zsákutcában a gazdaság
■ Parti Nagy Lajos – (fülkér) vastaps a Fülkeforr és vidékének
■ Balázs Péter – „az úri klubban nem illik a padlóra köpni” – helyzetünk a világban
Szolesánszky Szilvia A POLVAX közönségéről
■ Iványi Gábor – eljött hozzánk a Mikulás – az egyházak szerepe
■ Szénási Sándor Egy este a nyóckerben, ahol megjelent a karácsony szelleme
■ Simor András – a jegybankelnök búcsúja – mi lesz a független MNB-vel?
■ Lengyel László – egy független értelmiségi – leváltható-e a rendszer?
■ Pokorni Zoltán – aki félreállt a Fideszben – bentről változtatni?
■ Várszegi Asztrik – „bírom Ferencben, a puritán jezsuitában”
Búcsú Szilvitől
■ Heller Ágnes – a nagy tudású örök kritikus optimista
■ Mesterházy Attila – egy amatőr optimista
■ Konrád György – a pártállam nem vadonatúj jelenség
■ Király Júlia – 'király' volt a klubest – a bezárkózó gazdaságpolitika veszélyeiről
■ Bauer Tamás – Karácsony Gergely – együttműködés vagy további agonizálás?
■ Magyar Bálint – a maffiaállam polipvadásza – a szervezett felvilág
■ Pusztai Erzsébet – Herényi Károly – hontalan jobboldal – a nem populista jobboldaliak
■ Vadai Ágnes – a jövő női politikusa? – az országgyűlési választás előtt
■ Bokros Lajos (+ Demszky Gábor – Atkári János) – az összefogás embere a főpolgármester-jelölt
■ Gyurcsány Ferenc – „bukjon Orbán, de ne túl gyorsan!” – a személyiséghiányos ballib oldalról
■ André Goodfriend – amerikai jóbarátunk „kiváló dolgozó” kitüntetést kapott
■ Kuncze Gábor – hiteles demokratikus vezető nélkül nem megy – a G-gate után...
■ Kovacs Zoltán – Murányi Marcell – az új ember Kovácsa – a G-nap hatása a médiára
■ Spiro György – spirodalom óra: világmegváltók és a megváltatlan világ
■ Bodnár Zoltán – a liberális bankár: nem szárnyal az illiberális gazdaság
■ Dr. Hajdu Nóra – Tarjányi Péter – migránsok vagy menekültek?
■ Majtényi László – NER: „tényárnyaló tényérnyalók”
■ Bojár Gábor – „csak a független vállalkozók lehetnek bátrak?”

284

KÉRI LÁSZLÓ – UTÓSZÓ „Három az egyben”

Mellékletek:

Rostoványi Zsolt rektor ajánlása
Lánczi András rektor ajánlása
Az 103 „ókori” és a 35 „újkori” klubest jegyzéke
„Hajnal Attila” előfelvételis besúgó jelentése Horváth honvéd kirúgásáról
„EX-KATEDRA” – Kovács János Mátyás kritikus cikke a Közgazdászban 1969 elején
Széles Adolf K-283-as SZT tiszt jellemzése
Klub Közlöny 1983 április: előzetes kérdések Horváth István belügyminiszterhez
Az Élet és Irodalom cikkjegyzéke az állambiztonsági iratnyilvánosságról (1998–2006)
Az AIESEC és a KISZ válasza a bírálatokra
Egy egykori KISZ-titkár a POLVAX-ról
Bokros Lajos interjúja a 70-es és 80-as évekről
A szerző köszönete az együttműködőknek
A könyv kiadásának támogatói

Rebellis közgázósok '68 után

Össze'kovács'olódott társaság

1968 több szempontból is emblemikus év. Elsősorban ekkor indult az új gazdasági mechanizmus, amely reformokat jelentett a korábbi tervutasításos gazdasági irányításhoz képest, s ez közvetve elősegítette a nagyobb szabadságot más területeken, például az oktatásban és különösen a kulturális életben, az irodalomban, a képzőművészetekben, valamint a színházi életben, s ekkor virágzott ki a filmes magyar „új hullám” is. A hétköznapi embereknek eleinte csak „a legvidámabb barakkot”, a relatív gazdagodás lehetőségét, a Trabantot, a Moszkvicsot, vagy akár a Zsigulit, a hétvégi kertet, a vityillót, esetleg balatoni házacskát, nyugati társasutatót, illetve háromévenkénti akár egyéni utazást is hozott. Így lett Magyarország a rendszerváltásig a kelet-európai mintaország, az NDK állampolgárainak az elérhető „Nyugat”, a többi szovjet csatlós ország állampolgárai számára a remélt példa. Ekkor fulladt kudarcba a magyar vezetés által legtovább támogatott, de végül feladott csehszlovák „emberarcú szocializmus” az augusztus 21-i katonai intervencióval, amely szerencsére nem okozott véres és tömeges emberáldozatot, mint a mi 1956-os forradalmunk, de hosszú évekre a legsötétebb szocializmusba vetette vissza északi szomszédunkat. Egyúttal sajnos közrejátszott a mi balos, moszkovita párt-funkcionáriusaink megerősödésében, pár éven belül pedig az akkori viszonyokhoz képest progresszív politikusok és gazdasági vezetők félreállításában. A reform visszafogása egyúttal a szellemi élet dogmatikusainak térnyerését is jelentette, és megkezdődött az igazán haladó, független, kritikus személyiségek, egyetemi oktatók és más szakemberek kirúgása, ellehetetlenítése, egyesek emigrációba kényszerítése (például Szelényi Iván: 1975, Heller Ágnes, Fehér Ferenc, Márkus György: 1977). De 1968 volt a nyu-

gati diáklázadások éve is, amely bár csak közvetetten, de azért némi befolyást jelentett a hazai ifjúsági gondolkodásban, az egyetemi közéletben is.

E szerencsésnek mondható évben kovácsolódott össze a Közgázra felvett diákok körében egy baráti társaság, amely világmegváltó álmait komoly önképzőkori tanulással és vitákkal, valamint sok kirándulással, szociológiai felmérésekben való részvétellel, falujárással próbálta megvalósítani. A csoport szellemi vezére Kovács János Mátyás volt, és a „kemény maghoz” tartozott – az őket megfigyelő belügy jelentése szerint is – Gács János, Major Iván, Pécsi Vera és Tömpe István¹, valamint Gábor László, Kemény Mária, Körte Mihály, Lackó Mária, Major Zsuzsa, Salamon Gabriella, Szegő András, valamint az NDK-ból érkezett Walter Demmler.² S említhetjük a felsőbb éves „tervmat” és „elméleti” szakosok közül Csanádi Gábort, Rupp Kálmánt, Szalai Júliát, Vági Gábort és Valentiny Pált, illetve az alattuk lévő évfolyamokról Földvári Zsuzsát, Hegedüs Andrást (Grisa), Réti Pált, Rónai Ivánt és másokat.

Sok „funkcigyerek” járt akkoriban a Közgázra, akik az akkori nomenklatura családjában szocializálódtak. Szüleik közül néhányan illegális kommunista párttagok (Gács), fegyverrel harcoló partizánok (Major), spanyolok³ (Tömpe) voltak, a háború után különböző párt- és állami funkciókat viseltek. Köztük voltak például Hegedüs András 56-os miniszterelnök, majd szociológus fiai, András és József is. A Rákosi- és a korai Kádár-rendszer e családokban is nem csekély skizofréniát, kisebb-nagyobb családi konfliktusokat okozott, s a gondolkodó fiataloknál akár szélsőbalos, maoista, később enyhébb, vagy akár egyértelmű rebellis ellenzéki gondolkodáshoz, sőt tevékenységhez is vezetett.

1 Köszönet a csoport tagjainak, különösen Gács Jánosnak, Major Ivánnak, Kovács János Mátyásnak, Tömpe Istvánnak és Pécsi Verának, akik személyes közlésekkel (2017-18) segítették a fejezet megírását.

2 A csoport jó barátja volt Walter Demmler, aki az akkori NDK egyik „sportoló-tenyésztő” középiskolájába járt, de egy sérülése miatt kidobták. Erre elhatározta, hogy a kelet-németek számára elérhető „Nyugatra”, vagyis Magyarországra távozik, így jelentkezett a Közgázra. A végzés után magyar feleségével hazatért és naivan a rendszer megreformálásába kezdett, bekapcsolódott az evangélikus egyház keretein belül működött ellenzéki mozgalmába, de fél éven belül őrizetbe vették. Csak úgy engedték el, ha vállalja, hogy két évet leszolgál a „demokratikus” kelet-német hadseregben. Volt egyetemi barátai ekkor bevetették a funkcionáriusok segítségét, és sikerült is visszamenekíteniük Waltert Magyarországra, ahol sikeres üzleti tanácsadó céget hozott létre. 2016 elején súlyos betegség következtében meghalt.

3 Az 1936-39-es spanyol polgárháborúban a lázadókat, Franco tábornok falangistáit és más nacionalista erőket Hitler Németországa, Mussolini Olaszországa és Salazar Portugáliája támogatta fegyverekkel és csapatokkal, a köztársaságiakat pedig Mexikó és a Szovjetunió, valamint a 40.000 önkéntesből álló nemzetközi brigádok, benne 1.200 magyar, akiknek a fele a harcokban, további 350 pedig a polgárháborút követően vesztette életét.

A legendás Szabó Kálmán rektor által bevezetett egyetemi reform eredményeként ők az első olyan évfolyamhoz tartoztak, ahol az első évben általános, egységes alapozó oktatást kaptak, s csak másodikról szakosodtak a kívánt vagy elérhető területre. Ők voltak a „népgazdtervesek”, akik közül többen ismerték egymást közös, elitebb gimnáziumokból, az előző évek balos vietnami szolidaritási akcióiból, társadalmi munkákból, építőtáborokból, kultúrprogramokból, kirándulásokból, esetleg tüntetések-ből – például az amerikai nagykövetség előtt a vietnami háború elleni vagy a görög nagykövetség előtt a junta katonai puccsa elleni tiltakozásból –, és persze a fiúk a Kalocsán eltöltött egyéves előfelvételis katonaságból. Többen már összejöttek az első évfolyamon, például a „népgazdtervet” előkészítő, főleg matematika- vagy marxizmussemináriumokon.

Érdekes módon a szakválasztásnál előkerült az akkoriban kiéleződött „népi–urbánus” vita, konkrétan a zsidó származás kérdése. Sokuknál fel sem merült ez a kérdés, otthon „ez nem volt téma” (többen nem vallásos, ateista családban nőttek fel, s volt, hogy a szülők még a holokauszt megpróbáltatásairól sem nagyon beszéltek). Így a baráti társaság kialakulásánál nem igazán volt szempont, hogy ki zsidó származású, és ki nem. Meglepetésre az egyetem akkori „plebejus” KISZ-vezetői hozták ezt fel, például Andics Jenő, a későbbi pártpolitikus Nagy Sándor és a rendszerváltás előtti miniszterelnök Németh Miklós. Ma már mosolygató agyréznek tűnik, de volt, aki még azt is fölvetette, hogy „*ennyi zsidó nem lehet ugyanarra a szakra*”. A baráti kör szülei között persze „nagykutyák” is voltak, akik azonnal közbeléptek, így mindnyájan a választott szakra kerülhettek.

A társaság kibővült más szakokra, évfolyamokra vagy más egyetemekre járó barátokkal, illetve azok partnereivel is. Számuk a haverokat, szimpatizánsokat is beszámítva félszáz is lehetett.⁴ A közösség tagjainak fő törekvése az egyetem sikeres elvégzése, erős társadalmi érdeklődésük és kulturális szomjuk kielégítése volt, valamint az, hogy egy baráti és inspiráló közösségben jól érezzék magukat. A maoista–trockista kaland néhányuknál nem volt több tinédzserkori flörtnél, gyermektegy színjátéknál, s legtöbbször a gimnáziumban véget is ért. Így „balosok” már nem nagyon voltak, liberálisnak pedig naiv kezdők, bár vonzódtak a Lukács-iskola („Lukács-óvoda”) kritikus tagjaihoz, Bence Györgyhez, Kis Jánoshoz. A csehszlovákiai bevonulás ellen több liberális filozófus, köztük Kis János, Márkus György, Ludassy Mária és Hamburger Mihály⁵ is tiltakozott, s e nyilatkozatot például a közigazós „rebellis csoport” tagjai közül Major Iván is aláírta.

A „köménymagban” csak egy nagyobb törés történt, amikor az elsőben még igencsak aktív Tömpe István kivált a csoportból. Nem csak azzal, hogy közülük egyedülként a szakválasztón nem a „népgazdtervet” jelölte meg, hanem hogy számára túl radikálisnak minősült a csoport egyre ellenzékibbnek tűnő szemlélete. Nem az egyetemen, s főleg a KISZ-ben tapasztalható dogmatizmus és bürokrácia bírálata zavarta, erről teljesen megegyezett a véleményük – ő is bírálta az egyetem külső-belső bürokráciáját –, hanem a megoldás, a továbblépés módja. Mint könyvében is leírta, „*a csoport radikalizálódása során keményebb fellépést vártak el egymástól is. S amikor egy helyi választáson neki, a KB-tag fiának kellett volna szembeszállnia az establishmentnel, konkrétan Szabó Kálmánnal – úgymond – besokallt, és egyik pillanatról a másikra a barátságuk is összetört.*” A többiek viszont úgy ítélték meg, nem az okozta a szakítást, amikor helyettük a szakkollégium szervezését választotta, hanem hogy belépett az MSZMP-be, s ez számukra elfogadhatatlan volt.

Lelkes közös gondolkodásukat, szellemi igényeiket az egyetem és a KISZ-szervezet csak minimálisan tudta és akarta kielégíteni. A Közgázt formálisan a reform szelleme hatotta át, az új gazdasági mechanizmusról a tanítás során is sok szó esett: Szabó Kálmán igyekezett a tanterv szerkezetét átszabni, a „reform” szó emlegetése valóban mindennapos volt. Az egykor nékoszos (népi kollégista) rektor kétségtelenül pozitív lépése volt a később Rajkra keresztelt szakkollégium létrehozása 1970-ben. Ugyanakkor az oktatott tananyag és az oktatók személye nemigen változott, és a reform, a korszerűsítés többnyire üres szólam maradt. Sok diák érdeklődése a tananyagon túl az első időkben a filozófiai, szociológiai kérdések felé irányult, mégpedig elsősorban az egyetemen kívülről. Ezekben az években a hazai filozófia és szociológia életében pezsgő viták zajlottak. Ugyanis ott jelentek meg az őket érdeklő témákról izgalmas publikációk – könyvek és folyóiratok lapjain –, ott zajlottak inspiráló viták. A gazdasági kérdések azért sem kerültek egy ideig terítékre, mert a legjobb, reformgondolkodású hazai közigazdászok az egyetemen nem adhattak elő, például nem taníthatott Kornai János, Bródy András és mások sem, és ez még hosszú évekig így is maradt. Ugyanakkor a filozófiaoktatás többnyire őskori-dogmatikus, a vitáktól elzárkózó volt, a szociológiát pedig a Közgázon és másutt is épphogy bevezették. Az egyetemi oktatógárda és a KISZ nem jeleskedett abban, hogy a folyó társadalmi, társadalomtudományi vitákba bekapcsolódjon.

„*Egyetlen izgalmas vitaestre emlékszem, ahova 71–72 táján mi hívtuk meg Heller Ágnes* (aki azokban az évek-

ben szinte évente jelentetett meg egy-egy izgalmas könyvet). És két szemináriumot is megszerveztünk az egyik legelsőnek tekinthető számizdat, az 1972-ben elkészült »Überhaupt« becenevű hosszú tanulmány⁶ szerzői közül Bence Györggyel és Kis Jánossal, akik hamarosan a demokratikus ellenzék legismertebb szellemi vezetői lettek.” (Kovács) „*Évekig kellett várni, amíg olyan közgazdaságtudományi vitákat rendeztek az egyetemen, amelyekből a diákok igazán okulhattak. Az 1970-es évek közepén Móriás Antal és Mandel Miklós vezette Gazdaságpolitikai Tanszék Liska Tibor aktív irányításával végre nyílt és érdekfeszítő előadásokat és vitákat rendezett. Ennek keretében emlékeztető »párbaja« volt a Kornai versus Liska és a Thomas Balogh versus Liska vitadélután is.*” (Gács) Az egyetemi inspirációk helyett egymásra voltak utalva: egymásnak ajánlottak programokat, olvasnivalót az aktuálisan megjelent szociológiai és filozófiai, kevésbé közgazdasági irodalomból, ezeket olvasták és vitatták meg egymással. A vitára sor kerülhetett az egyetemi folyosón, villamoson, a vizsgák előtti közös tanulások alkalmával – vagy háziulikon. Nem is mindig a szűk egyetemi baráti körben, hanem inkább rokonaik, barátai, ismerőseik rendeztek házi szemináriumokat fiatal egyetemistáknak, amelyekre meghívtak előadókat aktuális társadalmi kérdésekről, így például Ferge Zsuzsát, Eörsi Istvánt, Szelényi Ivánt, de költöket, vagy mondjuk az akkor szerveződő Kalácsa együtttest is. Ezek az összejevetek rendszeresek voltak, például minden hónap első csütörtökjére estek, és sok közülük még évtizedekig folytatódott. Ezek voltak a későbbi repülő egyetemek előfutárai. (Lásd később a „repülő egyetem” fejezetben!) Az új gazdasági mechanizmus bevezetése után a tanárok többsége zavarban volt, míg a diákok egy része egyre merészebb és felszabadultabb lett. Egyrészt az egyetemen tapasztalható bürokratikus, merev, indokolatlanul szigorú intézkedéseket kifogásolták, másrészt pedig az egyetemen addig nem tanítható reformista szellemiségű oktatók, s egyéb szakemberek előadásait követelték, illetve öntevékenyen meg is szervezték előadásaikat. Így 1969-ben meghívták Márkus György filozófust – bár a lefoglalt terem ajtaján egy tábla fogadta az előadás betiltásáról nem értesülő diákokat: „*átépítés miatt zárva, az előadás elmarad*”. A szervezőket azért értesítették, hogy szólhassanak a vendégnek, ne is jöjjön el. Később viszont sikerült elérniük, hogy Erdős Péter, a neves közigazdász előadhaszon a Közgázon, ahova addig sem tehette be a lábát.⁷ Többen közreműködtek az 1970-ben alapított Studium Generale munkájában, ahol a lelkes hallgatók főleg a hátrányos helyzetű, többnyire vidéki középiskolás diákokat tanították szombatontként, illetve levelezés útján

segítették felkészülésüket az egyetemi felvételire. Többször vettek részt szociológiai jellegű nyári táborban, így egy palócföldi felmérésben, illetve a jászladányi cigányok életének vizsgálatában, s Gyulaváriban is.

Az egyetemi KISZ-szervezetet bürokratikus, felülről irányított, minden egyéni kezdeményezéstől rettegő intézménynek ismerték meg. Már az első évfolyamon egy KISZ-összejevetelen többen kezdeményezték, hogy az egyetemi KISZ-élet legyen alulról szerveződő és az addig tapasztalt-nál rugalmasabb. Elképzeléseik pár év múlva konkrétan is megfogalmazódtak a „funkcionális alapszervezetek” létrehozásának javaslatában, amit a KISZ- és az állami vezetés azonnal visszautasított. Nyíltan fölvetették a KISZ demokratizálását, többek közt azt, hogy az egyes tanulmányi csoportok választhassanak képviselőt, akik majd képviselnék az egész évfolyamot. E törekvéseket nemcsak az egyetem KISZ-vezetése, de az egyetemi tanárok is nyílt támadásnak vették, és az egyetemi előadások alkalmával, illetve külön megbeszéléseken név szerint támadták azokat a diákokat, akik ezeket a javaslatokat tették.

A gazdaságföldrajz tanszék „vérengzése” elleni válaszul jelent meg részükről egy egyeztetett cikk 1969 márciusában a Közgazdász újságban „*Ex katedra*” címmel,⁸ hangsúlyozva, hogy a diákok érveit a tanároknak nem szabadna az erő, a hatalom helyzetéből, szó szerint a katedráról támadniuk. Az éles hangú írásban az első évfolyamos Kovács János többször is név szerint kritizálja a tanszék vezetőjét, és idézi is Bernát Tivadart, aki azt állította, hogy „*az évfolyamgyűlésen a felszólalók megtevesztették a jelenlévő hallgatók többségét, akik örömmel tapsoltak – láthatóan »szellemi terror« alatt – az anarchista tendenciáknak, s ő utoljára illet 1956 októberében hallott az egyetemen*”. Kovács egyúttal megvédi igazságtalanul kipécézett társukat, megállapítva, hogy „*Gács János nem az összes előadás megszüntetéséről beszélt, hanem azokéről, amelyek a könyv vagy jegyzet ismételtesén kívül semmi újat nem nyújtanak*”. A szerző rámutat: „*Azt, hogy az egyetemi demokráciának, mint a reform egyik alapvető követelményének fejlesztését, nem kell állandóan hangsúlyozni – eddig természetesnek vettem. Az utóbbi idők néhány eseménye után azonban véleményem megváltozott.*” A Közgazdász szerkesztője, Kincses György maga is megrémülhetett, hogy a meglepően kemény írást lehozza, ezért gyorsan a végére biggyesztette: „*(E bíráló cikk, úgy vélem nem egy vonatkozásában tetszetős, ám ismereteim szerint sokszor csak hipotéziseken alapuló véleményt közöl. Azok a problémák, amelyekkel a szerző foglalkozik (egyetemi demokrácia és az oktatási reform egyes kérdései) helyesebben is megközelíthetőek lennének. – SZERKESZTŐ*”. És hogy a

4 Tömpe István: Az elitek árulása. Noran Libro, Budapest, 2015. (174. / 456 o.)

5 Márkus György (1934–2016) filozófus, Lukács György tanítványa, 1957–65 között az ELTE-n tanított, 1973-ig az MTA Filozófiai Intézetének a munkatársa, az ELTE tanszékvezetői poszt várományosa volt, de Heller Ágnessel, Vajda Mihállyal és másokkal együtt aláírta a csehszlovákiai bevonulás ellen tiltakozó „korculai nyilatkozatot”, végül 1973-ban ki is rúgták őket. 1977-ben emigrált, a Sydney Egyetem tanszékén volt professor emeritus, a rendszerváltás után az MTA külső tagja lett. Heller Ágnes (1929–) férjével Fehér Ferencsel (1933–1994) ugyancsak 1977-ben disszidált, több neves egyetemen tanított, 1990-től járt haza, taníthatott Szegeden és az ELTE-n, s nemsokára végleg repatriáltak. (Az „újkori polvaxok” során emlékeztető vendégünk volt -> lásd később!)

6 Bence György, Kis János, Márkus György: Hogyan lehetséges kritikai gazdaságtan? A 600 oldalas tanulmányt először sokindigós számizdat formájában adták kézről-kézre, s csak két évtized elteltével, a rendszerváltás után jelenhetett meg legálisan. Lásd később részletesebben a „Repülő egyetem” c. fejezetben!

7 Erdős Péter (1910–1990) közigazdász, 1948-tól négy évig volt a Közgáz tanára, illetve a Közgazdaságtudományi Intézet (KTI) vezetője, amit ekkor fől számoltak; később rehabilitálták és egyike lett az 1954-ben megalapított mai KTI első munkatársainak. Munkásságával megújította a közgazdasági gondolkodást, ami segített megalapozni a gazdasági reformfolyamatot.

8 Közgazdász, 1969. III. 8. – lásd a könyv végén a Mellékletekben fakszimilében!

mundér védelmét tovább fokozza, még a cikk alá tördelt egy kézzel irt levelet, amelyet „egy ismeretlen személy” – „egy másik hallgató” – név nélkül küldött az 1968 (sic!) február 5-i első évfolyamgyűlésen a katedrára. Ebben kifejti, hogy „az első félév oktatási rendszere a hallgatók zömének megfelelt. Szeretnénk ugyanezt megkapni a második félévben is.”

A KISZ-vezetők közül sokan a legkisebb kritikát is a rendszer elleni támadásnak vették. Így gondolta például egyik csoporttársuk, a „Hajnal Attila” fedőnéven az állambiztonság által még a kalocsai katonáskodás során önként, „hazafias” indokkal beszervezett ügynök⁹ (lásd később bővebben a *Titkaink* című fejezetben!). A tmb. (titkos megbízott) rendszeresen jelentett társairól, többek között az állambiztonság által megfigyelt és – meglepetésre – „jobboldali pártellenes csoportnak” minősített baráti körrel. A megkérdezettek mosolyogva említették, hogy sok mindennek voltak ők akkor, de jobboldaliak semmiképp...

A kisebb-nagyobb kritikák után legjelentősebb összezördülésük az egyetem vezetésével az úgynevezett „népgazdterv-sztrájk” volt, ami hajsza híján kirúgással végződött. Az évfolyam többször tiltakozott a népgazdasági tervezés tantárgy oktatásának gyenge színvonala, üressége, unalmasága miatt az ugyanezen nevű tanszék-nél. Javasoltak például alternatív kötelező irodalmi listát, több elméleti mélységű és kritikai élű, matematikaigényesebb, fajsúlyosabb szakirodalmi cikkeket, könyveket. Mivel a tanszéktől érdemi választ nem kaptak, a csoport döntő többsége úgy határozott, hogy egy kötelező zárthelyi dol-

gozat megírását megtagadják, ami a félévi írásbeli vizsgának számított. Körülbelül 45 diákból 43-an így is tettek, ami az egyetemen is túlmutató botrányt jelentett. A bátor diákok persze magukra maradtak, senki sem állt ki mellettük. Az akció nemcsak az egyetemi állami, párt és KISZ vezetésnél verte ki a biztosítékot, hanem a felsőbb párt- és KISZ-vezetésben is. A fő szervezőket kirúgással fenyegették, és több szintű vizsgálatot rendeltek el. Kovács János Mátyást és Major Ivánt még a pártközpontba, a „Fehér Házba” is berendelték, ahol Knopp András, az oktatási osztály (MSZMP KB TKKO) vezető munkatársa, egykori közgazdos oktató „beszélgetett el velük”.¹⁰ A válasz több oldalú, de szerencsére nem „végzetes” megtorlás volt. Az egyetemen azokat, akiket a fő hangadóknak gondoltak (és nem sokat tévedtek...), fegyelmi bizottság elé rendelték, egyenként meg-, vagy inkább kihallgatták őket, de szerencsére végül „csak” valamilyen KISZ-megrovást kaptak. Azért ez a büntetés, illetve az akció, nyilvánvalóan felkerült az őket végigkísérő káderlapra, bár ennek negatív hatását később nem érezték. Az egyetemi KISZ-vezetők – köztük Nagy Sándor és Németh Miklós – végigjárták a kollégiumokat, köztük a „Rajkot” is, és „urbánusoztak” egy jót... Sőt jó néhányuk szüleit is beidézték raporra, hogy mossák meg csemetéik fejét. Az egyetem mint állami szerv viszont nem lépett, a hiúságában vérg sértett tanszék persze igen. A „zh” megtagadásával nem kapták meg a szemináriumi aláírást, így helyből utóvizsgáznuk kellett. A tanszék az év végi szóbeli népgazdterv-vizsgánál tömeges buktatást rendezett: s 45 diákból 38-at kirúgott, és a vizsgáztatók, köztük Hoós János és Stark Antal tola az utóvizsgák alkal-

mával is keményen fogott, s a másodiknak számítót, bizottsági utóvizsgán is legfeljebb ketteseket, hármasokat

osztogattak. Nagyon sok érintettnek az egyetem öt éve alatt nem volt hármasnál rosszabb jegye, csak az ekkor kiosztott népgazdterv-osztályzatok. A sztrájkot követően a népgazdterv tanszék az oktatott tananyagot tartalmilag és az oktatás módját tekintve az égvilágon semmit sem változtatott: ugyanolyan értelmetlen, unalmas rizsát adtak le és követeltek meg tőlük a vizsgákon, mint a tiltakozásuk előtt.

Az 1968–1973-ig tartó egyetemi éveik során számukra úgy tűnt, hogy az egyetemen a kemény, fegyelmező erő Bedő Gyula rektorhelyettes és Kollarik Amália gazdaságföldrajz tanár, személyzetis vezető volt. Ha veszély jelentkezett, akkor az ő irányukból, vagy közvetlenül tőlük érkeztek a rossz hírek vagy egyéb jelzések. „Szerencsére voltak jóakaróink a rektori irodában, a polgazd tanszéken, és még a filozófiai tanszéken is, akik időben továbbadták nekünk a híreket, felhívták a figyelmünket a fenyegető

veszélyekre” – írta egyikük. Mint elmondták, szerencsések, hogy olyan kiváló szaktanárok tanították őket, mint Pach Zsigmond Pál, Berend T. Iván, aki nem véletlenül lett a következő rektor (gazdaságtörténet), Hegedüs András és Szelényi Iván (szociológia). Az utolsó két évfolyamon pedig egyetemen kívül dolgozó szakszeminárium-vezetők, Jánossy Ferenc, Kornai János és Andorka Rudolf segítségével készíthették elő diplomadolgozatukat. Egyiküknek később Berend T. Iván elmondta, hogy végül „ő akadályozta meg a kirúgásukat a Közgázról”. (Azért hozzátelhetjük: a funkcsizülők védőernyője sem lehetett utolsó szempont...)

A baráti csoport az egyetem végeztével még hosszú évekig szorosabb kapcsolatot tartott, tagjai a Közgazdasági Intézetben, a KOPINT-ban és a Világgazdaság napilapnál hasonló szellemben tevékenykedtek. Szinte mindannyian neves szakemberek lettek, sokan kutatóként, oktatóként, mások gazdasági újságíróként, vezető gyakorlati közgazdászként, államigazgatási vezetőként.

PECSI VERA				
II. ÉVFOLYAM				
Tantárgy és leírás	Előadás	Próba	Összesítés (Szorgalmi jegy)	Dátum
Népgazdasági tervezés és irány.	2	1	—	10/10
Közgazdaságtan története	1	1	Szorgalmi	11/20
Optimumszámítás	3	—	Központ	11/10
Matematikai statisztika	3	—	Szorgalmi	11/9
Matematikai gépek	2	1	Ujváros	11/1
Politikai gazdasági tanterv	1	1	Szorgalmi	11/30

I. ÉVFOLYAM				
KÖZGAZDASÁGI				
Tantárgy	Dátum	Kollegium	Dátum	Hivatkozás bejegyzések
Polgári jog	11/10	Polgári jog	11/10	11/10
Polgári jog	11/10	Polgári jog	11/10	11/10
Polgári jog	11/10	Polgári jog	11/10	11/10
Polgári jog	11/10	Polgári jog	11/10	11/10
Polgári jog	11/10	Polgári jog	11/10	11/10
Polgári jog	11/10	Polgári jog	11/10	11/10
Polgári jog	11/10	Polgári jog	11/10	11/10
Polgári jog	11/10	Polgári jog	11/10	11/10
Polgári jog	11/10	Polgári jog	11/10	11/10

9 „Hajnal Attila” (B. György): ÁBTL, 3.1.2. M-37730 – (1967. XII. 3. – 1979. II. 5.) (összesen 93 lap a katonaság idejéből – később az egyetemi évekből további 204 lap = M-37730/1)

10 Hamarosan a párt első számú ellenzék-szakértője lett → lásd később a vele folytatott POLVAX-est bemutatását!

„Egy világnézeti klub, tág teret nyújtani tud a vitakészség alakulásához, plusz még itt a sikerélmény.”

Cseh Tamás – Bereményi Géza: Világnézeti klub, 1977

Kollégiumok, klubok és körök

A hetvenes évek egyetemi ifjúságának reformgondolkodásában különösen fontos szerepet játszottak az 1968-as „új gazdasági mechanizmus” következtében létrejött társadalomtudományi szakkollégiumok – s köztük is úttörőként a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen 1970-ben, Chikán Attila szervezésével létrejött Rajk László Szakkollégium.¹ A „Rajk” egy külön intézmény, amely az Eötvös-kollégiumi és a népi kollégiumos múlra, illetve az egyetemi oktatás kritikájára épült. Bár elsődlegesen nem jelentett politikai szerveződést, önmagában az öngazgatásos forma is tömény politizálás volt. Egy csapatnyi összetartó fiatal léte egy monolitikus, diktatórikus társadalomban természetesen politikai jelleget is ölt. És az adott társadalmi körülmények között – függetlenül Rajk pártbéli, szakmai elkötelezettségétől, súlyos történelmi felelősségétől – előbb vagy utóbb ellenzéki színezetet vesz föl. Ütközéseik s a velük szemben megnyilvánuló politikai ellenérzések ezt igazolták is.²

Ugyancsak 1970-ben született meg a Közgázon a hátrányos helyzetű középiskolás fiatalokat felvételre előkészítő Studium Generale, amely manapság más egyetemeken FEB-jeihez (Felvételi Előkészítő Bizottságaihoz) hasonlóan ugyancsak működik a Corvinuson. Egy évtized elteltével lassan jöttek csak létre a Közgázon és más egyetemeken a Rajkhoz hasonló progresszív szakkollégiumok. A Rajk mellett országos ismertségre tett szert a Bibó Szakkollégium, amelyet a Fidesz bölcsőjének is neveznek. A Fidesz születéséről szóló kitűnő

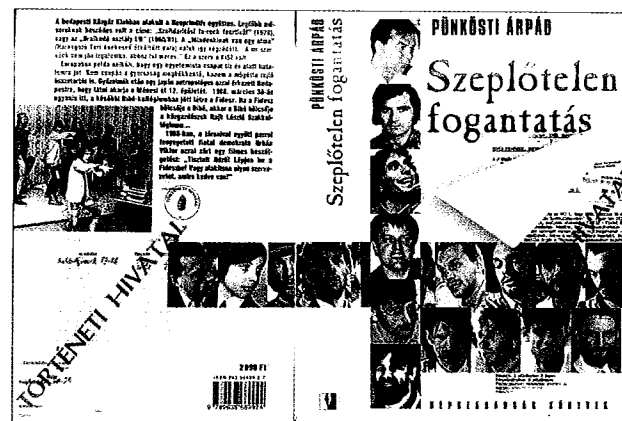
könyvében Pünköshti Árpád találóan jegyzi meg: „Ha a Fidesz bölcsője a Bibó szakkollégium, akkor a Bibó bölcsője a Rajk.”³ A Bibó közvetlen elődje egyébként az ELTE budai Kőrösi Csoma Sándor jogászszakkollégiumában jött létre Kéri László vezetésével 1977-ben, „folyósó szakkollégium” néven. Ez olyan aktív diákközösség volt, amelynek mintegy 30 tagja a viszonylagos autonómiával egy új kollégiumi létformát, a hivataltól eltérő máskéntgondolkodást,

szabadabb kommunikációt és a társadalomtudományok jobb megismerését tűzték ki célul. A kezdeti szakkollégium egy olyan rendszeres együttlétre építő alternatív kollégiumi életforma volt, amelynek létrehozását a fennálló oktatási rendszerrel szembeni elégedetlenség és a társadalomtudományi kultúrárságban meglévő hiányszakok pótlásának az igénye motiválta. A közgázos szakkollégiumi minta alapján a hallgatók számtalan programot, vitát, kiscsoportos foglalkozást szerveztek, amelynek keretében kirajzolódott a diák-önkormányzatiság, így a szakkollégium későbbi sarokpontjai. (Részletesebben lásd Kéri László írását a keretes anyagban!)

Hosszas egyeztetés után a Stumpf István igazgató vezette Jogász Társadalomtudományi Szakkollégium 1983-ban költözhetett a Ménési úti épületbe, és két év múlva

Chikán Attila,
a Rajk alapítója

A Bibó gyökerei:

A folyósói szakkollégium

1977 őszén – a Budaörsi úti kollégiumban lakó fiatal tanárként kezdtem összeszedni a jogászok között a tehetségesebb, okosabb és szorgalmasabb hallgatókat. Hamar kialakult az a kb 20-25 fős társaság, akiknek ez annyira megtetszett, hogy hónapokon belül kialakult egy közösség, amely elhatározta, hogy minden hétfő estét valamilyen meghatározott, az oktatásban nem tárgyalt, de igen fontos témakör megbeszélésére szán, és e témákra igyekszik is felkészülni. Megpróbáltam az akkoriban átadott új épületben egy folyósóra költöztetni ezt a kéttucatnyi hallgatót, továbbá birtokba vettük az ottani folyósó tantermet is saját könyvtárnak és közösségi helyiségnek. Egy év múlva már kidolgoztunk egy saját két féléves tematikát is, s közben felfedeztem az egyetemi működési szabályzatában a „szakkollégium-alapítás” lehetőségét, ami biztosíthatta a külső ellenőrzés/beavatkozás elhárítását. A korabeli dékán, Schmidt Péter partner is lett ebben, és sikerült elérni, hogy fel lehetett venni az indexbe a „szakkollégiumi” két-négy órát. Két éven belül már valóságos privát nagyüzem lettünk a nyomasztó tömegszálláson, ezernégyszáz egyetemista között körülbelül harminc olyan ember, akik összetartoztak és megpróbálták esténként valami hasznos és értelmes dolgot művelni.

Nagyon hamar kettévált a programunk közösségi és szakmai részre: részben vendégeket hívtunk, például Gátsó Ferenc szociológust, Ancsel Éva filozófust, Sárközy Tamás jogtudóst, Soltész Istvánt, a Tájékoztatói Hivatal elnökhelyettesét és másokat, akikkel néha éjfélig el lehetett beszélgetni. Taktikai okokból Eörsi Gyula rektort is, aki legalább hónapokra védőjellegű hivatkozási alapot nyújtott. Balhé csak abból lett, hogy elhívtuk a Rajk vezérkarát, hogy átvesszük szakkollégiumi tapasztalataikat. Chikán Attila hozott magával néhány rajkos diákot, és előtte lefénymásoltunk és szétosztottunk egy róluk szóló cikket, amely a korabeli Magyar Hírlapban jelent meg. Másnap hajnalban a rendőrök verték fel álmából a kollégium igazgatóját, s keresni kezdték az illegális röpcédula-terjesztés bűnőseit. Sajnos rosszul informálta őket a serény besúgó.

Másrészt pedig szigorú tematikus féléveket dolgoztunk ki: például 79/80 körül három félévet szántunk az 1945-48 közötti koalíciós évek feldolgozásának. Ezekre az estékre – egyedi mi-

nisteri engedéllyel – kihoztuk a Budakeszi úti filmarchívumból a korabeli párthíradókat, és levetítettük magunknak – szigorúan zártkörű körülmények között, az igazgatói szobában. Ennek megszervezésében és lebonyolításában leginkább az akkori harmadéves Stumpf István és az elsős Kóvér László és Gyekiczki András közreműködött. Az estéken nagyon hasznos segítséget nyújtott Gyarmati György történész, (aki később, 2010-17 között az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának igazgatója volt), fiatal kutatóként ezzel a korrallal és Bibó Istvánnal foglalkozott, és végigbeszélgette velünk a sokszor éjfélig tartó estét. Ma már mulatságosnak tűnik, de Stumpf Pistivel szombatoként úgy kellett kicsempeszünk a Gorkij könyvtár zárt részlegéből az 1945-48 közötti Válasz és Valóság-évfolyamokat, amelyeket csak külön engedéllyel lehetett helyben történő olvasásra kiadni, hogy aztán a kollégiumban éjjelenként lemásolhassuk belőlük a tiltott Bibó-tanulmányokat. Később tudtam csak meg, hogy eme – nagyon leleményesnek képzelt – titkos akcióinkról mindig is pontos jelentések készültek...

1981 őszétől a „folyósói szakkollégium” szervezését fokozatosan átadtam a fiatalabb tanároknak, akik közül Stumpf István – miután bennmaradt a tanszékünkön – nagy energiákkal formált meg és szervezett meg egy igazi, profi jogász szakkollégiumot, amely 1983-ban átkerülhetett a Ménési útra, majd két év múlva felvehette Bibó István nevét, s lett később a Fidesz bölcsője. Ebben az új, jól szervezett kollégiumban sokáig nem tudtak velem mit kezdeni – de ez már egy másik történet. Azóta is a pillanatnyi klíma függvénye, hogy nyilvántartanak-e az egykori alapítók között, avagy sem... Ezekben az években azért a nulláról kellett valamit kitalálni és megszervezni, és a fiatalok tanári éveim energiáinak jó része erre ment el, ahelyett, hogy a szakmai előmenetelemmel foglalkoztam volna többet. Persze sokat tanultam és változtam is ebben a négy évben. Azt hiszem, megérté...

(Kéri László – 2018)

vehette fel Bibó István nevét.⁴ 1988 márciusában ott alakult meg a Fidesz – igaz, a 37 alapítóból csak 10 volt bibós, ugyanennyi volt közgázos – közülük hét rajkos és két Széchenyi-szakkollégista –, öt tanárképzős, három bölcsész és három a Műegyetem legendás Martos-kollégiumának tagja, illetve igazgatóhelyettese.

Az 1976-ban indult POLVAX után a hetvenes évek végétől mind több társadalmi, gazdasági, politikai és kultúrpolitikai kérdésekkel foglalkozó közéleti klub alakult meg elsősorban az egyetemeken, de egyes bátrabb művelődési házakban vagy társadalmi szervezetek keretein belül is. A klubmozgalomban kiemelkedő szerepet betöltő Diczházi

¹ A Rajkot a Közgáz fiatal oktatója, Chikán Attila hozta létre, s közel fél évszázada továbbra is szellemi vezetője. Az első Orbán-kormány gazdasági minisztereként (1998-99-ben), majd a Közgáz rektoraként (2003-ig) is ott lakott diákjai kollégiumában. A hallgatók aktív bevonásával alakított ki egy valóban demokratikus diákönkormányzati rendszert, ami a rajkosok aktív segítségével szakkollégiumi mozgalommá vált. (Lásd nemsokára részletesen!)

² Kéri László: *Orbán Viktor*. Interjúkötet, Századvég Kiadó, Budapest, 1994.

³ Pünköshti Árpád: *Szeplőtelen fogantatás*. Népszabadság könyvek, Budapest, 2005. 10.

⁴ Diczházi Bertalan: *Vázlat a társadalompolitikai körökről, klubokról*. Ifjúsági Szemle, 1987/3. 50. Bibó István (1911-1979) jogász, a politikatudomány professzora, akadémikus, nemzetközileg is kiemelkedő politikai gondolkodó; az 1956-os Nagy Imre-kormány államminisztere, aki a szovjet megszállásor is a legtovább a helyén maradt és tiltakozott, amiért 1957 és 1963 között börtönben ült. (Állítólag Nehru indiai miniszterelnök közbenjárására álltak el halálos ítéletétől, s kapott életfogytiglant.) Ezután a KSH könyvtárában fizikai munkás lehetett csak, 1971-es nyugdíjazása előtt már nemzetközi könyveszerzéssel is foglalkozhatott. 1979. májusi öbudi temetése, amelyen Illyés Gyula és Kenedi János mondott beszédet, a demokratikus ellenzék egyik első nyilvános megjelenésének tekinthető. Az 1980-ban csak szamizdatként megjelenhető Bibó-émlékkönyv 76 írása a Kádár-rendszer hazugságokra épülő közmegegyezésének nyílt felmondása volt (Vajda Mihály), mások az értelmiség történelmi tudata felébredését látták benne (Dalos György).

Bertalan⁵ tanulmánya szerint jellemzőjük, hogy rendszeres programsorozattal jelentkeztek, és kitapintható volt egyfajta koncepció a megrendezésre kerülő előadás- és vitatémák összeállításában, illetve a meghívandó előadók kiválasztásában. (Ezek megkülönböztetendők az alkalmi, bizonyos apropóból megrendezett más ad hoc programoktól – és persze a tudományos kutatóintézetek és társaságok rendszeres zártkörű szakmai programsorozataitól, ahol hivatásszerű társadalomtudományi vitákat rendeztek szakértő hallgatóság előtt.).

E közéleti klubok szervezését 5–10 fős törzstagság vagy vezetőség végezte, s a heti-kétheti programokat 100–300 érdeklődő látogatta – de mint a POLVAXok esetében is láthatjuk, egy-egy érdekesebb klubestire akár 6–700 diák is eljött. Ahogy terjedt a hírek, úgy növekedett a különböző egyetemi klubok közönségének keresztlátogatása is. Gyakran meghirdették egymás programjait a klubújságokban, így a Közgáz Klub Közönségében is. Az 1976-ban létrehozott úttörő POLVAX Klub után ismertebbé vált 1980-tól a BME Martos Flóra Kollégiumában Diczházi Bertalan vezette 405-ös Kör, ugyanebben az évben a Münnich Kollégiumban a Társadalmi Valóság – Nemzeti Önismeret Kör, vagy akár a Pénzügyi és Számviteli Főiskola kollégiumában 1985-ben megszervezett Periszkóp Klub. Az R-Klubban 1978-ban a Szociológia Kör, egy évvel később a Közép-Kelet-Európa Klub. Az ELTE-n 1983-ban alapították meg a Fábry Zoltán Kör, egy év múlva a '99-es kör'-t, majd 1985-ben a BTK Fiatal Szociológusok Körét, illetve a Közgázon a Társadalomtudományi Klubot.

A nem egyetemi politikai klubok közül a legismertebb a Rakpart Klub volt, amely 1982 és 1985 között több mint 100 klubestet szervezett. Előzményeként a baráti társaság tagjai együtt jártak a Népfőrdő és isze alatt a Népköztársaság útja (régen és ma Andrássy út) 125. alatti Békeklub, majd Joliot-Curie nevű pincklubba. Ahogy a Rakpart Klub szervezője, Horváth Mihály írta: „Kb. egy évtizedig állt fenn; belülről a baráti társaság tartotta össze, kívülről pedig az ellene irányuló társadalmi nyomás. Fiatalok voltunk, lelkesek, zavaros fejűek, naivak, rettenetesen hisztikusok. Ez a banda 1980-ra teljesen felbomlott, de nem vesztettük el egymást, és amikor 82-ben azt hallottuk, hogy megint van lehetőség klubot alapítani, volt hozzá

kedvünk. [...] Az első nagy konfliktus a Dialógus Békecsoporthoz meghívásával kapcsolatban robbant ki. A következő Hegedűs András meghívása volt, először betiltották, de magas rangú támogatással mégis sikerült megtartani. A harmadik bűnünk a vízlépcső-vita megtartása, a Duna Kör megalapító Vargha János meghívása volt.”⁶ Majd két éves kényszerszünet után, 1988 februárjától ismét működhetett – hosszas reménytelen helykeresés után ismét a Belgrád rakpart 24. épületében. Működését azért függesztették fel, mert egy 1956-ról szóló vitában úgy mond „minden álláspontnak teret adott”.⁷ Az újraindításról a belügy III/III-as elhárítása már az előző év végén (!) jelentést ad: „A korábban betiltott Rakpart Klubot – az illetékes szervek utasítása alapján – ismét a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Országos Központjának felügyelete alá helyezték. A klub-élet újraindításával kapcsolatos megbeszélésekről és a klub működtetésével kapcsolatos tervekről a szervnél még nem keletkezett információ. Intézkedés: megszervezik a Rakpart Klub tevékenységének ellenőrzését.”⁸ A klubról így nyilatkozott 1986-ban a későbbi köztársasági elnök, Sólyom László, akkor mint az ELTE jogi karának egyetemi tanára: „Bár nem voltam rendszeres látogatója, a Rakpart Klub néhány este maradvány élményt jelentett számomra, hol a téma, hol a közönség reagálása, hol az előadó miatt. Gondolom, az egyetemi klubokban sincs ez másképp. Mindenképpen pozitívuma a klubesteknek, hogy itt az előadók személyes véleményüket mondják el, s főleg hogy lehetőség van kérdésfeltevésre és beszélgetésre is. Ezeket a köröket »másfelek nyilvánosságának« szoktam nevezni. A valódi nyilvánosság felé az utat a klubok szervezett együttműködése jelenthetné.”⁹ Tegyük hozzá, rövid ideig működhetett az Almásy téri Szabadidő Központban a Dunatáj Honismereti Klub (1984), a Belvárosi Ifjúsági Házban a Phoenix Klub (1984), a Gorkij Könyvtár

Klubjában a Bethlen Klub (1986), illetve 1980-tól hat évig a szentendrei Petőfi Klub.

A hetvenes évek végén Chikán Attilaék elkezdtek ambicionálni, hogy máshol is alakuljanak szakkollégiumok. Az első Pécsen jött létre, a közgáz karon, Veress József vezetésével, a Rajk mintájára. A kor viszonyaira jellemző, hogy villámgyorsan be is tiltották. A pécsi egyetemen utána alakult egy másik, de hamarosan azt is megszüntették. A pécsi közeg nem engedte meg azt az autonómiát, amit a Közgáz Pesten élvezett (rektori és egyéb támogatással), bármennyire is szerették volna. A harmadik – valójában második sikeres – kísérlet a Közgázon a TEK (Társadalomelméleti Kollégium) volt, amely Horn Gábor (későbbi SZDSZ-es politikus, államtitkár) és társai vezetésével jött létre 1981-ben, egy marxista filozófiai kurzus megindítása után, évente megtartva a legendás nyári „töke-táborokat”. Többségük a Rajkból vált ki, ami némi vitát okozott ugyan, de nagyobb konfliktust azért nem. Mint Chikán Attila elmondta, a hetvenes évek második felében volt egy erős plebejus indíttatás, amely az évtized végén összetalálkozott azzal a vonallal, amely a rendszer ellehetetlenülését látta, a szamizdat irodalmat olvasta, és egy urbánus indíttatású felhanggal került be a kollégiumba.¹⁰ Azután jött a jogászok szakkollégiumi szerveződése, a későbbi „Bibó”. Érdemes kiemelni, hogy a Közgáz Klub életét döntően meghatározó 1981. márciusi BEFÖT tanácskozáson (lásd később részletesen!) a KISZ-es vezetők közül álló, pánikolós elnökség rettegve fogadott minden nem általuk szervezett felszólalást. Még a nagy apparátussal intézkedő belügyesek sem tudták, hova fejlődnek az események, s benne volt a levegőben, hogy a KISZ mellett egy alternatív ifjúsági diákmozgalom bejelentésére kerül sor. Rémülten néztek össze, amikor a rajkos Csomós József egy mozgalom beindítását javasolta, csak éppen – mint kifejtette – ez egy szakkollégiumi mozgalomra vonatkozott, ami nagy megkönnyebbülést jelentett az éberen figyelő elvtársak körében. Ezután a rajkosok elkezdtek járni az ország nagyvárosait, ahol felkeresték az egyetemeket és kollégiumokat vezetőit. Budapesten a BME Münnich Ferenc és Martos Flóra Kollégiumának bátor vezetői voltak a legnyitottabbak az együttműködésre.¹¹

A Rajk szervezésében 1982-ben Tésán, az Ipoly-mente legkisebb településén tartották meg az I. szakkollégiumi találkozót. Ekkor még csak az ismerkedés és egymás tapasztalatainak a megismerése, a szakkollégiumok életének a tanulmányozása volt a program. Alig páran voltak csak Tésán, ahogyan az 1983-as és 1984-es nyári találkozók is. Chikán szerint ezek a tanácskozások nagy eredményeket nem hoztak ugyan, de segítettek a későbbi erősebb együttműködés kialakítását, így szervezeti értelemben

fontosak voltak. A szakkollégiumi mozgalom legjelentősebb eseménye az 1985-ben, Szarvason megtartott találkozó volt, ahol hat napon át 150 diák tanácskozott a társadalom legfontosabb problémáiról. Így terítékre került a modernizáció, a műszaki elmaradás, a szegénység, a környezetvédelem, a közép-kelet-európaiság, a kisközösségek és az autonómia. A szarvasi találkozót a Rajk már a Bibóval közösen szervezte meg, amelynek hallatlanul nagy volt az intellektuális ereje, viszont a rajkosoknak nagyobb volt a szervezőkészsége. A két vezető szakkollégium egy-egy napért volt felelős, s a harmadik napot a műegyetemisták hasonlóan progresszív Martos-kolesza szervezte, a védnökséget pedig a Hazafias Népfőrdő, személyesen (az akkor parkoló pályára állított) Pozsgay Imre vállalta. A Rajk igazgatója elmondta, hogy amikor lementek Szarvasra, már tudták, hogy fontos események résztvevői lesznek. A legelső, akivel ott találkoztak a belügyes garnitúra volt. Mentek a kemping éttermébe vacsorázni, ahol már ott ült társaival a Közgáz évek óta ismert BM-es tartótisztje, Kazinczy Gusztáv állambiztonsági főhadnagy (róla később még sok szó esik), akik a különböző egyetemekre és kollégiumokra voltak ráállítva. Barátságosan üdvözölték egymást, és ők is nekiálltak vacsorázni. A másnapi kezdés előtt a Bibó igazgatójával, Stumpf Istvánnal mentek megnézni, hogy minden rendben van-e. Hát látták, hogy a BM-es elvtársak vadul szerelik a mikrofonokat, pedig nem kértek hangosítást... Be is mentek a főiskola igencsak zavarban lévő főigazgatójához, hogy ők bizony nem rendeltek hangosítást, és miután itt ők fizetnek, a belügyesekkel szépen leszereltették a mikrofonokat... Chikán szerint a szarvasi tanácskozás jelentőségét nem szabad túlértékelni, hiszen ott semmi olyasmi nem hangzott el, ami ne merült már volna fel korábban, s még külön proklamációt sem fogadtak el. Mégis nagy a jelentősége, hiszen kiderült, hogy az emberek képesek önerőből megszervezni magukat. A hivatalos szervektől semmi pénzt nem kaptak, hanem ők szereztek pénzt személyes kapcsolataik révén ismerős cégektől a programfüzetben való hirdetésért cserébe, aminek persze nem igazán volt reklámmértéke, de ez a 2–300 ezer forint akkor nagyon sokat jelentett. A pár héttel korábban megtartott, 45 fős ellenzéki monori találkozó¹² intellektuálisan nyilván sokkal nagyobb jelentőségű volt, de annak résztvevőiről a hatalom név szerint pontosan tudta, hogy melyikük milyen álláspontot képvisel. A szarvasi tanácskozástól azért félhetek jobban, mert az ottani 150 résztvevőről nem nagyon tudhatták, hogy mit mondanak, hogy lesz-e esetleg valami balhé. Diczházi úgy vélte, Szarvas nagy lendületet adott a mozgalomnak, ugyanakkor érezni lehetett, hogy a szakkollégiumok és a diákkörök együttműködését a hatóságok, a szervek gya-

5 Diczházi Bertalan (1957–2002) az egyetemi, kollégiumi klubmozgalom egyik legkiemelkedőbb alakja, aki 1987-ben ott volt Lakitelken, az MDF-be be is lépett, majd a Fidesz egyik szellemi előkészítője, eszmei megalapítója volt. 45 évesen halt meg. 1988-ban kidolgozta a népi részvénytulajdonosi koncepcióját, 1990–94 között az Antall-kabinet gazdasági főtanácsadója volt, 1998-ban a Növekedéskutatási Intézet igazgatóhelyettese lett. Az általa létrehozott baráti társaság egyik tagja szerint 1998 után úgy érezte, magas állami tisztségeket betöltő egykori fideszes barátai mintha megfélemlítettek volna róla... Lásd Tóth Gy. László: *In memoriam Diczházi Bertalan*. Magyar Nemzet, 2002. VIII. 7.

6 Békai Gabriella idézi Horváth Mihály (1953–1988) szavait. *In memoriam Horváth Mihály*. Beszélő, 1988/3.

7 Újraindult a Rakpart Klub. Beszélő, 1988/1.

8 BM III. NOU (= Napi Operatív Információs Jelentés) 1987.12.28. (253) In: Tabajdi Gábor: *A III/III. krónikája – A pártállami Magyarország titkos története*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2013. 460. – A NOU-t a III/III, majd az állambiztonsági miniszterhelyettes titkárságra megküldött napi jelentésekből állították össze 1979 és 1990 januárja között a minisztériumi és a legfelsőbb politikai vezetők tájékoztatására.

9 Az 1989 és 1998 között alkotmánybíró, a testület első elnöke, 2005 és 2010 között államfő Sólyom László a *Körök kora* 2. kiadvány körkérdésére válaszolt. Lásd: a BME 405-ös Kör és a Közgáz Társadalomtudományi Klubjának kiadványa, 1986. április (szerkesztette Diczházi Bertalan és B. Kiss Tamás).

10 *Repedező falak között I.* Rajk László Szakkollégium, 1970–2010. A Rajk kiadványa belső használatra, Budapest, 2010. (I. rész: 1970–1990. 81.) A Rajk történetét feldolgozó háromkötetes könyvet a Chikán Attila igazgatóval készített interjúsorozat és a kollégium gazdag dokumentumai alapján szerkesztették.

11 *Rajk I.* 109–110.

12 A híres „monori találkozó” a monorierdei kempingben 1985. június 14–16-án megtartott összejövetel volt, amelyen a korábban egymástól elszigetelt demokratikus ellenzék képviselői mellett 56-osok, reformközgazdászok, történészek, népi írók és a Kádár-rendszerrel szemben álló művészek is részt vettek. Mérföldkőnek tekinthető az 56 utáni hazai és közép-kelet-európai ellenzéki mozgalmak történetében, hiszen ez volt az első és egyetlen olyan találkozó, amelyen az „urbánusok” és a „népiek” is jelen voltak és valamiben egyetértésre jutottak...

núja és negatív előítélete kíséri. Ezek újabb példái annak, hogy az egyetemi oktatás hiányosságai pótlásának, illetve a progresszív politikai gondolkodás elősegítésének fontos intézményei a szakkollégiumok, s ezek közül többen a körökből és a klubokból nőnek ki magukat.¹³ Stumpf István szerint a szarvasi találkozóra a szakkollégiumok kiléptek az országos politika színpadára, és a politikai vezetés úgy értékelte, hogy a monori találkozó és a későbbi honismereti találkozó is a rendszerrel szembeni generációs lázadás előkészítése volt, ezért egységesen kezelte őket.¹⁴

A rendszerváltás előtti időkből érdemes ugyancsak kiemelni a hivatalosan csak 1987-ben megalakult Széchenyi István Szakkollégiumot, amelynek gyökerei még 1980-ra nyúlnak vissza. Ekkor alakította meg a Közgázon B. Kiss Tamás¹⁵ és Moldovai Viktor a Közép-Európa Kör, amely előadások szervezésével hívta fel magára a figyelmet, elsősorban a közép-európaiság gondolatát állítva a közép-pontba. 1984-ig ezek a klubestek eseti jellegűek voltak, de később a szervezőgárda bővülésének köszönhetően az előadások megsűrűsödtek, és a csoport lassan szakmai önképzőkörré alakult, majd a tematikája is kibővült társadalompolitikai és politológiai irányba. A csoport immár Közgáz Társadalomtudományi Klub néven hetente két-három előadást is szervezett, nem ritkán 100 fő feletti létszámmal. A klub a klubmozgalomban is jelentős szerepet töltött be. Tagjai azonban elmélyültebb szakmai munkát akartak végezni, s 1986 őszén, a Ráday utcai kollégiumban elhatározták a szakkollégium megalapítását. Az egyetem vezetése akkor még fenntartásokkal fogadta, a többi diák-szervezet viszont egyértelműen támogatta az új szakkollégium megalapítását. Az ekkor hatályos oktatási törvény értelmében öntevékeny csoportot csak bejelenteni volt szükséges, viszont új kollégiumot csak egyetem alapíthatott, ezért az egyetlen lehetőség a Széchenyi István Szakkollégiumi Csoport megalakítása volt, és annak bejelentése az egyetem felé. Végül hivatalosan 1987 februárjában Gyöngyösön, 30 alapító taggal alakult meg a Széchenyi István Szakkollégiumi Csoport, mely működését a magyar kollégiumi tradíciók, valamint az angol college rendszer tapasztalataira alapozta. A szakkollégium Széchenyi István nevét vette fel, egyrészt ezzel tisztelve a „legnagyobb magyar” előtt, másrészt pedig ezáltal is egy felelősségteljes és a közösség iránt elkötelezett személyt állítva példaként a tagok elé. A házigazda Földes Ferenc Kollégiummal csak fokozatosan sikerült elfogadtatni, hogy a szakkollégium saját szempontjai alapján veszi fel a tagjait,

és ennek során nem csak a szociális helyzetre van tekintettel. A szakkollégium néhány év alatt elérte, hogy 51 ágygal szabadon rendelkezék egyetlen emeleten, s így a bentlakó közösség kialakulásának és fenntartásának egyik alapfeltétele teljesüljön. A szakkollégium 1987 szeptember végén, Verőcemaroson elfogadta működési alapelveit, illetve a szervezeti és működési szabályzatot, végül 1988. február 1-jén az Egyetemi Tanács egyhangúlag elismerte a Széchenyi István Szakkollégium megalapításának tényét.

Az egyetemi és más klubok és körök együttműködését jelentette a honismereti és társadalompolitikai klubok (nemzeti-reform) mozgalma. 1985-ben Szentendrén találkoztak a vendéglátó Petőfi Klub, a Rakpart Klub, a Fábry Kör, a Közgáz Közép-Európa Klub, a Phoenix Klub, a 405-ös Kör, a Nagy László Kör, a Népművészeti Baráti Kör stb. képviselői. Az ismerkedés és tapasztalatcsere mellett már a konkrét együttműködés és tájékoztatás, a felvidéki magyar klubokkal való együttműködés, kapcsolattartás is szóba került. Diczházi szerint a klubmozgalom legnagyobb eseménye az 1986-os fegyvergyarmati tábor után az 1987-ben Kunfehértón megrendezett honismereti és társadalompolitikai körök, klubok találkozója volt. Négy napon keresztül 150 klubos tárgyalt a nemzeti sorskérdésekről. Szó volt a gazdasági és politikai rendszer lehetséges reformjáról, a társadalmi devianciákról, a közép-kelet-európai nemzeti ügyekről és persze a klubok együttműködésének a fokozásáról.¹⁶ A *Beszélő* már arról is beszámolt, hogy e klubmozgalmi találkozót a KISZ KB igyekezett megtorpedózni. Először nem engedték, hogy helyszínhez jussanak, majd nagy nehezen, „némi” kompromisszum árán, mégis meg lehetett tartani a tanácskozást. El kellett fogadniuk a KISZ feltételét, hogy nem vehet részt a táborban a Vox Humana Kör, a *Beszélő* szerkesztője és több környezetvédő. Ahogy erről Bereczky Vilmos beszámolt: „a résztvevők meghatározták azokat a kérdéseket, melyekben együtt vagy egyetértésben gondolkodnak: * történelmünk teljes megismerése, „birtokbavétele”, tapasztalatainak feldolgozása; * a nemzet egészében való gondolkodás, a magyar kisebbségek sorsának figyelemmel kísérése, segítségük; * a közép-európai, kelet-közép-európai egymásrataltság; * nagy társadalmi kérdéseink nyitott szemléletű, tabuktól mentes kimondása, elemzése; * a progresszív társadalmi mozgások, alternatívák megismerése, támogatása, keresése; * a demokrácia, a nyilvánosság kiteljesítése, jogaink gyakorlása, a szakszerűség térnyerése”. A klubtanács feladatát elsősorban a koordinációban határozták meg. A politikai

tevékenységet csak a társadalmi cselekvés szintjén fogadták el. A társadalmi felelősségérzet növelését, az etikai és szakszerűségi szempontok képviselését tüzték zászlójukra. Leszögezték, hogy nem szükséges ideológiai azonosságról beszélni, sem politikai akcióegységről vagy szervezeti kapcsolattrendszerről. Ezt azzal indokolták, hogy a klubtagok ilyesmire nem hatalmazták fel a klubok vezetőit, akik cselekvésüket „többségükben szintén mozgalmi, közösségi és szakmai munkaként élik meg”. A klubtanács működési elve „az önálló, autonóm klubok közötti közös ügyekben, akciókban a nyitottság, a demokrácia, a tolerancia, a konszenzuselv”. Azt is kimondja a dokumentum, hogy „szorosabb, bürokratizált szervezeti rend nem alakítható ki”, valamint hogy a mozgalom „a népfrontmozgalom tagjaként, annak fő elveit elfogadva működik”. „Egyes ügyekben a törekvések rokonsága alapján együttműködésre törekszik más mozgalmakkal, szervezetekkel, pl. különböző reformerökökkel, a szakkollégiumi mozgalmakkal és a KISZ-szel is.”¹⁷

Stumpf István anno a Bibó élén

Magyarországon a nyolcvanas évek elejére tehető az ifjúsági politikai kultúra és politikai részvételi orientáció korszakváltása. Az ifjúsági közéletben megjelentek olyan korosztályok, amelyek nem voltak hajlandók elfogadni a Kádár-rendszer által felkínált integrációs mintákat, politikai azonosulási lehetőségeket, és különösen nem fogadták el a KISZ által uralt politikai részvételi formákat. Nem akarták megkötni azt a hallgatólagos társadalmi szerződést, amely politikai tabuként kezelte a többpárt-rendszert, a szovjet megszállást, a pártnomenklatúra joga-

sítványait és 1956-ot. Nem hittek az értelmiség és a politikusi szerepet vállalók társadalomreformer filozófiájában sem, fő prioritásuknak a civil társadalom megszerveződését tekintették. Ideológiájuk tartópillére egy alulról építkező, együttműködő, a kisközösségek hálózatán alapuló úgynevezett második társadalom létrehozása volt, amely saját norma-, érték-, oktatási és vezetőképzési rendszerrel rendelkezik. Fontosnak tartották a kapcsolatot az ellenzéki és kritikai társadalomtudományi értelmiséggel, olvasták a szamizdat irodalmat, és egy olyan értelmiségi szerepre készültek, amely lehetőséget teremt a szakma hivatásként és szolgálatként történő művelésére.¹⁸ Vagyis a nyolcvanas évtized ifjúsági mozgásai a társadalmi autonómia visszavételének, a civil társadalom reorganizációjának és a polgárosodás folyamatának részeként értelmezhetők.

A szakkollégiumok sokat köszönhetnek a Soros György-Vásárhelyi Miklós kettősnek.¹⁹ A nyolcvanas évek közepétől Vásárhelyi a Soros Alapítvány keretében támogatott minden olyan tudományos és civil törekvést, amely elősegíthette a pártállami keretek lazítását, akár lebontását, az önálló közösségi mozgalmakat, egyesületeket. Az 1985-öt követő évtizedben több mint négymillió dollárt adományozott könyvtáraknak, kórházaknak és más közintézményeknek, hogy fénymásoló gépeket vegyenek. 1991-től öt éven át ötmillió dollárt adtak több tízezer gyerek ingyenes reggelijére, 2010-ben egymillió dollár gyorssegélyt utaltak a vörösiszap-katasztrófa kárenyhítésére stb. 3200 fiatal külföldi tanulmányútját, ösztöndíját finanszírozták, akik e nélkül nem juthattak volna az ismert külföldi képzésekhez. A bibósok – másokhoz hasonlóan – tőle kapták az első fénymásológépüket. A Rajk és a Bibó összesen közel 12 millió forint támogatásban részesült. 1986-os látogatásakor Soros György a Bibóban felajánlotta, hogy az alapítványi támogatáson túl segíti az ingyen nyelvtanfolyamon történő részvételt is. Segítségével Oxfordban tanult Orbán Viktor, Németh Zsolt, Szájer József, külföldi tanulmányokhoz kapott támogatást többek között Deutsch Tamás, Fellegi Tamás és Schmidt Mária.

17 Bereczky Vilmos: *Gondolatok a klubmozgalomról*. *Beszélő*, 1987/4. – Bereczky a rendszerváltás után a Független Kisgazda Párt országgyűlési képviselője lett, de 1991 nyarán visszahívták, amikor kiderült, hogy 1971 és 1989 között a BM III/III. besúgója volt: „Palotás János” fedőnéven titkos munkatársi fokozatot ért el, és még Nagy Imre és társai újratemetésén is ügynöki feladatokat látott el...

18 Stumpf István: *Ifjúság és a rendszerváltozás* – előadás a Nemzetstratégiai Kutatóintézet „Külhoni magyar ifjúságkutatás” programjának keretében megtartott konferencián 2014. VI. 19-én. (Kárpát – Haza Szemle, 7. 11–35.) Stumpf utal Bozókai András tanulmányára: *Kritikai magatartásmodellek a fiatal értelmiség körében*. Ifjúsági Szemle, 1987/3., valamint Balázs Magdolna cikkére: „Önvallomás-féle a konszolidációban született nemzedékről. Valóság, 1985/5., továbbá Szabó Máté tanulmányára: *Spontán szerveződő ifjúsági csoportosulások a nyolcvanas években Magyarországon*. Ifjúsági Szemle, 1988/3.

19 Soros György (1930, Budapest) a világ 30 leggazdagabbja közé sorolt amerikai üzletember, filantróp, a rendszerváltás előtti évtizedben az egykori szocialista országokban alapítványain keresztül támogatta a demokratikus ellenzék tagjait és szervezeteit, a civil törekvéseket. Az Open Society Foundation ma is igyekszik világszerte segíteni a civil szervezeteket. A támogatásával létrejött Közép-Európai Egyetem (CEU) örökös tiszteletbeli kuratóriumi elnöke. // Vásárhelyi Miklós (1917–2001) újságíró, sajtótörténész, az 56-os Nagy Imre-kormány sajtófőnöke (amiért 1960-ig börtönben ült); később segítette a forradalom mártírjainak rehabilitálását, a Történelmi Igazságtétel Bizottság alapítója. Az 1985-ben létrehozott Soros Alapítvány (később OSF) hazai vezetője.

13 Rajk I. 136–140., illetve Diczházi Bertalan: *Vázlat a társadalompolitikai körökről, klubokról*. Ifjúsági Szemle, 1987/3. 60.

14 Stumpf István személyes közlése, 2018.

15 B. Kiss Tamás (1958–2016) szakközgazda, író és költő (2003-ban verseiért Rónay György-díjat kapott), sakkbíró; betegségei miatt 2010-ben rokkantnyugdíjas lett, és anyagi nehézségek között élt haláláig. A hetvenes évek végének, a nyolcvanas évek elejének ismert közgazdos aktivistája, aki sokáig próbálkozott a közélet, a KISZ megreformálásával. Sokat írt a *Közzgazdászba* és a *Klub Közönybe* is, (amelynek egyik felelős szerkesztője évekig éppen társa, Moldovai Viktor volt). A BM III/III-as részlege „Halmozó” néven megfigyelés alatt tartotta. Például: „A célszemély az MKKE klubjában 1980. nov. 14-én »Tündértelen világ« címmel avantgarde estet tartott. Azt igyekezett kifejezni, hazánkban az értelmiségnek nincs jövője, az alkotásnak nincs értelme, a diktatúra úgys elfojt minden lázadást. Előadása végén jelképesen egyenlőségjelet tett társadalmi rendszerünk és a fasizmus közé.” ABTL 2.7.1 NOIJ III/III – 1982 – 1980. 11. 26. napi jelentés.

16 Diczházi Bertalan: *Vázlat a társadalompolitikai körökről, klubokról*. Ifjúsági Szemle, 1987/3. 60–61.

„Szegény Laci, ha itt lenne, de közénk lövetne!”²⁰

A Rajk

Úttörő diákönkormányzatiság²¹

Fontos részletesebben is foglalkozni a Rajk László Szakkollégium lassan fél évszázados történetével, hiszen bár bizonyos fokig „elefántcsont-toronyban” működött, de – mint láttuk – meghatározó szerepe volt nemcsak a Közgáz, hanem példájával és hatékony szervező közreműködésével a hetvenes és főleg a nyolcvanas évek kollégiumi mozgalmában, más egyetemek ifjúsági közéletében, illetve az ország következő időszakában vezető gazdasági és politikai szerepet játszó személyek gondolkodásában.

A Rajk létrehozásának gondolata egy 1969. májusi nevelési tanácskozás után merült fel Chikán Attila fejében, ahol okos dolgokat mondtak, hogy mit is kellene csinálni, csak éppen az ő öt éves kollégiumi tapasztalata pont azt bizonyította, hogy az bizony a szálláson kívül semmi pluszt nem ad a diákoknak. Ötletével megkereste a tanácskozáson vitázarót tartó legendás rektort, Szabó Kálmánt, aki – mint egykori nékoszos²² – egyből felkarolta az ötletet, sőt magát a szakkollégium elnevezést is ő használta először. Készített is egy tervezetet, amelyet a rektor teleírt megjegyzéseivel, és többször is megvitatták a formálódó működési szabályzatot. Megpróbálta kideríteni, kik azok a másodéves hallgatók, akikkel érdemes lenne elkezdni a kollégiumot. Végül összehívott egy szervező csoportot, amely fél év alatt előkészítette a szakkollégium megalakulását. Az alapító 25 diák egy általuk szervezett felvételi folyamatban került be a 34 jelentkezőből, ebbe már akkor sem szólt bele sem Chikán, sem más tanár. Közöttük kilenc pesti is volt, hiszen kezdetől fogva úgy gondolták, hogy nem csak a vidékieket és nem csak (!) a „munkás- és parasztszármazásúakat” akarja összefogni. Ez akkoriban rebellis elképzelés volt, amit azonban a rektori határozattal 1970. március 1-én hivatalosan is megalakult szakkollégium Szervezeti és Működési Szabályzatának bevezetője igyekezett ügyesen leplezni. A kor szükségszerűen bikkfa-

(Fotó: Rajk Archivum)

nyelven megfogalmazott terminológiájával: „A Szakkollégium célja, hogy a legkiválóbb, arra érdemes, többségében [sic!] munkás-paraszt származású hallgatók számára lehetővé tegye az egyetemi oktatáson túlmenő képzést azzal a céllal, hogy belőlük szilárd marxista világnézettel rendelkező közgazdász válják, akik képesek elmélyült tudományos alkotó munkára, a gyakorlati élet problémáinak értő megoldására, kiemelkedő színvonalú teljesítményre, a dolgozó nép iránti elkötelezettség jegyében a tudomány és a társadalmi haladás áldozatos elősegítésére, a gazdasági és politikai munka állandó egységben

tartására.” A ma már megmosolyogtató terminológia mögött azonban okos taktikázás húzódott, hiszen el kellett fogadtatni a demokratikus, önkormányzati törekvéseket nemcsak a kezdetől támogató Szabó Kálmán (1968–73), majd később a hasonlóképp segítő Berend T. Iván (1973–79) rektorral, hanem a teljes egyetemi és pártvezetéssel, ami sikerült is. Ne feledjük, Chikánék példája alapján próbálták a pécsi közgazdasági karon kétszer is megszervezni a szakkollégiumot, de ott ezek a hasonló törekvések igen gyorsan elbuktak.

A kezdeti lendület, amelyet nem kis mértékben táplált az önigazolás kényszere, két évig tartott. Ezt az időszakot az erős belső kohézió, igen politikai légkör, az alapjában egyéni munkára építő belső tanulmányi rendszer jellemezte, s ekkor alakult ki a szakkollégium szellemisége, ami a továbbiakban is építhettek. Az új évfolyamokkal, évi 20–30 fővel folyamatosan nőtt a létszám. Az első 8 évben 388 jelentkezőből 54 százalékot, 207 főt vettek fel, 32-en kiléptek (1974–76 között 17-en), és 7 diákot kizártak. A szakkollégium és a KISZ-vezetés között főleg személyi ellentéteken alapuló feszültség alakult ki az első években, de érdekes módon a pártvezetés – bár hivatalból a KISZ mellett foglalt állást, mégis – továbbra is támogatásáról biztosította a kollégiumot. A pártbizottság 1973. májusi határozata viszont úgy fogalmazott, hogy „a szakkollégium nem gyakorol erjesztő hatást az egyetem életére”; továbbá hogy vegyék tudomásul, „a szakkollégium is alá van rendelve a párt- és KISZ-, illetve állami irányításnak”. Az ország egyetlen szakkollégiumának pályázatát a „Kiváló kollégium” címre – ami anyagi támogatással is járt volna! – az egyetemi KISZ-vezetés a pártbizottság egyetértésével megtorpedózta, azzal az indoklással, hogy „érni kell arra még...” Ez persze rontotta a hangulatot, és ártott a szakkollégium és az egyetem kapcsolatának is.²³

Tanulságos elolvasni az egyetemi pártbizottság 1976 decemberi végrehajtó-bizottsági ülésének jegyzőkönyvét, amely az akkor már Rajk nevet felvevő kollégium beszámolóját vitatta meg az elmúlt több mint fél évtizedről. A finoman szólva dogmatikus Gondi József filozófiaoktató több kifogást fogalmazott meg, elismerve a szakmai pozitívumokat. Mint rámutatott, egyrészt a KISZ-munkával kapcsolatban vannak hibák, továbbá hogy „antimarxista nézeteknek is teret biztosítottak, így bizonyos ellenzékkel, Márkus Györggyel, Hegedűs Andrással szimpatizáltak. Ebben bizonyos mértékig engedett a kollégium vezetése.” Ügyesen válaszolt erre Németh Miklós, amikor kifejtette: „A szakkollégium vezetése nem azt akarja, hogy az antimarxista irányzatok teret nyerjenek, hanem azt, hogy a hallgatók szeretnének ezzel megismerkedni, és ez nem baj...”. Berend T. Iván pedig kifogásolta Gondinak a szakkollégiumot „elitistaként” megfogalmazó kritikáját, hangoztatva: „még ha így lenne, akkor sem lenne hiba, hi-

szen az a cél, hogy átlag felettire orientáljon”. Ugyancsak kifogásolta azt a bírálatot, miszerint „volt, hogy a felvételnél túlsúlyba kerültek budapesti értelmiségiek gyermekei”. Mint hangsúlyozta: „nem lenne jó, ha ragaszkodnának a szociális összetétel arányaira, és emiatt kizárnának értelmiségi származásúakat”.²⁴

A Rajkban a kezdetektől alapvető a diák-önkormányzatiság kérdése, ami sok esetben visszavezethető a népi kollégiumok működésére. Ilyen rögtön a felvételi, hogy a diákok maguk veszik fel leendő társaikat. S a Rajk volt az első a kollégiumok között, ahol választották az igazgatót. Nyilvánvaló, hogy azokban az intézményekben, ahova a diákok szinte csak aludni jártak, nem volt jelentősége annak, hogy X vagy Y az igazgató. Az viszont valóban nagy dolog volt, hogy a közép-kádári időkben egy közösség maga döntsön a vezetőjéről, akit nem felülről helyeztek oda az elvtársak. S hogy ez milyen fontos kérdés volt, azt bizonyítja, hogy Szabó Kálmán ezt hamarosan kiterjesztette a többi közgazdos kollégiumra is, ami ugyancsak kuriózumszámba ment a hazai felsőoktatásban. A népi kollégiumokból jött a politikai és szakmai tevékenység egyensúlykeresésének problémája. Ma már jól ismertek a NÉKOSZ történetét feldolgozó

(Fotó: Rajk Archivum)

könyvekből, visszaemlékezésekből, Jancsó Miklós 1968-as *Fényes szelek* című filmjéből, hogy a proletárdiktatúra elhatalmasodása idején hogyan uralkodtak el a dogmatikus politikai szempontok, de a hetvenes években a Közgázon szerencsére nem kellett ettől félni. Pontosabban a Rajkban sikerült az ilyesmit teljes mértékben kizárni, sőt a kollégium szellemi nyitottsága épp arra ösztönözte a vezetését, hogy igyekezzen megismertetni más, nem hivatalos álláspontokat is, és ehhez jó lehetőséget biztosítottak a szakmai és klubestek. Tegyük hozzá, segítette ezt a kollégium viszonylagos zártága, tehát lehetett ezeket a nem komilfo meghívásokat úgy magyarázni, hogy ez rajkos zártkörű rendezvény – bár az ott lakók sokszor azért nyilvánvalóan szóltak nem kollégista barátainak is.

²⁰ Szalai Sándor szociológus bonmot-ja Rajk László 1956. október 6-i újrateremtésén. Szalai (1912–1983) nemzetközi hírnévű szociológus volt; 1950 és 1956 márciusa között koholt vádak alapján börtönben ült, 1957-ben rehabilitálták, bár ez után csak az Egyetemi Könyvtár és a Közgáz könyvtárának főmunkatársa lehetett 1966-ig, amikor is hat évre az ENSZ kutatási igazgatóhelyettesévé nevezték ki. 1972–1980 között a Közgáz, majd az ELTE professzora volt.

²¹ Köszönet Chikán Attilának, aki rendelkezésemre bocsátotta a Rajk Szakkollégium 40. születésnapjára készült háromkötetes belső használatra készült kiadványát, amely a vele készült sokórás interjúk és egyéb dokumentumok alapján készült. – Lásd a 9. jegyzetet!

²² Az 1939-es alapítású Bolyai (1942-től Györfy) Kollégium a Budapestre egyetemre kerülő tehetséges paraszti származású fiataloknak biztosított lakhatást és főleg közösséget. 1946-ban alakult meg a NÉKOSZ (a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége), amely sokkal több volt, mint egy pedagógiai-társadalmi szervezet – de a kommunista hatalomátvétel után, 1949-ben a közvetlen demokrácia gyorsan elfojtott kísérletét jelentette.

²³ Pünköshti Árpád: *Szeplőtelen fogantatás*. Népszabadság könyvek, Budapest, 2005. 16.

²⁴ Budapest Főváros Levéltára XXXV/C fond / 1976 – Az MKKE PB VB ülések jegyzőkönyvi anyagai – az 1976. XII. 10-i VB ülés jegyzőkönyve.

Például már a hetvenes évek elején történt néhány olyan meghívás, amely kiverte a biztosítékot. A kollégista Vári István meghívta a marxista gazdaságfilozófiát alapjaiban bíráló „Anti-tóké” (Überhaupt) 1970–72 között készítő három filozófus egyikét, Márkus Györgyöt az egyetemi klubba, amiért ellene hivatalos fegyelmi is indult az egyetemen. A másik két szerző, Bence György és Kis János pedig a kollégiumban 1972-ben elindított egy kurzust. Az év októberében az egyetem belügyi összekötője kihívta Chikán Attilát egyetemi órájáról, amit abba kellett hagynia. Aznap estére a kollégiumba meghírdették az Orfeo együttes happeningjét. Közölte, ha egy órán belül nem kapja meg az est forgatókönyvét, akkor nincs előadás. A happeningnek persze az a lényege, hogy nincs részletes forgatókönyve, de a szervező Lengyel Györggyel sikerül készíteni egy ilyet, s az estet megtarthatták. Nem sokkal később meghívták Hegedűs Andrást, aki a 68-as csehszlovákiai bevonulást elítélő nyilatkozata és Szelényi Ivánt, aki a Konrád Györggyel 1974-ben írt kritikus könyve, *Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz* után lett persona non grata a Kádár-rendszer szemében. A Közgáz vezetői ekkor gyorsan bevezették, hogy engedélyt kellett kérni tőlük az ilyen meghívásokhoz. Ez egyébként többé-kevésbé a nyolcvanas évek végéig fennállt, hiszen még Csáki Csaba rektorsága idején is írogattak ilyen névegyszerű leveleket. A „faltologatás” taktikája érvényesült ebben az időszakban: a kollégisták szándékosan beírtak eleve reménytelennek tűnő neveket is (!) a meghívandók listájára, akiket az illetékes rektorhelyettes vagy a párttitkár annak rendje-módja szerint ki is húzott. De ezek mellett bent maradhettek a „kevésbé veszélyesek”. Ez az alkufolyamat nagyon jó modellje volt a Kádár-korszaki magatartásformának.²⁵

Mindig is kritikus kérdés volt Rajk László neve. Mármost hogy miért is választották a legismertebb kommunista koncepció per 1949-es áldozatát, aki ugyanakkor 1945 és 1948 között belügyminiszterként az egyik fő felelőse volt a rövid életű demokrácia lebontásának, illetve a Rákosi-diktatúra és a terror kiépítésének. Chikán szerint 1973–74-ben fölmerült, hogy minden komoly kollégiumnak van neve, s választaniuk kellene egyet. Közgazdász nem igazán volt a tarsolyukban, például Heller Farkas neve akkor még nem volt annyira ismert, Széchenyi Istvánt túl közhelyesnek tartották (egy évtized múlva egy másik közgázos szakkollégium mégis ezt választotta...), végül valaki fölvetette Rajk Lászlót, aki belügyminiszterként aktívan segítette a népi kollégiumok megalakulását. Emellett Rajk neve félig-meddig tabu volt, hiszen 1956. október 6-i újratemetése százezres diktatúraellenes tömegdemonstrációba torkollott; valamint Kádár Jánost is felelősség terhelte Rajk kivégzéséért. Emellett özvegye és fia, aki később szamizdatbutikot is üzemeltetett, a demokratikus ellenzék emb-

lematikus személyisége volt. Úgy tűnik, a döntésben e nem igazán lényeges politikai pikantériák felülírták Rajk súlyos történelmi felelősségét. Szabó Kálmán támogatta a névválasztást, amelyet – nem kis taktikázással – végül maga az ország kulturális és szellemi vezetésének ura, Aczél György szentesített. Aczél a kollégiumnak is vendége volt, hiszen ő szeretett az egyetemisták közé menni. Berend T. Iván egyébként támogatta a diákok ötletét, hogy hívják meg magát Kádár Jánost is a kollégiumba. Pedig tudható volt, hogy egyszer, még 56 után nem sokkal, elment a műegyetemisták közé, s ez igencsak balul sült el, emiatt ő soha többet nem akart a diákokkal találkozni. Pár hét múlva meg is érkezett Grósz Károly agitprop osztályvezető válasza, miszerint „Kádár elvtárs más irányú elfoglaltsága miatt nem tud eljönni a Rajkba...” (Szinte szó szerint az az elutasítás volt, mint amit s POLVAX meghívására is adtak...) Berendnek, akinek – a „jó nyelvek szerint” kilátásban volt az oktatási tárca vezetése – végül is csak államtitkári posztot ígértek, amit ő nem vállalt.²⁶

Többször is fölmerült a névváltoztatás kérdése, már a nyolcvanas évek elején, de legelősebben a rendszerváltást közvetlen megelőző hónapokban, amikor már tömeges volt a névváltoztatás az országban, és a damaszkuszi út logikája alapján egyre többen jelezték, hogy szánják-bánják az elmúlt 40 évet. Konkrétan a 89-es nyári táborban volt egy névváltoztatási vita, ahova a jeszkesek (jelenlegi szakkollégisták) meghívták a voszkosokat (volt szakkollégistákat), akik közül sokan emiatt mentek le Tatára. Több mint 150-en voltak ott, és csináltak is egy „nem ügydöntő” szavazást, amelyen 75–80 százalék voksolt amellett, hogy tartsák meg a Rajk nevet, arra hivatkozva, hogy a kollégium saját múltjához ragaszkodjon, ne Rajk személyéhez. Valaki kijelentette: „Pár év múlva azt senki nem fogja tudni, hogy ki is volt Rajk László, de a Rajk László Szakkollégiumot sokan fogják ismerni...”. Persze később is előkerült a változtatás kérdése, de a nevet végül is megtartották. Érthetően ez többeket irritált, volt olyan neves közgazdász is, aki levélben közölte, hogy emiatt visszaadja a plakettjét, és kilép a Voszkból. Chikán erre telefonon felhívta, hogy beszéljék meg. Elmondta, hogy a Voszkból nem lehet kilépni, mert annak alanyi jogon tagja minden egykori rajkos. Megegyeztek, hogy tudomásul veszik álláspontját, amelyet akár nyilvánosságra is hozhat – de nem tette... Maga az igazgató úgy vélekedett, hogy „ő nem ragaszkodik a névhez, ha az emberek úgy látják, akkor változtassuk meg, de az emberek nem úgy látták...”. Azért a Rajk-szobrot, ami 2006-ig a kiskönyvtárban volt, az új épületükben már nem állították ki...²⁷

A hetvenes évek második felében egyre csökkent a KISZ reputációja, a többség ugyan még KISZ-tag volt, de a közvélekedés szerint az akkori KISZ-vezetők csak karrierépítés

Műsor a szobor előtt... (Fotó: Rajk Archívum)

miatt vállalják a pozícióikat, és egyre inkább gunyoros, leszóló melléközgékkal emlegették többségük nevét. Az évtized fordulóján pedig megkezdődtek a kilépések, és ennek semmiféle következménye nem lett. Chikán szerint a hetvenes évek közepére eljutottak ahhoz a felismeréshez, hogy a kollégiumnak nem volt komoly uralkodó ideológiája. Sokáig görcsöltek ezen, végül csak azt találták, hogy az az értelmiséggé válás legyen, valamint hogy mi ebben a kollégium szerepe. Szóba került ismét a plebejusi vonal erősödése, hiszen az értelmiséggé válás körükben sokkal erősebben merül fel, mint az ab ovo értelmiségi társaságban. Ekkoriban kezdődött el az ideológiai baloldallal való csatározás, a Társadalomelméleti Kollégium (TEK) megalakulása. 1979-ben jött egy olyan társaság, akikkel megerősödött a filozófiai, ideológiai vonal. A négy Horn-testvér közül a legidősebb, György három évig DB-tag (titkárjelölt is) volt, az ifjabbak közül Gábor és Péter egy idő után kilépett a Rajkból és létrehozta a TEK-et. A Rajkban is igen aktívak voltak, és nívós munkát végeztek. Ők voltak az elsők, akik téli tábor szerveztek, 1979-ben például Debrecenben olvasókört, s erre a logikára épültek a további téli táborok is. Csatlakozott hozzájuk Farkas Péter, a PG (politikai gazdaságtan) tanszék fiatal oktatója, akinek rendkívül szuggesztív hatása volt a diákokra. A TEK-es Marx-elemzők azt vallották, hogy ezt a rendszert nem lehet reformálni, hiszen egészen alapvető baja van. Egy kollégiumi gyűlésen végül bejelentették, hogy kilépnek és egy új formációt alakítanak. Támogatta őket Bihari Péter, a PG tanszék másik fiatal oktatója is, aki a hetvenes évek elején volt szakkollégista. Chikán szerint vita volt szerepükről már akkor is, amikor még bent voltak, de békés elválás volt, drámai

konfliktusok nélkül – persze a dráma nagyon erősen ott volt a dolgok mélyén. Ez azután kapóra jött az egyetemi baloldálnak, erős kritikát hangoztattak azok a filozófusok és tudzoccosok, akik közül „egyeseket – jobb esetben – mi is »nemes ellenfélnek« tekintettünk, míg másokat kimondottan »gennyes alakoknak« tartottunk” – mondta Chikán.²⁸

1978 szeptemberében jelent meg a Közgazdasági Szemleben Kornai János cikke, *A hiány újratemetése*, ami mérföldkő a hazai közgazdasági irodalomban. A korábbi elméletekkel szembefordulva bemutatta, hogy a hiány nem egyszerűen a hibásan megállapított árak vagy a szakszerűtlen tervezés következménye, hanem a szocialista rendszer olyan sajátossága, amely belső természetéből fakad. Bevezette a puha költségvetési korlát fogalmát, amely azt a társadalmi jelenséget írta le, amelyben a szocialista (de nem csak szocialista) vállalatok és intézmények jelentős mértékben és nagy rendszerességgel is túlléphetnek az ésszerű pénzügyi korlátokon. Nem kell szembenézniük a csőd lehetőségével, mert – ilyen vagy olyan formában – számíthatnak a központ segítő támogatására. Mondanivalója, hogy ez a rendszer alapjaiban nem jó, sőt megreformálhatatlan és saját magát falja fel. Magát a könyvet, *A hiányt* 1980-ban adták ki, s az év őszén több mint 10 előadásban adhatta elő a Közgázon. Szomorú tény, hogy ez volt évtizedeken át az egyetlen lehetőség, amikor fél éves kurzust tarthatott az egyetemen. Ehhez kapcsolódóan a Rajk meghirdetett egy háromrészes szemináriumot is Kornai részvételével. Szakmai szempontból ez sokak szemét nyitotta ki, s ez az egész szocialista világban revelációt jelentett, például Prágában, ahol Vaclav Klausék repülő egyetemet szerveztek *A hiányról*, hiszen ott nem lehetett kiadni.

A nyolcvanas évek elején a Rajkban is mind többen olvasták a szamizdatokat, illetve a pártközpont belső bizalmas anyagait, olyan belső terjesztésű, „számozott” tanulmányokat, könyveket, amelyeket a vezetés lefordítottatott, de hivatalosan nem mertek kiadni, csak saját, megbízható elvtársaik kaphatták meg, akiket a benne lévő szöveg – feltételezésük szerint – nem „fertőzhet meg”. Voltak persze maoista anyagok is, de ezek nem igazán tettek mély benyomást a kollégistákra. 1980 őszén jelentős esemény volt a kollégium életében a Bibó-est. Bibó István halála után lassan már nemcsak szamizdatban lehetett foglalkozni írásaival, gondolataival, például írt róla a rendszer elfogadott alakja, Kulcsár Kálmán is. A rajkosok két estet terveztek, az egyiket a neves történész, Litván György értékelte volna munkásságát, aki 56 után együtt ült Bibóval. A másikon pedig Petri György költő – mint a család barátja – tartott volna személyesebb hangvételű visszaemlékezést. Pár nappal az első est előtt behívták Chikánt a Tud. szoc. Tanszékre, ahol a távollévő párttitkár helyett Poller Imre tanszékvezető kérdezte, hogy mi is ez az egész?

25 Lásd *Rajk I.* 40–45.

26 I. m. 58–62.

27 *Rajk II.: Lebegő tetők – 1990–2000.* 26–27., illetve *Rajk III.: Új ablakon kitekintve – 2000–2010.* 30.

28 *Rajk I.* 79–81.

Rögtön felhívta a pártközpontban Knopp András osztályvezető-helyettest, a keményvonalas ellenzékszakértőt, s végül olyan kompromisszum született, hogy az arra a hétre tervezett programot egy héttel el kell halasztani, de együtt megtarthatják. Később kiderült, hogy Ránki György, a Történettudományi Intézet igazgatója vállalta a felelősséget az ügyért, jelezve Knoppnak, hogy ő majd jól felkészült történészekkel ott lesz a beszélgetésen. A megoldás meglehetősen kontraproduktív volt, mert a meghirdetett első időpontban a rajkosok ott álltak a Veres Pálné utcai kollégium lépcsőjén, és mindenkinek elmondták, hogy ezt bizony most betiltották, de egy hét múlva meg lehet tartani... No, ennek nagy híre ment, és az új időpontban még többen jöttek el. Díszes társaság jött össze: a vendégek között ott volt Litván és Petri, valamint Bibó özvegye és fia mellett Ránki és Szabó Miklós (ellenzéki gondolkodású) történész, majd megérkezett Poller Imre, később az egyetem BM-tartótisztja, Kazinczy Gusztáv is. Poller elvtárs utólag több fórumon elmondta, hogy az esten még az usankáját is megtagosták, ugyanis ifjú kollégájára, Sándor Péterre bízta a kabátját és a kucsmáját, hogy vigyázzon rá, de ez nem sikerült tökéletesen. Amikor Mucsi Barna DB-titkár a 300 fős tömegben bevezette a vendégeket, akkor Kazinczy elvtárs (állambiztonsági hadnagy) is ment befelé, de Mucsi, aki nem ismerte, szólt neki, hogy keressen helyet valahol hátul, mire Chikán elég hangosan odaszólt neki, hogy „hagyd, ő a belügyes”, amit persze szinte mindenki hallott. Végül nem zavartatta magát, és kiült Litván mellé. Azután Petrit a külső teremben lévőket nem nagyon hallották, s ezt hangosan jelezték is, mire a nagyterem közepére ment, s egy székre felállva lelkesen beszélt. Egyébként mind Litván, mind Petri még 56 megemlékezéskor is az elviselhetőség határán belül maradt, bár nem kellett Kádárt szidni ahhoz, hogy a beszédeknek súlya legyen. Chikán szerint tudtak róla, hogy a BM-nek informátora/i van/nak a Rajkban is, hiszen a DB (diákbizottsági)-választás eredményéről is azonnal tudtak. Kazinczy elvtárs, aki rendszeres látogató volt, már másnap megjelent, és sejtelmesen utalt is erre. Kazinczy a nyolcvanas évek közepén hozta az utódját bemutatni, s a Rajk igazgatója az évtized végén találkozott vele utoljára, amikor Bush elnök az egyetemre látogatott, és ott látta a biztosító tiszteket között, a kétméteres fekete tengerészgyalogosok mellett.²⁹

A nyolcvanas évek elején azután egyre több kritikus hangvételű előadó és előadás volt a Rajkban. Ilyen volt Borsányi György párttörténész (akinek Kun Béláról szóló könyvét bezúzták); a Balázs Béla Stúdió filmjei; a háromrészes „Tervtörténet” sorozat (amikor az ötvenes évek bugyuta propagandafilmeinek vetítése után Pető Iván, Szakács Sándor és Szabó Miklós tartott előadást, de a második után betiltották, mert rájöttek, hogy miről is van szó, no és ott volt a demokratikus ellenzék több tagja – ezek az

estek egyébként a technikai okokból a Münnich Kollégiumban zajlottak). Eljött Vekerdy Tamás is, és előadása után hozzászólt Tamás Gárpár Miklós (aki 1978-ban települt át Erdélyből, majd két év múlva ellenzékiése miatt kirúgták az ELTE filozófiatörténeti tanszékéről); szó volt Lengyelországról (ekkor fordult elő először, hogy a rajkosok többször is kollektíven hallgatták a Szabad Európa Rádiót); továbbá Magyar Bálint.

(Fotó: Rajk Archivum)

Mindezt persze nem vette jó néven a BM III/III-as Csoportfőnökség illetékes 2-a osztálya, amelyik a felsőoktatási intézmények „elhárításával” foglalkozott, s természetesen a Rajkra is gondosan odafigyelt. A Földesi Jenő belügyminiszter-helyettes által jóváhagyott egyik 1982. októberi Napi Operatív Információs Jelentés (az úgynevezett NOIJ) szerint „az MKKE Rajk László Szakkollégiuma az 1982-83. tanév I. félévére több előadássorozatot, illetve előadást tervez. Ezekre előadónak 12 olyan személyt is felkértek, akik ellenséges tevékenységük miatt bizalmas nyomozás alatt állnak, illetve aktív kapcsolatuk ismertek.” A „belső ellenséges elemek tevékenységével” foglalkozó jelentés szerint: „Az információ forrása és tartalma megbízható, ellenőrzött.” Intézkedés: „Tájékoztatják az egyetem párt- és állami vezetését.”³⁰

A nyolcvanas évek első felében ugyanakkor komoly nézetkülönbségek, feszültségek alakultak ki a kollégiumban. Markáns vonalak között mély szakadékok húzódtak. Ilyen volt például a radikális-nem radikális, a népi és urbánus és a szakmai-nem szakmai ellentétpár. Néha az egyik fél a megbeszélésekből kizárta a másikat. A radikális vonal például politikailag és belső közösségében is nagyon radikális volt, ugyanakkor szakmailag nem foglalmazott meg követelményeket. Teljes belső szabadságot akartak meghirdetni, például, hogy a DB ne kontrollálhassa, hogy ki mit csinál, vagy éppen ne adják le előre az egyetemnek, hogy kiket is akar a kollégium meghívni. Chikán többször is leszögezte, hogy ő ezekben a vitákban az óvatosabb, a konzervatív és a plebejus álláspontot támogatja, de a személyi kérdésekhez a kezdetektől fogva (két kivétellel) soha nem szólt hozzá. Ezzel együtt mindig volt egy kiegyensúlyozó szerepe, hi-

szen végig jóban volt a radikálisokkal is. Végül ez az óvatosabb álláspont lett a domináns a kollégium későbbi életében is. Sőt maguk a diákok fogalmazták meg 1988-ban azt az elvet, amit „Fölsz-Matos doktrínának” neveztek (a megfogalmazó Fölsz Attiláról és Matos Zoltánról), miszerint a kollégium felhagy az intézményes politizálással, miközben mindenki számára nyitva hagyja a személyes közéleti tevékenység lehetőségét. És ezzel együtt a rajkosok is részt vettek például a Fidesz megalakulásában, s közülük páran a legfelső vezetésbe is bekerültek, manapság is komoly kormányzati vagy pártpozíciókban vannak. Pünkösti már említett könyvében is hangsúlyosan szerepel, hogy eltérő volt a Rajk és a Bibó szocializációs orientációja. Ezért alakult úgy, hogy a bibósok megmaradtak a politikában, a rajkosok pedig egy idő után kiléptek a politikából. Mert a Rajk ebben az időben alapvetően szakmailag, a Bibó pedig politikailag szocializált. Ez nyilvánvalóan nem magyarázza meg az egyes emberek egyéni pályáját, de azért feltűnő, hogy az 1985–90 közötti mozgásokban a két kollégium vezetői sokáig egyenrangú és azonos politikai szerepet játszottak. Persze nem volt azonos szereposztás, de ugyanabban a darabban játszottak. A rajkosok kivonultak a politika színpadáról, a bibósok pedig ott maradtak. A kilencvenes évek elején végrehajtott szakmai fordulat ágyazott meg annak, hogy van körülbelül 30 amerikai PhD-vel rendelkező magyar közgazdász, és ennek a fele rajkos volt.³¹ A Rajk több mint négy és fél évtizedes történetében „mindenki megfordult, aki számít”. A külföldi előadói névsorban számos Nobel-díjastól Lord Káldor Miklósig lexikonnyi egyetemi szereplése után a Rajkban adott elő először magyarul.) A kollégiumi gyűlés által 1995 óta adományozott Neumann-díjnak egyre nagyobb presztízse van világszerte, s az első a Nobel-díjas Harsányi János kapta.

Főleg az első évtizedekben sok kulturális programot is szerveztek, hívtak meg művészeket, mentek közösen színházba, moziba, kiállításra és persze kirándulni, táborozni.

Az esti kollégiumi és kocsmai sörözések is összetartó erőt képeztek, akár a szilveszteri pezsgős löverseny vagy

Chikán majma... (Fotó: Rajk Archivum)

a Pipacs bár meglátogatása. A népi kollégiumok atyjának tiszteletére létrehozott, rajkosoknak szóló Kardos László-díj első kitüntetettje, Pálfi József kijelentette: „Chikán Attila belénk sulykolta, hogy mi a szakmával politizálunk...”³²

Tanulságosak Stumpf István 2014-ben mondott szavai: „Azt látom, hogy a Rajkban is, máshol is alapvető dilemma a közéleti szerepvállalás mértéke, milyensége. Kell-e, hogyan kell, mikor kell kilépni, megszólalni, azt a kritikai attitűdöt tanúsítani, amely minden szakkollégium működésének egy fontos eleme. Tehát nemcsak szakemberré kell válnod, hanem olyan értelmiségivé, aki a bibói értelemben tud értéket teremteni és eszerint cselekedni, és mások számára is például szolgálni.” A Bibó Szakkollégium az évi Harkály Díjával kitüntetett alapító igazgató interjújában megállapította: minapi beszélgetései is azt erősítik, hogy „mintha megismétlődne a 80-as évek időszakának a konfliktusmezeje, mintha ugyanazok a problémák kerülnének újra elő: mi az autonómia valóságos helye, mi a közösségek összetartó erejének az értéke, és hogyan fogalmazhatja és találhatja meg a mindenkori politikai hatalommal szemben egy fiatal generáció a saját mondandóját és arcát”.³³

²⁹ Rajk I. 98–103.³⁰ ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/III – 177 – 210/6 / 1982.10.22.³¹ Rajk II. 11–13., 22–23.³² Pünkösti Árpád: *Szeplőtelen fogantatás*. Népszabadság könyvek, Budapest, 2005. 24.³³ Milánkovich Andrásnak–Szentgáli-Tóth Boldizsár: *Interjú Stumpf Istvánnal*. Bibó Kollégium Alumnusz Hírlevele, 2014/IV. (XI. 11.) – nyomtatásban nem jelent meg, csak a volt szakkollégisták kapták meg elektronikusan.

„Elsősorban nem intellektuális teljesítmény,
hanem civilkurázi”

Szabó Miklós¹

A repülő egyetemek

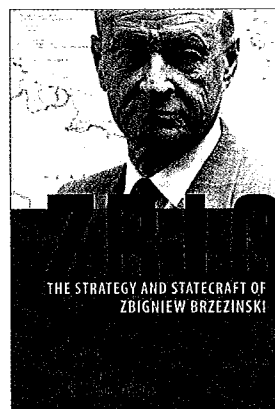
Kelet-Európában a szovjet típusú szocializmus elleni demokratizálódási törekvések korlátait megmutatta az 1953-as berlini és 1956-os poznani felkelés, valamint az 1956-os magyar forradalom kegyetlen (szovjet) leverése, valamint az 1968-as „prágai tavasz” ugyancsak durva „internacionalista” katonai elfojtása. A szigorúbb keletnémet és csehszlovák rezsim szinte semmiféle mozgásteret nem engedélyezett az ellenzéki törekvések kibontakozására. Ugyanakkor ezen országok állampolgárai is bizakodással tekintettek az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet 1975-ben, Helsinkiben 34 ország által csúcshinten aláírt megállapodásának eredményei felé. Remélték ugyanis helyzetük javulását, különösen az egyezmény III. kosara, az emberi jogok tekintetében. A bebörtönzött csehszlovák ellenzékiek mellett kiálló Charta '77 mozgalom aktivistái, majd a vele szolidáris magyar és lengyel ellenzékiek joggal igyekeztek a Helsinki Egyezmény előírásaira hivatkozni – tegyük hozzá, nem sok sikerrel.

Nem volt véletlen, hogy a viszonylag liberálisabb vezetésű Magyarországon és Lengyelországban alakult ki a hetvenes években a legintenzívebben a nem hivatalos úgynevezett „repülő egyetemek” rendszere. Lengyelországban ez egy nagy történelmi múltra visszanyúló földalatti oktatási intézményt jelentett, amely már 1883 és 1905 között is működött az orosz fennhatóság idején, illetve kisebb mértékben a II. világháború, a német megszállás éveiben. Végül 1977 és 1981 között bontakozott ki ismét, lett egyre ismertebb, s nem kis szerepe volt a demokratikus ellenzék megerősödésében, a Szolidaritás mozgalom megszületésében és kibontakozásában. Az itt elhangzott előadások a hivatalos tantervekben, publikációkban elképzelhetetlen kérdésekkel foglalkoztak, például Lengyelországnak az orosz uralom ellen folytatott történelmi küzdelmeivel, a több mint 20 ezer lengyel tiszt szovjet belügyi szervek által 1940-ben történt lemészárlásával Katyńban és másutt, a II. világháború utáni szovjet megszállással szemben kibontakozó törekvésekkel. A polgári engedetlenség ezen megnyilvánulásai roppant bosszantó problémát jelentet-

tek a kommunista hatóságok, így az állambiztonsági szervezet számára. A Jimmy Carter elnök lengyel származású főtanácsadójáról, Zbigniew Brzezinskiről szóló könyvben megemlítik, hogy Carter 1977-ben, lengyelországi látogatásának előkészítése során Varsóban ismerkedett a helyzettel, s a rendőrség épp akkor gumibotokkal, brutálisan kergette szét a neves ellenzéki Adam Michnik egyik előadásának hallgatóságát.

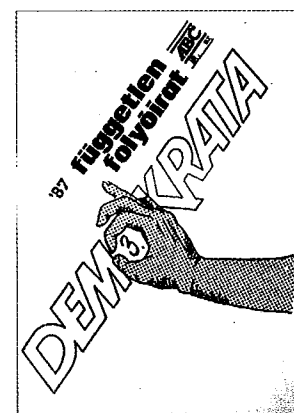
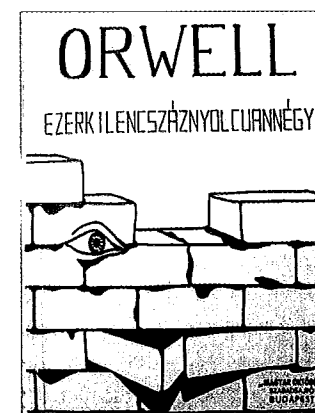
Néhány órával később azonban a Szabad Európa Rádió lengyel adásában sokkal nagyobb közönség hallgathatta ugyanezt az előadást. Brzezinski nagyon hasznosnak tartotta a SZER műsorait, mint mondta, „felbecsülhetetlen értékű fegyvert jelentenek a hidegháború idején”. Leírja azt is, hogy az alig egy évvel később – 455 év után első nem olaszként – megválasztott II. János Pál pápa korábban egy NSZK-ban tett látogatása során találkozott a SZER egyik bemondójával, aki bemutatkozott neki. „Nem szükséges – mondta Karol Wojtyła bíboros –, ismerem, minden reggel magát hallgattam borotválkozás közben...”²

Magyarországon a „repülő egyetemnek” nevezett, nem hivatalos ellenzéki intézmény a lengyelországihoz képest már sokkal korábban, nem kis mértékben a hatvanas évek végének szellemi pezsgése, az új gazdasági mechanizmus, a csehszlovákiai emberarcú szocializmus illúziója s a nyugat-európai diáklázadások eredményeként kezdett kibontakozni. Először a Közgázon és az ELTE Bölcsészettudományi Karán megtartott reform szellemű, sokszor félhivatalos kurzusokon, amelyre vegyesen jártak (át) a két egyetem diákjai, továbbá a különböző, teljes mértékben nem hivatalos – zártkörű – lakásszemináriumokon, ahol nemritkán komoly felkészülés után, magas színvonalú szakmai párbeszéd folyt. Csúcspontja pedig az 1978 szeptembere és

1982 májusa között 100–150, vagy akár 200 fős rendszeres – nyitott, bár köztudottan külső rendőri felügyelettel megtartott – „Hétfői Szabadegyetemen”³ volt. A hatékonyabb belügyi fellépés következtében több hónapos kihagyás után 1983 februárjától már csak 25–30 fős, nagy ritkán legfeljebb 50 fős lakásszemináriumként működött kisebb-nagyobb szünetekkel egészen 1986 decemberéig. Az utolsó évekre kifulladt, már nem túl magas színvonalú előadások hangzottak el. A résztvevők felét, néha többségét az ellenzék „kemény magja” tette ki, akik nem igazán vettek részt a beszélgetésekben, hanem inkább rendszeres találkozóhelyüknek tartották – különösen ifj. Rajk László 1981-ben nyitott szamizdat-butikjának 1983-as hatósági felszámolása után. A „Hétfői Szabadegyetemen” és a vezető ellenzékiek, vagy akár más, bátor magánszemélyek lakásain tartott egyéb szemináriumokon is lehetett vásárolni az egyre profibb technikával előállított szamizdatokat.⁴

A kezdeti, indigós példányú írógépelések, majd titkos helyeken elrejtett stencilgépeken, végül lefizetett nyomdászok által profi nyomdáknak készült, tabutémákat feszegető illegális könyvek és folyóiratok jelentették a rendszerváltásig a második nyilvánosság egyik fontos megnyilvánulását, amelynek darabjait rendszeresen szemlélte vagy idézte a Szabad Európa Rádió. Így már nemcsak pár száz vagy pár ezer emberhez jutottak el ezek az eretnek gondolatok, hanem akár százezrekhez. Az első nagy jelentőségű szamizdat Bence György, Kis János és Márkus György 1970–72 között írt, 600 oldalas tanulmánya, az „Anti-Tőke” vagy „Überhaupt” beceneven terjesztett *Hogyan lehetséges kritikai gazdaságtan* című kiadvány

volt, amelyet egy gépirónó 8 példányban készített el, majd arról gépelt másolatok születtek.⁵ Ez alapján cáfolta az addig sulykolt hazugságokat, hiszen Bencéék azt olvasták ki Marx eredeti műveiből, hogy az általa elgondolt szocializmusnak Kelet-Európában épp a marxizmusra hivatkozó, létező szocializmus a fő akadálya. Vagyis kétségbe vonták a marxista gazdaság szemléletnek nem csupán az érvényességét, hanem a lehetőségét is.

A zártkörű lakásszemináriumok bizonyos fokú előzményének lehet tekinteni egyébként már a hetvenes évek előtt is a művészeti élet második nyilvánosságát jelentő budapesti értelmiségi salonokat. A legkorábban például a zuglói festő és szobrász, Molnár Sándor lakásában kiállítások, előadások, beszélgetések voltak egy évtizeden keresztül, ahogyan Weöres Sándor és Károlyi Amy Törökvész úti otthonában, Szenes István vagy Erdély Miklós pincéjében a Hegyalja úton, illetve a Virágárok utcában. Több mint száz irodalmi estet és kiállítást szervezett az egykori munkácsi földbirtokos, Petrigalla Pál Vécsey utcai lakásában, ahol gyakran volt közös zenehallgatás több mint kétezzer darabos lemezgyűjteményéből. Rendszeresen ott volt Kasák Lajos, Szentkuthy Miklós, Hamvas Béla és Bálint Endre is. Ugyancsak avantgárd zenei esteket rendeztek dr. Végh László röntgenorvos és Grexa Gyula művelődéstörténész lakásán, kivételes zenegyűjteményük érdekesebb darabjainak bemutatásával. A budapesti művészek, értelmiségiek, diákok által látogatott salonok persze sokszor csak egysze-

3 A BM III/III. Főcsoportfőnöksége 1978 októberében objektumdossziét nyitott „az ellenzék által létrehozott házi egyetem, a szervezők körében csak 'Hétfői Szabadegyetemnek' nevezett előadássorozattal kapcsolatos jelentések összegyűjtésére”. E fejezet elsősorban a több mint 1300 oldalnyi jelentés [lásd: ÁBTL 3.1.5 O-1976/4/1. (327 o.); /2. (242 o.); /3. (356 o.); /4. (301 o.) és /5. (175 o.)], valamint a fő szervező, Szilágyi Sándor erről szóló könyve és a témát kutató Baracsi Erzsébet történész-levéltáros tanulmánya, továbbá számos személyes közlés alapján készült. /// Lásd: Szilágyi Sándor: *A Hétfői Szabadegyetem és a III/III – Interjúk, dokumentumok*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1999., továbbá: *Beszélő*, 1998/2., 1999/5. /// Baracsi Erzsébet: *A Repülő Egyetem kutat-hatóságának problémái*. ÁBTL: abtl.hu/iratok/cikkek/baracsi_repulo /// B. E.: *A hétfői szabadegyetem és a III/III*. (könyvkritika) *Élet és Irodalom*, 2000. 1. 7. /// B. E. előadása az ÁBTL Kávéház-ban 2016. XI. 10. – abtl.hu /// Köszönet Szilágyi Sándor fő szervezőnek és Baracsi Erzsébet kutatónak, valamint a demokratikus ellenzék számos egykori aktivistájának a személyes információkért (2018).

4 A szamizdatot Nyikolaj Glazkov (1919–1979) orosz költő „találta fel”, aki Andrej Tarkovszkij *Andrej Rjublov* c. filmjében rövid kámezszerepében a metaforikus levegőűsöt alakította. Egy léggömböt próbált fabrikálni, hogy fölemelkedjen. „Röpködök, röpködök” – kiáltotta boldogan, s azzal szédítő sebességgel belezuhan a mocsárba. Glazkov a folyamatosan elutasító kiadók miatt az ötvenes évek végétől cenzúramentes verseit vékony füzetekbe fűzte, s ironikusan rá is nyomtatta, hogy „saját kiadás” vagyis „szamizdat”. 60 évesen, elborult elmével halt meg Moszkvában. Lásd: Jevgenyij Popov: *A szamizdat emlékére*. Magyar Lett-re Internationale, 38. szám, 2000/ősz.

5 Csak a rendszerváltás után publikálta „hivatalos” kiadó is: T-Twins, Budapest, 1992.

1 Szabó Miklós interjúja Szilágyi Sándornak. In: *A Hétfői Szabadegyetem és a III/III*. Új Mandátum, Budapest, 1999. (44. o.)

2 Patrick Vaughan: Brzezinski, the Pope and the Plot to Free Poland. In: *ZBIG: The Strategy and Statecraft of Zbigniew Brzezinski* (szerk. Charles Gati). Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2013.

Közgazdász osztályvezetőből szamizdatkiadó

1971 és 1976 között jártam a Közgázra, népgazd.terv. szakon végeztem, s 1982-ben már közgazdasági osztályvezető lettem a Phylaxia nevű vállalatnál. Szerettem a zenét, volt, hogy hetente háromszor is mentem koncertre. Emellett érdekelt a politika, s egyre jobban foglalkoztatott, hogy a „szocialista demokráciának” hazudott pártállami rendszer egyáltalán nem demokratikus. Nem volt tehát véletlen, hogy kerestem azokat a zenekarokat, amelyek a rendszert kritizáló dalokat játszottak. 1979. táján láttam a tévében egy KISZ-es műsort, amiben részleteket mutattak egy Beatrice-koncertről, persze azzal a céllal, hogy elérmisszék az embereket, de nálam épp az ellenkező hatást érték el: ettől kezdve kerestem, hogy hol nézhetném meg a zenekart és más, hasonlóan kritikus együtteseket. A szocializmus diktatúrájában úgy érezhettük, hogy ezek a koncertek a „szabadság picike szigetei” voltak a számunkra. Ott ismerkedtem meg a hozzám hasonlóan gondolkodó fiatalokkal, s egyikük elmondta, hogy időnként eljár Rajk László Galamb utcai „szamizdat-butikjába”, ahol illegális könyveket, újságokat lehet venni. Eleinte még nem mertem magam is odamenni, így inkább a tőle kapott szamizdatokat olvastam.

Aztán akadt egy másik ismerősöm, aki nyomdász volt, és felmerült bennem, hogy segítségével én is készíthetnék ilyen kiadványokat. Ez gyökeres változást hozott az életemben, s már vettem a bátorságot és elmentem a „szamizdat-butikba”, ahol találkoztam Demszky Gáborral, és felajánlottam a közvetítői segítségemet. 1984-ben történt „önállósodásomig” neki segítetttem, illetve a *Beszélő*-nek és Krassó Györgynek kiadványaik elkészítésében. Ezután önálló szamizdatkiadásba kezdtem néhány társammal, Szabad Idő Kiadó néven. Nyilván figyeltek és lehallgattak, mert már az első saját kiadvány készítésekor lebuktam. A munkahelyi főnököm rögtön közölte is, hogy nem maradhatok az osztályvezetői pozícióban, magyarul kirúgott. Ettől kezdve szabadúszó lettem, matematika-magánóránkból éltem, de hogy elkerüljem a KMK-t (az akkori „közveszélyes munkakerülést”) egy ismerősöm papíron bejelentett egy „fal állásba”. Ekkor már nem volt sok vesztenivalóm, így nyíltan részt vehettem az ellenzéki megmozdulásokban. 1985-ben kiszálltam a Szabad Idő Kiadóból, és létrehoztam az Áramlat Kiadót, amely 14 kiadványt jelentetett meg, köztük például az először Nyugaton már publikált, híres Konrád-Szelényi-könyvet (*Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz*) vagy Nicolae Ceaușescu egykori kémfőnökének, az 1978-ban az

USA-ba disszidált Ion Pacepának a *Vörös horizontok* című könyvét.

1986-tól ott voltam szinte mindegyik ellenzéki megmozduláson, 1987. március 15-én például délben gyülekeztünk a Petőfi-szobornál. Aztán a kabátom alól elővettem egy nemzeti színű zászlót, a másik végét megfogta egy társam, és elindultunk a zászlót kifeszítve. A többiek pedig jöttek utánunk. Miután sikerrel végimentünk egészen a Bem térig, nagyon boldog voltam. Megcsináltuk! Egy évvel később rájöttem, hogy transzparenszeket is kéne vinni, így Bartók Gyula barátommal készítettünk is hármat, „Egyesülszi szabadságot!” „Valódi reformokat!” és „Sajtószabadságot!” felirattal. A kabátunk alá rejtve vittük a helyszínre, ahol kibontottuk, és a tömeg ezt követve vonult végig a kult helyekre. Boldogok voltunk, hogy végül is minden sikerült, az egyik molinó még ma is a birtokomban van. Bár anyagilag „nagyon nem érte meg”, örülök, hogy részt vehettem ebben a „mozgalomban”. Jó, hogy ez nem maradt ki az életemből!

Középen Jakab Lajos

Az egykori demokratikus ellenzék tagjai, akik még élnek, szinte mind nyugdíjasok, s közülük nagyon sokan kis nyugdíjat kapnak, hiszen kinek 5, kinek 10, vagy akár még több év esett ki a munkaviszonyából. Az '56-osokhoz hasonlóan, mi is egy szabad Magyarorszáért küzdöttünk, tehát nekünk is járna az erkölcsi elismerés. Ezért 2017 júniusában levélben fordultam Orbán Viktorhoz, hogy módosítsák az 1999-ben elfogadott 110. sz. Kormányrendeletet, amely a Szabad Magyarorszáért Emléklap adományozásáról, valamint a nemzeti helytállásért elnevezésű pótlék bevezetéséről szól. Kértem, hogy az Emléklap ne csak az 1945 és 1956 közötti üldözöttekre vonatkozzék, hanem terjesszék ki a Kádár-rendszert megszenvedettekre is! Válasz még nem érkezett...

Jakab Lajos – 2018

(Lásd: Médiakutató, 2015/3, illetve a neten – <https://szamizdat.org/> – a részletesebb visszaemlékezést: A szamizdat belülről)

Budapesti I. ker. Rendőrkapitányság
mint I. foku szabálysértési hatóság

Szám: 414/a/1984.

H A T Á R O Z A T

JAKAB LAJOS BERNÁT /Mátészalka, 1951. november 19. an: Gál Emilia/ osztályvezető, Budapest, XXII. ker. Mátyás király u. 23. szám alatti lakost, rendőri feljelentés alapján, a Budapesten 1984. szeptember 26-án elkövetett és az Sztv. 159/A §-ba ütköző sajtórendészeti szabálysértés miatt, a megtartott tárgyalás alapján

7000.- /HÉTEZER forint/ Ft pénzbírsággal

b ü n t e t e m.

A kiszabott pénzbírságot a határozat jogerőre emelkedését követő 15 napon belül a mellékelt válasz-levelezőlapra illetékbélyeggel kell leróni. Amennyiben a befizetési kötelezettségének határidőn belül nem tesz eleget, az Sztv. 72.§-a alapján letiltom vagy behajtom, illetőleg a kiszabott pénzbírságot

20 /husz/ nap elzárásra változtatom át.

Jakab Lajos Bernát Budapest, XXII. ker. Mátyás király u. 23. szám alatti lakos által önként beszolgáltatott és az iratokhoz csatolt önvallomásaiban szereplő tárgyaknak az Sztv. 21.§ /1/ bekezdés a/ pontja alapján elkobzását – megsemmisítését – rendelem el.

E határozatom ellen az 1968. évi I. törvény 68.§ /3/ bekezdése alapján – a kárigény elbírálását mellőző rendelkezés kivételével – a kihirdetéstől számított 15 napon belül a BRFK II. foku szabálysértési hatósághoz címzett halasztó hatályu fellebbezésnek van helye. A fellebbezést az I. foku szabálysértési hatóságnál kell benyújtani /bejelenteni/. A fellebbezés a kihirdetéskor is bejelenthető.

I N D O K O L Á S

A rendelkező részben foglaltak szerint határoztam, mert Jakab Lajossal szemben indított sajtórendészeti szabálysértés elkövetése bizonyítást nyert.

Jakab Lajos cselekményével megszegte a rendelkező részben írt az Sztv. 159/A §-ában foglaltakat.

Az eljárás során Jakab Lajos által önként beszolgáltatott tárgyak elkobzását és megsemmisítését rendelem el.

- 2 -

Felhívom figyelmét arra, hogy a jövőben tartózkodjon hasonló szabálysértés elkövetésétől, mert ismételt feljelentés esetén a szabálysértési törvény teljes szigorával élek!

Budapest, 1984. október 26.

Kapja: - elkövető
- irattár

Gyabó Mihályné r. hdgy.
előadó

rű kulturális szórakozást jelentettek, de a nyolcvanas évek közepére a fővárosban egymással itt-ott laza kapcsolatban lévő csoportokból, hálózatokból álló szubkultúra-tér kezdett kialakulni, amelynek közös nevezője volt a nyugati vagy egyetemes kultúra részterületeivel való szisztematikus foglalatosság. Mindez egy párhuzamos nyilvánosság körvonalait öltötte magára.⁶ E szalonok fontos szerepet tölthettek be a második nyilvánosság erősödésében, de a „repülő egyetemek” mozgósító és politikai tartalma nélkül, így az állambiztonság természetesen ezeket is megfigyelte, de konkrét lépéseket nem igazán tett megszüntetésükre.

A hetvenes évek elején egyre többen vállalkoztak arra, hogy otthonukban 10–20–30 fős, néha nagyobb érdeklődéssel kísért előadást tartsanak, amelyek közül néhány rendszeressé kezdett válni. Vagy egy neves szakember vállalt hetenként vagy ritkábban megtartott előadássorozatot, vagy alkalmanként mást és mást hívtak meg egy-egy kijelölt téma bemutatására. Természetesen nehéz meghúzni a határt a baráti körök, vagy akár egyetemi társaságok, csoportok vagy évfolyamtársak ilyen szakmai lakásszemináriumai és a vállaltan ellenzéki ideológiai, politikai, közgazdasági, történelmi, szociológiai előadások megtartása között. Sokan ezeket az estéket tekintik ma is „igazi egyeteműeknek”.

Ilyen lakásszemináriumot szervezett vagy ilyennek adott helyet otthonában a demokratikus ellenzék több ismert személye, köztük Solt Ottília és Nagy Bálint, Kenedi János, Kőszeg Ferenc, Magyar Bálint, Szent-Iványi István, Krokóvay Zsolt, Miszlivetz Ferenc és mások. A közgázos Major Iván Kígyó utcai lakásában pedig ott lakó barátai, Hamburger Mihály és Wollák Katalin szerveztek előadásokat.

Az elsők közé tartozott a Donáth Péter (1938–1996) festő és felesége, Gáspár Zsuzsa otthonában szervezett előadássorozat, amelyet az egyetemi Márkus-szeminárium folytatásaként Bence György kezdeményezett. Ez már csak azért is kiemelkedőnek tekinthető, mert résztvevői között volt a későbbi demokratikus ellenzék legtöbb vezetője és aktivistája: Babarczy László, Bauer Tamás, Bernáth László, Endreffy Zoltán, Hamburger Mihály, Karádi Éva, Kenedi János, Kis János, Kovács András, Kőszeg Ferenc, Lakatos András, Laki Mihály, Ludassy Mária, Timár Árpád, Vajda Ágnes és mások. Később csatlakozott Fekete Éva, még később Szabó Miklós is. A szeminárium 1970 késő őszién indult, és talán két évig tartott. Annyiban illegális volt, hogy Bence megkérte a résztvevőket, kívülállóknak ne beszéljenek róla. A témák a politikai filozófia kérdéseiről szóltak, mint például Jogállamiság és forradalom, Bémunka és önmegvalósítás, Osztálykonfliktusok, etnikai konfliktusok. Bencéék ekkor írták az „Überhaupt”-ot, a munkájuk

Kőszeg Ferenc, Szilágyi Sándor, Kis János, Solt Ottília, Petri György, Haraszi Miklós – 1986
(Fotó: Lugosi László)

során felvetődő problémák szolgáltatták a megvitatott témák egy részét. E sorozat után következett a Kőszeg Ferencnél rendezett, félig nyilvános esztétikai szeminárium, amelyet Fodor Géza kezdeményezett, s amely 1972-ben indult, és körülbelül két évig tartott.⁷ Ludassy Mária filozófus is részletesen beszélt interjújában ezekről a hetvenes évek elején tartott „repülő egyetemekről”. Ő is kiemelte a Donáth Péter és Kőszeg Ferenc lakásán tartott szemináriumokat. Mint elmondta Donáthéknál ő is szerepelt, Kis János és Szabó Miklós mellett.⁸

A III/III. osztályvezetője, Pintér Károly későbbi, 1980. novemberi feljegyzésében pedig az olvasható: „Kiss Gábor” fn. tmb. jelentette, hogy Miszlivetz Ferenc és Dalos György politológiai szemináriumot szerveznek Nagy József Dózsa György u. 17. alatti lakásán havonta egyszer. Miszlivetz barátnője, Hernádi Krisztina pedig Kis János repülő egyetemi előadásainak sokszorosításában vesz részt.”⁹

Mészöly Miklós, a Rákosi- és Kádár-korban soha meg nem alkuvó kisszámú írók egyike még kisoroszi nyaralójában is tartott ilyen összejöveteleket, amelyeket a belügy precízen figyelemmel kísért.

1980. június 3-án Peredi György r. főhadnagy jelentésében közli: „F-dosszié alapján ellenőrzés alatt tartott

Mészöly Miklós többoldalú, megbízható adataink szerint vita-sorozatot szervez minden hónap második péntekjére kisoroszi nyaralójában, ösztől budapesti lakásán. Meghívtak: Konrád György író, Szabados Árpád festő, Radnóti Sándor író, Vekerdí László könyvtáros és Szilágyi Sándor egyetemi hallgató és mások is. A résztvevők közül hálózati jelölteket választunk ki, illetve megkíséreljük hálózati személy bevezetését a vitákra, s 3/e operatív rendszabályt vezetünk be.”¹⁰

Mészöly Miklós
(1921–2001)

Az állambiztonságiak természetesen igyekeztek ezekről a szűkebb körű előadássorozatokról is információt szerezni. Például egyik 1981-es jelentésben a repülő egyetem megfigyeléseiről szóló állambiztonsági akciók leggyakrabban elemzője, dr. Izsó Attila rendőr hadnagy – összefoglalója végén mintegy mellékesen – arról ír, hogy „Gulyás László (sz. 1928) II. ker. Szilágyi Erzsébet fasor 13–15. sz. alatti lakásán rendszeresen tartanak előadással egybekötött összejöveteleket. A témák többnyire pszichológiai, illetve aktuális társadalomtudományi jellegűek voltak, [...] de tartalmi szempontból politikailag nem kifogásolhatók. Mivel a rendezvényeken több olyan személy vett részt, aki rendszeres látogatója a 'repülő egyetemnek', fennáll a veszélye annak, hogy a jövőben a társaság radikalizálódik. Ebben az esetben javaslatot teszünk a csoport ellenőrzésére.”¹¹

Ha elszórva is, a vidéki nagyvárosokban szintén voltak ilyen lakásszemináriumok. 1981 márciusában az állambiztonsági szervek Szombathelyen bizalmas nyomozást kezdtek Ilon Gábor (sz. 1956) főiskolai hallgató tevékenységének tisztázása céljából, a „repülő egyetemek” városukban történő szervezésének gyanúja miatt. „Meghatározott operatív eszközöket és módszereket alkalmaztak: például K ellenőrzést és 3/a rendszabályt” (vagyis levélfelbontást és telefonlehallgatást), valamint bevetették „Barnabás”, „Konrád” és „Lukács” fedőnevű titkos megbízottjait, továbbá hivatalos és társadalmi kapcsolataikat is megkeresték.¹² Tudomásukra jutott, hogy hasonló összejövetelekre került sor dr. Lőrinczy Huba főiskolai tanár F-dossziés (= hivatalosan megfigyelt) személy lakásán is. Ilon úgy nyilatkozott, hogy „ezeken semmi rendszerellenes beszélge-

tés nem folyik, csupán irodalomtörténetről van szó”. 1981. február 2-án Ilon albérlési lakásán összejövetelt tartottak, amelyen Jobbágy Gyula, az MKKE Közművelődési Titkárságának munkatársa „eligazítást tartott egy Budapestről irányított 'független demokratikus ifjúsági érdekvédelmi szervezet' létrehozásának szervezéséről”.¹³

1981–82-ben a szegedi József Attila Tudományegyetem és a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola hallgatóinak egy csoportja – Gonda István és Odorics Ferenc vezetésével – magánlakásokon előadásokat szervezett, ahova ismert fővárosi ellenzéki személyiségeket hívtak meg. Először Szabó Miklós és Petri György, majd később Kis János és Sós Vilmos, valamint Bauer Tamás és Ilia Mihály tartott előadásokat. Egy 1984. októberi állambiztonsági napi jelentés szerint Takács József szegedi lakos felkereste Kis Jánost, és javaslatot kért előadásokra egy kéthetenként szombaton vagy pénteken megtartandó történeti vagy szociológiai sorozathoz. A rendőrségi jelentések szerint Gonda István a JATE V. évfolyamos hallgatója 1981 tavaszán egy 25 pontból álló követeléslistát készített, amelyben síkra szállt például a marxista tárgyak oktatásának fakultatívvá tételéért és az őszi mezőgazdasági „kényszermunka” megszüntetéséért. Ezt ismertette a KISZ-küldötttervezetelen, amiért a Természettudományi Kar párt-alapszervezete kizárta az MSZMP-ből. Odorics Ferenc 1981-ig a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola hallgatója volt, majd az Ifjú Gárda Diákokotthon nevelőtanára lett. Az általa magánlakásokon szervezett összejöveteleken – a belügyi jelentések szerint – úgy mond „nacionalista és szovjetellenes, esetenként a párt politikáját támadó előadásokat hallgattak és vitattak meg”.¹⁴

E szegedi repülő egyetemek lelkes tagja volt Molnár Imre, aki hat társával 1978-ban érkezett hozzánk Csehszlovákiából, részképzésre. Mint elmondta, ez a husáki konszolidáció legsötétebb időszaka volt, „amikor minden megáll, csak a csönd és a némaság van, az erőszak és a hatalom uralkodik...”.¹⁵ De ekkor kezdődött a Charta 77 mintájára a szlovákiai magyar értelmiség szerveződése, a Duray Miklós-féle Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának több mint egy évtizedes működése is.¹⁶ Mindez persze sokkal visszafogottabban, mint Magyarországon, hiszen az 1968 utáni csehszlovák diktatúrát össze sem lehetett hasonlítani a sokkal enyhébb hazai viszonyokkal. Programjaikat a CSEMADOK¹⁷ szelárnyékában

10 ABTL 3.1.5 O-19764/1 (165. o.) – a „3/e rendszabály” a szobahallgatást jelenti, magyarul a „fix poloskát”.

11 ABTL 3.1.5 O-19764/2 (185–188. o.)

12 A hivatalos és társadalmi kapcsolatokról lásd részletesebben később a „Titkaink” c. fejezetben!

13 ABTL 3.1.5 O-19764/2 (82. o.) – lásd később bővebben a „BEFŐT” c. fejezetben!

14 ABTL 3.1.5 O-19764/3 (328. o.)

15 Molnár Imre interjúja. In: Szilágyi Sándor: A Hétfői Szabadegyetem és a III/III – Interjúk, dokumentumok. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1999. (319. o.)

16 Duray Miklós (1945) szlovákiai politikus, író, egyetemi tanár. 1968-ban a felvidéki magyarság kulturális és közéleti szervezete, a CSEMADOK elnökségi tagja; az augusztus 20-i katonai bevonulás után lemondott, megtiltották számára a politizálást és a publikálást; 1977-ben a csehszlovákiai magyar értelmiségiek közül csak ketten merték aláírni a Hávelék bebörtönzése ellen tiltakozó Charta 77 ellenzéki petíciót (rajta kívül még Gombik Róbert szenci káplán). A rendszerváltás után Együttélés néven pártot alapított, majd egyesültek más magyar pártokkal: a Magyar Koalíció-, majd Magyar Közösség Pártjának vezető politikusa, a 2010-es kudarc után visszavonult a politizálástól és politológiát oktat.

6 Hammer Ferenc: *Az éjszakai élet mint populáris nyilvánosság a szocializmusban*. Médiakutató 2009/4.

7 Kőszeg Ferenc személyes közlése, 2018.

8 Kőműves Ágnes interjúja Ludassy Máriával 2005 – www.pametnaroda.cz/story/ludassy-ma-ria-1944-4041

9 ABTL 3.1.5 O-19764/1 (238–239. o.)

szervezték. A pozsonyi központú CSEMADOK irodalmár és néprajzos meghívottai nem tartoztak a magyarországi második nyilvánosság, az ellenzék tagjai közé (például Czine Mihály, Domokos Pál Péter, Kiss Gy. Csaba, Kovács István, Medvigy Péter), de az előadások témája és hangvétele – kinti mércével – még így is az illegalitás határát súrolta. Molnár hangoztatta, hogy volt bennük egy messianisztikusnak nevezhető elképzelés, hogy az anyaországra kapcsolják szellemi vezetőiket, és innen merítenek erőt. Mivel részt vettek a szlovákiai amatőr színházi mozgalomban, Magyarországon hamarosan eljutottak a Stúdió K előadásaira, lakásszínházakba, illegális filmbemutatókra. S így kerültek el a szabadegyetemi előadásokra is. Molnár társainak haza kellett menniük, de ő egy névházasság révén itt maradt, sőt kérte felvételét a szegedi egyetemre. 1982-től azután be-behívogatták a csehszlovák követségre: faggatták, hogy mit is csinál, kivel találkozik, és megfenyegették, hogy hazarendelik. Így végül is lemondott állampolgárságáról, és itt maradt. Mivel Budapesten megismerte a demokratikus ellenzék szinte összes prominens tagját, igyekezett őket elhívni Szegedre, és ebből lettek a 20–30 fős szabadegyetemi előadások. Március 15. alkalmából röplapozott, közreműködött az éppen csak megtúrt bölcsészkar lap, a Gondolatjel és az URH Független Kiadónál megjelenő szamizdat lap, az *Egyetem és Demokrácia* szerkesztésében is. Ezért nem volt számára meglepetés, amikor a rektor behívatta s figyelmeztette, hogy nem tudja tovább az egyetemen tartani, így megállapodtak, hogy segíti átjelentkezni a pesti bölcsészkarra.¹⁸

A csehszlovákiai diákklubok is igyekeztek meghívni magyarországi vendégeket, együtteseket, s így került sor 1980 őszén arra, hogy „világhírű” Neoprimitív együttesünk első „külföldi turnéjára” Brunnbe utazott, a helyi magyar egyetemisták KAFEDIK szervezetének (Kazinczy Ferenc Diák Klub) meghívására. Természetesen vállalták a nem túl magas fellépti díjat, a szokásos két láda sört (a 12-es sör csak 3 korona volt...), és még egy nagy focimeccs is volt délután. Előző este pedig a pozsonyi CSEMADOK dugig telt színháztermében adtuk elő Szolidaritási FaRock Fesztivál című zenés paródiaműsorunkat. A politikai és szextöltésű szövegeken jól szórakozott a közönség, de fel sem fogtuk, hogy hol is játszunk, amikor az egyik számban eljutottunk a következő sorokhoz: „*Fotócella mögött ülünk / gyere velünk jó Hávelünk / mi akartuk, ő a Charta '77...*”¹⁹ Persze késő volt – a számot be kellett fejeznünk, de gondoltuk, hogy ebből elég nagy balhé lesz. Az ominó-

zus sorok után döbbsent arcokat és egymásra néző tekinteteket láttunk, a közönség nem nagyon nevetett. A szám után kínosan hosszú csend volt, majd egyszer csak viharos taps tört ki, ami felért egy tüntetéssel. A következő évben a brünni srácok ismét meghívtak minket, de a pozsonyi újabb fellépés a CSEMADOK székházában persze szóba se kerülhetett...

A Hétfői Szabadegyetem

E lakásbeszélgetésekből és házi szemináriumokból kiemelkedett a szervezeten és rendszeresen megtartott „Hétfői Szabadegyetem”, amely már nem volt zártkörű, és a nem titkolt rendőri megfigyelés, később konkrét zaklatások ellenére 1978 őszétől három és fél éven át 100–150, néha ennél is több, akár 200 hallgató részvételével zajlott, majd 1982 februártól még négy és fél évig működött kisebb-nagyobb intenzitással és szünetekkel, 20–30 fős létszámmal.

A Szabadegyetem előtörténetéhez tartozik, hogy Kenedi János 1968 szeptemberében megismerkedett Bence Györggyel, Kis Jánossal és Szabó Miklóssal, és sokat beszélgettek arról, hogy a századelő Galilei Körének, Vasárnapi Körének és a Társadalomtudományok Szabad Iskolájának²⁰ mintájára alternatív képzést kellene szervezni az egyetemisták számára.

Bence, Kenedi és Kis – 1980 (Halda Aliz fotója)

Nem volt tehát véletlen, hogy a hatóságok különböző összefoglalóikban mindig Bencét, Kist és Kenedit tekintették a Szabadegyetem szellemi vezetőinek, akik egyébként többször tartottak ott előadást.²¹ A tényleges szervező

munkát azonban elsősorban Szilágyi Sándor (Saci – irodalomkritikus, fotóművészeti író, 1981–89 között a *Beszélő* szerkesztője), valamint az első időszakban segítői, Kovács Mária szerkesztő (történész, Bence felesége) és Örkény Antal szociológus (a neves író fia) végezték.

Szinte magától értetődő volt, hogy az első előadás-sorozatára Szabó Miklóst, a Történettudományi Intézet politikailag „renitens” munkatársát²² kérik fel, aki már a hatvanas évek végétől tartott lakásszemináriumokat. Az ő figyelmébe ajánlotta legkedvesebb tanítványait kényszerű Nyugatra távozása előtt Szelényi Iván, akit Konrád Györggyel 1974-ben írt könyvük, illetve annak Nyugatra csempészése miatt a hatóságok őrizetbe is vettek, majd emigrációba kényszerítettek. Szabó így 1975-ben kurzust kezdett tartani Hegedűs József (a volt miniszterelnök fiának) lakásán a Közgázon végzett szociológusoknak, köztük Kertesi Gábornak, Lengyel Györgynek, Pártos Gyulának és barátaiknak.

Kis János 1978 nyarán fölvetette Dalos Györgynek, hogy el kellene indítani a repülő egyetemet, mire ő rögtön kijelentette, hogy szeptemberben kezdek is nála, bár akkor éppen Nyugat-Berlinben lesz, de nyugodtan tarthatják a lakásán. Így azután Kovács Mária nem sokkal később fel is kérte Szabó Miklóst, hogy kezdje el az előadásorozatot. Már az első alkalommal hetvenen voltak. Kovács Mária büszkén oda is sügta a mellette ülő Szilágyinak, hogy megcsinálták a magyar repülő egyetemet.²³

Az előadásorozatot Szabó Miklós történész kezdte a Szovjet Kommunista Párt, majd a Magyar Kommunista Párt történetéről, minek során részletesen ismertette az 1956-os magyar forradalom esemény- és politikatörténetét is. A későbbi előadók és témáik: Jánossy Ferenc közgazdász (Lukács György nevelt fia) a magyarországi növekedési nehézségekről; Tamás Gáspár Miklós filozófus az erdélyi közművelődési helyzetéről; Szalai Pál közíró (a *Beszélő* szerzője, az ellenzék népszerű, emblemikus személyisége) a demokráciáról (az állambiztonságiak erre ugrottak a legjobban...); Vajda Mihály filozófus a demokráciaelméle-

Szabó Miklós legendás ellenzéki történész a vendég – 1980 (Fotó: Jávör István)

tekről; Kis János liberális filozófus (később az SZDSZ első elnöke) a szovjet típusú társadalmak elméleti szakirodalmának kritikájáról; Iványi Gábor metodista lelkész arról, hogy miért nem szabadok a szabadegyházak (a kis egyházak); Hegedűs András ellenzéki szociológus (1955–56-ban miniszterelnök) a politikai és gazdasági reformokról; Lányi András filmrendező lengyelországi útjáról; Bibó István 1971–72 fordulóján magnóra mondott előadásai az európai társadalomfejlődés értelméről; Szilágyi Sándor Bibó kevésbé ismert műveiről; Bauer Tamás közgazdász a második gazdasági reformról és a tulajdonviszonyokról, melyet egy külön alkalommal a Kis Jánossal folytatott vita követett; Tamás Gáspár Miklós az internacionalizmus és szocializmus haláláról; Demény Pál (1945-ben a legnépszerűbb hazai kommunista, akit a Moszkvából érkező Rákosiék rögtön börtönbe vetettek és ott tartottak 1956-ig) életéről és börtöneiről; Csalog Zsolt író, szociográfus a magyar falvakról; Vekerdi László tudomány- és művelődéstörténész az ötvenes évek művelődéspolitikájáról; Hajdu Tibor történész az 1918–19-es forradalmakról; Jávör István fotográfus „Erd-éj” című fotóanyagának levetítése; Krassó György közgazdász, radikális ellenzéki (1956-ban fegyveres forradalmár, 1957-től 1963-ig börtönben volt), Szabó Miklós és Petri György költő 1981. október 19-én megemlékezést tartott az 56-os forradalomról, mire 21-én és 22-én összesen tíz embert „meghallgatás” céljából előállítottak a rendőrségen. Mint a repülő egyetemek egyik fő vizsgálótisztje, dr. Izsó Attila fhdgy. összefoglaló

21 ABTL 3.1.5 O–1976/1–5 – az objektumdokumentáció több összefoglalójában is az olvasható, hogy a „repülő egyetem” eszméi alapítói az ellenzék radikális szárnyának prominens képviselői: Bence, Kenedi és Kis, illetve legfőbb gyakorlati szervezője Szilágyi Sándor.

22 Szabó Miklós (1935–2000) történész, akinek munkásságát meghatározta, hogy egyetemistaként részt vett a Petőfi Kör vitáiban, majd az 56-os forradalom leverése után az ELTE MEFESZ szervezetének egyik alapítója volt; emiatt három évig csak nevelőtanár lehetett Vácon. 1959-től a Történettudományi Intézetben könyvtáros, 1967-től kutató. Soha nem titkolta ellenzéki tevékenységét (a 60-as évek végétől több tucat lakásszemináriumot tartott, 1977-ben és 1979-ben is aláírta a Charta-memorandumot; szigorú megrovást kapott, amiért a Bibó-emlékkönyvről ismertetést írt a *Beszélő* 1. számában; elővették, mert 1981-ben beszédet tartott a Krassó György által szervezett 1956-os megemlékezésen, majd annak 30. évfordulója alkalmából az emiatt később betiltott Rakpart Klubban rendezett megemlékezésen – ekkor újabb „végső figyelmeztetésben” részesítették). Az intézet vezetői végig megvédték, de külföldi tanulmányutakat, ösztöndíjat sohasem kaphatott, s 1986-ig publikációs tilalom alatt állt, egyedül a régi *Mozgó Világ* és a *Medvetánc* közölte írásait. 1988-ban alapítója volt az SZDSZ elődjének, a Szabad Kezdeményezések Hálózatának, majd 1990-ben és 1994-ben is területi listáról parlamenti képviselő lett.

23 Interjú Kovács Máriával. In: Szilágyi Sándor: *A Hétfői Szabadegyetem és a III/III – Interjúk, dokumentumok*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1999. (53. o.)

17 Az 1949-ben alapított Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete számos területi szervezettel igyekezett megszervezni a felvidéki magyarság kulturális és közéleti tevékenységét. Az 1951-ben alapított *Fáklya*, majd 1957-től a *Hét* címen három évtizeden át megjelenő hetilapja az ottani magyarok igen népszerű és fontos orgánuma volt.

18 Lásd Szilágyi Sándor: *A Hétfői Szabadegyetem és a III/III – Interjúk, dokumentumok*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1999. (319–322. o.)

19 Václav Havel (1936–2011) cseh író, politikus, 1968 után ismert ellenzéki személyiség, a Charta 77 mozgalom szövegírója – 1980-ban épp öt és fél éves börtönbüntetését töltötte. A rendszerváltás után Csehszlovákia első köztársasági elnöke lett, a két ország szétválása után, 1993-tól egy évtizedig cseh államfő, kiemelkedő európai gondolkodó volt.

20 Galilei Kör: a szabadgondolkodó egyetemisták egyesülete (1908–19: Pikler Gyula, Polányi Károly, Szabó Ervin, Duczynska Ilona); Vasárnapi Kör: a Balázs Béla és Lukács György körül kialakult baráti kör (1915–18, illetve a bécsi emigrációban is); Társadalomtudományok Szabad Iskolája: 1906-ban Jászi Oszkár és polgári radikális társai hozták létre évente több ezer munkás és más érdeklődő hallgatóval.

jelentésében megemlíti: „El kívántuk érni, hogy a 'repülő egyetemen' résztvevő személyek körében zavar támadjon, az eddig meglévő 'sérthetlenségükbe' vetett hitük meginogjon, s így intézkedéseink a jövőre nézve preventív, visszatartó hatást gyakoroljanak. A rendezvényen résztvevő barátaink, ismerőseik nevét egyik meghallgatott személy sem volt hajlandó megnevezni.”²⁴

A Hétfői Szabadegyetem előadóit – már akiknek még volt komoly állásuk – igyekeztek megfélemlíteni. Az első előadót, Szabó Miklóst a Történettudományi Intézet vezetője, Pach Zsigmond Pál figyelmeztette, mire (átmenetileg) le is mondta a további előadásokat. Ugyanakkor a szervezőknek sikerült megnyerniük előadónak az intézet más munkatársait, Hanák Pétert és Hajdu Tibort. Persze őket is ugyanúgy figyelmeztetésben részesítették. S azokat is, akik lakásukat a szabadegyetem rendelkezésére bocsátották. Például Jávor Istvánt a Filmgyár igazgatója, Föld Ottó hívatta be, s ha kellettlenül is, kerek-perec közölte, hogy ha folytatja, az állásával játszik. A főnökök a maguk stílusában, finoman jelezték, őket is felszólították, hogy szólítsák fel „renitens” beosztottjukat, mert különben kénytelenek lesznek elbocsátani őket. A fenyegetés mindenütt hatott is, mert senkitől nem lehetett elvárni, hogy szívessége, illetve bátor kiállása miatt veszélyeztesse állását.²⁵ Szekfű András egyetlen alkalomra adta oda lakását, ám akkor behívatta a munkahelyét, a Tömegkommunikációs Kutató Központot felügyelő Magyar Rádió elnöke, s közölte: kirúgják, ha ezt még egyszer megteszi, egyúttal nem jelenhetett meg többet a Rádióban és a TV-ben, letiltatta külföldi szakmai útjait, pedig épp folyamatban volt egy japán ösztöndíjkérése.²⁶

Érdemes megemlíteni azok nevét, akik bátran helyszínt biztosítottak a repülő egyetemnek és lakásszemináriumok számára, vállalva a munkahelyi és egyéb zaklatásokat, nemritkán a rendőrségi előállítást, s akár azon fenyegetéseket is, hogy „probléma lehet a lakásukkal”.

Néhányan egy-két alkalommal tudták ezt megtenni, s máris figyelmeztette őket ennek veszélyeire hivatali főnökök, vagy akár közvetlenül a rendőrség. És voltak, akik több mint tízszer, akár húsz-harminc alkalommal is felajánlották erre lakásukat, például Jávor István, a Betlen Anna–Eörsi János házaspár, Krokovay Zsolt vagy Kenedi János. Talán pár év múlva emléktábla jelzi a házak be-

járatánál, hogy a hetvenes-nyolcvanas években milyen fontos közéleti eseménynek adtak helyet – csakúgy, mint Rajk László szamizdat-butikja a Galamb utca 3., majd a Hankóczy Jenő utca 32. alatt.

Az előadásokat általában 50–100–150, néha 200 résztvevő előtt tartották.²⁷ A BM tartótisztjei összesen 40 (!) ügynököt szerveztek be, illetve mozgósítottak, akik általában 15–25 személyről jelentettek, ami alapján 1054 (!) személyt azonosítottak. Tartótisztjeik rendőrségi törzs-fotókat tettek eléjük, s ezek alapján kellett felismerniük a résztvevőket. Így ír erről az egyik ügynök, a „Kocsis Lajos” fn. tmb. a tartójának, Udvardi Ernő fhdgy-nak átadott jelentésében: „Egy résztvevő szerint többeket a rendőri ellenőrzés tart vissza az előadások látogatásától. Van egy olyan személy, aki információkat ad a BM-nek, de minderről tájékoztatja az ellenzékiet is. Figyelmeztette őt is, hogy fotózzák a résztvevőket, megmutatták neki a fényképeket felismertetés céljából.” Az alosztályvezető, Esvégh Miklós örgy. megjegyzése: „Vizsgáljátok meg az alosztályotokon foglalkoztatott hálózatok közül 'Szabó' fn. tmb. és 'Somlai' fn. tmb. körülményeit, mert ők is látták a felvételeket.”²⁸

Alapos munkát végeztek: alig 40–50 személyről nem tudták megállapítani a nevét. (Így például a szabadegyetem kutatójának, Baracsi Erzsébetnek a nevét sem, aki később, a Történeti Hivatal munkatársaként feldolgozta az öt dossziében található több mint 1300 oldalnyi jelentést. Ez azért volt meglepő, mert egyik egyetemi társa is az ügynökök között volt. A besúgóknak nem sikerült azonosítaniuk például az öt oda meghívó Rainer M. János későbbi neves történészt sem.)²⁹

Az első években – a lengyelországi Szolidaritás megjelenéséig és kibontakozásáig, a lengyel rendkívüli állapotig – a BM látszólag visszafogottan reagált a szabadegyetemre. A meghirdetett előadások házai előtt azonban szándékosan érzékelhető volt a rendőri jelenlét, bár akkor még nem igazoltatták az oda és onnan érkezőket. Az ügynöki jelentések mellett a várhatóan kritikusabb előadások titkos rögzítését is megszervezték, gondosan előkészített akciókkal. Szilágyi Sándor 1999-es könyvében, illetve a *Beszélőben* megjelent részletekben még pontokkal vannak jelölve a besúgók, mert kutatása idején a Történeti Hivatal levéltárában az akkori jogszabályok szerint még a

VIRTUÁLIS EMLÉKTÁBLA

Azoknak a bátraknak, akik a 70-es és 80-as években a demokratikus ellenzék aktivistáiként, a szamizdatok kiadójaként, készítőjeként és terjesztőjeként a nevüket adva vagy névtelenül bátran felléptek az önkényuralom ellen, vállalták a meghurcolást, munkahelyük elvesztését, a létbizonytalanságot, a rendőri és egyéb hatósági zaklatást, akár az országból való kiutasítást is. Köztük azoknak, akik felajánlották lakásukat a repülő egyetemnek, főleg a nagy létszámú Hétfői Szabadegyetem és egyéb lakásszemináriumok előadásai részére. Reménykedjünk, hogy eljön az a kor, amikor nem csak virtuális elismerés övezi bátorságukat. Akár emléktábla is hirdeti az épület bejáratánál: itt éltek/élnek ezek a bátrak...

Hétfői Szabadegyetem (1978 őszétől):

Dalos György	/ VI. Lenin krt. 101. (ma: Teréz krt. 47.)
Kernyaiszky Barna	/ III. Iskola u. 6.
Jávor István	/ XII. Óra köz 2/A.
Herzog Józsefné Engel Anna	/ XIII. Visegrádi u. 13.
Szekfű (Karaíáth) András	/ XII. Kempelen Farkas u. 6.
Matolay Magdolna	/ IX. Tűzoltó u. 5.
Eörsi János – Betlen Anna	/ III. Fő tér 2.
Solt Ottília – Nagy András	/ III. Komjádi B. u. 3.
dr. Ungár Anna és Tamás	/ II. Fillér u. 58.
Lovász Anna – Szászvári Róbert	/ VI. Csengery u. 48.
Krokovay Zsolt	/ V. Lengyel József (ma: Bank) u. 6.
Kenedi János	/ XI. Villányi út 45.
Égető Péter	/ XII. Zsolna u. 29.
Haraszi Miklós	/ V. Fehér György u. 8.

Egyéb budapesti lakásszemináriumok:

Bálint Mária és Gubi Mihály	/ V. Galamb u. 5.
Dalos György és Mislivetz Ferenc	/ XIV. Dózsa György út. 17.
Donáth Péter és Gáspár Zsuzsa	/ I. Attila út 33.
Gulyás László	/ II. Szilágyi Erzsébet fasor 13–15.
Hamburger Mihály – Wollák Katalin (Major Iván lakásában)	/ V. Kígyó u. 2.
Hegedűs József	/ VI. Ó u. 3.
Jánossy Ferenc	/ II. Áfonya u. 5.
Kardos András	/ II. Bogár u. 2.
Klaniczay Gábor	/ XII. Gaál József u. 10/B.
Koncz Imre / Szent-Iványi István	/ XI. Fehérvári út 33/B.
Kornis Mihály	/ I. Hess András tér 3.
Kőszeg Ferenc	/ V. Felszabadulás tér 4. (ma: Ferenciek tere 11.)
Libner Anikó	/ V. Honvéd u. 16.
Lukács Péter	/ VIII. Vas u. 18.
Mészáros József	/ V. Váci u.
Mészöly Miklós	/ Kisoroszi és XII. Városmajor u. 48/B.
Mislivetz Ferenc	/ XIII. Szegedi út 6.
Pető Iván	/ I. Alsóhegy u. 3.
Rajk László (szamizdat-butik)	/ V. Galamb u. 3.
Sáska Géza	/ XII. Solyom u. 19/A.
Schauschitz Attila	/ IX. Ferenc krt. 1.
Szent-Iványi István	/ XI. Magyar jakobinusok tere 1.
Vessely Anna	/ VII. Auróra u. 7.

Fontos lenne összegyűjteni a hasonló vidéki lakásszemináriumi helyeket is, hiszen ott még nagyobb bátorság kellett ezek megtartásához.

24 ABTL 3.1.5 O-19764/3 (138. o.)

25 Lásd Szilágyi Sándor: *A Hétfői Szabadegyetem és a III/III – Interjúk, dokumentumok*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1999. (40., 42., 161. o.), illetve Ungváry Krisztián: *Mozgásterek és kényszerpályák – Az MTA és az ELTE tudósai az állambiztonság célkeresztjében*. In: Rainer M. János (szerk.): *A felügyelt (mozgás)tér. Tanulmányok a szovjet típusú rendszer hazai történetéből*. Az Eszterházy Károly Főiskola Történettudományi Doktori Iskolája Közleményei 1. 2011.

26 Lásd Szilágyi Sándor: *A Hétfői Szabadegyetem és a III/III – Interjúk, dokumentumok*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1999. (87–89. o.)

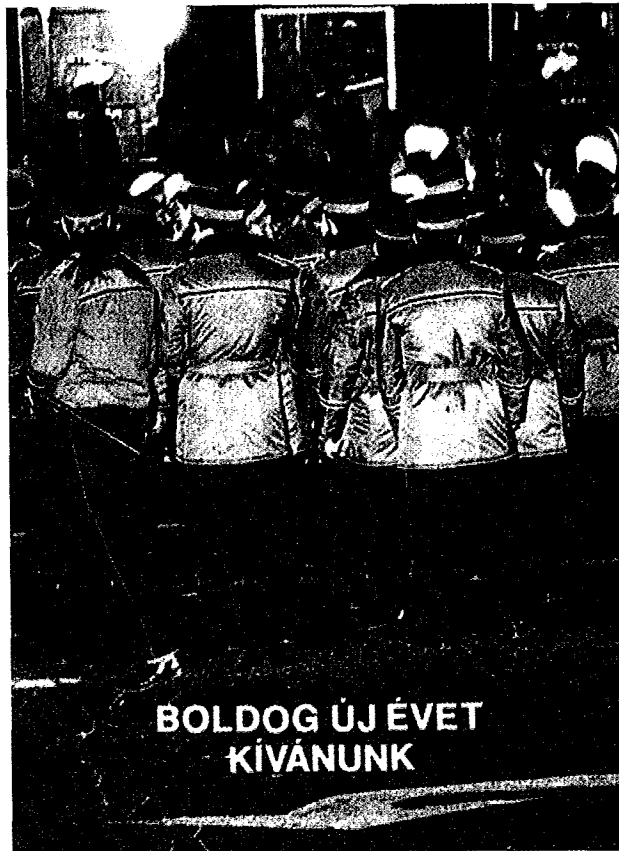
27 Az ügynököknek pontosan kellett jelenteniük, hogy az egyes előadásokon hányan vettek részt, s konkrétan kit ismertek fel. Az ÁBTL objektum dossziéjának öt kötetében ugyanarról az előadásról néha két vagy három jelentés is olvasható, s szinte mindenütt ott szerepel a résztvevők száma.

28 ABTL 3.1.5 O-19764/1 (162. és 165. o.)

29 Baracsi Erzsébet személyes közlése, 2018.

kutatók számára is kitakarták a neveket. Baracsi viszont a szabadegyetemről 2016 novemberében tartott előadásán elmondta, hogy kettő kivételével sikerült azonosítania az összes ügynököt. 1981 júliusában dr. Izsó Attila r. hadnagy összefoglaló jelentésében minősíti is besúgóit: „az osztályunkon foglalkoztatott, László, Szegedi és Húvös András' fn. tmb.-k igen jól, Mészáros Tibor, Kőszegi, Molnár József és Horváth András' fn. tmb.-k pedig jól látták el feladatukat, rendszeresen részt vettek az összejöveteleken, és operatív értékű információkat szolgáltatottak az előadások tartalmáról és résztvevőiről stb. Az év során jó munkakapcsolatokat alakítottunk ki a BRFK III/III-D, illetve B alsztály által foglalkoztatott Vitéz, Benjámin, Riporter és Költő' fn. tmb.-k tartóival.”³⁰

Érdemes megvizsgálni a teljes objektumdossziében leggyakrabban szereplő ügynökök személyét, szervezési kártonját.³¹ Meglepetésre közgazdos nem található köztük, de a repülő egyetemre állított 40 ügynök körében sem találunk közgazdászhallgatót vagy már végzett „Dimitrov téri fiút vagy lányt”. Az Izsó hdgy. által említettek közül: „László”: (L. Gyula – sz. 1939 Szombathely) az egyetlen, akit nem „hazafias”, hanem „pressziós” alapon szerveztek be még 1963-ban, ő postai alkalmazott volt a Krisztina Távbeszélő Központban; vagy „Húvös András” ugyanő „Csabai” néven is (Gy. Imre – sz. 1950 Békésszentandrás) 8 általános végzettségű, az Állami Könyvtérjesztő Vállalat eladója, akit 1977-ben szerveztek be és 1990-ig „szolgált”; vagy a „mobil poloskára” (ún. „3/e labdára”) külön kiképzettek közül: „Húvös András” mellett „Kőszegi András” (S. András – sz. 1952 Budapest) főiskolát végzett, a MAFILM operatőre, akit 1978-ban szerveztek be és „Pécsi Gábor” (S. Árpád József – sz. 1953 Kaposvár) METRO alkalmazott, beszervezve 1975-ben – ő 1987-ben „jogellenesen külföldre távozott”. „Repülő egyetemi” ügynök volt például „Könyves”, aki egyébként a POLVAXokról is jelentett (P. N. István – az ELTE TTK egyetemi hallgatója, akit 1978-ban szerveztek be, ugyanakkor munkadossziéjában tartótisztje azt írja: „A tmb. jelenleg a Posta-főigazgatóság Terézvárosi Központjában elektroműszerész és a Győri Távközlési Főiskola III. éves levelező szakos hallgatója, aki 1976 óta segíti feladatainkat. Foglalkoztatási területe az Eötvös Klub, ahol aktív go-játékosként tartják számon. Több esetben feladatuk kapta az egyetemi szervezésű rendezvények, előadások, szindarabok stb. biztosítását. Több esetben operatív értékű információt hozott a Dialógus békecsoport tevékenységéről.”³² S a kikért ügynöki szervezési kártonok között szerepelt még egy „Riporter” fedőnevű is, hiszen korábban már tanulmányozhattam egy ilyen fedőnevű közgazdos hallgató titkos megbízott 355 oldalas munkadossziéját. (Lásd később részletesen a

A volt közgazdos Jakab Lajos szamizdatkiadó kártyanaptárának hátoldala

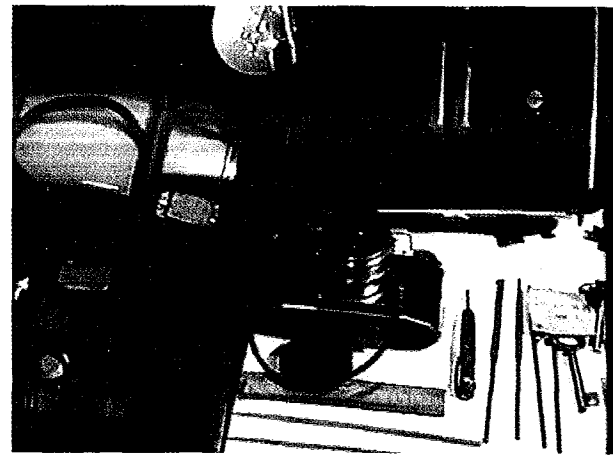
„Titkaink” c. fejezetben!) De kiderült, hogy csak ugyanazt a fedőnevet adták neki, ahogy még további öt ügynöknek, de közülük csak egy szekszárdi besúgó 237 oldalas munkadossziéja maradt fenn – a többiekét megsemmisítették. A (repülő egyetemi) „Riporter” (Cs. Zsolt – sz. 1954) 8 általános végzettségű laboráns, 1980-as beszervezésekor a Magyar Filmlaboratórium munkatársa, később az FTC fotósa, kisebb részt munkahelyeiről s főleg a „repülő egyetemről” jelentett 80 oldalas dossziéja szerint 1984-ig.³³

Sok rendezvényre több ügynököt is küldtek, akiknek persze egymást is kontrollálniuk kellett. Az egyik bűnbánó ügynök 1990-ben – név nélkül – adott interjújában elmondta, előfordult, hogy tartótisztje figyelmeztette: „a múltkor hülyeségeket beszéltél, máskor jobban vigyázz!”. Vagyis szólt neki, hogy őt is ellenőrzik. Ezen kívül a 80-as évek elején jelentenie kellett egy eseményről, amelyen vagy harmincan lehettek. A Deák térről telefonált, s a szomszédos készüléknél ismerős arcot fedezett fel: az a telefonáló is ott volt a lakásban. Hallgatózott, és az illető épp azt mondta valakinek: „30-40-en lehettek, Bibórol volt szó, s elhangzottak rendszerellenes kijelentések is.”³⁴

A tartótiszt és az ügynök hogyan találkozzon... – a BM oktatófilmjéből

A III/III-as csoportfőnökség igyekezett a megdöbbenően nagy személyi mozgósítás mellett a „legkorszerűbb” technikai apparátusát is bevetni. Ez történhetett a postai küldemények felbontásával (= „K-ellenőrzéssel”), telefonlehallgatással, valamint titkosan a lakásba helyezett „fix-” és az erre kiképzett ügynökök által az előadásra bevitt „mobil poloskával” (= az állambiztonsági bikkfanyelvben csak „3/a-”, illetve „3/e- és 3/e labda rendszabálynak” nevezett eszközökkel).³⁵ Az akciókat gondosan megtervezték, előre leírták, hogyan valósítják majd meg. „A BM III/V/1 Osztály az operatív rendszabályt az ügynök kézikönyvében rejtje el, aki táskáját az összejövétel időtartama alatt végig magánál tartja.” A vevőberendezés vagy az utcán, a lakás közelében parkoló gépkocsiban volt, vagy kerestek a házban vagy a szomszédos épületben olyan megbízható elvtársat, aki erre az időre átengedte a lakás egyik szobáját. (Pl.: „A rögzítést a Magyar Kereskedelmi Kamara egyik irodájából vagy konspiráltan személygépkocsiból végezzük.”) Ezt gondosan bele is szőtték a jelentésekbe:

Titkos házkutatás eszközei – a BM oktatófilmjéből

„Az ellenőrzés sorárrrrrrrrrr 10 alkalommal 3/e „labda” operatív technikai rendszabályt alkalmaztunk: 3-at Kis és 7-et Hegedűs előadásánál.” Az 1980 őszen indult mobil lehallgatási akcióorozatnak a „Csata” fedőnevet adták, s az első két akcióval az erre egy „K” lakásban kiképzett „Húvös András” fn. tmb.-t bízták meg. Két és fél év alatt közel húsz ilyen „Csata” akció volt, bár előfordult, hogy a „rendszabály” meghibásodása miatt a művelet meghiúsult.

A lengyelországi események hatására, illetve konkrétan a már említett 1981. októberi 56-os megemlékezés után megváltozik a BM hozzáállása, elkezdik nemcsak az előadókat, hanem a résztvevőket is megfélemlíteni. Sőt maga Kádár János is durván kifakad az ellenzékekkel kapcsolatban. A Politikai Bizottság 1982. március 30-i ülésén új bánásmódról szólította fel Horváth István belügyminisztert, s ez új korszakot nyitott a BM sokkal keményebb fellépésével.

A BM már 1979 végén felkérte az MTA Történettudományi Intézetét, hogy szervezzon egy „ellen-szabadegyetemet”, mert kezdettől fogva úgy gondolta, hogy a „repülő egyetem” a TTI fiatal munkatársainak, az ELTE bölcsész- és joghallgatóinak érdeklődését igyekszik kielégíteni. Hanák Péter és Berend T. Iván készített is egy tervezetet, amelyben valóban a legkitűnőbb szakemberek szerepeltek volna: Pach Zsigmond Pál, Szűcs Jenő, Makkai László, Niederhauser Emil, Kosáry Domokos, Hanák Péter, Katus László, Litván György, Mucsi Ferenc, Hajdu Tibor, Borsányi György, Szabó Miklós, Lackó Miklós, Ormos Mária, Ránki György, Juhász Gyula, Glatz Ferenc, Orbán Sándor, Vida István és Berend T. Iván. Az állambiztonsági zűrzavarra jellemző, hogy a TTI tanácstermébe 1980. január 4-re már kijelölt időpontot a BM lefújta – később viszont már ők szerették volna, ha megvalósul, de a terv végül is papíron maradt...

A BM erőszakosabb fellépése, az előadók és a lakásokat biztosító munkahelyi pressziójának hatására csökkent az előadások száma, majd látogatottsága is. Bogácsi szerint a szabadegyetem kifulladás, szerepét betöltötte, de az idő kissé már meg is haladta, s végül 1986 végén meg is szűnt. Kenedi János az 1982 utáni időszakról azt írta: „megszűntek a nagy nyilvános rendezvények, a SZETA műsorai, elnéptelenedett a szabadegyetem, már nem volt olyan izgatott érdeklődés a hallgatóságban, mint az előző két periódusban, és az előadók sem tolongtak. Bizonyos kényszeredettség vitte tovább a szabadegyetemet, a forma szimbolikus fönntartásának az igénye.”³⁶

A „repülő egyetemmel” foglalkozó tisztek rendszere, szinte félévente készítettek összefoglaló jelentést,

34 Az ELTE-s ügynök, Miklós György ekkor még névtelenül adott interjút Magyar Elemérnek, amely a *Beszélő*-ben jelent meg: „Látogatásomról írásbeli információt kellett adnom” – 1990/37. sz. (IX. 22.) Miklós György az önmagát később felfedő és egy évtizedes tevékenységéről őszintén beszámoló ritka kivételhez tartozik – sőt minden egyes jelentettjétől személyesen kért bocsánatot. (Lásd később részletesen a „Titkaink” c. fejezet „Kinek ártottak” részében!)

35 Lásd részletesen Bikki István: *A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között*. Betekintő, 2010/1. – betekinto.hu/2010_1_bikki, továbbá Novák András: „A kandallótól a szoftverig” – 26 fotóval színesített interjú Ny. S. alezredessel a hírszerzési technikák fejlődéséről, illetve nemzetközi és hazai alkalmazásáról. In: N.A.: „Kémes ügyek – avagy akcióban a magyar titkosszolgálatok”. H.C.L. Kft., Budapest, 2013. (177–197. o.)

36 Kenedi János: *A magyar demokratikus ellenzék válsága*. Előadás 1984. II. 25-én Budapesten, egy baráti társaságban. ABC Független Kiadó, 1984. (66. o.)

30 *Beszélő*, Dokumentumok II. 1998/2. sz.

31 ABTL 2.2.2 – hálózati nyilvántartások – 6-os kártonok

32 ABTL 3.1.2 M-41534

33 ABTL 3.1.2 M-40448

Kádár kifakadása

Az igazán kemény fellépésre legfelsőbb megrendelésre került sor, a lengyelországi megmozdulásokat követően. A Politikai Bizottság 1982. március 30-i ülésén maga Kádár János szólította fel az ellenzékkel szembeni új, keményebb bánásmódra Horváth István belügyminisztert:

„Egyébként amit mi adminisztratív intézkedésnek hívunk, ez adminisztratív, de nem mind belügyi. Rámenni, egyszerűen rámenni, az istenit az anyjának, hát ezt mindenütt a világon csinálják, és ez még nem is adminisztratív intézkedés, kellemetlenkednek nekik, no, mert már harmadszor veszik el a hajtási igazolványát, vagy mit tudom én, mi a rosszabbat, hát miért nem lehet ezt megcsinálni? Lakását is megállapítják, hogy életveszélyes, átteszik szükségglátságba... Ennek egymillió módja van...”

A Wikipédiában olvasható meglepően indulatos mondatok már finomítva kerültek rögzítésre a Magyar Nemzeti Levéltárban található hivatalos jegyzőkönyvbe:

„Na most az adminisztratív rendszabályokat. Én persze az eljáró hatóságok dolgába nem szólok bele, egyszer szóltam csak bele a 25 év alatt, mikor azt kértem, hogy nehogy valakinek eszébe jusson a Nagy Imrét a serdülőkori politikai hibáiért bíróságilag felelősségre vonni, soha többet nem szóltam bele se más formában, de akkor sem mondtam többet, de már a múltkor beszéltünk róla, hogy az adminisztratív intézkedésnek és úgy értem a hatósági intézkedésnek, a belügyi szervek intézkedéseinek nagyskalája van. Ennek is van fokozata, esetenként, személyenként, házkutatást lehet tartani, közlekedést le lehet bénítani, összeköttetést ha akarják, útlevelet be lehet vonni, a belügynél is van ezerféle módszer, amit alkalmazni lehet. S én azt mondom, hogy célszerűen, folyamatosan mindennap alkalmazzák a megfelelő dolgokat. És ennek is csak a végén van az, hogy valakit letartóztatnak, bíróság elé állítanak, ennek viszonylag normálisan kell működnie és mennie kell. De az adminisztratív szabályoknál nagyon nagy figyelmet fordítanak a nagyskalára. Állások, jövedelmek, prémiumok, kedvezmények, külföldre utazások, az atya úristen tudja hányféle módja van ennek. És akik itt most már konoknak bizonyulnak, azok ilyesmiben nem részesülhetnek. Azt is kimondtuk

elvtársaim, hogy aki ott akar publikálni, publikáljon, de két helyütt nem lehet publikálni. Szerintem legalábbis, ez egy etikai kérdés, még az ő számára is, ha volna etikája. Ha csak nem arra adta a fejét, hogy a rendszert megdönti. [...] A mi mai gyakorlatunkban elviselhető, és talán a jövőben is bizonyos mértékig, hogy ilyen kis pofázási lehetőség és jog van Magyarországon. És mi bajunk van nekünk ettől? És hogy valami kényes kérdéseket szakkörökben megvitassanak, vagy tudományos folyóiratban is vitatni – hát mi bajunk van nekünk ettől? (*)

Tegyük hozzá, a korábbi, hó eleji, 1982. március 2-i PB-ülésen is a külpolitika után a második napirendi pont a PB 1980. december 9-i ülésének „az ellenséges, ellenzéki és ellenzékieskedő csoportok tevékenységéről” szóló határozata végrehajtása volt, de Kádár akkor még nem adott konkrét útmutatót „a harc” elindítására, bár utalt rá, hogy elég erősek lennének ehhez:

„Ez az illegális szekció a fene tudja, van aki tudja, hogy mekkora. Ha arról van szó, hogy ezt fel kell számolni, ezt 24 óra alatt fel lehetne számolni. De, ezzel a kérdést magát nem oldanánk meg.” (**)

Ki tudja, mi történt négy hét alatt, de Kádár utasítására 1982 áprilisától kezdve csakugyan megkezdődtek (pontosabban folytatódtak az 5–10 évvel korábban történt) elbocsátások, útlevel- és ösztöndíjletiltások, demonstratív utcai fellépések, így a repülő egyetemek lakásai előtt, sőt még utcai inzultusok is. Például 1983. szeptember 24-én Demszky Gábort, az AB Független Kiadó vezetőjét (a rendszerváltás után Budapest két évtizeden át regnáló főpolgármesterét) egyenruhás rendőrök a nyílt utcán agyba-főbe verték. Könnygázt fújtak a szemébe, gumibottal ütötték a fejét és megrugdosták. Napokig kórházban feküdt külső sérülésekkel és agyrázkódással, és még később is ápolásra szorult. Előzőleg hónapokon keresztül zaklatták őt lakásán és az utcán is, és többször figyelmeztették: előbb-utóbb megverik, ha nem hagy fel tevékenységével. (Az esetet az akkori hivatalos sajtóban csak az *Esti Hírlap* közölte, méghozzá cinikus módon köztörvényes akcióként, a címében is úgy találva, hogy „Rendőrkre támadt az autós”)

(*) MNL OL M-KS 288. f. 5/580. ő.e.

(**) MNL OL M-KS 288. f. 5/848. ő.e.

A BM oktatófilmjéből...

ahol – a saját szemszögükből, de – viszonylag objektíven igyekeztek összefoglalni a meglehetősen vegyes színvonalú, sokszor szubjektív elemeket tartalmazó, néha primitív (pl.: „Elgondolkozom ezen a társaságon – úgy éreztem ott magam, mintha a 'Lipóton' csoport-terápia lenne...”) vagy: az előadó „egzaltált, paranoid őrlt...”), sőt volt, hogy egyértelműen antiszemita ügynöki jelentést, és persze az előadások lehallgatott szövegét. A többségükben igencsak unalmas besúgói irományok között felüldülésként hatott egy-egy érdekesebb vagy szellemesebb megjegyzés vagy idézet. 1982 májusában például „Hüvös András” jelentette: „A múltkor tartott Petri György esten 180 példányt adtak el, s a legjobb dedikálásnak az Eörsi Istvánnak írottat tartották: <E. Pistának a szarvatarban>”.³⁷

Az 1984. I. félévről készült júniusi összeállításban Lakatos István zászlós megállapítja: „83 júniusa óta szünetelt, mert nem tudtak lakást szerezni, illetve a felkért előadók lemondtak. Február 6-án folytatódott Krokovay Zolt rendőrségi figyelmeztetése után Kenedi János Villányi út 45. alatti lakásán, az ő figyelmeztetése eredménytelennek bizonyult. 8 hálózati személyt (tmb.) vetettek be, valamint Kenedi lakására 3/e rendszabályt [= fix lehallgató készüléket – Sz. L.] és külső megfigyelést. Hármán tartottak előadást: Csalog Zolt öt alkalommal 'A magyar falu címmel', Vági Gábor egyszer 'Aprófalvak' címmel és Szalai Pál szintén ötször 'A magyar radikalizmus' címmel. Csalog és Vági előadásai politikailag érdektelenek, unalmasak, pontatlanok voltak. Szilágyi Sándor mindig magnetofonra rögzítette az előadásokat és a hozzászólásokat. A résztvevők között 46 személyt azonosítottak, köztük az ellenzék magját, s rajtuk kívül fiatalok, egyetemisták és középiskolások vettek részt.” Végül a meglepően objektív

összegzés: „A 'repülő egyetem' létrehozói összességében részben elérték céljukat. Sikertelt egy szervezett ellenzéki tevékenységi formát kialakítani, valamint fórumot biztosítani ellenséges tevékenységük propagálására, a szamizdat anyagok terjesztésére. Akadályozó, korlátozó intézkedéseink hatására a tömegbázisuk szélesítésére irányuló törekvések nem jártak eredménnyel, az elmúlt évekhez képest a kurzus időtartama lerövidült, a látogatottság lényegesen csökkent (a korábbi 100–150 fő helyett 25–35 főre). Az előadók gyenge felkészültsége, a felvetett témák érdektelensége miatt a megjelentek nagy része passzív volt.”³⁸

A III/III. összefoglalóiban többször is csoportosították a résztvevőket. 1982 februárjában például Izsó Attila hdgy. jelentésében az I. kategóriába tartozónak tekintette az – úgy mond – „tudatosan ellenséges beállítottságú személyeket”: összesen 118 névből 32-öt (27%), vagyis az ellenzék „kemény magját”. A II. kategóriában említették azokat, „akik más ellenzéki tevékenységben is részt vesznek, de nem kezdeményezők, illetve vezetők”: 65-öt (55%) – köztük a közgazdosok közül Balog Katalint, ifj. Hegedűs Andrást és Pécsi Verát –, s érdekes módon ekkor még (csak) ide sorolták Demszky Gábort, Pető Ivánt, Petri Györgyöt és Rajk Lászlót is. A III. csoportba pedig azt a 21 főt tették (18%), „akik csak periférikus kapcsolatuk miatt kerültek az állambiztonság látókörébe, egy részük az előadások látogatásán kívül más ellenzéki tevékenységben nem vesz részt”. Itt olvasható a közgazdos Berend Zsuzsa neve – illetve a később „élvonalba került” Hodosán Rózsaé is. Az elemző állambiztonsági tiszt hangsúlyozza: „Mindebből kitűnik nemcsak a „repülő egyetem”, hanem az egész ún. belső ellenzék összetételének a keresztmetszete. Jelentős különbség van az első kettő és a harmadik kategória között. Ez utóbbiba tartozókkal tippszemélyként foglalkozunk, közülük négy személyt hálózati jelöltként tartunk számon...” Egy év múlva Izsó (már főhdyg-ként) kiegészíti a három kategóriát: így az I-be került például Kozák Gyula és Magyar Bálint, a II-ba a közgazdosok közül Betlen Anna (nyilván mint házigazda...), Hegedűs István (szintén lakásadó-szervező), továbbá Vass Rózsa is. S a III. kategóriában találhatunk közgazdos egyetemistákat, így Gaál Gyulát, Kovács Szilviát és Türei Sándort, valamint a közgazdász Szalai Erzsébetet is.³⁹

Izsó alig három hét múlva, február végén ismét csak előáll egy újabb listázással: a 158 azonosított résztvevő egyharmadát, 50 főt tartja I. kategóriásnak, akik „az elhárítási területen ellenőrzés alatt állnak”; a II.-ba azok tartoznak 75-en (vagyis a társaság közel fele), „akik nem

37 ABTL 3.1.5 O-19764/3 (321. o.) Petri szellemes utalása Örkény István *Pisti a vérzivatban* c. történelmi parafrázisára (1969). – A darabot a Vígyszínház azonnal be akarta mutatni, de az akkori kultúrpolitikai cenzúra nem engedte, sőt 1971-ben a nyomdában állítottak le egy folyóiratot, amelyik közölni akarta. Ugyanakkor 1972-ben Aczél György mégis engedélyezte barátjának, volt rabtársának, az egykori hírhedt kat.pol.-os, majd ávos tisztnek, Kardos Györgynek, hogy az általa vezetett Magvető Kiadó publikálja a *Tótékkal*, a *Macskajátékkal* és két másik drámájával együtt. Végül 1979-ban kerülhetett csak színpadra Várkonyi Zoltán rendezésében, s több mint 100 előadást megérő sikerrel.

38 ABTL 3.1.5 O-19764/5 (92-98. o.)

39 ABTL 3.1.5 O-19764/2 (10-21. o. – illetve 254-256. o.)

állnak ellenőrzés alatt, de személyük a BM előtt ismert" – köztük a közgázos/közgazdász Bálint Balázs, Gaál Gyula, ifj. Hegedűs András, Hegedűs István, Jánossy Ferenc, Kovács Szilvia, Pécsi Veronika és Szalai Erzsébet. Végül a III-ba soroltak 23 személyt: „egyetemistákat, felsőoktatási intézménynél dolgozókat”: 17 ELTE-bölcsészt, 1-1 jogászt, gyógypedagógust és kandózt, valamint két közgázost: Türei Sándort és Vass Rózsát.⁴⁰ Mindenesetre tisztelet nekik, akik bátran vállalták az akkor még kiszámíthatatlan megbélyegzést, esetleges retorziókat.

1984 elején Kenedi János a demokratikus ellenzékéről szóló alapos elemzésében rámutat, hogy a 1983–84-re az ellenzékkel foglalkozó büntetőhatóságok beletanultak a hatékony represszióba. „Nemcsak a megtorlás eszközeit és jogi feltételeit finomították ki, de az ellenzék körüli valóságot is alaposabban kiismerték, mint maga az ellenzék.”⁴¹

Ugyanezen év júniusában egy ügynöki jelentésben igen találóan foglalják össze a repülő egyetemek jelentőségét: „Ismerősöm részt vett egy előadáson Hegedűs József lakásán. Szabó Miklós már a hatvanas évek vége óta tartja szemináriumait, s ezek szolgálnak az ellenzék elvi felké-

szítésére, 1956 megismertetésére, sőt a SZETA (a Szegényeket Támogató Alap) létrejöttében is szerepük volt.”⁴²

Valóban, a repülő egyetemek, s köztük kiemelkedően a Hétfői Szabadegyetem – különösen 1978 őszétől három és fél éven át tartó csúcspontján – rendszerességével, nyitottságával és összesen több mint ezer embert megmozgató látogatottságával nem pusztán önművelődési forma volt, hanem a demokratikus ellenzék egyik alapintézménye – ugyanúgy, mint a szamizdatkiadás könyvei és folyóiratai (köztük a Happ Béla és Ajtony Árpád szerkesztette *Szerteszét-folyóirat* kiadványai: 1970–80; Kenedi János *Kelet-Európai Figyelője*: 1970–76 és *Profilja*: 1977; Kornis Mihály *Naplója*: 1978; a legismertebb, a Kis János fémjelezte *Beszélő*: 1981–89; Lányi András *Kisúgója*: 1981; Nagy Jenő *Demokratája*: 1986–89, a közgázos Jakab Lajos Áramlata: 1985–89; Rajk László szamizdat-butikja: 1981–83), illetve a Charta '77 mozgalom melletti aláírásgyűjtés: 1977 és 1979); a SZETA: 1979–84; illetve a korábbi években Halász Péterék Dohány utcai lakásszínháza: 1972–76), Szentjóbgy Tamás happeningjei: 1966–74; Galántai György balatonboglári kápolnatárlatai: 1970–73), illetve még néhány más, vállaltan illegális kulturális intézmény.

A Közgáz klub¹

A hetvenes évek elején a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem klubjának mindössze 10–15 aktivistája volt. Kéthetente összejöttek, és ötletrohammal próbálták eldönteni, hogy a következő hetekben milyen programokat szervezzenek, milyen témákat hirdessenek meg, kit hívjanak meg vendégként. A vezető a klubtitkár volt – a hetvenes évek első felében Kemencés Pál, utána Ipper István, később Pap Zoltán –, aki társadalmi munkában látta el feladatát. A pénzügyi felügyeletet gyakorlatilag is a „Kultúrosztály”, később Közművelődési Titkárság néven, a politikait pedig elméletileg a KISZ-bizottság gyakorolta. Tegyük hozzá, nem sok dolguk volt... A kora délután kinyitott klubban pár asztalifocizó pörgette a csocsót, néhányan sakkoztak, illetve a büfé előtt beszélgettek. Azért minden héten volt egy-két program. Például levetítették az amerikai diáklázadásokról szóló, a Cannes-i Filmfesztiválon díjazott *Eper és vér* című filmet, és utána vita volt a nyugati diákmozgalmakról. Vagy vitát szerveztek a demokrácia tartalmáról és megnyilvánulásáról a filozófia tanszék két emblematikusan dogmatikus oktatója, Kiss Arthúr és Gondi József részvételével. Nem volt véletlen, hogy a merev, demagóg tanítás és a formális, bürokratikus KISZ-élet hatására a Közgázon is megtalálhatók voltak a szélsőbalos eszmék, így Che Guevara, sőt Mao tanai is. A diákok lopva vagy kevésbé szégyenlősen be-bejártak a kubai vagy a kínai nagykövetségre, ahonnan persze sokszor inkább divat vagy bátor kaland volt kis piros Mao-könyvecskét elhozni. 1972. március 15-én pedig már a közgázos hallgatók is részt vettek a diáktüntetésen, amely a Petőfi- és a Kossuth-szobornál, valamint a Batthyány-örökmécsesnél zajlott. (A kor médiaviszonyaira jellemző, hogy erről egyéves ideiglenes kalocsai állomásozásom idején először a szomszédos szovjet laktanya őrségének egyik kiskatonájától értesültem, amikor a kerítésen átbújva átmentem hozzájuk, hogy pár szál cigiért beengedjen a tiszti kázinóba, ahol sört tudtunk vásárolni... „Znájes, sto szlucsilosz v Budapestye? Protjeszt sztugyentov...” Hát: „Nye zna!”... (Vagyis: Tudod, mi történt Budapesten? Diáktüntetés... Nem tudtam...) Sokakat letartóztattak, volt, akit ki is csaptak felsőoktatási intézményéből, de a pár

„Életösztöndíjat nem kapok, maradok magam,
Semmi sincs, de mindenből elegendem van...”

Neoprimítív, 1981

közgázost, akinek elvették a személyi igazolványát, csak figyelmeztetésben részesítették. Olyan is előfordult, hogy valakit a kirúgás rémével fenyegetve besúgásra kényszerítették.

Már ekkoriban felvetődött a Közgázon is a KISZ megreformálásának az igénye, így az együtt gondolkodó, baráti társaságokból álló funkcionális alapszervezetek létrehozásának terve a tanulócsoporthoz alapján kialakított szervezeti felépítés helyett. E reformok sürgetője volt például Sas István, Obláth Gábor és társaik, továbbá a „guevaristák”: az ultrabalos gondolkodású Fráter György, valamint Chioreán Sándor, és mások is. A lelkes szervezők gondosan megfogalmazták és titokban sokszorosították is elképzeléseiket, méghozzá egyikük barátnője munkahelyén. A KISZ-vezetők persze mereven elutasították a legkisebb reformelképzelést is, Veres Pál KISZ-titkár egyszerűen megtiltotta, hogy a javaslat a küldöttgyűlés elé kerüljön, pláne hogy terjesszék a kinyomtatott felhívást.

1973. március 15-én a középiskolásokat bezárták az iskolákba, nem volt ugyan tanítás, de délután is bent kellett maradniuk az intézményben. A megbízhatóbb és politikailag képzetesebb egyetemistákat pedig felkérték, hogy menjenek ki az iskolákba, és tartsanak ott politikai előadásokat, illetve beszélgessenek a diákokkal. Ennek ellenére ismét csak sok ezren tüntettek az 1848-as forradalom helyszínein, s a rendőrség a munkásőrséggel karöltve, helyenként gumibototva oszlatta a tüntetőket, újra begyűjtve a harcosabb, vagy akár csak kíváncsiskodó és véletlenül elkapott diákok személyijét.

A klub új vezetője Ipper István lett, aki lelkesen, de nem igazán rugalmasan kezdte irányítani a klubaktivisták kis csapatát. Véget vetett annak a gyakorlatnak, hogy mindenki ott tevékenykedett, ahol csak akart. A klub munkája szervezettebbé vált ugyan, de a kötöttségeket nem igazán kedvelő lelkes klubosok hangulata rosszabb lett, többen abba is hagyták közösségi tevékenységüket. Később Ipper a KISZ egyetemi agit.prop. titkára lett, és a klubvezetést Pap Zoltánnak adta át. A hangulat ezután jobb, toleránsabb lett, de addigra már több aktivista kilépett a klubból. Ugyanakkor lassan megindult a klub fejlődése. Rendszeres

40 ABTL 3.1.5 O-19764/2 (275-281. o.)

41 Kenedi János: *A magyar demokratikus ellenzék válsága. Előadás 1984. II. 25-én Budapesten, egy baráti társaságban.* ABC Független Kiadó, 1984. (72. o.)

42 ABTL 3.1.5 O-19764/5 (100. o.)

1 Köszönet Jobbágy Gyulának és más klubosoknak, akik személyes közléseikkel, fotókkal, dokumentumokkal segítettek a fejezet elkészítését.

programokat hirdettek meg, így a filmklubot, az elsős klubot, politikai és művészeti klubesteket és persze a szombat esti szórakoztató programok folytatását, s tervbe vették a klubhelyiség barátságosabbá tételét, kidekorálását is.²

Közben az egyetemen némileg megélenkült a közösségi élet, a politikai vetélkedőn szinte mindegyik egyetemi csoport indított csapatot, sikk lett elmenni a több napos kari pol.táborokba, ahol helyenként élesebb viták is előfordultak. Beindult a KEN, a Közgazdász Egyetemi Napok sorozata, amikor a különböző meghirdetett programok mellett a csúcspont az általános, az ipari és a kereskedelmi kar, valamint az elsősök csapatainak hangulatos, nagyszabású vetélkedője volt, amely valóban megmozgatott több száz embert. A ker.karosok ma is mosolyogva idézik indulójukat, amire bevonultak az aulába: „Kezdődik a KEN / az egyetemünk KEN / A ker.kar menetel / s vígan énekel // Gyere más karos / ha nem vagy másnapos / gatyád jól kösd fel / ha velünk versenyzel!”

Másrészt viszont 1976 májusában tartották a KISZ nagy csinnadrattával meghirdetett IX. kongresszusát, amely egy merev, kiüresedett – ifjúságnak nehezen nevezhető – szervezet agóniájának kezdetét jelentette. A magyar ifjúság – úgymond – „alulról építkező” szervezetének hazug álcája egyre kevésbé működött, a meghirdetett irányelveket, az antidemokratikus szervezeti szabályzatot már senki sem vette komolyan. Sőt a Közgáz egyetemi küldöttgyűlésén megpróbálták szinte teljesen újrainni az egyszerűsítés álcájába csomagolt új szervezeti szabályzatot. Ennek ellenére az új egyetemi KISZ-vezetőségnek már minimális hitele sem volt, az önmaga adminisztrálásában kimerülő tevékenységét már senki sem vette komolyan. Hamarosan megindult a kilépések sorozata, pontosabban „a szervezeti tagság nem megújítása”, s így történhetek meg olyan abszurd helyzetek, hogy közéleti tevékenységéért KISZ-kitüntetést adtak olyan fiataloknak, akik már rég nem voltak a KISZ tagjai. Az a kevés közéleti aktivitás, ami még megmaradt a lelkesebb diákokban, fokozatosan áttevéődött a klubba, amely egyre inkább egyetemi „tényezővé” nőtte ki magát. Ez odáig fejlődött, hogy pár éven belül az egyetem párttitkára a klub vezetőjét, és nem a KISZ-titkárát kérte meg arra, hogy szervezze meg a diákok hagyományos május 1-jei felvonulását és majálisát.

KEN 1975. nemes ellenfél a gólyáknál...

„A párttal, a néppel egy az utunk...”

„Gyere öcsi közénk, kapsz egy fagyit, nem túl hideg, sőt meleg / A mi szervünk nem jön izgalomba, ahhoz túl merev...”
Neoprimitív, 1978

Kis magyar abszurd... A hetvenes évek közepe KISZ-vezetőinek bemutatásához álljon itt néhány részlet az MKKE KISZ-szervezete politikai képzési rendszerének tervezetéből – a KISZ IX. kongresszusának előkészítéseként.³

A KISZ politikai képzésének célja és feladatai⁴

- nevelje az ifjúság széles tömegeit, a KISZ aktivistáit, vezetőit a párt politikájának értő megvalósítóivá, akiket a szocializmus ügye melletti kiállás, marxista-leninista szellemiség jellemez
 - neveljük a fiatalokat társadalmi aktivitásra, a hazai és a nemzetközi munkás- és ifjúsági mozgalom hagyományainak tiszteltetére, megőrzésére és ápolására
 - szolgálja a KISZ politikai kommunista jellegének erősítését, szervezeti fegyelmének erősítését, vezetési stílusának és módszereinek fejlesztését, az ifjúsági szövetség eszmei-politikai hatásának növelését
 - az ifjúsági szövetség hivatása, hogy a párt vezetésével, a marxizmus-leninizmus szellemében nevelje az ifjúságot, mozgósítsa az MSZMP politikájának megvalósítására
- Ebből következően az egyetem KISZ szervezetének és ezen belül minden KISZ aktivistának alapvető feladata az, mind nagyobb és sokrétűbb hatást gyakoroljon az egyetemen tanuló hallgatókra. Befolyásunk növelésének legfontosabb eszköze az eszmei, politikai nevelőmunka és ebben a munkában alapvető szerepe van a politikai képzésnek. Ezt propaganda munkánk alapvető részének és eszközének tartjuk. (1–2. o.)

És így tovább az Örkény István tollára való abszurd sikerelés hosszú oldalakon keresztül...

Majd később: „a politikai képzési év két legfontosabb politikai célkitűzése: az MSZMP 1975 márciusi XI. kongresszusa határozatainak megismertetése, valamint felkészülés és tevékeny hozzájárulás a KISZ 1976 májusi IX. kongresszusa előkészítéséhez, majd a kongresszus határozatainak megismertetéséhez.”

„Kötelező alapszervezeti vitaköröket kell szervezni, amelynek beindításáért és folyamatos munkájáért az alapszervezeti vezetőség testületileg és az operatív irányításért az alapszervezet agitprop titkára egyszemélyileg felelős.” Azért „a biztonság kedvéért” hozzátesszük: „Hiba lenne, ha a témáról a döntést az alapszervi vezetőség önállóan hozná meg.” S gondosan le is írják, hogy mik is az általuk javasolt „izgalmas” témák:

- Az MSZMP XI. kongresszusa a nemzetközi helyzetről
- a kapitalizmus válságainak [sic!] ideológiai
- a szocialista világrendszer fejlődése, a SZU történelmi szerepe
- az európai kommunista és munkáspártok együttműködésének időszzerű kérdései
- békés egymás mellett élés és ideológiai harc
- a mai kapitalizmus válságjelenségei
- a nemzetközi ifjúsági mozgalom időszzerű kérdései [stb-stb.] (13–14. o.)

Szóval nyilvánvalóan csupa olyan „izgalmas” kérdés, amelyekről az egyetemisták – szerintük – állandóan beszéltek és vitatkoztak. Mindezek fényében nem csoda, hogy – a kötelezően havonta küldött hangulatjelentések szerint – milyen „aktív, pezsgő KISZ-élet” folyt ekkoriban a Közgázon (is)...⁵

„Che Guevara”⁶ és társai

„Utánad készülünk egyre / mióta hegyekre kapva / feljött bátorságod napja...”

Carlos Puebla dala a Commandantéről⁷

A KISZ megreformálását célzó naiv erőfeszítések, így a funkcionális alapszervezetek bevezetése sok éven át újra és újra felmerülő elképzelésének merev elutasítása miatt Jobbágy Gyula és társai fokozatosan kivonultak az ifjúsági mozgalomból, és a közösségi életet, aktivitásukat egyre inkább a kulturális területen, illetve a klubban próbálták kibontakoztatni. Szerencsére az egyetem vezetése is jól látta a KISZ tehetetlenségét, és egy merészet gondolva hivatalosan is megbízták Gyulát a klubélet megszervezésével és felügyeletével (Berend T. Iván rektor hivatalosan kinevezte a Kultúrosztály előadójának). Továbbra is hallgató volt a klubvezető, 1976-tól Koncz Péter, de a klubélet szervezője és irányítója végül is Gyula lett, „félállásban” – egyébként mint a tudományos szocializmus (az akkori politológiai) tanszék gyakornoka.

Nagy lelkesedéssel látott munkához, és első tevékenységeként elkezdte maga köré gyűjteni a változást sürgető

² Pap Zoltán írásos beszámolója a klub 1975. II. félévi tevékenységéről és 1976. I. félévi terveiről – 1976. II. 12.

³ A Corvinus Levéltárban és a Fővárosi Levéltárban 2–2 napot eltöltve – nem kis mazochizmussal – végigszenvettem az egyetem KISZ-bizottságának, Végrehajtó Bizottságának több tucat doboznyi dokumentumát, végül is egy jellemző „gyöngyszemet” választottam ki a kor, illetve az egyetemi KISZ bemutatására.

⁴ „MI-75/3” – kongresszusi különkiadás – az MKKE KISZ Bizottságának kiadványa. Felelős kiadó: Veres Pál (KISZ titkár), szerkesztő: S... Miklós – Készült az MKKE Sokszorosító Üzemében 900 példányban (S Miklós III. évf. Nemzetközi Kapcsolatok hallgató, 1972–1977 között „Riporter fedőnéven a BM III/III. titkos megbízottja – dossziéját lásd később részletesen a II. részben!)

⁵ Nem hiszem, hogy valaha bárki is végigböngészte majd a Corvinus levéltár vagy a Budapest Archiv ezzel kapcsolatos KISZ-dossziéit... Mindenesre ha mégis rászánná magát, sok türelmet kívánok neki...

⁶ Egyszer egy KISZ-es vezető odafordult Jobbágy Gyulához, aki akkoriban is szerette farmer dzsekije hajtókáján hordani Che-kitűzőjét: „Na mi van Che Guevara?”

⁷ „Ernesto Rafael Guevara, mozgalmi nevén: Che (1928–1967) argentin származású orvos, az 1959-es kubai forradalom legendás alakja, Fidel Castro társa. Rajongói szerint humanista forradalmár, baloldali bírálói szerint forrófejű, naiv politikai kalandor, jobboldali ellenfelei szerint viszont egyszerűen hidegvérű tömeggyilkos volt, aki százakat végeztetett ki a kubai forradalom győzelme után. Ideológiailag először sztálinista, majd a hruscsovi váltás után maoista lett. A Hasta Siempre, Commandante című kubai dalt Carlos Puebla énekes, gitáros szerezte 1965-ben, vagyis két évvel Che halála előtt, amikor a forradalom exportjának tervével, vezető állami funkcióját feladva, Kongóba majd Bolíviába utazott, ahol elfogták és másnap az elnök utasítására kivégezték. A dalt olyan neves előadók énekelték, mint Victor Jara, a Buena Vista Social Club, Al Di Meola és sokan mások.

és ezért tenni is kész klubaktivistákat. Az ő javasataikat is összegezve létrejöttek és rendszeressé váltak az addig alkalomadtán megszervezett tematikus programok: a filmklub, a jazzklub, a politikai-közéleti POLVAX s természetesen a hétvégi szórakozást biztosító Böszme-disco és a szombati nagy bulik. A Közgáz Klub szombaton este 7-től éjjel 1-ig nyújtott szórakozást 1000–1500 fiatalnak. Az aulában volt a nagy koncert, a zsbongóban a disco-program, a II-es előadóban filmvetítés, a IV-esben jazzműsor, szintén az előadóban időnként pantomimelőadás, a bárban szintén disco, vagyis mindenki megtalálta a számára legmegfelelőbb programot. A klub a tanév eleji felkészítő táborában egyeztetett a négy kollégiumi klubbal. Így például a kifejezetten szakmai, közgazdasági programokat a szakkollégiumban tartották, az amatőr színpadokat, a komolyzenei klubot a jobb adottságú Kinizsi kolesz klubjában. A klubnak alapvető célja volt a törzsközönség kialakítása. Amikor elkezdtek a munkát, az egyetemre járó diákok nagy része azt sem tudta, hogy egyáltalán van klub. 1978-ban készítették egy átfogó felmérést az I. évfolyamon. Megkérdezték, hogy milyen oktatáson kívüli formákat ismernek. 430 diákból 350 első helyre a POLVAX Klubot tette. Második helyen 200 diák a (szombati) Közgáz Klubot említette, illetve 180-an a jazzklubot. Ahhoz képest, hogy általános volt a hallgatók körében a visszahúzódság, a resignáltság, már az első évben, 1977-re elérték, hogy köztudottá vált: a klubban minden nap történik valami, s lassan már a hétközi rendezvényeken is gyakori volt a 100, 200 néha 300 látogató. Sőt a POLVAXokon néha 6–700 diák húzta össze magát a nagyelőadóban, s nem ritkán kellett átmenni a szűkösebb klubhelyiségből az I-es előadóba.

Igen tanulságos végigolvasni a klub tevékenységéről szóló hétoldalas feljegyzést, amelyet a Közművelődési Bizottság elnöke, Stark Antal rektorhelyettes és Jobbágy Gyula klubvezető aláírásával küldtek az Oktatási Minisztérium főosztályvezetőjének, Kardos Józsefnek 1979 márciusában. Az előzőleg idézett KISZ-terminológiához képest ebben már szinte rebellisnek tűnő megállapításokat hangsúlyoznak. Például:

„Ahhoz, hogy a végzett közgazdászok általánosan művelt, gondolkodó emberekké váljanak, elengedhetetlenül szükséges, hogy nyílt, demokratikus légkörben végezzék tanulmányaikat – már amennyire társadalmi életünk jelenlegi fejlettségi szintjén ez lehetséges – és megszerezzék mindazokat az információkat, amelyek megalapozzák majdani döntéseiket.

A POLVAX klub példáját javasolni lehet más egyetemeknek, főiskoláknak is, és általában minden klubnak. A klub mottója: 'az embereknek van véleményük, és el is akarják mondani'.

A POLVAX elmúlt két évi tevékenységét értékelve a klub vezetősége megállapította, hogy valóban egyedülálló programokat valósít meg, s megkockáztatható kijelenteni, hogy még a környező országokban sincs olyan közéleti fórum, ahol az állami és pártvezetők hétről hétre

közvetlenül konzultálhatnának a hallgatókkal, a leendő értelmiséggel.

A POLVAX már több mint egy egyetemi klub, visszhangja régen túllépte az egyetem falait. Egyre inkább politikai, közéleti fórummá vált és nem vitaklubbá. Nemcsak a közönség nagy létszáma miatt, hanem mert előbukkantak tájékoztatáspolitikánk hiányosságai is. Egy információs pótcsatornává vált, s olyan szerepet is kénytelen betölteni, ami nem lenne feladata. A POLVAX divattá vált, a közönség egyre nagyobb része olyan emberekből tevődik össze, akik itt találkoznak először ezekkel az információkkal, tehát nem nagyon tudnak ezekről a kérdésekről beszélgetni, vitatkozni, legfeljebb csak kérdezni. Ezért határoztuk el kettéválasztását POLVAX-fórumra és POLVAX-vitára. Az előbbi marad a nagy nevek klubja, míg a POLVAX-vitán nincs meghívott előadó, hanem a POLVAX-stáb tagjai vagy fiatal oktatók vitaindítója után kezdődik meg a beszélgetés.

Már 1977-ben az egyetemek és főiskolások közművelődési táborában módszertani POLVAX-ot rendeztünk, s ennek hatására az ország négy egyetemén került sor a POLVAX-hoz hasonló klubok beindítására, amelyhez közvetlen segítséget nyújtottunk.

Az eddigi két és fél év bebizonyította, hogy ez a módszer alkalmazható és talán az egyetlen út, amely lehetővé teszi, hogy a leendő közgazdászok felkészültebben és redlibbiban közelítsenek a társadalom égető problémáihoz."

Jobbágy Gyula más egyetemi példák alapján jól látta, hogy a hétvégi, gyakran több mint ezer fiatalat megmozgató bulik, koncertek rendszeres, nagy összegű bevételt hoznak, s ebből jól lehet finanszírozni az egyébként érthetően ráfizetéses hétközi klubfoglalkozásokat is.

A klub költségvetése 1976 előtt évi pár tízezer forintot tett ki, még az egyetemi KISZ-é is csak 80 000 forint körül volt, ugyanakkor a klub gazdálkodása a szombati nagy bulik belépőjegyeinek eladásából hamarosan meghaladta a milliós nagyságrendet. Különösen, mivel a színvonalas koncertekre néha be sem fértek a fiatalok az egyébként meglehetősen rossz akusztikájú aulába. Rájött, hogy itt kökemény üzleti alapon s jól megfizetett lebonyolítókkal lehet csak sikereket, és persze jelentős bevételeket is elérni. Ez vonatkozott a koncertek szervezőitől kezdve a rendfenntartó 50 fős rendezői gárdán át az egyetem akkor sem túlfizetett dolgozóinak, így a villanszerelőknak, karbantartóknak, takarítóknak és portásoknak komoly pluszbevételt jelentő másodállásáig. Szép pénzt hozott a büfé, a ruhatár, s hamarosan egyre nagyobb összegek kerülhettek a „fekete kasszába" is, amelyből rugalmasan lehetett finanszírozni olyan kiadásokat, amelyeket hivatalosan nem nagyon lehetett volna elszámolni. (Azóta is emlegetik a szocialisták mai brüsszeli fenegyerek képviselőjét, aki meghívta a klubba egy zártkörű fogadásra a holland Danny Mirrort, hogy bűgő hangon adja elő világslágerét: az I Remember Elvis Presleyt, és elverte a teljes fekete kasszákat – a hazai könnyűzenei élet krémjét is királyi módon megvendégelve...)

Az R-klubtól a Közgáz klubig

A legnépszerűbb klubok a hatvanas, hetvenes és nyolcvanas években

Fontos megemlíteni az egyetemisták szórakoztatásában, koncert- és bulizási igényeinek kielégítésében a hatvanas évektől a legnépszerűbbeket: a BME klubjait (például az E-Klubban rendszeresen fellépett az Illés és az Omega is), vagy akár Közgázét is (ahol népszerű volt a Neoton Klub), és ezeken kívül a hetvenes években még a Kertészeti Egyetem és a SOTE klubjait. Már csak azért is, mert először a Közgázon, majd másutt is e hétvégi koncerteket, táncos bulikat szervező klubok teremtették meg nem kis bevételeikből az anyagi hátteret a szakklubok, az egyetemi közművelődési titkárságok („kultúrosztályok") egyéb programjaira: a film- és jazzklubok, a szociológiai és közéleti sorozatok, illetve a politikai-közéleti klubok finanszírozására.

A legkorábbi a Műegyetem R-Klubja volt, 1957-től helyet adva a legendás Benkó Dixieland Bandnek és más népszerű zenekaroknak. A Mátyás-templom szomszédságában lévő Vár Klub 1954-től lett a BME kollégiuma, s a hatvanas évektől már az ifjúság leghíresebb szórakozóhelyévé vált, ahova nem volt könnyű bejutni. 1981-ben költözött át a Petőfi híd közelében, a Schönerz Zoltán (ma Október 23.) utcában megépült torony-kollégiumba, s működött tovább Új Vár Klub néven, míg végül a közeli Schönerz Kollégiumba került. Az E-Klub a BME „E" épületében 1968-tól tartott koncerteket a 90-es évek elejé-

A Közgáz Klub profi működésével tulajdonképpen mindenki jól járt, a rendező fiúknak, a ruhatáros lányoknak nem kellett a korábban jellemző vagonkirakodásból, rőzsadombi építkezésekből, éjszakai csomagolási, konzervgyári kemény munkából előteremteniük szépen megugró zsebpénzüket, s az egyetemi vezetés is örömmel konstataulta, hogy a klubban „alkalmazott" fizikai dolgozók sem morognak már alacsony fizetésük miatt. A Közgáz Klub egyre népszerűbb lett az egyetemen kívül is, a tanév eleji klubtagsági árusításakor négy asztalnál kígyóztak a hosszú sorok. Az egyetemi klubok hallgatói összehasonlításakor a „buli-kategóriában" a klub hamarosan a második legjobb lett a sokkal jobb technikai feltételekkel rendelkező KEK mögött, de verve a Vár Klubot, az E-klubot, a SOTE Klubot stb.

1977-ben azonban épp hogy sikerült beindítania és valóban élővé varázsolnia a klubot, amikor Gyulát váratlanul behívták katonának. (Az akkori törvények szerint az egyetemistáknak, főiskolásoknak a kötelező kétéves sorkatonai szolgálat helyett csak egy évet kellett az egyetem előtt előfelvételiként letölteniük, s később behívhatták őket további fél évre, amikor már tiszthelyettesi rangban kellett

ig, amikor átköltöztették a Népligetbe, az egykori Jurta Színház épületébe, s ott működött 2008-ig. És persze ne feledkezzünk meg a BME 1963-ban alakult híres Bercsényi Klubjáról sem, hiszen innen indult az Ős Illés Együttes, Koncz Zsuzsa, a Sebő Együttes, sőt még az Európa Kiadó is. A mai Centrál Kávéház épületében működött az ELTE legendás Eötvös Klubja 1964-től 1993-ig – igaz, kis mérete miatt ott nem lehetett nagy bulikat tartani. (Előtte három évig itt volt az első Metró Klub is, innen költözött át a Petőfi Sándor utcába, majd két év múlva a Dohány utcai híres Metró Klubba.). Meg kell említeni a bölcsészkar épületében működő, egyedülálló értelmiségi fórumot, az 1957-ben létrejött Egyetemi Színpadot, amely az épület piaristáknak történt visszaadásáig, 1991-ig máig is emlegetett színházi előadások és filmvetítések legendás helyszíne volt, s itt működött az Universitas Együttes is (Fodor Tamás, Halász Péter, Jordán Tamás stb.). A Kertészeti Egyetem Klubja 1971-től két évtizeden át volt az egyik legnépszerűbb bulihely, hiszen kétezer fős nagytermében már hatalmas koncerteket szervezett csapatával Turbók János, s nem véletlenül kapták meg a legjobb (könnyűzenei) klub címét. Mindezzel együtt, ha összességében tekintjük a klubok különböző szolgáltatásait, hétközi és hétvégi programjait, nem kis büszkeséggel mondhatják a közgázosok, hogy a hetvenes évek második és a nyolcvanas évek első felében valóban a Közgáz Klub volt a legjobb...

letölteniük a maradék időt. Ez 28 éves korig történhetett, így minden katonaviselt fiú erősen szorított, hogy mikor tölti már be a 28. életévét, s ússza meg a maradék időt...) Gyula nem volt katona az egyetem előtt, így ott lebegett a „Damoklész kardja" a feje felett, s ki tudja, hogy kinek az elhatározásából (esetleg sugallatára?) kapta meg a behívót, bizony, a teljes másfél évre...

Az első másfél hónapban – mint kézilabdásnak – a zalaegerszegi laktanya sportszázadában viszonylag jó dolga volt, de másokkal együtt kirakták, és jött több mint egy fél év rémálom: a határ közeli, úgynevezett „1. lépcsős" laktanya egyik heti ötször riadóztatott századához került, behemót tírják gyerekek között kellett rohamléptekben cipelnie a 20 kilós lőszerládát... A laktanyában egyébként a parancsnokon kívül egyedül neki volt diplomája. Amikor meglátogattuk, fizikailag és főleg pszichésen igencsak rossz bőrben volt. Ekkor szoltam egyetemi társunknak, Csémi Klárinak, akinek a papája ugyebár a honvédelmi államtitkár volt, tudna-e segíteni, hogy valamelyest jobb körülmények közé kerülhessen.

És ekkor pár napon belül egy hihetetlen abszurd történet kerekedett ki mindebből. Mint Bacsó Péter *A tanú*

című örökzöld filmjében „a nagy fekete autó”, egy zöld katonai terepjáró jelent meg a gyakorlótér közelében, ahol épp a kiskatonákat egzercírozatták, s odarendelték Jobbágy honvédet. Bevitték a laktanyába, a körletében azonnal össze kellett pakolnia a katonaszákját, és be kellett ülnie a kocsiba, amely elindult vele hosszú útjára, de semmit sem mondtak neki, hogy hova is viszik. („Fiúk, maguknak már az édes anyukájuk is néma volt?” – kérdezte az említett filmben Pelikán elvtárs, amikor az ávós legények beültették „a nagy fekete autóbába”, és nem voltak hajlandók egy szót sem szólni...) A jeep pedig meg sem állt vele egészen a Zrínyi Katonai Akadémiáig, ahol a kapuban maga a parancsnok fogadta. Megkérdezte, hogy „Jobbágy elvtárs milyen egységhez szeretne kerülni: a zenészekhez, a könyvtárba vagy máshova?” Végül zenész jelzéssel a zubbonyán a PG (politikai gazdaságtan) tanszékre került demonstrátornak, ahol taníthatott is. Itt a legkülönbözőbb titkos dokumentumokhoz is hozzáférhetett, de nem volt hajlandó aláírni titoktartási nyilatkozatot, mert az azt jelentette volna, hogy évekig nem utazhat külföldre. Otthon aludt, s csak – mint egy munkahelyre – pár órára járt be az Akadémiára, ahol mindent elnéztek neki. (Ja, kérem, aki Csémi elvtárs pártfogoltja, az bármit megtehet... – lásd a kerettest a pártfogó reagálásáról!)

Délutánonként pedig bejárt a Közgázra, ahol már a gólyatábortól kezdve aktívan kezdte szervezni a klubosok utánpótlását, s ekkor alakult ki az az aktív baráti társaság, amelyben életre szóló barátságok, szerelmek, házasságok kötődtek. A „klubosok” a mai napig tartják a kapcsolatot egymással, s minden május elején nagy kerti pikniken találkoznak. (Lásd később részletesen!). Ekkor kezdődött a

klub 1981 tavaszáig tartó csúcsideőszaka, amikor az összes terület, a filmklub, a jazzklub, a politikai-közéleti POLVAX, és persze a szombati „nagy klub” is a lelkes tagoknak köszönhetően az ország legjobbjai közé került, ahova mind többen jártak más egyetemekről is.

A „Január 31-e mozgalom”

A klubosok ideológiai fejlődésében három korszakot lehet megkülönböztetni. Az első a saját közösség létrehozása volt még a KISZ keretein belül, a közös érdeklődésen, baráti társaságokon alapuló már említett funkcionális alapszervezetek létrehozásának fészegetése. Ez állandó vitákat eredményezett, s az elképzelésre mindig ingerülten reagáltak a KISZ vezetői, hiszen ezáltal azonnal kiderült volna, hogy „meztelen a király”... A hiábavaló törekvések után a klubosok eljutottak a második fázishoz, amikor is

A klubosok kult. helye: a bőrös-kulcsos ház

És akkor jött „a nagy fekete autó” (helyett egy zöld katonai jeep)

Ezt csak utólag tudtuk meg – mármint azt, hogy Gyula ilyen helyzetbe került. Beültették, vitték, de nem tudta, hova.

Az igazság az, hogy amikor az ember egy kérést vezet elő – még ha az édesapjának is –, nem lehet biztos a dolog kimenetelében. Volt már néhány hasonló helyzet – pontosabban én kerültem néha hasonló helyzetbe –, mert a nevem elég beszédes volt ahhoz, hogy ki ferde szemmel nézzen „alapból” emiatt rám, ki meg visszaéljen a helyzettel, és megérezve a kínálkozó lehetőséget, rajtam keresztül „protekción” kérjen. Emiatt aztán többnyire helyből háritottam. Amikor meg mégsem, vagyis nagy ritkán előadtam, miről is lenne szó, a téma figyelmes meghallgatása után kérdések következtek, és ha indokoltnak tűnt a kérés, a pontos adatokat kellett

megadnom. „Utánanézek” – mondta a papám, de ez azért még nem jelentett semmit.

Ez történt ebben az esetben is, az pedig, ami utána következett – vagyis a minden képzeletet felülmúló, kedvező fordulat – már kettőnkől függetlenül, a dolgok „önfejlődése” nyomán bontakozott ki. A főszerepet nyilván a túlszorduló ügybuzgóság játszotta – és hadseregéről lévén szó, ez fokozottan igaz lehetett ebben az esetben. Ami aztán a valóban megtörtént sztoriból visszakerült hozzám, hozzánk – persze az azonnali köszönetet követően –, az már őt, az egyébként komoly, de kiváló humorérzékkel rendelkező katonai vezetőt is nevetésre készítette.

Csémi Klára – 2018

elhatározták a KISZ-ből való kilépést, ami persze még inkább politikai felhangot kapott. A harmadik pedig az önálló diákszervezet létrehozása lett volna, amelyre azután a BM gyorsan ráhúzta a Független Ifjúsági Szövetség, a FISZ nevet.

Sok klubos számára jelentett meghatározó közgázos élményt 1977 és 1981 között a félévi vizsgaidőszak után megtartott egyhetes börsönyi kirándulás. Nomád körülmények között együtt főztek, ettek, játszottak, szánkóztak, sieltek és esténként gyertyafényben 'megváltották a világot'. 1979-ben a téli táborban született – ahogy nosztalgikusan nevezik – a „január 31-e mozgalom”. A valamivel több mint egytucat lelkes klubos a legnagyobb télben indult a világ végére, a nagyhideghegyi „bőrös-kulcsos” turistaházba (a Bőrös Szakszervezet lepukkant 'üdülőjébe'), ahol nem volt se víz, se villany, fűtésre ott volt az erdő fája, s az ételmezt és a cuccokat, vagyis mindent szánkón kellett fölcipelni a meredek ösvényeken. De a táj gyönyörű volt, a hangulat mindent kárpótolt, és a döntő szempont: itt csak maguk voltak, összezárva egy hétig. Az egyik este Gyula fölvetette, hogy jó volna egy új szervezet a KISZ mellé (!), mert a demokráciában alternatívák is kellenek, nemcsak állami monopóliumok. Ennek elősegítésére szervezkedni kellene, összefogni más egyetemek, főiskolák diákjaival, akik minden bizonnyal hasonlóképpen gondolkodnak. S idővel össze kéne jönniük az egyetemeket képviselő diákoknak, és egy közös tanácskozáson megvitatni ezeket a kérdéseket. Mindez nagyon szépen hangzott, Gyula igencsak lelkesítően tudott érvelni, de a racionálisabb gondolkodó többség fejében azonnal beindultak a fékek, a – tegyük hozzá: jogos – félelmek, hogy nem lesz-e ebből baj? Megszavaztatta a társaságot, és bizony alig párán álltak csak mellé. Folytatta a gyözködést, és a tábor végére sikerrel is járt, az újabb szavazáson egy kivételével elfogadták elképzeléseit.

Gyula és társai már 1976-ban létrehoztak egy közművelődési kutatócsoportot, amely elkészített egy hatoldalas röpiratot, részben a klubosok közreműködésével, s kérték, hogy ezt juttassák el minden hallgatóhoz, továbbá, ha a többség támogatja, vezessék be. Ez egyértelműen KISZ-en belüli változást, még csak nem is gyökeres reformot jelentett volna, de a KISZ vezetés még ezt is ideológiai alapon

próbálta meg visszautasítani, ami persze marhaság volt, hiszen egyszerűen csak életet akartak lehelni egy bürokratikus, sehogyan nem működő, sokak szerint haldokló szervezetbe. 1978-79-re a klubban egy ötven fős kemény mag plusz egy száz fős holdudvar alakult ki. Olyan nyitott közösség volt, amely alapvetően kisebb társaságokból épült fel. Kifelé a klub politikai képét a POLVAX rendezvény-sorozat határozta meg, amely már létével is komoly, veszélyeket szimatoló indulatokat váltott ki az egyetemen és a felügyelő szervekben, így kerületi pártbizottságon, a KISZ budapesti és központi bizottságában, nem beszélve a BM állambiztonsági szervezetéről. Mint a Titkaink című fejezetben látni fogjuk, az egyetemi és főiskolai „elhárítással” foglalkozó III/III-2-a osztály több ügynökét is ráállította a klubosokra, hogy jelentsenek róluk, sőt utasítást is adtak, hogy próbáljanak beépülni mint aktivisták a klubba illetve a Klub Közlönybe, s volt, akinek ez sikerült is.

A KISZ-nek és a hatalomnak már ez is világfelforgató eretnokséget jelentett, pedig egyáltalán nem volt ellenzéki jellegű elképzelés. Tulajdonképpen egy újbalos, ma már úgy mondanánk, 'reformkommunista' elképzelés volt, hiszen nem akartak gyökeresen más célokat kitűzni, mint a KISZ, elfogadták a szocializmus céljait, csak éppen elfogadhatatlannak tartották az állampárti szervezetek vezetőinek tevékenységét, ami önmaguk adminisztrálásában merült ki. És ebben igen nagy szerepe volt a személyeknek, így a Közgázon például a KISZ egyetemi szintű vezetői sokkal merevebben viselkedtek, mint akár a pártvezetés. Nyilvánvaló volt, hogy a KISZ végül is nem tudta betölteni sem a tömegszervezet, sem pedig az élcsapat funkcióját. tegyük hozzá, nemcsak a Közgázon, ahol azért még tapasztalható volt némi közéleti aktivitás, hanem az egész országban.

Még egy patetikus hangvételű kiáltványt is megfogalmaztak, amely hitet tett a KISZ céljai mellett, de a szervezet bürokratikus működése miatt inkább a kilépést választják, hogy ezzel is felrázzák a társaikat a közönyből. Meg is szervezték, hogy a kiáltvány közzétételének napján 10-15 bátrabb klubos bejelenti kilépését, másnap csatlakozik hozzájuk további 50, harmadnap pedig újabb 100 hallgató.

A klubosok többsége a lelkes indulás után azonban érthetően visszarettent, jogosan tartott a várható retorzióktól. Pontosan tudhatták, hogy mi történik azokkal, akik nyíltan fellépnek 'a rendszer ellen', kvázi ellenzéki magatartást tanúsítanak. Bár az erősen kontrollált és (ön)

cenzúrázott közmédia igyekezett agyonhallgatni az ilyen lépéseket, a SZER (Szabad Európa Rádió), más nyugati rádiók: a BBC, VOA (Amerika Hangja), Deutsche Welle adásaiból, továbbá sok odajáró funkci-gyerek az apuka belső bizalmas kiadványaiból jól tudhatta, hogy a promi-

Kedves táborozó!

A téli klubbör a korábbi terveknek megfelelően jan. 29 - febr. 3-ig tart. Helye a Börös Kulcsosház. Indulás jan 29-én vonattal. Szobrái autóbusszal folytatjuk utunkat Nagybörzsönyre és onnan kb. 2,5 - 3 óráas fázastól gyaloglás után érkezünk meg a Börzsöny közepén található turistaházba. Mivel kulcsosházról van szó, tehát gondunk, és gondnok nincs. MINDENT nekünk kell beszerezni, elkészíteni. A ház fűtése az ordóban található fával történik, elektromos áram nincs, víz a közeli forrásban található/ tiszta, iható/. WC a házban kívül van. A mosdás tehát csak dézsás módszerrel történhet. Ezt a néhány dolgot azért írjuk meg részletesen, hogy aki eljön ne panaszkodjon az elhelyezésre. Mindent egybevetve a ház kb. 50% -os állapotban van, tehát kissé le van robbanva, de azt teljesen kárpótolja/szerintünk/a természet és a kitűnő társaság!

Mint látható a táborozás néhány napot elrabol a II.félévből, de remélhetőleg senkit nem tért ez el.

A KLUB II. féléves terveinek megbeszélésére az első három napon sör kerül./részletesebb program várhatóan készül/ Csütörtökön, pénteken téli sportoknak/síelés, hob, szánkó/ hódolunk. Tehát mindenki/aki marad/ hozzon sportfelszerelést. Si felszerelést az egyetemen lehet kölcsönözni. Bob ára pedig 150 Ft/db., ami már az első napon megtérül/Műanyag kapható a Kálvin téri sportboltban!/ A Közművelődési Titkárság a vonat-költséget és a szállást fizeti. Tehát az autóbusz és a kaja finanszírozása saját fejlesztési alaphól történik.

Levelünk alapvető célja az informálás mellett annak kiderítése kik jelentkeznek véglegesen a táborra. A jelentkezéseket január 17-én szombán 12 óráig fogadjuk el. A jelentkezés személyesen történik, mivel ez alkalommal kérjük, hogy 100 Ft-ot fizessetek be a közösen megvásárolandó élelmiszerekre.

A tábor VÉGLEGES MEGBESEZÉSERE jan 24-én du. 3-kor a 115-ben kerül sor, ahol a feladatokat is megosztjuk/bevásárlás, szállítás/ Problémák esetén, illetve részletesebb információkat : 890-705 Jobbágy

856-439 011

nens ellenzékieket (az úgynevezett disszidenseket), munkahelyükről kirúgják, ellenük foglalkoztatottsági tilalom lép életbe. Emiatt sokan attól tartottak, hogy egy ilyen nyíltan vállalt lépés miatt esetleg például kirúghatják őket az egyetemről, vagy végzés után nem kapnak jó állást.

A „január 31-i mozgalom” tagjai közül egyébként sokan egykori középiskolájukban vagy már az egyetemen is KISZ vezetők vagy aktivisták voltak, s amikor végiggondolták a akciót, sokan megijedtek és végül az elkészült dokumentumot megsemmisítették. Jobbágy Gyula erről akkor úgy

fogalmazott: „*nagyon kétségbeesett állapot volt 1980 elején. Elhatároztuk, hogy levelet írunk a szerveződő pártkongresszusnak, hiszen akkor jelentek meg a párt irányelvei, s ennek ifjúságpolitikai része úgy kezdődött, hogy 'a KISZ betölti hivatását'.... Ez rendkívül ingerelt minket, hogyan láthatják így a helyzetet a párt felső vezetői, mi pedig szenvedünk tőle. Több héten át naponta találkoztunk, és azt próbáltuk megfogalmazni, hogy mi nem a KISZ eszméi ellen vagyunk, hanem ezt a lejáratott formát tartjuk alkalmatlannak...*”⁸

Kiáltvány a KISZ-ből történő tömeges kilépésről

Nyílt levél az MKKE KISZ- és pártszervezetéhez, valamint minden KISZ-taghoz

Ennek a levélnek a megszületését hosszú gyötrődések, elkeseredett éjszakai viták, önmarcangoló, mindennel számot vető tépelődések előzték meg. Kezünk a levél írása közben egyetlen cél vezérelte, amelyért minden eddigi és minden ezt követő cselekedetünkkel is harcolni fogunk, és ez pedig nem más, mint a szocializmus felépítése. 1957-ben ennek a harcnak a megvívására és támogatására jött létre a KISZ, amely feladatának tekintette a magyar ifjúság tömegeinek olyan nevelését, ami az egész ifjúságot mozgósítja a szocializmus építésére. A KISZ által deklarált célokkal tehát maradéktalanul egyetérttünk, és ma is egyetértünk. Ezt azért hangsúlyozzuk külön is, mert a mai napon egyöntetűen úgy döntöttünk, hogy demonstratív módon kérjük tagsági viszonyunk megszüntetését, vagyis ugyanazokért a célokért lépünk ki a szervezetből, amelyeket ez a szervezet is magáénak vall. Ezt a látszólagos ellentmondást, reméljük, sikerül feloldanunk a levél következő részében.

Mi is helytelennek ítéljük meg azt a kategorikus megfogalmazást, amelyet a XII. pártkongresszus irányelveiben sokan mások is kifogásoltak (lásd a *Közgazdász* február 7-i számában: *Egyetemi viták a kongresszusi irányelvekről*), miszerint „*A KISZ betölti hivatását...*” A párt ezzel az ifjúsági szervezettel nem lehet elégedett, hiszen a párt által megfogalmazott követelményeknek (lásd a párt ifjúságpolitikai határozatait), és a szervezet saját célkitűzéseinek sem felel meg. „*A KISZ... a fiatalok egyre szélesebb tömegeit készíti fel cselekvésre közös nagy céljaink szolgálatában*” – olvashatjuk a kongresszusi irányelvekben. Ez és az ehhez hasonló megfogalmazások szemfényvesztők, és ha elfogadnánk,

saját szemünkbe szórnánk homokot. Hiszen mit látunk és tapasztalunk nap mint nap? Az egyetemen gyakorlatilag megszűntek a szervezeti életnek még a nyomai is, a vezetők választása nagyobb nehézségbe ütközik, mint bármikor. A KISZ nemhogy egyre szélesebb tömegeket készít cselekvésre, hanem történetének minden eddigi mélypontját meghaladó elfordulással és passzivitással kénytelen szembenézni. Persze ismerjük azt a mechanizmust, amely mindebből papíron képes forradalmi cselekményeket varázsolni és kényszerintézkedéseit erényként csillogtatni. Az egyetem KISZ-szervezetének fórumain, a küldöttgyűléseken, a POLVAXokon, a KISZ-táborokban évek óta rendszeresen ezt így meg is fogalmazták. Mindez bizonyítható az egyetemi, kari küldöttgyűlések jegyzőkönyveivel, mindannyiunk tapasztalataival és az elvetélt kezdeményezésekkel, amelyek megpróbálták a felismert hibákat a KISZ keretein belül kijavítani. Aki ezt nem látja, azon már mi sem segíthetünk, a vakságot még szemáttúttetéssel sem lehet gyógyítani. Mi, akik ezt a kiáltványt aláírjuk, különböző évfolyamok, karok és szakok hallgatói, ismerve az eddigi próbálkozások eredménytelenségét, valamint a szervezet „demokratizmusának” lehetőségét, arra a következtetésre jutottunk, hogy a szervezet hibás gyakorlatát elfogadva, akaratunkon kívül is hozzájárulunk a jelenlegi állapotok fenntartásához. Ezért hoztuk ezt a súlyos döntést, hogy kilépünk a KISZ-ből, ahol mindeddig dolgoztunk, és amelynek megreformálásaért küzdöttünk. [...] Az egyetemi élet különböző területein végzett munkánkat továbbra is legjobb tudásunk szerint folytatjuk, reméljük, hogy fellépésünk pozitív változásokat indít meg!

⁸ Pap Zoltán: Egy egyetemi akció anatómiája – kézirat, 1985 (13.o / 52 o.).

Végül semmi nem lett az egészből, mert – ki tudja, miért? – a nyilatkozat közzétételének napjának reggelén államellenes plakátok jelentek meg az egyetem bejáratán. A klubosok szerint ez nyilvánvaló belügyi provokáció volt, hogy a naiv, reformista ötletnek államellenes színezetet adjanak. Mindenesetre a csapat nem akarta magára vállalni az azonosság gyanúját. Így a gondosan megszervezett akciót lefújták. A gondolatok azonban óvatos formában megjelentek a Klub Közlönyben, ahol érdekes vitát provokáltak. (Lásd részletesen később, „A klubosok” c. fejezetben.) E vita következménye azután az lett, hogy megszűnt a kiadvány „függetlensége”, az addigi öncenzúra helyett valódi cenzúra lépett életbe: a Klub Közlönyt csak a rektor-helyettes ellenőrzése után lehetett levinni a sokszorosító műhelybe.

A kezdet: EFIN helyett BEFÖT

1980 nyarán a Közgáz részéről Jobbágy Gyula egy társával részt vett a KISZ Budapesti Bizottságának táborában, ahol az egyetemi klubok programjainak a szervezéséről volt szó. Egy épületben voltak a művészeti főiskolásokkal, és egy beszélgetésen fölvetődött, hogy meg kéne szervezni egy közös budapesti rendezvényt az összes felsőoktatási intézmény hallgatói számára. Elmesélte nekik, hogy az előző években már megpróbálták elterjeszteni más egyetemeken is a POLVAX Klub példáját, s javasolta, hogy szervezzenek egy összegyűtemi politikai fesztivált. Erre gyorsan fölmerült az is, hogy egy hasonló kulturális fesztivál megrendezésére szintén szükség volna. Az ősszel össze is hívták az összes fővárosi felsőoktatási intézmény klubvezetőjét és kulturális területen dolgozó képviselőit, hogy kicseréljék tapasztalataikat a programok szervezésének nehézségeiről, a pénzügyi elszámolások anomáliáiról és egy csomó olyan kérdéssről, ami mindannyiuknál nap mint nap előfordult. Az elsősorban önmaguk adminisztrálásával foglalkozó budapesti KISZ-vezetőknek persze kapóra jött az egyetemek lelkesedése, és úgy gondolták, hogy mindezt az általában érdektelenségbe fulladó EFIN (Egyetemi-Főiskolai Napok) keretébe lehetne integrálni. Azt képzelték, hogy a lelkes klubosok majd szépen megszervezik nekik, ők pedig végre igazolva láthatják létüket, hogy milyen érdekes, nagy tömegeket megmozgató eseményt tudnak összehozni. Az egyik ilyen tanácskozás után Jobbágy Gyula összehívta a klubosokat, és elmondta nekik, hogy látszólag együtt kéne működni a KISZ-szel, de ennek keretében neki lehet látni először a budapesti egyetemisták és főiskolások összefogásának, idővel szövetségük létrehozásának, majd később ezt országos szintre is lehetne emelni.

Novembertől már konkrét időpontokról és rendezvényekről kezdtek tárgyalni – igaz, a klubosok BEFÖT (Budapesti Egyetemisták és Főiskolások Találkozója), a budapesti KISZ-bizottság vezetői pedig továbbra is EFIN néven. A közös szervezés egyébként a diákoknak sem jött rosszul, hi-

szen a bürokratikus engedélyezési rendszer útvesztőjében – ha szükség volt rá – hivatkozhattak a KISZ-re, egyébként pedig egyáltalán nem foglalkoztak velük. A Belügy persze rögtön értesítette a KISZ-eseket is Jobbágyék minden lépéséről, így az év végére már rájöttek, hogy a közös szervezésnek a KISZ számára nagy ára, illetve tétje van, és az év elején már egyre erőszakosabban igyekeztek átvenni az irányítást. Különösen akkor estek pánikba, amikor a BM-esek elkezdték terjeszteni, hogy a klubosok, név szerint Jobbágy Gyula – úgymond – a FISZ, a Független Ifjúsági Szövetség megalakítására akarják felhasználni a BEFÖT politikai tanácskozását. Az igaz, hogy a többi intézmény hallgatóival, illetve klubosaival sokat beszéltek arról az igényről, hogy jó volna szervezeti keretet is adni az egyetemi közötti együttműködésnek, akár egy országos, vagy legalább budapesti diákszövetség megalakításával, de ez végig megmaradt teóriának, ezzel kapcsolatban még kezdeti lépések sem történtek. És az is igaz volt a „bűnlistáról”, hogy valóban elkezdték szervezni egy közös budapesti diákújság létrehozását.

A III/III. titkos fellépése és fenyegetése

„Ha faltól falig elmegyek
– követnek a titkos szőnyegek...”

Neoprimitív, 1982

Gyula már 1980 végén kezdte észlelni, hogy a szervek mind nagyobb figyelmet fordítanak rá. Leveleit nem, vagy csak nagyobb késéssel, sőt volt, amikor minden kétséget kizáróan felbontva kapta meg. Azt is hamar észrevette, hogy szinte minden lépését követik. A III/III-as tisztek ezt először igyekeztek a szabályzatnak megfelelően „nagy titokban” végezni, eleinte még izgalmas is volt számára, hogyan lehet a buszra föl-leszállva vagy máshogy lerázni őket. Nemsokára azonban – nyilvánvalóan megfélemlítési céllal – egyértelműen jelezték, hogy mindenütt ott vannak. Amikor egyszer a klubból átmentünk az ELTE-re, akkor Gyula előre elmondta, mi fog történni: „az egyetem kapujában egy ballonkabátos figura rádió jelzi majd, hogy kilépett, és utána rátapadnak. Két kocsival fognak követi minket...”. Jót nevettünk, mondtuk is, hogy paranoiás, meg hogy túl sok krimi néz a tévében... A mosoly azonban fokozatosan lelohadt, amikor kiléptünk az ajtón, és valóban ott állt a ballonkabátos a hajtókájába susmorogva. Még jobban, amikor Földes Péter barátunk Trabantjával kikanarodtunk a Tolbuhin (ma ismét Várműház) körútra, majd ott fifikásan visszafordultunk. Gyula csak annyit mondott, írjuk föl a minket követő Zsiguli rendszámát, majd azt is, amelyik ezt leváltva folytatja a követést... Amikor megérkeztünk, elővette kis noteszét, és a két rendszám ott volt az öt rendszeresen követő öt autóé között. Addigi vidámságunk persze gyorsan elpárolgott...

A derék titkosszolgák még akkor is követték, amikor barátjával moziba vagy táncolni ment. A moziban ugyanabba a sorba ültek be, jobbról és balról is körbevéve őket, a diszkóban pedig ott bámulták őket a táncparkett szélén. Mamája, a tündéri Babi néni – aki Gyula minden barátját úgy kezelte, mintha a saját gyereke lenne – az ablakon kitekintve meg is jegyezte, hogy „le kéne cserélni az ajtózárat, mert a túloldalon napok óta ott parkol egy gyanús autó, s biztos rosszban sántikálnak...”. A március 20-i BEFÖT közeledtével ezek a zaklatások egyre nyomasztóbbá váltak, és Gyula ennek hatására – érthetően – vissza is vonult: a BEFÖT szervezésének irányítását átadta társainak, s már csak a március 26-i Illés-koncert szervezésére koncentrált. Merthogy az előző öt év során a Közgáz Klubnak olyan koncertszervezési tapasztalata, illetve respektje alakult ki, hogy Bródy és Szörényi, akik Gyula és a Neoprimitív jó barátai voltak, őt kérték fel az 1973-as feloszlásuk utáni első nagy nosztalgiaconcert lebonyolítására.

Magán a BEFÖT politikai tanácskozásán Gyula ott ült csendben, közepén, a 900 fős tömegben, két kollégája, a tanszékvezető Poller Imre és a legendás rebellis Széll János között, akik közölték vele, ha kinyitja a száját, helyben agyoncsapják... Hiába nyugtatgatta őket, hogy eszében sincs botrányt kelteni, vagy akár csak felszólalni...

Ami pedig a III/III-as elvtársakat illeti, Gyula személye szinte minden héten szerepelt az úgynevezett Napi Operatív Információs Jelentés (NOIJ) valamelyikében, amelyet maga Karasz Lajos rendőr-altábornagy miniszterhelyettes hagyott jóvá. („Belső ellenséges elemek tevékenysége”).⁹

1981. II. 2. „A Szombathelyi Tanárképző Főiskola kolégiumában I. 29-én egy, az MKKE-ről érkezett személy – feltehetően Jobbágy Gyula – kifejtette, hogy a KISZ-től független, demokratikus ifjúsági szervezetet kell alakítani, amelynek célkitűzései közé tartozna többek között az ösztöndíjak emelése, egyes felesleges tárgyak, pl. a tudományos szocializmus eltörlése. Ennek érdekében országos tanácskozást kellene tartani.” (NOIJ Vas – 7) [Gyula „félállásban” a klub vezetője – másrészt félállásban a Tudományos Szocializmus Tanszék oktatója volt. – Sz. L.]

II. 5. „Jobbágy Gyula I. 28-tól II.6-ig közművelődési gyakorlaton vett részt Szombathelyen, és széleskörű kapcsolatépítésre törekedett. Többször nem saját nevén mutatkozott be és III. éves egyetemi hallgatónak tüntette fel magát. Ilon Gábor hallgató [„Mixer” fn. bizalmas nyomozás célszemélye] albrétében is kifejtette, hogy céljuk egy 'politikamentes ifjúsági szervezet' létrehozása. A KISZ KB engedélyével III.19-21 között tartandó kongresszuson minimális és maximális programot tűznek ki. Az utóbbi, amit jogászok dolgoztak ki, a magyarországi felsőoktatási intézmények hallgatóit összefogó politikamentes ér-

dekvédelmi szervezet létrehozása, amiről a KISZ KB nem tud.” (NOIJ Vas – 8) [Jobbágy Gyula szerint nyilvánvaló és elég primitív hazugság, hogy nem saját nevén mutatkozott volna be, ez egész biztos, hogy a besúgó rosszindulatú hamisítása volt. – Sz. L.]

II. 11. „J. Gyula több helyen – a fiatalok körében – egy 'független ifjúsági szervezet' megalakítását hangoztatta. Ez mint 'érdekvédelmi szerv' sikra szállna pl. az egyetemi ösztöndíjak emelése, a 'felesleges tárgyak' [pl. a tud.szoc.] eltörlése érdekében. A vidéki városokban megtartott téli népművelési gyakorlatokon több 'aktivista' dolgozott a megalakítandó szervezet bázislehetőségeinek felmérésén.” (NOIJ – 22/2)

II. 17. „A 'Zsellér' fn. célszemély [= Jobbágy Gyula] a POLVAX klub programjában szerepeltetni kívánja 'Zenész', 'Csókás' és 'Barát' fn. célszemélyeket.” Intézkedés: „Szigalizációt küldenek az egyetem párt és állami vezetésének” (NOIJ – 26 – 37/6) – [Vagyis „a cég” által megfigyelt Hegedűs Andrást, Csoóri Sándort és Konrád Györgyöt – Sz. L.]

II. 19. „'Zsellér' a 'Neoprimitív' nevű együttes tagjaként f. hó 17-én fellépett a BME Kruspér utcai kollegiumában. A műsorban ismert dallamokra – társadalmunkat erőteljesen bíráló – új szövegekkel dalokat adtak elő. Több munkásmozgalmi dalt is feldolgoztak hasonló tartalommal.” (NOIJ – 28 – 39/5)

III. 3. „'Zsellér' 1981. II. 21-én összejövetelt szervezett az MKKE-n, amelyen ELTE hallgatók is részt vettek. Ezen felmerült, hogy Független Diákszervezetet hozzanak létre, de a jelenlévők hosszas vita után ettől elálltak. Úgy ítéli meg, hogy a jelenlegi helyzetben taktikailag helytelen ilyen követeléssel fellépni.” (NOIJ – 35 – 48/6)

III. 6. „A szerv szignalizációja alapján az MKKE illetékesei beszélgetést folytattak 'Zsellér'-rel. Tagadta, hogy ő az egyik szervezője a KISZ-től független 'ifjúsági érdekképviseleti szerv' kezdeményezésnek. Annyit elismert, hogy ismeri e csoport tevékenységét. Visszavonásra került a Klub Közlöny 11. száma [amelyben a Wajcsa-sajtótájékoztató szerepelt]. Szerkesztője emiatt a klubélet bojkottálásával, mindennemű szervezési tevékenység beszüntetésével fenyegetőzik.” (NOIJ – 37 – 51/4, 5)

III. 11. „'Zsellér'szerzei III. 26-án a Sportcsarnokban tartandó 'Koncert' c. könnyűzenei hangversenyt, amelyen a Fonográf, a Tolcsvay Trió, illetve a korábbi Illés együttes lép fel. Az Illés együttes korai dalai összhangban állnak a célszemély jelenlegi tevékenységével.” Intézkedés: „A rendezvény biztosítására a közbiztonsági szervekkel összehangolt intézkedéseket tesznek.” (NOIJ – 39)

III. 13. „Az írásminta alapján megállapítottuk, hogy Jobbágy Gyula írta azt a levelet, amelyet feladó nélkül küldtek Szentkirályi Zsoltnak, a Szombathelyi Tanárképző hallgatójának, a 'Mixer' fn. célszemély barátjának. A 'feladó' ebben leírja, hogy sok minden változott, ami-

⁹ A III/III-as Csoportfőnökség (és a BRFK, illetve a megyei főkapitányságok) napi jelentéseiből – ÁBTL 2.7.1. NOIJ – a jelzett nap iratszámával.

ta beszéltek, s nem engedik III. 20-ra a vidéki egyetemek meghívását, de azért jó lenne, ha páran el tudnának jönni. 'Plakátot és programfüzetet küldök, minden a nevedre megy, szóval készülj fel a legrosszabbakra!' S biztosít 20 jegyet az Illés koncertre." (NOIJ Vas – 13/2)

S egy érdekes későbbi (!) jelentés: 1982. X. 25.: „Szentkirályi Zsolt segéd munkás, előfelvételi az ELTE-n (egykori szombathelyi főiskola) levelet írt Kanadába Jobbágy Gyulának, s versei publikálása céljából szeretné fölvenni a kapcsolatot kint élő, irodalommal, művészettörténettel, szociológiával, történelemmel foglalkozó magyarokkal.” (NOIJ Győr-Sopron – 99)

III. 25. A 'Zsellér' által menedzselte 'Neoprimitív' együttes az elmúlt hetekben több vidéki és fővárosi klubban, felsőoktatási intézményben lépett fel. Programjuk jelentős részében szovjetellenes, a szocializmus intézményeit gúnyoló számokat adtak elő." (NOIJ – 48 – 65/8)

IV. 13. „A MKKE-n – elsősorban 'Zsellér' kapcsolatai – továbbra is foglalkoznak egy független ifjúsági szervezet létrehozásának lehetőségével. Új ötletként merült fel, hogy a Hazafias Népfront keretében kellene megkíséríteni az új szervezet létrehozását. 'Zsellér' a fenti elképzeléssel nem ért egyet.” (NOIJ – 58 – 80/4, 6)

IV. 27. „Sz. György III. éves egyetemi hallgató, 'Zsellér' aktív kapcsolata csoportot szervez a MKKE-n, hogy realizálják azokat az elképzeléseket, amelyek meghíúsultak az EFIN rendezvénysorozatain.” (NOIJ – 64 – 90/6)

V. 9. „A 'Neoprimitív' amatőr együttes – működési engedély nélkül – rendszeresen lép fel KISZ klubokban, főleg az egyetemi fiatalság körében népszerű. Műsorukat 'ellenzéki' tartalmú, gúnyos, ironikus szövegű dalokból állítják össze, pl.: 'Világot megváltó parasztság', / Te csak várj, míg felkel majd a nép' -- 'Apám téglá, anyám edzett talpnyaló, / Eljut hozzájuk az információ. / Az hogy ők így élnek, egy társadalmi tévedés'. Az együttes vezetője Jobbágy Gyula, tagok: Földes Péter, Jancsó Kornél, Szentirmay László, Pleschinger Sándor és Nagy Gyula.” (NOIJ BRFK –86 –100/6) [* valójában nem „parasztság”,

hanem „szabadság”...// A besúgó sajnálatosan kihagyta a 7. tagot, Szántó Pétert – Sz. L.]

IX. 12. „Korábbi napi jelentésekben szerepelt, hogy a KISZ kongresszust megelőző időszakban az egyetemi hallgatók egy csoportja meg akarta alakítani a 'Független Ifjúsági Szövetséget' (FISZ). Újabb információ szerint e tevékenységüket folytatni akarják az őszi rendkívüli ifjúsági parlamenteken. Egyeztetést tartanak, hogy egységesen lépjenek fel mindegyik egyetemen. Egyelőre az ELTE ÁJK és az MKKE Rajk László Szakkollégiumának néhány hallgatóját hívták meg, de tervezik az ELTE BTK hallgatóinak bevonását is. B. Katalin és Sz. Attila egyetemi hallgatók úgy nyilatkoztak, hogy ők már 'vállalhatják a rizikót', mivel csak az államvizsgájuk van hátra, így 'rajtuk már nem tudnak ütni.'” Intézkedés: „Szignalizálnak az egyetemeken vezetésének; bomlasztó intézkedéseket tesznek.” (NOIJ – 138 – 197/3)

X. 20. „Bizalmas nyomozások célszemélyei az új lehetőségeket kihasználva 1982. I. 1-jétől kisvállalkozás szervezését tervezik. 'Szakállas' szervezési és menedzselési feladatok ellátására polgári jogi társaságot alakítana, 'Zsellér' könnyűzenei koncertek szervezésére gazdasági társulást kíván létrehozni.” (NOIJ – 165/3)

XI. 17. „'Zsellér' és társai a főváros és több vidéki város felsőoktatási intézményeiben fel akarják kutatni azokat a hallgatókat – illetve csoportokat –, akik a korábbi években politikai vagy más okból összeütközésbe kerültek az egyetemi vezetéssel, esetleg a hatóságokkal. A kutatáshoz – egyikük állítása szerint – hivatalos megbízólevéllel is rendelkeznek.” (NOIJ – 181 – 246/5)

XI. 25. „Z. Gabriella, az MKKE V. éves hallgatója szerint 'Zsellér' és a körülötte csoportosuló fiatalok alapideológiája a következő: Korunkban az értelmiség az a társadalmi erő, amely a tudás monopóliumának a birtokában a társadalom vezetésére hivatott. A jelenlegi szocialista társadalomban a hatalom már nem a munkásosztály hatalma, az ugyanis elidegenedett a társadalmi tulajdon-tól.” (NOIJ – 186 – 253/2)

„Apám téglá, anyám edzett talpnyaló, eljut hozzájuk az információ Szavuk harcos, eszük ehhez túl kevés, az hogy ők így élnek egy társadalmi tévedés...”

Neoprimitív, 1978

A POLVAX

„Új Petőfi Kör”, vagy feszültséglevezető szelep?

Ahogy az 1840-es években a Petőfi Sándor köré csoportosuló írók, köztük Jókai Mór, Arany János, Vajda János, Tompa Mihály és a Vasvári Pál vezette fiatal jogászok és egyetemisták a Pilvax Károlyról elnevezett kávéházban létrehozták egyre szorosabban együttműködő „klubjukat”, úgy próbálták meg összefogni a politika, a közélet iránt addig meglehetősen érdektelen közgazdosokat a POLVAX Teaház szervezői. A „csali” a két nagy szamovárban készülő tea és az „előműsor” volt. Háttha erre bejönnek a fiatalok, s az előzetes után talán ottmaradnak és meghallgatják a vendéget, illetve esetleg még kérdeznek, sőt idővel talán kifejtik véleményüket is. A munkamegosztásban Jobbágy Gyula profin szervezte az előműsorokat, Szentirmay László pedig a beszélgetések résztvevőinek meghívását intézte és vezette a vitaesteket.

A bemelegítőben a legkiválóbb folk- és pol-beat együttesek és énekesek szerepeltek: a Kaláka, a Kormorán, a Kalamajka, a Vujicsics, a Motolla, illetve Gerendás Péter (Los Pachungos, Láma), Berki Tamás, Dévényi Ádám, a Horváth-Benedek-duó, Gúnya, Boros Lajos; pantomimesek: Köllő Miklós, Kecskés András, Karsai János; színészek: Jobba Gabi, Galkó Bence előadóművészei, Tihanyi László Villon-estje; s a zseniális bábszínész-házaspár, a pár évvel később, 1982-ben szénmonoxid-mérgezésben meghalt Havas Gertrúd és Bölöni Kiss István (akik gyönyörű marionettműsort adtak elő Saint-Saëns Saens *Az állatok farsangja* című perszif-lázs zeneművére).

De nem kis erőfeszítéssel és átverésekkel sikerült megszerezni előműsornak betiltott, úgynevezett „dobozban lévő” filmeket is. Így az 1969-ben készült *A tanút* azzal a feltétellel engedte meg vetíteni a Filmfőigazgatóság, hogy szigorúan csak a klub 150 tagja vesz részt a rendezvényen. A közgáz I-es nagyelőadójában egymás ölben mintegy 800-an szorongtak, és a filmet háromszor egymás után vetítették le. De ugyanígy sikerült megszerezni Gazdag Gyula *Bástyasétány 74* című filmjét, a cseh újhullámos Miloš Formannak a szocializmusról szóló *Tűz van, babám!* című, kitűnő 1967-es szatírját, amely nemcsak Csehszlovákiában volt betiltva, Jancsó Miklós *Mágánbűnök, közerkölcsök* című, 1976-ban készült erotikus filmdrámáját, illetve a Paksi Atomerőműről 1983 áprilisában folytatott vita előtt az atomerőművi balesetről szóló,

Kaláka 1980. III. 20. (fotó: Fáth Péter)

amerikai *Kína-szindróma* című játékfilmet, amely akkor még „dobozban” volt...

Persze hamarosan kiderült, hogy akár „csali” nélkül is jönnek a hallgatók a POLVAXokra, de ennek ellenére megmaradtak az előműsorok is. Viszont igyekeztünk egyre bátrabb beszélgetéseket szervezni. A fő vonzerő a téma, de sok esetben inkább a meghívott személye volt, így nem véletlenül már az 1976 őszi induláskor a filmrendező szakos főiskolások filmjeinek vetítése után az első beszélgetés témája a tájékoztatáspolitikai lett. Árvay Tivadar, a Tájékoztatási Hivatal munkatársa próbálta védeni az igencsak foltos „mundér” becsületét, s ugyanerről beszélt 1977 februárjában Pálos Tamás a párt KB osztályvezető-helyettese, illetve 1978 novemberében Grósz Károly, a párt KB akkori agitprop osztályvezetője, majd 1983 novemberében Németh Jenő, a Tájékoztatási Hivatal elnökhelyettese. Sokok – ma már érdektelennek tűnő – külpolitikai témát, egy-egy ország bemutatását vállalták főleg az akkor kiemelkedően legrangosabb hazai médium, a Magyar Rádió ismert vagy fiatalabb külpolitikai újságírói. Nagyobb érdeklődést váltottak ki az érdekesebb országok, mint Kína (Tálas Barnával, a Külügyi Intézet igazgatóhelyettesével), Csehszlovákia és Románia (a külügyminisztérium vezető munkatársaival) s az 1980-as megmozdulásaival az ér-

Bercz János 1979. V. 2. (fotó: Fáth Péter)

Rácz Pál külügyi államtitkár
a POLVAX-on 1978.X.19-én
(Fotó: Fáth Péter)Rácz Pál
(1928–1986)

deklódés középpontjába került Lengyelország is (Domány Andrással, a Rádió munkatársával).

Kétszer is vendégünk volt Horn Gyula későbbi miniszterelnök, aki 1977 szeptemberében az érzékeny témának számító eurokommunizmusról, majd 1983 novemberében a kelet-nyugati kapcsolatokról beszélt – nagy sikerrel. A párt KB külügyi osztálya akkori helyettes vezetőjének, a külügyek „szürke eminenciásának” elévülhetetlen érdeme, hogy kétszer is ő segített újraindítani a belügyi nyomásra betiltott POLVAXot. Amikor a Közgáz párttitkára, Szarvas László felhívott rádiós munkahelyemen, közölte, hogy „felsőbb utasításra” sajnos be kell fejeznünk a POLVAX Klubot, akkor nyomban hívtam telefonon Bercz Jánost, a párt külügyi osztályának vezetőjét, aki szintén vendégünk volt. Titkárnője – nem kis várakoztatás után – közölte, hogy Bercz elvtárs sajnos nem tud segíteni... Erre rögtön hívtam helyettesét, Horn Gyulát, akit titkárnője azonnal kapcsolott. Mély, dörmögő hangján megkérdezte: „*Fiúk, mi a probléma?*” Mondtam neki, hogy „*egysek „új Petőfi körnek” tartják, és nem engedik tovább...*” „*Marhaság...* – volt a kurta válasz –, *...lehet folytatni...*” Így is történt, a párttitkár pár nap múlva hívott, hogy mehet tovább. Ezt még egyszer eljátszották/eljátszottuk, s Horn Gyula akkor is „erősebb kutyának” bizonyult a belügyeseknél. És ha már külpolitika, többször volt téma az európai együttműködés, az 1975-ös fontos Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet utóhatása, különösen annak az emberi jogokkal foglalkozó „harmadik kosara”, s erről és a Belgrádi Utóértekezletről magát Puja Frigyes külügyminisztert sikerült megnyerni vendégnek 1977 decemberében, majd 1980 decemberében is. De eljött helyettese, Rácz Pál is, akiről

később még szó lesz, mint egykori ÁVH-s, később magas rangú belügyér diplomatáról.

Akkor persze nem tudtuk, hogy egykori MADISZ-vezetőként 1949-től a Külügybe került, ott egy év múlva a BM titkos munkatársa lett, Bernben rezidens, s később is, New Yorkban, Párizsban belügyér külügyes, sőt Kairóban nagykövet, majd 1970–74-ben váratlanul visszahelyezik a BM-be miniszterhelyettesnek és az állambiztonsági III. főcsoport főnökének, de utána visszatért a Külügybe. (Lásd életrajzát az ÁBTL Archontológiájában – abtl.hu)

Szó volt a határainkon túl élő magyarokról, és ez mindig heves érzelmeket, éles megfogalmazásokat váltott ki, akár amikor Romániáról (az erdélyi magyarokról) vagy Csehszlovákiáról (a felvidéki magyarokról) volt szó, de 1983 áprilisában kizárólagos téma volt a külhoni magyarok helyzete. Arday Lajos, a Külügyi Intézet vezetője vezető munkatársa igyekezett őszintén beszélni a helyzetről, illetve a magyar külügy korlátozott lehetőségeiről.

Többször volt téma az egyházak helyzete: 1977 márciusában az őket minden szempontból felügyelő Állami Egyházügyi Hivatal munkatársa nyilvánvalóan igyekezett védeni a nem védhetőt, s tőle bizony nem tudhattuk meg, hogy milyen megalázó módszerekkel felügyelik és irányítják közvetlenül is az egyházakat. 1981 márciusában viszont már igen érdekes, őszinte beszélgetés résztvevője volt Nyíri Tamás, a neves katolikus teológus, filozófus és Szabó Géza plébános. Nem jött el viszont Cserháti József pécsi püspök (de a meghívás tényét jelentette a belügynek a kalocsai érseki hivatal titkára...).¹ Akkor még nem tudhattuk, de a rendszerváltás után elég gyorsan kiderült, hogy beszerzett ügynök volt nemcsak a katolikus, ha-

Major Tamás

Jancsó Miklós

Bacsó Péter

nem a református és evangélikus papság, főleg a püspökök nagy része – egészen Paskai László primásig.

A filmrendező szakos hallgatók 1976 őszi beszélgetései után később meghívtunk neves filmes és színházi rendezőket, így 1977 márciusában Major Tamást, majd 1979 márciusában a Nemzeti Színházba friss levegőt hozó Székely Gábort és Zsámbéki Gábort, illetve Jancsó Miklóst társával, Hernádi Gyulával, valamint Bacsó Pétert.

A „hivatalos” oldalról pedig 1979 áprilisában eljött a Kádár-rendszer művészeti és szellemi életének ura: Aczél György,² aki közölte, hogy ő a diákokkal fog „beszélgetni”, s a tanárok közül kizárólag Berend T. Iván rektor és Szarvas László párttitkár vehet részt a POLVAX-on.

Aczél György és közönsége – 1978. IV. 27. (fotó: Fáth Péter)

- ¹ Az 1994-ben elhunyt Cserháti püspök őszinte interjút adott az osztrák televíziónak azzal a kikötéssel, hogy csak halála után hozhatják nyilvánosságra. Az ORF három hónappal később adta le, s ebben a püspöki kar 19. éven át működő titkára elmondta: „A mindenkor esztergomi, kalocsai és egri érsek, valamint a konferencia titkára alkották az 'állandó püspöki konferenciát'. Egy nappal a teljes ülés előtt meg kellett jelenniük az Állami Egyházügyi Hivatal vezetője előtt, és – kisiskolás gyerekként – el kellett játszaniuk a konferenciát. Aztán az állami hatóság döntötte el, hogy miről szabad tárgyalni a püspöki konferencián, miről nem, vagy hogy bizonyos kérdéseket hogyan kezeljünk.” – *Bocsánatot kér a Vatikán? Népszava*, 2013. IX. 7.
- ² A „Titkaink” c. részben részletesebben lesz szó arról, hogy a mindig naprakész Aczél milyen komoly belügyi apparátussal s személyesen az 1970-től másfél évtizedig III/III-as főcsoportfőnök, a belső 'elhátrítás' igazi vezetője, Harangzó Szilveszter aktív közreműködésével, napi jelentéseinek felhasználásával igyekezett kezelni a szellemi életet.
- ³ Kádárral ellentétben Aczél értett az értelmiség nyelvén, sőt kifejezetten hiúsági kérdést csinált belőle, hogy a szellemi élet vezetői rendszeresen találkozzanak vele. Közülük a legnagyobbakra is hiúságuk révén igyekezett hatni. Persze volt néhány személyiség, akikkel nem tudott mit kezdeni, például Nádas Péterrel, Esterházy Péterrel, Eörsi Istvánnal, Petri Györggyel, a beatmozgalom vagy az avantgárd kultúra jeleivel. – Lásd: Bozókai András: *Aczél és Pozsgay*. Beszélő, 2007/3.
- ⁴ Ki gondolta volna, hogy miután a rendszerváltásor az SZDSZ ügyesen megfúrta államelnöki ambícióit, areformgondolkodásban addig valóban pozitív szerepet betöltő Pozsgay megsértődik, majd más renegát szocialista politikusokhoz, így a köztársaságot 1989. október 23-án kikiáltó Szűcs Mátáshoz, vagy éppen az 1995-ben az államfőválasztáson az MSZP által – ki tudja, miért – erőltetett és csúfosan megbukott középszerű Szili Katalinhoz hasonlóan, érthetetlen módon Orbán Viktor holdudvarába süllyed, s az ő apologetája lesz.

Az utolsó szöveget az 1981. márciusi BEFŐT verte a POLVAX koporsójába. A felügyelésre kijelölt rektorhelyettesnek hiába nyújtottuk be programunkat, nem hívhattuk meg vendégnek a püspöki kar elnökét, az amerikai nagykövetet, Hegedűs Andrást (öt két évvel később mégis sikerült „becsempésznünk”...), és betiltottak egy több hónapi munkával előkészített nemzetközi fórumot, amelyen a *Le Monde* bécsi tudósítója, a varsói *Polityka* vezető publicistája, a *Pravda* és a *l'Unita* budapesti tudósítója, valamint a Magyar Rádió varsói tudósítója vitatkozott volna a lengyelországi helyzetről és az enyhülésről. Pedig már megvoltak a vendégek repülőjegyei, és megszerveztük a szinkrontolmácsokat is. Mindez a POLVAX elszürkülését jelentette volna, így inkább felfüggesztettük a működését.

Az egész Közgáz Klub életét megrengető BEFŐT-öt követő másfél évnyi szünet után már sokkal élesebb témák is előkerültek a – megkülönböztetés miatt POLTÁR néven – folytatódó „POLVAXokon”, és igyekeztünk a határokat kitolva kritikusabb személyeket is meghívni. Az akkor még reformista Pozsgay Imre, a parkoló pályáján a Hazafias Népfront titkári székébe ültetett renitens politikus volt az új sorozat első vendége, az előző alkalomhoz hasonlóan nagy sikert aratva. Az 1983-as két és az 1984-es első félév zárásáig meghívtuk az első hivatalos (nem illegális) ellenzéki békemozgalom, a Dialógus Csoport képviselőit, köztük vezetőjüket, Ruzsa Ferencet, aki az Országos Béketanács nevű sóhivatal főtitkárát, Sarkadi Nagy Barnát igyekezett a sarokba szorítani (a multifunkcionális pártkader a következő évtől már az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettese volt a rendszerváltásig). Vita volt a Paksi Atomerőműről: az egyik oldalon Mihályi Péter közgazdással és Vicsék Ferenc újságíróval, a másikon pedig két profi paksi mérnökkel, Bakács Istvánnal és Horváth Gáborral, akik meggyőződen tudták megindokolni a beruházás szükségességét. (Szomorú aktualitás 2017-ben a vitatható gazdasági számításokon alapuló és kontrollálatlan, a szakemberek kizárásával történő döntés a bizonytalan anyagi és műszaki háttérű orosz bővítésről.). Még nagyobb vitát jelentett 1984 márciusában a Bős-Nagymarosi Vízlépcső terve, amelynek során vendégünk volt a hatóságok által keményen támadott Vargha János, a Duna Kör vezetője, illetve a vizes lobbó részéről Zsuffa Ervin, az Országos Vízügyi Hivatal elnökhelyettese.

S a több mint száz esti beszélgetés vendégei közül fontos megemlíteni a nagy sikerű könyveivel méltán népszerű Hankiss Elemért, aki bölcs szavaival lenyűgözte a hallgatókat, Gombár Csabát, aki a politikai kultúra (addig nálunk ismeretlen) fogalmát fejtegette igen érdekesen, Szilágyi Jánost, a Rádió ismert riporterét, aki a kommunikáció és a manipuláció kérdéseit elemezte. Vagy éppen még 1978 novemberében Buda Béla pszichiátert, aki az addig agyonhallgatott régi és új problémáiról: a sok öngyilkosságról és a növekvő kábítószerhasználatról beszélt. (Az est után odajött hozzám egy nálunk kicsit idősebb fiatalember, aki rejtélyes mondatok közepette kérte, hogy pár nappal később találkozzunk. Elmondta, hogy őt Buda Béla kezeli, s ő a KGB

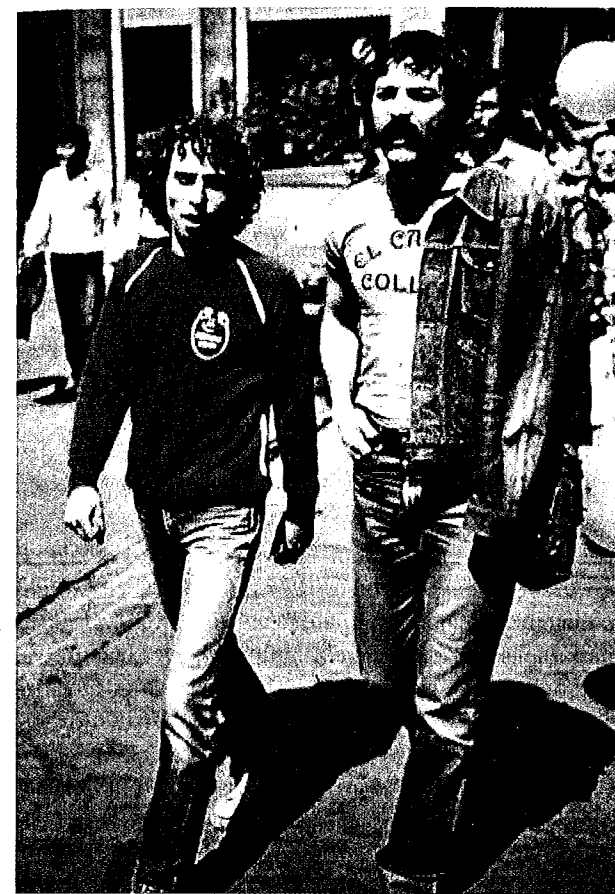
Buda Béla 1978. XI. 2. (fotó: Fáth Péter)

egyik itteni ügynöke... Nem igazán derült ki, mit is akart ezzel a „coming out”-tal mondani, mert közölte, hogy ha erről részletesen beszél, az élete forog kockán... Még megjelent egy-két POLVAXon, azután végleg eltűnt).

1980 februárjában, majd 1983 májusában is elhívtuk Kolosi Tamás szociológust, aki a társadalmi egyenlőtlenségekről, illetve a szegénység és a gazdagság növekedő ellentmondásairól beszélt. Nagy sikert aratott 1980 márciusában a magyarországi politikai rendszer és érdekviszonyok újszerű bemutatásával Bihari Mihály és Schmidt Péter – mindketten jogászok, az ELTE oktatói, az MTA Társadalomtudományi Intézetének munkatársai voltak (Schmidt mint állampolgári és választójogi szakember egyből a rendszerváltás után, Bihari pedig mint a politikatudományok kiemelkedő szakértője később kétszer is az Alkotmánybíróság tagja, illetve elnöke lett).⁵

1979 októberében beszélgettünk a magyar punkról (előtte diaporáma volt a rock történetéről) Andrassy Mária szociológus, Lendvai Ildikó a KISZ kulturális osztályvezetője (az MSZP későbbi elnöke), Sebők János, egykori egyetemi társunk, a korán elhunyt kitűnő újságíró, rockszakteknő, valamint a tinédzserek egyik akkori bálványa, Som Lajos, a Piramis együttes (2017. október végén elhunyt) vezetője közreműködésével. 1983 decemberében pedig Bródy János („Tini”), FeLugossy László, az 1979–86 közötti A.E.Bizottság együttes énekese és szövegírója (nem mellesleg a szentendrei Vajda Lajos Stúdió egyik alapítója), valamint Székely János ismert újságíró volt a beat hullámról folytatott vita résztvevője.

A több mint száz klubest során természetesen volt néhány unalmasabb is, illetve sok esetben a meghívott „elvtársak” meglehetősen színvonalatlanul próbálták védeni a mundér becsületét. Meg sem érdemlik, hogy megemlítsük a nevüket. Eggyel azért tegyünk kivételt, az elmúlt évtizedek kaméleon olimpiai bajnokával, Schmitt Pállal, az Orbán-korszak egyik szimbólumával. A Fidesz 2010-es kétharmados győzelme után államfői posztba ültetve közel két éves ténykedése során szégyentelenül minden hajmeresztő törvényt aláíró államfő már akkor kimutatta „jellemgazdag” személyiségét.⁶ Az Országos Testnevelési és Sporthivatal elnökhelyetteseként 1984 májusában azért hívtuk meg, hogy arról beszéljen, miért nem mennek el a szocialista országok a Los Angeles-i olimpiára. (Ahogy a későbbiekben szó lesz róla, a belügyi szervek kifogásol-

A fő szervezők...

ták, hogy „az olimpia bojkottja” címmel hirdettük meg a klubestet, ezt a beszélgetés elején ő maga is rossz néven vette, és végig igyekezett cáfolni...) Szerencsére csak kevesen voltunk, de így is ott feszengtünk a sok mellébeszélést hallgatva. S hiába kérdeztünk rá, váltig hajtogatta, szó sincs arról, hogy a szocialista országok (a már jelentkezett, más esetekben is különutas Románia kivételével) nem mennek el az amerikai nagyvárosba, bosszúból az előző moszkvai olimpia nyugati bojkottja miatt, ami Afganisztán szovjet lerohanására hivatkozva történt.

A legizgalmasabb és a legtöbb vitát kiváltó, több mint négyórás két este az ellenzékéről, illetve belügyeinkről szólt. Hosszas szervező munka, számtalan telefon és egyeztetés után a párt „hivatalos ellenzékszakértője”, Knopp András⁷ végül is elvállalta, hogy 1983 márciusában részt vesz „a máskéntgondolkodókról”, illetve az „ellenzékéről” meghirdetett klubesten. Körülbelül 500 érdeklődő jött el, sok külsős is, és mint Knopp elmondta: „itt volt a fél ellenzék”. A hosszú beszélgetésen éles vita bontakozott ki a kétféle nyilvánosság, a szamizdatok kérdéseiről, és a végén elismerte, hogy vannak tabukérdések, mint a Szovjetunió, a nemzetiiségi kérdés és a párt vezető szerepe. Hasonlóan érdekes beszélgetés zajlott le másfél hónap múlva, amikor Horváth István belügyminiszter volt a vendégünk, aki előzőleg meginvitált minket Roosevelt téri miniszteri szobájába. Ő is négy órán keresztül válaszolt a kérdésekre, s volt, hogy fel is csattant egy-egy élesebb megfogalmazás és közbeszólás esetén. A végén a vitavezető kérdésére cáfolta, hogy az egyetemi csoportokban, a munkahelyeken megfigyelések történnek, „hiszen véget ért a totális elhárítás ideje”, s „ilyen módszereket alkalmazni tilos”.⁸ Mint a „Titkaink” című fejezetben igen részletesen szó lesz róla, ez azért „nem teljesen fedte a valóságot”, pontosabban nem volt más, mint kapitális hazugság ...

A témák felsorolásánál végül a Közgázhoz illően emeljük ki a szakmabeli klubesteket, ahol a legtöbbször már nemcsak a „naiv” egyetemisták, hanem az oktatók is szép számban megjelentek. A két legnagyobb érdeklődést kiváltó program Nyers Rezső nevéhez kötődik. Az új gazdasági mechanizmus „atyja” a hatalomból történt kiebrudalása⁹ után a POLVAX Klubban szólalt meg először nagy közönség előtt a reform 10. évfordulóján, 1978 februárjában, s vele is fejeződött be hat év múlva, 1984 májusában a rendszeres klubestek sorozata. Már az előbbinél is a szűk klubhelyiségből át kellett vonulni a nagyelőadóba, amely szépen meg is telt. Nyers visszafogottan, de hitet tett a reformok folytatásának szükségessége mellett, s bátorító állásfoglalásnak volt tekinthető a végén sokáig tartó vaspaps.

5 Az 1974-ben bátran Bibó Istvánnal is összeismerkedő Bihari Mihály hozta létre 1984-ben, az ELTE-n a politikatudományi csoportot (csak 1989-ben engedték tanszékké átalakulni); ő a közelében az MSZMP óvatossá reformerei közé tartozott, Pozsgay embere volt, bár tovább maradhatott a felsőoktatási reformmal foglalkozó vezetőként a minisztériumban, sőt a párt konzervatívjai 1988-ban három, szintén „renitens” társával (Lengyel Lászlóval, Bíró Zoltánnal és Király Zoltánnal) ki is zárták a pártból. 1994-ben pártunkívüliként, de MSZP-s támogatással országgyűlési képviselő lett, de négy év múlva nem indult, megsúgták neki, hogy alkotmánybíró lesz... Meg is történt: 1999-ben megválasztották, s bár eleinte általában „balra” szavazott, ahogy közeledett a taláros testület elnökválasztása, egyre gyakoribbá vált a konzervatívokkal, a fideszesekkel való együttműködés, a gesztus értékű állásfoglalások a jobboldalnak. Így a testület elnöke is lehetett, sőt 2010-ben – ritka kivételként – (Orbán Viktor javaslatára) visszakérült az Alkotmánybíróság tagjai közé.

6 Lásd részletesebben az „ókori” tudósításoknál: Schmitt.

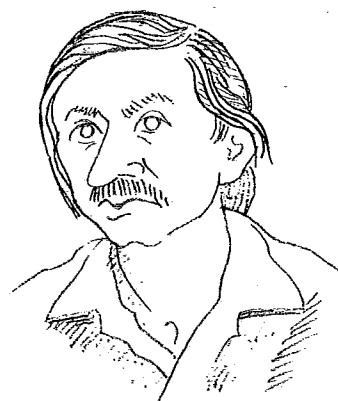
7 Lásd részletesebben ugyanott: Knopp.

8 Lásd részletesebben ugyanott: Horváth.

9 Lásd részletesebben ugyanott: Nyers. A hatvanas évek elején a Szovjetunióban és más kelet-európai országokban is napirendre került az addigi erősen központosított gazdaságirányítás felülvizsgálata, de ebben a kezdetleges reformgondolkodásban a magyar vezetők jutottak a legmesszebb. Már 1964-ben párthatározat született a gazdasági mechanizmus felülvizsgálatáról, s ennek kidolgozását a párt KB titkára, Nyers Rezső felügyelte. Az 1968-ban bevezetett reform a gazdaság szinte minden területén jelentős eredményt ért el, s a Kádár János számára legfőbb célt, az életszínvonal látványos emelkedését is elősegítette. Ugyanakkor meghatározó korlátja volt, hogy a politikai berendezkedés alapvető megváltoztatásáról, a párt vezető szerepének megkérdőjelezéséről szó sem lehetett. A „prágai tavasz” elfojtása után a szovjet vezetésnél smúzoló konzervatívok, Biszku Béla, Komócsin Zoltán, Gáspár Sándor és társaik már 1972 végén sikeresen elérték a reform visszafogását, majd pár hónappal később ezt az ideológiai és kulturális területen is érvényesítették. 1974 tavaszán eltávolították Nyers Rezsőt és Fehér Lajost, egy év múlva Fock Jenő miniszterelnököt is.

Antal László

Lengyel László

Bauer Tamás

A „korai” POLVAXokon természetesen többször szóba kerültek a gazdaság különböző területei, és ezek közül Bácskai Tamásnak, az MNB elnök-helyettesének, később ügyvezető igazgatójának a szereplése volt a leghangulatosabb 1978 októberében és 1980 márciusában is. Színporkázóan szellemes előadásaival és válaszaival azonnal levette a lábáról a közönséget. Ki gondolta volna (mint a későbbiekben még szó lesz róla), hogy ez a nagy tudású, kitűnő előadókészségű, nemzetközi hírű közgazdász 1956 végétől öt éven át kisstílű besúgóként jelentett közgázós tanártársairól és még közvetlen családtagjairól, saját apjáról és sógoráról is...

A POLVAXok lehetőséget biztosítottak a szárnyait bontogató fiatal reformértelmiség tagjai számára is, így nagy sikert arathattak olyan akkor még csak szakmai körökben ismert szakemberek, mint Lengyel László vagy Bauer Tamás,¹⁰ akik a 2011-től 2016-ig tartó „újkori” klubesteken is szerepeltek. Ugyancsak vastapsot kapott egyetemünk jo-

gász oktatója, Sárközy Tamás 1977 novemberében és 1983 októberében, majd közel három évtized elteltével, 2012 februárjában akkor megjelent kitűnő könyvét bemutatva. De a hetvenes-nyolcvanas évek olyan neves reformközgázásai is beszélgettek velünk, mint Antal László (háromszor is) vagy Tardos Márton.

S az 1984 májusi záró POLVAXra (POLTÁRra) ismét Nyers Rezsőt hívtuk meg, aki már sokkal bátrabban állt ki a reformok folytatása mellett. Mint mondta, óriási tanulságot jelent, hogy Liska Tibor koncepciójából van, ami ki lett, illetve ki lesz próbálva, és fontos, hogy sikerüljön megalapozni a piaci önszabályozás elvét. Bár ő a kompromisszumok híve, de jobb lenne a nagy lépések politikáját folytatni. Minden reformnak nagy szüksége van radikálisokra, és kellenek hívek, akik megalkuvásmentesen harcolnak érte.

S most lássuk néhány érdekesebb POLVAX-est történetét részletesebben!

10 Ugyancsak lásd részletesebben az „ókori” tudósításoknál: Lengyel és Bauer.

Knopp András

1983. III. 16.

(a klub helyett az I-es előadóban, kb. 500 fő)

Az ellenzékről

A párt KB ellenzék-felelőse bevezetőjében leszögezte: az ellenzéki három feltétele a szervezkedés, az illegális tevékenység, valamint a rendszeres és folyamatos kapcsolattartás különböző nyugati központokkal. Vagyis nem gondolkodásbeli elhajlásnak, devianciának tartja, hanem egyfajta politikai hovatartozás deklarálásának. K-Európában, Lengyelországban 1956-ig visszamenőleg volt folytonossága; a SZU-ban történelmi okokból a korábbi évtizedekben is voltak szamizdat kiadványok. A hazai főleg 68-hoz: a diákmozgalmakhoz, az új-baloldalhoz, különböző lengyel, cseh és jugoszláv megmozdulásokhoz kapcsolható – itthon elsősorban a Lukács-iskolához. Egy új generációnak a szocializmus válságával, illetve vélt válságával kapcsolatos elfordulásról szól.

Knopp az-ellenzék magját 2-300 főre becsülte, de hozzátette, ő lát egy szűkebb néhány tucat fős magot is, illetve az amerikai külügyi becslések 2-3000 szimpatizánsról szólnak. Név szerint is megemlítette Bence Györgyöt és Kis Jánost (mint mondta: „két kiváló ember”), s hozzátette még Eörsi Istvánt, Konrád Györgyöt, Kenedi Jánost és Haraszti Mikózt is. Úgy kategorizálta őket, hogy van a „Lukács-óvoda” (pl Bence és Kis), a „nationalisták”, akik a határon túli magyarok ügyében bírálják a kormányt és egy harmadik csoport: Szelényi Iván és Kemény István tanulmányai, a SZETA aktivistái.

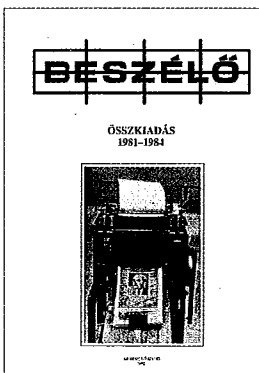
A pártszakértő szerint a lengyelországi helyzet alapvető hatással van az ellenzékre is. Rámutatott, céljuk megteremtene egy második nyilvánosságot, s ezt szolgálják '77 óta a szamizdatok, a Beszélő és a többi, a Charta '77 szolidaritási aláírások, a „repülő-egyetemek”.

Hozzátette, hogy a Szabad Európa Rádió nagy szerepet játszik a népszerűsítésükben. Azt mondta, hogy adminisztratív lépést csak akkor tesznek, ha túllépi a törvényesség határait, s nagy derűtséget keltett, amikor kijelentette, hogy nem törekszenek munkahelyi retorziókra és nem ösztönöznek senkit külföldi tartózkodásra.

Kérdésekre válaszolva Knopp a nemzetiségi problémákról elmondta, hogy a kisebbségi jogok sajnos kimaradtak a békeszerződésekből, az ENSZ-dokumentumokból, sőt a Helsinki konferenciájából is, így korlátozottak a kormány lehetőségei. Ugyanakkor vigyázni kell, nehogy a szomszédok ellenünk forduljanak. Cáfolta egy vehemens felszó-

láló megállapítását, miszerint „ön az ellenzéknek fekélynek tartja a társadalom testén...”, s azt fejtegette, a párt elemi érdeke, hogy legyen kritikai gondolkodás, persze gyorsan kiegészítette azzal, hogy esetenként olyasminek kellene nyilvánosságot biztosítani, ami törvénybe ütköző. A kérdező megjegyzésére, hogy „maga ott előad, mi meg itt hallgatunk” sértődötten kijelentette: „akár abba is hagyhatom... illetve helyet is cserélhetünk...”

Egy másik felszólaló rákérdezett, hogy mennyire autonóm a rendőrség, és elmondta, hogy előző nap (március 15-én) egy rendőr rálépett valakinek a lábára és hanyatt

KNOPP ANDRÁS:
(1938-)

Egykor a Közgáz filozófia tanszékén volt tanársegéd, hamar bekerült a párt KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztályára, amelynek helyettes vezetője lett, s közben volt oktatási miniszter-helyettes is, később, 1988-tól rövid ideig a Művelődési Minisztérium államtitkára is. A rendszerváltás után az üzleti életbe evezett, s szovjet kapcsolatai révén például a Reemtsma német dohánygyárat képviselte az utódállamokban. A gázüzletben dollármilliárdokat szerzett kétes hírű ukrán oligarcha, Dmitro Firtas embere lett, az FBI nemzetközi körözést is kiadott ellenük amerikai bankokon keresztül megvalósult indiai megvesztegetések miatt. Nagy botrányt keltett a Silvio Berlusconi-val tervezett gáz és médiaüzletük magyar cégükön keresztül történt pénzügyi manipulációja is, de a Moszkvában élő Knopp cáfolta a vádakat.

Charta '77 szolidaritási nyilatkozatok

1968 és 1977 között is voltak Magyarországon egyének és csoportok, akik már nem hittek abban, hogy a rendszer belülről reformálható. Egyes vélekedések szerint 1977. január 9-én váltak szervezett ellenzéki mozgalmá, amikor is 34 magyar értelmiségi nyilatkozatot írt alá, amelyben szolidaritásukat fejezték ki a Charta '77 nevű cseh mozgalom képviselőivel, és elítélték az ellenük irányuló hatósági atrocitásokat. Ez az aláírási akció volt a Kádár-rendszer első igazán komoly és nemzetközileg nagy visszhangot kiváltó alternatív értelmiségi megmozdulása. Ezen az aláíróíven szerepelnek együtt először azok a nevek, akik a későbbiekben „demokratikus ellenzék” nevű mozgalom prominens képviselőivé váltak. Néhányukat elbocsátották állásából, de komoly retorziók 1979 októberéig, a második Charta-aláírási akcióig nem történtek. A hatalom a „legvidámabb barakk” státus megőrzése érdekében azt jelezte, hogy még ezt is megengedik. Az is igaz, hogy a 34-ek jórészt állás nélküliek voltak, akiket még korábban (az 1973-as „filozófusperben”) bocsátottak el. 1979 végén, a prágai ellenzékiek súlyos börtönbüntetése után már több mint 250-en tiltakoztak Kádár Jánoshoz és Losonczy Pál államfőhöz intézett levelükben. Sőt, Kádárt fel is szólították, hogy „tekintélyét latba vetve lépjen fel az első fokon elítélték felmentése és szabadon bocsátása érdekében”. Ez a növekedés már erősebb intézkedésekre ösztökölte a hatóságokat, így a belügyi szerveket is. A rendszerváltás után a Charta 77 korábbi ismert személyiségei közül többen vezető politikai pozíciókba kerültek, Václav Havel előbb Csehszlovákia, majd később az önálló Csehország elnöke lett. A magyar aláírók közül sokan ugyancsak vezető politikai szerepet töltöttek be, Göncz Árpád az ország

legnépszerűbb államelnöke, Magyar Bálint miniszter, Demszky Gábor két évtizedre főpolgármester lett.

Demszky Gábor legendás fotója az 1982. június 4-én az állambiztonsági rendőrsztek elől menekülő Kőszeg Ferencről (Demszky, Kőszeg és Rajk László megszervezték, hogy amikor Kőszeget követik, Demszky és Rajk lesben áll és lefotózza őket, majd elküldik a nyugati hírugynökségeknek. Ezek persze nyilvánosságra is hozták. Együttal tiltakozó petíciót is szerveztek, amelyet neves értelmiségiek írtak alá, köztük Gobbi Hilda, Major Tamás, s a szöveg úgy kezdődött, hogy „*fasiszta, huligán bandák garázdálkodnak Budapesten*”. Mert az ugyancsak fenyegetőn követett Kis Jánost zsidózták, sábeszdeklizték, s trágár antiszemita megjegyzéseket tettek rá követés közben. Végül Kőszeg feljelentést tett az ötödik kerületi rendőrkapitányságon, ami megjelent a *Beszélő* egyik különszámában. A feljelentés végére még azt is odaírta, hogy a zaklatók „*valószínűleg nem normálisak, mert időnként az autóstáskájukkal beszélgetnek*”.

* (Forrás: Hodosán Róza: Így működött a szamizdathálózat – interjú az 1956-os Intézet Oral History Archivuma számára <http://www.pametnaroda.cz/story/hodosa-n-ro-za-1954-3725> --- Magyar Narancs, 2014. IX. 29.)

lökte, másutt egy gyerek a mamájával gyertyát gyújtott és elvezették őket az ELTE felé... Knopp erre azt válaszolta, ő más verziókat is hallott az eseményekről, úgymond „piros zászlókat kihúzkodtak a földből, részeg fiatalok leköpdöstek rendőröket...”- mire elszórt taps hangzott el, meg hogy „nem igaz!”

Azt mondta, nem tud róla, hogy a Székely Himnusz be lenne tiltva, sőt ő nem is ismeri („zavarba hoznak...” mire

elszórt taps tört ki). Rámutatott, hogy a kétféle nyilvánosság között a különbség a „tabu témákban” van; ilyen a Szovjetunió, a nemzetiségi kérdés, és a hatalmat érintő kérdések – ezeket a párt nem tartja „vitára szükségesnek”

A négy és fél órás beszélgetés után Knopp András elmondta a házigazdának: „itt volt a teremben a fél ellenzék, és kíváncsi vagyok mikor jelenik meg a beszélgetés valamelyik szamizdatban?”

(Sz.L.)

Arday Lajos

1983. IV. 13.

Külföldi magyarok

A külügyi szakértő szerint Trianonnal 3-3,5 millió magyar került külföldre, többségük Romániába. Bevezetőjében elmondta, a jelenlegi romániai népszámlálási adatok szerint 1,7 milliót tesznek ki (az egykori magyar területeken 25%), bár a lebontott adatokat, demográfiai tényezőket figyelembe véve akár 2 millió is lehet (=10%). A Felvidékre került 1 millióból mára már alig több, mint 600 ezer maradt főleg az erős reszlovakizáció káros hatása miatt, illetve a szlovákok szaporodása 10% a magyaroké 1,6%. A Jugoszláviához csatolt területeken élő félmillió magyar létszáma, főleg az utolsó két évtizedben, 430 ezerre csökkent, sokan a nyugat-európai munkavállalás lehetősége miatt hagyták el szülőföldjüket. Kárpátalján 150 ezren élnek, itt a létszám a háborús áldozatok, elsősorban a nagy arányban élő zsidók szinte teljes elpusztítása miatt zuhant 150 ezerre.

A nemzetiségi kérdés az erőltetett iparosítás miatt akár parasztkérdésnek is tekinthető, az elmaradott mezőgazdasági viszonyok konzerválódtak. Rámutatott, hogy a nemzetiségi lét mindig védtelenebb, kiszolgáltatottabb, főleg ha nincsenek garanciák és intézmények. A korábban nemzettudat-fenntartó egyház szerepe 1945 után lényegesen kisebb lett. A magyar szervezetek szerepe, befolyása erősen visszaszorult. Különösen nagy gond az anyanyelvi oktatás csökkenése, a magyar iskolák, osztályok megszüntetése. Arday Lajos kifejtette: a nemzetiségi kutatás a Teleki Intézet felszámolása után minimális lett, csak a 60-as években indult újra, ma sincs összefogva.

Kérdésekre válaszolva szóba került, hogy a legtöbb problémát Európa legnagyobb nemzeti kisebbsége, a romániai magyarok helyzete jelenti, s nem véletlen, hogy az 1977-es Kádár-Ceaucecu határmenti tárgyalás óta nem volt csúcstalálkozó. A feszültséget csak fokozzák a román nacionalista kiadványok, könyvek, a „dákó-román elmélet”, a „románok bölcsője”, a „kontinuitás” dogmájá-

ARDAY LAJOS (1935)
történész, politológus

A debreceni KLTE-n végzett magyar-történelem és angol szakon, majd az ELTE-n orosz szakon. A Magyar Külügyi Intézet (1979-87), a Magyarságkutató, majd a Közép-Európa Intézet tudományos főmunkatársa (1987-95), a honvédelmi miniszter biztonságpolitikai tanácsadója (1992-94), a Határon Túli Magyarok Hivatalának osztályvezetője (1998-2000). 2005-től az MTA doktora.

nak erőszakos sulykolása, hogy „a magyarok mindig az idegen testet jelentették Európában”. Arday aggodalmát fejezte ki, hogy a magyar történelmi dokumentumokat megsemmisítik, a magyar történelmi városközpontokat átalakítják, így például a patinás Pannonia Szállóból Dacia Hotel lett stb.

A nemzetiségi szakértő szerint nagy probléma a növekvő elvándorlás, a sokezeres áttelepülés miatt, még ha Magyarországra irányul is, szerinte nem lenne szabad a szülőföldjüket feladniuk. Rámutatott, hogy sokkal többet kellene foglalkoznunk a nemzetiségi kérdéssel, intenzívebben kellene kutatónk helyzetüket, történelmüket, lehetőségeiket. Ők ugyanis a magyar nemzet részei, s ennek nagyobb publicitást kellene adni! A külügyi szakember kifejtette, hogy Trianonnal együtt kell élni, ez történelmi tény, az előkészítő tárgyalásokat is alaposan tanulmányozva kiderült, hogy a trianoni tételek elavulása csak legenda, s így ma ennek hangoztatása illúzió. Arday Lajos a beszélgetés során és a végén is jogosan kapott nagy tapsot.

(Sz.L.)

Horváth István

1983. IV. 28

Belügyeink

■ „Abban a tudatban beszélnek, hogy a közeli napokban esetleg Münchenben idéznek...” – kezdte bevezetőjét a belügyminiszter. Rövid elméleti fejtegetés után elismerte, hogy az utóbbi három évben 3-5%-kal, 140 ezerrel emelkedett az össz-bűncselekmények száma, s aggasztó, hogy növekedett a biztonságot kikezdő erőszakos cselekmények, rablások, betöréses lopások aránya. Növekszik a hamis pénz forgalomba kerülése – főleg az NSZK-ban vannak nagy hamisító műhelyek –, s gondot okoznak a hazaiak mellett lengyel betörőbandák is.

Van néhány kémkedési ügy, s kettőt konkrétan is megemlített, amikor az elítélt 12, illetve 15 évet kapott.

A politikai eseteket firtató előzetes kérdésre válaszolva Horváth István azt fejtegette, hogy a belügy nem nézetekkel, hanem törvénysértésekkel foglalkozik. Azt hangsúlyozta, hogy senkit nem akarnak kinevezni ellenzéknek, pláne ellenségnek. Sok vitatható dolog van, és hajlandóak is vitatkozni, de nem engedélyezik a szocializmus elleni fellépést. Ahogy a közkedvelt szlogent említette: „nem babra megy a játék”, s hozzátette: az ellenzékietek eddig sajtórendészeti vétségért vonták csak felelősségre. Azt hangoztatta, az ellenzék a belső bomlasztást segíti, s van, aki közülük több fizetést kap dollárban és márkában, mint ő forintban. Egy hozzászóló közbevágott: „maga azt állította, hogy ellenzékietek lefizettek... ez rágalmazás!” Amikor később külön kérdést is fölített az ellenzékéről, a belügyminiszter visszavágott, miszerint: „Ön inszinuált engem, hogy pontatlanul fogalmaztam!” Ugyanakkor egy kérdésére válaszolva részletesen is elmondta, hogyan néz ki az ellenzékkel foglalkozó szervezeti felépítés: a BM-ben van egy főcsoportfőnökség, alatta csoportfőnökségek, illetve osztályok – a megyéknél pedig van állambiztonsági főkapitány helyettes és ugyanilyen struktúra.

Idézte Kádár János ezzel kapcsolatos kijelentését: „amilyen az adjon-isten, olyan lesz a fogadj-isten is...” A Dialógus békecsoporthoz kifejtette, ha a békéért akarnak harcolni, azt lehet, de ha az ellenzék akarák bevenni a népfrontba, azt nem engedik.

A március 15-i megmozdulásokkal kapcsolatban a belügyminiszter elmondta, az előző öt évben 140-180 fiatal igazoltattak, másfél hónapja, csak 79-et. Ezek egy részét elő is állították, köztük hat közbiztost is, néhányuk kitűnő,

HORVÁTH ISTVÁN
(1935)

24 éves korától függetlenített pártmunkás. 1970-73-ban a KISZ Központi Bizottságának első titkára, 1973-80-ban a Bács-Kiskun megyei pártbizottság első titkára, 1980-85-ben és 1987-90-ben belügyminiszter, közben 1985-87-ben az MSZMP KB-nak a Belügyminisztériumot is felügyelő titkára. A reformer politikusok közé sorolták, de 1990 januárjában lemondásra kényszerült, miután kitudódott, hogy a BM illegálisan gyűjtött információkat az ellenzékéről, és ezzel kiobbant a Duna-gate botrány. (Az ő veje a Fidesz megalakulásában szakkollégiumi igazgatóként fontos szerepet játszott Stumpf István, az első Orbán-kormány idején (1998-2002) a Miniszterelnöki Hivatal miniszteri rangú vezetője, 2010 óta alkotmánybíró.)

rendes, aktív fiatalember. Egy óvónő a hivatalos ünnepség után a gyerekeivel kitépdeste a földbe tűzött piros zászlókat. Hozzátette: 4-500 fő elindult a Batthyány örökmécseshez, de nem volt kérelem és nem volt az út biztosítva (e kijelentés nagy derűtséget keltett), s a megjelent rendőröket letahózták és leköpdösték.

A nagy port felvert Elbert János ügyre is válaszolt, miután a neves oroszrodalom-történész, műfordító Sió-fokon a part menti 20 cm-es vízben holtan találták, s a híresztelések szerint a KGB meggyilkolta. Horváth István részletesen elmondta, hogy Székesfehérvárra vonattal, onnan taxival ment a Balatonra, egy presszóban kávé ivott, de onnan már nincs információjuk. Mint cinikusan kifejtette, „a világ megismerhető, de nem ismerünk mindent”.

A közel négyórás beszélgetés végén az utolsó kérdésnél a moderátor megkérdezte, kiket figyelnek meg az egyetemi csoportokban, a munkahelyeken. Horváth István kifejtette, véget ért a totális elhárítás ideje, s nem is lehet 10 millió állampolgárt, akár 2.000 közbiztost megfigyelni. Csak akkor történik ilyen, ha valaki valamilyen ügybe keveredett. Ilyen módszereket alkalmazni tilos, és nem is alkalmaznak.

(Sz. L.)

Németh Jenő

1983. X. 6.

(150 fő)

Tájékoztatáspolitiká

■ Nem volt véletlen, hogy már 1976 őszén is ez volt az első konkrét téma, majd két évvel később Grósz Károlyt, a párt KB agitprop osztályának vezetőjét hívtuk meg erről beszélgetni. Ezúttal a sajtóhivatal elnökhelyettese lett a vendég, hiszen mindenkit élénken foglalkoztatnak a tájékoztatás, a cenzúra, a manipulálás, a második nyilvánosság kérdései. Németh Jenő szerint a bírálatok nem a tájékoztatáspolitikának, sokkal inkább a gyakorlatának szólnak s úgy vélte, ennek demokratizmusa a szocialista demokrácia része. Úgy vélekedett, nem is lehet a belpolitikáról jól tájékoztatni, hiszen ez nem olyan izgalmas téma. Föltette a költői kérdést: „lehetne-e izgalmasat írni a munkaversenyről?” – mire a házigazda közbeszúrta: „lehetne, csak éppen nem közölnék...”

A tabu-témákat firtató kérdésre csak azt sorolta, hogy – úgy mond – a fajgyűlöletre, a háborúra való uszítás is a nacionalista törekvésekkel kapcsolatos témák. Azt igyekezett bizonygatni, hogy a sajtótudomány nem ismer olyat, hogy „második nyilvánosság”. A válaszokban, a bírálatban sokféle megoldás lehetséges a témától függően. Soha nem a személyt akarják bíráltni, hanem az írását. Csoóri írásával kapcsolatban rámutatott, „robbantással” Romániában nem tudunk segíteni, s nem kell olyan csatákba menni, ahol a mi embereink a tüzök.

A külföldi rádió- és TV adások zavarásával kapcsolatban elismerte, hogy ez nem megoldás, de hozzátette azt a képtelenséget, hogy „a vasfüggönyön túl jobban félnek ettől, mint mi”. Erre a moderátor közbeszólt, hogy azért az NDK lakosainak 90%-a nézi a nyugat-német TV-t, és nem fordítva.

Egy hallgató megkérdezte, vajon létezik-e publikációs „fekete lista”, de azt a vendég határozottan cáfolta. Hogy Csoóri, Konrád és mások miért csak nyugaton publikálhatnak, azt válaszolta, itt az a kérdés, hogy ki korrekt és ki nem, ki közölte és miért? S még azt is hozzátette (persze név nélkül): „az is előfordult, hogy valakinek 500 márkára volt szüksége...” A vendéglátó megkérdezte, a „hivatalos”

NÉMETH JENŐ
(?)
pártmunkás

Különböző funkciókban részt vett a sajtóirányításban, Polvax-szereplésekor a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának elnökhelyettese. E tisztségben volt 1985-ben is, amikor részt vett a magyar részvétel nélkül zajlott Los Angeles-i olimpiáról készült könyv készítői elleni vizsgálatban, és aláírta a Békési László, Gyárfás Tamás és mások pártfegyelmi büntetését javasoló jelentést. A Tájékoztatási Hivatal a pártállam működésének jellegzetes példája volt: bár a sajtóirányítást közvetlenül az MSZMP KB agitációs és propaganda osztálya végezte, szükség volt egy a kormánynak alárendelt állami szervre, amely különböző intézkedéseknek jogi formát adott.

bírálatok esetében miért nem lehet előtte közölni az eredeti írást, a bírálat tárgyát? Például a csehszlovák sajtó részletesen közölte az ellenzéki Charta '77 kritikáját konkrét munkásoktól, akikről kiderült, fogalmuk sem volt arról, mit bíráltak. Erre csak azt válaszolta, hogy más a magyar és a csehszlovák tájékoztatás. Gyorsan hozzátette: nyugaton nincs rendszerellenes lap, esetleg kormányellenes...

A belső, bizalmas kiadványokkal kapcsolatban a Tájékoztatási Hivatal elnökhelyettese elmondta: sokféle ilyen publikáció van a külföldön megjelenő cikkek tallózásától kezdve a különböző szintű szemlékig, van párttitkári, KISZ- és szakszervezeti tájékoztató, piros és fekete csikos kiadvány a középszintű vezetőknek és külön a felső vezetőknek, s persze vannak a hangulatjelentések. A szamizdatokról Németh Jenő kijelentette: a tartalmuk nem kíváncsú, s ezek törvényellenesek – de ez nem tájékoztatáspolitikai kérdés.

(Sz. L.)

Alexa Károly, Berkovits György, Reményi József Tamás

1983. X. 13.

A Mozgó Világ hattyúdala

■ Reményi József Tamás azzal kezdte, hogy Kulin Ferenc főszerkesztő leváltása óta ez az első, és valószínűleg az utolsó népesebb beszélgetés, amin részt vesznek. Ez az egész kulturális életet ért inzultus súlyosan sérti a demokratikus közgondolkodást. Emlékeztetett rá, a kulturális vezetés a Mozgóval egy belterjes, magának való ördögöt, illetve egy határtalan, parttalan fórumot próbál fölfesteni. Tóth Dezső miniszterhelyettes szerint „*velük egy politikai pluralista irodalmi élet kerülne szembe a hivatalos állásponttal*”. A párt művelődéspolitikai tanácsa antimarxistának nevezte a folyóiratot, például egy Szabó Miklós tanulmány miatt, amit egyébként Pach Zsigmond Pál egy tanácskozáson friss marxista szemléletűnek minősített. A másik vád a realizmus kérdése volt, de Reményi szerint pusztá szócséplés olyat számon kérni, ami nincs.

ALEXA KÁROLY
(1945–)
irodalomtörténész,
kritikus, egyetemi tanár

1978–1983 között a Mozgó Világ főszerkesztő-helyettese. A Magyar Szocialista Munkáspárt tagja volt, de 1986-ban kilépett. Később a Magyar Demokrata Fórum alapító tagja, 1993–1996 között a Magyar Távirati Iroda vezérigazgatója, 2004 óta az Életünk című szombathelyi folyóirat főszerkesztője.

BERKOVITS GYÖRGY
(1940–)
író, szociológus

1975–1983 között a Mozgó Világ szociográfiai rovat szerkesztője. 1979-ben a Városépítési Tudományos és Tervezési Intézetnél (VÁTI) lakás- és településszociológus, 1981-ben a szamizdat Bibó-émlékkönyv egyik szerzője volt. 1993–1996 között a Budapesti Negyed alapító szerkesztője, 1997–2003 között a BUKSZ szerkesztője.

Mindez beleillik a vezetés által szított olyan botrányokba, amikor színkritikusok Kornis Hallelujáját illetve Ács Marat rendezését akarták megszavazni, vagy hogy már több mint egy éve nem jelennek meg a József Attila Kör füzetei.

Berkovits elmondta, a PB által jóváhagyott párt-állásfoglalás szerint a szociográfiai rovat anyagai pesszimisták, nem tükrözik a valóságot – úgymond „*feketén lakkoznak*”. Hozzátette, könnyű lenne visszautasítani ezt a hazugságot. Az lehetett a gond, hogy tudományos vizsgálatokon alapuló lakásszociológiát publikáltak a szegénységről, a halmozottan hátrányos helyzetűekről, valamint az ifjúsági problémákról, a csövesekről.

Alexa Károly úgy vélte, az irodalmi rovat publikációit ért hivatalos kritika olyan primitív, hogy válasza sem érdemes. Rámutatott, alig van olyan kiadvány, amely fölkarolná a pályakezdőket, s nekik kell közölniük Esterházyt, Nádaszt, Hajnóczyt, vagy az idősebbek közül például Mészölyt.

Berkovits szerint szerencsére már a múlté az, hogy előre be kellett mutatni a cikkeket, igaz, működik az öncenzúra. De sokáig morfondíroztak azon, hogyan is tudják meg a kulturális élet vezetői, hogy mit fogunk publikálni, mire a Lapkiadó vezetője gyakran emlegette somolyogva: „*a 'külügyesek' mindent előbb tudnak*”. Hozzátette, az is előfordult, egy kongresszuson egy nyomda KISZ-titkára egy olyan cikkünket bírálta, amely még meg sem jelent.

Reményi a jövőről szólva nem sok jóban reménykedett – mint mondta – le kell adniuk a januári számot, de nem tudják, egyáltalán megjelenik-e... Főleg a KISZ appará-

REMÉNYI JÓZSEF TAMÁS
(1949–)
szerkesztő, kritikus

1979–1983 között a Mozgó Világ rovatvezetője, főszerkesztő-helyettese, kétszer rövid ideig megbízott főszerkesztője. 1984–1989 között, valamint 1991–1998 között a Filmvilág olvasószerkesztője. Dolgozott a Magyar Naplónál, a Holnap Kiadóban, a Palatinus Kiadóban, a Magyar Rádióban, 2013-tól a Kossuth Kiadó szerkesztője.

tusával folyt a birkózás, a kiszések rendkívül primitíven, ügyetlenül próbálták kiirtani a Mozgót. A politikai vezetés úgy összegezte, hogy ők még adtak egy esélyt, de azt mi eljátszottuk. „*Ha nem találunk olyan főszerkesztőt, akit kölcsönösen elfogadhatnak, akkor egységesen lemondunk, s nem fogadjuk el a szalámi-taktikát*.” Lesz, aki ablakmosást vállal, hogy írassa a kisregényét, talán lesz, aki taníthat. A sajtóban nem nagyon tudnak elhelyezkedni.

A második nyilvánossággal kapcsolatban Berkovits elmondta, igyekeztek nem figyelembe venni azokat a listákat, amelyek ugye „nem léteznek”, persze a „nem-listás” neveket jelezni kellett a minisztériumban, s bólintottak is, ha ígéretet kaptak, hogy szerzőnk nem publikál külföldön. Hozzátette, szomorú, hogy jól manipulálható a többség, amely már ebben a közegben szocializálódott.

VISSZHANG

A heti klubújság Visszhang rovatából*

Örvendek, hogy kedvelt, izgalmas folyóiratunk, a Mozgó szerkesztői a POLTÁR fórumán fejthették ki véleményüket a folyóiratot ért korábbi sok homályos és legutóbbi már nyilvános bírálatról. Tetszett rendkívül őszinte, szükség esetén akár élesen fogalmazó érzelmgazdag, de nem hangulatkeltő érvelésük – bárcsak hasonló módon beszélgethetnénk meghívottjainkkal! Kár, hogy a vita egy időre elcsúszott az – egyébként mindig jogosan felmerülő – nemzetiségi kérdés területére. (Ez volt egyébként az IV. 13-i POLTÁR egyedüli témája, amikor rendkívül őszinte válaszokat kaptunk Arday Lajostól, a Külügyi Intézet főmunkatársától.) Ugyanakkor sokkal érdekesebbnek és élesebbnek bizonyultak a Mozgó szerkesztőinek megjegyzései belső viszonyainkról, a fiatal értelmiség helyzetéről, a kultúrpolitikáról és a sajtóirányításról. Összességében jó, izgalmas beszélgetés volt, mint maga a Mozgó. Igazán kár lenne, ha ez volt a Mozgó Világ HATTYÚDALA!

(oszkár)*

Minőségi ugrás következett be a POLTÁR vitájában egy hét alatt. Döntő szerep a meghívott vendégeké. A Mozgó Világ szerkesztői nem hímeztek-hámoztak, ködösítettek, s ami még ennél is fontosabb: nem a hatalom pozíciójából leereszkedően vagy megértő jóindulattal kezeltek minket. Azt az egyedülálló magyar folyóiratot képviselték, amely a fiatal értelmiség testéből kinőve mindvégig rétegeinek érdekeit, törekvéseit képviselte, de emellett az egész nemzet sorsát, a társadalom minden rétegeinek boldogulását a szíven viselte. Éppen ebből kifolyólag nem is alakult ki olyan jellegű vita vagy összecsapás, mint az eddig poltárokon a hivatalos vendég és a hallgatóság kö-

* Klub Közlöny, 1983. X. 19. (4. o.)

A szociológiai rovat vezetője emlékeztetett rá, Tóth Dezső egyértelműen leszögezte, nem lehet megtűrni olyan irányzatokat, amelyek pluralizmust hordoznak. Hozzátette, egyre több olyan fiatal értelmiségi van, aki nem is akar integrálódni, főleg a humán területen, társadalomtudománnyal foglalkozók, bölcsesek.

Alexa Károly kifogásolta, hogy Tóth Dezső egyik legfelháborítóbb megjegyzése volt a nacionalizmus vádja, bárhogyan fogalmaztak is például Erdély ügyében. Pláne akkor, ha a magyar külpolitika nem sokat tesz, pedig különböző fórumokhoz fordulhatnának, kiharcolják a lehetőségeket a „baráti rezsimektől”, Reményi hozzátette, az újidéki Új Symposion szerkesztőségét a Mozgó elleni vádaskodásokhoz hasonlóan nyírták ki. Először leváltották a főszerkesztőt, azután meg már nem jelenhetett meg.

(Sz.L.)

zött. Ehelyett inkább nagyobb ismeretanyaguk átadása és néhány elködsített összefüggés megvilágítása volt a cél. Hallhattunk a hatalom és a bírálat viszonyáról, a cenzúráról, társadalmunk esettjeinek helyzetéről, az irodalom hullámvölgyeiről és biztató törekvéseiről, a fiatal értelmiség integrálatlanságáról. Mindezen témák azonban elsősorban a Mozgó szemüvegén át és a folyóirat sorsával összefüggésben merültek fel, és ilyen értelemben kaptunk választ rájuk. Az a pont, ahol a beszélgetés vitává vált, és túlnőtt az adott témakörön – mint már annyiszor – a nemzeti, nemzetiségi kérdés volt. POLTÁR-vendégtől először hallhattunk ennyire átértett, szívből jövő és mégis higgadt, felelősségteljes megközelítést. Többségünknek azonos vagy nagyon hasonló véleménye van a tragikus helyzetről, ha a cselekvés formáit illetően polarizálódnak is a vélemények. Természetesen a demokrácia jegyében szót kaptak az ellenvéleményen lévők, a naivak és a „megrögzött internacionalisták” is. Vendégeink helyzetettek néhány árealista közhelyet, és leszámoltak azon kevesek illúziójával, akiknek ebben a kérdésben egyáltalán még volt. A Mozgó Világ egyelőre még az ismeretlen sötétségbe tart, de halad előre rendületlenül, megpróbálják folytatni azt, amit eddig csináltak. Eltökélték magukat az egymás és olvasóközönségük, rétegük iránti szolidaritásra. Talán számíthatnak szolidaritásra is (olvasók, JAK, Írószövetség), sorsuk mégis a felsőbb hatóságok kezében van. Úgy látszik, a hatalom „a nemzetközi helyzet fokozódása” miatt a „kemény kéz” politikájához nyúlt. Kérdés, hogyan felelnek erre az érintett társadalmi rétegek?

(W)*

Bauer Tamás, Sárközy Tamás

1983. X. 20.

A Reform Jövője

„Bauer Tamás hangsúlyozta, a magyar reform világtörténeti jelentőségű. Sokféle értelmezése van, például a lengyel Włodzimierz Brus „két modell” elméletében az egyik a meglévő direkt irányítás, a másik pedig a tervlebontásról és a közvetlen vállalatirányításról való lemondás. Kelet-európában voltak kezdeményezések, főleg a visszafordított '67-es csehszlovák reform, de egyedül a magyar tudott átlépni egy szükséges minimális küszöböt. Úgy néz ki, a többi országban a nyolcvanas években nem fognak rálépni a reform útjára. Talán csak Lengyelországban akarják átvenni a magyar tapasztalatokat.

Lehet, hogy kormányprogram lesz a reform, de megvan a veszélye, hogy megállunk, emiatt fokozódnak a nehézségeink, nem fejlődik a hatékonyságunk, a nemzetközi versenyképességünk, fokozódnak a szociális nehézségek, így itthon és nemzetközileg is lejárátódik a reform.

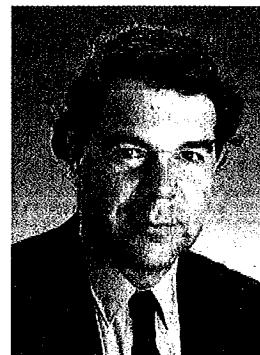
Sárközy Tamás úgy vélte, nehéz dolga van, hiszen az ország egyik legkiválóbb közgazdásza mellett ül, és 95%-ban egyetértenek a reform megítélésében, s talán csak a piac szerepének megítélése a ritka kivétel. Szerinte olyan piaci technikát kell alkalmazni, amely nem hagyományos, hanem állammonopolista jellegű. Egy másik a szervezeti rendszer és nem csak szétdarabolni kell, hanem megfelelő nagyvállalatokat is létre kellene hozni.

Rámutatott, 1968-ban közgazdasági reform volt, mert más társadalomtudományok nem voltak hasonlóan fejlett

állapotban. Bauer egyetértett és hozzátette, fontos feltétel a szabad társadalomtudományi vita. A szocialista országok nagy részében nem alakult ki ilyen intellektuális vita.

A közgazdász azt hangsúlyozta, gyorsabb továbblépésre, fejlődésre, egyszeri nagy ugrásra lenne szükség. Hozzátette: fontos politikai kérdés a diszkontinuitás, elég-e a fölülről történő bevezetése, vagy szükség van-e a társadalmi támogatottságra. Valódi világgazdasági nyitás kellene, hiszen a lépéstartás csak nyitott gazdaságban lehetséges. Fokozatosan integrálódni kellene a világ gazdaságba, s ezt segíti elő, hogy beléptünk nemzetközi intézményekbe, így az IMF-be és megállapodunk a Közös Piaccaal is.

Sárközy elmondta, a szervezeti rendszer reformjánál nemcsak a vállalati, hanem a kormányzati rendszer reformjára is szükség van, beleértve a párt és a kormány viszonyát is. Megkérdezték tőle, kiket tart fontos reformközgazdászoknak, s Bauer Tamás mellett Sós Károly Attilát, Lengyel Lászlót, Csillag Istvánt, Antal Lászlót és Tardos Mártont említette meg.

Bauer Tamás

(Sz.L.)

(Rövid életrajzukat lásd az „újkori” polvaxoknál!)

Horn Gyula

1983. X. 27.

A kelet-nyugati kapcsolatok

Horn Gyula először is emlékeztetett rá, hogy hat éve is szívesen jött el a Polvax klubba. Bevezetőjében hangsúlyozta, bizonyos konfliktusok (például a nyugati rakétatelepítés, a grenadai invázió, a dél-koreai utasszállító szovjet lelővése) ellenére nincs hidegháború, bár kisebb az enyhülés, mint a hetvenes években. A Nyugat nehezen vette tudomásul, hogy a Szovjetunió már 10-15 éve potenciálisan meg tudná semmisíteni a Nyugatot. A kis, főleg a nyitott országok, jobban szenvednek az enyhülés megtorpanásától, mint a nagyhatalmak. Igen sok függ a katonai enyhüléstől, és nem véletlen, hogy a nyugat-európai országok is aktívabbak, illetve erősebbek a békemozgalmak is. Egy kérdésre válaszolva a külügyi szakember azt próbálta bizonygatni, hogy nem a hatóságok oszlatták fel a Dialógus Békecsoportot, hanem önmagát oszlatta fel, és nem tud adminisztratív üldözésről.

HORN GYULA
(1932–2013)
pártmunkás, diplomata,
a rendszerváltás előtt
külügyminiszter,
később miniszterelnök

1956-ban karhatalmista, 1959-től a Külügyminisztérium munkatársa, diplomata. 1969-1983 között az MSZMP KB külügyi osztályvezető-helyettese, majd osztályvezetője, 1985-től külügyi államtitkár, 1989-1990-ben a Németh-kormány külügyminisztere. A reformkommunista szárny képviselőjeként jelentős szerepet játszott a nyugat felé nyitásban, 1989 júniusában Alois Mock osztrák külügyminiszterrel jelképesen átvágta a (már felszámolt) vasfüggönyt; szeptemberben az NDK tiltakozása ellenére bejelentette, hogy megnyitjuk a határt az itt várakozó 60.000 kelet-német menekült előtt; és ő írta alá a szovjet csapatkivonási egyezményt. 1990-1998-ban a Magyar Szocialista Párt elnöke, 1994-1998-ban miniszterelnök.

A magyar külpolitika önállóságát, a szovjetétől eltérő jellegét firtató kérdésre azt válaszolta, hogy stílusbeli különbségek vannak csak, illetve a feszült szovjet-amerikai viszony ellenére Kádár János kezét fogott Georges Bushsal, itt járt François Mitterrand, jóban vagyunk Helmut Schmidttel – hivatalosan nem 'közvetítünk', de elmondjuk a véleményünket.

A román különutas lépésekről Horn Gyula rámutatott: a NATO-n belül sokkal erősebb a szövetségi hűség. A bösi vízlépcsőről négy évre szóló megállapodás született a csehszlovákokkal, amit felülvizsgálunk. Mint hangsúlyozta: „nem lelkesedünk érte és nem szabad megengedni, hogy a legalaposabb vizsgálatok nélkül megépítsék.”

Számos világpolitikai konfliktus (Grenada, a Közel-Kelet, a libanoni és palesztin konfliktus, a kínai-vietnami határfeszültség) fölvetése mellett szóba került, hogy az SPD-ben fölmerült: az NSZK és az NDK is lépjen ki a szövetségi rendszeréből és egyesüljenek. Horn erre azt mondta: ez egy szép álom, de nincs realitása, még ha történelem is fontos, pozitív lépések közöttük. Egy kérdésre válaszolva cáfolta, hogy hivatalos kapcsolatot tartanának fenn szélsőbalos csoportokkal, vagy nem alkotmányos párttal.

A moderátor fölvetette a határainkon túl élő magyarok ügyét, hogy kormányzati és pártkapcsolati szinten szó esik-e legalább virágnyelven a meglévő konfliktusokról? Horn elmondta, Aczél György kétnapos bukaresti látogatásán két és fél órát tárgyalt Ceaușescuval, négy órát a kulturális miniszterrel, és hatórás volt a plenáris tanácskozás. Kemény vita volt és megállapították, hogy az 1977-es csúcstalálkozón fölmerült kérdések, megállapodások egy részéhez hozzá sem kezdtek, a többit meg csak félig teljesítették. A román panaszlista iránt érdeklődőnek felsorolta, hogy a bukaresti partnerek kifogásoltak több sajtócikket (amelyek a Népszabadságban, az ÉS-ben, a

Tisztátj-ban, sőt a Kutya magazinban jelentek meg); hogy előfordulnak atrocitások román turistákkal szemben (például benzinkutaknál); irredenta kijelentések hangzanak el, hogy nem tartunk be gazdasági megállapodásokat (nem szándékosan), hogy nem tetszenek nekik bizonyos megállapítások a történetírásban.

A lengyel pápával kapcsolatban Horn Gyula hangsúlyozta, II. János Pál tevékenysége összességében jobb, mint amire Kelet-Európában számítottak. Korábban Wyszyński lengyel bíboros egyik külföldi útján még úgy fogalmazott, vannak egyesek, akik megőrültek, és a kíséretében levő Károl Vojtylát akarják pápának.

(Sz.L.)

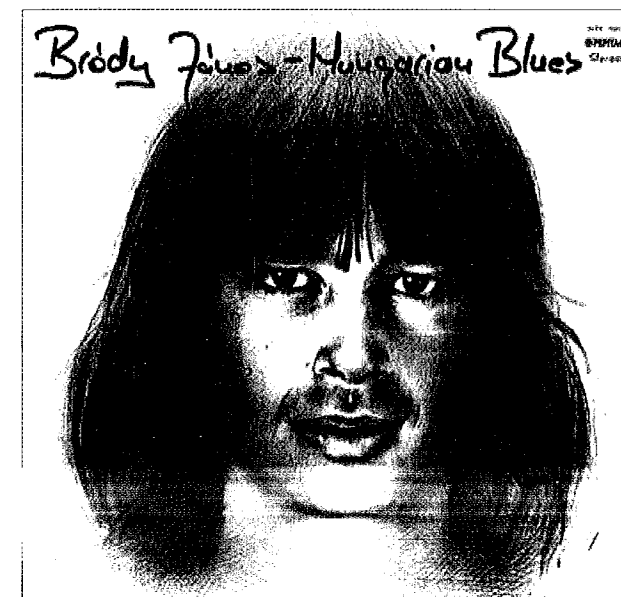
Bródy János, feLugossy László, Széky János

1983. XII. 1.

A beat hullámai

„A helyzet reménytelen, de nem komoly...” – a magyar beatben is

■ Így jellemezte Bródy a körülményeket Esterházy Péter bonmot-ját idézve. Ennél konkrétabb, illetve lényegesebb tanulságok is adódtak persze, ám haladjunk sorjában. Miklós Katalin meghívott vitavezető rendszeren túllépte szerepkörét, s a vitavezetés helyett valami nélkülözhető egyebet adott elő.

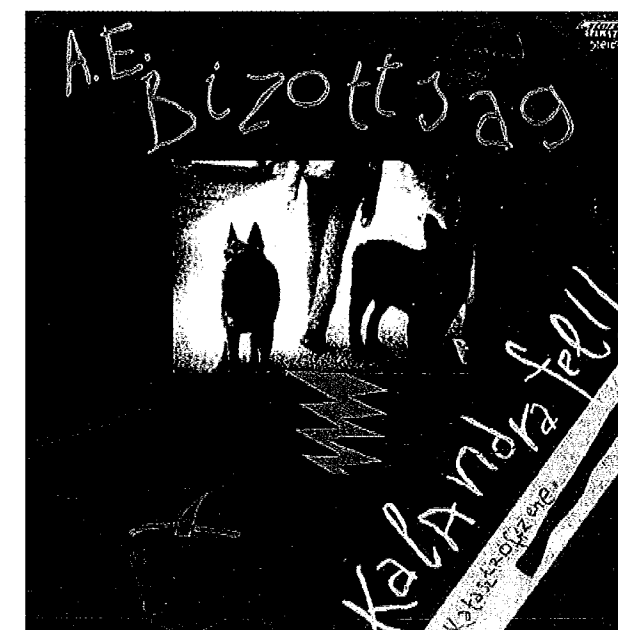

Az előzetes kérdésekre adott válaszokból természetesen nem tudta meg a hallgatóság, hogy milyen a magyar beat helyzete. FeLugossy László, a Bizottság együttes tagja a konkrétumokra szorítkozott: a Bizottság dolgozik, második nagylemeze a dolgok mai állása szerint nem lesz, és ő – mármint a Laca – nem képzőművészeti kielégületlensége miatt énekel. Széky János, az ÉS munkatársa néhány általános megállapítást tett: az egész magyar beat meg van nyomorítva, és ez nem csak a politikai kötöttségeket jelenti, hanem intézményi felépítettsége is a konzervativizmusnak és a monopóliumok kialakulásának kedvez; a külföldi daloknak Magyarországon csak a zenéje hat, mert a szövegeket nem érti a publikum, a látványt nem importáljuk a produkciókhoz; a szaksajtót írók részben elkötelezettek ide-oda, részben tájékozatlanok. Mutatkoznak azonban

kedvező jelek is, Széky ilyennek látja a magán lemezboltokat, az engedéllyel nem rendelkező zenekarok ténykedését, a szabadfoglalkozású zeneművészek szakszervezetének létrejöttét, és bizonyos lemezek megjelenését.

Bródy elismerte, hogy Presser, S. Nagy, az Omega, vagy éppen ő maga valamelyest monopolhelyzetben van, különösen az amatőr együttesekhez képest – abban az értelemben, hogy a műfaj bizonyos részét maradéktalanul fedi, s ennek vannak bizonyos üzleti következményei is. Az említett szerzők és előadók azonban egymástól különböző művészi utakon járnak, egymással lényegi kapcsolatot nem tartanak, így érdekszövetségről e tekintetben nem beszélhetünk.

Széky János a szaksajtó ízlésformáló erejébe vetett bizalmának adott hangot, mire Bródy közölte: Ez az, amiben én már nem hiszek. Engem az érdekel, hogy valami mellett kitartsak – mondta. Van, aki a helyzetét tartja fontosnak, van, aki az állásfoglalását. Fiatalabb korban a helyét keresi az ember, méri magát a viszonyokhoz, a „mihez képest” alapvető probléma; itt állok én, ettől és ettől ilyen távolságra. Ha mozdul a „mihez képest”, a távolságot tartva

mozdul ő is. Aztán ez a fajta helykeresés lezárul, kialakul az énonosság, és attól kezdve az állásfoglalás, és nem a helyzet a fontos, a „mihez képest” közeledhet, távolodhat, túlhaladhat, az az ő dolga.

BRÓDY JÁNOS
(1946)

Kossuth-díjas (2000) és Liszt Ferenc-díjas (1996) énekes, gitáros, zeneszerző, szövegíró, 1998 és 2011 között az Artisjus Szerzői Jogvédő Egyesület elnöke. Az Illés, majd a Fonográf együttes egyik meghatározó személyisége volt, de önálló előadóként is évtizedek óta szerepel.

felUGOSSY LÁSZLÓ
(1947)

Munkácsy-díjas festő, performer, színész, rendező, író, forgatókönyvíró, énekes. Képzőművészettel, zenével, irodalommal és filmezéssel is foglalkozó autodidakta művész. A szentendrei Vajda Lajos Stúdió egyik alapítója 1972-ben. 1979–1986 között az A. E. Bizottság zenekar énekese és szövegírója.

SZÉKY JÁNOS
(1954)

Szerkesztő, publicista, műfordító. A magyar-angol szak elvégzése óta rövid megszakítással az Élet és Irodalomnál dolgozik.

A friss együttesekkel kapcsolatban Laca szerint azt kéne megvizsgálni, milyen lefojtottság okoz egyes újhullámos zenekaroknál arcpirító megnyilvánulásokat, a fellépés fantasztikus nagy felelősséget igényel az előadótól, mert az emberek nagyon befolyásolhatók.

(M.G., K.S. Közgazdász, 1983.XII.8.)

Hegedűs András

1983. XII. 15.

(telt ház: >300 fő)

HEGEDŰS ANDRÁS
(1922-1999)

Társadalmi Reform

„Nem gyakori, hogy az utóbbi tíz évben ilyen népes hallgatóság előtt beszélhetek...” kezdte bevezetőjét Hegedűs András, és rögtön belevágott a reformok taglalásába. Szerinte három próbálkozás volt: 1953-ban: Sztálin halála után, 1968-ban az új gazdasági mechanizmus és 1978-ban. Ez utóbbi lényege a második gazdaság legalizálása és intézményesítése, ami fontos antibürokratikus lépés. Ironikusan tette hozzá: akik véghezvitték, nem is tudták, mit tesznek. Eredetileg a fusi-munka ellen készült rendelet, de elvetették, sőt legalizáló lépés történt. Idézte Nyers Rezső Newsweeknek adott interjújából, hogy nálunk két párt létezik. Hegedűs szerint két munkásosztály is van, s a második gazdaságban a munkabérek, kétszer- vagy akár háromszor is nagyobbak.

Úgy vélte, a funkcionáriusok között nem kevesen az életüket tették fel a reformra – másrészt a reformellenesség is erős a dogmatikusok részéről, s nekik is van tömegbázisuk. Rámutatott, hogy a fiatal közgazdászok jogosan fejtetik, hogy a gazdasági reform nem létezik politikai reform nélkül. Emlékeztetett rá, a 68-as cseh események után éles támadás indult Nyersék ellen, s ez 1972 novemberében összegződött, vissza kellett fogni a háztájt, a melléküzemágakat, s a '75-ös kongresszuson már szó sem volt a reformról – igaz ellene sem... 73-ban támadás kezdődött a Lukács-iskola ellen, majd őt is kizárták a pártból, de senki nem csuktak le Szelényi Iván és Konrád György rövid vizsgálati fogságától eltekintve.

A moderátor megkérdezte, mi a véleménye arról, hogy merevedés tapasztalható a rendszerben, s ezt bizonyítják a támadások az ellenzékiek ellen, a Rajk-butik felszámolása, a Dialógus csoport elleni fellépés, Demszky Gábor megveretése, támadás Csoóri Sándor ellen, Kulin Ferenc leváltása a Mozgó Világ éléről. Hegedűs szerint a reformellenesek műve ez, akik először a kulturális életet támadták, ezek védekező manőverek, butaságok. A Demszky ügy ugyanolyan baklövés, mint Haraszti Miklós pere, amelyen

illegális kommunista, 1945 után pártmunkás. 1951-től vezető kormánytisztviselésekben, 1955-56-ban – október 24-éig – miniszterelnök. Akkor a Szovjetunióba menekült, ahonnan 1958-ban tért vissza. 1958-tól 1961-ig az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének főmunkatársa, 1961-1963-ban a Központi Statisztikai Hivatal elnökhelyettese. 1963-1968-ban az MTA általa alapított Szociológiai Kutatócsoportjának igazgatója és a Valóság című folyóirat szerkesztője, de közben egyre kritikusabban szemlélte a politikai rendszert és saját múltját. 1968-ban másokkal együtt tüntetett Csehszlovákia megszállása ellen, ezért elbocsátották a szociológiai kutatócsoport éléről. 1973-ban politikai és ideológiai nézetei miatt kizárták az MSZMP-ből. Ekkor néhány évig tiltották nyilvános szerepléseit. A rendszerváltozás után baloldalként, de a megbukott rendszer bírálójaként lépett fel.

ott volt Károlyi Mihályné, Rajk Lászlóné, Duczyńska Ilona is.

A volt miniszterelnök elmondta: a Spiegel Buchban megjelent egy tanulmánya, amelyben kifejtette, hogy lehetséges és szükséges is a konstruktív ellenzékiesség Magyarországon. Ideológiailag helytelennek minősítette a monolitikus struktúrát, s úgy vélte, hogy be kéne illeszteni a pluralizmust a szocializmus rendszerébe.

Az 1956-os szerepével kapcsolatban kifejtette, Gerő Ernő után második emberként felelős, hogy nyitottak a pártellenzék Nagy Imre, Losonczy Géza és Donáth Ferenc fémjelezte szárnya felé. Üdvözölte, amikor Kádár lett a második ember, és nem látta, hogy ez csak álegyezség volt. A koncepciós perekről pedig azt hangoztatta: ezek örült félelembe kergették az embereket – őt is! –, s mindenki féltette a családját, rokonait.

Hegedűs András a háromórás beszélgetés végén hangsúlyozta, szívesen vesz részt a „repülő egyetemek” rendezvényein, fontosnak mondta a Dialógus csoport akcióit, és reméli, hogy a mai egyetemistákat nem éri majd olyan hiedeg zuhany, mint az általa nagyra tartott 60-as évek végén végzett generációt.

(Sz.L.)

Hankiss Elemér

1984. II. 22.

(telt ház: >300 fő)

Működési zavarok a társadalomban

Bevezetőjében Hankiss Elemér kifejtette, hogy a társadalmi szerződés egy adok-kapok rendszer. A szerződés torzulásait számos jel bizonyítja:

1.) A szürke szerződés, amikor a korrupció miatt eltolódik ez az adok-kapok rendszer, s ehhez járul az „urambátyám” rendszer;

2.) Negatív társadalmi szerződés, amikor nem tartják be a társadalmi normákat (például a büfésnő az üzembeli titokban alkoholt is árul – besúgja az igazgatónak, ki mennyit iszik és mit mond – az igazgató engedélyezi a titkokban történő árulást... Látszólag mindenki jól jár, de a közösség nem.) Rákosi alatt is volt második gazdaság, bár tiltva volt; a 60-as években féllegális volt és virágzott; a 70-es években ezt a negyed-, fél- majd háromnegyed legálit áttemelték a hivatalosba, s ez volt a gazdasági vezetés egyik legnagyobb eredménye az elmúlt 15 évben.

3.) A kontraszelekció, vagyis hogy nem a megfelelő emberek kerülnek az egyes helyekre (Angliában így kerül a hivatalokba a felvettek 20%-a, Nigériában pedig 100%-a – mi a kettő között vagyunk.) Jellemző, hogy ez morálisan elfogadott avagy elítélendő. Az 50-es, 60-as években a politikai elitben fontosabb érdek volt a társadalmi stabilitás, mint a gazdasági fejlődés.

4.) A magán és közérdek viszonyának zavarai – amik egy bonyolult, érzékeny kölcsönösségi rendszerben mutatkoznak meg. A 48-ban hatalomra jutott elit úgy gondolta,

hogy nincs szükség egyéni érdekekre és ez nem működhetett jól.

5.) Az aspirációs, 'vágy szint' szabályozása – ha túl távoliak a vágyak, a célok, az frusztrációt okozhat, s itt meg kellene találni a megfelelő arányt. A TV, a tömegkommunikáció összevissza hirdeti, hogy ezt fogyaszt vagy éppen az ellenkezőjét.

6.) A fogyasztás és felhalmozás arányának szabályozása: 45 után a fogyasztás brutális korlátozásával nem járt együtt a felhalmozás növekedésének az engedélyezése. A 60-as évektől kezdték engedni a fogyasztás növekedését.

7.) A teljesítménnyel kapcsolatos társadalmi vélekedések rendszere: ez nem igen működik, sőt inkább az ellenkezője a jellemző. Míg Amerikában a siker morális, nálunk negatív felhangjai vannak. A 'törekvő' szónak a franciában pozitív-, nálunk negatív felhangja van. Jó és fontos a társadalmi moralizálás, de nem jó, ha az sértett moralizálás.

8.) Az értékrendszer zavarainak egy része van csak feloldva. Helyes, ha a hivatalos ideológia, a morál forradalmi a változások idején, ugyanakkor gondot jelent, ha változik a helyzet.

9.) Ellentétes a vállalkozói nyugat-európai és az alattvalói, engedékeny kelet-európai értékrend, s ez nálunk a háború előtt és után is keveredett, méghozzá zagyván és rossz hatékonysággal.

10.) Értékrendünk hivatalosan közösségi – de a valóság, a tény az, hogy a társadalom erősen individualizálódott. Vizsgálatok mutatták ki nálunk és az Egyesült Államokban, hogy a hazai sokkal individualizálódottabb, de ez nálunk kiüresedett, nincs legitimációja, kultúrája.

11.) Alvajáróság: sokunkra rá lehet fogni, hogy 'múlt nélküli', elszakadtak a folytonosság szálai, sokszor elvágta. A legújabb időkben a memoár irodalom, a filmek hatalmas űrt töltenek be. Jövő nélküli emberek is vagyunk: az 50-es években fényes perspektívákat hirdettek, s ezek összeomlottak. Azonosság nélküliek vagyunk: jelzi a kis-

nokrata-, manager-, vállalkozói- vagy öngazgató szocializmus. Úgy vélekedett, hogy a társadalmi hatás mechanizmusrendszere egyre jobban érvényesül nálunk is.

Kérdésekre válaszolva Hankiss elmondta, hogy a „Társadalmi csapdák” témájával a 60-as évek végén, s még intenzívebben a 70-es évek elején kezdett foglalkozni, s fontosnak tartotta ezt kvantifikáltan elemezni. A kié ma a hatalom kérdésével kapcsolatban rámutatott, hogy szerinte ma már kialakult egy látens pluralizmus, s míg az 50-es évek első felében minden hatalom egy szűk elit kezében volt, ma már igen erős és kemény lobbik vannak: technokrata, közgazdasági, mezőgazdasági, ifjúsági lobbik, egyedül csak a nyugdíjasoknak nincs érdekérvényesítési rendszerük. Az persze baj, hogy nincs mögöttük társadalmi ellenőrzés. Végző soron azé a hatalom, aki jobban tudja érvényesíteni érdekeit. A társadalom is hatalmi faktor lett, de azért még van mit tenni...

Nagy előrelépést jelent, hogy a második gazdaság kibővíülhet, még a negatív hatásaival együtt is. Van egy érzékelhető alakuló autonómia-érzet, egy lépés a citoyen társadalom felé, ami nélkül nem lesz itt jólét a 90-es években. Ugyanakkor rossz, ha a második gazdaság arra jó, hogy ne kelljen dolgozni az elsőben. Igenis alapvető az első rendbetétele. A második gazdaság inkább egyfajta kisebb laboratóriuma lehet az elsőnek. hangsúlyozta, hogy ki kellene épülnie a társadalom újraelosztási rendszerének, s egyúttal

csoport-kultúra válsága, illetve a nagycsoportok, osztályok válsága, továbbá a nemzet-probléma. Nem tudjuk, honnan jövünk, s merre megyünk – egyesek szerint ma is az 50-es évek rendszere van, míg mások szerint latens pluralizmus, és a politika szerepe a koordinálás. Sok függ attól, hogy mi valósul meg: tech-

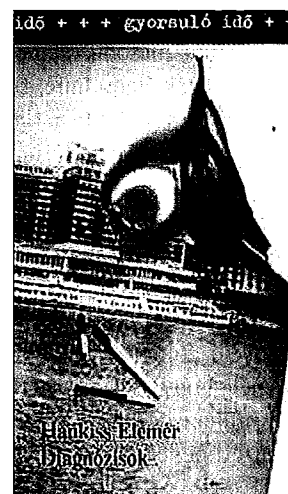
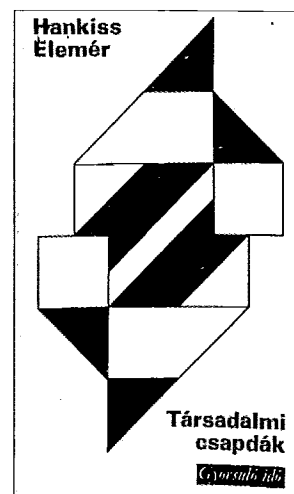
a segítő hálóknak is. A nyugati országokban sok ilyen háló épült ki, nálunk alig működnek ilyenek.

Cáfolta, hogy a második gazdaságnak lenne árfelhajtó hatása, s rámutatott, hogy sokkal inkább az első gazdaságban tapasztalható monopolhelyzet okozza azt. Egy másik kérdésre azt fejtette, hogy nálunk az értelmiségnek 'népmentő', 'fáklya' szerepe van, de megfelelő intézményrendszert kellene ehhez kiépíteni! Hozzátette, azért nem annyira rossz a kelet-európai értelmiség helyzete, sőt, sajátos szubkultúrája is van. Példaként említette, hogy Ausztriában a három nagy korporáció: a munkaadók, a dolgozók és a parasztok kamarája negyedévenként zárt ajtók mögött leül tárgyalni, meghatározzák a legfontosabb döntésekkel kapcsolatos döntéseket, megállapodnak az árakról és a bérekről, majd a pártok jóváhagyják ezt. Nálunk szó nincs ilyen új-korporatizmusról. A latens pluralizmus csak 'funkcionális pluralizmus' és csak arra vonatkozik, aki funkcióban van. A tényleges társadalmi érdekek nem tudnak megjelenni. Bibót idézve jegyezte meg, nálunk a relatív szabadság, az autonómia kis körei alakulhattak csak ki. A rendkívül érdekes klubest végén Hankiss Elemér méltán kapott vastapsot.

Hankiss Elemér
(1928–2015) szociológus,
filozófus, értékkutató,
irodalomtörténész.

Az 1970-es évek végén tűnt fel népszerű szociológiai műveivel (Diagnózisok, Társadalmi csapdák), melyekben a késő Kádár-korszak magyar társadalmának értékváltságot mindennapi kultúráját állította szembe a magas kultúra kirakatával. 1990-1992-ben Antall József miniszterelnök javaslatára a Magyar Televízió elnöke, de a kormánnyal ellentétbe kerülve 1993 elején távozni kényszerült. 1996–1998-ban a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Intézetének igazgatója

Vargha János Zsuffa Ervin

1984. III. 29.

A Dunai Vízlépcső

Egy évvel ezelőtt hasonló vita folyt egy másik nagyberuházásról, Paksról, amelyről – a jól bevált gyakorlatnak megfelelően – ugyancsak nem tartottak „össznépi vitát”, sem a korábbi építési döntés előtt, sem pedig azóta. A közgazdasági intézet ifjú kutatója személyesen is kifejtette (a legfelsőbb fórumokhoz is elküldött) gazdasági és biztonságtechnikai-környezetvédelmi ellenérveit, de a Paksról érkezett két fiatal irányítómérnök konkrét, megalapozott cáfolata egyértelműen eldöntötte a vita menetét.

Erre a vitára is igyekeztem pártatlanul készülni, de mi tagadás, a sajtóban csak manipulatív cikkekre bukkanhattam, illetve főleg elhallgatásokat tapasztaltam, és persze sokat mondott az utóbbi időkben fölerősödő szóbeszéd, sőt még a POLTÁR előtt a feltételezett hangulatkeltést megelőlegezni szándékozó suta, hangulatkeltő „biztonsági intézkedések” is.

De a lényegét ugye a vitában elhangzott érvek és ellenvetések, konkrétumok és általánosságok, mellébeszélések súlya jelenti. Míg tavaly a „pro” oldal KO-val győzött, most szerintem – és a közönség reagálása szerint is – a „kontra” fél „pontozással” nyert. Vargha János, a Duna Kör vezetője meglepő magabiztossággal, konkrét adatokkal, idézetekkel alátámasztva mondta el súlyos gazdasági, környezetvédelmi és politikai kifogásait.

Hangsúlyozta, hogy a 15%-ban elkészült vízlépcsőt nem lenne szabad fölépíteni, de ha már mégis megtörténik, akkor is a készülő komplex ökológiai program elkészülte után a nagy nyilvánosság bevonása mellett döntsenek a munkálatok folytatásáról.

Zsuffa Ervin, aki csak három hónapja került az Országos Vízügyi Hivatal elnökhelyettesi posztjára, inkább általános gazdaságpolitikai érvekkel igyekezett bizonyítani a GNV (Gabcikovo-Nagymaros Vízlépcső) szükségességét, míg a környezetvédelmi kifogások jó részét elismerte. Végül is pl. nem derült ki, hogy ez a nagyberuházás várhatóan mennyibe is fog kerülni? Vargha 78 milliárdos összesítésére Zsuffától kétszer is csak annyit hallhattunk, hogy „a fele sem igaz”, de több hozzászóló rákérdezésére sem derült ki az összeg. Az elnökhelyettes végezetül leszögezte: nem mi vagyunk az illetékesek, hogy ezeket a dolgokat elbíráljuk!

A vita menetében sokat jelentettek a felkért párbajsegedek, akik részt vettek a golyóváltásban is. Kár, hogy a „pro” segédek közül a Műegyetem professzora támogató érvek helyett – jogos kritikát kiváltott! – üres személyeskedéssel állt elő: „Jó lenne megtanulni Vargha kollégának, hogy biológus létére biológiai kérdésekkel foglalkozzon!”. A másik oldal mérnökeinek logikus, meggyőző okfejtése viszont méltán váltott ki tapsot. Sajnos végül is előrevivő, egymást meggyőző vita nem alakult ki. Az elhangzottak alapján viszont egyet kell hogy értek a beszélgetés egyik utolsó hozzászólójával: „Attól félek, hogy irreverzibilis folyamat indul el. Később ki vállalja ezért a politikai felelősséget?”

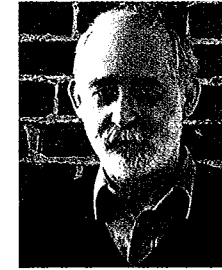
(’oszkár’ – Sz. L. – Klub Közlöny, 1984. IV. 12. – 2. o.)

Volt egy vita a GNV-ről. Bízom benne, hogy a résztvevők nem azokat a részleteket tartották fontosnak és megjegyzésre méltónak, amelyek a negatív felhangokat keltették a vita előtt – azaz a rend egyetemi óreinek a bejárat körül tanúsított buzgalmát, a TV-kamerát a teremben stb., hanem a vitán elhangzott érvekre koncentráltak.

Mi tagadás, kényes kérdést tűztünk napirendre. Különösen azért vált azzá, mert egy 'lefutott' kérdést kellett indokolni, és a témáról tartott korábbi vitákban már világossá vált, hogy a fiatal közönség hangulata legalább is nem támogató.

Zsuffa Ervin szerint a „hisztérikus” reagálás oka az, hogy annak idején a döntéskor, 1978-ban a tájékoztatás

Vargha János
(1949)
biológus,
környezetvédő,

1977-ben végzett a szegedi József Attila Tudományegyetemen, a Gabcikovo-Nagymaros Vízlépcső ellen küzdő, 1984-ben alapított Duna Kör vezetője. A rendszerváltás előtt a Duna Kör volt az egyik legnépszerűbb ellenzéki tömegmozgalom, amely számos tüntetést szervezett, s nemzetközi kitüntetések is kaptak: 1985-ben a környezetvédelmi Nobel-díjnak tekintett Right Livelihood Awardot, 1990-ben pedig az elsők között a San Franciscóban létrehozott Goldman Környezetvédelmi Díjat. 1998-ban környezetvédelmi kormány-főtanácsadóvá nevezték ki, de két év múlva lemondott.

nem állt a helyzet magaslatán. Ez a fórum természetesen nem lehetett „szakmai” abban az értelemben, hogy nem a „vízügyesek”, hanem a közgazdosok klubjában működik. Így elsősorban A.) gazdasági-gazdaságossági-, B.) környezetvédelmi- és C.) politikai szempontok kerülhettek előtérbe. Azzal nem foglalkoznék, hogy mennyire és miért sikerült egyik vagy a másik félnek – mindkettő nagyon készült az összecsapásra – a maga igazát elfogadtatni a hallgatósággal. Csak egy kérdést szeretnék jobban megvizsgálni, mégpedig azt, hogy tájékoztatásra vagy vitára volt-e jogunk? Azért kell ezzel foglalkozni, mert a különben korrekt Zsuffa Ervin úgy vélte, csak az előbbire. Ezzel nem érthetek egyet, mert itt rólunk is // szó van, és véleményem szerint mindazok az emberek, akiket érint egy döntés, a demokrácia játékszabályai szerint illetékesek arra, hogy véleményüket kifejtessék. És azt figyelembe is vegyék – természetesen még a döntés előtt. Illetve az objektív, érveket és ellenérveket közlő tájékoztatás persze alapigény! Ebben az esetben elkerülhető a minden félnek egyaránt kínos „magyarázom a bizonyítványt!” alaphelyzet.

(P.Z. – Pap Zoltán – Klub Közlöny, 1984. IV. 12. – 2-3. o.)

NOIJ – összefoglaló jelentés, 1986.02.07. (27)

8. Az Operatív Bizottság döntése értelmében a BM III./III. Csoportfőnökség munkatársai végrehajtották Vargha Jánosnak a „Duna Kör séta” fő szervezőjének a figyelmeztetését. Közltek vele, hogy tervezett cselekménye törvénybe ütköző, megvalósítása következményeket vonhat maga után. A közlést Vargha nem vette tudomásul; kijelentette, hogy a környezetvédelem nem rendőri feladat, ezért az ügyben a rendőrséget nem tartja illetékesnek. A

figyelmeztetésről szóló jegyzőkönyvet nem írta alá, következőképpen ígéretet sem tett arra, hogy a jelzett tevékenységet abbahagyják. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy nem hajlandó a közölteket tudomásul venni. // Az információ ellenőrzött. // Intézkedés: a jóváhagyott terv szerint.

(Nyomásgyakorlás a Duna Körre – Tabajdi Gábor: A III./III krónikája – Jaffa Kiadó, Budapest – 2013)

Lengyel László

1984. III. 1.

Gazdasági reform és demokrácia

■ Lengyel László üdvözölte, hogy már vendég volt a polvaxon Tardos Márton, Bauer Tamás, Antal László és egy hét múlva jön Gombár Csaba, s hozzátette: a reformerek – így ő is – azért járnak ki előadni, mert más fórumot nem kapnak.

Hangsúlyozta, a 68-as reform két fő területen változtatott; felszámolták a tervutasításos rendszer utasítási részét, illetve rehabilitálták a fogyasztót, aki a KGST országokban alárendelt szerepet játszik. Ez fontos volt, de ezt nem követte változás fontos területeken. Így változatlan maradt a gazdaság és a politika intézményrendszere; a párt és az állam szervezeti rendszerének kapcsolata; politikai döntésekkel próbálnak pótolni gazdaságiakat; nem változott az államhatalmi és államigazgatási szervezetek szerepe; (idézte Nyers Rezsőt: „néha magam sem tudtam, a parlamentben mire emelem fel a kezemet!”); nem sikerült, hogy a szakértő szervek demokratikusak legyenek; a vállalati verseny helyett inkább „védőszárny-rendszer” működik; a mechanizmus felülről irányított. Vagyis valódi reformra van szükség és nem gazdaságpolitikai kiigazításokra, valamint az intézményrendszer átalakítására, ami 68-ban változatlan maradt. Változás kellene a piaci és gazdasági szereplők, illetve a politikai és állami vezetők között!

Pluralizmusra van szükség a gazdaságban, érdekképviseletek és garanciák kellene, hogy a vállalkozóknak ne kelljen attól félniük, hogy tegnap még a TV A Hét műsorában szerepeltek jó példaként, de lehet, hogy holnap ugyanezért a Kék Fénybe kerülhetnek. Nagy feszültséget okoz, amikor látványossá válik, hogy a 8 órai munkával nem lehet jól megélni, de a további órákkal igen. A vállalati gazdasági munkaközösségeknél (VGMK-knál) ébrednek rá, hogy az állami cégeknél milyen nagy a szervezetlenség, Csepelen a VGMK-knak kellett megmutatniuk, hogyan kell

megszervezni a nagyvállalatot.

A Pénzügykutató Intézet szakembere rámutatott, a 68-as reformot a vezető rétegből senki sem támogatta, nem is értették, de sikerült elfogadtatni velük. Az intézményrendszer megváltoztatása radikális reform lenne, enélkül Magyarország, illetve Kelet-Európa nem tud felzárkózni. Nálunk van egy olyan nyomás is, ami más szocialista országokban nincs, hogy létezik egy fogyasztási és termelői szektor. 68 eredménye, hogy egyre nehezebb visszavonni a vállalkozási lehetőséget. Húsz év kellett a háztájinak, de mára már beépült a gazdasági rendszerbe.

Egy kérdésre válaszolva Lengyel egyetértett, hogy sokszínű gazdasági szervezet kellene, továbbá fontos a tőkeáramlás lehetősége, amellyel kapcsolatban valóban Liska Tibor elképzelése a legradikálisabb. Hozzátette, a vezetés Liska mellett talán Tardos vállalatközi, holding koncepcióját utálja a legjobban. Kifogásolta, hogy a reformkonceptiók nem igazán foglalkoznak a területi egyenlőtlenségekkel, a lakáskérdés megoldásával, az adózási, szociálpolitikai rendszerrel, s nem vizsgálhatók konkrétan a válságágazatok sem.

A több, mint 3 órás beszélgetés végén Lengyel László rámutatott, a rendszer legnagyobb tragédiája, hogy azokra hárította a válság terheit, akik ez ellen nem védekezhetnek, így elsősorban a nyugdíjasokra, és még a pályakezdőkre, a nagycsaládosokra is.

(Sz. L.)

(Rövid életrajzukat lásd az „Újkori” polvaxoknál!)

VISSZHANG

(Érdekes tallózni a heti klubújság Visszhang rovatából... A kor viszonyaira és a Klub Közlöny szerkesztőinek 'objektivitására' jellemzően két elismerő vélemény mellett közölték egy „vonalas” elvtárs írását is...)*

A közgazdasági reform-gondolkodás újabb – bár fiatal, de imponálóan nagy tudású képviselőjét ismerhette meg az ezúttal mintegy száz főnyi hallgatóság. Lengyel László kissé beletörődötten állapította meg, hogy „a reformerek már csak azért is szívesen járnak ehhez hasonló előadásokat tartani, mert más fórumot nem nagyon kapnak nézeteik terjesztésére...” Hangsúlyozta, hogy mostani gazdasági válságunk egész eddigi, több mint 35 éves fejlődésünknek jelent kihívást. A gazdaságpolitika kiigazítási helyett radikális reformokat sürgetett, elsősorban az intézményi rendszer területén, mert különben – mint mondta – „enélkül Magyarország, s egész Kelet-Európa nem tud felzárkózni, enélkül kiesünk a világ gazdaság egészéből, és nem tudnak velünk kommunikálni.”

A magyar „kis lépések politikáját”, valamint az objektív és szubjektív lehetőségekre utalva hozzászólásukban néhányan megkérdőjelezték a radikális változások bevezetésének realitását, de erre Lengyel László igen csak elgondolkodtató példakkal válaszolt: „A párt egyik gazdasági vezetője szinte végig hangoztatta, hogy nem szabad bevezetni a kisvállalkozásokat, ezt a 'kupec-kedést', s azután mégis bevezette...” Vagy: „az egyik megyei első titkár kijelentette, amíg ő a posztján van, addig a megyében nem lesznek kisvállalkozások... Erre behívták és közölték vele, hogy akkor nem biztos, hogy marad... Azután ott is lettek kisvállalkozások.” Vagyis a reformerek abban reménykednek, hogy a gazdasági-politikai helyzet végül is kikényszeríti a radikális változást.

Érdekes összevetni, hogy míg december 5-i poltárunkon Hegedűs András igen meggyőzően bizonyította, hogy '79 óta milyen lényeges változások történtek/nek (pl.: „A második gazdaság intézményesítése '53 és '68 után a harmadik reformhullámot jelenti...”), és részben a propaganda is ezt hirdeti, addig Lengyel László hasonló magabiztossággal épp azt fejtegette, hogy ezek nem igazán lényegiek... – s ezt megerősítette az egyik hozzászóló fiatal oktatónk is. Kár, hogy – mivel Lengyel László még /!/ nem olyan „nagy név”, nem volt tele az előadó,

ugyanis a közgazdász hallgatóknak – s talán az oktatóknak is! – A POLTÁR-nál és a szakkolozsnál is szélesebb fórumokon, akár hivatalosan meghirdetett előadássorozatokon kellene megismerkedniük a reformközgazdászok elképzeléseivel...

(oszkár)*

Azt hiszem, nem volt csalódás számunkra az a három óra, amelyet Lengyel László társaságában töltöttünk el. A téma ugyanis rendkívül izgalmas és nem kevésbé aktuális – és ez így is marad, amíg egy gazdaság működik. Hogyan tovább? – ez állt a beszélgetés homlokterében. Ehhez nyújtott a vendég interpretációs keretet, bár magára az alapkérdésre adekvát választ tőle sem kaptunk. Sokkal inkább gazdasági-politológiai megközelítésben egyfajta elemzést jelenükről és az ezt közvetlenül meghatározó múltról; és ugyancsak felvázolta az általa (is) kívánatosnak tartott jövőt, amelyben a gazdaság, a politika, az államhatalom és -igazgatás, valamint nem utolsósorban a dolgozó ember megtalálja szuverén, a társadalom által demokratikusan ellenőrzött funkcióját és helyét. Néha nem árt közösen gondolkodni ilyen kérdésekről, ezért mindenképpen hasznosnak tartom a beszélgetést.

(zi-ta)*

Megdöbbenéssel hallgattam Lengyel Lászlót. Olyan kérdéseket és olyan formában tárgyalt, amelyekről nagyobb felelősséggel és megfontoltsággal szabadna csak nyilatkozni. Élesen kritizálta mindazt a struktúrát, amely hazánkban az utóbbi több mint 35 évben keretet teremtett a politika, a gazdaság, az emberek élete számára. Szomorú, hogy a hozzászóló hallgatók többsége nem kérdőjelezte meg gondolatmenetét, amelyből az tűnik ki, hogy a jelenlegi nehéz helyzetét alapvetően nem külső tényezők okozzák, hanem a gazdasági és politikai intézmények, módszerek stb. nem megfelelő működése, és ezért a megoldáshoz csak akkor jutnánk közelebb, ha az általa felvázolt szerkezeti változások bekövetkeznének. Ennek ellenére csak üdvözölni tudom a szervezők bátorságát, mert fontos, hogy a Közgáz hallgatói megismerkedjenek ilyen és hasonló vélekedésekkel is.

(matyi)*

* Klub Közlöny, 1984. III. 7. (3. o.)

Gombár Csaba

1984. III. 8.

Politikai kultúra

Előzetes kérdések
Gombár Csabához:

- „Milyen a magyar politikai kultúra?” – teszi fel a kérdést G.Cs. a „Politika és politikatudomány” c. tanulmánygyűjteményben (Gondolat, 1982) – Kurucos? Résztvevő? Bújdosó? Parochiális (lelkészi)? Közjogi? Modern? Szocialista? Gravaminális (séreلمي)? Kelet-európai? Tényleg, milyen is?
- Mennyiben van lehetőség a politikai csoportokban, -közösségekben megtestesülő politikai alternatívák kifejeződésére, összezapására, érvényesülésére? A hatalom számára miért 'vörös posztó' a politikai pluralizmus kérdése,
- A politikai kultúra kialakulásában, fejlődésében milyen szerepe van az oktatásnak, a politikai képzésnek? Ez utóbbi mennyiben és hol formális és érdemi?
- A tájékoztatáspolitikai hiányosságai, hibái, nehézségei szinte valamennyi polvaxon (poltáron) szóba kerültek. Bírálatok érték már komolyabb felső fórumokon is, mégsem változott jelentősen. Mik ennek az objektív, illetve a szubjektív okai? Miért vannak még 'tabu témák' (pl.: a Szovjetunió, a külföldi magyart kisebbségek helyzete és a hatalmat érintő kérdések stb.)?

Klub Közlöny, 1984. III. 7. (7. o.)

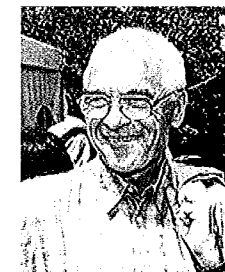
Gombár Csaba bevezetőjében leszögezte, hogy erre vonatkozó tudományos kutatások nincsenek, amit mond, az személyes vizsgálódásának az eredménye. A magyar politikai kultúrának három fő jellemzője van: 1.) alattvalói attitűd, 2.) jogtudat nélküli, séreلمي politizálás és 3.) borulató mentalitás.

Ahogy választunk, az nem nevezhető demokratikusnak, résztvevőnek; a döntések nem a mi döntéseink, ezeket mi csak elszenvetjük. Az állampolgári beállítottság nem sokban különbözik az alattvalói állapottól, = passzív követni készséget jelent, bizonyos időben a vezetőknek ez jó, de lehet rossz, sőt veszélyes is. Az egyetemisták körében gyakran lehet találkozni azzal, hogy berzenkednek az alattvalói attitűd ellen, s igyekeznek is úgy viselkedni, mintha nem azok lennének. 2.) Panaszkodunk, kicserél-

jük politikai információinkat, híresztelünk ezt-azt, ami aztán nem több mint séreلمي felhánytorgatása, séreلمي politizálás. Ennek persze történelmileg mögöttes van. A magyar köznemességre is ez a gravaminális, azaz séreلمي politizálás volt a jellemző. Ma államjogot és államigazgatási jogot mondunk, és nem közjogot – szavaink árulkodóak ... 3.) Borulátás. Ottlik Géza Iskola a határon-ból idézve: „megszoktuk már, hogy vereségeinket egyedül ünnepeljük...” stb. Vagyis inkább vereségeinket érezzük magunkénak. Lehet persze vitatkozni, hogy a magyar történelem nemcsak bukásokból, vereségekből áll. Ez a borulátás egyébként nemcsak mostanában merült fel: már Széchenyi is kifogásolta, hogy állandóan „Mohácsban” gondolkodunk... A szomszédos országokban a XX. században óriási események voltak; ezek az országok lettek, újra lettek, újjászültek. A II. világháborúban felfordult minden, s utána megint győztesként ünnepelhetek. Magyarország pedig mindkét világháború vesztese, és csak erősödött a régtől örökölt borulató mentalitás. A külpolitikai hatások a belső feltételeken keresztül érvényesülnek. Ugyanakkor rámutatott: nemcsak Magyarország szenvedett vereségeket, került hullámvölgyekbe... A belpolitikai feltételeken változtatni a mi hatáskörünkben áll.

Mára új fogalmak váltak fontossá: politikai konszenzus, kompromisszum, tolerancia. Persze kérdés, hogy mennyire tapasztaljuk ezek tartalmát a tényleges politikai gyakorlatban. A mi politikai szerkezetünk első látásra roppant egyszerű és világos. De ha a politikai ügymeneteket, a tényleges hatalomgyakorlást nézzük, akkor már nem tudjuk követni az eseményeket. Az áttekinthetlenség egész politikai szerkezetünket jellemzi. A kontraktuális (szerződéses) kapcsolatok hiánya a jellemző. A szövetségi politikáról meg lehet kérdezni, hogy ki köt itt szövetséget kivel. Az átláthatóság és a szerződések hiánya nagy gond. Jó, ha a politikai prédikációkban sokat hallunk kompromisszumokról, toleranciáról, de a fontos, hogy mit tapasztalunk.

GOMBÁR CSABA
(1939)
szociológus

1966-tól a BME-n filozófia oktató, 1969-88-ig az MSZMP Társadalomtudományi Intézetének kutatója, 1989-80-ben a Pénzügykutató Rt. munkatársa, 1990-93 között Antall József miniszterelnök javaslatára a Magyar Rádió elnöke, de a kormánnyal ellentétbe kerülve 1993 elején távozni kényszerült. Azóta a Korridor Politikai Kutatások Központját vezeti.

A politikai türelem a hatalom kézbentartóinak az erénye. Nem hallunk erőcsoportok kiegyezéséről, egymással való szerződéséről stb. Túlságosan centralizált ez a rendszer...

Nehéz helyzetben lennénk, ha itt most a politikai erőcsoportokról kellene beszélni. Tavaly a jogi karon három hamburgi professzor beszélt arról, hogy náluk mi van, és kínos volt, amikor megkérdezték, hogy nálunk mi a helyzet ezzel? Szükség lenne a politikai csoportok, alternatívák szerveződésére, a megfelelő politikai tevékenység lehetőségére. Konkrét politikai csoportokról nem tudunk, csak esetleg egyes felső vezetők körüli csoportosulásokról. Hogy miért is 'vörös posztó' a politikai pluralizmus? Rengeteg szellemi gát, fobia és dogmatikus megrögzöttség van emögött. Egyszerűen félnek a többpártrendszer-től, még a környezetvédőktől, sőt a nudistáktól is. Áttekinthetetlen, ami a csökkent politikai nyilvánosság mögött van.

A politikai kultúra fejlődésében az intézményesen megnyilvánuló oktatásnak és politikai képzésnek semmiféle szerepe nincs, csakis kizárólag a mindennapi tényleges politikai cselekvés lehet ebben fontos. Az erről szóló beszéd csak felületi karcolgatást jelenthet, de semmiképpen érdemi befolyást nem eredményez. Az – úgymond – politikai oktatásban a nevelésnek van túlsúlya, és nálunk ennek az a célja, hogy megfelelően hangolják a gyerekeket, az állampolgárokat. Szörnyű, hogy állandóan nevelnek minket... A politikatudomány oktatásáról azonban valóban vita folyik. „Azért meg lennék lepve, ha tényleges politikusi képzésről hallanék valahol...” – mondta Gombár.

A tájékoztatáspolitikában ugyanúgy a hiányt lehet tapasztalni, mint a gazdaságban. Általában a valós információ utáni rohángálás folyik. Nem véletlen, hogy nálunk évek óta csak tájékoztatási törvény van, de nincs még saját törvény (hogy mit hogyan lehetne megírni). Igaz, meg-

kezdődtek az előkészületei, bár fent azt gondolják, hogy ez csak az újságírókat érdekli. Ami a tabukat illeti a Szovjetunió valóban az egyik ilyen. A fő probléma a túllihégés, a szolgáltság, hogy előre azt próbálják kitalálni, hogy odaát minek örülnének... A tabu-témákat elvileg nem muszáj elfogadni, de persze ez nehéz annak a politikusnak, aki benne van a mókuserékben.

Az első kérdező arra volt kíváncsi, hogy a vezetés vajon elmehet-e idővel a többpártrendszerig? A vendég erre azt mondta, hogy ezen rágódunk évtizedek óta. Ahol intézményes biztosítékok vannak a különböző politikai érdekszférák számára, az a rendszer erősségét jelenti. A többpártrendszernek ugyanis rendszererősítő jellege van. Nálunk Közép-Kelet-Európában ez mindig is nagy problémát jelentett. Egy kollégám kezébe került a Közgáz Periszpók című kiadványa, s erre azt mondta: ha ő húsz éve, amikor a bölcsészkarra járt, ilyet készített volna, biztos börtönbe csukják... Nálunk egyelőre most kvázi tagoltság van, egy rejtett pluralizmus munkál, a többpártrendszer kérdésein pedig csak rágódunk...

A második kérdező azt feszegette, miért van az, hogy ha valaki viszonylag közel áll egy egy hivatalos szervezet, például a KISZ álláspontjához, de mégis némileg eltér attól, akkor azt sokkal veszélyesebbnek minősítik? A válasz rövid volt: a revizionistákat mindig is veszélyesnek tartották, az ellenség ugyanis kiszámítható, de a saját táboron belüli eltérés felettébb irritáló és kiszámíthatatlan. A fel-szóaló másik kérdése az volt, hogy miért elfogadhatatlanok az alulról jövő mozgalmak, például a diákszövetség létrehozásának terve, s emlékeztetett a hatvanas évek végé-nek, és az 1981-es meg nem nevezett BEFÖT-re... Gombár úgy vélekedett, hogy ez az általános hierarchikus, túlcen-tralizált szerveződésből fakad.

Elmondta, hogy ő maga is a KISZ apparátusában dolgozott a 60-as években, és már akkor is mindenki tudta, hogy ez így nem jó, s szükség lenne rétegszervezetekre. Az utolsó kérdéssel kapcsolatban, miszerint miért nem alakulhat ki a magyar társadalomban reális kép a társadalom struktúrá-járól, Gombár Csaba hangsúlyozta, hogy minden társada-lomnak kell hogy legyen önszerveződése. És lényegtelen, hogy egyes szociológusok szerint Magyarországon 17 ré-teg van, mások szerint pedig 30. A társadalmi rétegeknek, például a középosztálynak legyen bátran szervezete, akár újságja, s ez a társadalom fejlődésében meghatározó lehet.

(Sz. L.)

Schmitt Pál

1984. V. 2.

A Los Angeles-i olimpia bojkottjának lehazudása

Schmitt Pál kifogásolta a beszélgetés meghirdetett címét, és leszögezte: szó sincs arról, hogy a moszkvai olimpia afganisztáni szovjet fellépés miatt történt nyugati bojkottja miatt bosszúból a szocialista országok bojkottálnák a los angelesi olimpiát. Hosszú fejtegetésbe kezdett az újkori olimpiák történetéről, a NOB tagjairól, szervezőtől, s statisztikai adatok tömkelegével igyekezett elkápráztatni a szerencsére kis létszámú, 30 fős közönséget. Ötven perc után a házigazda közbeszólt, hogy „inkább a politikai kérdésekről beszéljünk...” Különösen, hogy az előzetesen megküldött kérdések arról szóltak, hogy lesz-e bojkott, s kik vesznek benne részt...

„Mi az esélye annak, hogy a Szovjetunió egyedül-, egykét, esetleg több országgal (köztük velünk)- vagy a teljes szocialista táborral bojkottálja az olimpiát? Magyarország milyen esetben vesz, vagy nem vesz részt az olimpián? Mi Románia álláspontja? Mennyiben mondvasínáltak a nyári olimpia szervezőit ért vádak? Hogyan ítéli meg a moszkvai olimpia színvonalát? Azt mennyiben csökkentette az amerikaiak vezetése bojkott? Kik és miért ítélik szükségesnek a visszavágást e téren is?”

Az OTSH elnökhelyettese rezzenéstelen arccal folytatta, rámutatva, hogy mik is zavarják az olimpiát, így a gigantizmus, a dopping, a profizmus, az anyagiasság, és a biztonság hiánya. Vagyis igyekezett a még nem kimondott végleges bojkott döntés fő (ál) indokát hangsúlyozni, hogy sportolóink nem lennének biztonságban. Rámutatott, a Szovjetunió 800 sportolót kíván (?) küldeni, s ennyi szovjet állampolgár egyszerre még nem utazott az Egyesült Államokba. Szovjet gép 1981, a lengyel események óta nem landolhat az USA-ban, bár most megengedték, hogy 25 gépük leszállhasson, s egy nagy hajójuk kiköthessen Long Beachen.

Elmondta, már sok biztonsági kérdésre kaptak választ, de a szocialista országok még sürgetik egy „kapitális kérdés” (sic!) megoldását, hogy ne csak bent a létesítmények-

ben garantálják a biztonságot, hanem az útvonalakon is, amihez már állami garancia kellene. Elismerte, hogy Románia már hivatalosan nevezett, s hozzátette, a magyar csapat készül...

Egy kérdésre válaszolva azt mondta, a szocialista országok sportügyekben illetékes pártvezetői Moszkvában tanácskoztak, s összegezték azokat a problémákat, amelyeket a szovjet Marat Gramov, a Szovjet Olimpia Bizottság elnöke Lausanne-ban felvetett... - de a bojkott szó még nem hangzott el a szocialista sportvezető részéről.

(Sz. L.)

VISSZHANG

Az OTSH új elnökhelyettese először talán azt hitte, hogy rutin előadókörútján a lajosmizsei nyugdíjasklubba érkezett, de az érdeklődő körülbelül 30 fő életkora sem zavarta különösebben. Hosszú és unalmas bevezetőjében sok mindenről beszélt (az ókori és újkori olimpiák történetéről, a NOB-ról, annak bizottságairól stb.), csak épp előzetes kérdéseinkről nem vett tudomást - a vitavezető kénytelen is volt 50 perc után félbeszakítani, hogy legyen már szíves a politikai kérdésekre térni... Többszöri rákérdezés után végül is szóba került az esetleges olimpiai bojkott, amely szóról megtudtuk, hogy még nem hangzott el szocialista sportvezető részéről. Megtudhattuk azért, hogy a szocialista közösség egyeztetett külpolitikájától nem tér el a sportdiplomácia sem - bár megjegyezte: Románia már jelentkezett, hogy részt kíván venni az olimpián. Azt állította, hogy a felmerült számos kérdés döntő többsége már megoldódott, s csak a Los Angeles-i útvonalak biztonságának állami garanciája hiányzik még.

Ne sajnálja, aki nem jött el!

(oszkár)*

* Klub Közlöny, 1984. V. 9. (4. o.)

BM III/III-as ügynöki jelentés
a klubest beharangozásáról

A Történelmi Hivatal any. óráját
eredeti írástól eltérő másolat

10./ A bizalmas nyomozás alatt álló "Tudósító" felkérte az OTSH elnökhelyettesét, hogy az MKKE Poltár rendezvényén tartson előadást az olimpiával összefüggésben a sportpolitikáról.

A rendezvényt az egyetemen "Los Angeles bojkottja Moszkváért?" feliratu plakátokon propagálják.

Az információ forrása megbízható, ellenőrzött; tartalma részben ellenőrzött.

Intézkedés: tájékoztatják az MKKE vezetőit és az OTSH elnökhelyettesét.

Minősítés törölt

/III/III/

BH-1-a-646/98 sz. irat alapján

199.. ...1998-06-19 nap

III/III-82-86/10.18

A kaméleon karrierje

(Népszabadság, 2016)

Ha valaki a kedves vezető kegyeltje, akkor lehet lebukott csaló, bukott politikus, *[hatalmas összegekkel kistá-firozott nyugdíjas,]* ha a kegyúr akarja, kitüntetések kap, pozíciókba ültetik, megalázzák vele a különböző testületekben ülő „ártatlanokat” is. 2014 végén a nemzet sportolóira ráerőszakolták, hogy Schmitt Pált válasszák a megüresedett tizenkettedik helyre. Pedig lett volna tucatsnál is több nála érdemesebb, köztük több valódi doktor, akik nem mástól lopták disszertációjuk anyagát. Biztos nagy szüksége lehetett a címmel járó apanázs-ra kiemelt nyugdíja mellett az ex-államfői rezidencián. (Gyorsan fel is emelték a félmillió összegét 630 ezer-re, tehát a kegyenc megválasztói is megkapták a jutalmukat.) Most pedig az Olimpiai Védnökök Testületének elnökévé szavazta meg őt a közel két tucat, ki tudja, milyen szempontok alapján összeverbuvált, a sporthoz szorosabban-lazábban kötődő személy.

A párbajtőr csapatban két-két olimpiai és VB aranyat szerzett Schmitt Pál sportkarrierje után közgázós diplomával gyorsan menetelt fölfelé. Az Astoria Szálló igazgatóhelyettesi, majd a Népstadion főigazgatói posztja után 1983-ban az OTSH főigazgatója és a MOB főtitkára-, három év múlva elnöke lett. Totálisan kiszolgált mindenkit: első sportdiplomáciai tevékenysége az volt, hogy megindokolta a Los Angeles-i olimpia szocialista bojkottját, hogy ugye „nem volt garantálva a sportolók biztonsága”. Ezután elküldte tanulni három lányát abba a szörnyű országba, ahol senki sincs biztonságban. A gonosz kommunisták madridi nagykövetei pozícióval kínozták. 1998-ban felajánlotta az MSZP-nek, hogy jelöltjükként indulna a főpolgármesteri pozícióért. Ez nem jött neki össze, de kárpótlásul megkapta a berni nagykövetei posztot. Onnan azért rendelték vissza, mert kiderült, hogy a Fidesznek is felajánkozott. Lépten-nyomon hangsúlyozta is, hogy bár a Fidesz jelöltje, semmi köze a párthoz. Csúfos kudarca után viszont felajánlotta „függetlenségét” a

pártnak. Egyből alelnök, majd Brüsszelben delegációvezető lett. A kétharmados győzelem után az Országgyűlés elnöki székébe ültették, s pár hét elteltével köztársasági elnökké választották. *[Egyik credója az volt, hogy a változások motorja kíván lenni, s ezt be is váltotta: szakítva a korábbi államfői gyakorlattal,]* Alkotmányos és politikai vétőjogával egyszer sem élt. Inkább a magyar nyelv ápolásával foglalkozott a magyar nyelvvel és helyesírással kissé hadilábon álló „álamfő”. Így lett „a nemzet gojostola”, hiszen mindent aláírt, amit elé toltak. 2012. januárjában kiderült, hogy doktori disszertációja plágium. Közneveltség tárgyává vált, le kellett mondanía, de azóta folyvást kárpótolják.

2013 novemberében az Állami Számvevőszék neki ítélte a Hagelmayer díjat. Lengyel László szavai szerint: „egy szakmailag és emberileg egyaránt szuverén ember nevével visszaélve, allakájok és alkutyák kitüntettek szakmailag nem létező, emberileg hiteltelen főlakájokat és főkutyákat”. A szakmában kiemelkedő Hági ugyanis „mindent megtett egy alkotmányos jogállam fölépítéséért, a szakszerű és jogszerű pénzügyi szabályok kialakításáért és betartatásáért. Most olyanokat tüntettek ki nevével, akik mindent megtettek és megtesznek az alkotmányos jogállam lerombolásáért és a pénzügyek átláthatatlanná tételéért.” Egy évre rá az MTK 125 éves születésnapján Orbán Viktor életmű-díjjal tüntette ki a példamutató „sportembert”.

[S ezt már csak az a cinikus húzás tetézte, hogy „a nemzet gojostola” a nemzet sportolója lett, most pedig az Olimpiai Védnökök Testületének elnökévé nevezték ki. De hát miért csodálkozunk mindezen, ha nálunk mindenki beletörődik, hogy a kedves vezető falusi házához súlyos milliárdokért csicsás focistadi-on épülhetett, majd kisvasút is (a rossz nyelvek szerint már tervezik a metrót is...). Európában csak a kivégzett Ceausescu mert ilyen szemérmertlenséget elkövetni...]

Szentirmay László - Népszabadság, 2016. feb. 16. (10.o.)

[A kiemeléssel jelzett részeket kihagyták...]

Nyers Rezső

1984. V. 10.

(300 fő)

A reform lehetőségei Szükség van nagy lépésekre és radikálisokra is

Előzetes kérdéseink
Nyers Rezsőhöz:

- * A legutóbbi KB-ülésen a reform mérsékelt továbbfejlesztése mellett foglaltak állást. Kérjük, tájékoztasson a mechanizmus-vita jelenlegi állásáról!
- * Elégségesnek tartja-e a remélt későbbi gyorsabb fejlődés szempontjából a „kis lépések politikáját”, az „arany középutat”?
- * Mi a véleménye a (radikális) reform-közgazdászok szerepéről, tevékenységéről? (Az elmúlt három félévben a POLTÁR-okon hallhattuk Bauer Tamást, Tardos Mártont, Antal Lászlót, Lengyel Lászlót...)
- * A KGST hogyan befolyásolja a magyar reformtörekvéseket? A júniusi moszkvai csúcson mi várható? A lengyelek és a bolgárok mennyiben követnek, illetve támogatnak minket?
- * A gazdaság demokratizálódását mennyiben kellene követnie a politikai, társadalmi élet demokratizálódásának, az ideológiai, kulturális élet rugalmasabbá válásának (reformjának)? Van-e erre konkrét jel, illetve remény?

Nyers Rezső közel négy évi csend után '78 februárjában a POLVAX-on az I-es előadóban 600 fő előtt szólalt meg először nagyobb hallgatóságnak. Az elmúlt években mind gyakrabban szerepel közgazdasági, ideológiai konferenciákon, előadásokon, a sajtóban. Néhány példa legutóbbi cikkeiből, interjúiból. /.../*

* Klub Közlöny, 1984. V. 9. (2. o.)

„Az új gazdasági mechanizmus atyja” azzal kezdte, hogy 1978-ban és most is szívesen jött el. (Hat éve a POLVAX klubban szólalt meg először nagy nyilvánosság előtt félreállítása, a reform visszafogása óta.) Mint rámutatott, '78-ban könnyebb helyzetben volt, mert sokkal inkább kritikai volt az álláspontja, és kritizálni könnyebb. Ironikusan megjegyezte, ha valaki rögzítené szavait, az lehetőleg ne adja át se a hazai, se a külföldi sajtónak... Szavaival nagy

mosolygást keltett, különösen hogy a közel egyórás bevezető után úgy tűnt, mintha egy nagylétszámú sajtókonferencián lennénk: kérdezett a Magyar Rádió, a Magyar Hírlap, a HVG, a Napi VG munkatársa – persze mind volt közgázósok, többen polvaxos „törzstagok”. Ők is – mint a

NYERS REZSŐ
(1923–2018)

Szociáldemokrata nyomdász, pártmunkás, a kommunistákkal történt 1948-as kényszerezegyesülés támogatója. 1956 előtt középvezetői tisztségekben, 1960-tól pénzügyminiszter, 1962-től az MSZMP KB titkára, 1966-tól a Politikai Bizottság tagja. E tisztségeiben az új gazdasági mechanizmusnak nevezett irányítási reform „atyja”. A reformellenes vonal győzelme után 1974-ben vezető tisztségeit elvesztette, az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének igazgatója lett. 1989-ben államminiszterként visszakért a kormányba, Kádár János felmentése után pedig a párt utolsó néhány hónapjára az MSZMP elnöke lett. 1989 októberétől 1990 tavaszáig ő volt az MSZP első elnöke. 1958 óta volt országgyűlési képviselő, az MSZP listájáról a rendszerváltozás után is kétszer bekerült a parlamentbe. 1998-ban vonult vissza a politikai életből.

(Fotó: Fáth Péter 1984)

további kérdezők – elsősorban a reform tömegtámogatásának a vezetés általi igénylését firtatták, illetve annak szükségességét hangsúlyozták; egyúttal kifogásolták a reformmal kapcsolatban is jelentkező hiányos tájékoztatást.

Bevezetőjében Nyers Rezső üdvözölte, hogy a Központi Bizottság a reform folytatása mellett foglalt állást, még ha nem is gyorsan. Történelmileg nézve még tisztázatlan, mi történt 53-ban, 53 és 56 között, 56-57-ben és 72-78-ban. A reformpolitika 53-ban, Sztálin halála után kezdődött, bár 53 és 56 között nem voltak reformok. Van, aki szerint 56-57-ben restauráció történt, mások – köztük ő is – úgy látja, ekkor hagytunk fel a sztálinista politikával és gazdaságpolitikával is, és ez tette lehetővé, hogy eljussunk a mechanizmus reformjához. 72-és 78 között megállt a reformfolyamat, politikai tisztázatlanság volt, de szerencsére institucionálisan nem csináltak vissza semmit. Jó, hogy 78-tól lehetővé vált a folytatás. Rámutatott, hogy a mostani állásfoglalás mögött egy kétéves munkával kidolgozott, kerek koncepció van. Az iránymeghatározásban

szumok híve, de „jobb lenne a nagy lépések politikáját folytatni”. A POLTÁR-okon is szereplő reform-közgazdászok szerepét pozitívnak nevezte, – mint mondta – „minden reformnak nagy szüksége van radikálisokra, és kellenek hívek, akik megalkuvásmentesen harcolnak érte”.

A reformista gazdaságpolitikus hangsúlyozta, hogy ha nem történik meg a politikai élet demokratizálódása, az gátolja a gazdaságát is. Persze hozzátette, hogy a politika nem csak gátolhatja, hanem ösztönözheti is a gazdasági folyamatokat.

Kérdésekre válaszolva elmondta, lehet, hogy változás lesz a minisztériumi rendszeren belül, elvetették a gazdasági csúcsmisztérium tervét, de ágazati irányításra szükség van. Rámutatott, a reformokat azokkal a tökéletlen, gyarló emberekkel kell megvalósítani, akik egy kicsit félnek is tőle. Ha felülről nem indítjuk meg a reformokat, akkor nem lesz semmi. Mint mondta, 43 éve szocialista, de hisz abban, hogy a nép az isten... Reméli, hogy sikerül egy mozgalmat kiváltani.

Elismerte, hogy nem megfelelő a tájékoztatás, így a reformmal foglalkozó határozat még a Népszabadságban sem jöhetett le teljesen, csak a Társadalmi Szemlében és a Pártéletben. A döntést azzal próbálta védeni, hogy nem akarnak nagy várakozásokat kelteni az emberekben, hiszen az életszínvonal így is csökken abban az évben; másrészt nem akarják, hogy nemzetközileg nagy feltűnést keltsenek.

Rámutatott, a KGST-n belül a kis szocialista országok integrációjának, „közös piacosodásának” nincs realitása politikai okokból.

A várható lépésekkel kapcsolatban Nyers Rezső kijelentette: a vállalati jövedelempolitikáról van a legkidolgozottabb koncepció, megszűnnek a „papír-nyereségek”, foglalkoznak a szanálás, a csőd problémájával, egy több-rétegű keresetszabályozási rendszer kidolgozásával, illetve a pénzügyi és bankrendszer reformjával is. Bár egyelőre az egyszintű bankrendszer hívei győztek, az állásfoglalásba bevették távlatilag a kétszintű koncepciójának részleteit is.

(Sz. L.)

VISSZHANG

Érdemes volt várni a az egyik legemlékezetesebb POLVAX-vendégre: Nyers Rezső kitűnő – az 1978-ashoz hasonló színvonalú – beszélgetéssel zárta a POLVAX harmadik félévi sorozatát. Telt ház volt, főleg idősebbek, felsősök, volt közgázósok és ismét sok oktató várta az újból előtérben lévő politikus-gazdasági szakembert. Mindannyian megnyugodva hallhattuk, hogy a mechanizmus-vita eldőlt a párt KB áprilisi állásfoglalásával. Erre a megnyugtatóra annál is inkább szükség volt, mert az állásfoglalás eddig olvasható változata meglehetősen általános, homályos, és nem utal lényegi reform-változásra. Ennek – úgymond – az volt a célja, hogy itthon ne keltsen fölösleges várakozást, illetve külföldön nagy feltűnést. Ez persze sajnos továbbra is azt jelzi, hogy kis-korúnak tekintik a magyar újságolvasókat, de ami a meglepő, még a külföldet is!

Nyers személyéről az őt kevésbé ismerők is megtudhatták, a többiek pedig megerősíthették eddigi benyomásait, hogy egy szimpatikus, izig-vérig profi politikusról van szó, aki két évtized óta meggyőzően képviseli a reform-politikát. A nyugati sajtó „kommunista reformernek”, „a gulyás-kommunizmus atyjának” nevezi hatvanas évekbeli kiemelkedő tevékenysége alapján. Re-

mélhető, hogy a nehéznek induló nyolcvanas években nemcsak elképzelései valósulnak meg, hanem személye a döntéshozatalban is méltó helyre kerül.

(oszkár)*

1978 – 1984: a két évszám Nyers Rezső POLVAX- illetve POLTÁR szereplését jelzi. Ugyanarról beszélt mindkét szer, de mégis mennyire másképp! '78 a remény-, '84 a bizakodás éve Nyers Rezső számára, aki jó politikusként tudja, hogy most már nem a kritikának, hanem a pragmatikus megállapításoknak jött el az ideje. Feleslegesen nem kell senkit megbántania, hiszen amit megnyerhet a vámon, elveszitheti a réven. Tipikus „népfrontos” megnyilvánulás volt ez a részéről. Csak az a baj, hogy a közgázós hallgatókat már kezdi „megfertőzni” az úgynevezett „szélsőséges” – Nyers szavaival – „következetes” reformközgazdászok gondolatrendszere. Talán ezzel magyarázható, hogy szó sem volt túlfűtött légkörről, és a kérdezők zöme a Népszabadság oldalain hiába keresett információkat igényelte, elsősorban az áprilisi gazdasági reform-KB-ülésről.

(P. Z.)*

* Klub Közlöny, 1984. V. 18. (2-3. o.)

A Közgazdász címlapján

nincs kompromisszum, mérsékeltnek csak a taktika nevezhető, a lépések sorozata, amelyekkel be akarunk lépni a reformfolyamatba.

Óriási tanulságot jelent, hogy Liska Tibor koncepciójából van, ami ki lett, illetve ki lesz próbálva. Végül is meg kell alapozni a piaci önszabályozás elvét. Ő a kompromisz-

A BEFŐT

Belügyes segítség a KISZ-nek

A Közgázosok és a KISZ központ képviselői novemberben kezdték konkretizálni a BEFŐT, KISZ-es elnevezéssel EFIN, programját. Jobbágy Gyula a klubosok közül az "öregket": zömében az 1978-ban belépőket a BEFŐT és a vele szinte egy időben tervezett ILLES nosztalgia koncert szervezésével bízta meg, a fiatalabbaktól, a 'golyáktól' pedig a klub programjainak szervezését, a napi feladatok elvégzését kérte, persze azzal a nem titkolt céllal, hogy gyűjtsenek tapasztalatot a stafétabot átvételéhez.¹

A BEFŐT politikai tanácskozására négy szekciót javasoltak; oktatási kérdések, szociális problémák, a demokrácia megvalósulása az egyetemen és végül a kulturális helyzet. A megbeszéléseken a KISZ apparátusának képviselői egyre többször kezdtek el diktálni, s közölték, hogy a politikai tanácskozás nem másfél nap, később, hogy nem egy teljes nap, hanem rövidebb idő: csak egy március 20-i délutáni tanácskozás lesz. Továbbá nem tartják döntéshozó partnernek az egyetem és főiskolák képviselőiből álló, az előkészítéssel hónapok óta foglalkozó Intermáter Köz-művelődési Irodát.

A közgázosok ekkor elhatározták, saját maguk szervezik meg a BEFŐT-öt. December elejétől elindult a párhuzamos szervezés, a közgázosok mellett főleg az ELTE és a Műegyetem (BME) hallgatói voltak a legaktívabbak. Három csoport alakult, az első a politikai tanácskozást készítette elő, a második az egyetemi szervezés és propaganda ügyeit vitte, és a harmadik, főleg jogászokból álló társaság, amely a „maximális program”, egy érdekvédelmi diákszövetség létrehozásán dolgozott volna. Jobbágy szerint őket provokálva próbálták azt terjesztetni, hogy egy Független Ifjúsági Szövetséget próbálnak szervezni. Ők azt persze 'csak' a KISZ-szel párhuzamosan működő szervezetként képzelték el, amelynek minden egyetemista automatikusan a tagja lett volna. Mint mondták, nem irányult a KISZ ellen és nem is akart ellene direkt módon fellépni. A téli klubbátorban is fölmerült az önálló diákszervezet elképzelése, igaz csak egy-két résztvevő volt mellette, a többiek hallgattak. Végül elfogadták az Általános Diákszövetség tervét, amely a KISZ-től függetlenül az Állami Ifjúsági Bizottság fennhatósága alatt működne.

Az egyetemi vezetők folyamatosan kaptak tájékoztatást a KISZ-es pártközpont, továbbá a Belügyminisztérium részéről. A közgázos tartótisztek, akik egyébként is gyakran megjelentek az egyetemen, ekkor már szinte napi vendégek voltak.

Először még azon is vitatkoztak, hogy ki legyen a politikai vita levezetője, a KISZ által javasolt személyt Gyula elfogadhatatlannak tartotta. A KISZ-esek javasolták, hogy a tanácskozás beharangozó kiadványának legyen Tájékoztató a címe, Gyulának azt akarták, hogy legyen inkább 'MÁS'. A közgázosok elképzelése szerint ezt a Klub Közlöny felelős szerkesztője szerkesztette volna, s ez nötte volna ki magát egy közös budapesti diáklappá.

Végül 1982-ben meg is jelent két száma, de az egyes klubprogramokon kívül más semmi érdemi nem jelent meg benne.

Az Általános Diákszövetség kizárólag egy érdekvédelmi szervezet lett volna, amelynek minden egyetemista és főiskolás automatikusan tagja lett volna, vagyis nem kellett volna belépnie senkinek, s emellett mindenki tagja lehetett volna más politikai szervezetnek, így a KISZ-nek is. Gyula szerint ezt a KISZ-esek természetesen úgy értelmezték, hogy ez az ő félreállításukat vagy tagadásukat jelentette volna.²

Ekkor már Budapest-szerte beszélték, hogy a közgázosok független diákszervezet létrehozására készülnek. Érdekes párhuzam, s nyilvánvalóan ez is közrejátszott a BM III/III-as részlegének hihetetlenül vehemens reagálásában, hogy épp ekkoriban ért döntő szakaszába a lengyelországi Lodzban a diákok sztrájkja, amelynek épp az volt a fő célja, hogy hivatalosan is ismerjék el a diákok szövetségét. S ott ez sikerült is: a lengyel felsőoktatási miniszter végül is aláírta a diákszövetséget engedélyező megállapodást.³ Az előzményekhez tartozott, hogy december elején viharos jelenetek történtek az ELTE bölcsészkarának máskor igen unalmas diákszékesületén. A korábbi tanácskozások 30-40 résztvevője helyett ennek tízszerese jelent meg. A Kari Híradó 1981 februári száma szerint azért hívták össze a gyűlést, hogy megvitassák a kötelező tárgyak reformját, s tulajdonképpen az egyetem vezetése akart nyomást

gyakorolni az egyetemisták elégedetlenségének demonstrálásával a minisztériumra az óraszámok csökkentése érdekében. A diákok azonban nem igazán tartották be a napirendet, és a vita egyre inkább áttolódott az érdekvédelem és a diákönkormányzat problémái felé. Az egyre hevesebb diákok végül vállalták a nyílt konfrontációt, s követelték, hogy válasszanak bizottságot, amely figyelemmel kísérené a diákszékesület határozatainak végrehajtását. Az elnök, Ancsel Éva filozófus egyetemi tanár azonban közölte, hogy nincs joguk sem bizottságot felállítani, sem pedig határozatot hozni. Ez az általános taktika érvényesült később a BEFŐT tanácskozásán is, ahol az elnöklő KISZ-es vezető egyszerűen közölte, a tanácskozásnak nincs joga határozatot hozni...

Az egyeztető egyetemi tanácskozásokon február 21-én még úgy tűnt, sikeresen folyik az előkészítés, de egy hét múlva a soros előkészítő ülésen az addig hangadó Jobbágy már nem jelent meg. Gyorsan elterjedt a pletyka, hogy a BM erőteljesen rászállt, ami igaz is volt, valaki még azt is tudni vélte, hogy kirúgták. (Ez persze csak később történt meg...) Mindenesetre a március 20-i BEFŐT-ig senki nem látta őt a társegyetemek részéről. Az előkészítő tanácskozásra meglepetésre betoppant a Közgáz rektora, Csizmadia Ernő is, aki egy társával éppen „csak arra járt”. Csak akkor szólalt meg ingerülten, amikor a diákok fölvetették, lehetővé kéne tenni, hogy a hallgatók véleményez-

hessék az oktatók munkáját, amit ő azonnal elutasított. A következő előkészítő ülésen a KISZ budapesti bizottságának munkatársa először barátságosan megveregette a diákok vállát, azt hangoztatva: „aggódva jöttem ide, azt hittem, ellenséges szándékaitok vannak, de látom, jóindulatú gyerekek vagytok...”⁴ Gyorsan hozzátette, a gyűlésen az elnökséget a KISZ fogja adni, felkértek két elvtársat, hogy tartsanak bevezető referátumot, de határozatot nem fognak hozni és bizottságot sem választhatnak. Ez világossá tette, hogy a több egyetemről hetekig lelkesen tárgyaló diákok teljesen feleslegesen szervezkedtek, úgyis az történik majd, amit a KISZ-esek akarnak. Ezután volt még egy tanácskozás alig egy héttel az esemény előtt, de ott már érdemi dolgokról nem esett szó, a hallgatók csak plakátokat festettek...

Mindez persze előre vetíthette a BEFŐT kudarcát, de mégsem volt hiábavaló, mert a KISZ-eseknek nem lehetett nem figyelembe venniük a diákok valós követeléseit, főleg a tanulmányi és a szociális kérdéseket. Mindenesetre a biztonság kedvéért az elvtársak március 18-ra a köztársaság téri székházba hívták össze az egyetem és főiskolák megbízható kádereit, és aktív részvételüket kérték, mert attól lehetett tartani, hogy a 20-i tanácskozáson egyesek esetleg fölvetik a független diákszervezet ügyét. Az elvtársi mozgósítás sikeres volt, de ez csak akkor derült ki, amikor a már egy órától gyülekező diákok előtt kitarultak

Közel ezren a BEFŐT-ön (fotó: Urbán Tamás)

3 Szilágyi Sándor: Tétova zendülők – Beszélő. 1981. október (3. szám).

4 Ugyanott... – Szilágyi: Tétova zendülők...

1 Pap Zoltán: Egy egyetemi akció anatómiája – kézirat, 1985. (19-20.o.)

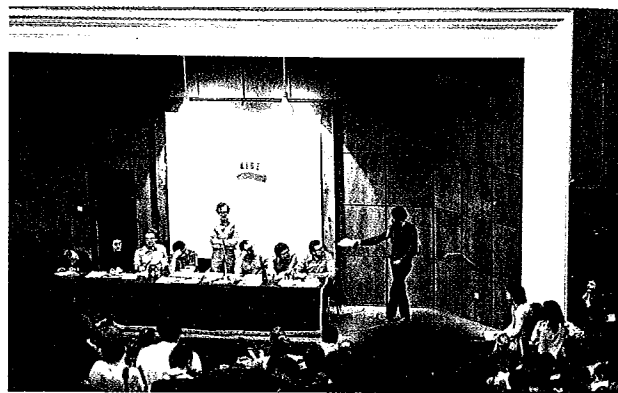
2 Ugyanott, Pap: Egy egyetemi akció... (23. o.)

a nagyelőadó bizonyos ajtajai. Kiderült, hogy 50-60-an – főleg az Orvosi Egyetem meglehetősen dogmatikus aktivistái és rendőrtisztai főiskolások – már bent ültek az első sorokban, amikor az első résztvevők pont kettőkor bemehettek. Később kiderült, hogy ezt a csoportot előzetesen ügyesen kiképezték, hogy hangos tetszésnyilvánításban törjön ki, ha a KISZ-nek tetsző felszólaló beszél, és fűtyüljön, dobogjon, ha valami rebellis gondolatot vetnének föl. Egyes becslések szerint 8-900-an zsúfolódtak össze a karzaton, volt, aki szerint akár ezren is lehettek.

Végül Bárd András, a KISZ osztályvezetője nyitotta meg a tanácskozást, s ismertette a napirendet: „tanulmányi, szociális és önkormányzati témák kerülnek napirendre”. Lényeges volt a sorrend, az volt a cél, hogy a tanulmányi kérdésekkel kifárasztják a résztvevőket, s persze ők döntötték el, hogy a két referendum után ki kaphat szót. Rögtön meg is adta a szót – ahogy mondta: ‘Sándor Petinek’ a Közgáz Tudományos Szocializmus tanszék ifjú oktatójának, aki egyébként valóban kritikusan sorolta a diákok sérelmeit. Szóba hozta a felvételi és a képzési rendszer anomáliáit, s elismerte, hogy a hallgatók nem szólhatnak bele az oktatás kérdéseibe, az ideológiai tárgyak alapos reformra szorulnak, nincs elég kollégiumi férőhely, az ösztöndíjak elértéktelenednek és a diákok jogi helyzetében is hátrányos megkülönböztetések tapasztalhatók. A KISZ részéről ez meglepően progresszív bevezető volt. Utána ‘Vass Laci’ a KISZ KB egyetemi és főiskolai osztályának munkatársa tartotta a másik referátumot, de ebben már főleg közterek hangoztak el, és a közönség ezt nem igazán fogadta tetszéssel. Többen beletapsoltak, majd az ütemes taps miatt az előadó nem is tudta folytatni. Pap Zoltán a tanácskozás után alig négy évvel megszólaltatta mindkét oldal résztvevőit, s a KISZ-esek el is mondták neki, hogy a KISZ felső vezetői közül is többen előzetesen átnézték és jóváhagyták a két fiatal közgázos oktató referendumát, köztük a fő úttörő, Szűcsné Zsuzsa, aki a KISZ-es munkatárs ironikus szavai szerint ‘10 éve nem látott egyetemistát’. Végül a volt közgázos Nagy Sándor hagyta jóvá a végleges szöveget. Fontos kérdésük volt, hogy a 12 pontban összefoglalt vázlatnál vonjanak össze két részt, nehogy a ‘12 pont’ bárkit is emlékeztessen az 1848-as vagy pláne az 1956-os 12 pontra...⁵

Bárdék persze ügyesen kiválogatták a hozzászólókat, akik semmitmondó közhelyeket mondtak csak el – miközben egyre nőtt a feszültség, a várakozás, hogy mikor kerülnek sorra a valóban érdemi kérdések, főleg a diákönkormányzat témája. Csak olaj volt a tűzre, hogy a odaküldött bértapsolók lelkesen üdvözölték a ‘hivatalos’ felszólalókat, így Bárd szövege is a SOTE mellett ülő KISZ-titkáranak, hogy állítsa már le társait.

A felszólalásra várakozó diákoknak ott kellett ácsorogniuk a pulpitus előtt, amikor a műegyetemista Kelemen Gábor előre ment és megragadta a mikrofont. Közölte,

Kelemen Gábor előrerukkolt (fotó Urbán Tamás)

hogy a programfüzetben azt olvasta, ez egyetemisták és főiskolások találkozója. „Akkor mit keres itt a KISZ emblémája” a pulpitus fölött? Hiszen az ország lakosságának tíz százaléka nevezi magát kommunistának, s a teremben sem lehet nagyobb az arányuk.” Az elnöklő Bárd ekkor közölte, hogy megvonja tőle a szót, s várjon a sorára, amíg beszélhet. A közönségnek azonban tetszett a bátor fellépés, és többen bekiabálták, hogy hadd beszéljen! Végül egy bölcsészhallgató igen hangosan bekiabált, hogy tartsuk tiszteletben a napirendet, s ekkor Gábor visszakullogott a helyére a sorban.

A következő felszólaló, a közgázos Balogh Katalin már finoman vetette föl az öntevékeny érdekvédelmi munka lehetőségét, s az előző napi kulturális tanácskozásra utalva még hozzátette, miért ne lehetne öntevékeny érdekvédelmi csoportokat, akár öntevékeny politikai csoportokat is létrehozni? Hozzátette, erről érdemes lenne most szavazni, amit lelkes taps követett. Bárd persze gyorsan lehűtötte a reményeket, szó sem lehet szavazásról, hiszen a tanácskozást nem illeti meg döntési jog. Katalin persze hozzátette: „ennyi ember azért már csak dönthetne...”, s azzal a helyére ment.

Bárd gyorsan megadta a szót a SOTE egyik KISZ-vezetőjének, aki büszkén említette, hogy náluk 93 százalékos a KISZ szervezetsége. A gúnyos fűty és taps után őt kö-

A lelkes résztvevők (fotó: Urbán Tamás)

vetve az ELTE bölcsész kari agit.prop. titkára meglepetésre vitába szállt az előző felszólalóval, s rámutatott: „tudomásul kell venni, hogy másutt nem ilyen magas a tagok aránya, és együtt kellene működni a KISZ-en kívüliekkel”, – úgymond – ‘népfrontos’ viszonyt kellene kialakítaniuk. Szóba hozta az ideológiai tárgyak oktatásának reformját, s végül finoman célozott rá, hogy a „szovjet vezetők nem fogják jó szemmel nézni, ha a tanácskozás nagyon megszire megy...”

Négy óra elteltével már érezni lehetett, hogy nagy ‘durranás’ nem várható, és elkezdtek távozni a résztvevők. Nyolckor már csapatosan mentek haza vagy a közeli, Nagycsarnok melletti Pipa utcai ‘Pipa Tanszékre’ (a közgázosok egyik törzskocsmájába), s a tíz órai záráskor már csak a legkitartóbb 300 érdeklődő volt jelen. Sok érdekes ezután már nem történt.

Végül is Bárd András büszkén jelenthette főnökeinek, hogy a nagy izgalommal várt tanácskozás, szóhasználatuk szerint az EFIN sikeresen lezajlott, sikerült nagyobb botrány nélkül megrendezni, és semmiféle bejelentés nem történt a BM által állandóan felhozott Független Ifjúsági Szövetség megalakításával kapcsolatban. Fejti György első titkár már korábban hangsúlyozta egy belső KISZ-es értekezleten, hogy „ez a rendezvény nem az egykori EFIN-ek sorába tartozik, hanem az ellenzékkal való megmérettetésnek tekinti”.⁶ S ez kardinális kérdés volt a legfelső pártszinten is: például Óvári Miklós (a párt ideológiai titkára) a KB március 26-i ülésén így fogalmazott: „A közeli napokban azzal kísérleteztek, hogy létrehozzanak egy KISZ-től független érdekvédelmi diákszervezetet, gondolom, lengyelországi mintára. Ezt sikerült megakadályozni, s ha a KISZ- és a pártszervek megfelelően foglalkoznak az ügygel, akkor a jövőben sem tudnak eredményt elérni. A múlt héten voltak az egyetemi ifjúsági napok Budapesten, s elkezdődnek a KISZ küldöttértekezletek. Ezek politikai fórumok. Az eddigiek azt mutatják, hogy a jelzett kísérletek hangot kaptak, de elszigetelődtek, mert a pártszervek, a KISZ-szervezetek felvonultatták a maguk erőt. Ez fontos tanulság: ha jól felkészülünk, akkor szembe tudunk szállni az ilyen nézetekkel.”⁷

Mondhatjuk, a BEFÖT elbukott, szervezőinek látszólag igen nagy kudarcot okozva, a fő szervezőnek, Jobbágy Gyulának pedig ez elbocsátást, majd tízéves ösztöndíjot jelentette. Ugyanakkor megmutatta, hogy a diákok képesek az önszerveződésre, hogy közösen meg tudják fogalmazni törekvéseiket. S a KISZ-ben is kiderült, hogy köreiken kívül nem csak tudják, hanem meg is fogalmazzák, hogy ‘meztelen a király’ és a jövőben már nem lehet ugyanúgy blöffölni és demagóg jelszavakat harsogva sikereket jelenteni fölfelé. Érdekes módon ezután a Közgáz KISZ szervezetének hangvétele is gyökeresen megváltozott, erősebbek lettek a belső kritikus hangok is, és ezt jól

Szabó Gyuri felszólalása (fotó: Urbán Tamás)

nyomon lehet követni kiadványaikban is, például a KISZ-t reménytelenül is reformálni akaró B. Kiss Tamás által szerkesztett Periszpók című füzetekben.

Ami a szervezőket illeti, Jobbágy Gyulán kívül másnak nem igazán esett bántódása, bár személyi lapjukra bizonyára rákerültek a stigmák. Gyula úgy látszik vonzódott az abszurd helyzetekhez, hiszen kirúgását úgy tudta meg, hogy a tanároknak járó félárú vasúti igazolvány meghosszabbításakor a munkaügyön megjegyezték: „minek ez neki, ha már ügyis kilép az egyetemről...” Gyulát a BM sürgetésére először elbocsátották, majd miután tanszék-vezetője, Poller Imre és Szarvas László párttitkár felkeresték Poller ifjúkori mozgalmár társát, Óvári Miklóst, sikeresen meggyőzték, hogy Gyula nem ellenség, jót akart, csak hát ‘nem épp a legjobb módon...’ Ekkor még sikerült visszavenni, de csak azzal a feltétellel, hogy nem taníthat az egyetemen. A kirúgás és feltételes visszavétel azonban hamarosan megismétlődött. Később, felajánlottak neki osztályvezetői állást a filmgyárban és a hanglemeggyárban. Miután ezeket nem fogadta el, a hatalom bekenyített: közölték vele, hogy soha többé sem közigazdászként, sem oktatóként nem kaphat állást sehol. Volt középiskolás osztályfőnöke történelemtanári állást ajánlott neki, mire rögtön pártfegyelmit adtak neki. Aki kutatói munkát akart szerezni számára, azt majdnem kirúgták emiatt. Gyula körül egyre fogyott a levegő, s gondolkodni kezdett, hogy Torontóban élő rokonaihoz utazna, hogy a híres egyetemen folytassa tanulmányait. A University of Toronto dékánja, aki korábbi kanadai tanulmányai révén személyes ismerőse volt, többször is elküldte az egyetemi regisztrációs csomagot, azonban ezek rendre nem érkeztek meg. Azután egyszer csak megkapta az összes levelet.

A BM közgázos tartótisztje Kazinczy Gusztáv megke-reste, és egy találkozóra invitálta az Új Várklub kollégium egyik szobájába, ahol először egy állambiztonsági ezredes üvöltözött vele, hogy államellenes szervezkedés miatt akár börtönbe is kerülhet, végül halkabbra fogva felajánlotta, hogy inkább menjen el az országból. Kanadában, amikor

5 Pap Zoltán: Egy egyetemi akció... (36. és 46. o.)

6 Pap Zoltán: Egy egyetemi akció... (42. o.)

7 Idézi Szilágyi Sándor: Tétova zendülők... – Beszélő 1981.

megérkezett, már mindent tudtak róla. Szerencsére nemcsak diák, hanem hamarosan oktató lett a patinás Torontói Egyetemen, s diákokat tanított egy évtizeden át.

Egyszer jött csak haza 1985. végén, amikor is nem akart fellépni a Neoprimitív együttes jubileumi 10 éves koncertjén a Ráday Klubban, bár ott volt... Nem akarta kockáztatni, hogy hátha mégsem engedik ki az országból vissza Ka-

nadába. Csak 10 év elteltével költözött vissza családjával, miután elfogadta az akkor épp szárnyaló Kontrax közreműködéssel felajánlott üzletfejlesztési igazgatói állását. Mert hogy közben Torontóban a fellendülő IT iparban is komoly tapasztalatokat szerzett, hiszen ott sem fizetik agyon az egyetemi oktatókat. Azóta is kanadai állampolgár, de azért már hazatért.

A BEFŐT előtt

Feljegyzés a IX. Kerületi Pártbizottságnak*

1981. feb. 27-én a BM illetékesei tájékoztatást adtak Csizmadia Ernő rektor, Ádám László KISZ-titkár és az én számomra a budapesti egyetemi hallgatók találkozójának előkészületei során tapasztalható rendellenességekről. Megtudtuk, hogy Jobbágy Gyula hivatalos megbízásától eltérő szervezést folytat. Kezdeményezte, hogy több budapesti egyetem képviselője összejöjjön az MKKE-n és ott megbeszéljék, hogy kik milyen témákról szólnának hozzá, milyen javaslatokat terjesszenek be. Erről nem értesítette sem az egyetemi, sem a budapesti KISZ-bizottság illetékeseit. Saját hatáskörükben jelentették meg a rendezvény megszervezésének a tervét a Klub Közlönyben, illetve a Közgazdászban, és elküldik tájékoztatójukat a többi egyetemi laphoz is. A BM tájékoztatójából megtudtuk azt is, hogy egyesek a központi rendezvényt egyetemi rétegszervezet, illetve a KISZ-től független ifjúsági szervezet megszervezésének kikiáltására akarják felhasználni. Ehhez nagyban hozzájárulhatott Jobbágy Gyula nézete, mely szerint „a KISZ bizalmi válságban van, nem képes az egyetemisták érdekeit határozottan képviselni, a hallgatók elfordultak a KISZ-től, és nem bíznak abban, hogy a megfelelő változásokat el tudná érni. A jelenlegi helyzetért a KISZ (egyetemi, budapesti és országos) vezetői személy szerint is felelősek, ők tehát nem is akarják megváltoztatni az állapotokat. Ezért van szükség valami más garanciára, amely kikényszerítené az átalakulást.” A BM illetékesei tájékoztattak arról, hogy ezeket a nézeteit az egyetemen kívül, más helyeken is hangoztatja. Megállapodtunk abban, hogy az „illegális” előkészületi megbeszélésekre Rektor elvtárs, illetve a KISZ-bizottság titkára személye-

sen is elmegy, részben tájékozódás, részben befolyásolás céljából. Megállapodtunk abban, hogy J.Gy.-val a pártbizottság titkára beszél.

A feb. 21, 28, és márc. 7-i előkészületi üléseken részt vett Rektor elvtárs helyettesével, Szuhay Miklóssal, márc. 7-én pedig Ádám László. Ezen elsősorban az egyetemisták helyzetéről, szociális, tanulmányi problémáiról volt szó, s értékes javaslatok is elhangzottak a felsőoktatás továbbfejlesztésére. Volt azonban irreális, demagóg javaslat is. Ugyanakkor a résztvevők nem elsősorban a KISZ szerveire, hanem a hallgatók önálló bizottságaira, pl. egyetemi tanácsok hallgatói tagságára, pl. külön választott ellenőrző bizottságra építenék a javaslatok megvalósítását.

Márc. 4-én beszélünk J. Gy.-val, ezen részt vett Szuhay Miklós rektor-helyettes, Ádám László KISZ-titkár és Poller Imre agit-prop. titkár is. Csak rákérdezésre ismerte el, hogy 'más úton is készülődnek', amit a fenti érvekkel igyekezett bizonyítani. A fentiekre tájékoztattam Bárd Andrást, a budapesti KISZ-bizottság titkárát. Elmondtam, hogy a tanácskozáson személyes pártmegbízás alapján részt vesz egyetemünk 12-15 oktatója, olyan szakemberek, akik a felvetődő kérdésekre szakmailag felkészült válaszokat tudnak adni. Ezen kívül a KISZ-bizottsággal közösen felkészítünk 15 hallgatót, akiket tájékoztatunk a tanácskozás céljáról, az előkészületek tapasztalt jelenségeiről, és megbeszéljük velük a konstruktív javaslatokat. A párt alapszervezetek mozgósítják a hallgatói párttagokat a vitában való aktív részvételre. Tudomásunk szerint más egyetemek párt- és KISZ-bizottságai is hasonló kezdeményezést tettek.

dr. Szarvas László PB-titkár

* A dokumentumot Szarvas László adta át közlésre.

A klubosok „bátrak és viharverték”

A klub pár tucat főből álló lelkes „köménymagja” egy összetartó baráti társasággá nőtte ki magát, s törzs-tagjai a mai napig tartják a kapcsolatot egymással, rendszeresen találkoznak. Közülük sokan igazi barátok, néhányan házastársak lettek. Hosszú évek óta minden év májusában külön klubos találkozó van Szentendrén, ahol a bográcsozásra és beszélgetésre többen régebben gyerekeiket, ma már unokáikat is elhozzák...

A klubosok tevékenysége 1981 tavaszán két nagy, többhónapos szervezéssel előkészített eseményben csúcsosodott ki: az egyik egy nagy kudarc, a széles körű állambiztonsági intézkedések és egyértelmű fenyegetések közepette előkészített, illetve belügyi és KISZ-es együttműködéssel kiherélt BEFŐT, a másik pedig egy óriási siker, a sportsarnoki Illés koncert volt. Érdekes megnézni a legendás buliról készült „Koncert” című filmben a sztár zenészeket kísérő csillogó szemű klubosokat...

S persze az sem volt véletlen, hogy a legaktívabb klubosok neve gyakran szerepel az ügynöki jelentésekben, és a tartótisztek néhányuk megfigyelésére külön utasítást adtak. Így megbízták a besúgókat, hogy barátkozzanak velük, próbáljanak beépülni a klubba, a Közöny szerkesztőségébe, vegyenek részt találkozóikon és persze jelentsék, ha bármilyen „ellenséges” tevékenységet tapasztalnak.

A különböző programok megszervezése és lebonyolítása mellett a klubosok egyik fő feladata a szerda délután-

nonként összeállított heti klubújság, Klub Köz/öny szerkesztése volt.

Hidvégi Gábor találta ki a nevet, s egy évig (diplomájáig) szerkesztette a kiadványt, amelyet 1977. február 21-től az egyetem házi sokszorosító üzemében általában 500, később akár 1.000 példányban, 4-8 (nagy ritkán akár 10, sőt 12) oldalon állítottak elő. A rendszerváltásig az egyik legbátrabb egyetemi lapnak tekinthető Közgazdász mellett 1977 és 84 között a közgazdosok tájékoztatásában legalább olyan fontos szerepet játszott a Közöny.

A kétheti egyetemi lapot, a Közgazdászt 1972-től több mint húsz éven át készítő Halay Edit felelős szerkesztő – a kor öncenzúrák viszonyaihoz képest – bátran szerkesztette a lapot, és egy összetartó közösséget, szakmai műhelyt összehozva irányította az újságírásra vállalkozó diákokat. Az akkori viszonyokhoz képest gyakran éles megfogalmazások miatt többször is figyelmeztetésben részesítették az egyetem vezetőit. A POLVAX estekről természetesen gyakran volt szó a Közgazdászban, s említsük meg néhány munkatársát (akik közül sokan szereztek nevet akár a médiában, akár más területeken): Agg Zoltán, B. Kiss Tamás, Bajusz Károly, Borsi László, Dezséri Kálmán, Eszes István, Fáth Péter, Föld S. Péter, Gervai Pál, Halász Géza, Kocsi Ilona, Komócsin Sándor, Körtvélyes Éva, Kun Zsuzsa, Lux Walter, Molnár Gabi, Molnár Patrícia, Morcsányi Géza, Nagy Gábor, Nagy Katalin, Pál Kata, Petrich Ákos, Pullai Árpád, Sass Ákos, Vona Annamária, Zimányi Zoltán és sorolhatnánk.

Klub Közöny

1. évf. 1. szám 1977. II. 21.

Vezérciki

MEGJELENTÜNK! De nem követjük el
hogy - hiábavalóan - munkatársakért
szont. Eddig a viták, s egyes/néha
részletkérdéseknek tartott ügyek egyetle
POLVAX volt. Most egy további /írásbeli/
szeretnénk adni mindazoknak, kik igényt
javaslatot is tennének néhány vezércikire:
a ZSIBI KLUB-ot? - Valóban a
kált verekedést a
...vagy amit akar-
tok...

azt a baklövést,
esedezzünk. Vi-
indokolatlanul/
igazi fóruma a
lehetőséget
tartanak rá.
- Mivé tettük
Bakáts téri galéri provó-
KÖZGÁZ KLUBBAN?

A Szerkesztő Bizottság:

Hidvégi Gábor	Hirsch Katalin
Horváth Gábor	Kármán Gábor
Lovrics László	Pércsy Zsuzsa
Pozsonyi Andrea	Várady-Brenner Iláiko

A Közöny ehhez képest nagyobb szabadsággal bírt, így a profi szerkesztés hiányát és számos amatőr írás megmosolyogtató színvonalát jól ellensúlyozta a lelkes bátorság, amely elsősorban a közélettel, a politikával, a KISZ-szel és persze a POLVAX apropóján sokszor egyértelműen kritikus véleményeket jellemezte. A POLVAX előzetesek gyakran tartalmaztak olyan mondatokat, bekezdéseket, néha cikkeket, amelyek csak a Szabad Európa Rádióban, a BBC-ben, az Amerika Hangjában, a Deutsche Wellében stb., vagy az ellenzéki szamizdatokban, illetve a hivatalos tájékoztatás belső, „bizalmas” kiadványaiban voltak olvashatók. Pláne hogy forrásként ezek pontosan föl is lettek tüntetve – s ez az egyetemi vezetésnek és persze a belügyi szerveknek különösen nem tetszett. Volt is emiatt raporton épp elég a Közöny felelős kiadója, a klubvezető Jobbágy Gyula. Sőt, 1979-ben az első félévet záró számban ez olvasható: „Zár a klub és búcsúzik a Klub Közöny is. Kellemes KEN-t, vizsgaidőszakot és vakációt kíván a szerkesztőség.” Majd alatta: A VIHAROS HATVANAS ÉVEK – „Az ifjú nemzedékről” c. cikket helyhiány és egyéb okok miatt nem közöljük. (Valóság 1965/6.sz.)¹, „Helyhiány” nyilván nem lehetett, mert a Közöny oldalszáma rugalmasan néha 10 vagy 12 oldal is lehetett.

Bár a könyvtárban a Közgazdász bekötött példányához bárki hozzáférhet, ugyanakkor igen szomorú, hogy a Klub Közönyök nincsenek meg összegyűjtve, sem az egyetem levéltárában sem könyvtárában – ez utóbbiban csak két évfolyam igencsak hiányosan van meg: 1980-ból 3 és 1981-ből 16 szám. A nyomtatást végző sokszorosító üzem nem igazán figyelt oda az úgynevezett köteles példányok precíz küldésére sem a Közgáz Könyvtárának, sem pedig az Országos Széchényi Könyvtárnak. Ez utóbbiban is rendkívül hiányosan vannak meg az egyes évfolyamok. Az első három évből semmi, 1980-ból 2 szám, 1981-ből és 1982-ből is 9 szám, 1983-ból 11 szám és 1984-ből 5 szám. (A vizsgált 1976–1984 időszak utáni évből, 1985-ből meglepően sok, 16 szám és van még egy árva kiadvány, az 1986/87. I. félév 1.sz. jelzéssel.) Pedig ezek ugyanúgy hozzátartoznak az egyetem történelméhez, mint a Közgazdász és más hivatalos dokumentumok, sok esetben olyan részleteket is tartalmaznak, amelyek sehol máshol nem lelhetők fel. Nem kis feladatként fontos lenne az egykori klubosoktól összegyűjteni és lemásolni a fellelhető példányokat, mert igen fontos részleteket tartalmaznak az egyetem akkori életéről, a társadalmi viszonyokról. Az egyik felelős szerkesztő, Moldovai Viktor kölcsönadta több évfolyam szinte hiánytalanul meglévő példányait, illetve a Brüsszelben élő Fóris György onnan hozta haza a további évfolyamok meglévő Közönyeit, s ezekből, valamint a meglévő (nagyraoszt általam szerkesztett) 1983–84-es szá-

mokból igen pontos képet kaphatunk nemcsak a POLVAX, hanem a többi igen színvonalas klub, így például a jazz klub vagy a filmklub életéről és a többi kulturális programról, valamint nem ritkán még a Közgazdásznl is élesebb megfogalmazásban a közéletéről, a politikáról.

Így például 1980 februárjában a KISZ-szel kapcsolatos vitaindítójában a II. évfolyamos Kiss Attila és Szőnyi Péter (a korábban említett 'Január 31-e mozgalom' tagjai) nemes egyszerűséggel azt írják a párt XII. kongresszusa irányelveinek KISZ-szel kapcsolatos megfogalmazásáról (miszerint „a KISZ betölti hivatását...a fiatalok egyre szélesebb tömegeit készíti fel cselekvésre közös nagy céljaink szolgálatára”...stb.), hogy „e sorok teljesen elkendőzik a valóságot, tulajdonképpen a helyzet ellenkezőjét állítják”; s emlékeztetnek rá, hogy „ezt hangoztatta a Közgazdász is február 7-i számában”. Rámutatnak: „az alapszervezetek nem dolgoznak, csak formálisan léteznek, így a szervezet összes többi felsőbb szintje szükségszerűen öncélúvá vált”.² A következő számban egy évfolyamtársuk próbálja védeni a mundér becsületét: „Ha a kongresszus elfogadja az állítást, akkor úgy kell tekintenünk, hogy a magyar társadalom szerint a KISZ betölti hivatását. Ettől mi még lehetünk elégedetlenek.” Ugyanebben a Közönyben Csiki Zoltán és Dudás Géza: „Nem győztünk csodálkozni a KISZ KB képviselőjén a Barabás POLVAX-on, mennyire tájékozatlan problémáinkról...”³ Körösenyi András II. évfolyamos diák: „Ismerünk KISZ választásokat, amelyek eredményét megsemmisítették, ismerjük azokat a kísérleteket, amelyek a szervezet jelenlegi helyzetének őszinte, valós feltárását vagy legalább is leírását kezdeményezték. De Maróthy László beszédeit olvasva vagy visszaemlékezve a Barabás János POLVAX-ra is, úgy tűnik, a szervezet vezetői vagy nem ismerik a tényleges helyzetet, vagy nem is tartják fontosnak annak feltárását.”⁴ A Tudományos Szocializmus Tanszék fiatal oktatója, Sándor Péter – elismerve a kritikákat – azért kifejti: „Azért mert a KISZ gyenge, a KISZ totális bírálatát ürügyén-hatásaként mondunk le az állami döntéshozatalhoz kapcsolódó hatalmi érdekképviseletről? Nem politikai kiskorúság az, ha állandóan és totálisan bírálva a KISZ-t elengedjük a lehetőségeinket? Nem jelenti a totális bírálat egy önpusztító-önlealacsonyító-öngyengítő politikai mechanizmus újratermelését?” Az első Radó István viszont azt írja: „Meghökkenem, amikor a KISZ hibáit, illetve sajátos monopolhelyzetéből fakadó rugalmatlanságát a tagság passzivitásával magyarázták, mondván, hogy a felsőbb szervek a rózsás, de hazug titkári jelentésekből kapták a hamis képet, s így híhatték a szépet, de nem a valót.”⁵

A BEFÖT utáni fagyos egyetemi légkörben nemcsak a POLVAX szűnt meg, hanem egyre „sterilebbé” kezdett vál-

1 Klub Közöny, 1979. IV. 27. (4. o.)
2 Klub Közöny, 1980. II. 25. (8-9. o.)
3 Klub Közöny, 1980. III. 3. (4-5. o.)
4 Ugyanott – Maróthy László (1942): a KISZ KB első titkára 1973–1980, (egyes hírek szerint Kádár utódjának szerette volna), 1975–1988 között a párt PB tagja – Barabás János (1947-): a KISZ Egyetemi Osztályának vezetője 1971-től, majd három év múlva a KISZ KB 2. embere (agit-prop. titkára) lett.
5 Klub Közöny, 1980. III. 10. (8-9. o.)

ni a Klub Közlöny is. Az egyetem vezetőinek nyomására megszűntek a korábban gyakori élesebb témák és bátrabb megfogalmazások, s a lap egyre inkább szimpla programújsággá kezdett válni. Így írt erről Lovas Livia felelős szerkesztő alig több mint egy hónappal a BEFÖT után: „A Közlöny öt éves történelme meglehetősen eseménydús A kezdetben főleg a klubprogramok idejének és helyének közlésére szorítkozó lap fokozatosan kibővült, és tartalmát tekintve valóban újsággá kezdett válni. Megszaporodtak az egyetemi élet visszasságait fricskázó kritikák, aminek jó páran nem nagyon örültek. Egyre inkább a közgazdosok rázósabb problémáinak fórumává váltunk. Olyannyira, hogy a végén még a politikába is beleártottuk magunkat. Röviden ez történt ez év márciusáig. Akkor jött a meglepetés! Az Egyetemi Tanács ülésén kiderült, hogy a Klub Közlönynek nincsen joga „újságírói tevékenységet igénylő” cikkeket, tehát a programok közlésén és az irodalmon túl mást is leközölni. Ugyanis nincsen erre engedélye a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalától. Néhány napon belül megállapodtunk az ügyben érdekeltekkel: megfelelő biztosítékok beépítésével folytathatjuk munkánkat, de csak a jelenlegi 'korlátozott' formában.”⁶

Ami a közreműködőket illeti, a Klub Közlönyt alapító, s egy évig szerkesztő Hidvégi Gábor után Igaz Zoltán lett a felelős szerkesztő, de a közreműködők nevét jelző impresszumot csak egy-egy számban láthatunk ezekben az években. Az 1979 és 1982 közötti legaktívabb időszakban már két csapat készítette a kiadványt heti váltással. Ebben a négy évben következő nevek szerepelnek a felelős kiadó Jobbágy Gyula mellett:

Felelős szerkesztők: Oláh László (22 szám szerkesztése + 11 további közreműködés), Moldovai Viktor (12 + 15), Lovas Livia (13 + 9), Jung Zsuzsa (6 + 22), Bernát Borbála (5 + 5), továbbá Zoltán Gabriella (1 + 17), Igaz Zoltán (2 + 7). S a munkatársak közül, a legtöbbször a „grafikus” Csonotos András neve szerepel (36), valamint B.Kiss Tamásé (33), továbbá akik ebben az időszakban 10-nél több szám készítésében vettek részt: Balogh László, Barina Livia, Csanádi Péter, Csapó Éva, Hulman Tünde, Ivanyos János, Mészáros László, Mizsey Gábor, Moldván Judit, Molnár Ildikó, Nagy Ildikó, Ruszkai Gábor, Sipos Kati, Sipos Panni, Szabó Gyuri, Sziráczi Éva, Szőnyi Péter, Váradi Róbert, Zohna Márta és Zoltán Gabriella.

Az egyetemi vezetés belügyi és minisztériumi nyomásra igyekezett rendet teremteni a klub környékén is,

majd némi vegetáció után úgy tűnt, hogy ismét fellobban a pislákoló láng. A Közművelődési Titkárság vezetője, Csöpi (Audikovszky Irén) mellett elsősorban Szabó Gyuri⁷ klubvezető majd később Czabán Gyuri vállalkozott a lehetetlenre: e körülmények között újrászervezni a klubosok közösségét, illetve újra életet lehelni az egyes esti programokba. Ismét elindult a filmklub, a korábbi profi szervezők végzése után a korábban elismert jazz klub egyelőre még nem (csak egy év szünet után Reményik Kálmán irányításával), volt teaház, s a péntek esti disco után szombatra ismét nagy bulikat terveztek: Bikinit, Európa kiadót, Rollst, P. Boxot és Vikidál Gyulát (ki sejtette, hogy „Dalos” néven ő volt az egyik legismertebb zenész-besúgó), a Kontroll Csoportot, a Hobó Blues Bandet, az Eastet, a Solarist...⁸

És hamarosan, 1983 elején POLTÁR néven újraindult a POLVAX is Szentirmay László vezetésével és a fő segítő Pap Zoli⁹, továbbá Főris Gyuri és mások közreműködésével. S hiába voltak a témák és a meghívottak sokkal izgalmasabbak, mint a korábbi években, ez már nem volt a „rég”, amikor a lelkes polvaxos aktivisták felkészültek, elolvasták az előzetesen ajánlott irodalmat, cikkeket, hogy „okosakat” tudjanak kérdezni a vendégtől, s hogy bátran kifejtsek véleményüket, ha éppen nem tetszik az, amit hallanak. Egy idő után pedig nekünk kellett még a plakátokat is elkészíteni és kitenni, s szerda, majd ismét csütörtök estéknél elkérni a III-as előadó kulcsát és a mikrofont. Így is előfordult, hogy ez nem sikerült, s ha a megbízott portás nem volt együttműködő, akkor erősítés híján hátul bizony alig lehetett hallani a vendéget. Pedig közben sokszor dühöngött a légkalapács, mert javában folyt az egyetem épületének felújítása. Még szerencse, hogy a többi klubprogramot befogadta a közeli Kinizsi Kollégium kisebb méretű klubhelyisége. A Klub Közlöny is nehezen indult újjá, főleg Budai János és Botka Zoltán erőfeszítéseivel, sőt jó pár számot teljesen Szentirmay Lászlónak kellett összeállítania Pap Zoltán segítségével.

Említsük azért meg az 1983 februárja és 1984 májusa közötti másfél év klubosainak, illetve közlőnyöseinek is a nevét: felelős szerkesztők: Budai János (22 + 4), Botka Zoltán (11 + 1) és Wiltschkó Viktor (2 + 8), illetve Szentirmay László (5 + 35). A polvaxos Pap Zoli és a jazz klubos Reményik Kálmán, illetve a címlapokat készítő Orbán Annamária mellett 10-nél több lapszámban közreműködött: Németh Teréz, Ujlaki György és Ujlaki Mimi.

Végül álljon itt néhány klubos visszaemlékezése:

KLUBOSOK 1978 őszén:

POLVAX-stáb:

Szentirmay László	M. Rádió
Jobbágy Gyula	klubvezető
Főris György	IV/pü./2
Zám Tibor	II/b.ker.
Kondor Judit	III/agr.
Szőnyi Péter	I/16.
Urbán László	15.
Koczka Lajos	14.
Zsáky Mátyás	14.
Futó Sándor	4.
Szőllősi Dezső	12.
Bálint Eszter	I/tan.c.
Orosz Éva	17.
Kiss Attila	13.
Dénes Sándor	4.
Oláh László	13.
Kovács Margit	15.
Csöndör Teodóra	2.
Lévai Judit	2.
Miszori Ildikó	11.
Szabó Erika	15.
Serfőző György	7.
Csanádi Péter	12.
Magasházi Anikó	15.
Cserhát László	II/pü./2
Pető János	17

FILMKLUB:

Gosztonyi Gábor	II/ip/3.
Antal László	V/ng.terv.
Vaspál Vilmos	V/ng.terv.
Domonkos Melinda	2.
Tóth Piroska	2.

SZOMBATI KLUB:

Horváth Károly	IV/ng.terv.
Barabás Lajos (filmek)	III/agr.

TOVÁBBI KLUBOSOK:

Pirityi Katalin (18), Kocsis Imre (10), Baghy Nóra (15), Kabai Orsolya (15), Akar Ibolya (15), Szilvási Léna (7), Kosztin László (19), Balassa András (19), Sári Ildikó (19), Valkó Margit (16), Tóth Attila (16), Klimó Hedvig (8), Rácz Lajos (5), Horvai András (7), Petykó Zoltán (7), Heiman Zoltán (6), Bajtai István (6), Verbó Sándor (2), Balogh László (16), Havas Attila (15), Szalay László (19), Baritz Sarolta

JAZZ KLUB:

Winkler János	IV/ker.
Vérten Sándor	IV/ker.
Urbán Aranka	II/közl.
Kupor Lajos	7.
Szabó Andrea	19.
Vető István	19.
Szepesi László	10.
Virág Miklós	19.

KLUB KÖZLÖNY:

1. stáb:

Igaz Zoltán	17.
Oli Zsuzsanna	II/
Sipos Katalin	II/pü.1.
Sipos Anna	II/pü.1.
Poppán Ildikó	II/pü.1.
Pető Mária	16.
Balogh László	16.
Orosz Éva	17.
Magyar Éva	17.
Dubányi Erika	17.
László Judit.	17.

2. stáb:

Bernát Borbála	II/közl.
Főris György	IV/pü./2.
Rév András	II/kker.
Zoltán Gabriella	II/kker.
Pércsi Zsuzsanna	III/kker.
Jenei Erzsébet	III/ipar
Dénes Sándor	4.
Ács Tamás	II/kker.

⁶ Klub Közlöny, 1980. III. 10. (8-9. o.)

⁷ Szabó György (1959) a Közgáz Klub újraindítója később az (1960 és 1989 között működő) Fiatal Művészek Klubjának igazgatója lett, illetve 1989-ben ennek jogutódjaként megalapította a nemzetközi hírűvé vált Trafó Kortárs Művészetek Házát, amelynek igazgatói székéből politikai nyomásra fel kellett állnia, de művészeti vezetőként megmaradt szellemi irányítójának.

⁸ „Megújul-e a Közgáz Klub?” – Klub Közlöny, 1983. II. 15. (7. o.), továbbá – „A Közgáz Klub él!” – Klub Közlöny, 1983. X. 19. (5. o.)

⁹ „Pap Zoltán (1954) 1978-ban végzett, s a Társadalomtudományi Intézet Ifjúságszociológiai Osztályán dolgozott, 1986-tól piacelemző lett a Posta Kísérleti Intézetnél, a Távközlési Vállalatnál, 2002-től docens a Közgázon, 2013-tól saját tanácsadó cége van, s 2010-től a Zangio csokoládé manufaktúra tulajdonosa.

Szabó György (2018)

A Közgázig teljes életemet a foci töltötte be, véletlenül keveredtem a klub életébe, s Jobbágy Gyula segítségével hamarosan már egy pantomim műsort szerveztem, ami nagy siker volt. Így nemsokára a klub aktív helyem lett, életformává vált ott lenni a többiekkel. Kialakult egy 15-20 fős mag, s már inkább a Közművelődési Titkárságon lógtunk, mintsem a zsidobongóban. Páran rendezvényeket találtunk ki, mások csajoztak, tanulásról beszélgettek vagy heves politikai viták zajlottak le. Egyre több sikeres rendezvényt szerveztünk, és büszkeséggel töltött el, amikor az utcán ismeretlenek gratuláltak például a Folkfesztivál sikeréhez. A hét minden napján volt valamilyen érdekes program, a hét végén meg jött a nagy buli. A városban mi kezdtük el a zugplakázózás tömeges gyakorlatát: vagy 40-en indultunk el a sötétben, s beterítettük a város forgalmasabb helyeit, miközben persze figyeltük a rendőröket. A klub teret adott az új hullámos együtteseknek, nagy siker volt a kétnapos underground fesztivál, ahol fellépett az Európa Kiadó is. Fura dolog volt, hogy míg előző nap Berend tanár úr tartott előadást a nagyelőadóban, másnap a Bizottság Zenekar játszott ugyanott a pulpituson.

Nagy büszkeséget jelentett a BEFŐT után alig pár nappal megtartott Illés koncert megszervezése. Ez után azonban megváltozott a hangulat, tudtuk, hogy milyen erős támadás érte a klubot, hogy a titkosrendőrök rászálltak Gyulára. A BEFŐT előtt legnagyobb megdöbbenésemre az egyik nap a (Közművelődési) Titkárságon levelet kaptam, ami nem volt lezárva. A BM-ből érkezett és valamilyen tiszti egybeszélgetésre invitált a Grasham kávézóba pont a BM mellett. Két figura várt rám, leültünk egy asztalhoz és semmitmondó dolgokról beszélgettünk. 40 perc után mondták, hogy fizetnek. Izgultam és csodálkoztam, hogy semmit nem kérdeznek. A végén még én kérdeztem meg, csak nem azért hívtak ide, mert szervezzük a BEFŐT-öt? Rezenéstelen arccal elköszöntek és elmentek. Később jöttem csak rá, hogy egyszerűen rám akartak ijeszteni. Az egyik nap mentem át a zsidobongón jött velem szemben Gyula, de nem köszönt, csak elment mellettem. Másoktól tudtam meg, hogy senkivel nem beszélt, mert nem akart senkit bajba sodorni. Akkor minden szétesett, érezhetővé vált a félelem a klubban, a Közgázon. Az egyik lány, akinek az egyik családtagja BM-es volt, elmondta, hogy a BEFŐT idejére teljes készséget rendeltek el, s vigyázzunk, mert ha balhé lesz, nem lesz belőle köszönet. A tanácskozáson én is hozzászóltam egy rövid beszéddel, de csak becsületből, s meglehetősen izgultam.

Az egyetem után próbáltam a klubot Gyula szellemének megfelelően továbbvinni. De emellett dolgoztam és fociztam. Három órát aludtam, Szép volt és izgalmas. De már akkor elment felettünk az idő...

Czabán György (2018)

Már a gimnáziumból jártam a Közgáz filmklubjába, mint egy szentélybe. 1977-től pedig már én is közgázos lettem, akkor odamentem a szervezőkhöz, hogy szeretnék

én is közéjük tartozni. A vetítés után elmentünk sörözni, s megmondták, hogyan kell csinálni. Nekik épp jókor jöttem, mert végzősök voltak, s ránk testálták az egészét. Onnantól cipeltük a nehéz orosz tábori vetítőket, hoztuk a filmeket a filmarchívumból hátizsákban. Lettek új emberek, Kövesdy Gábor, Suba Jani, egyre több filmet vetítettünk, és rengeteg ember jött megnézni őket.

Lassan belefolytunk a közéletbe, írtunk a Klub Közönlönybe, sok nagy rendezvény volt, még több kicsi, kirándulások, okos beszélgetések, véget nem érő bulik. Akkor jó hely volt az egyetem, még nyáron is komoly kártyapartik folytak a zsidobongóban. Megtanultunk felelősséget vállalni közös dolgainkért, odafigyelni egymásra, hatékonyan intézkedni, megoldani a megoldhatatlannak tűnő problémákat. A plakátok a liftben a Buharin vagy Trockij vitára hívtak a Rajk Szakkollégiumba, a Bizottság Együttes itt adta a legjobb koncertjeit és remek kiállítások voltak.

Gyula után Szabó Gyuri vette át a stafétabotot, majd amikor elment a Pecsába, én lettem a klubvezető. Pontosabban pénzügyi előadónak vettek fel a Közművelődési Titkárságra. Ekkor kezdődött meg a Közgáz Fővám téri épületének a felújítása, ami az ott lévő klubhelyiség végleges bezárását jelentette, vagyis máshol kellett megszervezni a programokat. A Közgáz Vizuális Brigádot így már a Veres Pálné utcai kollégiumban alapítottuk Ganczer Sanyival és Dóka Tibivel. Hogy ne csak nézzünk, hanem, csináljunk is filmeket. A kollégiumok alagsorait bútorraktárnak használták. Ezeket kipakoltuk, és alkalmassá tettük koncertek megtartására. Azután rendbe hozták a Kinizsi kolesz alagsorát, ahol újjáélesztettük a jazz klubot. Reményik Kálmánnal, Kisbenedek Péterrel és Paksy Zolival. A program elég avantgard volt, sok külföldi zenészt hívtunk meg: németeket, oroszokat, amerikaiakat, akik szívesen jöttek, mert Kelet-Európa érdekesnek tűnt. Egyszer Günter Grass előadta a Bádogdobot egy keletnémet dobossal, amin tele volt a nagyelőadó. A filmklubot a körüli mozikba deportáltuk, de azért a filmek megbeszélése rendületlenül zajlott különböző sörözőkben. Jeles András kísérleti színháza telt házas előadásokat hozott, ezen kívül rendszeresen túráztunk is.

Azután megérkezett a rendszerváltás, elszabadult a kapitalizmus, meg a demokrácia illúziója. Leemelték a fedőt az egyetemről, az izgalmas dolgok máshol történtek. A diákok már nem azért jöttek az egyetemre, hogy jól érezzék magukat, hanem hogy karriert építsenek. A liftben már olyan előadásra invitálták a plakátok a jól öltözött diákokat, hogyan legyenek milliomosok. A klubosok közül is sok embert fölszippantott az üzleti élet vagy a család és a gyerekek. Úgy hogy 1993-ban én is elhagytam a süllyedő hajót. A klubos munka során ismertem meg feleségemet Miszori Ildikót, aki katonás szervező és pénztáros volt. Így aztán áttételesen gyerekeim léte is ebből az időszakból következik. Ők viszik tovább az érdek nélkül végzett közös munka örömeinek a képességét, a belső szabadság fontosságának a tudását. Ámen.

Moldovai Viktor (2018)

A klubosság nekünk sokat jelentett. Valódi közösséget. Többet, mint maga az oktatás. Feltehetően hosszú távra is többet adott. Egy jóízű mentalitást. És ami lényeges, nagyfokú, máig meglévő toleranciát egymás iránt. Amibe bőven belefért az én 'nacionalizmusom' és mások akkor bimbózó liberalizmusa. Akkor és azóta is beszélő viszonyban voltunk és vagyunk, ami korunkban szinte példátlan. Sajnos.

Ezért is találkozunk minden májusban Szentendrén akár leszármazottakkal körülvéve. Gyermekeimet kissé sajnáltam évtizedek múltán, mert amikor ők koptatták a felsőoktatás padjait, vagyis billentyűit, a közösségi lét szinte kihalt a falak közül. Csak néhány baráti zárványkör élte túl az idők változását. Az akkori közösségi gondolkodásnak nyilvánvalóan hatása volt rám is, illetve politikai fejlődésekre, bár később a hetvenes években még számomra elképzelhetetlen, de a kilencvenes években mégis bekövetkezett módszerváltás utóhatásaként mégis sikerült annyira kiábrándulnom a politikából, hogy visszanevezve személyes jelentőségét veszítette. Pedig nyilván mi is vertünk szöveget a népköztársaság koporsójába. Amikor elkért a Klub Közönlönyöket beleolvastam, és örültem, hogy nem kell utólag szégyenkeznünk. Sőt!

A BEFŐT idején figyelmeztettek, én is rajta vagyok azon a listán, akiket kirúgnak, ha kitör a FISZ. De nem tört ki... Ennek a fenyegetettségnek azért nem örültem, de más nem történt. Gyula kirúgásán és száműzetésén kívül nem tudok róla, hogy mást valamilyen retorzió ért volna.

Sütő Tamás (2018)

A klubosság, a jazz klub, amiben leginkább dolgoztam, a szombati bulik, ahol szintén, Gyula KKCs-kezdemenyezése, a polvaxok és a Titkárságon eltöltött idő döntő volt abból a szempontból, hogy mivé lettem. Megértettem, hogy mit ellenzek, miben nem akarok élni, milyen nem akarok lenni, és mi felé szeretnék törekedni. Ez részben politikai elköteleződés, de részben konkrét emberi magatartás, értékek vágyása és követése, emberi viszonyok kezelésének normái. Ezek mind akkor és szoros összefüggésben a klubos létemmel váltak fontossá a számomra.

Fóris György (2018)

1977 elején véletlenül kerültem be a POLVAX világába, az egyik csoporttársam vitt el egy POLVAX-ra, ahol belecsöppentem egy parázs vitába. A tájékoztatásról beszélt a párt KB illetékes hivatalnoka, Pálos Tamás, akinek igen vehemens kérdéseket tettek fel. A klasszikus vita volt: miért nem jelenhet ez meg az, miért zavarják a Szabad Európa Rádiót, kit, mit, mikor tiltottak be és hasonlók. Szóval a tabu témákat vetettük fel, és Pálos nem haborodott fel, hanem megpróbált válaszolni. (S hogy közben mindezt

árgus 'megfigyelő', 'feljegyző' és 'feljelentő' szemek követhetik a helyszínen, végképp, még csak álmomban sem gondoltam.)

Azon az estén a vitában megélt pezsgő hangulat annyira magával ragadott, hogy magam is valami három-négy spontán kérdést tettem fel, persze minden tárgyi, tényszerű politikai ismeret nélkül, inkább csak a belső igazságérzet zsigeréből kilökvé, például a sajtószabadság védelmében, hiszen akkoriban kezdtem el írogatni a Közgazdászba. S rögtön interjút is kértem tőle az egyetemi lap számára, és meglepetésre egyből kaptam egy közeli időpontot, így akkor jártam először a pártközpontot jelentő Fehér Házban. Ki gondolta akkor, hogy tíz év múlva az MTI külpolitikai főszerkesztőségében dolgozom majd és a cég vezérigazgatója éppen ő lesz. Attól kezdve minden csütörtökön törzsvendég lettem a polvaxokon. Így éltem meg, hogy a POLVAX elkezdett egyetemi tömegélménnyé válni. Egyre többször volt telt ház a szűkös klubhelyiségben, sokszor előre lefoglaltuk a székeket, hogy jó helyünk legyen. A POLVAX-ról a Közgazdászban és a Klub Közönlönyön kívül az országos lapok alig írtak, viszont egy-egy érdekesebb estjéről tudósított még a Szabad Európa Rádió is, ami arra utalt, hogy nemcsak a pártvonal tartott felderítőket a teremben... S amikor az akkor izgalmas téma, az eurokommunizmus lett meghirdetve, Horn Gyula már a nagyelőadóban tudta megtartani az előadását, mert annyian voltak. Állítólag a SZER őt is idézte, amiért mentegőznie is kellett a pártközpontban főnökei előtt.

Mindig is újságíró akartam lenni, de mindehhez időközben felnőtt társadalmi, politikai, történelmi érdeklődést és töltést első körben biztos a POLVAX (is) töltötte belém. Útnak indított.

Barabás Lajos (2018)

Szerencsére akkoriban jártam a Közgázra, amely kor a nagy egyetemi klubok időszaka volt, s ehhez zárkózott fel a miénk is. A heti nagy bulikon jól összeszokott rendezőgárda volt, s a program sokkal nyitottabb és színesebb volt a többiekénél. Volt hogy filmesként angol kupadöntőket vetítettem, amit a követségtől kaptunk. Hétköznapi pedig ott voltak a kisebb klubok, a jazz, a film és a POLVAX klub.

Nagy élményt jelentett, amikor a POLVAX megszerezte az addig dobozban lévő A tanú című filmet, amelyet egymás után többször is levetítettünk a nagyelőadóban, pedig eredetileg csak 150 főt jeleztünk. Hát háromszor 6-700 diák szorongott az üléseket megosztva.

Életemben meghatározó élmény volt a Közgáz. A klub kapcsán és a zsidobongóban kapcsolatba kerülhettem nálam idősebb és fiatalabb évfolyamok hallgatóival. Sőt feleségem is közgazdász, a Ráday Klubban jöttünk össze, s a lányom nemrég végzett a Közgázon...

Titkaink

Ügynökök és informátorok
a Közgázon

Jelentések a POLVAX-ról

„Nyilvántartanak – nyilván tartanak / tőled...”
 „Csak forogjatok, lebuktatok – besúgók, provokátorok...”

Kistamás László / Müller Péter Sziámi / Kontroll Csoport, 1983

Titkaink¹

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) munkatársai és az e témával foglalkozó történészek publikációi, valamint Esterházy Péter *Javított kiadása* és más könyvek és tanulmányok² eredményeként egyre többet tudhatunk meg közelmúlt történelmünk ezen sötét foltjáról, amely a rendszerváltás utáni időszak egyik legvitatottabb kérdése. Amíg a kelet-közép-európai országok között a rendszerváltásig, majd 1989 után még 2010-ig Magyarország volt az éllovas a társadalmi, gazdasági, kulturális és egyéb változások területén, a történelmi, különösen a titkosszolgálati múlt feltárásában sajnos nem jeleskedünk, s e téren máig tart a deficitünk. (Sőt az „utóbbi nyőc’ évben” már a történelemhamisítást is kimerítő ideológia, illetve a dokumentumok megismerhetőségének tudatos korlátozása tovább nehezíti a megismerést és a tisztánlátást.) Ám ennek nemcsak politikai, hanem technikai okai is vannak.

Az 1989 előtti pártállam vezetői, belügyesei utasítására dokumentumok, ügynöki dossziék tízezreit (vagy ki tudja mennyit?) semmisítették meg vagy lopták ki s helyezték „biztonságba”, a békés rendszerváltás utáni időkre önmagukat mentve, esetleg bebiztosítva, vagy akár zsarolási célból.³ Könnyebb volt mindezt megtenni, mint például északi szomszédunknál, hiszen Csehszlovákiában nem kartonrendszer volt, hanem nyilvántartási naplók, s ezekből nem lehetett egykönnyen eltüntetni valakinek a nevét. Így a cseh és a szlovák levéltárak hálózati nyilvántartókönyveiben szereplő neveket egyszerűen föltették az internetre – természetesen külön jelölve a hálózati személyeket és a megfigyeltket.

A szovjet KGB és elődei a háború befejezése után rögtön megszervezték itteni apparátusukat, s hazai kiszolgálóikat irányítva döntöttek e téren is. A Belügyminisztériumban külön részlegük volt. Ők felügyelték a magyar állambiztonsági apparátust. „Tanácsadóknak” nevezték a szovjet elvtársakat, akik a szovjet katonasághoz hasonlóan „ideiglenesen” itt állomásoztak egészen 1989-ig, és több mint valószínű, hogy ők is sok irattal távoztak. Az ÁBTL vezetői sem tudják pontosan, vajon mit is vihettek magukkal, s hogy a jövőben sikerül-e hozzájutniuk a magyar dossziékhoz, az úgynevezett „papkákhöz” vagy esetleg mágnesszalagokhoz a moszkvai levéltárakban, főleg a titkosszolgálati anyagokat őrző intézményekben.⁴ Nagy kérdés, hogy a „magánbiztonságba helyezett” vagy Oroszországba került dokumentumok előkerülnek-e, és mikor lesznek kutathatók – csakúgy, mint a szolgálatok utódszervezeteinél köztudomásúlag meglévő fontos információkat tartalmazó dossziék és más dokumentumok. Ez utóbbiak nagyrészt politikai döntésre várnak, bár természetesen vannak bizonyos területeken belső titkosságbeli érdekek, ahogy ez minden országban, így a nyugati demokráciákban is előfordul (sőt náluk sokhelyütt még sokkal hosszabb idejű feloldási időt határoztak meg).

A rendszerváltáskor a le nem zárt, úgynevezett „élő ügyek” még az operatív tiszteknél voltak, s ezek közül nagyon sokat tüntettek el. A Duna-gate botrányt⁵ követően lemondott a III/III-as csoportfőnökség vezetője, a felügyelő miniszterhelyettes, majd maga Horváth István belügyminiszter is. Megszűnt a III. Főcsoportfőnökség,

1 Tisztelet Pintér Bélának, aki megírta és megrendezte a vizsgált időszak, a hetvenes és nyolcvanas évek fordulójának Budapestjén játszódó *Titkaink* c. kitűnő színdarabot, amely méltán kapta meg 2014-ben a színikritikusok „legjobb új magyar dráma” és „legjobb előadás” díját. Még 2018-ban is szinte lehetetlen jegyet szerezni rá például a TRAFÓ-ban.

2 Lásd részletesen a Titkaink irodalomjegyzékében a fejezet végén!

3 1995-ben Varga László történész megkérdezte a BM adatfeldolgozó csoportfőnökségének 1989 decemberében működöt vezetőjét, Csikós Józsefet, hogy mi történt az eltűnt dokumentumokkal. Csikós úgy vélte, ezeket a munkatársak egyszerűen hazavitték – nyilvánvalóan zsarolási célból. Lásd Magyar Narancs, 1998. II. 5. (8. o.)

4 Interjú Cseh Gergő Bendegúzzal, az ÁBTL főigazgatójával. Lásd *Mit tudhatunk meg bűnről és bűnhődésről?* Hetek.hu, 2017. V. 19. // V. Nagy Árpád kémelhárító főtiszt könyvében úgy fogalmaz: „Mozdulni sem tudtunk a szovjet tanácsadóktól, mindenütt ott voltak, mindent tudtak, nemcsak irányítottak minket, ránk is dolgoztak. ha valaki „kémelhárítóként” ellenük dolgozott volna. rögtön meghal...” – lásd V. Nagy Árpád: *Egy lelkiismeret lázadása – A BM operatív főtisztje megszólal.* Kairosz Kiadó, Budapest, 2005. (180. o.)

5 1989. december 24-én Végvári József állambiztonsági őrnagy közvetítőn keresztül megkereste a *Fekete doboz* vezetőjét, akit egy operatőrrel másnap becsempésztett a BM Néphadsereg utcai épületébe, hogy lefilmezzék a jogszerűtlenül megsemmisítésre ítélt dokumentumokat. Tíz nappal később az SZDSZ és a Fidesz vezetői a Graffiti Moziban levetítették a felvételeket, köztük az ellenzék törvénytelen megfigyeléséről szóló iratokat. A botrány következtében pár hét múlva elkezdtek „hullani a fejek”, a belügyminiszterét is beleértve.

Végvári József sajtótájékoztatója (1990. 1. 5.) – mellette Lovas Zoltán, Fodor Gábor (FIDESZ) és Magyar Bálint (SZDSZ) – Fotó: Krista Zoltán

és a belső elhárításnak jogutódja sem lett. Az újjáalakult hírszerzés, kémelhárítás, katonai elhárítás és egyéb szolgálatok szépen kimazsolázták az iratok közül azt, amit fontosnak tartottak (például a 28 ezer O [operatív] dosszié közel 40%-át, vagy a 110 ezer B [beszervezési] dosszié több mint 90%-ának bedarálása után megmaradt 10 000 irat majdnem felét). Vagyis a 215 000 állambiztonsági akta közül 97 000 került csak – sok év elteltével – az 1997-ben megalakult Történeti Hivatal kezelésébe.⁶ Ebből jött létre 2003-ban az ÁBTL, amely őrzi és kezeli az 1944. december 21. és 1990. február 14. között állambiztonsági tevékenységet végző magyar állami szervek működésével összefüggésben keletkezett iratokat.⁷

1989 karácsonya után két nappal az állambiztonsági tiszteknek felolvasták Pallagi Ferenc illetékes BM miniszterhelyettes írásos utasítását, miszerint meg kell semmisíteni, le kell darálni – többek közt – az egyetemek, főiskolák úgynevezett „objektum dossziéit”, amelyek tartalmazták az intézménnyel kapcsolatos összes főbb információt, je-

lentéseket. Ugyanígy az F (figyelő) dossziékat, a „K” és „T” lakások dossziéit, végül a hálózati személyek dossziéit is. Ezt december 31-ig kellett volna megtenni, ami fizikailag lehetetlen volt.⁸

Az iratmegsemmisítésekről így vallott egy egykori állambiztonsági tiszt az *Origo* újságírójának: „Amikor már lehetett tudni, hogy a politikai változások visszafordíthatatlanok, pánik tört ki az elhárításnál. Hajnalonként bejártunk, és az iratmegsemmisítő gépek segítségével daráltuk be az aktákat. Valósággal égtek a gépek. Ittunk és zúztunk, másképp nem lehetett elviselni. A nálunk lévő iratok mintegy 95 százalékát sikerült megsemmisítenünk. A nyolcvanas évek végéről így nem sok jelentés maradt.”⁹

Tegyük azért hozzá némi malíciával, hogy 1990 májusa és az 1994-es kormányváltás között az állambiztonsági utódok minden különösebb probléma nélkül legalább annyi iratot ledaráltak, mint a Duna-gate botrány idején – természetesen már az új politikai vezetés jóváhagyásával.¹⁰

Most sokan ahhoz fűznek nagyobb reményeket, hogy a levéltár megkapta az Alkotmányvédelmi Hivaltól az évtizedek óta sürgetett mágnesszalagokat, amelyeken hatalmas mennyiségű információ van, és ezt tudományos rendszerezés után szintén kutathatóvá teszik. Megvizsgálták a 18 mágnesszalag tartalmát, s ezeken találhatók az állambiztonsági szervek egykori adattárjai. Ebben szerepel a nyilvántartottak neve, születési helye, anyja neve, az együttműködésre utaló kód, a szervezési dosszié száma stb. Mindezt akkor lehet csak érdemben felhasználni, ha hozzá lehet rendelni a meglévő dossziékat és egyéb dokumentumokat. A jelentős adatbővülés segítségével megismerhetővé válhatnak az „élő” hálózati adatok és azok, akik 1989–1990-ben is hálózati személyek voltak. Persze a különlegesen fontos ügynökök eleve nem kerültek be ebbe az adatbázisba, hiszen a „különlegesen fontos, titkos” (KFT) minősítésű személyeket máshol tartották nyilván.¹¹

6 Interjú Markó Györggyel, a Történeti Hivatal elnökével. Lásd HVG, 1997. XII. 20. (83. o.). /// Kőszeg Ferenc, az egykori neves ellenzéki, a Magyar Helsinki Bizottság alapítója rámutatott, hogy amíg a Történeti Hivatalnak 2009 végén mindössze közel 4 km-nyi állambiztonsági irat volt a birtokában, addig az NDK-beli STASI berlini és 12 vidéki kirendeltségének iratanyaga 132 folyókilométert tesz ki. Lásd HVG, 2017. III. 16. (73. o.)

7 A Történeti Hivatal, majd az ÁBTL létrehozásáról és fejlődéséről részletes beszámoló olvasható a Betekintőben: Gyarmati György: Tizenöt éves az ÁBTL; Kónyáné Kutrucz Katalin: A Levéltár működésének jogi keretei; Okváth Imre tudományos fősztályvezető: Számvetés a „végiggondolt teendőkről”. Betekintő, 2012/3. sz. (betekinto.hu/2012_3_gyarmati;-kutrucz;-okvath)

8 „A belső elhárítás belső szemmel” – Havas Gábor interjúja Bajcsi István volt állambiztonsági tiszttel – III. rész: „A nagy papírvágó gép” – Beszélő, 2. évfolyam (1997) 7. szám.

9 Őt egykori állambiztonsági tiszt vallott név nélkül saját múltjáról, a hírhedt elhárítás belső életéről, a szervezésekről, iratmegsemmisítésekről, félelmekről, a rendszer bukásáról. Lásd Kozák Dániel: *Rettegtek, ittak és bújószkáztak a III/III-as tisztek*. (rég) Origo, 2005. IV. 7. (<http://www.origo.hu/itthon/20050404iiiiias.html?pldx=6>)

10 Ungváry Krisztián idézi a kormány számára készült 2008-as szakértői bizottsági jelentésből. – U. K.: *A szembenézés hiánya* – A szerző magánkiadása, Budapest, 2017. (17. o.)

11 Szalagszakadás. HVG, 2017. III. 9. (21. o.)

Bűnös vagy áldozat?

A titkosszolgálati anyagokat és ezzel kapcsolatos publikációkat vizsgálva az a legfontosabb, hogy egyértelműen megkülönböztessük a valódi bűnösöket a vétlen áldozatoktól. E közhelyes megállapításnál nincs is vita abban, hogy a fő felelősök az elnyomó apparátus vezetői, a politikai vezetőket is beleértve (bár itt már nehéz meghúzni a határt a cég ügyeibe beleszóló vagy a cég napi és egyéb jelentéseit „csak” olvasó párt- és állami vezetők között), és persze a hierarchikusan felépülő szolgálat munkatársai, „a cég emberei”, végül a nagyszámú önként, anyagi vagy más előnyökért, illetve zsarolással szervezett ügynök. A vétlen áldozatok persze azok, akiket megfigyelték, akikről jelentést írtak, akikre a tartótisztek ráusztották embereiket, s akik a kisebb, ártatlan ügyekben szerencsés esetben megúszták az egészet. De ott voltak azok a tömegek, akik kisebb-nagyobb hátrányokat szenvedtek el a munkahelyi előmenetel és a fizetésemelés korlátozásától kezdve a kirúgásig, komolyabb esetekben a büntető eljárásig, börtönnig, az ötvenes években és az 1956-os megtorlások idején akár az akasztófaig. A közép- és késő kádári korszakban egyre inkább már „csak” a munkahely elvesztése, illetve a foglalkoztatási tilalom adott a legkomolyabb félelemre okot, és a politikai ügyekben valóban csak ritkán történtek bírósági ítéletig eljutó intézkedések. Mint már szó volt róla, a közigazgatási ügynöki dossziék és személyes közlések alapján, a hetvenes és nyolcvanas években az egyetemről csak egyetlen személyt bocsátottak el politikai okokból, az 1981-es BEFŐT szervezése miatt.

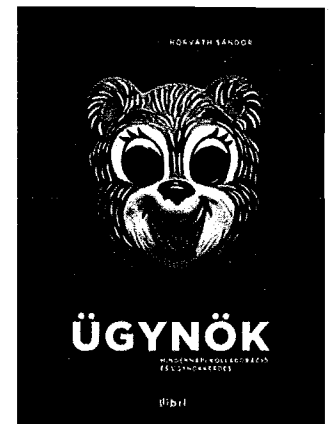
A szervezett ügynökök esetében igen széles a skála a bűnösség kérdésében. Elsődleges szempontnak nem annak kell lennie, hogy aláírt-e a besúgó, vagy volt-e szervezési vagy munkadossziéja, hanem hogy tevékenységével ártott-e, kinek és milyen mértékben. Még a jól ismert, dokumentumokkal bizonyított, konkrét ügyeknél is nehéz ezt pontosan megítélni, hiszen lehet, hogy valakit egy „ártatlan” napi jelentés miatt nem vettek föl áhított pozíciójába, vagy hogy emiatt „véletlenül” lemaradt a fizetésemelési listáról. Mint ahogy sokakról sohasem derül ki,

hogy a sztálini időkben irigy vagy rosszindulatú feljelentés következtében kerültek-e börtönbe vagy bitófára.

Csak másodlagos szempont lehet a szervezés módja, azaz hogy az érintett valóban önként, kisebb-nagyobb előnyökért vagy konkrétan pénzért, illetve megszarolva vált a gépezet munkatársává. Gyarmati

György szerint a szervezés módja alapján kétféle csoport különíthető el: presszionáltak (megzsaroltak), illetve motiváltak. Az utóbbiak elsősorban valamilyen előnyt, nehezen megszerezhető extrajuttatást reméltek szolgáltatásukért. Megkérdőjelezhető tehát az utóbbi esetben általános „hazafias alapon történő szervezés” kitétel, ami a regisztrációs (6-os) kartonokon leggyakrabban olvasható. A megzsaroltakhoz képest a motiváltak szolgálatát egyebek mellett „nyilvános” karrierjük – kulisszák mögötti – előmozdításával, jobb pozíciókkal, fizetésemeléssel és külföldi utazásokkal, ösztöndíjakkal, kiküldetésekkel is honorálhatták.¹²

A szakemberek egyetértése szerint elvileg(!) közel negyedmillió főre becsülhető azoknak a száma, akik az államszocializmus bő négy évtizede során hálózati személyként működtek. A Történeti Levéltár mintegy 4000 ügynök bizonyossággal megejtethető azonosítását tette lehetővé az arra jogosult állampolgároknak és kutatóknak.¹³ Persze másként néz ki a statisztika, ha azt vizsgáljuk, hogy a 200 000 potenciális ügynökből hányan végeztek tényleges tevékenységet, és közülük hány személyre nyerhető adat. Az összlétszám több mint egyharmada az 1956 előtti „totális elhárítás” koncepciójához kötődik (amikor tömegesen szerveztek be embereket, elsősorban a hadseregben, érde-

¹² Gyarmati György: *Mire jók az állambiztonsági ügyiratok, és mire nem?* In: *Az ügynök arcai*. (Szerk. Horváth Sándor.) Libri, Budapest, 2014. (66–67. o.)

¹³ *Beszámoló az ÁBTL 2011. évi működéséről*. Lásd Gyarmati György, i. m. (86. o.)

mi tevékenység nélkül). Elmondható, hogy a beszervezett ügynökök 50%-a a második találkozóra már el se ment.¹⁴

Nyilván meglehet a véleményünk – „a cég” hivatásos állománya: a nyílt vagy SZT (szigorúan titkos) tisztek mellett – a besúgónak, (informátornak) önként jelentkezőkről, Illyés Gyula szavaival a „magánszorgalmú kutyaokról”. Ilyen volt például közigazós társunk, „Lantos”, akinek 200 oldalas dossziéjából¹⁵ kiderül, hogy valóban „hazafias” lelkesedésből vált ügynökké. Minden bizonnyal elhitte, hogy szeretett rendszerét védi az ellenségektől, s talán még izgalmas és romantikus is lehetett számára, hogy kéthetenként valamelyik presszóban titokban találkozott tartótisztjével, átadta kézzel írt jelentését, és megkapta az eligazítást: a következő napokra, hetekre szóló feladatot, hogy kit hogyan kell megfigyelnie. Kiderült (le is írta), hogy a BM hivatásos tisztje szeretne lenni, de ez nem sikerült neki, s egyetemi évei után visszakerült a Dunamenti Hőerőműbe, ahonnan kiemelték. Tegyük hozzá, motivációjában azért döntő szerepet játszhatott, hogy a korlátozott ideológiai célkitűzés, a munkáskáderek bevonása miatt beválogatták a SZET-esek közé,¹⁶ akik szakmunkásból felvételi nélkül kerülhettek a nappali hallgatók közé. „Hazafias” motivációnak ez sem volt utolsó...

Bár a szolgálatnál cinikus módon ugyancsak „hazafias alapú” beszervezésnek minősítették, a legtöbben persze

valamilyen kisebb-nagyobb előnyért, a Közgázon például főleg nyugati utazásért, hosszabb-rövidebb (beígért vagy megvalósult) kiküldetésért vállalták a beszervezést. A vizsgált személyek beszervezési kartonjain – már akinél egyáltalán hozzáférhetők – is mindenütt a „hazafias” szót jelölték be. (Itt külön sorban szerepel, hogy „a beszervezés alapja: hazafias / terhelő-kompromittáló / anyagi érdekelttség / személyi és egyéb érdekelttség / az alapok kombinációja.)

S persze megint csak más a „terhelő-kompromittáló” ok, amikor valakit kisebb-nagyobb vétség, akár bűncselekmény mentesítése fejében vagy egyéb indok, például titkolt másságával vagy félrelépésével megzsarolva kényszerítettek együttműködésre, aláírásra, jelentésre. Mindenki ismer olyan történetet, amikor valakit közlekedési vétség, sportolókat és külkereskedőket főleg „ártatlan” csempészség, vagy akár nagyobb értékű vámbüntett miatt tudtak beszervezni. Sok munkahelyen voltak „közismert téglák”, akikről elmondták, „*vele vigyázni kell, hogy mit mondunk, mert jelent*”. A hetvenes évek végén rádiós munkahelyemen nagy röhögést okozott és percekben belül az egész főszervezettség megtudta, hogy az egyik szekció titkárnője kiüvöltött a folyósóra: „*K. elvtárs, telefonáltak a BM-ből, hogy menjen már be a ruhapénzéért...*”. Ki tudja, lehet, hogy K. István volt az SZT tisztünk?

14 Ungváry Krisztián: Források és alulértékelésük. In: *Az ügynök arcai...* (102. o.)

15 Lantos" (R. Tamás): ÁBT, 3.1.2. M-41071 – (1979. V. 24. – 1985. XII. 16.) – (összesen 198 lap) „Lantos” neve többször felbukkan Pünkösztí Árpád kitűnő könyvében is (*Szeplőtelen fogantatás*. Népszabadság Könyvek, Budapest, 2005.)

16 Az ötvenes évek buta „megkésített reflexe” volt az 1975–1990 közötti SZET-es program, amikor felvételi nélkül kerültek az egyetemek nappali vagy esti csoportjaiba kiválasztott munkáskáderek (Szakmunkások Egyetemi Előkészítő Tanfolyama). Csak kevesen tudtak jól beilleszkedni és „valódi” hallgatóvá válni. Sokan idősebbek is voltak társaiknál, néhányuknak már gyerekük is volt, szinte mindegyikük szenvedett szakmai és nyelvi hiányosságai miatt. Állandó bizonyítási kényszerben, stresszben éltek, és nem nagyon tudták teljesíteni még a nem igazán magas követelményeket sem. A Közgáz Nemzetközi Tanszékén közülük akarták kiválasztani a jövő munkásszármazási diplomátit is. A SZET „aranybánya” volt a belügi számára, hiszen leellenőrzött, „hazafias” beszerzésre alkalmas, „megbízható” fiatalokból válogathattak.

Fátylat rá?

Van, aki azt mondja – s nemcsak a „a cég” egykori alkalmazottai –, hogy nem kéne ezzel törődni, hiszen csak sebeket szaggatunk fel: borítsunk fátylat az egészre, mindenki számoljon el saját lelkiismeretével, és ne foglalkozunk ezzel. Mások szerint nem szabad hagynunk, hogy azok, akik kiszolgálták az elnyomó rendszer apparátusát, megússzák az egészet: alaposan vizsgáljuk ki, s akik megérdemlik, bűnhődjenek tetteikért, s mindenkit néven kell nevezni. Együttal pedig legyen ez intő példa a jövő generációi számára is.

Rainer M. János szerint az ügynökökről szóló beszélgetésekben három megközelítés tapasztalható: 1.) a diabolizáló, ügynökleplező, 2.) az ügynökfelmentő és 3.) az analitikus-megértő. Az utóbbi elismeri a társadalmi elégtételszerzés jelentőségét, de próbálja nyitva hagyni a felmentés lehetőségét is – ám csak a történet lehetőség szerinti megismerése és megértése után.¹⁷ Fontos hangsúlyozni, valójában annak lehet igazából megbocsátani, aki bocsánatot kér... S az állambiztonsági múlt területén ez igencsak ritka. Az elnyomó gépezet vezetői közül Farkas Vladimir, a hírhedt ávos vezető volt az egyetlen tiszt, aki már a rendszerváltás előtt, 1988-ban felvállalta múltját, és áldozataitól bocsánatot kért, majd két év múlva 646 oldalas könyvet is publikált.¹⁸

Nehéz igazságot tenni, és mindenki saját vérmérséklete szerint ítéli meg mindezt. Természetesen nagyon óvatosan kell ezzel foglalkozni, de abban a legtöbben egyetértenek, hogy mindenképpen meg kell nevezni azokat, akik valóban bajt okoztak, akik feljelentették társaikat, ám másképp azokat, akik önként, kisebb-nagyobb előnyökért, és megint másképp azokat, akik megzsarolva kerültek a szervezetbe, és jelentéseikkel nem okoztak gondot senkinek. Azokat viszont, akik e gépezet irányítói és végrehajtói voltak, bátran említhetjük teljes nevükön.

Az ügynöklistán nyilvánosságra hozásában a döntő szerepet nyilvánvalóan politikai szempontok játsszák.

Anekdoták tömege szól arról, hogy melyik miniszterelnök milyen borítékokat kapott pártja és tervezett kormánya ügynöki érintettségéről. A legnagyobb vita persze azoknak a kormánytagoknak a szerepéről szól, akik a III/II-es kémelhárító csoportfőnökségnek – beszervezve, aláírva vagy sem – jelentettek: nem társaikról, hanem tárgyalásairól, illetve külföldi üzleti és egyéb partnereikről, esetleg elemzéseket készítettek „a hatóság” számára. Vajon elítélendő-e ma az a cselekedet, ha egy külkapcsolatokban dolgozó személy ilyen kötelező „úti jelentést” készített? (Egyébként minden 1989 előtt és azóta is rendszeresen utazó külkereskedőnek természetes, hogy írásos beszámolót kell készítenie tárgyalásairól, külföldi partnereiről – persze vele együtt utazó kollégáiról már nem...) Kérdés, hogy ártatlan, az ország érdekeit szolgáló „ügynökök” voltak-e, avagy megbélyegezendő besúgók?

S itt igen hosszú a névsor mind a rendszerváltó pártokban, mind a „posztkommunista” MSZP-ben. De tulajdonképpen minden eset más, és nagyon különböző volt az elkötelezettség mértéke. Néhány példa: a szocialista Medgyessy Péter miniszterelnök (a rendszerváltozás előtt pénzügyminiszter és miniszterelnök-helyettes) ugyanúgy a kémelhárítás külön fizetést élvező szigorúan titkos tisztje volt, mint az előbb kisgazdapárti, majd MDF-es Boros Imre, az első Orbán-kormány tárca nélküli és rövid ideig ügyvezető földművelésügyi minisztere, a rendszerváltozás előtt az MNB egyik legfontosabb részlegének MSZMP-titkára. (Ő egyébként a hivatalos iratok ellenére tagadta, hogy szigorúan titkos állományú tiszt lett volna.) Járai Zsigmond, az első Orbán-kormány pénzügyminisztere, majd az MNB elnöke nyomás hatására olyan útijelentések írását vállalta a kémelhárítás részére anyagi ellenszolgáltatás nélkül, amelyekben külföldi útjai után a magyarországi állapotok kinti megítéléséről számolt be. Fazakas Szabolcs, a Horn-kormány ipari, kereskedelmi és idegenforgalmi minisztere elmondása szerint külkereskedőként

17 Rainer M. János: Vajon az ügynök a kádárizmus szimbóluma – és ha nem, miért? In: *Az ügynök arcai...* (60–61. o.)

18 Farkas Vladimir (1925–2002) a PRO, majd az ÁVO operatív technikai osztályán dolgozott, de részt vett szinte az összes koholt politikai per vizsgálatában. 1956-ban a Rajk újratemetése előtti napon letartóztatták és 12 évre ítélték. Évekig együtt raboskodott apjával, az 1957 tavaszán 16 évre ítélt Farkas Mihállyal és az 1954-ben életfogytiglani, majd 1957-ben 4 évre leszállított büntetésű főnökével, Péter Gáborral. 1960-ban amnesztiával szabadult. F.V.: *Nincs mentség*. Interart Stúdió, Budapest, 1990./ F. V. könyvéről lásd: Kozák Gyula: Az identitás nélküli ember – OSZK / 1956-os Intézet – Oral History Archivum, 1988.

„együttműködött a belügyminisztériumi kollégákkal”, ami szerinte akkor természetes volt. S hogy a liberálisok se maradjanak ki: az arisztokrata (bárai) származása miatt sokáig diszkriminált szabaddemokrata Szalay (–Berzevicsy) Gábor, a Medgyessy-kormány gazdasági és közlekedési államtitkára saját ismertetése szerint annyit vállalt egy afrikai kiküldetés előtt, hogy szóban beszámol arról, kikkel milyen ügyben került kapcsolatba külföldön (ami – mint később látni fogjuk – a kiküldetések minimum feltétele volt...), de aláírni semmit sem volt hajlandó, sőt határozottan elutasította a szervezési kísérletet. Akkor is megtagadta a választ, amikor a hazai ellenzékéről faggatták. Persze mindettől megkülönböztetendők azok – szintén bármelyik pártban –, akik a III/III. csoportfőnökségnek

nevezett belső elhárításnak dolgoztak, és akiket tényleg besúgónak lehet nevezni. Bár mint már említettem, esetükben is nagy különbségek voltak a tekintetben, hogy önként vagy kényszerhelyzetben vállalták-e a megbízást, pénzt kaptak-e érte, és főleg hogy jelentéseikkel ártottak-e másoknak.

S mit szóljunk akkor a kiváló drámaíróból szélsőjobbos antiszemita pártvezérré süllyedt Csurka Istvánhoz, aki elismerte, hogy 1957-ben veréssel és fenyegetéssel beservezték „Raszkolnyikov” fedőnéven, de sohasem jelentett?¹⁹ Ahogyan az is elgondolkodtató, hogy az (egykor) fiatal demokraták miért ellenzik mindmáig a legvehemensebben az ügynökakták széles körű, nem csak tudományos kutatók által lehetséges nyilvánosságra hozását...

Zsarolással kényszerítve

Az ávótól a kádári III/III ismert ügynökeiig

A mind gyakrabban megjelenő könyvekből, tanulmányokból döbbenten ismerhettük meg a nemzetközi és hazai titkosszolgálatok szigorú, könyörtelen tevékenységét, a PRO (1945–46: Politikai Rendészeti Osztály), az ÁVO (1946–48: Államvédelmi Osztály), majd ÁVH (1948–56: Államvédelmi Hatóság), illetve 1956–62: BM II. Politikai Nyomozó Főosztály, majd 1962-től a rendszerváltásig a BM III. Főcsoportfőnökség különböző osztályainak működését, s az ezek tevékenységét szegélyező emberi tragédiákat. Ugyanakkor nem szabad rögtön pálcát törni a megfélemlített „kis besúgók” fölött, akik direkt módon valójában nem igazán okoztak nagyobb bajt társaiknak.

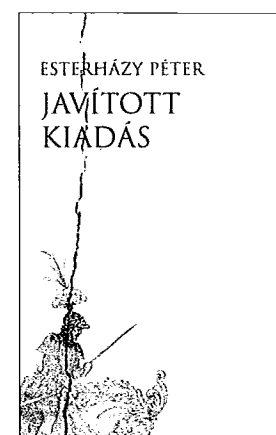
S persze ég és föld a különbség „a cég” tevékenységének megítélésében, ha az „ötvenes éveket”, a sztálini (Rákosi)-korszakot vesszük, amikor néha még a legártatlanabb besúgásnak is több évi börtön lehetett a következménye, a komolyabb „együttműködés” pedig akár szerencsétlen emberek életébe is kerülhetett. Jól ismerjük a különböző koncepciók pereket s azok ítéleteit. De még itt is nehéz megítélni az akkori besúgók tevékenységét – vajon mi hogyan viselkedtünk volna a helyükben? Vajon kit mivel tudtak megzsarolni, beszervezni?

A Rákosi-korszakban és az ötvenhatos megtorlások idején nem válogattak a módszerekben – voltak, akik csak így tudtak megmenekülni a sokévi börtöntől, vagy akár a kötéltől. S csak kevesen voltak azok a bátrak, akik elfogadták ugyan a „kompromisszumot”, de szabadulásuk után megtagadták az együttműködést – esetleg vissza is kerültek a börtönbe –, vagy „okosabban” közölték mindenkivel, hogy aláírásra kényszerítették őket, és az ismerősök tudjanak róla, hogy nekik jelenteniük kell. Így dekonspirálódtak és használhatatlanná váltak „a cég számára”.

A többség azonban sajnos nem úszta meg... Bécsben több évtizede meséltek egy ott élő régi magyar arisztokrata családnak az emigráció által kiközösített tagjáról, aki 56-os elmeneküléséig feleségével köztudomásúlag besúgó volt. Azután a Jockey Club tekintélyes elnöke, Windischgraetz Vince felvilágosított: sokáig kinozták a fiatallembert, de nem tört meg, amíg egy tükörszobához nem

vezették, ahol meztelenül leköntözve feküdt felesége, mellette három megtermett pucér ávos, s megkérdezték, végig akarja-e nézni, vagy hajlandó együttműködni? Vajon mi hogyan viselkedtünk volna?

Esterházy Péter – *aki sajnos gyors, végzetes betegsége miatt nem tudta beváltani régóta húzódozó ígérteit egy beszélgetésre a POLVAX Klubba* – kitűnő könyve már egy más korszakról szól, bár apja beszervezésének körülményeiről ő sem tudott. A *Harmonia Caelestis*ben piedesztálra emelt, istenített apjáról igen kemény szavakkal ír a 2003-ban megjelent *Javított kiadásban*, s több száz oldalon idézi imádott édesapja „gyönyörű kézírásával” fellelt jelentéseit. Az viszont nehezen indokolható, hogy a további kiadásokban miért nem vette figyelembe az első publikáció után – igaz, csak az interneten megjelent – egyik érdekes reagálást. Édesapja magát felfedni nem kívánó gyóntatópapa, Pater J. ugyanis leírta, hogy Esterházy Mátyást 1956 végén elvitték a karhatalmisták, forró kátrányba mártott kötéllal verték, hogy együttműködésre bírják, de ellenállt. Azután a következő év elején négy fia közül váratlanul eltűnt az egyik. Amikor pár nap múlva előkerült, ennek nagy ára volt: felesége rábeszélésére mégis vállalta az együttműködést, de erről soha nem beszélt gyermekeinek sem. Több mint két évtizedig valóban sok száz jelentést írt, de – mint a páter közölte – mindegyiket hárman fogalmazták (egy meg nem nevezett társukkal). És rendkívüli módon vigyáztak, hogy ezekkel senkinek se okozzanak bajt, csak ismert és teljesen érdektelen dolgokról van ezekben szó... Érdekes ilyen szemszögből is újraolvasni a könyvet. A páter azzal zárta írását: E. M. nem bűnös volt, hanem mártír, majd hozzátette: *Mathias ego te absolvo* (Mátyás, feloldozlak bűneid alól!).²⁰ Amikor 60 éves lett, 1979-ben egy

¹⁹ Akik az „ügynöklistán” lemaradtak. HVG.hu, 2005. II. 11. – A (meg nem nevezett) szerző rámutat: „félrevezető lehet, hogy az egykori ügynökök mellett SZT tiszték és 'egyszeri jelentésírók' is helyet kaptak. A várt katarzis most még biztosan elmarad”. – Egy minapi cikk szerint az 1956 után őrizetbe vettek között rajta kívül sok más később politikussá vált személyt is beservezték, de ugyanígy nincs nyoma annak, hogy jelentett volna az SZDSZ-es Dornbach Alajos, aki szándékosan dekonspirálta magát; az MDF-es Kéri Kálmán, aki félrevezette a szolgálatokat; vagy a kiscgazda Torgyán József, aki állítólag egy Antall Józseftől kiinduló sejtetés szerint „Szatmári Lajos” fedőnéven volt az állambiztonsági szolgálatok ügynöke. Lásd Ügynök képviselők. HVG, 2017. XII.14. (21. o.)

²⁰ Lásd pl. Váli Dezső festőművész honlapján: www.vali-dezso.hu/ vagy Nagy Jenő honlapján: http://www.boldogsag.net/index.php?option=com_content&view=article&id=33560:esterhazy-matyas-es-peter&catid=1302:a-teljes-élet-poezis-es-boelcselet&Itemid=986

barátja által a rá váró tartótisztnek átadott cetlin az állt: „Ezt az embert ne keressék többet! Nincs.” És láss csodát: nem is keresték soha többet. Az özvegy „gróf” ezután e súlyos terhet ledobva magáról megpróbált új életet élni. E lelki nyomás alól részben megkönnyebbülést talált hosszú élete utolsó másfél évtizedében élettársa K. Elly mellett, aki 1998 májusában borsosnyói hétvégi házában kertjében fogta le Esterházy Mátyás szemét.²¹

Azóta is sorra bukkannak fel hírek különböző személyekről, s itt is óvatosan kellene megítélnünk, hogy milyen mértékben „bűnös” például a rendszerváltás után másfél évtizeddel lebukott három zseniális értelmiségi. Így az 1957 elején, 19 évesen, főiskolásként beszerezett, társairól jelentő Oscar-díjas filmrendező, Szabó István;²² vagy a homoszexualitásával megszarusolt, 1963-tól 16 éven át 90 színésről is jelentő kitűnő színikritikus, Molnár Gál Péter (MGP);²³ illetve a Közgázon is oktató neves közgazdász, MNB-vezető, Bácskai Tamás, akinek szellemes előadásait zsúfolásig megtelt előadókban hallgattuk (kétszer is volt a

POLVAX vendége), s akiről 2005-ben kiderült, hogy 1956 végétől még saját apját, testvérének férjét, illetve a Közgázon számtalan tanártársát is följelentette.²⁴ A rendszerváltás után „lebukott” egykori ismert személyek felsorolását hosszasan lehetne folytatni.

Természetesen mást jelentett a besúgás a közép- és késő kádári korszakban, s tényleg jogos a kérdés, hol vannak ezek a „piti bűnök” a korábbiakhoz képest. Az 56-os megtorlás éveiben valóban elég volt egy „kis információ” ahhoz, hogy valakit elvigyenek, bebörtönözzenek, internáljanak, akár fel is akasszanak. Az ÁBTL hetvenes és nyolcvanas évekből származó dossziéiban azonban a lezáró tartótiszt jelentés az ügynök tevékenységének értékelése után a legtöbb esetben azt is tartalmazza: „a jelentések következtében őrizetbe vétel nem történt”. Így volt ez „szerencsére” a megismert hetvenes és nyolcvanas évekbeli közigazgatási dossziék esetében is, és ez némi megnyugvással tölthet el bennünket. Nem az ügynök „bűneként”, de az egyik legmeglepőbb intézkedés az volt – igaz, még

1968-ban! – (ahogy a kalocsai laktanyában beszerezett előfelvételi „Hajnal Attila” fedőnevű besúgó beszámolt róla), hogy „nagy felháborodást keltett az előfelvételi közigazgatási fiúk körében, amikor az egyetem rektora kirúgta Horváth honvédet, mivel a szocialista versenymozgalom politikai vizsgáján nem megfelelő eredményt ért el”. Társaik emiatt még petíciót is aláírtak, kérve a rektort, vonja vissza intézkedését.²⁵

A katonaságról egyébként igen találó, ki tudja, mennyire túlzó véleményt mondott 1973 márciusában a „Riporter” fedőnevű titkos megbízottnak (fn. tmb.) a többször is külön megfigyelt Fráter György: „Régen intelligens vadállatok ordítottak az emberrel, a jelenlegi hadseregben csak annyi a változás, hogy nem intelligensek... A hadsereg egy értelmetlen szar szervezet, amit fel kéne számolni...”²⁶

Szintén a katonasággal kapcsolatos az az 1972. szeptemberi történet, amelyre – sajnos – már csak három érintett exhonvéd, valamint az egykori KISZ-vezető emlékezhet mosolyogva. A golyák dékánja, Gondi elvtárs

(egy-két oktató keresztneve számunkra ma is inkább elvtárs) tanulmányaink legelején behivatott ötünket: Bodó Pétert, Csontos Lászlót, Liska Pétert, Nonn Györgyöt és Szentirmay Lászlót, mert jelentést kapott rólunk a kalocsai laktanyából. Az volt a „bűnünk”, hogy „nem voltunk jó katonák [?], tiszteletlenül beszéltünk feletteseinkkel és sok kisebb-nagyobb stikliben vettünk részt (engedély nélkül 'eltávozt' szerveztünk magunknak, például kopaszon, katonai tréningruhában a kerítésen kilógva moziba-, avagy a többnapos terepképzésen a közeli városban kocsmába mentünk). A ma már gyakran tévés szereplő, neves kutató közgazdász, akkori KISZ-titkár is ott volt, s bólogatva hangsúlyozta, hogy „valóban, fiúk, a katonaság fontos dolog, hazafias kötelesség, és rendesen kellett volna viselkednetek...”. Amikor erre megkérdeztem tőle: „Te voltál egyáltalán katona?”, akkor persze zavartan válaszolta, hogy „nem... – miért kérdezed?” Gondi József elvtárs azért megnyugtatót minket, hogy az egyetemen ebből nem lesz hátrányunk.

A színikritika zsenije – avagy Cipollája?

Molnár Gál Péter (1936–2011) „Luzsnyánszky Róbert” néven 27 éves korától írta jelentéseit több mint másfél évtizedig. 2004-ben, amikor mindez kiderült, a Népszabadság felmondott főmunkatársának. Sohasem kért bocsánatot, azt hangoztatta, „csak saját magának tartozik elszámolással...” Coming out című önéletrajzában leírta, hogy homoszexualitásával zsarolták meg.*

Többen kiálltak a nagytudású színikritikus mellett. Sándor Erzsé például azt írta: „lebukása után bojkottal

sújtani nagyobb bűn volt, mint amit évtizedeken át hurocolt.”**

MGP közölte, a Coming outot nem kívánja publikálni, de jelentései végül mégis megjelentek a Kapu kiadásában.*** Mint Brády Zoltán kiadó rámutatott: „A könyv valódi társadalmi kórrajz. Az ügynöknek megadatott a vélemény szabadság és a kendőzetlen őszinteség lehetősége. Briliáns írástudó írta e jelentéseket. Egy aljas rendszer szép gyümölcse.”

Mások azonban kevésbé megértően nyilatkoztak, és emlékeztettek rá, hogy MGP jogos vagy kevésbé igaz kritikáival színészek sorsát törte és törhette kerékbe. Ablonczy László szavaival „az elmúlt fél évszázad teátrumi Cipollája, aki ördögien értette a színházat, de folyamatosan elárulta, aki pontosan tudta mikor és mivel árt.”****

* Népszabadság, 2004. XI. 20.; Index, 2005. IV. 20.

** Sándor Erzsé: Talán MGP. Mozgó Világ, 2011/11.

*** „A rivaldafény árnyékában – A 'vágatlan' Luzsnyánszky dosszié” (szerk. Fonyódi Péter) Kapu könyvek – Magyar a Magyarért Alapítvány, Budapest, 2004.

**** Ablonczy László: Régimódi színháztörténet. Hítel, 2012/2.

21 Személyes közlések – 2018. /// Esterházy Péter családjának több tagja ugyanakkor határozottan kétségbe vonta a levél hitelességét, az ismeretlen pap személyét, és csupán az író lejáratását célzó, rosszindulatú írásnak minősítette a levelet.

22 Szabó István (1938) „Képesi Endre” néven 48 jelentést írt 1957-től 1963-ig. Először azt mondta, azért vállalta a beszervezést, hogy megmentse évfolyamtársát, a forradalmár Gábor Pált, de később elismerte, hogy valójában magát akarta menteni. Hangsúlyozta, hogy jelentéseivel sohasem ártott senkinek. – Lebukásáról lásd Gervai András: Egy ügynök azonosítása. Élet és Irodalom, 2006. I. 27.

23 Lásd részletesebben a keretes írásban!

24 Bácskai Tamást (1925–2007) a forradalom leverése után pár héttel szervezték be „Szabó István”, majd „Nagy Lajos” fedőnéven. Dossziéja 395 oldalnyi jelentést tartalmaz 1956. XI. 29. és 1961. VIII. 16. között. (Lásd Laczik Erika: Egy besúgó tisztikeresztel. Magyar Nemzet, 2005. I. 29.) Szigethy Gábor találó megállapításával: „Lehet tehetséges, értelmes, művelt a gerinctelen ember is. Vacak kis besúgó is válhat nemzetközi hírű közgazdásszá.” (Lásd „1956 – Bűnbeesés után” – www.eorsilaszo.hu/fejciikk/6905)

25 „Hajnal Attila” (B. György): ÁBTL, 3.1.2. M-37730 – (1967. XII. 3. – 1979. II. 5.) (összesen 93 lap a katonaság idejéből – később az egyetemi évekből további 204 lap = M-37730/1) – Érdekes lenne ezt kideríteni, de az egyetem akkori vezetőit, illetve számos évfolyamtársát megkérdezve sem emlékezett senki az esetre...

26 „Riporter” (S. Miklós): ÁBTL, 3.1.2. M-37297 – (1972. V. 31. – 1977. X. 24.) (összesen 355 lap)

Társaimról jelentem...

A Kögáz besúgói 1968 után

„Hajnal Attila”²⁷ előfelvételis katonatársairól, majd később az egyetemi hallgatókról, (a BM által feltételezett) „*jobb-oldali hallgatói illegális csoportosulás tagjairól*” (lásd a könyv elején a „Rebellis közgázosok” fejezetben!), a Kínai Nagykövetségre Mao-könyvecskéért bemelegedő diák-társairól, sőt még egykori gimnáziumi tanárnőjéről is írt.

Nem sok hasznót hajtott nagy reményekkel teli tartóinak „Szabolcs” informátor, akit ugyancsak Kalocsán, a 37-es forradalmi ezredben szerveztek be 1969 októberében, s 16 írásos jelentése alapján leszerelése után a hírszerző III/I-10 osztály foglalkoztatta egyből titkos munkatársként, már „Széplaki” fedőnéven azzal a nem titkolt céllal, hogy a Kögázon a nemzetközi szakot elvégezve hírszerző ügynökük legyen. Sajnos azonban gyenge nyelvtudása miatt ez nem sikerült neki, így 1972-ben átadták a III/III-2 belső elhárítás-osztálynak.²⁸

A „Riporter”²⁹ fn. tmb. 1972 májusától a Közgazdász újság munkatársairól, a március 15-i diáktüntetésekéről,³⁰ illetve a KISZ-t megreformálni szándékozó naiv hallgatókról és főleg nemzetközis csoportjairól (később pedig főleg nemzetközi építőtáborok külföldi résztvevőiről) jelentett, de a leginkább idézett személyek szép karriert futottak be. Sőt néhányukról még az is elterjedt, hogy ők is „tégglák” voltak. A (diplomata-képzőnek szánt) „*nemzetközisek fele szervezett volt*” – mondogatták sokan, de meglepetésre az ÁBTL névkeresőjében szinte egyáltalán nem találhatunk nemcsak besúgót, hanem besúgottat is diáktársaink között. Nyilvánvalóan itt keveredik a III/III és a III/I számára szervezettek megítélése. A nemzetközisek többsége diplomáciai pályára készült, és így nem csodálkozhatunk, ha közülük sokakat már diákként megkörnyékezte a cég hírszerzési részlege, benne nyolc évig a tanszékre oktatónak delegált Széles Adolf szigorúan titkos (SZT) tiszt. Az egyébként nemzetközis „Riporter” jelentett nevei szinte mind elismert közgazdászok, újságírók és más szakemberek lettek, vagyis nem tudhatjuk, hogy bárkinek

A volt közgázos Jakab Lajos és társai egy későbbi III.15-i tüntetésen – fotó: Hegedűs Judit

is közvetlenül kerébe törte-e a karrierjét. Tegyük gyorsan hozzá: a szervezést elutasítók már számolhattak „nem kis retorzióval” (mint a *Közgázos szervezési kísérletek* című részben majd láthatjuk is konkrét névvel...) Sokan lettek újságírók a nemzetközire és más szakokra járók közül, s a külpolitikával foglalkozók között a szakmai és – tegyük hozzá – anyagi karrier csúcsa a külföldi tudósítói poszt volt. Azért nagyon ne irigyeljük őket... A külföldre kiküldött tudósítók kapcsolatban a már korábban említett V. Nagy Árpád volt elhárító főtiszt könyvében azt írja: „*Még mielőtt kimentek volna, kötelességünk volt ellenőrizni az illetőt. A bizonyos intézettől már fél évvel korábban megkaptuk a neveket, hogy kit szeretnének kiküldeni. Nekünk volt időnk arra, hogy tanulmányozzuk, be tudjuk-e szervezni vagy sem. Vagy aláírtunk vele hivatalosan a szervezésről szóló papírt, vagy hallgatólagosan elértük, hogy minket tájékoztat. Ha nem fogadták volna el, nem járulhattunk volna hozzá, hogy kiküldjék.*”³¹ A nyolcvanas évek elején, amikor prágai sörkirándulásunk során meglátogattuk Udvarhelyi Szabolcs rádiós kollégám lakását, aki prágai tudósító volt, egy nem túl visszafogott politikai megjegyzésem után elkezdett hadonászni a kezével, s mutogatott a plafon felé, majd karon fogott és kivitt

az erkélyre, hogy megmutassa a gyönyörű kilátást... Azt mondta, hogy most gyorsan menjünk le a helyi kocsmába beszélgetni, mert totálisan bepóloskálták a lakását a fogadó elvtársak... Rákérdeztem: hogy tudtok így élni? „*Meg lehet szokni, s hát mindennek ára van...*” – volt a lakonikus válasz. Tegyük gyorsan hozzá: ez Keleten és Nyugaton egyaránt így volt...

A „Csikós”³² fn. tmb. 1973 augusztusától főleg csoport- és évfolyamtársairól, a kari szüretéről, a Studium Generale-táborról, a március 15-i ünnepségek résztvevőiről jelentett, és 1977 végétől először az ő beszámolóit találhatjuk meg a polvaxokról. Fontosnak tartotta azt is leírni, hogy egy korábbi ismerőse két barátjával 1974 tavaszán Svédországba készül utazni, de nem kívánnak hazatérni... (A dossziében nincs róla információ, hogy e jelentés következtében mi történt a disszidálást tervező fiatalokkal.)

A POLVAXról legtöbbet jelentő „Lantos”³³ fn. tmb. is lelkesen körmölte jelentéseit 1979 májusától, és dossziéjában sokat foglalkozott az 1976-ban megújult klub aktivistáival, az 1980-as lengyelországi események után a hatóságok által rettegett, állítólagos „Független Ifjúsági Szövetség” (FISZ) tervével, az 1981 márciusi BEFŐT fő szervezőivel, akik egyúttal a hat nap múlva megtartott legendás Illés-koncertet is szervezték, de nem tudni, okozott-e valakinek komolyabb kárt, hacsak azt nem vesszük, hogy „priuszosok” lettek belügyi vonalon, ami persze mindenütt eljutott a munkahelyekre, illetve minden bizonnyal muniációt szolgáltatott Jobbágy Gyula klubvezető kirúgásához és kierőszakolt tízéves emigrációjához.

Az AIESEC „Kiri”³⁴ és „Sajósi”³⁵ fedőnéven (1980-ban, illetve 1984-ben) szervezett vezetői már más kategóriába tartoztak: ők nem írtak alá, és csak szóban kellett jelenteniük tartótisztjeiknek. Dossziéikban semmi nyoma annak, hogy bárkiről is kompromittáló információt közöltek volna. Főleg a – ki tudja, milyen szempontok és egyeztetések alapján – kiválasztott nyugati ösztöndíjra utazhatók listáiról, illetve a hozzánk érkező nyugati egyetemistákról kellett jelenteniük a III/III-as, majd a III/I-es csoportfőnökség tartótisztjeinek. Közvetlenül csak azok neheztelhetnek rájuk, akik jelentkeztek a külföldi gyakorlatra, de „véletlenül” mégsem ők lettek a kiválasztottak. Pláne, hogy előfordult, akadt olyan, aki kétszer is kiutazhatott a többiek által csak áhított nyugati ösztöndíjra. Vagy akik nem is tudtak a lehetőségről. A cserébe érkező külföldi diákok-

ról is információt kellett adniuk, de ez sok problémát nem okozhatott azok jövőendő karrierjében. „Sajósi” esete pedig jó példa arra, hogy – bár az elején „némi megalkuvásra” azért szükség volt az egyéves brüsszeli kiküldetésért cserébe, de – hogyan sikerült a kapott feladatokat nem teljesítve alig több mint egy év után szinte „kirúgatnia” magát a cégtől.

Hasonlóképp „ártatlanabbnak” kell tekintenünk azokat az oktatókat, „Kerny”-t³⁶ vagy még inkább „Bézi”-t,³⁷ akiknek dossziéik szerint (1983-tól, illetve 1984-től) a külföldi útjelentések mellett ugyancsak főképp a „tippadás” volt a feladatuk hat, illetve több mint egy éven át, vagyis hogy „a cégnek” segítsenek megismerni olyan illetőket, akik potenciális hálózati személyek lehetnek, illetve „Kerny”-nek hosszabb és rövidebb külföldi útjairól és kinti partnereiről kellett részletesen jelentenie. Csakúgy a nemzetközi tekintélyű professzorokat, „B.T.I.”-t³⁸ és „Történészt”,³⁹ akik még a hatvanas években(!) társadalmi kapcsolatként jelentettek elsősorban az ide érkező külföldi szakemberekről és kinti partnereikről.

Természetesen érdekes és fontos lenne részletesen megismerni az ügynöki lét lélektanát az egyes szervezettek elmondása alapján, de erre – érthető okokból – a szakirodalomban is igencsak ritkán került sor. Mindenesetre érdemes elolvasni a kalocsai Tomori Pál Főiskola Bölcsészettudományi Tanszékének tanárával, Miklós Györggyel készült őszinte életútinterjút, akit az ELTE filozófia-történelem szakára felvett egyetemistaként először mint előfelvételis katonát kerestek meg 1979 nyarán, leszerelése előtt három nappal, de akkor még elzárkózott. Tíz nappal később, már Pesten megszarolták, hogy a filozófia tanszékvezető előtt lejáróját, hogy gimnazistaként brahából rendszeresen bejárt a kínai követségre maoista propagandaanyagért. Mint a szervező tartótiszt, Cirkos Tibor főhadnagy „ügyesen” hangsúlyozta: „*vége lesz, ha ezt Hermann István megtudja...*”. Így aláírt, egy évig diáktársairól jelentett semmitmondó dolgokat, majd ráállították az ellenzékre, a Rajk-butikra, a Hétfői Szabadegyetemre, s munkássága ott már kivirágzott, valóban érdemi feladattal bízták meg. S csakúgy, mint Tar Sándor író⁴⁰ vagy az ismert ellenzéki aktivista, (Micsinay) Mikes Tamás,⁴¹ a demokratikus ellenzékbe beépülve jelentett is egészen a rendszerváltásig szinte mindenkiről, ezúttal már valóban „érdemi” dolgokat. („*Ha Demszky Gábor-*

27 Lásd a 25. sz. jegyzetet!

28 „Szabolcs”, majd „Széplaki” (Sz. Imre): ÁBTL, 3.2.1. Bt-387/2 – (1969.X.21. – 1972.VI.20. – illetve egy feljegyzés 1981.VIII.10.) (összesen 103 lap)

29 „Riporter” (S. Miklós): ÁBTL, 3.1.2. M-37297 – (1972. V. 31. – 1977. X. 24.) (összesen 355 lap)

30 Ungváry Krisztián: Március 15. a Kádár-korszakban: tüntetések és megtorlások. HVG, 2006. III. 14.

31 V. Nagy Árpád 2005 – lásd részletesen a 4. sz. jegyzetben (100. és 186. o.)

32 „Csikós” (Cs. Iván) ÁBTL, 3.1.2. M-37605 – (1973. VIII. 11. – 1978. IX. 18.) (összesen 134 lap)

33 „Lantos” (R. Tamás): ÁBTL, 3.1.2. M-41071 – (1979. V. 24. – 1985. XII. 16.) – (összesen 198 lap) – lásd a 15.sz. jegyzetet!

34 „Kiri”, majd „Kovács Margit” (T.K.) tmb. majd tmt.: ÁBTL, 3.2.1. Bt-1703 – (1980. VII. 24. – 1986. IV. 14.)

35 „Sajósi” (S.G.) társadalmi kapcsolat: ÁBTL, 3.2.4. K-3274/1 – (1984. IV. 11. – 1988. I. 18.)

36 „Kerny” (I.T.) tmt.: ÁBTL, – K-3410 – (1983. VII. 14. – 1989. VIII. 29.)

37 „Bézi” (D.M.) tmt.: ÁBTL, Bt-2414 – (1984. V. 29. – 1985. X. 9.)

38 „B.T.I.” (B.T.I.): in: ÁBTL O-13624

39 „Történész” (R.Gy.): ÁBTL 3.2.4 K-2086

40 Lásd: www.tarsandor.hu !

41 Lásd Andor Mihály: Szegény Micsinay. Egy besúgó élete. Jelenkor, Pécs, 2011. (268 o.) című könyvét!

ról százötven jelentést nem írtam, akkor egyet sem...” – mondta.) Egy évtized múlva viszont, 1999-től az ügynökök népes táborából ritka kivételként (mondhatni szinte egyedüliként!), minden egyes jelentettjétől személyesen kért bocsánatot, akik egytől-egyig el is fogadták.⁴² A tartótiszt-ügynöki viszony ellentmondásosságára jellemző Miklós György nyilatkozata, amelyből kiderül, hogy egészen bizalmas, szinte baráti kapcsolat is kialakulhatott a két személy között. Az ügynökre például erős hatással volt a tartótiszt olyan kijelentése, hogy: „A demokratikus ellenzék bohóckodás. Az egészet Aczél György mozgatja a háttérből, de közben minket is dróton rángat”. S hogy miért hitt neki? „Cirkos Tibor segített megoldani igen sok

magánéleti problémámat is. Bátran fordulhattam hozzá bizalommal, többször segített. Sokszor úgy tekintettem rá, mintha a barátom lett volna...”⁴³ Miklós György már a rendszerváltás után – még név nélkül – adott interjút beszervezéséről a *Beszélő*-nek, s háromnegyed évvel Végvári Örnagy nyilvánosságra lépése után azt mondta, hogy más ügynökökhöz hasonlóan fél, rettenetesen fél a lebukástól, talán még öngyilkos is lenne...⁴⁴ A sokezer ügynökből szinte egyedüliként jutott el odáig, hogy őszintén beismerte az egészet, bocsánatot kért konkrétan is megfigyeltjeitől, s elhatározta, hogy igyekszik mindent megtenni az állambiztonsági titkok megismertetéséért, s ez ügyben kutatásokat is folytat.

42 Nagy-Csere Áron interjúja 2010-ben Miklós Györggyel. Lásd ÁBTL, *Betekintő*, 2011/1. sz.

43 Miklós György nyilatkozata letétbe helyezve az ÁBTL-ben 2009. IX. 22. – lásd a „Repülő egyetem” objektum dossziéjában: ÁBTL 3.1.5 O-19764/4 (5. o.).

44 Magyar Elemér interjúja. *Beszélő*, 1990/37. sz. (IX. 22.)

A beszerzés

A cég igyekezett körültekintően kiválasztani a beszerzésre szánt személyeket, akiknek minősítése, „rangja” a katonai hierarchiához hasonlóan fokozatosan változott, kezdve a tippszemélytől a jelöltön át a társadalmi kapcsolatig,⁴⁵ az informátorig, majd a titkos megbízottig (tmb.), végül a legmagasabb rangú titkos munkatársig (tm. vagy tmt.). „Tmb” és „tmt” elméletileg csak az lehetett, aki – úgymond – „elvi, hazafias meggyőződésből” vett részt a titkos együttműködésben. A különböző dossziékban nem lehetett logikát találni abban, hogy a hálózati személyeket miért és ki minősítette át, és bizony lehetséges, hogy az „előléptetésről” maga a személy nem is tudott. S persze voltak a „páriák”, azok az ügynökök, akik terhelő vagy kompromittáló adatok, illetve anyagi érdekeltség alapján vállalták az együttműködést. Mint Bajcsi István egykori tartótiszt elmondta: előfordult, hogy egy diáknak rosszul sikerült a vizsgája, jól felöntött a garatra, megtépett egy zászlót, „*rohadt mocskos ruszlik*” stb., és olyan pechje volt, hogy elkapta egy rendőr. Jelentés lett belőle, „*ezeket automatikusan odaadták nekünk, mert mi fel tudtuk használni. Elkaptuk a fiút, mondtuk neki, nézd öreg, ha nem válllod el, repülsz a főiskoláról. Száz közül egy, ha akadt, aki ennek ellenére sem vállalta.*” Volt egy szerencsétlen srác, ittasan vezetett, megállították a rendőrök, szonda, vérvétel. A hülye visszament a kocsijához és megint lemeszelték. Szeptemberben az elsősök anyagának átnézésakor találta meg Bajcsi a rendőrségi megkeresést. A vádemelés előtt leállította az ügyet, beszélt vele, s nem volt más választása. Az anyagát áttették szabálysértési eljárásra, csináltak egy fiktív határozatot és még az ötezer forintos pénzbírságot sem kellett kifizetnie. A féléves jogosítvány-elvonás helyett magához vette a jogsiját, és ezzel is tudta zsarolni.⁴⁶

Szőnyi Tamás, az ÁBTL munkatársa elmondta, hogy minden beszervezést hosszadalmas előkészítő munka előzött meg. A tanulmányozásnak komoly módszertana volt, például a hálózati ügynöki jelentések vizsgálata, telefon-

lehallgatás, postai levelek felbontása, környezettanulmány készítése, így az akkori és a korábbi munkahelyeken a kollégák kikérdezése, a lakóhelyeken a házmesterek, szomszédok fölkeresése, a honvédségnél a tisztekkel, katonatársakkal történő beszélgetések. Megvizsgálták a jelölt élettörténetét, tanulmányait, jellemét, kapcsolatait, gyengeségeit, erősségeit, szokásait, esetleges szenvedélyeit, hobbiját. Itt egy bizalmi kapcsolat megalapozásáról volt szó. Olyan tulajdonságokra volt szükség, mint megbízhatóság, jó memória, alkalmazkodóképesség, ne jöjjön zavarba, tudja magát tettetni, ne tűnjön föl... Egy naptól több évtizedig dolgozhattak a hálózati személyek. Az persze nem kutatható „minősített anyag”, hogy hányan és kik mentették át magukat a rendszerváltás során.⁴⁷

Mint láthatjuk, a „tippek” kijelölése és regisztrálása alapvető fontosságú volt „a cég” számára. A tartótiszteknek és rajtuk keresztül ügynökeiknek minimális feladatuk volt, hogy véleményezzék diáktársaikat, kollégáikat, ismerőseiket, és jelezzék, hogy a jövőben ki lehet alkalmas „e fontos államvédelmi feladatok” elvégzésére. Az egyik 1984-ben beszervezett informátort már öt évvel korábban, még az egyetem előtt kinézték maguknak, s 1979 szeptemberében alapos „környezettanulmányt” készítettek róla. Józsa Mátyás főhadnagy és Darabos Istvánné törzsőrmester összefoglaló jelentése szerint: „*A tipp felhasználásának tervezett kategóriája: perspektívában KkM-KüM külföldön kutató, tanulmányozó... Az egyetem elvégzése után bizalmas területre tervezzük... Adatszolgáltatók: volt gimnáziumának igazgató-helyettese, aki 30 éve ismeri a családot, volt osztályfőnöke, a tipp és szülei volt és jelenlegi lakóhelyének házfelügyelője, lakónyilvántartó kezelője... Feladat: tipp további aktív tanulmányozása katonai szolgálata és egyetemi tanulmányai idején.*” Illés György alezredes alosztályvezető véleménye: „*Egyetértek, apját javaslom priorálni.*”⁴⁸

Egy másik esetben Kazinczy Gusztáv hadnagy beszerzési javaslatában így ír: „*Szükségesnek tartom: * sze-*

45 Lásd részletesen hamarosan a *Nem teljesen önkéntes segítők: a „kapcsolatok”* c. fejezetben!

46 „A belső elhárítás belső szemmel” – F. Havas Gábor interjúja Bajcsi Istvánnal. *Beszélő*, 1997/2. sz.

47 Décsi János interjúja Szőnyi Tamással, Klubrádió, Reggeli gyors, 2017. VIII. 1.

48 Priorálás = keresés, illetve adatok lekérése az állambiztonsági operatív nyilvántartásból.

mélyének ellenőrzését az operatív nyilvántartásokban / * közvetlen hozzátartozóinak ellenőrzését ugyanott / * munkahelyi személyzeti anyagának tanulmányozását / * kapcsolatainak, valamint azok jellegének megállapítása céljából „K” ellenőrzés alá vonását 120 napra [= postai levelek felbontása] / * 3/a ellenőrzés bevezetését személyére [= telefonlehallgatás] / * személyes megismerés végrehajtását / * környezettanulmány készítését. (A jelölt tanulmányozásának és szervezésének és szervezésére vonatkozó állásfoglalásának határideje: 1978. XI. 15. – [később pirossal:] 1980. V. 30.)” K. G.: „Az ellenőrzés először 1979. II. 15-től kezdődően történt.” – majd később: „Értékelhető 3/a ellenőrzésre 1979. VII. 6. és VIII. 6. között került sor. A 13 jelentésből operatív értékű információk nem keletkeztek, sikerült adatokat szereznünk általános emberi magatartásával, munkájához való viszonyával, magánéletének egyes területeivel kapcsolatban.”

Többszörös engedélyezési eljárással, alapos, több hónapos előkészítéssel, telefonlehallgatásokkal, a jelölt akkori és korábbi szomszédai, házmesterei, tanárai, munkatársai személyes megkeresésével, a szervezést lebonyolító állambiztonsági tiszt felkészítésével szervezték meg a konkrét akciót, amikor is végrehajtották a szervezést. Ezt titkos, általában nyilvános helyen, étteremben vagy presszóban, ritkábban a BM tulajdonában lévő K (konspirált) vagy megbízható tulajdonosától/bérlőjétől pár órára kölcsönvett T (titkos) lakásban (a katonaságnál erre kijelölt T-szobában), de – ha megoldható volt a bizalmas beszélgetés – akár a jelölt munkahelyén bonyolították le. A szervező tiszt döntötte el a jelölt hozzáállásától függően, hogy megkísérli-e aláírni a szervező kartont, s elfogadja-e, ha az informátor csak szóban hajlandó jelenteni.

Kazinczy Gusztáv javaslata a konkrét akcióra: „A szervezést nyilvános helyen tervezem végrehajtani. Gyors módszerrel, egy beszélgetés során. A jelölt tulajdonságai a hazafias alapon történő szervezést valószínűsítik. [...] Utalok rá, hogy az egyetemen az eredményes oktató és kutató munkához egyaránt feltétlenül szükséges a jó, nyugodt politikai légkör biztosítása. [...] Tájékoztatom, hogy az együttműködés ténye, az információk közlésének rendje szigorú államtitkot képez. A fentiek ismertetését követően megíratom vele a szervezési nyilatkozatot. Figyelembe véve a jelölt egyetemen elfoglalt fontos pozícióját, fontosnak tartom, hogy az írásos szervezési nyilatkozat adásától ne tegyük döntően függővé a kialakítandó együttműködést. Amennyiben a szituáció arra enged következtetni, hogy az írásos nyilatkozat kérése a szervezést megghiúsíthatja, abban az esetben eltekinthessek ettől. A továbbiakban kioktatom a kapcsolat-

tartás konspiratív szabályaira, a találkozók és biztosító találkozók rendjére.”

Három héttel később K. G. ezt írja: „A jóváhagyott javaslat alapján végrehajtottuk a jelölt szervezését hazafias alapon, gyors módszerrel – az egyetemen végzendő ifjúságvédelmi feladatok végrehajtásának segítése céljából. (...) Láthatóan hajlandóságot mutatott arra, hogy segítséget nyújtson munkánkhoz. Arra a következtetésre jutottunk, hogy számára problémát jelentene a szervezési nyilatkozat aláírása, ezért ettől eltekintettünk. Az együttműködés konkrét kérdésének felvetésekor válasza igenlő volt. A fentiek alapján kérem a tmb. hálózati nyilvántartásba vételének, „B” [= szervezési] és „M” [= munka] dossziéja megnyitásának engedélyezését. A találkozon részt vett Ksenicz Tibor százados elvtárs is.”

A kapcsolattartás módja, ideje, legendája: „Személyes kapcsolattartás az operatív helyzettől függően, általában havonta egy alkalommal. Rendkívüli találkozó helye, ideje, körülményei: mindkét oldalról telefon útján, a munkahelyén a reggeli órákban, amikor senki nincs ott.”

Azon személyek, akik a B dossziéba betekinthettek: Zimler Tamás hadnagy és Doktor Ferenc hadnagy operatív tisztek/priorálás (keresés, illetve adatok lekérése az állambiztonsági operatív nyilvántartásból: 1980. III. illetve 1981 VI.) – Tóth István és Bán János főhadnagyk, III/I-5 tartók.

El kell oszlatni a szervezéssel kapcsolatban egy tévhitet. Kónyáné Kutrucz Katalin és Petrikné Vámos Ida 2017-ben megjelent könyvében rámutat: a köztudatban elterjedt vélekedéssel ellentétben az állambiztonsági szervek az utolsó pillanatig foglalkoztattak hálózati személyként párttagokat – jóllehet kisebb arányban, mint a rendszer kezdeti időszakában. 1989 végén arányuk 21% volt.⁴⁹

A rendszerváltás után egy egykori tartótiszt (név nélkül) elmondta: „A szervezések könnyen mentek: nagyon kevesen mondtak nekünk nemet, szinte mindenkit elvi, internacionalista alapon bírtunk együttműködni.” Alosztályukon elvették fordult csak elő, hogy valakit terhelő alapon szerveztek be, ahogy az anyagi alapon való szervezések is ritkák voltak. Legfeljebb költségtérítést kaptak a hálózati személyek, meg egy-egy nehéz helyzetben lévő diák némi ösztöndíj-kiegészítést. Az alosztálynak több tucat aktív ügynöke volt, köztük külföldi diákok is. Hozzátette: „A szervezett diákokkal leginkább az egyetem környéki presszóknak és szórakozóhelyeken találkoztunk, a legmegbízhatóbbak, a titkos munkatársak K [konspirált] lakásokban jelenthettek. [...] Sűrűn bejártunk az egyetemekre, ismerhették az arcunkat, még a portás is előre köszönt nekünk – könnyen lehet, hogy ők is be voltak szervezve.”⁵⁰ A fővárosi felsőoktatási intézmények közül a nagyobbak, például a Közgáz, az ELTE vagy a SOTE

tartótisztjei közvetlenül a BM-hez tartoztak, a kisebbek a BRFK-hoz. A rendszerváltozás után ritka kivételt jelentő, névvel nyilatkozó tisztek közül Bajcsi István a Beszélőnek adott interjújában elmondta, tevékenysége úgy kezdődött, hogy elődje kivitte az intézményekhez (az Államigazgatási Főiskolára, a Pénzügyi és Számviteli Főiskolára, a Tanítóképző Főiskolára és a Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolára), és bemutatta a vezetőknek: a főigazgatónak, helyetteseinek, a párttitkárnak és a KISZ-titkárnak. Pár nap múlva fölhívta a Tanulmányi Osztály vezetőjét, akitől „kölcsönkérte” a potenciális informátorok személyi anyagait. Minden alkalommal elkért körülbelül

20 dossziét, amelyekből mindig akadt 3–4 személy, akivel érdemes volt tovább foglalkozni. Főleg azokat, akik ifjúgárdisták voltak, a lövész szakkörbe jártak, aranykoszorús KISZ-jelvényt kaptak, vagy a papa párttitkár volt. Vagyis először volt a „tippkutatás”, utána a kiválasztás, a személyes megismerés, és ezt követte a szervezés. Általában a KISZ-titkárt kérte meg, hogy mutassa be a jelöltnek.⁵¹ Természetesen a Közgáz párt-, KISZ- és állami vezetőinek is rendszeresen kellett találkozniuk az egyetemre kijelölt tartótisztekkel, főleg Kazinczy Gusztávval, Ksenicz Tiborral, Körmendi Ernővel, Horváth Lajossal, s egykor még a klubosok között is volt, aki említette: „itt volt a Gusztai...”

49 Kónyáné Kutrucz Katalin–Petrikné Vámos Ida: Ügynöksorsok – Ügynök? Sorsok? (A hálózati lét sokfélesége és a megismerés korlátai). Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2017. (280. és 234. o.)

50 Kozák Dániel: Rettegtek, ittak és bújócskáltak a III/III-as tisztek (öt egykori állambiztonsági tiszt vallott saját múltjáról, a hírhedt elhárítás belső életéről, a szervezésekről, iratmegsemmisítésekről, félelmekről, a rendszer bukásáról). (rég) Origo, 2005. IV. 7.

51 „A belső elhárítás belső szemmel” – F. Havas Gábor interjúja Bajcsi Istvánnal I–III. Beszélő. 1997/2., 6. és 7. sz.

A fő bűnösök

A vizsgált időszakban, a hetvenes évektől a rendszerváltásig három személy volt belügyminiszter. Köztük a Kádárkor Czinege Lajos honvédelmi tárcavezető (1960–1984) után leghosszabb ideig szolgáló minisztere, Benkei András (1963–1980): 1956 után szabolcsi MSZMP első titkár volt 1963-ig. Utóda öt éven át Horváth István lett, aki 1970-ben a KISZ első titkára, majd miniszterségéig az MSZP Bács-Kiskun megyei első titkár volt; 1985-től kinevezték az MSZMP KB adminisztratív titkárnak, aki a BM-et is felügyelte, majd 1987-ben Grósz Károly kormányában ismét belügyminiszteri posztal bízták meg, s csak a rendszerváltás Duna-gate botránya miatt kellett megválnia pozíciójától. (1983 áprilisában a Polvax Klub vendége volt.) Két minisztersége között Kamara János (1985–1987) vette át a pozíciót, aki előtte 11 évig a BM államtitkára volt.

A belső elhárítást is irányító III. Főcsoportfőnökség élén állt Rácz Pál (1970–1973/74): a „belügyér” diplomata, aki 1952–1963 között az ÁVH/BM állományában sokszor volt külszolgálaton, 1957 nyarán az ENSZ-küldöttség tagjaként kiutasították New Yorkból, később Párizsban tanácsos, Kairóban nagykövet, többször volt külügyminiszterhelyettes és államtitkár is, közben 1970–1974 között visszakérült a BM-be miniszterhelyettesnek és főcsoportfőnöknek.⁵² (1979 októberében külügyminiszter-helyettesként a POLVAX vendége volt.) Utána Karasz Lajos (1974–1982), aki egyúttal állambiztonsági miniszterhelyettes is volt; őt Földesi Jenő (1982–1985) követte, aki 1951-től ÁVH-s tiszt, 1956-tól határőrtiszt volt, majd 1962-től BM osztályvezető, személyügyi miniszterhelyettes, s főcsoportfőnöksége mellett egyúttal állambiztonsági miniszterhelyettes is volt, később a rendszerváltásig államtitkár. „A cég” talán legérdekesebb és legtitokzatosabb személye Harangozó Szilveszter (1985–1989) volt, aki ÁVH-s tisztként,

majd a BM IV-es, később III/III-as osztályán szolgált, 1966-tól öt éven át csoportfőnök-helyettes, 1971–1984-ig III/III-as csoportfőnök, majd 1985-től állambiztonsági

miniszterhelyettesként a főcsoportfőnöki pozíciót is betöltötte. Mint Ungváry Krisztián történész írja: „évtizedeken keresztül a legszorosabb munkakapcsolatban volt Aczél Györggyel, akinek heti rendszerességgel foglalta össze az értelmiségről szóló belügyi jelentéseket”. Beosztottja, Horváth József ezt írta személyéről: „Róla a bábjáték jut az eszembe. A nézőközönség előtt figurák mozognak, jönnek, mennek, szeretnek, gyűlölnek, dolgoznak, harcolnak, szenvednek, születnek és kimúlnak. De valaki áll a parván mögött, és mozgatja ezeket a kváziéleteket.”⁵³

A III. Főcsoportfőnök helyettesei voltak: a már említett Karasz Lajos, Harangozó Szilveszter és Pallagi Ferenc (1985–1989), aki 1977–1978-ban III/III-as csoportfőnök-helyettes, hét évig csoportfőnök, majd a rendszerváltás évében Harangozó Szilveszter utóda lett a Főcsoportfőnökség élén, egyúttal állambiztonsági miniszterhelyettes [nem azonos az ismert volt bulvár-főszerkesztővel – Sz. L.]. III/III-as csoportfőnök volt az említett Harangozó Szilveszter (1970–1985) után Horváth József (1985–1990), aki 1950-től karhatalmista, 1956 novemberétől Kádár János testőrségében szolgált, 1973-tól a III/III-2-es (egyetemi), majd 4-es osztály vezetője, csoportfőnök-helyettes, 1985-től csoportfőnök. BM-es kortársai mint „héját” ismerték. Memoárjait négy kötetben tette közzé.⁵⁴

S említsük meg azokat a főtiszteket, akik a vizsgált közgázós dossziékban általában mint jóváhagyók, pár soros megjegyzéssel szerepelnek: Bárdos Endréne alezredes (alosztályvezető), Fodor Ottó ezredes (Vas megyei állambiztonsági helyettes vez.), Hadas László alezredes, Hári Károly alezredes (oszt. v.), Mészáros Béláné alezredes (oszt. v.), Pintér Károly alezredes (aloszt. v.), Sillai Árpád ezredes (titkárság), Vagyóczky Béla ezredes (oszt. v.) – továbbá a fent már említetteknél jóváhagyóként szereplő Földesi Jenő vezérőrnagy (miniszterhelyettes), Harangozó Szilveszter altábornagy (min. h.) és Karasz Lajos altábornagy (min. h.).

ÁBTL – Archontológia --- Harangozó Szilveszter rendőr altábornagy

Anyja neve: Szaszko Rozália Született: 1929.01.25., Kunszentmárton Meghalt: 2011.03.29., Budapest, VIII.

Végzettség(ek):

3 polgári	1944
kereskedelmi érettségi	1949
MDP 6 hónapos pártiskola	1950
Dzserzsinszkij Államvédelmi Tanosztály (3 hónapos)	1951
1 év egyetem, történelem szak	1954
Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem	1961
MSZMP KB Pártfőiskola (2 éves)	1964
MSZMP KB Politikai Főiskola 3 hónapos vezető-továbbképző tanfolyam	1977

Rendfokozatok:	áv. próbarendőr	1949.11.08	N/A	
	áv. alhadnagy	[1951.09.07]	N/A	
	áv. főhadnagy	1952.08.29	N/A	
	áv. százados	1955.10.17	N/A	
	r. őrnagy	1960.04.04	N/A	
	r. alezredes	1965.04.01	N/A	
	r. ezredes	1968.11.04	N/A	
	r. vezérőrnagy	1972.11.01	N/A	
	r. altábornagy	1985.10.01	N/A	
Foglalkozások, beosztások:	Mátyásfüldi Repülőtér	1944.04-1944.06		csilléfékes
	Kunszentmárton	1944.06-1944.08		földműves
	Cikta Cipőgyár, Martfű	1944.08-1944.10.07		raktári munkás
	Szovjet Tiszti Klubház, Kunszentmárton	1944.10-1945.01		N/A
	Kereskedelmi középiskola, Szolnok	1945.09-1949.06.04		tanuló
	Rizshántoló üzem, Kunszentmárton	1949-1949		vezetőhelyettes
	BM ÁVH	1949.11.08-1949.12.31		próbarendőr
	ÁVH Szolnok Megyei Osztálya IV. osztály	1950.01.01		próbarendőr
	ÁVH Békéscsabai Osztály II. Alosztály	1950-1951.02		nyomozó
	ÁVH Békéscsabai Osztály, Battyányai Kirendeltség	1951.02-1951.09.06		kirendeltség vezetője
	Dzserzsinszkij Államvédelmi Tiszti Tanfolyam	1951.06-1951.08		hallgató
	ÁVH Ellenőrzési Osztály	1951.09.07-1952.09.03		N/A
	ÁVH Titkárság	1952.09.04-1953.05.08		mb. titkárságvezető*
	BM Titkárság	1953.07.31		N/A
	BM Titkárság Tájékoztató Alosztály	1954.10.31		alosztályvezető-helyettes
	BM IV/4. osztály	1954.11.01		főoperatív beosztott
	BM IV/9. osztály	[1955.08.24]-1955.12.11		főoperatív beosztott
	BM IV/9. osztály	1955.12.12		csoportvezető
	BM ORFK II/3-d osztály	1956.11.15		alosztályvezető
	BM II/5. Osztály	[1957.08.12]-[1957.08.22]		N/A
	BM II/5-e osztály	1957.10		alosztályvezető
	BM II/5. Osztály	[1958.02.28]-1959.11.18		N/A
	BM II/5. Osztály	1959.11.19-1962.08.14		osztályvezető-helyettes
	BM III/III-1. Osztály	1962.08.15-1962.12.14		osztályvezető-helyettes
	BM III/III-5. Osztály	1962.12.15		osztályvezető
	MSZMP KB Pártfőiskola (2 éves)	1963.09.02-1964.07.01		hallgató
	BM III/III-4. Osztály	[1964.08.24]-[1966.06.30]		osztályvezető
	BM III/III. Csoportfőnökség	1966.07.01-1971.06.30		csoportfőnök-helyettes
	BM III/III. Csoportfőnökség	1970.12.01-1971.06.30		csoportfőnök-helyettes, egyben mb. csoportfőnök
	BM III/III. Csoportfőnökség	1971.07.01-1977.06.30		csoportfőnök, egyben főcsoportfőnök-helyettes
	BM III/III. Csoportfőnökség	1977.07.01-1984.12.31		csoportfőnök, egyben a főcsoportfőnök I. helyettese
	BM III. Főcsoportfőnökség	1985.01.01-1985.04.30		főcsoportfőnök függetlenített I. helyettese
	Belügyminisztérium	1985.05.01-1989.04.30		állambiztonsági miniszterhelyettes, III. főcsoportfőnök
	Nyugállományba helyezve	1989.04.30		

Egyéb: 1956-ban részt vett a Rádió védelmében, majd október 31. és november 2. között a forradalmárok fogva tartották a Maros utcai laktanyában.* Péter Gábor titkárságát vezette... Ungváry Krisztián rámutat: „Harangozó Szilveszter jó példa arra, hogy 1956 és 1989 között az elnyomó szervek vezetői személyükben nem sokat változtak. Kádár János mellett szimbolikus figuraként említhető például H.Sz., aki a teljes korszakot átívelően és töretlenül emelkedő pozícióban szolgálta ki a rendszert, amíg nyugdíjazták.” --- Lásd: Ungváry Krisztián: A szembenézés hiánya. – a szerző magánkiadása, Budapest, 2017. (12.o.)

52 Az állambiztonsági főtisztek hivatalos életrajzát lásd részletesen az ÁBTL nyilvános archontológiájában!

53 Ungváry Krisztián: Egyenes út a csúcsra. Harangozó Szilveszter, egy állambiztonsági főcsoportfőnök karrierje. *Rubicon*, 2007/3. (29–35. o.) Harangozó utóda, Pallagi Ferenc az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságában történt első meghallgatásán plasztikusan „Aczél-Harangozó-műhelyről” beszélt. Mint elmondta, az Aczél-Harangozó-vonal zárt világ volt: a megrendelt anyagok nem írásban, hanem szóbeli megbeszélések alapján készültek. Lásd Révész Béla: Pallagi Ferenc meghallgatása a Nemzetbiztonsági Bizottság 1990. július 19-i ülésén. ÁBTL, *Betekintő*, 2011/1. sz.

54 Uo; Ungváry: i. m. Horváth tábornok könyveit lásd a fejezet irodalomjegyzékében!

SZIGORUAN TITKOS!

1. sz. példány.

A MAGYAR NEPKÖZTARSASAG BELUGYMINISZTERENEK

008/116 számú **A MINŐSÍTÉS MEGSZÚNT**
PARANCSA a 2003. évi III. tv. 12. § (7) bekezdésére figyelemmel.

A SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYRA VONATKOZÓLAG

Budapest, 19. év. hó. nap
"Titkos állomány!"

ELVEZEM: - az 1971. évi 10. sz. Tvr. Ut. 19. pontja alapján
- 1979. január 1-i hatállyal:

DOKTOR FERENC r.zls.-t /1955. Dóka Rozália, tsz: 445-706/
rendőr hadnaggyá
Beo.: BM Műszaki Tanfolyam állományába, hallgató.

BENKEI ANDRÁS
belügyminiszter

NB 1818.

A közigazgatási ügynöki jelentésekben számos tartótiszt szerepel, a legtöbbször az egyetemre kirendelt Kazinczy Gusztáv („Csikós”, „Lantos”, „Kiri” tartója) és Ksenicz Tibor („Csikós” és „Lantos” tartója). Mellettük ott van még Körmenyi Ernő („Lantos”), Horváth Lajos („Csikós”, „Riporter”), korábban Ágoston Tibor és Varga Imre („Hajós Attila”), valamint a III/I-es hírszerzőknél az AIESEC-vel kapcsolatban Doktor Ferenc, Tóth István, Bán János, Makai Ferenc és Horváth László, illetve Benkő János („Bézi”) és Wimmer István („Kerny”). Közülük a legtöbben még 1989-ben is az állományba tartoztak: Kazinczy századosi, Körmenyi, Ksenicz és a két Horváth őrnagyi rangban.

Az egykori neves ellenzéki, Kenedi János – aki 2007–2010 között az állambiztonsági irategyesítés törvényességét értékelő bizottság elnöke volt – kimutatása szerint 1971-ben a BM III. Főcsoport-főnökségénél 3975-en vol-

tak állományban, s közülük 242-en szolgálták a belső elhárítást, a III/III-as csoportfőnökséget, s a rendszerváltás-kor hasonló létszámban működtek; a közreadott 1989-es listán 206 tiszt és főtiszt szerepel.⁵⁶

S hogy mi lett a rendszerváltás után a III/III. vezetőivel és állományával? A vezetőket nyugdíjazták (Karasz már korábban, 1982-ben, Földesit és Harangozót viszont csak 1989-ben), az alacsonyabb beosztásúak egy részét minden további nélkül átvették az új rendszer állambiztonsági szervei, hiszen „szakemberekre”, „szakmai tudásukra” szükség volt. (Láthattunk erre jó példát 1945 után, amikor a horthysta, sőt nyilas „szakembereket” vették át a kommunista állambiztonsági szervek...) Akik viszont nem mentek át a „szűrőn”, azok közül sokan saját vagy mások biztonsági cégében találtak állást. Mint említettük az ÁBTL archívumának archontológiája csak a főtisztek életrajzát

tartalmazza, s nem szerepelnek benne az egykori tartótisztek. Ez remélhetőleg kibővíti a jövőben, bár kérdés, kuthatók lesznek-e a rendszerváltás utáni szolgálatokhoz átvett adatai. Kazinczy Gusztávról annyi tudunk meg, hogy 1989-ben Nagy Imre és társai júniusi újratemetésével kapcsolatban – amikor a végnapjaikat élő hatóságok szinte az összes munkatársukat, aktív és egykori ügynököket igyekeztek mozgósítani – például a közigazgatási M. Pétert⁵⁷, illetve Sz. Ákost⁵⁸ próbálta aktivizálni, az utóbbit sikerrel. A rendszerváltás után „széles körű tapasztalatait” hasznosítva az ifjúságvédelmi osztályon dolgozott. Később a Kulcsár Attilához kötődő perekben a telefonhallgatások szakértőjeként vett részt a Nemzetbiztonsági

Hivatal alezredeként.⁵⁹ Ksenicz Tibor pedig időközben dr. lett, nem kis cinizmussal alosztálya megfigyeltjeiről, a Dialógus békecsoportról írta szakdolgozatát.⁶⁰

„A cég” felszámolása után emberei érthető okokból csak ritkán nyíltak meg, 2005-ben öt volt tiszt vallott név nélkül egykori tevékenységéről az Origónak. „Nem gondolom, hogy bűnös dolgokat cselekedtünk volna, inkább a politika áldozatai lettünk. Mocskos dolog a politika, aki belekezd, az maga is sárosná válik. Úgy sárosodott be a cég, hogy a politika szolgálóleányává vált. Az állambiztonsági szolgálatok 1972 óta nem kezdeményeztek politikai pert a másként gondolkodókkal szemben. Az utolsó tisztán ideológiai alapú bírósági eljárás Haraszi Miklós

SZIGORUAN TITKOS!

1. sz. példány.

A MAGYAR NEPKÖZTARSASAG BELUGYMINISZTERENEK

008/116 számú **A MINŐSÍTÉS MEGSZÚNT**
PARANCSA a 2003. évi III. tv. 12. § (7) bekezdésére figyelemmel.

A SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYRA VONATKOZÓLAG

Budapest, 19. év. hó. nap
"Titkos állomány!"

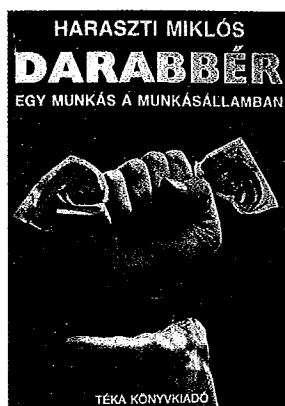
ELVEZEM: - az 1971. évi 10. sz. Tvr. Ut. 19. pontja alapján
- 1979. január 1-i hatállyal:

DOKTOR FERENC r.zls.-t /1955. Dóka Rozália, tsz: 445-706/
rendőr hadnaggyá
Beo.: BM Műszaki Tanfolyam állományába, hallgató.

BENKEI ANDRÁS
belügyminiszter

NB 1818.

- 57 Nincs róla dokumentum, hogy Kazinczy sikeresen „reaktívált” az 1987. szeptemberében a kapcsolat megszakítását kérő M. Pétert. Lásd később részletesen fedőnéven: „Hartmann László” tmb. történeténél!
- 58 A jelentések szerint az 1988. márciusában szervezett Sz. Ákos viszont tudta „foglalkoztatni”. Ő egyébként „Barát József” fedőnéven szervezte be a tartótiszt. Lásd itt 6-os kartonját! Munka vagy egyéb dossziéja nem található az ÁBTL-ben.
- 59 Cseh Gergő Bendegúz: *A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945 – 1990*. Trezor 1. Történeti Hivatal, 1999. (73–90. o.), valamint: Bódis András–Szónyi Szilárd: *Nyílt állomány – Nézzé meg, hogy élnek ma egykori állambiztonsági tisztek*. Válasz.hu, 2009. VI. 30. (20 felső és középső vezető, valamint 30 beosztott állambiztonsági személy foglalkozása 2009-ben.) Az írásban az ügynököket megnevezték.
- 60 ÁBTL 4.1 A-2027 dr. Ksenicz Tibor: *A Dialógus békecsoport* (szakdolgozat, 1986). Lásd Tóth Eszter Zsófia: *A szombathelyi Dialógus békemozgalom az ügynök-jelemben és az emlékezetben*. epa.oszk.hu

ellen folyt Darabbér című könyvének megjelenése miatt.⁶¹

A kis számban megszólaló egykori rendőrtisztek – ha már a nyilvánosság elé léptek – nem igazán ismerték az önkritikát, sőt épp azt bizonygatták, hogy ami kifogásolhatóban vettek részt, azt „parancsra tették”. Rögtön a rendszerváltás után kiadott, szinte említésre sem méltó könyvében (dr.) Hudy Zoltán 1967-ben

kezdődött 16 éves rendőri, belső elhárítási szolgálatával kapcsolatban gyorsan leszögezi: „Tiltakozom, ha valaki azt mondja, hogy a rendszer mamelukja voltam” – majd nem sokkal később hozzáteszi: „Hogy pártrendőrnek álltam, az csak később derült ki.”⁶²

Nagy csalódást okozott az egykori kémelhárító tartótiszt, Bálint László 446 oldalas memoárja, amelyből néhány kisstílusú ügy felgöngyölítése mellett (például hogyan sikerült lebuktatni külföldi seftelők hálózatait) főleg az derül ki, hogy az állambiztonsági vezetők mennyire alkalmatlanok voltak, sokan kemény alkoholisták, és nem igazán szakmai, hanem politikai szempontok, személyes kapcsolatok révén kerültek pozíciójukba. A könyv nagy része ezen személyek név szerinti bemutatása, ami talán még a szolgálatok tagjait sem nagyon érdekelhette pletykaéhségük kielégítésén felül. A visszaemlékezésből azért megtudhatjuk, hogy a magyar elhárítás „James Bondja” (szerinte) érdemtelenül maradt mindig háttérben, s a végén még összeférhetetlensége miatt kellett más osztályra mennie. Az különösen mosolygató, hogy a rendszerváltás évében egy templomban megvilágosult elhárító hosszú oldalakon keresztül hogyan mutatja be családját és pályakezdését. Teljesen érthetetlen, hogy – szavaival – „a csengőfrászban élő, hamisítatlan vidéki klerikális-reakciós családban” felcseperedett ifjú, akinek családtagjait meg- és elhurcolták az ÁVÓ-ra, sőt egy rokonát még fel is akasztottak, vajon miért akart a rendőrség nyomozója lenni? Pláne hogy „forradalmi múltja” is volt, hiszen 1956 októberében gimnazistaként Szegeden segített egy vörös

csillagot a Tiszába dobni, s erről később fényképet is talált. A hatvanas években vajon nem sejtette, hogy mit is jelent rendőrnek, illetve amikor jelentkezése után felajánlották, kémelhárítónak menni? De ha naiv (?) ifjúként nem is gondolt rá, vajon miért maradt évtizedekig, nyugdíjazásáig e szörnyű cégnél?⁶³

Az egykori elhárító főtiszt, V. Nagy Árpád – már idézett – visszaemlékezésében ugyancsak azt hangsúlyozza, hogy: „a sok negatív hatás ellenére sikerült megmaradnom embernek...”. Azt azért ő is hozzáteszi, hogy „rossz ügyet szolgáltunk”.⁶⁴ V. Nagy persze mindent megtesz, hogy végül is hiteltelenné és elfogulttá tegye egyébként helyenként érdekes és informatív könyvét, amikor ilyeneket ír 2005-ben: „...a három esztendővel ezelőtt másodszor is hatalomra került politikusoknak mocskos, aljas módon még van pofájuk kioktatni toleranciából és demokráciából azokat, akiket valamikor ők csuktak le, és akiknek hozzátartozóit ők tették tönkre. Ez egyszerűen örület, amit a magyarság jámboran eltűr. Megértem a nemzeti oldalt, hogy ezt a garnitúrát, a viselkedésüket nem hajlandó elfogadni.” A könyvnek, illetve előzőleg számos sajtónyilatkozatának – minden bizonnyal – az volt a fő célja, hogy lejárassa Medgyessy Péter miniszterelnököt, mint egykori D-209-es ügynököt, aki szerinte „informátor, spicli” volt, hiszen ő úgy tudta, hogy „az SZT tiszteknek ilyen feladataik is voltak...” Igaz, elismeri, hogy jelentéseiben személyeket besározó jelentést nem találtak.⁶⁵

Szerettem volna a tartótiszt munkáról beszélgetni egy volt közgázos társunkkal, akinek a neve gyakran előkerült a közgázos ügynökök dossziéjában. Róla (és még néhány hallgatóról) tudtuk, hogy az egyetemen BM-ösztöndíjasok voltak, bár akkor ez a tény nem igazán zavart minket. Csak annyit gondoltunk mögé, hogy nagyságrendileg több pénzt kapnak, mint más vállalati ösztöndíjasok. Megkerestem telefonon az egykor virágzó kiadót vezető, majd csődbe juttató személyt, megemlítve, hogy számos ügynöki dosszién rágtam át magam, s volna-e ideje erről szót váltani. Először vállalkozott is a háttérbeszélgetésre, majd elhalasztotta a találkozót, azután ígérete ellenére már nem jelentkezett. Végül e-mailemre, sikertelen telefonhívásomra kaptam egy furcsa, nem túl udvarias sms-üzenetet: „...nincs időm a projekteddel foglalkozni és nem is érdekel. Ne keress és ne zavarj többet!”

A közgáz K-283-as tisztje: Széles Adolf – az „ügynökhalász”

Ahogy nem szabad sommásan megítélni az ilyen vagy olyan indokkal beszervezett ügynököket, ugyanúgy disztigálni kell a SZT (szigorúan titkos) tisztek között is. Más volt a feladatuk az 56-os megtorlás idején, és más az államszocializmus utolsó éveiben, s még ekkor is nagy különbségek lehettek a vállalt megbízások, kiváltképpen pedig azok elvégzése között. Megítélésükben az lehet a döntő, hogy mi volt a feladatuk, s valójában mit tettek, ártottak-e valakinek, különösen közvetlen társaiknak.

2002 nyarán a D-209-es ügy kapcsán kirobban vitában Medgyessy Péter miniszterelnök SZT tiszti munkájának megítélésével kapcsolatban hatalmas erők feszültek egymásnak,⁶⁶ a hatalmát elvesztő Fidesz igyekezett mindent bevetni az Orbán Viktort legyőző Medgyessy „bűnössége” bizonygatására. Egykori állambiztonsági tiszteket, főtiszteket nyertek meg ehhez, akik – a 2002-es országgyűlési választások, a fideszes bukás után megkezdődött árokásás egyik első meggyőződéses (vagy talán megvásárolt?) példaként – azt hajtogatták, hogy a miniszterelnök bizony besúgó volt. Bár azt el kellett ismerniük: soha semmiféle irat nem igazolta, hogy bárkiről is jelentett volna.⁶⁷

Az SZT tisztek közül azonban csak igen kevés, magasabb pozíciójú személynek lehetett olyan megbízatása – mint amire Medgyessy hivatkozott –, hogy feladata „csak kémelhárítás volt a gazdaság területén”, a többségnek bizony egyértelműen az volt a dolga, hogy munkahelyéről jelentsen minden gyanús, „a szocializmusra veszélyt jelentő” dolgot, akár kijelentést. A belügy nyílt tisztjeihez hasonlóan az úgynevezett tippkutatás is fontos feladatuk volt, vagyis hogy keressék azokat a legalkalmasabb, meggyőződéses elvtársakat, akik a cég jövőbeni munkatársai, ügynökei, informátorai vagy csak segítői lehetnek.

Ilyen személy volt a Közgázra dedikált SZT tiszt, Széles Adolf (1945–1997), a Nemzetközi Kapcsolatok Tanszékének ifjú oktatója, akit Rácz Sándor rendőr vezérőrnagy, miniszterhelyettes 1969 május 1-i hatállyal „K-283”-as számú rendőr alhadnagyként a szigorúan titkos állományba kinevezett. Tegyük hozzá: 3625 forint illetménnyel, ami az akkor alkalmazásban állók 2012 forintos átlagkeresetének több mint kétszerese volt, ha hozzávesszük a minden év elején járó további 5700 forintnyi „ruhapénzt”.⁶⁸ Széles elvtárs – más munkahelyek fedett ügynökeihez hasonlóan – a tanszéken természetesen az akkori beosztásának megfelelő „szolidabb” fizetést kapta, s a különbözetet összekötők vitték el az SZT tiszteknek, akik csak fedőszámukat írták alá az elismervényeken.

A Közgáz SZT tisztjének kinevezése annak volt köszönhető, hogy lényegesen kibővítették az állambiztonsági szervek szigorúan titkos állományát működtető rendszert. Az MSZMP vezetése az 56-os forradalom megtorlása után, hatalma belső megszilárdításával párhuzamosan külső megítélésén is igyekezett javítani, és elhatározta az idegenforgalom szabadabbá tételét és fejlesztését. Óvatosan kezdték engedélyezni a nyugati csoportos, majd egyéni utazásokat, természetesen az útlevélkérelmek munkahelyi, párt- és állami véleményezésével. Eleinte nem nagyon engedték a teljes családok utazását, nehogy ez tömeges disszidálásokhoz vezessen. Másrészt ösztönözni kezdték a nyugati turisták látogatását, amittől lényeges valutabevételeket reméltek és realizáltak. Persze jól tudták azt is, hogy ez az utazási szabadság kikezdi a rendszer ideológiai monopóliumát, s megnehezíti az állampolgárok ellenőrzését.⁶⁹

Az SZT-állomány működéséről szóló 002/1964. számú belügyminiszteri utasítás elrendelte, hogy olyan nyílt vagy

61 Öt egykori állambiztonsági tiszt vallott saját múltjáról, a hírhedt elhárítás belső életéről, a beszervezésekről, iratmegsemmisítésekről, félelmekről, a rendszer bukásáról. Lásd Kozák Dániel: *Rettegtek, ittak és bújócskáltak a III/III-as tisztek*. (régii) Origo, 2005. IV. 7.

62 Hudy Zoltán: *Párt – rend – őrség*. Interart Stúdió, Budapest, 1990. (26. és 27. o.)

63 Bálint László: *Évtizedeim a titkosszolgálatnál – Egy magyar kémelhárító emlékiratai*. Kárpátia Stúdió, Budapest, 2013. (A könyvből még kiderül, hogy a rendszerváltás után továbbszolgált, és vallásos megvilágosodása után teljesen törvénytelenül felajánlotta szolgálatait az 1993-ban a MIEP-et létrehozó Csurka Istvánnak, akinek titokban állambiztonsági tanácsadója lett. Majd nemsokára, nyugdíjazása után már fizetett szakértőjükként dolgozott, amíg a párt 2002-es katasztrofális bukása után elsőként őt rúgták ki...)

64 V. Nagy Árpád 2005 – lásd 4. sz. jegyzet (41. és 216. o.)

65 Uo.

66 2002 nyarán, hivatalba lépése után három héttel hozták nyilvánosságra, hogy a III/II-es kémelhárító osztály SZT tisztje volt 1977 és 1982 között, amit később el is ismert, de hangsúlyozta, hogy feladata a Pénzügyminisztériummal kapcsolatos bizalmas tervek védelme volt, és soha egyetlen munkatársáról vagy más személyről nem jelentett. Az SZDSZ-frakció a botrány kirobbanásakor még a lemondatása mellett foglalt állást, másnap azonban a párt vezetői meggyőzték a frakciót Medgyessy támogatásáról. Kis János, a párt korábbi elnöke azonban ezt a politikai döntést élesen kritizálta, és morális érvekre hivatkozva lemondásra szólította fel a miniszterelnököt. (Végül Kis 2002 júliusában emiatt kilépett az SZDSZ-ből.)

67 Ahogy a Pénzügykutatói Intézet egyik régi munkatársa kifejtette: „D-209-es múltját meg lehet neki bocsátani, de azt a később általa is elismert hibát már nem, hogy 1987-ben Grósz Károly kormányfő utasítására pénzügyminiszterként felszámolta intézetüket, azt a szellemi műhelyt, a közgazdasági reformgondolkodás központját, amelyből a Fordulat és reform című reformdokumentum származott. Az a dolgozat, amely elsőként fogalmazta meg a nagy nyilvánosság előtt, hogy a gazdasági reformot politikai reformmá kell szélesíteni.”

68 ÁBTL 2.8.2.1. – 288

69 MOL M-KS 288. f. 5. cs. 221. ő. e. 37. – Lásd Orgoványi István: A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének szigorúan titkos állománya. *Betekintő*, 2011/1.

titkos állományú operatív tisztek kerüljenek státuszba, akikről a fedő munkahelyen nem volt közismert, hogy a BM alkalmazottai. A kinevezésük azonban a fedőszerv vezetőinek egyetértésével történt. A hatvanas évek végén, az új gazdasági mechanizmus bevezetésével a nemzetközi kapcsolatok tovább bővültek, s emiatt a belügyi vezetők az SZT-rendszer még szélesebb alapokon történő kiépítését határozták el. Így a miniszter 002/1969. számú paran-

Múltfeltárás? Ugyan már!*

2018 márciusában nyilvánosságra hozták a „Medgyessy-ügyet” vizsgáló 2002-es parlamenti vizsgálóbizottság 11 zárt ülésének jegyzőkönyvét, miután feloldották titkosságukat. Ezekből kiderül, hogy beigazolódott: a kezdeti tagadás és esetenkedés után Medgyessy lényegében igazat mondott. A bizottság előtt megjelentek egykori tartótisztjei, valamint az a BM-tisztviselő, aki annak idején javasolta Medgyessy SZT kinevezését, és egybehangzóan elmondták, hogy rá mint szakértőre volt szükség. A titkosszolgálatok is érzékelték a közeledő adósságválságot, a gazdasági helyzet romlását, és nem volt olyan szakemberük, aki különböző szakanyagokat értelmezni tudott volna. Ezért kérték fel a Pénzügyminisztérium ifjú főosztályvezető-helyettesét, hogy segítsen nekik. Több képviselő nem értette – és bevalom, ez nekem is eszembe jutott akkor –, hogy a BM bármely minisztérium anyagait elkérhette, bármely főtisztviselőt megkérdezhetette volna, tehát minek kellett ez a hókuszpókusz a fedőnévvel, rendfokozattal, titkos tiszti besorolással. Erre az volt a válasz, hogy így egyszerűbb és egyenesebb volt, ők különben sem tudhatták, hogy hol milyen iratok készülnek, tehát hogy mit kell kérdezni.

A státuszt csak Medgyessynek hozták létre, azt sem előtte, sem utána nem töltötte be senki. 1982-ben azért helyezték tartalékba, mert miniszterhelyettesé lépett elő, és ilyen magas beosztású ember nem lehetett SZT tiszt. A minisztériumon belül ügynököket nem foglalkoztatott, emberekről jelentéseket nem írt, kizárólag szakértői munkát végzett. A működése végén írott értékelés szerint „jelentős segítséget nyújtott az IMF és Világbank delegáció tárgyalásai során titkos úton megszerzett [azaz ellopott – D.A.] dokumentumok pénzügyi és egyben állambiztonsági szakvéleményezésében, értékelésében”.

Az átvilágítások során és az elmúlt évek bírósági ügyeiben is felmerült a dilemma, hogy az egykori III/III-as tisztek valóságban múltott és múlik, hogy kit minősítenek besúgónak. Akkor is, ha nem mindig biztos, hogy igazat mondanak. 2002-ben az ellenzék (akkor a Fidesz és az MDF) a dilemmát azzal próbálta feloldani, hogy talált egy neki tetsző exbelügyest.** Az illető 1950-ben, az ÁVH-ban kezdte működését, és 1975-ben – tehát a meghallgatás előtt 27 évvel! – nyugdíjba ment. Medgyessy idején már nem dolgozott ott. Viszont szívesen nyilatkozott sokfelé, mert öregségére jobboldali lett, és szinte mindenben mást mondott az SZT. tisztekről, mint régi kollégái. A nyugalmazott őrnagy kétségbe vonta Medgyessy állítását, miszerint „a szovjetek előtt is titkolóztak a nemzetközi

csa alapján SZT-állományt vagy állást lehetett szervezni minisztériumokban, főhatóságoknál, intézményekben (az úgynevezett „objektumokban”), s ide tartoztak a közlekedési és postaforgalmi, a kül- és belkereskedelmi, valamint az idegenforgalmi vállalatok, a tudományos, a kulturális, az ideológiai és az ifjúsági területen működő intézmények. SZT tisztek tevékenykedhettek a külföldi követségeken, a külképviseleteken, a diplomáciai, a kereskedelmi, a köz-

pénzügyi szervezetekbe való belépés előkészítése során, hiszen azt Moszkva többször megakadályozta, pedig 1981-ben már muszáj volt megtenni ezt a lépést, mert különben az ország fizetőképtelenné vált volna, és ezt Kádár János is megértette”. Mások mellett ő is azt próbálta elérni, magyarázta Medgyessy, hogy minél kevesebb dolog szivárogon ki. Pulai Miklós, a Nemzeti Bank, majd a Tervhivatal elnökhelyettese mesélte egy interjúban az IMF-belépésről: „Abban a pillanatban, amikor a KB ülésén megszületett a döntés, a futár azonnal indult az amerikai fővárosba. Így mire a KB tanácskozás szünetében bárki is értesíthette a budapesti szovjet nagykövetséget, és utána Moszkvából befuthatott a helytelenítő telefonüzenet, Kádár joggal mondhatta: sajnos már nem tehetünk semmit.” Persze nyilván sok mindent megtudtak így is, de néhány nap, sőt óra is sokat számított.

Füzessy Tibor, az Antall- és a Boross-kormány 1992–1994 közötti titkosszolgálati minisztere (igaz, a Kádár-rendszer Legfőbb Ügyészségén eltöltött 21 év után jutott el a kereszténydemokráciához és a jobbközép kormányba) mondott egy érdekes dolgot a bizottság előtt: „Egy biztos, hogy azért a rendszerváltás előtt sem lehet a szovjet érdekek és a magyar érdekek között teljes egyenlőséget tenni. Lehetek ... olyan adatok is, amelyeket a magyar titkosszolgálatok nem akartak a szovjet partnerek orrára kötni. De különösen lehettek olyan állami intézkedések, amelyeket nem akartak teljes mértékben feltárni a szovjet fél előtt.” A meghallgatott belügyi tisztek egyike elmesélte például, hogyan fitorogtak a szovjetek 1982-ben, amikor Magyarország belépett az Interpol nemzetközi bűnüldöző szervezetbe. Egy másik felidézte, hogy amikor átadott egy magyar ügynök által szerzett fontos információt a KGB-nek, a partner meg akarta tudni, hogy személy szerint ki volt az informátor. És felhúzta az orrát, amikor a magyar tiszt azt válaszolta, hogy illet egy titkosszolgálat még a barátaival sem közölhet.

Az is szóba került – joggal –, hogy Medgyessy miért hallgatta el a nyilvánosság előtt múltjának ezt a részét, vagy miért nem mondta el legalább Mádl Ferenc köztársasági elnöknek. Továbbá általánosságban felvetődött, hogy egyáltalán helyük van-e a demokratikus Magyarországon a pártállami rendszer egykori tisztségviselőinek. De ez 2002-ben, 12 évvel a békés rendszerváltozás után eléggé elkészt vita volt.

Domány András

lekedési, az idegenforgalmi és a sajtó területén működő vállalatoknál. A nyolcvanas évek közepére az SZT-rendszer elérte működésének határait. 1984-ben a III. Főcsoportfőnökség szerveinél 772, s a megyei rendőr-főkapitányságok állambiztonsági egységeinél további 427 SZT-státusz volt, ezek 40, illetve 66 százaléka a kémelhárítás területére koncentrált. A hivatalos adatok szerint a státuszokat a központban 70, a főkapitányságoknál több mint 80 százalékban töltötték fel. A terület kutatói szerint azonban a teljes létszám elérhette akár a 2500 főt is.⁷⁰

Széles Adolf munkába állása után tíz hónappal, 1970 márciusában készült jellemzésében egyértelműen leírják, hogy „a BM SZT állományába operatív beosztottnak történt kinevezésével egyidejűleg a Külügyminisztérium kihelyezte a Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Ismeretek [sic!] Tanszékére tanársegédnek azzal a céllal, hogy a szakon tanulók politikai, erkölcsi megbízhatóságát, tanulmányi munkáját figyelemmel kísérve külügyi munkára alkalmas személyekre tegyen javaslatot. BM-be történő kinevezése is azt célozta, hogy fedőmunkája mellett kutató és tanulmányozó feladatokat is végezzen, vagyis a BM részére politikailag megbízható jelölteket kutasson fel és tanulmányozzon.” Majd később leírják, hogy Széles elvtárssal folyamatosan megismertették a kutató és tanulmányozó munka végzéséhez szükséges elvi és gyakorlati kérdéseket. Januárban megkezdtek kiképzését az operatív munka végzéséhez is. Gyakorlati feladataihoz rendszeresen megkapta a szükséges segítséget a vele kapcsolatot tartó operatív tisztén keresztül. A kutató és tanulmányozó munkában már kezdeti eredményeket ért el, javaslata alapján kezdtek el foglalkozni több jelölttel. Mint hangsúlyozták: „Hivatásának érzi a belügyi munkát, szívesen végzi, ezt eddigi tevékenysége is bizonyítja.” Csak egy apró baki történt e tíz hónap során, mint Técsi Gyula őrnagy alosztályvezető leírja: „Egy esetben tapasztaltunk őszintétlenséget, többszöri rákérdezés ellenére sem említette, hogy egy lengyel kislánynak udvarol, csak házasságkötési szándékát jelentette be. Tevékenységét azzal magyarázta, hogy korábban nem foglalkozott komolyan a gondolatokkal, – csak amikor megérett benne. A házasságkötés saját hibáján kívül nem jött létre. A bírálatot megszívelte és e kérdésben kapott tanácsokat szívesen fogadta.”⁷¹

Széles Adolf tehát „fedő” oktatótevékenysége mellett alaposan odafigyelt elsősorban a nemzetközi kapcsolatok szak hallgatóira, de – mint később „Széplaki” fn. tmt.-nél láthatjuk – már a gólyákra és más szakra járókra is. Gondosan gyűjtötte az információkat a beszervezhető diákokról, és – arról szól a fáma – valóban megdolgozott a nem kis „különpénzért”. A nemzetközisek gyakran mondogatták:

„bizony csoportjuk legalább felét már ekkor beszervezték”. Ki tudja, a jövő kutatói előtt mikor nyílnak meg a Belügyminisztérium, illetve a hozzá tartozó Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, az Alkotmányvédelmi Hivatal archívumában tárolt egykori „beszédes” dossziék, dokumentumok? Addig természetesen meg kell elégednünk az oral history esetleges cseppjeivel, a személyes emlékekkel, az e téren nem ritkán megbízható pletykákkal. Mindenesetre elgondolkoztatóak V. Nagy Árpád minden (!) külföldre szánt sajtótudósítóval kapcsolatos (korábban már idézett) szavai, hogy fél évvel a kiküldésük előtt mindenkit részletesen ellenőriztek, s megkíséreltek írásban beszervezni, de még az ezt elutasítóknak is szóban meg kellett ígérniük az együttműködést, különben nem mehetek volna ki!⁷² A diplomáciai pályára készülők esetében mindez – minden bizonnyal – még inkább így lehetett. A K-283-as elvtárs belügyér külügyesként elvégezte a külügyminisztérium HR-eleinek előkészítő munkáját, elősegítve az erre az izgalmas pályára készülők korai meghasonulását. Erőfeszítéseit nemcsak szép fizetéssel honorálták, hanem az 1971 májusában soron kívül hadnaggyá, majd 1974 júniusában főhadnaggyá előléptetett Széles elvtárs 1977. július 31-én – az akkori átlagkereset majdnem kilencszeresének megfelelő – 30 ezer forint leszerelési segélyt is kapott. Ahogy az „elbocsátó szép üzenetben” a BM Titkárságának ezredese, dr. Kiss Sándor feljegyzésében megfogalmazta: „Dr. Széles Adolf elvtárs SZT állományú rendőr főhadnagy fedőszervként a Külügyminisztériumnál, egyébként az MTA-n [sic!] dolgozik. A Pártközpont kikérte őt központi állományába, ahhoz Puja Frigyes elvtárs már hozzá is járult, s mert összeegyeztethetetlen, hogy továbbra is belügyi tiszt legyen, állományviszonyát meg kell szüntetni.”⁷³ Arról nem szól a fáma, hogy Szélest mekkora fizetéssel vették át a KB külügyi osztályára, de a BM-ből történt leszerelésének módját, pontosabban a „végkielégítés” elmaradását kifogásolta. Mint Benkei András belügyminiszterhez írt hosszú levelében meg is fogalmazta „ez számára sérelmes és hátrányos volt, mert nem ő kérte”, és ezzel elesett a leszerelési segélytől. Erre azután mégis csak megkapta a nem kis összegű végkielégítést...

1977-től hét éven át a párt KB külügyi osztályán dolgozott, majd „diplomata ügynököket szervező munkásságát” nagyköveti posztal jutalmazták: 1985-től 1990-ig a nem igazán fontos perui nagykövetség élén állt. A rendszerváltás után, 1990-től az Antall-kormány idején fél évtizedig parkoló pályára helyezték főtanácsosi pozícióval. Jeszenszky Géza akkori külügyminiszter már a Közgáz Nemzetközi Kapcsolatok Tanszékén tanítva megismerte Széles Adolfot. Mint most elmonda, „fura, zárkózott, gátlásos embernek ismertem meg, nem volt tudományos vénája, de ilyen am-

* Lásd bővebben: hvg.hu, 2018. IV. 3. https://hvg.hu/fitthon/20180403_multfeltaras_momentum_ugynokkerdes_medgyessy_peter_2002_parlamenti_vizgalobizottsag

** V. Nagy Árpád – helyenként valóban érdekes részleteket is tartalmazó – memoárkötetének (lásd a Titkaink irodalomjegyzékében) elsősorban az volt a célja, hogy az ügyet egyáltalán nem ismerő egykori elhárítótiszt megpróbálja lejártni Medgyessy Pétert. – Sz.L.

70 MOL M-KS 288. f. 5. cs. 221. ő. e. 37. – Lásd Orgoványi István: A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének szigorúan titkos állománya. Betekintő, 2011/1.

71 ÁBTLL 2.8.2.1. –288 (Széles Adolf)

72 Részletesen lásd V. Nagy Árpád: i. m. (186. o.) 4. sz. jegyzet.

73 ÁBTLL 2.8.2.1. – 973/94–850

Tankó András elvtársnak

a Magyar Népköztársaság Külügyminiszterének

Miniszter Elvtárs!

Alulírott Dr. Széles Adolf (1945. Szabolcrai Róza) az alábbi kérelmmel fordulok Miniszter Elvtárhoz.

A budapesti Művelődési Központ Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Szakának bejegyzése után 1969-ben kerültem a BM III/1.-O. Osztályára, s az államnyelvre. Felsőfokú tanulmányaimat a Külügyminisztériumban végeztem, és felvételeim után a Közgazdasági Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Szakán bejegyeztem kutatómunkámat. Parancsmókaim a munkáimat eredményesen értékelték: két alkalommal díszoklevelet szereztem, egy alkalommal soron kívül előléptettek, és egy alkalommal miniszteri kitüntetést kaptam. Utolsó rendfokozatom: r. főhadnagy volt.

Ezért kérem, az MSZMP KB Jothárságának határozata alapján kerüljek feljebbemelésre a Külügyminisztériumból. Kikérésre töltöttem be Frigyes elvtárs és Berecz János elvtárs közötti levelet. Az MSZMP KB apparátusába való áthelyezésemre 1977. július 15.-től későbbi időpontig a Párt Központi Szervezői Osztályára Külügy Osztályára helyeztem.

Miniszter elvtárs 009/114 sz. parancsában az államnyelvről elbocsátott „kezelmemre”, az 1971. évi 10. sz. tör. 6. §-a alapján. Ez számomra sérelmes és hátrányos, mert én sem székben, sem írásban nem késtem a lezárásom és a szertől nem akartam megvárni, de a fennálló rendelkezések értelmében az MSZMP KB apparátusába kerülésem miatt, engem le kellett szereltetni.

A tör. fenti paragrafusára kizárja azt, hogy lezárásai segélyben részesüljek. Ez számomra anyagilag és erkölcsileg is hátrányos.

Kérem Miniszter elvtársat, hogy parancsot vizsgáltsa ki.

Tisztelettel:

Dr. Széles Adolf

1165 Budapest KVI. ker. 11. „Centenarium” lakótelep
I-1 sz. 1624. sz.

bíciója sem. Pontos státusát akkor nem tudtuk, de kolégáimmal együtt sejtettük, hogy feladata a szimatolás, a besúgás, tehát mindenki igen óvatos volt, ha beszélni kényszerült vele.” Külügyminisztériuma idején nem találkozott vele, nem is tudott a tevékenységéről – mint említette – a latin-amerikások egy „zárványt” képeztek, fedték egymást, talán „bújtatták” is Szélest.⁷⁴

Úgy tűnik, a „mi kutánk kölyke” stílus nem tűnt el, hiszen a Horn-kormány külügyminisztere, Kovács László 1995-ben chilei nagykövetnek nevezte ki. (Horn és Kovács együtt dolgozott vele a KB külügyi osztályán) A posztot azonban csak két évig töltötte be. A santiagoói reziden-

cia rendkívül költséges elcsereleése miatt (engedély nélkül, saját szakállára eladta az épületet...) anyagi visszaéléssel vádolták, az ügyben még parlamenti interpelláció is elhangzott. Mint a KDNP-s Varga László kifejtette: a nagykövetnek nem tetszett a magyar állam tulajdonában lévő rezidenciája, és azt egy 1 millió dolláros luxuslakásra cserélte. „Ez mindenképpen választ igényel: van-e joga egy nagykövetnek egy ilyen kétes üzletbe, nagyvállalkozásba belemenni? Kérem a választ a belügyminiszter úrnak!”⁷⁵ Széles Adolfot idő előtt hazarendelték, s nem sokkal ezután, feltételezhetően a felelősségre vonás elől 1997-ben öngyilkosságba menekült.⁷⁶

⁷⁴ Jeczenszky Géza személyes közlése –2018.

⁷⁵ www.parlament.hu/naplo35/267/2670151.htm

⁷⁶ Személyes közlések –2018.

Nem teljesen önkéntes segítők: a „kapcsolatok”

(A „hivatalos”, a „társadalmi” és az „alkalmi operatív” kapcsolat⁷⁷)

A pártállami rendszer politikai rendőrsége jelentős mértékben támaszkodott a rendszerrel elégedett társadalmi csoportokra, rétegekre és egyénekre. Az állambiztonsági szervek hálózaton kívüli kapcsolatai közé tartoztak a formális beszervezés nélküli segítők, a „hivatalos”, a „társadalmi” és az „alkalmi operatív” kapcsolat és a katonai elhárítás sajátos kategóriájaként az úgynevezett „személyes kapcsolatok”. A BM 1960-ban kiadott egyik parancsa a „társadalmi kapcsolatok” szélesebb körű kialakítását írta elő, ami magában hordozta a tömeginformátori hálózat és a totális elhárítás feléledésének veszélyét is. Az operatív állomány egyik része örült ennek, ugyanis korábbi felfogásuk és munkájuk igazolását látták benne, a másik része azonban az ötvenes évek gyakorlatának visszatérésétől tartott. A hatvanas évek második felétől a Kádár-rendszer társadalmi elfogadottságának növekedése kedvező lehetőséget biztosított arra, hogy a belügyi szervek minél szélesebb rétegeket vonjanak be az együttműködésbe. Az így kialakított tömegkapcsolattól remélték, hogy a „becsületes állampolgárok” az állambiztonsági szervekhez fordulnak, írásban vagy szóban bejelentést tesznek, jelzik az „ellenséges cselekményeket”. A „becsületes állampolgár” fogalma a párttagokat, a KISZ-tagokat, a szakszervezeti tagokat, a volt karhatalmistákat, a munkásöröket, az önkéntes vagy a nyugdíjas rendőröket, a nyugdíjas katonatiszteket, valamint a lojális pártonkívülieket takarta. A bejelentővel gyakran társadalmi kapcsolatot vagy alkalmi operatív kapcsolatot létesítettek. Ugyanakkor a fontosabb intézmények felső és középvezetői pozíciójukból következően is kapcsolatba kerülhettek a politikai rendőrséggel.

A „hivatalos kapcsolat”

A belügyi szervek nemcsak magánszemélyektől igyekeztek szervezett formában információkat szerezni, hanem kapcsolatot tartottak a különböző minisztériumokkal, gazdasági szervekkel, kulturális és tudományos intézetekkel, illetve a pártbizottságokkal, pártszervezetekkel és egyéb tömegszervezetekkel is. Ezek vezetői munkakörük-

nél fogva az állambiztonsági szervek hivatalos kapcsolatainak számítottak. Ebbe a körbe tartozhatott egy intézmény vezetője, egy vállalat igazgatója vagy személyzeti vezetője, főmérnöke, de ilyen feladatot láthattak el a pártbizottsági titkárok és a szakszervezeti vezetők is. A hivatalos kapcsolat tájékoztatási kötelezettsége a saját szakminisztériumától származott, vagyis a felettes szervek kötelezték arra, hogy a rendellenességeket közölje az illetékes belügyi tiszttel. Az operatív tiszttel és az objektum vezetője között az együttműködés a kölcsönös egymásrautaltságon és támogatáson alapult. Az operatív tisztnak ezért igyekeznie kellett elmélyíteni ezt a kapcsolatot a hatékony elhárító munka, vagyis az ellenségesnek ítélt tevékenység felderítése és elszigetelése érdekében. A hivatalos kapcsolatot nem vették nyilvántartásba, nevüket az objektum- vagy vonaldosszié második részében, borítékban helyezték el. A kapcsolattartás módja nyílt volt, a megbeszéléseket a hivatalos kapcsolat munkahelyén, de négy szemközt tartották. A vezető bizonyos mértékű tájékoztatásra is igényt tarthatott az operatív tiszttől, de konkrét ügyek nyomozásáról, titkos eszközökről, módszerekről, adatokról és anyagokról nem kaphatott információt. Maga a kapcsolat nem volt titkos, viszont a kapcsolattartás során felszínre került operatív adatok államtitkot képeztek. A kapcsolat tehát a kölcsönös tájékoztatáson és az együttműködésen alapult. A politikai rendőrség tagjai például értesíthették „az ifjúság körében tapasztalt ellenséges tevékenységről” az MSZMP és a KISZ illetékes vezető szerveit, amelyek azután intézkedtek a károsnak minősített jelenségek visszaszorítása érdekében, illetve szemmel tartották azokat a fiatalokat, akiket esetleg már korábban rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesítettek, és ellenőrzésük mellett „nevelésükkel” is foglalkoztak. A hivatalos kapcsolat alkalmanként közreműködött az ellenőrzés alatt álló személyek figyelemmel kísérésében, az esetleges rendszerellenes munkahelyi hangulat kialakulásának jelzésében. Az operatív tiszttel nem utasíthatta a hivatalos kapcsolatot intézkedésre, személyek elbocsátására vagy felvételére, és nem élhetett vissza a beosztásával.

A „társadalmi kapcsolat”

Amíg a hivatalos kapcsolat a munkaköréből következően működött együtt az állambiztonsági szervekkel, addig a társadalmi kapcsolat egyik lényegi jellemzője az önkéntesség volt. Társadalmi kapcsolatnak azt a szocialista rendszerhez hű személyt nevezték, aki önként, az ellenséges elemek gyorsabb felderítése érdekében támogatta és segítette a politikai nyomozó szerveket. A tudomásra jutó ellenséges tevékenységről, jelenségről, az ellenséges személyek magatartásáról szóban tájékoztatta a vele nyílt kapcsolatban, folyamatos összeköttetésben és bizalmas viszonyban álló operatív tiszttel. Munkakörülményei, megfigyelési lehetőségei olyanok voltak, hogy jelentősen segítették az operatív tiszttel helyi és területi ismereteit, illetve képes volt arra, hogy az ellenséges elemek magatartását megfigyelje, ellenséges tevékenységre utaló jelzéseket feltárjon, és azokat szóban, az önkéntesség szigorú betartása mellett és a kölcsönös bizalom alapján az operatív tiszttel tudomásra hozza. Az adott személy kényszer és ellenszolgáltatás nélkül, politikai tudatosságból vállalta a tájékoztatást. Társadalmi kapcsolat csak hazafias meggyőződésű, a szocializmushoz hű állampolgár lehetett. A társadalmi kapcsolat kialakítására az operatív tiszttel készített javaslatot, amit az alosztályvezető vagy az osztályvezető hagyott jóvá. A kapcsolat létesítésére vonatkozó okmányokat a titkos ügykezelés szabályai szerint kezelték és őrizték, a kapcsolat megszüntetése után pedig megsemmisítették. A társadalmi kapcsolat hálózati funkciót nem tölthetett be. Az operatív tiszttel az új munkaterületén először megismerkedett a hivatalos kapcsolatokkal és az ügynökséggel, majd elkezdte az operatív munkát. Ennek során a hivatalos kapcsolatokon kívül is összeköttetésbe került a területen élő vagy dolgozó személyekkel, akiket a későbbiek során is rendszeresen felkereshetett, még akkor is, ha a látogatásának nem volt közvetlen operatív célja. Ezeket a személyes ismerősöket már társadalmi kapcsolatnak tekintették. A második lépcsőben a rendszeres találkozás során bizonyos személyeknél kölcsönös bizalom és szimpátia alakulhatott ki. Közülük azokat, akiknek a munkakörülményei és megfigyelési lehetőségei olyanok voltak, hogy beosztásuk révén hozzájárulhattak a politikai nyomozó munka sikeréhez, az operatív tiszttel megkérte, hogy segítsék őt bizonyos operatív feladatok elvégzésében. Ha hajlandónak bizonyultak erre, akkor őket

már a politikai nyomozó munkát közvetlenül elősegítő társadalmi kapcsolatnak nevezték. Ha az adott kapcsolatnak időközben megnőtt a hírszerző lehetősége, akkor harmadik lépcsőben akár be is lehetett szervezni, de ez nem volt szükségszerű. (A vízvázlat az volt, ha a társadalmi kapcsolat azt a feladatot kapta, hogy felfigyeljen valakinek a bizalmába. Ezt már ügynöki feladatnak tekintették, és beszervezték az illetőt.) Rendkívüli események nyomozásában is igénybe vették a segítségüket, rombolásos esetek, röpcédulázás, falfirkálás, névtelen rágalalmazó levelek íróinak felderítésében is közreműködhetnek. Ilyen esetek megelőzésére tervszerűen is létesítettek társadalmi kapcsolatokat, például újságok szerkesztőségében, irodagépjavító vállalatoknál, sokszorosító üzemekben és nyomdáknál, ahol lehetőség volt, mondjuk, röpcédulák készítésére. Az ügynök és a társadalmi kapcsolat szerepe sokszor hasonló volt, de a társadalmi kapcsolat csak úgynevezett külső jelenségek megfigyelésére volt alkalmas.

Az „alkalmi operatív kapcsolat”

Az alkalmi operatív kapcsolat fogalmát a 33/1958. számú belügyminiszteri parancs teremtette meg, amikor megengedte, hogy egyes operatív intézkedések eredményes végrehajtása érdekében „becsületes hazafiak” formális beszervezés nélkül, operatív kapcsolatként vegyenek részt az állambiztonsági munkában. Kizárólag olyan, politikailag feltétlenül megbízható személyeket használtak fel erre a célra, akik saját kezdeményezésük alapján vagy az operatív tiszttel kérésére szóban, esetleg írásban tájékoztatták a politikai rendőrséget a figyelmet érdemlő eseményekről és személyekről. Az önkéntesség alapján vonták be őket az együttműködésbe, és tudatában voltak annak, hogy az állambiztonsági szerveknek tettek szolgálatot. Az alkalmi operatív kapcsolatot csak egy-egy konkrét esetben vették igénybe, az ügynökséget nem helyettesíthette, és nem jelenthette egy új kategória felállítását az ügynökségen belül, ezért hálózati nyilvántartásba sem vették őket. Feladatának elvégzése után megszakították vele a kapcsolatot, és szükség esetén titoktartási nyilatkozatot vettek tőle. A kapcsolat felvételekor ugyan kihangsúlyozták, hogy csak rövid időre kéri a segítségét, de ha a személyes tulajdonosságai, a hírszerző lehetőségei és a képességei lehetővé tették, akkor később be is szervezhették.

77 Lásd részletesen Orgoványi István: Az állambiztonsági szervek hálózaton kívüli kapcsolatai. *Betekintő*, 2011/3. sz. (Kivonat a szerző szíves engedélyével.)

Közgázós szervezési kísérletek nyom nélkül

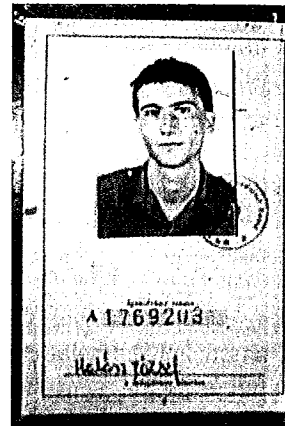
Több volt közgázossal beszéltem, akik elmondták, hogyan próbálták meg beszervezni őket, s közülük volt, akit sikerült is. Ugyanakkor olyanok is akadtak, akiknek sikerült így vagy úgy kisiklaniuk a hurokból... Egyesek névvel, mások név nélkül mondták el, írták le, hogyan keresték meg őket az állambiztonsági rendőrtisztek, s történt meg a szervezési kísérlet, esetleg hogyan tudták visszautasítani a „hazafias” feladatot. Volt, akit a katonaságnál környékeztek meg, ami eleve kiszolgáltatott helyzetet jelentett, s ott talán még nehezebb lehetett ügyesen kibújni a „csapdából”. Volt, akit egyszer, mást kétszer, és akadt, akit háromszor is megkíséreltek beszervezni. Őszintén szólva nem volt egyszerű dolog, hiszen joggal lehetett feltételezni, hogy ennek valamilyen következménye lesz... A többségnél szerencsére semmilyen hátrányt nem okozott a visszautasítás, de sajnos olyan is előfordult, hogy valakit egész életében mintegy stigmaként végigkísért a „bosszú”, illetve láthatjuk, hogy bizonyos helyzetekben egy-egy kinevezésnél ez eldönthette egy áhított pozíció sorsát: ha több pályázó volt, akkor is az a személy kapta, aki minden más szempont szerint gyengébb volt, de ez az egyetlen feltétel eldönthette a választást. Ketten nem tudták/akarták elkerülni a szervezést, de ők azt hangsúlyozták, eleve leszögezték, hogy társaikról nem kívánnak jelenteni... Egyikük szervezési kártyája meg is van az ÁBTL-ben, de dossziéjuk nem található...

Mézesmadzag az előfelvételisnek

„A kalocsai Jurinovics Laktanyában 1976 nyarán, pár héttel a leszerelés előtt a reggeli század-eligazításon közölték, hogy néhányunkkal szeretne elbeszélgetni a nemzetbiztonsági szolgálat munkatársa. Társaim csodálkoztak is, miért került a kiválasztottak közé. (Az előfelvételiseknél mindenki akasztottak valami becenevet, én Halász vezetéknévem, s a többieknél egy évvel idősebb korom miatt lettem „Öreg Halál”.) Délelőtt a szokásos magasroptú politikai oktatás volt sok-sok suk-sükkal, olyan anekdotaszámba menő – később hál’istennek beigazolódt – kijelentésekkel, mint hogy *‘elvtársak, jelenleg a Föld egy-harmadán van szocializmus, de hamarosan eljön az idő, amikor az egynegyedén, egyötödén, sőt egytizedén lesz*

majd...’. Ezután sorra behívtak minket egy puritán irodába, ahol egy kopott asztal és két szék volt. Egy szürke öltönyös, fásult arcú, középkorú férfi nyújtott kezet, hogy X.Y, az állambiztonsági szolgálattól, és rögtön leszögezte, hogy ami itt elhangzik, az szigorú államtitkot képez, vagyis kezeljem bizalmasan. Hangsúlyozta, hogy országunk biztonságának ők a záloga, s örülnének, ha én is közéjük tartoznék, biztos édesapám is nagyon büszke lesz rám. (Látszott, hogy felkészültek a családból, hiszen apám csóró alföldi parasztyerekből vadászpilótává, tanulta fel’ magát, s lett később a légvédelem parancsnoka. A kalinyingrádi katonai főiskola, majd a moszkvai Lomonoszov Egyetem portása gyakrabban találkozott vele, mint én. Két évvel később apám egy gyanús, máig tisztázatlan autó-balesetben meghalt...).

A tiszt utalt rá, hogy ha vállalnám a szervezést, segítenének egyetemi és későbbi karrieremben, bármilyen problémámat elrendeznék, és olyan munkahelyem lehetne, ahonnan távoli országokba is utazhatnék. Ezek szerint tudhatták azt is, hogy kalandvágyó kölok vagyok, s ez

Krassó György táblát vált 1989-ben

Bevonulók gyászos sorállása valahol az országban... (sok közgázós fiú szeptember 1-i rém emléke...)

vastag mézű madzagot jelent. Azt azonban nem tudták, hogy ifjúkori szemléletemet – talán a fater hiánya miatt is – kis utcai bandánk, focicsapatunk, gimnáziumi osztályunk, olvasmányaim és nem utolsósorban négy évvel idősebb hobó barátom, Bodola Gyuri, a tíz éve Kanadában elhunyt grafikus, karikaturista, fotóművész szellemisége határozta meg. Vagyis hogy a barátok, a társak elárulása az egyik legnagyobb bűn, amit az ember elkövethet. Szóval azt válaszoltam, hogy *‘köszönöm a lehetőséget, de nem szeretnék élni vele...’*. A tiszt erre csak annyit mondott, hogy *‘komoly lehetőségtől fosztja meg magát, de maga tudja. Ha meggondolta magát, nyugodtan keressen meg!’* Valójában ha megérteni nem is tudom, de mégsem ítélem el azokat, akik szerény körülmények közül jöve, sokan egyszerű falusi gyerekként éltek a lehetőséggel... Mindennek szerencsére semmilyen következménye nem lett a további években.”

(Halász József, „Öreg Halál” – 2017)

Találkozás a belügyi (bal) összekötővel a Terv presszóban

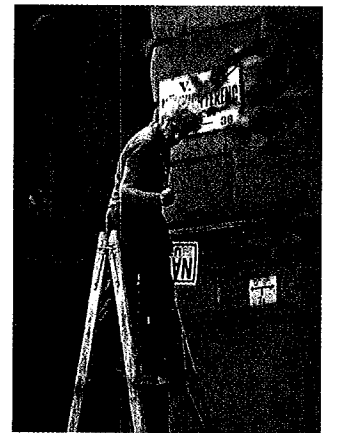
„Rövid, 100 napos katonai szolgálatom és az azt követő, öt közgázós egyetemi év során a kutya sem akart engem beszervezni. Így utólag kicsit sértőnek is érzem a dolgot... Ezért kisebb (de tényleg csak kisebb) meglepetés volt számomra, amikor munkába állásom első heteiben, vagyis 1977 őszén nyílt és egyértelmű szervezési ajánlattal keresett meg az állambiztonsági apparátus egyik figurája. Ekkor munkahelyem, az MTA Közgazdaságtudományi Intézete ideiglenesen még két helyszínen működött. Maga az intézet már kiköltözött a Budaörsi úti toronyházba, de a könyvtár még a Münnich Ferenc utcai régi helyén maradt. Ezért akkor hétfőn és csütörtökön a Budaörsi úton voltam, a többi napon pedig jórészt a Münnich Ferenc utcai könyvtárban dolgoztam.

Miután abban az időben mobiltelefon nem volt, természetesen volt, hogy az intézeti számomra ért el a BM 'háromperakárhány'-as munkatársa. Akkoriban nem volt köztudott, hogy miféle struktúrában működik az állambiztonság, nekem sem volt erről fogalmam, és arra sem tudok visszaemlékezni, hogy az illető 'belügyes'-ként vagy az állambiztonság embereként mutatkozott be. Arra viszont emlékszem, hogy már a telefonban elmondta, hogy az ő feladata nyomon követni, hogy mi történik a Közgazdaságtudományi Intézetben, s erről akar velem beszélni. Mint jóval később megtudtam, az ilyen embereket hívták 'belügyi összekötő'-nek.

Természetesen az első kísérletem az volt, hogy megpróbáljam őt lebeszélni a randevúzásról, de nem hagyta magát, én sem akartam túlzottan bátor lenni, meg kíváncsi is voltam arra, hogy miként is zajlik egy ilyen szervezés.

Javasoltam, hogy a Gerbeaud-ban találkozzunk. (Családi tapasztalatok és a repülőegyetemen 'megtanultak' alapján pontosan tudtam, hogy a Gerbeaud asztalait a BM lehallgatja, ezért az ajánlatom valószínűleg már önmagában is provokáció volt, de be is jött.) A Gerbeaud-t azal hárította el, hogy őt ott sokan ismerik. Ekkor 'second best' megoldásként ajánlottam az intézet könyvtárától pár lépésre található Terv presszót, ami az Országos Tervhivatallal való közvetlen szomszédság miatt kapta ezt a nevet. Mit tesz a történelem, a Terv presszó ma is megvan, él és virul a 19. szám alatt lévő Schossberger-házban – csak az utca neve változott vissza Münnich Ferencről Nádorra. Köszönet Krassó Györgynek, valamint a Magyar Október Pártja és a Magyar Radikális Párt aktivistáinak, akik politikai happeningakciókkal három alkalommal is átfestették és átragasztották a Münnich Ferenc utca névtábláit és állították vissza 120 éven át viselt nevét – megelőlegezve a rendszerváltás utáni át- és visszakereszteléseket.

A randevút a délelőtti órákra beszéltek meg. Az elvtárs előre megnyugtatóan, hogy ő meg fog engem ismerni. Így is történt, egy teljesen átlagos kinézetű figura újsággal lenggetett, amikor 2-3 perces, szándékos késéssel beléptem a presszóba. Innentől kezdve a találkozó kicsit szürreális lett, mert az állambiztonsági tiszt elég rámenősen kapacitált, hogy igyak már valami töményt vagy rendeljek tortát, és az ára miatt se aggódjak, mert mindent ő fog fizetni. Én őt akartam beszéltetni, ő meg engem. Minden kétséget kizáróan próbálta prezentálni, hogy alaposan felkészült 'belőlem'. Nemcsak általában tudta a családi helyzetemet (pár hónappal korábban nősültem), de azt is meglehetősen részletességgel tudta, hogy feleségem munkahelyén – az MKKE Gazdaságpolitikai Tanszékén, az ún. Máriás-tanszéken – milyen viták, konfliktusok voltak éppen. Természetesen azt is tudta, hogy nincs saját lakásunk, meg azt is, hogy szívesen mennék ösztöndíjjal világot látni. A stratégia tehát eléggé átlátszó volt, a lakásfronton és valami 'nyugati' ösztöndíj megszerzése terén ígért támogatást. Erre válaszul azt a stupid és átlátszó szöveget válaszoltam, hogy nem is akarunk saját lakást, nagyszerű dolog az anyósomnál lakni (egyébként tényleg nem volt rossz), és utazni se szeretek. Ő roppant barátságos hangon 'csak' annyit kért, hogy időnként (2-3 hónaponként?) találkozzunk újra, és meséljek arról, hogy mi történik az Intézetben. Erre nyomatékosan azt válaszoltam, hogy nem szeretnék többet vele találkozni, amit végül is belenyugvással tudomásul vett. Záró mondatként, csak annyit kért, hogy ez a találkozó maradjon kettőnk titka, senkinek ne beszéljek róla.

Krassó György táblát vált 1989-ben

Ez jó zárás volt, mert egyértelművé tette, hogy mit kell tennem. Kimentem a Budaörsi útra és az ottani telefonról (vonalasról, persze, hiszen más nem volt) gyorsan felhívtam 3-4 közeli barátomat, meg elmondtam a szobátársamnak is, hogy éppen most akartak beszervezni a belügyesek. A stratégia működött. Soha többet nem kerestek meg a belügyből, sőt egy évvel később angliai ösztöndíjat is kaptam az Akadémiától. Saját lakásom azonban még hosszú ideig nem lett. Igaz, valószínűleg akkor sem kaptam volna lakást, ha hagyom magam beszervezni.

(Mihályi Péter – 2018)

Három (per három) a magyar „igazság”

„Háromszor is megpróbált beszervezni a III/III. Először még az érettségi évében, 1976-ban hívtak el az Andrássy útra, a BM útlevel osztályára, azzal az álca indokkal, hogy adatok kellenek az útlevelemhez... Persze szó sem volt erről, hanem közölték, hogy tudnának segíteni az egyetemi felvételimben, ha együttműködnék velük... Erre azt mondtam, hogy kösz, de nem fogadnám el ezt a lehetőséget, mert egész életemben az a rossz érzésem lenne, hogy nem a saját erőmből jutottam be az egyetemre... Miután nem voltam katona, kimaradtam az ottani próbálkozásokból, ahol azért nagyobb kockázata lehetett a visszautasításnak, de később volt, aki elmesélte, hogyan próbálták rávenni, hogy „hazafias” feladatként segítse kiszűrni az ellenséges törekvéseket az előfelvételizsek körében...

Az egyetem első évének első hónapjában azonban meglepetésemre telefonon föl hívtak, és egy BM-es tiszt az Andrássy út elején lévő presszóba invitált. Nem kertelt, nem beszélt hazafias kötelességről vagy egyebekről, kerek perccel közölte, az lenne a feladatom, hogy jelentsem a csoport és évfolyamtársaim körében tapasztalható szocializmusellenes beszélgetéseket és próbálkozásokat. Elég kellemetlen szituáció volt, de végül is közöltem vele, hogy én most a tanulásra szeretnék koncentrálni, s ezért inkább nem fogadnám el az ajánlatot. Még hosszú hetekig rossz érzés volt bennem, hogy vajon lesz-e valami negatív következménye a visszautasításnak, illetve hogy megint csörög-e a telefon...

Az egyetem alatt szerencsére békén hagytak, de a diploma előtt néhány hónappal megint csak megkerestek telefonon, hogy találkozzunk a nemzetközi hajóállomás presszójában. A tiszt közölte, hogy ha vállalnám a feladatot, tudnának segíteni az elhelyezkedésben, s gondoskodnának egy szép fizetéssel járó töretlen karrierről... No erre már csak azt tudtam mondani, hogy sajnos van egy gyengeségem: egyszerűen nem tudok titkot tartani... Ez végül is hatott, de azért a beszélgetés végén még megjegyezte ez az elvtárs is, hogy: *„ami itt elhangzott, az szigorú államtitkot képez, és erről soha senkinek nem beszélhetek!”* Sajnos most megtört a fenyegetés hatása, sé kiderült,

hogy nekem lett igazam: tényleg nem tudok titkot tartani... Szerencsére a háromszori visszautasításnak nem lett semmilyen következménye, és többéves külföldi munkám során sem kerestek meg soha...”

(N. N. – 2017)

A visszautasítás stigmája

„1975-ben a Közgáz nemzetközis végzőseként félrehívott a tanszék ifjú tanársegédje, hogy a titkosszolgálat egyik tisztje szeretne velem találkozni a Gerbeaud-ban. Röhejesnek tartottam a fene nagy konspirációt, de gondoltam, hogy legalább a pénzükön eszem egy jó sütit. A tiszt utalt rá, hogy III/I-esnek, hírszerzőnek szeretnének beszervezni, s nem III/III-asnak. Korábban évekig éltem külföldön, jól beszéltem két nyugati nyelven, tolmácsként is dolgoztam, így nem csodálkoztam. Semmi zsarolás nem volt, a tiszt udvariasan, bár közhelyekkel fűszerezve igyekezett meggyőzni, hogy ez hazafias cselekedet lenne, és az ország érdekeit szolgálnám, s meglebegtetett a szemem előtt egy vonzó életpályamodellt. Egy ideig a titkosszolgálat budai hegyvidéken levő központjában okítanak, de aztán jól fizető, külföldi megbízatásokkal járó fedőfoglalkozást üzhethetnek, rendszeresen ismétlődő, sok éves kiküldésekkel, ehhez kapcsolódó életszínvonallal. Ez persze komoly kiváltságnak számított, és nyilvánvalóan sokakat le tudtak venni a lábukról. Az is igaz, ha valaki egyszer már beleegyezett, kimászni a csapdából sokkal nehezebb, szinte lehetetlen volt. A mai visszamenőlegesen okosakkal szemben végül is kicsit megértőbb vagyok azok felé, akik bedőltek a karrierelőnyökről és nemzeti érdekekről szóló érveknek – kivéve persze a III/III-asokat! Én viszont elutasítottam a felkérést – arra hivatkozva, hogy ez megintsem ugyan, de alkalmatlannak érzem magam a feladatra. Sejtettem, hogy ennek súlyos következményei lesznek, másrészt viszont tudtam, hogy ez végül is mivel jár. Vagyis hogy alkalmanként belekényszerülnék olyan szarságokba, mint a III/III-asok. Kiskamaszként évekig éltem Braziliában (apám külkeres volt, a kereskedelmi képviselőn dolgozott), és gyerekként még én is pontosan tudtam, hogy a követség dolgozói közül ki az ügynök. Meg azt is megértettem, hogy nemcsak nemzeti érdekeket szolgáló információkat gyűjt, hanem bizony a kiküldöttekről és családtagjaikról is jelentget. Egy távoli országban élő szűk kolónián ezt nem lehet titokban tartani.

Érdekes, hogy a titkosszolgálat zokszó nélkül tudomásul vette az elutasítást, nem erőltette a dolgot. A következményeket azonban viselnem kellett egészen a rendszerváltásig, sőt tulajdonképpen azóta is, a karrier kisiklásának hosszú távúak a hatásai. Ez nem sci-fi, ahol át lehet lépni egy másik idővonalra. Mivel még egyetemistaként „hözöngtem”, sőt szervezkedtünk is, naivan bízva a KISZ megreformálhatóságában, nyilván megbízhatatlanként lehettem nyilvántartva, sőt biztos aktám is lehetett, bár soha nem kértem ki. Viszont a titkosszolgálatnak mondott

„nem” következményei között azonban az egyik legfontosabb, hogy ezt a stigmát soha nem törölték le rólam. Hiába volt kimagasló tanulmányi eredményem és nyelvtudásom, nem kerülhettem külügyi pályára, s így lettem végül újságíró, amit aztán nem bántam meg. Eleinte a rádióban dolgoztam, majd az MTI-nél, ahol a külpolitikai főszerkesztőségen belül rovatvezető is lehettem, csak egy dolog volt tiltott: nem lehettem külföldi tudósító. A stigma és főleg az „efféle másodállást” vállaló kollégákkal szembeni versenyhátrány miatt. A folyamatos műszakban, névtelenül robotoló hírgyűnökségi újságírónak a tudósítói megbízatás jelenti a szakmai és az anyagi áttörést, de ez nálam soha nem jött össze. A tokiói tudósítói posztot célzó utolsó pályázatomból illetékes főnököm, K. Dezső négyszemközt el is mondta, a két pályázó közül hiába szolt mellettem minden szakmai érv, voltak „egyéb szempontok” is...”

(Sas István – 2017)

Amerika helyett pár korsó sör

„Nem hiszem, hogy én lettem volna a legideálisabb ügynök-jelölt célszemély, hiszen egy lecsúszott egykori nemesi családba születtem, amelyben a híres Puma vadászrepülő ezred parancsnoka és járásbíró is szerepelt, elvált apám ágán pedig 56-os menekült belgiumi nagynénik is voltak (s emiatt korán igazi farmernadrághoz juthattam). Előfelvételiként a században egyedül én szerettem le honvédként.

Végül is én hívtam ki magam ellen a sorsot, illetve az állambiztonsági tisztet. Éltem a közgázosok kellemes életét, amikor harmadikban, 1980-ban az a „zseniális ötletem” támadt, hogy Amerikában fogok megtanulni igazán jól angolul. Írtam is egy kinti magyar újságnak, hogy nyelvtanulás céljából kimennék, és a szállásért cserében szívesen dolgoznék is. Kellemes meglepetésre kaptam is két választ, s az egyik kezdett komolyra fordulni. Egy Amerikába szakadt honfitársunk jelezte, hogy hazalátogat, és személyesen is megismerkedhetünk. El is jött hozzánk. Amikor a meghívásra utaló, még nem hivatalos meghívólevelét megkaptam, melyben vállalta kint tartózkodásom költségeit is, másnap csörgött a telefon. Emlékeim szerint az egyetem egyik KISZ-vezetője, akit nem ismertem, kérte, hogy ez ügyben másnap találkozzunk. Az „üvegházat” javasoltam neki egy sörözésre, vagyis a nemzetközi hajóállomás presszóját. El is jött, méghozzá két középkorú férfival, akik gyorsan felvilágosítottak, hogy a külföldi munkavállaláshoz engedély kell, e nélkül jogsértést követnének el, aminek súlyos következményei lehetnek. Először felajánlották, hogy nemzetközi építőtáborokban vegyek részt, amelyek legalább olyan jó lehetőséget nyújthatnak a nyelvtanuláshoz. Én viszont azt hangsúlyoztam, hogy a

kinti személy vállalná a kint tartózkodásom költségeit, így nem valószínű, hogy dolgoznom kellene, csak tanulnék. Nyilván ezt amúgy is tudták. Hozzátettem, hogy azért én mégiscsak szívesebben mennék Amerikába. Úgy emlékszem, erre azt mondták, nem kizárt a dolog, de ehhez találkozzatok nék az egyik ott lévő úrral. Nem zárkoztam el. Tegyük hozzá, elég jól felépített pszichés ráhatás, enyhe megfélemlítés után egyeztem bele.

Otthon persze egyből elmondtam anyunak, és külön élő apám is eljött. A lelkemre kötötték, nehogy aláírjak bármit is, és nagyon óvatosan beszéljek az illetőkkel. Három hónap alatt talán ötször találkoztam a férfival különböző vendéglátóipari egységeken. Általában sötétített szemüveget és sötét VOR öltönyt viselt. Faggatott diáktársaimról, tanárainról, és mindig alá akart velem íratni egy papírt, hogy találkoztunk. Mondta, hogy az elszámoláshoz szükséges. Mindig ő fizette az italt. Én soha nem írtam alá semmit. Név szerint, vagy akár beazonosíthatóan soha senkit nem említettem meg neki. Erre kényszerültem. Így aztán elég üres beszélgetések voltak. Emlékszem, faggatott a március 15-i Petőfi-szobros megemlékezésről is, amin ott voltam. Eltessékelték a szobor mellől, ahol elég sokan voltunk. Egyszerűen elzavartak, s fotóztak is minket. Közöltem, hogy nem igazán emlékszem ennél többre. Hát így zajlottak ezek a beszélgetések. Egy alkalommal azt mondta, hogy be kell mutatnia a felettesének, mert nem hiszik el, hogy egyáltalán létezem. A Nyugatinál lévő Bonbon Kávéházban volt a találkozó. Soha nem késett. Ezen a napon már negyedórát ott ücsörögtem, már szóltam is, hogy fizetek, amikor megérkezett. Azt mondta, látott engem a felettese. Elhiszik, hogy létezem. Majd jelentkezik. Ez volt az utolsó találkozásunk.

Az amerikai úr később telefonon elmondta, megfenyegették, hogy nem kap beutazó vízumot, hogy a hozzátartozóit itthon meglátogassa, ha az érvényes meghívólevelet elküldi részemre. Eme kalandom alatt hónapokig furcsán kattogott a telefonunk, amibe én biztos hülyeségeket is mondogattam, aztán az is abbamaradt. Én meg lediplomáztam.”

(Menyus – 2017)⁷⁸

⁷⁸ ABTL 2.2.2 hálózati nyilvántartások – 6-os karton: „Máté” fn. tmb. – A beszervezés ideje: 1980. V. 16. / a beszervezést végezte: Kazinczy Gusztáv r. hdgy. III/7-es kód: „kérte a kapcsolat megszakítását” – a hálózati kizárva 1983 (dossziéja: H-65722 – a levéltárban nem található).

Balos megfigyeltből ügynök

„Anyám révén munkás-kispolgári családból származom, az apai ágon pedig zsidó felmenőim voltak; nagyapám, Fuchs Jenő ügyvéd és tözsdetitkár, kétszeres kardvívó egyéni és csapat olimpiai bajnok volt. A Szinyei Gimiben már elkaptam a naiv balos közéleti lelkesedés: sokat dumáltunk és lógtunk a később ismert ellenzéki, Haraszti Miklós öccsével, Péterrel. Lelkesen ott tüntettünk az amerikai nagykövetség előtt a vietnami háború ellen. Ezt nagy meglepetésemre a rendőrség brutálisan szétkergette, igaz a viet-kong zászlóit lobogtató felhevült fiatalok is nekiugrottak a rendfenntartóknak. Haverjaim ugyanígy ott tüntettek a görög követség előtt az 1967-es katonai puccs és diktatúra ellen tiltakozva, és a rendőrök azt is rendesen szétgumibotolták. Balosságom miatt be sem léptem a KISZ-be, ugyanakkor lelkes közösségi munkánkért megkaptam én is a KISZ KB aranykoszorús kitüntetését. A Kádár-rendszert túl konszolidálnak és álszentnek tartottam, úgy gondoltam, súlyos hiba, hogy a hangoztatott munkás-paraszt hatalom idején épp az úgynevezett 'uralkodó osztály' él a legrosszabbul. Sokunkra hatással voltak az egyébként nehezen hozzáférhető balos ideológiák, akár a maoizmus, akár Che Guevara világmegváltó eszméi a forradalom exportjáról. Így már gimnazistaként párszor bementünk a kínai követségre Mao-könyvecskéért és más propagandaanyagokért, és ugyanígy a kubai követségre is. Pláne hogy spanyol és olasz nyelvet tanuló osztályba jártam. Részben e felfogásomnak is köszönhettem, hogy 1969-ben nem vettek fel a Zalka Katonai Főiskolára, ahova azért mentem volna, hogy később a karhatalommal, az állambiztonsággal kapcsolatos állásom legyen majd. Élénk érdeklődés volt bennem az iránt, hogy minél többet megtudjak az államvédelemről, erre azzal utasítottak el, hogy rossz a szemem... Katonának azonban jó voltam, hiszen egy év kihagyást követően a sikeres közgázós felvételim után egyéves kalocsai katonaság következett – természetesen a lövészeknél, ahol a jó látás ugye alapvető. Itt szembesülnöm kellett a laktanya vezetőinek bornírtóságával, a katonai és politikai képzés nevetességével, a primitív tisztek és tiszthelyettesek fölösleges, egzecírozható napi működésével, a megaláztatásokkal, ahelyett, hogy valóban érdemi kiképzésben részesültünk vagy valami értelmes feladatot végeztünk volna. A katonaságnál kiderült, hogy nem vagyok KISZ-tag, így nyomban beléptettek.

Hamarosan megfogalmazódott bennem, hogy Kádár valójában a munkásosztály árulója, és ezt a lagymatag rendszert csak belülről lehet megváltoztatni, s ehhez be kell épülni. Az egyetemen gyorsan kiábrándított, hogy véletlenszerűen vagy ki tudja milyen alapon összeállított csoportokba kerülünk, s ezt a heterogén közösséget próbálták meg bürokratikusán a KISZ közreműködésével egységbe kovácsolni. Ez reménytelen volt, és ki is nyilvánítottuk, hogy sokkal egészségesebb lenne, ha a KISZ alapszervezeteket a közös érdeklődés, akár baráti, haveri körök alapján lehetne létrehozni, s ezek lettek volna a 'funkcio-

nális alapszervezetek', vagy ahogy neveztük a KISFASZ-ok (kísérleti funkcionális alapszervezetek). Szerintünk a KISZ csak így tölthette volna be meghirdetett céljait. Az egyetem KISZ-, párt- és állami vezetése – nem beszélve az állambiztonságiakról – persze azonnal felforgató ellenséget láttak ezekben a törekvésekben: teljes mértékben elutasították, és fel is léptek ellene.

1973-ban én is elmentem a március 15-i tüntetések helyszínére, főleg a Petőfi-szobor közelébe, mert kíváncsi voltam, hogy tényleg lesz-e ott valami balhé. Az Erzsébet híd elején nézelődhettem, amikor civil ruhás állambiztonságiak jöttek a híd közepe felől, és leszorítottak a Felszabadulás tér felé, majd ott körbevettek és igazoltattak mindenkit, és nem adták vissza a személyit. Hiába jöttem azzal, hogy én csak haza akartam menni a hídon... Erre elsétáltam a Deák téri rendőr-főkapitányságra, ahol bejelentettem, hogy elvették a személyimet, pedig semmit sem csináltam. Ott azt közölték, hogy majd értesítenek és visszakapom.

Be is hívtak a BRFK VIII. ker. Tolnai utcai Állambiztonsági Vizsgáló Alosztályára, ahol kikérdeztek, hogy mit csináltam, amire azt válaszoltam, hogy semmit. Még hozzátettem, hogy nem vagyok a rendszer ellensége, sőt baloldali érzelmű vagyok, amit jól tudhatnak. A vizsgáló tiszt persze azért kifejtette, nyilvánvalóan tudnom kellett, hogy a Március 15. tér környékén mi készülődik... Elém tett egy előre elkészített papírt, hogy írjam alá és elmehetek. Ebben az állt, hogy *'viselkedésem bűncselekmény elkövetésének veszélyét hordozta magában'*. Gyorsan hozzátette, hogy ez egyáltalán nem jelent priuszt. Kérdeztem, és mi van, ha nem írom alá? Hát akkor egy hosszadalmas vizsgálat kezdődik, amelynek idejére sajnos fölfüggesztik tanulmányaimat, így kétséges, hogy folytathatom-e az egyetemet. No erre aláírtam...

Behívtak újra, s akkor kaptam csak vissza a személyimet. Ekkor a tiszt egyből azzal kezdte, hogy nekem mint meggyőződéses baloldalinak köztük lenne a helyem, és segítenének a későbbiekben jó állást találni. No, gondoltam, mivel jól beszélek nyelveket, akár külföldre is kerülhetek. Őszintén szólva ez elég kecsesítő volt. Végiggondoltam, hogy az egyetemen mennyire magányos harcos vagyok, s nem igazán sikerült közösen eredményt elérnünk a KISZ megreformálásában, illetve megint előjött bennem az a naiv elképzelés, hogy betekinthetek a hátsó folyamatokba és belülről változtathatok. Így végül is aláírtam a beszervezési nyilatkozatot, vagyis vállaltam, hogy titkos munkatársuk leszek, és időnként találkozom a kijelölt tartótiszttel. Mindenesetre elmondtam, nálam becsületbeli dolog, hogy a barátaimról nem vagyok hajlandó jelenteni, de megnyugtattak, hogy *'csak a rendszerellenes törekvéseket'* kellene közölnöm, mert őket az érdekli. Erre persze megnyugodtam, mert a haverjaim körében soha nem tapasztaltam ilyesmit, hiszen ők hasonlóképpen gondolkodtak, mint én. Két éven át, egészen a végzésemig találkoztam a tartótiszttel, de nem túl gyakran, talán 6–7 alkalommal, vagyis 2–3 havonta. Egyszer az Ádám Sörözőben, de főleg

a VIII. kerületi Marek József utcában, egy utcáról nyíló, redőnyös ajtajú K (konspiratív) lakásban. Párszor kaptam néhány száz forintot, ami persze jól jött a csóró egyetemi lét középette. Sok érdemem azonban nem tudtam mondani, vagyis ott helyben kézzel leírni, hiszen valóban nem tapasztaltam az egyetemen semmiféle – úgymond – 'elleneséges' magatartást. Azért tudtam, hogy valamit prezentálnom kell, így olyan közhelyeket jelentettem csak, ami köztudott volt, illetve amivel senkinek nem árthattam. Már csak azért sem, mert legközelebbi haverjaimnak el is mondtam, hogy engem beszerveztek, de megnyugtattam őket, biztos, hogy nem mondok róluk semmit...

Csak egyszer kaptam egy valódi, konkrét feladatot, de az sem volt túl izgalmas... Tulajdonképpen előzőleg arról ábrándoztam, hogy kémelhárítással vagy hírszerzéssel foglalkozhatok majd. Erre az volt a megbízatásom, hogy járjak el az Óbudai Gázgyár kultúrházába, és figyeljem meg az Aquincumi Művészeti Stúdió vezetőjét, Ördög Ferenc rendezőt. Feltételezem, arra voltak kíváncsiak, hogy – mint több más akkori amatőr művészeti együttes, köztük a köztudottan rendszerkritikus Orfeo Stúdió – közösségében, előadásaiban találhatók-e ellenséges törekvések. Hát én semmi ilyet, még közvetett politikai utalásokat sem tapasztaltam, így csak semmitmondó apróságokat tudtam leírni. Talán az volt az egyetlen konkrétum, hogy 1956-os eseményekről másként beszélt, s nem mint ellenforradalomról, amit én is gondoltam.

Az egyetemen a végzés előtt, 1975 március elején váratlanul behívtak a dékáni hivatalba, ahol egy ismeretlen állambiztonsági tiszt várt, nem az állandó tartóm. Rögtön közölte: *'arról értesültek, hogy a Közgázon és más egyetemeken, így az ELTE-n és a Műegyetemen is szervezkedés'*

*folyik, és március 21-n, a Tanácsköztársaság évfordulóján valamilyen balos demonstráció lesz.*⁷⁹ És hogy erről nekem, mint a diákság egyik korifeusának tudnom kell. Állítólag vörös zászlók alatt akarnak egyesek tüntetni, de az ugyanúgy szét lesz verve, mint a március 15-i tiltakozások. Hát én erről semmit nem tudtam, illetve a barátaim körében csak arról volt szó, hogy 21-én többen elmegyünk kirándulni egy turistaházba, ahol megiszunk egy-két sört. No, ezzel le is zárult állambiztonsági karrierem, és soha többé nem kerestek. A későbbiekben sem, pedig számos munkahelyem közül hosszú évekig voltam idegenvezető, ahol azért sok ki- és beutazó csoportot kísértem, de békén hagytak.

1989 karácsonyán lelkesen csatlakoztam egy konvojhoz, amely élelmiszert és gyógyszert vitt a romániai forradalom megsegítésére. Először Kolozsvárra mentünk, majd én egyedül tovább, egészen Bukarestig eljutottam. Ott egy román katonatisztnak felajánlottam, hogy kész vagyok fegyverrel is harcolni Ceaușescu emberei ellen, de azt mondta, hogy már nincs szükségük rám. A rendszer-váltás után kerestem olyan politikai közösséget, amellyel azonosulhatok, de nem nagyon találtam. Ott voltam Kápoli László szocdem pártalapításánál, de amikor arról beszélt, hogy 'pártot kell szimulálni', nyomban elhagytam a gyűlést. Próbálkoztam az SZDSZ-nél is, pláne hogy egykori egyetemi barátom ott volt aktivista, illetve a Romániába tartó konvojt Demszky Gábor vezette, de belőlük is hamar kiábrándultam. Még Thürmer Gyula Munkáspártjának elvei álltak hozzám a legközelebb, de őket azután Kádár-nosztalgiajuk taszított el. Vagyis továbbra is megmaradtam magányos harcosnak..."

(Z. Z. – 2018)

79 Az ELTE akkor még balos gondolkodású joghallgatói 1972-ben(!) heteken át fontolgatták, hogy az általuk nacionalistának minősített március 15-i tüntetéssel szemben 21-én vörös zászlók alatt tartanak megmozdulást. Mint Demszky Gábor leírja, 20-án Báron Györgyék lakásán 25-en megvitatták, hogy mi legyen a sorsa a másnapra tervezett rendszerkritikus megmozdulásnak, de végül többségi döntéssel lefújták, nehogy szembeállítsák őket a 15-i tüntetések résztvevőivel. Húszévesen ez lett volna élete első demonstrációja. A dékán a IV. éves Tóth Lászlót (Somát) kizárta a karról, évfolyamtársát, Szász Andrást és a II. éves Demszkyt két félévre kitiltotta az egyetemről. Tóthot azért rúgták ki, mert azt mondta a meghallgatásán: „Ő most taktikailag a rendszer mellett szervezte volna a demonstrációt, de stratégiailag ellene van”, korábban pedig akciót indított a katalógusolvasás ellen, továbbá a Studium Generale középiskolás felkészítő táborában szidta a rendszert. – Lásd: Demszky Gábor: *Elvesztett szabadság – Láthatatlan történeteim*, Noran Libro, Budapest, 2012.

„Júdás-facebook”⁸⁰ – a cég közgázos embereinek dossziéi

„HAJNAL ATTILA” fn. tmb.⁸¹

A dossziék lezárásakor a tartótisztnek rövid értékelést kellett írnia ügynökről, s ez mintegy összefoglalta addigi tevékenységét. „Hajnal Attiláról”-ról kalocsai tartótisztje, Barna Péter (immár) százados elhárító tiszt (négy év múlva, előfelvételi szolgálatunk idején már Barna alezredes törzsfőnök?) 1968. X. 5-i jelentésében azt írta: „Az informátor egyetemi előfelvételt nyert személyek közé felderítő és ellenőrző feladattal lett beszerelve. Több nyugaton járt és aktív nyugati kapcsolatos személyt derített fel. Eredményes munkát végzett, nem dekonspirálódott, ellenőrzött személy. Dezinformatív jelentést nem adott. Kéthetenként konspirált találkozási helyen számoltattuk be feladatai végrehajtásáról. Konspirációs érzéke jó. Jelentései operatív értékűek. Jutalomban, anyagi juttatásban nem részesült. Jelentései alapján őrizetbe vételt nem eszközöltünk. Javasoljuk további foglalkoztatását. A BM III/III-IV/b osztály közölte, hogy foglalkoztatni kívánja az informátort. // A mai napon M-dossziéját 93 lapoldalszámmal lezártam.” Ha anyagi juttatást nem is, de minden bizonnyal az átlagnál több szabadságot, eltávozást azért kapott...

Első, kézzel írt, 1967. dec. 13-i jelentésében azt írta: „Feladatom volt 1.) felderíteni, hogy az I. zászlóalj aknavető ütegében kik jártak nyugati országokban, illetve kik dicsőítik a nyugati életformát? 2.) Bánásmóddal kapcsolatos felderítések. 3.) Az üteg politikai és általános hangulata.” S pár napra rá már azt írta le, hogy: „Ágoston Gábor honvéd már többször próbálta nekem ideológiai síkon megindokolni, hogy a katonaság miért idegen, rossz neki, és miért utálja azt.” Vagy január 27-én: „Sikerült Vágner Lászlóval igen komoly, baráti kapcsolatokat kiépíteni.” Vagy: „Az üteg több tagja megpróbálkozott azzal, hogy a katonaságtól megszabaduljon (különböző betegségekre, problémákra hivatkozva). Egyeseknek sikerült is leszerelni.” Barna hadnagytól „H. A.” feladatul is kapta, hogy „V. L.

és Á. G. politikai és általános magatartását figyelemmel kísérje”.

A katonaság után „H. A.” igyekezett egyetemi hallgatóként is teljesíteni: tartótisztjeinek, Varga Imre őrnagynak, majd Kassai József és Ágoston Tibor hadnagynak írt jelentéseiben már gyakran szerepelnek társai. Így 1970 márciusában beszámol róla, hogy mint KISZ-vezető kapcsolatban áll – Varga őrnagy szavaival – „az MKKE-n kialakulóban lévő 'illegális pártellenes jobboldali csoportosulás' tagjaival: vezetőjével, Kovács Jánossal, valamint Major Ivánnal, Pécsi Verával, Gács Jánossal és Tömpe Istvánnal, s feladata az ő megfigyelésük.”

Vagy 1971 márciusában: „Tudomásomra jutott, hogy Muraközy László, Bertalan Margaret és Gáspár Ferenc felkeresték a Kínai Nagykövetséget, hogy propagandaanyagot, piros Mao Ce-tung könyvecskét kérjenek. A KISZ alapszervezet felszólította Muraközyékét, hogy adják át mindezt, ami végül Szántai Kálmán elvtárhoz, az egyetem párttitkárához került.”

Mao kis piros könyve

Mint elsőéves rajkosok – bár akkor még nem ez volt a szakkolesz neve – minden ideológiai vagy politikai háttér nélkül, pusztán kíváncsiságból mentünk el a kínai követségre. Valahol hallottunk róla, és izgalmas volt elmenni. Amennyire emlékszem, este volt, sötét, beszéltünk, és minden bonyodalom nélkül kaptunk egy-egy Mao-könyvecskét. Sajnos olvasni már nem volt lehetőség, sőt ami még rosszabb, emléktárgyként sem maradhatott meg, mert nagyon hamar behívtak a pártbizottságra, és megmosták a fejünket. Az igazi, egyetlen büntetés az volt, hogy oda kellett adnunk a könyvecskét Mao tanításaival. Semmilyen más hátrány nem ért minket, és hamar elfelejtettük az egészet.

(Muraközy László, 2017)

1968. JAN 16

SZIGORÓAN TITKOS! KÜLDÜSENY FORGÓSI

Minősítés törzshatározat alapján végezte (név, rendf., osztály): elh. oszt. Barna Péter f. hady.

Informátor J. T. M. B.

aláírás

A beszerzés alapja: hazafias

A foglalkozás vonala: R. erők elhárítása

Fedőneve: "HAJNAL ATTILA"

Kelt: 1967. év 12. hó 5. nap.

Napló szám: 23/721

Dosszié szám: H-50509

Írástípus: B-123085

osztályvezető

A dosszié átadásának megjelölése

Kelt	Szerző	osztály, Op. tiszt neve
67.12.13	7. sz. oszt. elh. oszt. 37. Bp.	
968. XI. 13	forr. e. Barna Péter f. hady.	
970. XI. 19	1970. DEC. 19	

221548 ABTL-2.2.2

ÁBTL - 2.2.2 - Hálózati nyilvántartások - "Hajnal Attila"

2018. 10. 11.

„Bizonian titkos!” 3

adta: „Hajnal Attila” fn. inf.

Vette: Barna Péter f. hady.

Idő: 1967. 12. 13. 17 óra 30 perc.

Hely: 2. a. T. hely.

Idő: 1967. 12. 08 óra 30 perc.

Jelentés

1967. 12. 13.

Feladatam volt a felderíteni, hogy az első zászlóalj aknavető ütegében kik jártak nyugati országokban, illetve kik dicsőítik a nyugati életformát? 2.) Bánásmóddal kapcsolatos felderítések. 3.) Az üteg politikai és általános hangulata.

⁸⁰ „Kádár idejében is volt blog – csak a haverod írta rólad... a Júdás facebook működött...” – mondta Bödöcs Tibor (1982), napjaink kiemelkedően legjobb stand-up humoristája...

⁸¹ „Hajnal Attila” (B. György): ÁBTL, M-37730 és M-37730/1 – (1967. XII. 3. – 1979. II. 5.) (összesen 93 + 204 lap).

A Mao-könyvecske fóbíaja fontos kérdés volt az elvtársak számára később is, hiszen 1974 áprilisában a „Csikós” fn. ügynök⁸² kézírásos jelentésében kifejti: „Egyik csoporttársam, Ágoston László olyan véleményének adott kifejezést, hogy a filozófia oktatás tematikájába fel kéne venni a maoista filozófia tanait is a mai polgári ideológiák mellett. Arról azonban nincs tudomásom, hogy ilyen jellegű irodalmat tanulmányozna, illetve e célból a kínai követséget látogatná. Amennyiben újabb információhoz jutok, arról tájékoztatást adok.”

„Hajnal Attilának” többször volt feladata, hogy beszéljen Szigeti Péterrel, aki biztosította őt(!), hogy „ő nem a BM embere, s beszélhet előtte őszintén...”. Beszámolt arról is, hogy beszélt volt tanárnőjével, Horlay Györgynével arról, hogy szeretne Párizsba utazni, aki erre azt mondta: „Ügysem kapja meg az útlevelet, ha pedig megkapja, azt csak olyan áron, amit én inkább nem ajánlok magának...”.

„SZABOLCS fn. informátor – majd „SZÉPLAKI” fn. tm.⁸³

A legtöbb közgázos fiú egy évig „meghitt otthona”, a kalocsai 37. sz. Forradalmi Ezred főoperatív beosztottja, Borka Miklós rendős százados 1969. október végén sikeresen beszervezte és „Szabolcs” fedőnévvel látta el az előfelvételis honvédet. Mint feljegyzésében gondosan megfogalmazta: „Az informátort a következő feladatkörben foglalkoztatam: * Kísérje figyelemmel azokat a személyeket, akik nyugati országokban jártak. / * Felderítő tevékenysége terjedjen ki azon személyekre, akik aktív nyugati kapcsolattal rendelkeznek Ezek politikai magatartását ellenőrizze. / * Az egyházi középiskolákban érettségizett személyek erkölcsi és politikai magatartásának ellenőrzése. / * A nyugati határszakasz közeléből bevonult személyi állomány ellenőrzése, valamint azon személyek felderítése, akik a határőrizeti rendszer iránt érdeklődnek. / * A különböző szakkörökben tevékenykedő katonák ellenőrzése. / * A látogatások alkalmával a lakotanya területére érkező polgári személyek ellenőrzése és a katonákkal való kapcsolatok felderítése. / * A sorállományú személyek polgári környezetben kialakított kapcsolatainak felderítése, valamint azok jellegének ellenőrzése.”

„Szabolcs” izgalmas, titkos munkája során szorgalmasan dolgozott, 16 jelentést körmölt le, de végül is nem túl sok sikerrel. Borka százados tartótiszt a BM III/IV. Csoportfőnökség 1. Osztályának kiskunfélegyházi MN 4127 Elhárító Osztályán Pálkás György osztályvezetővel végül is úgy döntött, hogy a H-54485. sz. munkadossziét a 16 jelentéssel, 38 lappal megsemmisítik. Mint megállapították, „ezek operatív értékű jelentést nem tartalmaztak, csak

tájékoztató jellegűek voltak. A munkadosszié lezárása, illetve megsemmisítése a hálózati személy leszerelése miatt vált szükségessé.” A Közgáz K-283-as sz. SZT tisztje (Széles Adolf) természetesen alaposan odafigyelt a leszerelés után – ki tudja miért a titkos megbízotti pozíciót átugorva – egyből titkos munkatárssá előléptetett és „Széplaki” fedőnévvel ellátott hallgatóra. Egyik 1971 január eleji feljegyzésében leírja az I. évfolyamos hallgatóról: „R.K. tanár az alábbiakat mondta el nevezettel kapcsolatban: 'Szerény, becsületes, jómodorú, bátor fellépésű, őszinte fiatalember. Komolyan veszi a tanulást, eredménye 4-es rendű. Politikailag aktív, társadalmi munkában is részt vesz.' Bármilyen pozitív is volt Széles Adolf SZT tiszt alapos információja, miután Kövesi Gyula rendőr őrnagy tartótiszt átvette a Grescham / sic! / Étteremben „Széplaki” jelentését tanulmányairól, előmeneteléről, melyből azért kiderült, hogy nyelvi hiányosságai miatt nyelvigenyes szakra (tehát sem a nemzetközire, sem a külkerre) nem kerülhet be, javasolta, hogy kerüljön át a III/III-2-a, vagyis a belső elhárítás egyetemi osztályára.

Kövesi javaslatát el is fogadták, s a titkos munkatársat Ksenicz Tibor hadnagy prioritálta, majd át is vették. „Széplaki” egyetemi ügynöki karrierjéről sajnos nem maradt meg feljegyzés, s csak annyit lehetett megtudni, hogy kilenc év múlva, 1981 augusztusában Kövesi Gyula immár alezredeként – ki tudja, miért? – készített egy záró feljegyzést az ügynökről. Ebben röviden összefoglalja a „hazafias alapon” történt beszervezés kettős célját: káderkutató és tanulmányozó feladatok megoldása, másrészt alkalmasságának elbírálása az esetleges állományba vételéhez. „Gyenge nyelvkészsége miatt azonban nem került be az általunk megjelölt perspektívában fontos (nemzetközi) szakra, így a belügyi szolgálatra is alkalmatlanná vált. Átadtuk további foglalkoztatásra a III/III-2 osztálynak, s azóta nem ismerjük további pályafutását.” „Széplaki” így nem lett 007-es ügynök, csak egyszerű kis besúgó...

„RIPORTER” fn. tmb.⁸⁴

Az újságírói babérokra törő ügynök 1972 májusában még informátorként írta első jelentését tartójának, Horváth Lajos hadnagynak (s csak egy évvel később „léptették elő” titkos megbízottnak). Először a Közgazdász újság főtársáról, Bajusz Károlyról jelentett, aki két színes nyugati szexuáliságot felejtett a szerkesztőségben, amit többen meg is néztek... A rendőrtiszt ennek részletein túl annak kiderítését is feladatul tűzte ki, hogy „vannak-e nála olyan felvételek, amelyek a március 15-i tüntetésen készültek”. Több jelentésben is megnevezi a szerkesztőség munkatársait, köztük Farkasinszky Halay Edit főszerkesztőt, valamint Árva Lászlót, Borsi Lászlót, Dobos Pétert, Földes

Adta: Széplaki. 34
Vette: K. 86
Idő: 1971. Jan. 1.

Már három éve adott olyan
dolgot, embert, tárgyat, életrajzt
amit nem a legkisebb mértékben
személyes magánéletembe hoztam be
hiszen főleg a szerkesztőség
teljesen az országos hangulat, mind
katonai mind polgári életben is.
Ez az országos hangulat, nem nyílt
magánéletembe, hanem a közélet
közé. Később azt, azért nem meglepő
hogy részben a katonák közhangulata.
Egy- két katonai ember volt ezekde
ezeknél sokkal nagyobb hatással.
A 2. szakosztály és a 3. szakosztály, az
amikor a katonák a katonák között
hallgatás volt. 2. szakosztály kis
alakozata. Etele Csaba, Kánya László körül
azoknál ez a rádióhallgatás.
Még mindig ez nem lehetett.
Később magánéletembe hoztam be
amit ezt „elfelejtett” időnként, kapcsolódva
tanulmányi, munkahelyi, és a katonák
közötti hangulatához.

82 „Csikós” (Cs. Iván) ÁBTL, M-37605 – (1973. VIII. 11. – 1978. IX. 18.) (134 lap).

83 „Szabolcs”, majd „Széplaki” (Sz. Imre): ÁBTL, 3.2.1. Bt-387/2 – (1969.X.21. – 1972.VI.20. – illetve egy feljegyzés 1981.VIII.10.) (összesen 103 lap).

84 „Ripporter” (S. Miklós): ÁBTL, M-37297 – (1972. V. 31. – 1977. X. 24.) (355 lap)

Pétert, Gervai Pált, Kincses Györgyöt, Kocsi Évát,⁸⁵ Koncz Gábort, Sas Istvánt, Szabó Lászlót (ipar kar), Vésedi Ferencet, Veszely Máriát és Welsz Istvánt. Egyszer-kétszer saját magát is odaírta a történelmi hűség kedvéért: „*a beszélgetésben részt vett S. Miklós is*”.

A jelentésekben egyébként először furcsának tűnik, hogy – nyilvánvalóan konspirációs okokból – az ügynököknek kívülállóként kellett írniuk: „*barátom arról értesült...*” vagy „*egy ismerősöm azt hallotta...*”, és saját magukat is harmadik személyként kellett említeniük. Ez főleg hitelességi oknak, de néhány ügynöknél akár büszke kivagyiságnak is érzékelhető. Besúgóink ezt persze nem mindig tartották be...

A tartótiszt által leírt feladatai: jelentsen a *Közgazdász* szerkesztőségében folyó munkáról, személyekről; a MIOT balatonaligai nemzetközi ifjúsági táboráról (ahol nyugat-európai országokból érkező diákok is részt vettek); a klubban rendezett előadásokról, külpolitikai fórumokról; François Emery Lumumba⁸⁶ II. éves hallgató magatartásáról stb. 1973 márciusában részletesen jelentett a kereskedelmi kar kiskunfélegyházi politikai táboráról, Fráter Györggyel és Eszes Tiborral folytatott beszélgetéséről. Idézi Fráter kijelentéseit, például: *„Ha valaki belép a pártba, az megszűnik gondolkodó ember lenni, lemond minden önállóságáról, elsősorban arról, hogy kritikus szemmel nézze a világot.”* – H. L. tartótiszt: *„Riporter feladata, hogy továbbra is kísérv figyelemmel Fráter György magatartását, tevékenységét, állapítsa meg kapcsolatait!”*

Áprilisban a Kereskedelmi Kar KISZ-küldöttértekezle-
tén Fráter György fölvetette a később nagy vitákat kiváltó
„funkcionális alapszervek” létrehozásának szükségességét.
Mint mondta: „A KISZ felépítése helytelen – az érdeklődé-
si körnek megfelelően kellene az alapszervezeteket létre-
hozni. A sok szakosítás teljesen megszünteti a közösség
kialakulását és a közös érdeklődés sincs meg. Mi kísérleti
jelleggel meg akarjuk ezt valósítani: nálunk megvan a
közös érdeklődés, az a barátság, ami egy jól funkcionáló
alapszerv egyik alapja. Ez a kísérlet, ha beválik, alapja le-
het egy esetleges átszervezésnek.” Később, szeptemberben
már azt írja: „Jelentés egyetemi társakról – Fráter György
vezetésével Sas István és Sós János igen tevékenyen vesz-
nek részt egy újfajta alapszerv létrehozásában. Lényegi-
leg egy baráti társaságot akartak a KISZ fedezete alatt
létrehozni, mivel a saját alapszervezetükben nem érezték
jól magukat.” Szeptemberi jelentésében hozzájuk sorolta
még Hajdú Andrást („Dóziert”) és Kéri Istvánt („Mötyit”) is.

Mint jeleztük, más ügynökökhöz hasonlóan „Riporternek” is fontos feladata volt a március 15-i tüntetésekkel

kapcsolatban. Horváth Lajos főhadnagy: „Az Astoria eszpresszóban rendkívüli találkozót hajtottam végre 'Ripor-
ter' fn. informátorral. Jelentésében arról számolt be, hogy
mit hallott társaitól az eseményekkel kapcsolatban. Eszes
Tibor elmondta: 'Tegnap este láthattuk, hogy az impro-
duktív szféra megint mennyit fejlődött. A Váci utcában
kis adóvevőjük volt, de minek?' Rajnai József pedig: 'Szép
kis tüntetések voltak egész nap mindenfelé. Mikor ketten
mellém álltak, azt mondtam: szép, hogy így közrefogtok,
csak ne üssetek!'"

1974 márciusában (írásban) beszámol a „Kilátó fn. T-lakásban” a kereskedelmi kar politikai táboráról, ahol az Orfeo együttes műsora után nagy vita alakult ki. A résztvevők közül megemlítette Farkas Zoltánt, Varga Katalint és Szabó Jánost. *„Farkas Zoltán hangoztatta: 'Felesleges ma társadalmi problémákról vitatkoznunk, hiszen úgysem mi döntjük el ezeket a kérdéseket, ezekbe nekünk csak lát-szatbeszélésünk van. A demokrácia a tömegakarát figyelembevétele volna, de ez ma hiányzik. A rendszer ma a demokratizmus minden alapját megszüntette. [...] Jobb volna odafigyelni Hegedűs Andrásékra ahelyett, hogy ki-rúgják őket a pártból meg az állásukból. Ők ma az igazi forradalmárok, de nem hagyják őket.'”*

Augustus végén jelent a július közepén Stuttgart közelében megrendezett háromhetes nemzetközi építő-táborról. Mint írja: „*Itt ismeretlenek átvizsgálták a csomagjaimat, ruháimat, fényképezőgépet. Emiatt elhatároztam, hogy nem csinálók semmiféle jegyzeteket.* (Úgy látszik, a német elhárítás már képben lehetett...) Később azért teljesítette megbízását, és mégiscsak részletesen, hosszú oldalakon keresztül beszámolt a tábor résztvevőiről. A listában érdekes névre bukkanhatunk: „*A Törökországban született Mehmet Ali Agca nemrég fejezte be a középiskolát, angolul rosszul tud, keveset vett részt a tábor életében...*” Alig hét év múlva, 1981-ben egy ugyanilyen nevű törökországi kurd merénylő a római Szent Péter téren súlyosan megsebesítette II. János Pál pápát. Persze a mai napig nem sikerült kideríteni a merénylet valódi hátterét, de sokan esküsznek arra, hogy a KGB ösztönzésére a bolgár titkosszolgálat állt a háttérben – igaz, az első antikommunista bolgár elnök Zselju Zselev minden archívumot feltúratott, de érdemi választ nem találtak...⁸⁷ „Riporter” később is részt vett számos külföldi vagy hazai nemzetközi építőtáboron, és jelentett is ezekről. Így nem kell nagyon csodálkoznunk, hogy sok esetben (mint például „Csikósnál”) az áhított nyugati tábori kiutazók kiválasztásánál fontos szempont volt az ügynöki megbízatus.

85 A kézzel írt jelentésben tévesen szerepel a név, valószínűleg Kocsi Margit vagy húga, Kocsi Ilona helyett írta rosszul...

86 Úgy tudtuk, hogy az 1960-ban függetlenné vált belga gyarmat első szabadon választott vezetője Patrice Emery Lumumba fia. Apját alig három hónap elteltével belga katonák közreműködésével – és a „semleges” ENSZ békefenntartó erői cinkos egyetértésével – puccsal megbuktatták, majd 1961 elején kivégezték. Hosszú éveken át volt a „békétábor” ikonja, három évtizedig viselte a nevét a moszkvai nemzetközi egyetem.

87 2000-ben azután az olasz államfő – a nyilvánosan is megbocsátó pápa kérésére – amnesztiát adott Ali Agcának, akit Törökországba deportáltak. Ott később elítélték egy török újságíró 1979-ben történt meggyilkolásáért, de 2010-ben érdekes módon kiszabadult. (Konteo: lehet, hogy a KGB „odafigyel” egykori embereire??? – valószínűleg sohasem tudjuk meg...)

Adta: "Piporter" fu. in formátok
Vette: Horvath Lajos v. fidesz. 34,
Idő: 1942. X. 31.
Hely: Nyilencsok
Tárgy: Központ. szerveztése e célszervél.

A KÖZSZABZÁSZ tevékenysége 1972. október 15-én
kedden tartotta meg első tevékenységét.
Főbb napirendi pontok:

egy két kivételtől eltekintve majdnem mindeki jelen volt.
An. eredeti verzió szerint 1947. é. megjelenés ünnepi számában
egy egész oldalt meghaltakról való emléke an ilyen jellegű
cikkeket, írt a javaslatot a szerk. bír. lesovartat.
Tudósággal, - tehát hogy kell-e kérését ÁRVA LÁZLO
vették fel.

- Nekem kell nekünk is? Ez egyetemi lap, és nem NEPSZA BODJA!
Minden tele van szöveggel, mindenki tudja. Ne csináljuk.

Szerkesztő: Tonkossy Zoltán Tibor
- Mit a pontosság mondhat, is mi lesz ha nem csináljuk?

1ma ha pol emblema a budapesti pt-t emlitette!

-nem tor nemmit is lep on első amit nem ismerek
Árnyék alatt a T. Á. V. is vendégek konfektáit

véleménye a megbeszélés előtt -> jelentős rendszert átvált
nem. semmi értelme így csinálni ebből csak szűk
teret. legalább-ekkor máshogy, nagyjából
mely nem tudni a témajegyzék sokoronsítá-
sára amikor vagyis mindenki azt írta akar.
Itt kellene az egészről alakítani, & majd mi meg
úgyonok magunknak csinálni.

mesk. utane - Harontalan idetiselt's velt, mest
jett volam is hatamost is en ort mondya hogg
a T.O.K.-t moiteni kell. Ert majhoshk vitamot, a
m. allaspontunk endenbili figyelenbevelend' on sen
velt / Melleket emel a alk /

Ugyanígy felmerül/t a kétely az AIESEC⁸⁸ akkori „káder-politikájával”, kiválasztási elveivel és működésével kapcsolatban. 1975 februárjában „Riporter” részletesen jelent tartótisztjének: „Az AIESEC a közgazdász hallgatók nemzetközi szervezete, s így lehetőség van 10–12 hallgatót nyugatra küldeni hathetes szakmai gyakorlatra, illetve fogadni nyugati egyetemistákat. A csoportból senki nem tudott a jelentkezések meghirdetéséről. Utólag kiderült, voltak plakátok a KISZ-bizottság hirdetőtábláján, azonban a lehetőségekről csak nagyon kevesen tudtak érdemben. Így a jelentkezés nagyon szűk körű volt, s elég sok valamilyen KISZ-, illetve szakbizottsági funkciót betöltő hallgató került a keretbe. Ez a hallgatói köztudatban úgy csapódott le, hogy azért nem hirdették meg széles körben, mert ők akartak menni, és maguknak rendezik az egészet, megint a KISZ vezeték kaparják ki maguknak a tűzből a gesztenyét. A KISZ, illetve az AIESEC illetékesei

Poltábor, Orfeo

A poltábor sajátos műfajt képviselt, az előadók – többségükben felsőbb éves közgázosok – nagy gondot fordítottak a hallgatók ideológiai nevelésére. Legalábbis ezzel próbálkoztak. Voltak vetélkedők is, ezeken az egyes állomásokon vizsgáztatták és pontozták politikai érettségünket. Utóbbiak komolyságát jellemzi, hogy amikor az egyik kérdés úgy szólt, bizonyítsuk be, hogy a Varsói Szerződés csapatai törvényesen vonultak be Csehszlovákiába, nem tudtunk mit mondani. Ám mielőtt leponoztak volna, visszakérdeztem: mi lett volna a helyes válasz? Vizsgáztatóink hebegtek-habogtak, majd továbbhajtottak minket. Azóta sem tudom.

Emlékezetes eset, hogy az 1973. októberi poltáborban egyszer csak riadót rendeltek el, összehívtak minket az étkezőbe, egy nagy hodályba. A táborvezető bekapcsolta a rádiót, és együtt meg kellett hallgatnunk a híreket, benne azt, hogy Egyiptom nekirentett Izraelnek. Jom kippur napján történt, a támadók nagyobb dicsőségére. „Ez történelmi pillanat, azt akartam, hogy valamennyien tudjatok róla” – mondta ideológiailag kiválóan képzett táborvezetőnk. Mászor tőle hallottam azt a fejtegetést is, ha netán Olaszországban a kommunista párt megnyeri a választásokat, de nem engedik kormányt alakítani, a Szovjetunióknak a világháború kockázatát is vállalva segítenie kell az olasz elvtársakat, és be kell vonulnia. Visszakérdeztem: Jól értem? A világháború kockázata árán is? Igen, válaszolta, és hosszasan magyarázta a proletár internacionalizmus lényegét. Ez a táborvezető később el-

igen komoly tályékozottatási [sic!] hibát követtek el, amikor nem használták föl az összes csatornákat [sic!], és így a hallgatói közvéleményt igen káros irányba befolyásolták.” Ksenicz Tibor tartótiszt megjegyzése: „Intézkedés: Nem igényel. Az egyetemi KISZ-bizottság a Közgazdász c. lapban 'Közszájon forog – válaszol az AIESEC' címmel megfelelően reagált a problémára.”

1977 októberében a 333. lapon feljegyzésében K. T. értékeli „Riporter” öt éves tevékenységét, és javasolja M-dossziéjának irattározását: „1972. májusa óta folyamatosan adott jelentést az MKKE-n tapasztalható negatív jelenségekről, ellenséges célzatú megnyilvánulásokról, hangulatról, ellenséges tevékenységet folytató személyekről. Több alkalommal hazai és nemzetközi építőtáborban vett részt, és szolgáltatott hasznosítható adatokat. A kapott feladatokat eredményesen hajtotta végre, jelentései operatív szempontból értékesek.”

ismert NATO-szakértő lett, gyakori médiaszereplő, de sajnos képtelen vagyok röhögés – na jó, mosolygás – nélkül hallgatni amúgy nyilván most is nagyon okos kommentárjait, például az orosz fenyegetésről.

Arra nem emlékszem, kinek az ötlete volt az Orfeo meghívása. Ismertem az együtttest, láttam a hallatlanul izgalmas és eredeti *Vurstlit* a Duna Művelődési Házban, és nagyon sajnáltam, hogy nem ezzel a darabbal jöttek el a poltáborba. Ez a manipuláció erejéről szól, emlékeim szerint kissé a korai Jancsó-filmek dramaturgiájára és koreográfiájára emlékeztetett. Akkor hallottam először Fodor Tamás nevét, őt legutóbb a Szkénében láttam, Paul Foster I. Erzsébetében, amelyben a címszerepet játszotta: briliáns volt, mint mindig. Kevés ragyogóbb és hitelesebb alakja van a színjátszás elmúlt fél évszázados történetének.

Ám az Orfeo nem a *Vurstlit* hozta el, hanem a *Vasmunkások* című dokumentumjátékot, amelynek lényege, hogy a hatalom nem a munkásosztály érdekeit képviseli, ez az egész vaskos hazugság. (A szöveg talán a *Valóságban* jelent meg.) Utána vita volt, beszélgetés, nyilván ebben szólaltam fel. Köszönet a besúgónak, hogy ezt megörökítette. Bár az Orfeo, hasonlóan az 1968 körüli lázadások más élharcosaihoz, alapvetően baloldali volt, annak is radikális, szimpatizált Che Guevarával, ám az intézményesült szocializmus bírálatában nagyon találó ráérzései voltak. Nem csoda, hogy a hatóságok állandóan zaklatták.*

(Farkas Zoltán – 2017)

* Ring Orsolya: A színjátszás harmadik útja és a hatalom. Az alternatív Orfeo Együttes kálváriája az 1970-es években. *Múltunk*, 2008/3. III/ Fonyódi Péter (szerk.): *A rivaldafény árnyékában* (III/III). A „vágtatlan” Luznyánszky dosszié. Kapu Könyvek, 2004. III/ Dalos György: Az Orfeo-botrány. *Beszélő*, 1984/3.

AIESEC: a külföldi társszervek figyelve

Természetesen a külföldi elhárító és hírszerző szervek is figyelemmel kísérték a magyar diákokat. A BM III/I. (hírszerző) csoportfőnökség egyik 1981. októberi napi feljegyzése szerint „a Karlsruhei Egyetem a nyugat-német adatvédelmi törvény rendelkezéseinek betartására titoktartási nyilatkozatot írat alá az egyetemi ösztöndíjasokkal. Eszerint az aláírt titoksértés esetén pénzbüntetéssel vagy akár börtönbüntetéssel is sújthatják. Ilyen nyilatkozatot írtak alá az egyetemen AIESEC-gyakorlaton dolgozó magyar egyetemi hallgatóval is, és átadták neki annak másodpéldányát.” – Intézkedés: Tájékoztatjuk a BM III/I. (elhárító) Csoportfőnökséget – Bogye János r.vezérőrnagy, főcsof.-h.

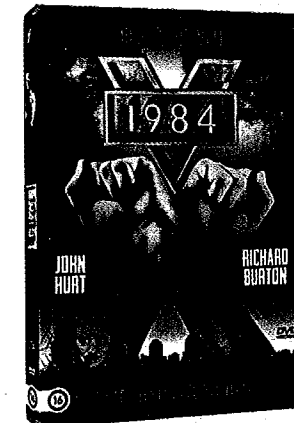
(ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/I – 185/4 – 1981. X. 8.)

A III/I. egy másik, későbbi, 1986. júniusi napi operatív jelentése pedig arról szól, hogy „a budapesti brit nagykövetség április 19-20-án kétnapos rendezvényt szervezett Kecskeméten az AIESEC közgázos tagscsoportja számára. A nagykövetség első titkára tartott előadást az Ifjúsági Házban 20 egyetemista részére a falklandi háborúról, s ezt vita követte. Az Aranyhomok Szállóban megebédeltették őket, majd koncerten vettek részt. A csoportot kísérő

„CSIKÓS” fn. tmb.⁸⁹

A népgazdasági tervező-elemző szakon II. évét kezdő fiatalembert Horváth Lajos főhadnagy felügyelte. Mint 1974 decemberében jelentette, a hallgatót DJB-snek (a szociális segélyekkel is foglalkozó diákjelölti bizottsági felelősnek) is megválasztottak, majd 1975 januárjától már Ksenicz Tibor hadnagy, végül 1979 decemberétől Kazinczy Gusztáv hadnagy irányította. Az ügynök először szóban tájékoztattott a chilei szolidaritási nagygyűlésről, majd két hét múlva már írásban jelentett: „Feladatom volt csoporttársaim, az évfolyam hallgatóinak körében tapasztalható negatív politikai jellegű megnyilvánulások felkutatása, illetve az ilyen magatartást tanúsító diákokról beszámolni, de ilyet nem tapasztaltam.”

1973 decemberében jelentést adott a környezetében ismert becenevekről: Csillik Péter: „Ördög”, Csóri János: „Dubinuszka”, Fried Péter: „Frédi”, Kevevári Gábor: „Apa”, Kovalcsik József: „Eduárd-Fenség”, Lovrics László: „Macska”, Máhrer István: „Rizsi”, Mátyás Tibor: „Kes”, Ország Gábor: „Vladimir”, Pollák László: „Sztahanov”. Ez minden bizony-

nég diplomata láthatóan szoros kapcsolat kialakítására törekedett a magyar egyetemistákkal. Érdeklődtek a március 15-i eseményekről, az esetleges szankciók mi-benlétéről. Szóba hoztak néhány ellenzékít (Rajk, Haraszi, Krassó stb.), s igyekeztek kipuhatolni az egyetemisták véleményét az 1956-os eseményekkel és a nemzetiségi politi-

kával kapcsolatban. Az egyik diplomata kettő darab nálunk nem forgalmazott videokazettát is átadott kölcsönzésre egy hallgatónak, amelyek közül az egyik Orwell 1984 c. hírhedt kommunistaellenes, apokaliptikus filmjének videóváltozata volt.” – Intézkedés: Tájékoztatjuk a BM III/II. és III/III. Csoportfőnökséget – Vagyoczkó Béla r. ezredes, min.-h-i titkárságvez. – Jövőhagyom: Harangozó Szilveszter r. altbgy., min.-h.

(ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/I – 107/5 – 1986. VI. 3.)

nyal fontos volt „a cég” számára, hiszen egy évvel később „Riporter”⁹⁰ is hasonló becenevgyűjtést kértek. Ő külön jelentésben írta: „A III. évfolyam a következő beceneveket ismeri: Bognár Tibor: „Dagadt”, Fehér Emil: „Long” vagy „Gusztosvili”, Garai Béla: „Császár”, Lázár Imre: „Sznobi-Bobi”, Lucz Ferenc: „Szörnyeteg”, Salgó István: „Oszi”, Selymes Éva: „Mézsi”, Sirola Miklós: „Sajtó”, Szedlacskó Zoltán: „Szedi”, Szentirmay László: „Irma”, Szelestey Lajos: „Főherceg”, Szivi József: „Joe”, s más évfolyamról Kéri István: „Mötyi” és Rajnai József: „Dániel”.

„Csikós” 1974 februárjában, majd márciusban is foglalkozik azzal, hogy egy volt iskolatársa, Bíró Adrienne bátyja, Oszkár (a Budapesti Műszaki Egyetem nappali I. évfolyam B-tagozatának hallgatója) „most olvassa Alekszandr Solzsenyicin 'Gulag szigetcsoport' című könyvét. Mint megtudtam, a könyv angol nyelvű és egy számomra ismeretlen barátjától kaptam.”

Decemberben teljesen érdektelen jelentéseket írt Marosán György, majd Végh Antal klubos előadásairól, az egyetemi KISZ-választásról és az általános kari szüretről. 1975 elején új tartója megbízta, hogy az egyetemen rendszere-

⁸⁸ Az AIESEC, a világ legnagyobb diákszervezete 1948-ban alakult, és ma már több mint 120 országban megtalálható. A magyar szervezetet 1972-ben, a Közgázon hozták létre, s jelenleg további hét gazdasági egyetemen és főiskolán működik, 300 fiatal vesz részt programjaiban.

⁸⁹ „Csikós” (Cs. Iván) ÁBTL, M-37605 – (1973. VIII. 11. – 1978. IX. 18.) (összesen 134 lap).

⁹⁰ „Riporter” (S. Miklós): ÁBTL, M-37297 – (1972. V. 31. – 1977. X. 24.) (összesen 355 lap).

váltott ki. A dolgok egyoldalú tálalása több kárt okoz, mint hasznot. Társadalmi berendezkedésünk, a hatalom milyensége, az egypártrendszer és az abból fakadó meglévő valós problémák tálalása az előadók részéről csak a negatív oldalról történt. A hallgatók reakciója és a POLVAX hatása az egyénekre ennek megfelelően alakult. Mivel már több POLVAX-nál figyeltem meg hasonló tendenciát, kénytelen vagyok azt hinni, hogy ez a tendencia tudatosan van kialakítva." A következő jelentésében „Lantos” megállapítja: „Tendenciaként megfigyeltem, hogy a POLVAX-ok látogatottsága egyre emelkedik, és egyre több a külsős látogató.” Az 1981. február elején tartott POLVAX-on a párt Politikai Bizottságának tagja, az „ideológus” Óvári Miklós volt a vendég. Erről meglepő őszinteséggel ír: „Rendkívüli érdeklődés volt a Klub Közlönyben publikált előzetes kérdéseknek köszönhetően. A felfokozott várakozást azonban mély kiábrándulás követte. Általános volt a vélemény, hogy Óvári elvtárs válaszai nem voltak őszinték és kielégítőek, s el voltak bagatellizálva.”

1981 februárjában „Lantos” részletesen leírással szolgál: „Talán a lengyel események hatására, de bizonyos politikai mozgások megélénekültek az egyetemen. Ennek fő centrumai a Rajk Szakkollégium, a Közművelődési Titkárság és a Közgazdász szerkesztősége köré tömörült csoportok. A Rajkban az eredetileg tudományos munka céllal létrehozott közösség munkásságának iránya egyre inkább a politika felé tolódik el, és megfigyelhető benne bizonyos negatív társadalomkritikai irányzat. A másik két tömörülés már nyíltabban ilyen irányba tendál, és egyre határozottabban teszik ezt. Mindegyik igyekszik kivonni magát a KISZ jelenléte alól, amit szükségtelen, de létező rossznak tartanak.” A jelentést értékelve Ksenicz Tibor külön felhívja a figyelmet a Közművelődési Titkárság aktivistáira: a bizalmas nyomozás alatt álló „Zsellér” és „Halmozó” fedőnevű célszemélyekre, vagyis Jobbágy Gyulára és B. Kiss Tamásra. (A dossziékban és napi jelentésekben három megfigyeltnél olvashattunk csak fedőnevet, rajtuk kívül Szentirmay Lászlót „Tudósító”-nak nevezték el a „szervek” – újságírói foglalkozása miatt.)

Két hónap múlva jelentésében külön foglalkozik a Klub Közlönnyel, amelyet hetenkénti váltással más-más szerkesztői csoport készít a klubirodán. „Kiemelném azt a csoportot, amelyik Oláh László vezetésével működik, s tagja Sipos Kati és Panni, Zoltán Gabriella, Váradai Róbert, két első lány és egy első fiú. Időnként részt vesz a munkában B. Kiss Tamás, R... Tamás [vagyis saját maga – Sz. L.] és Szentirmay László, aki már végzett és a Magyar Rádió munkatársa.”

A március 20-i BEFÖT után a szervezők úgy döntöttek, hogy felfüggesztik a POLVAX működését. Ezt „Lantos” így kommentálta: „Állítólag betiltották a POLVAX-okat. Ez van elterjedve, és ez eléggé felborzolta a kedélyeket.”

1981 októberében már azt a valótlan ságot jelenti: „Megtudtam, hogy meg akarják ismételni a BEFÖT-et. Célkitűzéseikhez az alapot az 1956-os MEFESZ elképzeléseiből választották. B. Kiss Tamás részéről olyan utalások történtek, hogy rajta kívül aktív szerepet játszik ebben Szentirmay László és Jobbágy Gyula is.” Egy hónap múlva ezt a marhaságot fontoskodva megerősíti: „Egy végzős kül-gazdasági szakos hallgató kibontakoztatta előttem azt a negatív tendenciát, ami a BEFÖT óta érlelődik egyetemünkön, és amelynek aktív részese a Jobbágy-Szentirmay-B. Kiss által fémjelzett politikai csoportosulás. Sajnos nem sikerült kiderítenem, hogy ezt konkrét, szervezett formában teszik-e. Vita van köztük, van, aki a KISZ-től független diákszervezetet akar [= pluralista irányvonal], a másik pedig a KISZ-en belül akar kulcspozícióhoz jutni.”⁹⁴

A BM és a KISZ együttműködésével „sikeresen” megfojtott BEFÖT-öt a KISZ valóban meghirdette 1982-re is (az általuk használt EFIN néven), de mint „Lantos” beszámolója: „Egyre erősödő propagandahullám kezd éreztetni hatását ellene. Ez az Oláh László által fémjelzett körből indul ki, de hasonló törekvések tapasztalhatók a KISZ szervezetén belül is. Alapvető kifogás, hogy manipulálva van, rendkívül zárt, és semmiképp nem tükrözi a valós problémákat.”

1982-ben a Műegyetem Új-Vár-kollégiumának BM számára biztosított T-szobájában folytatott találkozó során Kazinczy Gusztáv és egy ezredes Jobbágy Gyulának azt „javasolta”, hogy utazzon Kanadába nagybátyjához, ahol először diák, majd egy évtizedig oktató lett a Torontói Egyetemen.⁹⁵ 1983 elején Szentirmay László – elsősorban Pap Zoltán közreműködésével – a végén már teljesen megszűnt klubos segítséggel, de a korábbiaknál érdekesebb témákkal és élesebb megfogalmazással a módosított POLTÁR néven folytatta „a POLVAXot”. „Lantos” természetesen beszámolt ezekről a klubestekről is. Januárban új tartótisztje, Körmendi Ernő százados még megbízta, hogy készítsen jellemzést Oláh László végzett hallgatóról. Csak két mondat ebből: „Elsős körében bekapcsolódott az egyetemi közéletbe, csatlakozott a Jobbágy Gyula féle körhöz. [...] Ha erősebb befolyással bíró ellenzéki körhöz kapcsolódna, akkor belőle egy nagyon 'kemény' ellenség válna.”

A február közepén újraindult politikai klubról is írni kezd, bár március közepén először azt jelenti: „A POLTÁR előtt egy kiscsoportos vitában már nemcsak Romániával, hanem a Szovjetunióval kapcsolatban is elhangzottak na-

⁹⁴ Ezzel a vaskos hazugsággal „Lantos” minden bizonnyal csak imponálni akart tartójának, aki pontosan tudhatta, nemhogy hármában, de kettesben sem volt szó ilyesmiről. Jobbágy Gyulának a BEFÖT, pláne kirugása után eszébe sem jutott az egyetemközi diákszövetség megalakítása, erre nyilvánvalóan semmi esély nem mutatkozott. Annyi igaz volt, hogy B. Kiss Tamás egy ideig még naívan próbálkozott a KISZ megreformálásával...

⁹⁵ Jobbágy Gyula személyes közlése – 2017.

ABTL - 2.2.2 - Hálózati nyilvántartások - "Lantos"

ABTL - 2.2.2

2018. 10. 11.

B.M. 10/11-2-11. alászt
szerv. neve
A hálózat minősítése: T.N.V.
Dosszié szám: H-53098
Fedőneve: B.M. 10/11-2-11. alászt

Határozat

a hálózati személyek és kapcsolatainak adataiban, a hálózat foglalkoztatásában történt változások jelentésére

Név (asszonyoknál leánykori név): R. Tamás
Előző neve (asszony neve):
Születési hely, év, hó, nap: Csurgó, 1948. VII. 14.
Anyja neve: Schmidt Mária
Lakcíme: Széchenyi utca 7. VI. 4.
(A fenti adatokban történt változás):

Minősítés törölve!

2003. évi III. tv. alapján.

218-1118

2018 OKT 11.

aláírás

Adató osztály: B.M. 10/11-2-11. alászt operatív tiszt: Körmendi Ernő százados
Átvevő osztály: B.M. 10/11-2-11. alászt operatív tiszt: I. K. K.

A prioritás: AB 6p. ügyintézés
Az irattározott B-dosszié titkosítását kérem:

10.-tól-ig

A hálózati személy nyilvántartását kérem:

10.-tól-ig

A Figyelő kárton meghosszabbítását kérem:

A Figyelő kárton törlesztését kérem:

A 3/a kártonnal kapcsolatos változások:

A hálózati személy kizárás indoka:

Az irattári B-dosszié száma:

Budapest, 1986. év január hó 6. nap

A kívánt szöveg aláhúzendő!

jogosult aláírás

cionalista kijelentések. Például: 'Rendkívül káros a Szovjetunióhoz való szoros kötődés. Szocialista Magyarország kell, de Jugoszláviához hasonlóan szövetség nélkül. Az orosz külpolitikát ugyanolyan imperialista beavatkozó politikának tartják, mint az USA-ét (Afganisztán, Lengyelország, Csehszlovákia).'⁹⁶ Majd később: „Érdekesnek tartom a POLTÁR működését is. Rengeteg idegen arcot találtam ott, s a bevezető utáni vitákban övéké a kezdeményezés.” Köröendi százados értékelése: „A POLTÁR-ról szóló részt figyelembe vesszük és felhasználjuk a sorra kerülő rendezvényekre való felkészülésnél.”

Március 18-án jelent a nagy visszhangot kiváltott, ellenzékről szóló klubestről. „Zsúfolásig megtelt a nagyeladó – kb. 500 fő vett részt, kb. egyharmaduk volt csak közigazós, a többi külsős. A felszólalók azt szeretnék, hogy minél szélesebb tömegek ismerjék meg – ha lehet, legális keretek között – a szamizdat irodalmát.” [„Lantos”, de valószínűbb, hogy a tartótiszt aláhúzta ezt a mondatot – Sz. L.] „Az ellenzék jusson olyan legális fórumhoz, ahol nyugodtan kifejtetheti álláspontját.”

K. E.: Intézkedés: „Készítsen jelentést a POLTÁR utóhatásáról az oktatók és a hallgatók körében.” Március 31. „Lantos”: „A 16-i POLTÁR a mai napon is napirenden van az egyetem hallgatói között. Az úgynevezett 'ellenzék' még nem jelentkezett ilyen nyíltan, és ráadásul 'hivatalos' keretek között. Megkérdőjelezhető a KISZ tömegszervezeti jellege, fel kell oszlatni, s az aktívabb emberekből létre kell hozni egy ifjúsági élcsapatot!”

Április végén beszámol a Horváth István belügyminiszterrel folytatott estről: „Fele-fele arányban vettek részt az egyetem hallgatói és mások. Az egyszerű hallgatók körében meglepetést okozott, hogy 'ismét nyilvános szószéket kapott az ellenzék.’” Majd tíz nap múlva: „A POLTÁR utóhatásairól. Kétféle véleményt hallottam: az egyik, hogy briliáns elmével oldotta meg a feladatot, nagyon szimpatikus és meggyőző volt. A másik fajta vélemény is briliáns elmeként emeli ki, de a félrebeszélésben.” [Az előbbi megállapítás nyilván saját törleszkedő véleménye volt, de természetesen az utóbbi állt közel az igazsághoz, bár a „briliáns” jelző meglehetősen túlzó volt... – Sz.L.] Ugyanerről a beszélgetésről hasonlókat jelentett május 6-i jelentésében egy ELTE-s ügynök, „Könyves” is: „Dr. Horváth enyhe humorát nagyon jól értette a hallgatóság, jó volt a kontaktus. Néhányan persze elégedetlenek maradtak néhány válasz kitérő jellege miatt. Csak az ellenzéki emberek és a 'külföldről fizetett ügynökök’ meghatározásán vitakoztak kissé.”⁹⁶

„Lantos” 1983 július végén, egyetemi végzése alkalmából több mint tízoldalas „elemzésben” foglalja össze öt éves egyetemi tapasztalatait. Ebben külön fejezetben emeli ki: „A politikai fellazulás jelei az egyetemen / Az ellenzéki magatartásformák kibontakozásának tendenciái / Ellenzéki irányzatok az egyetemen.”

Legnagyobb bánatára a BM főállásban nem tartott igényt szolgálataira, így tartótisztje, Köröendi Ernő szeptemberben arról ír, hogy volt vállalatánál helyezkedett el. Pár oldallal később viszont, 1985. február 20-án meglepő fordulat olvasható dossziéjában: „Jelentés: Turista útlevelemmel Bécsbe utaztam... Munkahelyemen és a magánéletemben is rendkívül komoly feszültségek halmozódtak fel. Belső ellenőri tevékenységem során jogellenes tevékenységről szereztem tudomást, de a feladatom nem ezek feltárása, hanem leplezése lett volna. Erős menekülésvágy fogott el, érvényes útlevelemmel kiutaztam Bécsbe. (Feleségemnek azt mondtam, párnapos tanfolyamra megyek.) Felmerült bennem az az örült gondolat, hogy megkeresem a zsidó segítség szervezetet, hogy segítsenek Izraelben jutnom, ahol rokonaim élnek. Másnap kijózanodva átgondoltam a dolgot (előjöttek a gyermekeim...) és hazajöttem. Az első dolgom az volt, hogy felvettem a kapcsolatot a felső kapcsolatommal.”

A „bűnbánó” ügynökről Köröendi Ernő őrnagy 1985. XII. 16-án azt írja: „'Lantost' további foglalkoztatásra áadtuk a BM III/IV-1 osztálynak [= elhárítás a Magyar Néphadsereg (MN) Vezérkara központi szervei és alárendelt alakulatai, valamint a minisztériumok katonai vonatkozású területein], B(eszervezési) dossziéját megküldtük, M(unka) dossziéját irattároztuk.”

2017-ben a klubosok évi rendes tavaszi találkozásán alig egy-két ember emlékezett „Lantos”-ra. A facebookról viszont kiderült: unokaira büszke nagypapaként élt Veres-egyházán. Fb-bejegyzéseiben büszkén tette közzé unokáinak fotóit; kommentálta, kritizálta a kormányzati lépéseket; tiltakozott a Klubrádió esetleges megszüntetésének terve miatt; megosztotta az Együtt mozgalom összefogást hirdető fotóját és ironizált a lemondott „Schmitt Plagi bácsin”. Fb-oldalán fia jelezte, hogy 2013 szilveszterének napján súlyos tüdőgyulladás következtében, 65 éves korában egy kórházban meghalt. Családja emlékezzon a kedves nagypapára – mi pedig „Lantosra”, a besúgóra, aki 1979 és 1985 között kézzel írt jelentéseivel számolt be tartóinak egyetemünk történéseiről és sokszor név szerint is rólunk. Nyugodjék békében...

„KIRI” – később: „KOVÁCS MARGIT” fn. tmb., majd tmt.⁹⁷

Kazinczy Gusztáv hadnagy tesz javaslatot 1978-ban az akkor még „Palóc” fedőnevű b. (beszervezési) jelölt operatív tanulmányozására. „1977. szeptemberétől a Közművelődési Titkárság vezetője. Az MKKE-n folyó sokrétű, színes klubélet lehetőséget kínál a kulturális területen támadó ellenséges erők számára negatív irányú befolyásolási kísérleteik végrehajtására. Szükséges hálózat beszerzése a Közművelődési Titkárságra.” K.G. értékelő jelentése 1979 októberében a jelölt K (= postai leveleinek) ellenőrzéséről. „Az ellenőrzés februárban kezdődött, időközben elköltözött otthonról és beszélgetései többségét új lakásából bonyolította le. Az értékelhető 3/a ellenőrzés [= telefonlehallgatás] júliusban történt, de a 13 jelentésből operatív értékű információk nem keletkeztek, bár sikerült adatokat szerezniünk általános emberi magatartásával, munkájához való viszonyával, magánéletének egyes területeivel kapcsolatban.” K. G. 1980 májusában tesz javaslatot a beszerzésre, ami egy hónap múlva történt meg: „Ksenicz Tibor százados közreműködésével hazafias alapon gyors módszerrel, 'Kovács Margit' fedőnévvel, az egyetemen végzendő ifjúságvédelmi feladatok végrehajtásának segítése céljából, – de eltekintettünk a beszerzési nyilatkozat aláírásától.” Egy év múlva a főhadnaggyá előléptetett K. G. már arról tesz jelentést, hogy „'Kovács Margit', aki az AIESEC Magyar Nemzeti Bizottságának vezetése mellett betöltötte az MKKE Közművelődési Titkárságának vezetői tisztét is, ezen utóbbi funkciójától végleg megvált. A nehézségek ellenére szervünkhöz való viszonya jó, kéréseinket nagy leterheltsége ellenére minden esetben igyekezett teljesíteni. Munkájában, magatartásában dezinformációt nem tapasztaltunk, kapcsolatunk ideje alatt nem dekonspirálódott. Anyagi juttatásban, jutalmazásban nem részesült. Javasolom, hogy B dossziéját küldjük meg a BM III/I-5 osztálynak, M dossziéját – írásos jelentés hiányában – semmisítsük meg. [...] Új munkahelye az egyetemi KISZ bizottság irodája, munkaideje kötetlen. Feladatainak döntő többségét országos szintű koordináció, külkereskedelmi, ipari vállalatokkal történő kapcsolattartás adja. Felmerült, hogy huzamosabb időre az AIESEC központjában kap megbízást.” Ettől kezdve Doktor Ferenc hadnagy, a hírszerzéssel foglalkozó III/I-14 (= III/I-5) osztály beosztottja vette át, „priorálta”. Egy év múlva Tóth István főhadnagy, 1985-ben pedig Bán János hadnagy vette át az időközben „titkos megbízottból titkos munkatárssá” előléptetett ügynököt, aki közölte vele, hogy „nincs lehetősége nekik bármiben is segíteni, így javasolja, hogy 'Kirit' zárják ki a hálózathoz”, ami 1986 márciusában meg is történt.

„SAJÓSI” fn. társadalmi kapcsolat⁹⁸

Horváth László főhadnagy jelentése: „1983-ban kezdtünk el foglalkozni 'Sajósi' fn. tippel. Az MKKE-n került látókörünkbe, ahol az AIESEC magyarországi szekciójának vezetője lett. 1984-ben tartós kihelyezésre került az AIESEC brüsszeli főtítkárságára. Erre az időre a rezidentúrához csatoltuk, azzal a feladattal, hogy rendszeresen számoljon be munkájáról és biztonsági helyzetéről. Megállapítottuk, hogy 'Sajósi' nagyon elkötelezett és lojális a szervünkkel szemben, azonban az operatív munkához sem különösebb adottsága, sem elhivatottsága nincsen. Hazatérése után a tanulmányozását megszüntettük.”

„Sajósit” valójában már 1979-ben kinézte magának „a cég”. Józsa Mátyás főhadnagy és Darabos Istvánné törzs-örörmester készített környezettanulmányt az előfelvételi tippéről. A tízoldalas jelentésből kiderül, hogy megkeresték lakóhelyét, házmesterüket, még a lakónyilvántartó-kezelőjét is, volt tanárait, gimnáziumának igazgatóhelyettesét, aki több évtizede ismerte a családot. A szeptemberi alapos, kététhes kutatómunka eredményeként megállapították: „a tipp felhasználásának tervezett kategóriája: perspektívában KkM-KüM (külkereskedelmi, külügyminisztériumi) külföldön kutató, tanulmányozó”, illetve: „legenda: egyetem elvégzése után bizalmas területre tervezzük”. Némi ellentmondással: „Rokonai élnek külföldön, akikkel nem tartja a kapcsolatot, de családi háttere miatt a KüM területére nem javasoljuk.”

1983 októberében Tóth István főhadnagy – aki jelezte, hogy az egyetemi évekből már felületesen ismerte Sajósit – arról ír, hogy „a jelöltet 1981-ben választották be az AIESEC vezetőségébe. Javaslatot tesz személyes megismerésére.” Megállapítja, hogy „'Kiri' fn. titkos munkatársunk révén került látókörünkbe, az AIESEC-kel való foglalkozás, az abban rejlő operatív lehetőségek jobb kihasználása kapcsán. 'Kiri' két évig dolgozott együtt a jelölttel, és pozícióját 1983-ban 'Sajósi' vette át. Kérem a személyes megismerés jóváhagyását.” Hadas László alezredes: „Egyetértek.”

„A találkozón a jelölt természetesnek tartotta a megkeresést, és segítőkészségéről tett tanúbizonyságot. Nagyon jól irányítja az AIESEC magyarországi szervezetét, és neve ismert a nemzetközi AIESEC-es körökben is. Felmentést kért és kapott az 1982/83-as tanévre, így egy év kihagyás után 1983. szeptemberében kezdte a III. évet. (...) Hosszas viták, egyeztetések után végül megállapodtak abban, hogy idén nyáron a szakmai gyakorlatra jelentkezők hova, mely országokba, mely cégekhez mehetnek. Ennek részletes listáját és az egyes Magyarországra érkező személyek adatait kb. 3 hét múlva fogja átadni, mivel ez idő alatt sok módosítás történhet. Az anyagaikat csak

96 „Könyves” (P.N. István – ELTE TTK) ABTL, M41534 (1978. X. 11. – 1986. III. 16.) – (összesen 108 o.). Ijesztő belegondolni, hogy 35 év múlva, a rendszerváltás után majdnem három évtizeddel az „új egypártrendszer” ismét elővette az ellenzéki civilek minősítésénél a „külföldről fizetett ügynök” moszkovita terminológiáját...

97 „Kiri”, majd „Kovács Margit” (T.K.): ÁBTL, Bt-1703 – (1980. VII. 24. – 1986. IV. 14.)

98 „Sajósi” (S.G.): ÁBTL, K-3274 – (1984. IV. 11. – 1988. I. 18.)

rövid időre tudja átadni, mivel másoknak is feltűnhet. Megállapodtunk, hogy gyors másolás után visszaviszem az anyagokat. Megegyeztünk, hogy beszámol a pár nap múlva kezdődő egyhetes siófoki European Motivation Seminarról, amelyen 250-en vesznek részt. 'Sajósi' megjegyezte, hogy mivel már két éve van pozíciójában, ez évben lemond, utódja május közepétől Erdős Zoltán IV. évfolyamos nemzetközi szakos hallgató lesz." Értékelés: „A találkozó során bebizonyosodott, hogy jó kapcsolatot lehet kialakítani a jelölttel. A pozíciója által kihasználható területeken konkrét együttműködési megállapodás nélkül is segíti szervünket.” Javaslat: „Nem tartom célszerűnek túllépni a mostani szinten, mivel a számunkra fontos témákban (beutazó gyakornokok, kiutazó ösztöndíjasok) társadalmi kapcsolatként is eredményesen tud segítséget nyújtani. Utódját ellenőrzöm, de 'Sajósi' lemondása után is 1-2 évig ezeket a feladatokat meg tudja oldani.”

Tóth István főhadnagy jelentése: „Június 8-án az Anglika Eszpresszóban találkoztam 'Sajósival'. Megerősítette azt a már korábban jelzett tényt, hogy július 1-jétől kezdve egy évre kihelyezésre kerül Brüsszelbe, az AIESEC főtitkárságán kap titkári beosztást. A szervezet történetében ez az első alkalom, hogy szocialista országból valaki ilyen pozícióhoz jut. [...] A találkozózt felhasználtam arra, hogy egy általános biztonsági operatív felkészítésben részesítem. Részben feladatokat határoztam meg számára. A perspektivikus célú tippkutatás és kapcsolatépítés komoly ügyek kezdetét jelentheti 'Sajósinak'. A rábízott feladatokat elvállalta.” Javaslat: „Brüsszelben is vegyük fel vele a kapcsolatot. Számoltassuk be helyzetéről, és további feladatokat határozzunk meg számára lehetőségei figyelembe vételével. Kiutazása előtt javaslom bemutatását Lajtai elvtársnak.”

Brüsszeli jelentésében Lajtai beszámolt róla: „Szeptemberben találkozott 'Sajósisal' – s mint Pákai elvtársnak címezve írta –, hangsúlyozta neki, a legfontosabb a tanulmányozó és tippkutató munka perspektivikus jelleggel.” Pákai utasítása: „Meg kell kezdeni 'Sajósi' tanulmányozását és folyamatos beszámoltatását, hogy a következő fél évben főként eredményes tippkutató munkát végezzen.” Majd később, májusban Lajtai: „Március végén operatív megbeszélést tartottam 'Sajósisal'. Beszámolt többhetes külföldi útjáról, de a múltkor megbeszélt témákhoz még nem tudott hozzáfogni. A következő hónapokban igyekszik még számunkra érdekes tippszemélyt találni.” „Sajósi” hazatérése után Horváth László jelezte: „tanulmányozását megszüntettük”, majd jóval később: „kutatási dossziéját lezártam”.

Mindebből arra lehet következtetni, hogy ügyesen szabotálta a rá kirótt feladatokat, míg végül beszerzése

után másfél évvel megkaphatta „az elbocsátó szép üzemetet”. Vagyis volt lehetőség viszonylag rövid időn belül kiszállni a cégből.

„HARTMANN LÁSZLÓ fn. tmb.”⁹⁹

Nagy botrányt keltett 2003-ban, amikor nem volt hajlandó lemondani feladatköréről a Hit Gyülekezete hetilapjának külpolitikai rovatvezetője, az egyházfő, Németh Sándor fő bizalmasa, és emiatt „az egyes fontos, valamint közbizalmi és közvélemény-formáló tisztségeket betöltő személyek ellenőrzésére létrehozott I. sz. Bizottság” nyilvánosságra hozta határozatát, miszerint „*M..... Péter Hartmann László fedőnévvel 1985. X. 24-től 1987. IX. 16-ig titkos megbízottja volt a Belügyminisztérium III/III-as osztályának.*”¹⁰⁰ A vezető (szerkesztő) újságírókra is vonatkozó törvény következtében a körülbelül 3000 újságíróból 100 érintettet találtak, és – nagyon helyesen – sok egykori ügynök le is mondott posztjáról, így-úgy vissza- vagy hátrébb vonult a közéletben, hogy elkerülje neve nyilvánosságra hozatalát. Az egykori közigazgás M. Péter azonban nem kívánta ezt megtenni, noha az átvilágító bírák közölték vele, hogy nevét nyilvánosságra hozzák, ha 30 napon belül nem hajlandó lemondani. Sőt a későbbiekben azt állította magáról, hogy „*ő egy pozitív erkölcsiségű ügynök*” [sic!], mert ő ezt bevallotta, nyilvánosságra hozta, ami ellensúlyozza az ügynöki múlt tényét. Az ügynökmúltnak van negatív és pozitív oldala és a kettő kiegyenlíti egymást.” (Lásd még: egyes politikusok utóbbi években gyakori erkölcsi ítéleteit: „a mi egykori kommunistáink, MSZMP-tagjaink, jó kommunisták, a tieitek viszont rossz kommunisták...”.) A dolog apró szépséghibája, hogy ez a „nagy bevallás” az akkor még illegális Hit Gyülekezetének istentiszteletén történt, majd 1990-ben, már a rendszerváltás után ugyancsak egyháza *Új Exodus* című teológiai és hitéleti folyóiratában, ami erősen megkérdőjelezhetően nevezhető „sajtónyilvánosságra hozásnak”.

Harmadéves közgázosként barátaival gyakran járt a rendszerkritikus, -gúnyoló népszerű alternatív zenekarok, például az Európa Kiadó, a Bizottság koncertjeire, és az ott felvett műsorokat másolták és terjesztették. A III/III ezzel a váddal, illetve külföldi tanulmányi ösztöndíj ígéretével sikeresen beszervezte, a feladata egyetemi évfolyamtársainak megfigyelni volt. Ahogy saját hetilapjának 2003-ban bevallotta: „*főnökömet minden érdekelte: kik olvasnak, terjesztenek szamizdat írásokat, kik vesznek részt és szólnak hozzá politikai klubesteken stb.*”.¹⁰¹ Majd hozzátette, hogy egyre inkább erőt vett rajta a meghasonlottság. 1986 őszén évet halasztott, remélve hogy békén hagyják.

Család- és szociális igazgatásról és gyámügyekről

SZIGORÚAN TITKOS! KÜLÖNÖSEN FONTOS!

Minőség törzsi...
A beszerzés ideje: 1985. október. 24....
Készítve végezte (név, rendf. oszt.)
Kazinczy Gusztáv r.szds.III/III-2a
2018 OKT 11
Minősítés: Titkos megbízott
3.
A beszerzés alapja: Hazafias Ifjúságvédelem
aldrás A foglalkoztatás vonala:
Fedőneve: "Hartmann László"
Kelt: 1985 év XI. hó 1 nap.
Naplószám: 134/2708.
Dosszié szám: H-1171
Irártári szám: 13970/
ab. nyilvántartó

A dosszié átadásának megjelölése

Kelt	Szerv	osztály op. tiszt neve
85.XI.16	Budapesti Központi Rendszertartási Osztály r.szds.	
87.XI.16	Institúciók közötti kapcsolatok	
07		

Neve: M. Péter
(asszonyok leányneve)
Előző neve:
(asszony nevé)
Születési év, hó, nap: 1964.02.13.
Születési helye: Budapest
Anyja neve: Vass Zsuzsanna
Foglalkozása: Egyetemi hallgató
Munkahelye: MKKE
Lakcíme: Budapest V. Sö u.2. 1./3.
Iskolai végzettsége: Középiskola-i érettségi
Pártállása: felszab. előtt
Párttag: Párton kívüli. KISZ
Katonai viszonya: felszab. előtt tart. örm.
Állampolgársága: Magyar
Nemzetisége: Magyar

BM 72. D. — 13405
ÁBTL - 2.2.2

ÁBTL - 2.2.2 - Hálózati nyilvántartások - "Hartmann László"

2018. 10. 11.

Az 1987. március 15-i tüntetés alkalmával volt az utolsó „bevetése”. Mint közölte: *„Ekkor már úgy éreztem, hogy nem vagyok képes tovább folytatni ezt a kettős életet: a látszólag rendezett körülmények között élő, jó szakmai lehetőségek előtt álló egyetemistáét, akinek a környezetem ismert, és a fedőnéven éjszaka jelentéseket író besúgót.”*¹⁰² A szervezésről Hit Gyülekezet-béli egykori ellenlábasa, Bartus László¹⁰³ még hozzászói: amikor a szervezés történt, M. egy hét gondolkodási időt kapott, amire nem lett volna szükség, mert ő azonnal aláírt volna. Idézi M. Pétert: *„A fő ok, amiért tudtam, hogy igent fogok mondani, az a titkos vágy volt, hogy ezáltal én is emberek élete felett kapok hatalmat. Ez a gondolat teljesen megigézett, alig vártam, hogy leteljék az egy hét.”* Bartus hozzászói: M. a Közgázon diaktársairól, a Rajk Kollégium ösztöjzöveleiről, politikai eseményekről adott jelentéseket, s röpke másfél év alatt kétszer is BM-jutalmat kapott érte. „Nem igazán cizellált” ítélete szerint *„a legmocskosabb in-*

díték mellett, szorgalmas és kiváló ügynöki munkát végzett. Ilyen embernek nincs helye a közéletben, magától kéne csendben visszavonulnia, ha valóban 'megtért' volna." ¹⁰⁴ Bartus egyébként azért is bírálja M. Pétert, mert a Hit Gyülekezete médiáján keresztül már szélesebb körben gyakorolja megtévesztő tevékenységét. Szerinte napjainkban is hazug, uszító, gyűlöletkeltő könyvekkel, konspirációs elméletekkel, konteókkal és cikkekkkel fertőzi a közéletet. Álnéven és név nélkül vezet szélsőjobboldali blogokat, köze van az amerikai Breitbart hazai kiadásához (a tengerentúlon csak „szélsőséges szennylapnak”, nálunk a Fidesz közeli média „nagyhatású portálnak és hírügynökségnek” minősíti), az orosz álhírek és propaganda ATV-hez történő becsatornázásához. Szerkeszti és fordítja az olyan szélsőjobboldali összeesküvés-elméletekről szóló könyveket, mint a hírhedt Udo Ulfkotte kiadványai, és ő menedzselte a holland szélsőjobb vezérének, Geert Wildersnek magyarra fordított gyűlöletkönyvét, illetve Wilders magyarországi

101 Szlazzsánszky Ferenc: Rock, egyetem, III/III – hosszúra nyúlt átvilágítás. *Hetek*, 2003. V. 30.

102 Szlazzánszky Ferenc: Rock, egyetem, III/III – hosszúra nyúlt átvilágítás. *Hetek*, 2003. V. 30.

103 Bartos László (1961) a *Világ gazdaság* és a *Magyar Hírlap* kiváló oknyomozó újságírója volt, 2003-ban az Egyesült Államokba emigrált, 2005-ben az *Amerikai Magyar Népszava* társulajdonosa, 2009 óta egyedüli tulajdonosa, szerkesztője lett. 1990-től nyolc éven át a Hit Gyülekezetének, sőt Németh Sándor legfelsőbb körének tagja volt, majd kilépett, és 1999-ben megjelent *Fesz van* című, 286 oldalas könyvében lerántja a leplet az egyház belső manipulációjáról, vezetőjének mesés maggyazdáról.

104 *Amerikai Magyar Népszava*, 2018. III. 13.

99 M. Péter teljes nevét saját maga hozta „nyilvánosságra”, amikor a Hit Gyűlekezetében hittársai előtt bevallotta megtéréiséig történt „megtévedését”. Akit érdekel, az idézett újságikkal alapján egy kattintással megtudhatja a nevét. Csak azért nevezzük M. Péternek, mert ugyanígy kezdőbetűvel jelöljük azokat, akik dokumentumokkal bizonyítottan jelentettek társaikról, míg a többi beszerveztet csak monogrammal. Egyébként rejtély, hogy miért választották számára a magyar autósport „hőskora” legismertebb versenyzőjének, Hartmann Lászlónak (1901–1938) a nevét...

100 Ügynök volt a Hetek rovatvezetője. *Origo*, 2003. V. 22.

M. Péter Geert Wilderssel facebook oldalán

turnéját, amely a Fidesz 2018-as választási kampányának egyik nyitánya volt. Mindezek eredményeként Bartus úgymint M. Pétert, hogy „amíg a Hit Gyülekezete még az SZDSZ 'fiókegyháza' volt, akkor M. nagy liberálisként nyomult, ma a Hit gyülekezete a Fidesz és Orbán támogatója, tehát illiberális agitátor.” Kicsit cinikusan úgy fogalmaz: „az ügynökmegmaradás törvénye szerint ügynök nem vész el, csak átalakul, s M. Péter mintha csak 'tartótisztet' cserélt volna...”.¹⁰⁵

„KERNY” fn. tmt.¹⁰⁶ ÉS „BÉZI” fn. tmt.¹⁰⁷

Mint egyetemi oktatók, az informátori és tmb. státuszt átugorva mindketten egyből megkapták a „titkos munkatárs” rangot a III/I-5-ös, vagyis a tudományos és műszaki hírszerzés osztályától (bár lehet, hogy erről nem is értesítették őket). Az AIESEC vezetőihez hasonlóan nekik sem kellett aláírniuk a beszervezési kartont, illetve nem kellett írásos jelentést leadniuk a tartótisztekkel lezajlott, többé-kevésbé rendszeres titkos találkozásukon.

„Kerny” tanszékvezető, egyik kedvenc oktatónk volt, aki profi, egyúttal hangulatos előadásaival kápráztatott el minket, s ki gondolta volna, hogy később beadja a derekát hosszabb-rövidebb külföldi utakért cserében. 1983-tól, amikor a Belgrád Sörözőben – Kazinczy Gusztáv közgázos tartótiszt szervezésében – megismerkedett Mayer Géza hadnaggyal, egészen a rendszerváltásig időnként itt-ott összefutott tartótisztjével, később Horváth László főhad-

naggyal, és beszámolt nekik a kért információkról. Neki is elsősorban a tippkutatás és a külföldi partnerekkel folytatott tárgyalásokról történő beszámolás volt a fő feladata. Például az elején részletes beszámolót kértek az Egyesült Államok-beli Bloomingtonban eltöltött egy évről. 1985 júliusában átadott H. L.-nek néhány tanulmányt, az amerikai gazdasági élettel, hazánk nyugati megítélésével kapcsolatban. Végül 1989 augusztus végén Wimmer István főhadnagy azt írja: „1982 óta áll osztályunk rendszeres operatív kapcsolatban az MKKE tanszékvezetőjével. Személyét célszerű hivatalos kapcsolatként kezelni. Javasolom anyagainak irattározását, figyelőztetésének fenntartásával.”

„Bézi”, aki 1979-től lett a Nemzetközi Tanszék adjunktusa, 1984 májusától csak egy évig volt a szervezet munkatársa. Beszervezésének fő célja az volt, hogy sikerüljön bejuttatni valakit a világhírű stockholmi SIPRI Békakutató Intézetbe, amely ma már a világ egyik legbefolyásosabb think tankje.

„Hálózati személye: Benkő János hadnagy / fedőneve: június 1-ig: 'Derdák' – majd 'Bézi' / a beszervezés alapja: elvi, hazafias / a foglalkoztatás vonala: NATO – SIPRI Békakutató Intézet / külföldi kapcsolat: unokatestvérével, dr. P. P. müncheni fogorvossal, aki 1977-ben disszidált / 1984. február 20: figyelőztetésének megszüntetése / február 21: javaslat feldolgozására – tanszékvezetője, dr. Kreskai Ferenc et. kiküldendő tanulmányútra: lehetőség van a SIPRI központjába egy főt jelölni.” Benkő János jelentése március 26-án: „Megbeszélést folytattam a III-2 o. beosztottjával, Kazinczy Gusztáv főhadnaggyal. – Munkájában és szóbeli megnyilvánulásaiban nem tükröződik politikai elhivatottsága. Felelős beosztásban dolgozó ismerőseitől szerzett bizalmas jellegű értesüléseit meg gondolatlanul, hivatkozva kifecsegi. Legtöbbször az sem érdekli, hogy környezetében esetleg illetéktelen személyek is hallgatják. Ellenzéki körben mozgó ismerőseiről, illetve a tőlük megszerzett anyagokkal dicsekszik.” Vagyis nem volt a legideálisabb ügynökjelölt, de a lehetőség, hogy egy hírszerzőjük bekerülhet a SIPRI-be még „a cég” számára is kompromisszumokkal járhat... Június 27.: Benkő jelentése „Bézi” fn. jelölt beszervezéséről: „Május 29-én a Hyatt hotel presszójában végrehajtottam beszervezését. Kijelentette, hogy adott esetben hajlandó lenne az állambiztonsági szolgálat munkáját segíteni. Ezt később visszakérdezésemre megerősítette. Együttműködési és titoktartási nyilatkozattól a hely jellege miatt eltekintettem, de egy későbbi időpontban szükségesnek tartom a beszervezés megerősítése, illetve a hivatalos jelleg fokozása céljából. [...] Június 7-én találkoztunk a Hyatt presszójában. Célja a beszervezés megerősítése és az ösztönző kérdés tisztázása volt. Ha nem sikerülne a SIPRI, akkor

BELÜGYMINISZTERIUM
III/I-5-G. Alosztály

SZIGORUAN TITKOS!

Engedélyezem

Dinya Lajos r. allosztályvezető

Tárgy: Kerny fn. beszervezési
jelölt ügyében

H A T Á R O Z A T

Budapest, 1989. augusztus 29.

Kerny fn. beszervezési jelölttel, aki jelenleg az MKKE tanszékvezetője 1982 óta áll osztályunkkal rendszeres operatív kapcsolatban. Személye a III/I-1-o. jelzése révén szűrő-kutató munka által került látókörbe.

Az eltelt idő alatt Kerny segítséget nyújtott tippkutató-tanulmányozó ill. információ elemző értékelő munkánkhoz.

Kerny beosztására és operatív lehetőségeire tekintettel a jövőben személyét célszerű hivatalos kapcsolatként kezelni. Javasolom anyagainak irattározását, figyelőztetésének fenntartását.

Wimmer István r. fdhgy.

Javasolom

Dobokay Gábor. r. szds.
alosztályvezető

tsz.: 106-66./89.

zült: 1 pld/1 lap.

zította: WI/MÉ

105 Amerikai Magyar Népszava, 2018. III. 13.

106 „Kerny” (T.T.): ÁBTL, K-3410 – (1983. VII. 14. – 1989. VIII. 29.).

107 „Bézi” (D.M.): ÁBTL, Bt-2414 – (1984. V. 29. – 1985. X. 9.).

BELÜGYMINISZTERIUM
III/I-3. Osztály

67-58-222/1985

SZIGORUAN TITKOS!

Engedélyeztem:

Dr. Kocsis Kálmán r. őrnagy
osztályvezető

Tárgy: BÉZI fn. M. kizárására

J A V A S L A T
Budapest, 1985. október 9.

Javaslom BÉZI fn. titkosmunkatársunk hálózatunkból történő kizárását és 4-561 számú B-I. dossziéjának irattárba helyezését.

BÉZI-t 1984 május 29-én hazafias alapon, a magyar hirszerzés nevében NATO elleni hirszerzőmunkára szerveztük be.

Nevezett SIPRI Békakutató Intézet ösztöndíjasaként kívántuk foglalkoztatni. Az ösztöndíj megszerzésére tett közös kísérleteink azonban eredmény nélkül maradtak.

1985 nyarától az MSZMP KB Központi apparátusába került.

Hirszerzői lehetőségeinek megszűnése, valamint jelenlegi munkahelye indokolta teszik hálózatunkból történő kizárását.

A kizárás tényét a titkosmunkatárssal közöljük.

A fentiek alapján kérem a javaslat végrehajtását engedélyezni.

Benkő János r. főügy.

Egyetértetek:

Szabó Béla r. alezredes
alosztályvezető

Készült: 1 pl. 1 lap.

Készítette: BJ/Sné

Nytsz: 386/648/85

hasznoló témával foglalkoznak a Sorbonne-on, a Londoni Stratégiai Kutatóintézetben és a New York-i Egyetemen is." 1985. március 11.: „A Bástya – Tuborg Étteremben találkoztunk. Tájékoztattam, hogy a SIPRI Intézetbe való kerüléshez nem rendelkezik megfelelő tudományos munkássággal. Közölte, hogy másodállásban elvállalta a Vasárnapi Hírek hetilap külpolitikai rovatának vezetését. Javaslom megvizsgálni esetleges kizárásának lehetőségét. A közeljövőben a párt KB apparátusába kívánják helyezni." Október 9.: „Javaslom 'Bézi' fn. tm-unk hálózatunkból történő kizárását. 1985 nyarától a KB apparátusába került. A kizárás tényét a tm-sal közöljük." Vagyis miután beszippantotta a párt központi apparátusa, viszonylag gyorsan véget ért „Bézi” hálózati karrierje...

„TÖRTÉNÉS” fn.¹⁰⁸ és „B.T.I.” fn.¹⁰⁹ társadalmi kapcsolat

Rendkívül igazságtalan lenne, ha az egyes beszervezettek, ügynökök és kapcsolatok minősítése attól függne, hogy az állambiztonsággal együttműködő személyek hierarchiájában kit milyen pozícióba helyeztek vagy kényszerítettek. Tehát minden egyes konkrét esetet külön kell megvizsgálni, hogy kiderül-e, mit jelentett, s ezzel ártott-e egyáltalán valakinek. Sajnos a legtöbb esetben ezt soha nem fogjuk megtudni. A dokumentumok, jelentések, dossziék többségét megsemmisítették, maguk az érintettek pedig – érthető, de morálisan el nem fogadható okokból – szinte mind hallgatnak, tegyük hozzá, az idő múltával ugye már csak arról beszélhetünk, hogy hallgattak. Vagyis lehet, hogy egy tmb. vagy tmt. akár két évtizedig is folyamatosan jelentett, de mégsem ártott komolyabban senkinek (lásd a korábbiakban Esterházy Mátyás esetét!), másrészt viszont előfordulhatott, hogy egy „társadalmi kapcsolat” ártatlannak tűnő közlésével esetleg elvághatta valakinek a karrierjét...

Ha csak nem került valaki zsarolható helyzetbe (például közlekedési balesetet vagy vámbüntettet elkövetve) – egy bizonyos pozíció fölött a cég emberei nem merészték beszervezni a kiemelkedő szakembereket, bár mint látjuk majd, jelen esetben rendszeresen és meglehetősen erőszakosan próbálkoztak ezzel. Ugyanakkor nagyon jól vissza tudtak élni a hosszabb külföldi tanulmányutak, ösztöndíjak engedélyezésének lehetőségével, és ennek már sokkal nehezebb volt ellenállni. S vajon hogyan válaszolunk arra a kérdésre: az ország, a tudomány szempontjából jobb

lett volna-e, ha például neves történészeink egyszerűen elküldik a fenébe az állambiztonsági elvtársakat, és nem kutathattak, tanulhattak volna a legjobb amerikai, német és más egyetemeken, de megőrizték volna morális „szüzességüket”? Sajnos „oly korban éltünk”, így erre nincs egyértelmű válasz. Ahogy íróink közül is alig páran nem voltak hajlandók beszélni például a Sztálint és Rákosit dicsőítő egyhangú „kórusba”, vagy később kiegyezni Kádárral és Aczéllal, úgy történészeink között is kevés ilyen karakán személyiség volt, és őket is rendesen meghurcolták.

Persze a tartótisztek eleinte csak „kisebb szívességeket” kértek, s biztosították a megkeresetteket, hogy „természetesen” csak külföldiekéről, nem pedig a barátokról, munkatársakról kérnének információt. S ha „csak ennyi” volt egy negyedéves vagy hosszabb nyugati út, egy „tartós kiküldetés”, például egy Ford-ösztöndíj ára, akkor a legtöbben igyekeztek gyorsan „lenyelni a békát”. Az pedig az érintett jellemétől, karakánágától és persze ügyességétől függött, hogyan tudott nemet mondani az időnként valóban erőszakos állambiztonsági tiszteknek. Mint látjuk majd „Történész”, akit 1961-ben Kossuth-díjjal, 1964-ben pedig Munka Érdemrend ezüst fokozatával tüntettek ki, egy idő után megelégtelt az öt piócafént zaklató állambiztonsági tiszt erőszakoskodását, és egyszerűen följelentette a politikai vezetésnél, hogy szóljanak át a BM-be, hagyják már békén, és állítsák már le a vele állandóan titkos helyen találkozó szándékozó és tőle írásos jelentéseket kicsikarni akaró erőszakos százados beosztottjukat.

„Történész” dossziéjából¹¹⁰ kiderül, hogy az ötvenes évek végén „Tudor” fedőnéven már volt kapcsolat, amiről állandó fényképes személyi törzslapot állítottak ki 1959. VIII. 31-én. 1966 februárjában fél éves amerikai Ford-ösztöndíjra utazott, s erről jelentésében Viczián Pál szds. így ír: „Kiutazása előtt négy hónappal elkezdtük tanulmányozni. [...] Társadalmi kapcsolatot létesítettünk vele, és tippkutató, tanulmányozó feladatokkal bíztuk meg, amelyről hazatérése után beszámoltatjuk. A 004.sz. miniszteri parancs alapján eligazítottam. [...] Megbeszéltük az FBI és a CIA általunk ismert módszereit. Nevezett formális beszervezését nem javaslom, figyelembe véve, hogy egy Kossuth-díjas tudósról, párttagról és vezetőről van szó. A visszatérte utáni beszámolójától és az általános feladatok végrehajtásától, valamint az azután kialakult hirszerzői lehetőségétől tegyük függővé nevezett beszerzését.” Majd júliusban Washingtonból „Bodrogi (és Zalai)”¹¹¹ jelentése: „Június 18-án megbeszélést folytattam 'Történész' társadalmi kapcsolattal. Hazatérése után a központ

108 „Történész” (R.Gy.): ÁBTL 3.2.4 K-2086.

109 „B.T.I.” (B.T.I.): ÁBTL O-13624.

110 ÁBTL 3.2.4 K-2086 (kutató dosszié).

111 Később Rontó Gyula őrgy. és Viczián Pál szds. határozatában már azt olvashatjuk, hogy „nevezett az AEÁ-ban (az USA-t akkoriban a hivatalos terminológiában AEÁ-nak, Amerikai Egyesült Államoknak jelezték) találkozott Bernát Ernő és beszámoltatta tapasztalatairól. Tekintettel arra, hogy Bernát hazatérése következtében nevezett dekonspirálódott, javaslom ügyének lezárását és anyagának irattározását.” 1967 áprilisában a washingtoni követségről disszidált Bernát Ernő III. titkári és sajtóattaséi fedéssel dolgozó hirszerző, majd egy hónap múlva Radványi János ideiglenes ügyvivő is. – Lásd: Palasik Mária: A szolgálati helyéről eltűnt hirszerző (Szabó László története). Betekintő, 2016/1. sz. (108. sz. jegyzet)

számoltatja be, ezért csak általános tapasztalatai felől érdeklődtem. Körútja során a következő magyar származású személyekkel találkozott:..." S ezt megismételte november 10-én Viczián Pálnak is, valamint átadta 12 oldalas jelentését, amelyet a Kulturális Kapcsolatok Intézete számára készített. A százados próbálkozott a konspirációval: „Engedélyt kaptam, hogy a nevezett beszámoltatását a 'Máttra' fn. K-lakásban hajtsam végre, de megállapodásunk után felhívott, hogy a BM hivatalos helyiségében vagy az ő irodájában találkozzunk. Meg akartam beszélni vele az írásos beszámoló szempontjait, de ez elől azzal tért ki, hogy 'ő nem szeret írni, munkahelyén is titkárnőjének diktálja le az írnivalóját'". Egy következő alkalommal pedig kifejtette, hogy „Nem akar velünk konspirált kapcsolatba kerülni, ami bizonyos kötelezettségekkel jár.” Viczián megjegyzése: „A napokban a III/III-as Csoportfőnökségen találkoztam Harangozó Szilveszter r.alezr. et.-sal helyettes vezetővel, aki viccesen megjegyezte, hogy 'Miért idegesít a vezető értelmiséget?' Elmondta, hogy a Pártközpontból szolt valaki neki, hogy a BM 'idegesíti a vezető értelmiség egyes tagjait'. Azt válaszolta, hogy 'azzal hogy valaki ideges, idegorvoshoz szoktak menni, nem a BM-be'. Hozzátette: 'Ő megfelelő választ adott, amit el is fogadtak.'"

„Történész” kérésére a találkozó munkahelyén történt meg. Beszámolt az itt kutató amerikai ösztöndíjasokról, amerikai tudományos kapcsolatairól. Viczián jelentésében hangsúlyozta: „Nem mindenben őszinte hozzánk és csak azokat a kérdéseket mondja el, amelyek úgy mond 'hivatali kötelessége'. Kapcsolatunkat úgy tekinti, mint a beosztásával járó szükséges rosszat.” Végül is „Történész” annak a véletlennek köszönhetően szabadult meg, „a cég” állandó zaklatásától, hogy dekonspirálódott, miután a washingtoni követségre telepített hírszerző – aki kint beszámoltatta – 1967 áprilisában disszidált, és menedéket kért az Egyesült Államokban.

Történészeink igencsak sokszínű társadalmát két kutató, Ungváry Krisztián 2011-ben, majd három év múlva Őze Sándor is alaposan feldolgozta, és ez érdekes betekintést nyújt az állambiztonsági szolgálat tudósokat is felügyelő életébe, illetve a szakemberek legkülönbözőbb reagálására.¹¹² Őze tanulmányában hosszú oldalakon közölt állambiztonsági dokumentumok másolatával mutatja be, hogyan verték szét a kitűnő polgári történész, Kosáry Domokos vezette, még 1941-ben megalakult, nemzetközi hírű Teleki Intézetet, először csak Kelet-európai Intézetre keresztelve, majd teljesen megszüntetve, hogy átadja he-

lyét az ifjú „marxista” történészgyakornokokkal föltöltött Történettudományi Intézetnek. Így került oda Hanák Péter, Vigh Károly és Pach Zsigmond Pál, aki igazgatóhelyettes s az intézet tényleges irányítója lett. Bizony nem szépen indult a később kitűnő, elismert történész professzor, Hanák Péter (1921–1997) karrierje, mert a párt megbízta, hogy figyelje meg az idősebb, polgári történészeket és jelent sen róluk. Sőt az egyik éjszakai portás rajtakapta, amint a kollégák fiókjait kutatta át. Később, 1952 és 1954 között pedig „Halász Pál” fedőnéven szervezett hálózati informátor is volt.¹¹³ Ehhez képest valódi pálfordulást hozott számára 1956, hiszen a hetvenes évekből származó állambiztonsági dokumentumban már az szerepel, hogy „volt ellenforradalmár professzor, 1954-ben kizárt hálózati személy, akinek az anyaga megsemmisült”. S mint láttuk, amikor az intézet vezetője 1979 őszén eltiltotta Szabó Miklóst a repülő egyetemi előadásoktól, Hanák Péter állt a helyére, bár két előadása után ezt neki is megtiltották...

„Történész” barátjáról és alkotótársáról már sokkal kevesebb állambiztonsági anyag található a levéltárban. Érdekes módon épp egy ugyancsak „Történész” fedőnéven megfigyelt 1956-os emigráns szakmabéli, dr. Péter László Ferenc¹¹⁴ tájékoztató dossziéjában, aki emigrálása után 10 évvel már Magyarországra jöhetett levéltári kutatás, illetve látogatás céljából. Dossziéjában dr. Tóth László fhdgy. és Péter Mihály örgy. (III/II/2-b alosztály) 1968 októberében arról ír, hogy „Történész” fn. megfigyeltjük 66 és 68 közötti „négy hazalátogatása idejének nagy részét rendkívül kiterjedt kapcsolatainak felújítására, illetve új kapcsolatok szerzésére fordította. Mivel egyetemének intézete a Szovjet Állambiztonsági Szervek szerint az angol hírszerzés irányítása alatt áll és kádereinek a képzésével is foglalkozik, indokolt, hogy dr. Péter operatív ellenőrzését tovább folytassuk.” 1968 januárjában dr. Tóth László jelenti: „Január 12-én találkoztam dr. B.T.I.-al a BM III/I Csoportfőnökség társadalmi kapcsolatával, aki elmondta: 'Két éve ismerkedett meg »Történésszel« a Kelet-európai és Szláv Intézetben. Disszidálásának okára, politikai beállítottságára vonatkozóan ugyanazokat mondta el, amiket már más forrásból ismerünk. Megemlítette neki, hogy 1956-ban semmi olyat nem tett, ami miatt diszsidálnia kellett volna. Nevezett véleménye is az, hogy nem ellenséges társadalmi rendünkkel szemben. Az 1956 óta bekövetkezett változásokról elismerően nyilatkozik. A baráti elismerés sokat jelent számára. Elmondta, hogy az Intézetnek körülbelül 30 tanára és 4 évfolyamon 300 hallgatója lehet. A diákoknak legalább két kelet-európai

112 Ungváry Krisztián: Mozgásterek és kényszerpályák – Az MTA és az ELTE tudósai az állambiztonság célkeresztjében. In: Rainer M. János (szerk.): A felügyelt (mozgás)tér. Tanulmányok a szovjet típusú rendszer hazai történetéből. Az Eszterházy Károly Főiskola Történettudományi Doktori Iskolája Közleményei 1. 2011; valamint Őze Sándor: Történészek az állambiztonság célkeresztjében (Benda Kálmán megfigyelése). Az Európai Néppárt EU Parlamenti Képviselőcsoportja és a Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet közös kiadványa, Budapest. 2014.

113 ÁBTL 3.2.4 – K-2339/162.

114 Dr. Péter László Ferenc (1929–2008 London) 1956 októberében az Egyetemi Forradalmi Bizottságban tevékenykedett, amelynek megbízólevelével operatív dossziékat vitt el a BM Roosevelt téri épületéből. A forradalom után Nyugatra menekült, Oxfordba került, majd tanulmányai befejeztével a Londoni Egyetem Kelet-európai és Szláv Intézetének tanára lett. Lásd ÁBTL O-13624.

nyelvet kell tanulniuk. Magyar nyelvet és történelmet az utóbbi ideig nem tanítottak, de a történelemoktatást már elkezdték.”

1969. május 15-én dr. Tóth László jelentése „Góbé” és „Történész” ügyében:

Prof. B.T.I. az alábbiakat mondta el: „Január 15-én feleségével vacsorán vett részt 'Góbéék' lakásán. Összesen tízen voltak: rajtuk kívül Vas István költő és felesége, egy szociológus házaspár (nem ismeri őket) és egy angol diplomata házaspár, akiket szintén nem ismer. A házigazda kapcsolatunkkal külön kb. 10 percet beszélt, érdeklődött, hogy az új mechanizmussal kapcsolatban milyen írásokat érdemes elolvasni. Kapcsolatunk megemlítette, hogy 'Történészek' gyereket várnak. 'Góbé' válaszából kiderült, hogy tud az eseményről, sőt azt meglepetésnek tartja.” Kapcsolatunk a nagykövetségen Ewans angol történész tiszteletére tartott fogadáson is részt vett, de semmi említésre méltó nem történt. „Góbéről” alkotott korábbi pozitív véleménye megerősödött, a legkülönbözőbb témákban és a nála sokkal idősebb emberekkel magabiztosan, szellemen cseveg. Magyarul már igen jól beszél.”

Egyetemünk négy dokumentumokban is fellelhető oktatójánál („Bézi”, „B.T.I.”, „Kerny” és „Történész”) – legyenek bár „tmt” vagy „társadalmi kapcsolat” státuszban – csak annyit tudhatunk meg, hogy a nyolcvanas vagy korábban, a hatvanas években kollégáikról, ismerőseikről nem voltak hajlandók jelenteni, de a kompromisszumnak megfelelően a külföldi partnereikről azért elmondtak ezt-azt, általában felszínes, semmitmondó, sokszor ismert információkat, bár nem hiszem, hogy nekik ebből nagyobb kellemetlenségeik származtak volna.

Mint láthattuk a legtöbb „hazafias alapú” szervezés mögött is nyilvánvalóan valamilyen motiváltság volt, s csak nagyon ritka volt az a „hithű elvtárs”, aki tényleg úgy gondolta, hogy hálózati személyként valóban „szocialista hazáját védi a gonosz ellenséggel szemben... A legfőbb motiváció (a SZET-esek egyetemre kerülése mellett) a nyugati utazás, valamilyen hosszabb-rövidebb ösztöndíj, esetleg tartós kiküldetés volt. A szervezés elutasítása esetén viszont ott lebeghetett a „tipp” feje fölött, hogy egész életében keresztbe tehetnek neki, s a „mézesmadzag” mellett a szervező tisztek legtöbbször a „korbács” rémképét is előre vetítették. Mint láthattuk, előfordult, hogy ez sajnos be is igazolódott.

Sajnos nem tudhatunk a III/I-es szervezésekről, főleg a „nemzetközisek” körében elég gyakori kapcsolatteremtésről, hiszen ez nincs meg a kutatható levéltári anyagban, pontosabban ezek a dossziék bele sem kerültek, csak véletlenül bukkanhatunk rá a III/III-as iratok vizsgálata során. S mint apja külkeres kiküldetése idején felcseperedő tár-

sunk elmondta: amikor később, az egyetemen III/I-esnek akarták beszervezni, s elutasította, pontosan tudta a kinti rezidensek tevékenységéből, hogy az aláírás után nagyon gyorsan elmosódnak a határok, és fokozatosan már kollégáikról is jelenteniük kell, nemcsak a „gyanús vagy egyéb szempontból fontos megfigyelendő külföldiekről”...

Nagyon nehéz volt ügyesen kibújni az eléggé egyértelmű állambiztonsági megkeresések esetén, és különösen a felmerült hosszabb ösztöndíjak, kiküldetések előtt. A rendszerváltás utáni ügynökbetrányok érintettjei gyakran azzal igyekeztek elmosni felelősségüket, hogy besúgásaikat „úti jelentéseknek” állították be. Az egyetemeken, intézetekben, vagy akár külkereskedelmi cégeknél azonban mindenki pontosan tisztában volt azzal, hogy mi a különbség úti jelentés és állambiztonsági információadás, a kollégákról történő besúgás között. Erkölcsi határok alapvetően nem a szervezettek és a szervezést elkerültek között húzódnak, hanem azok között, akik megőrizték morális tartásukat, és éltek a diktatúrával szembeni mozgásterükkel, illetve akik nem. Ez független attól, hogy az állambiztonság olyan látszólag semleges adatokkal is vissza tudott élni, amelyeket csak vonakodva adtak neki. Ungváry Krisztián az MTA Történettudományi Intézete és az ELTE történészeinek sikeres és sikertelen szervezési kísérleteit vizsgálva rámutat, hogy a Rákosi-rendszer csődjén okulva Kádár János már nem várta el a lojalitás rendszeres és rituális kifejtését alárendeltjeitől.¹¹⁵ Ezért tehették meg sokan azt, hogy látványos passzivitással reagáljanak az állambiztonság megkereséseire. Nem beszélve arról, amikor a folyamatos zaklatást megunva „a cég” visszafogását kérték az felső pártvezetéstől. És nem mellesleg: ezért volt lehetséges, hogy a Történettudományi Intézetben belül már az 1960-as évektől kezdve viszonylag szabad légkör uralkodhatott. Ránki György senkibe sem fojtotta bele politikai alapon a szót, és a munkatársak egymás között különösebb gátlások nélkül cseréltek – a hivatalossal sokszor teljesen ellentétes – politikai véleményt. A Történettudományi Intézet sajátosan mutatja a felpuhuló Kádár-rendszer relatív ideológiamentességét. Más szocialista országokban minden bizonnyal elképzelhetetlen lett volna, ha épp az ideológiai kérdésekkel hivatból is foglalkozó tudósok annyira passzívan viselkedtek volna állambiztonsági megkeresésük esetén, mint Magyarországon Ránki György vagy Glatz Ferenc, akik egyébként az intézet párttitkári tisztét is betöltötték. Sőt az intézet munkatársai, elsősorban Szabó Miklós, de később Hanák Péter és Hajdú Tibor is az ellenzéki „repülő egyetemek” meghívott előadói voltak.¹¹⁶

A Ránki György igazgató („Történész”) vagy Varga István könyvtáros („Vili”) kényszeredett elszólásai alapján

115 Ungváry Krisztián: Mozgásterek és kényszerpályák – Az MTA és az ELTE tudósai az állambiztonság célkeresztjében – In: Rainer M. János (szerk.): A felügyelt (mozgás)tér. Tanulmányok a szovjet típusú rendszer hazai történetéből. Az Eszterházy Károly Főiskola Történettudományi Doktori Iskolája Közleményei 1. 2011.

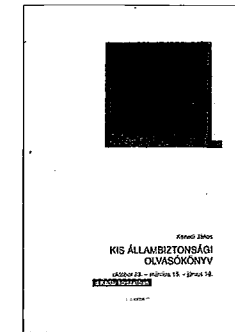
116 Lásd részletesen korábban a „Repülő egyetemek” c. fejezetben.

nyilvántartásba vettek embereket és terveket kovácsoltak ellenük. Ennek ellenére nyilvánvaló, hogy ők feladatukkal nem azonosultak. Éles ellenpélda erre Szita László („Borkúti” fedőnéven a Baranya megyei levéltár igazgatója), aki-ről elmondható, hogy jelentéseivel minden külső kényszer nélkül meg akart felelni beszélgetőpartnereinek, és emiatt elvesztette erkölcsi gátlásait azokkal szemben, akik személyes információkat bíztak rá. Pamlényi Ervin („Puskás” fn. – később a bécsi Collegium Hungaricum igazgatója) esetében nem a megfelelni akarás, hanem a munkatársaival szembeni rosszindulat és a karrierizmus lehetett viselkedésének magyarázata. Figyelemre méltóak az együttműködést már félig-meddig beszervezett állapotban nyíltan elutasító Juhász Endre (fehér hollóként elutasította a fedőnév használatát) és Juhász Gyula („Perényi” fn.), aki viszont 1956-os bátor cselekedete (elrejtett egy sokszorosító gépet, amin röplapokat készítettek) miatt 1968 júliusában nem mert ellenszegülni, és beszervezték. Ugyanakkor közölte, hogy kollégáiról nem hajlandó véleményt mondani, sőt – feladatát szabotálva – az intézetbe érkező külföldi vendégekről sem akart semmi érdemít jelenteni, azt mondta „nem tudja, kik tartózkodnak az intézetben...”.

Juhász a későbbiek során is mesterien kitért a különböző megkeresések elől. Esete viszonylag ritka példa arra, hogy valaki gyakorlatilag teljesen improduktív módon tíz éven át(!) szerepelhetett az állambiztonság nyilvántartásában (dossziéja gyakorlatilag csak úti jelentéseket tartalmaz). Ugyanerről tanúskodnak a passzivitásával kitérő Glatz Ferenc és Szűcs Jenő reakciói. Glatzról és Szűcsről a boszszankodó állambiztonsági tisztek olyasmiket írtak, hogy: „Glatz egyszerűen nem akar segíteni és a számára rázósá váló témába belemenni, csak látszat-segítségnyújtásra hajlandó... Nem érdeke a kölcsönös előnyökön való segítség... Annak ellenére, hogy két főt is ismer a célobjektumban, nem használható, nem őszinte, 'semmire' sem emlékszik...” Vagy: „Szűcsben nincs őszinte segítőkészség... Többet tudhat, mint amit hajlandó velünk közölni.” A jelentésre a BM osztályvezetője, Kiss Tamás kézírással rávezette: „Az a véleményem, hogy számos dologban többet tud. [...] a jövőben nem kell vele foglalkozni, kiutazásait ne segítsük.” Ungváry rámutat: e példákból jól láthatók azok a komoly mozgásterek, amelyekkel egy ügynökkijelölt a Kádár-rendszer kényszerpályáin is rendelkezett.

Irodalomjegyzék

- * Andor Mihály: *Szegény Micsinay. Egy besúgó élete*. Jelenkor, Pécs, 2011. (268 o.) – A demokratikus ellenzék egyik ismert személyiségéről, már 1966-ban beszervezett ügynökről, (Micsinay) Mikes Tamásról, aki 1999-ben, 59 évesen, cukorbetegsége elhanyagolásával sajátos öngyilkosságot követett el.
- * Bálint László: *Évtizedeim a titkosszolgálatnál – Egy magyar kémelhárító emlékiratai*. Kárpátia Stúdió, Budapest, 2013. (446 o.) – A rendszerváltozás évében megtért, bár továbbszolgáló tiszt memoárjában pontos nevekkal tarkítva főleg azt fejtegeti, hogy a szolgálat vezetőinek döntő többsége alulképzett, nagy számban idült alkoholista volt, akik őt összeférhetetlennek tartották.
- * Esterházy Péter: *Javított kiadás*. Magvető, Budapest, 2002. (282 o.) – Ügynök édesapjáról.
- * Fonyódi Péter (szerkesztő): *A rivaldafény árnyékában – A vágtatlan Luzsnyánszky dosszié*. Kapu könyvek – Magyar a Magyarért Alapítvány, Budapest, 2004. (192 o.) A *Kapu* folyóirat (1988–) kiadása: Molnár Gál Péter (fn.: „Luzsnyánszky Róbert”) jelentései
- * Forgách András: *Élő kötet nem marad*. Jelenkor, Budapest, 2015. (245 o.) – Ügynök édesanyjáról.
- * Gyarmati György: *Kísértő közelmúlt, avagy a rendszerátalakítás egyik deficitje*. ÁBTL – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2011. (188 o.)
- * Györe Balázs: *Barátaim, akik besúgóim is voltak*. Kalligram, Pozsony, 2012. (190 o.)
- * Horváth József könyvei: *A tábornok vallomása – Meztele-nül a Duna-gate ügyben*. Pallas Kiadó, 1990. (352 o.); *A lehallgatástól a kihallgatásig – Tábornok vád alatt*. Budapest Holding Kiadó, 1991. (143 o.); *A „kísértet” fogságában*. Zingen Kiadó, Budapest, 1991. (271 o.); *A III/III főnöke voltam – avagy a „cég” együtt bukott a rendszerrel*. Püski Kiadó, Budapest, 1998. (239 o.)
- * Horváth Sándor (szerkesztő): *Az ügynök arcai. Mindennapi kol-laboráció és ügynökkérdés*. Libri Kiadó, Budapest, 2014. (460 o.) – A tanulmányok egy része a „Kollaboráció és az ügynökkérdés tudományos kutatása” címmel 2012 októberében rendezett konferencia előadásaira épül.

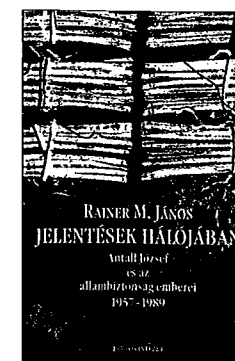
* Kenedi János: *Kis állambiztonsági olvasókönyv I-II.* Magvető, Budapest, 1996. (510 + 443 o.) – A kádári gulyásterror kitűnő dokumentációja az 56-os megtorlástól Nagy Imre újratemetéséig.

* Kiszely Gábor: *Állambiztonság (1956–1990)*. Korona Kiadó, Budapest, 2001. (430 o.)

* Kónyáné Kutrucz Katalin–Petrikné Vámos Ida: *Ügynöksorsok – Ügynök? Sorsok? (A hálózati lét sokfélesége és a megismerés korlátai)*. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2017. (280 o.)

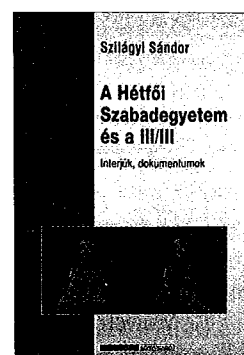
* Novák András: *Kémes ügyek – avagy akcióban a magyar titkos-szolgálatok*. H.C.L. Kft., Budapest, 2013. (202 o.) – Interjúkötet meg nem nevezett nyugállományú titkosszolgálati vezetőekkel – érdekes történetek a hírszerzés, az elhárítás és a technikai szolgálat világából.

* Pünkösti Árpád: *Szeplőtelen fogantatás*. Népszabadság Könyvek, Budapest, 2005. (528 o.) – Történelmi szociográfia a Fidesz születéséről és előzményeiről, az ifjúsági mozgalmak törekvéseiről (benne a Rajk Szakkollégiumról, a POLVAXról, a Neoprimatív együttesről, a BEFŐTről is).

* Rainer M. János: *Jelentések hálójában. Antall József és az állambiztonság emberei 1957–1989*. 1956-os Intézet, Budapest, 2008. (296 o.)

* Száraz Miklós György: *Apám darabokban*. Scolar, Budapest, 2016. (544 o.) – Az 1952-től katonaként összeesküvés miatt „csak” négy évig börtönben ült, besúgóvá vált – később neves Kossuth-díjas író – apa, Száraz György életének bemutatása egy nagyszabású családtörténeti regényben.

* Szilágyi Sándor: *A Hétfői Szabadegyetem és a III/III – Interjúk, dokumentumok*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1999. (362 o.) – A hetvenes–nyolcvanas évek fordulóján működött ellenzéki „lakásegyletem” története a BM figyelési és lehallgatási jegyzőkönyvei és a résztvevők visszaemlékezései alapján.

* Szőnyi Tamás: *Nyilván tartottak*. Tihanyrév–Budapest, 2005. (832 o.) – A magyar beat- és popzene besúgóiról.

* Szőnyi Tamás: *Titkos írás I–II*. Noran, Budapest, 2012. (2248 o.) – A magyar irodalom besúgóiról.

* Tabajdi Gábor: *A III/III. krónikája. A pártállami Magyarország titkos története*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2013. (460 o.) – Hosszú évek kutatási eredményeinek felhasználásával, átfogóan mutatja be a Kádár-kori titkosszolgálatok, kiemelten a „belsőreakció-elhárítás” működését.

* Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt – A pártállam és a belügy – A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990*. Corvina, Budapest, 2008. (516 o.) – Az 1970-es és 1980-as évek finomkodó technikai ellenére a szervek megmaradt és kutatható dossziéinak dokumentumai is emberi tragédiák tömegét rejtik.

* Takács Tibor: *Besúgók a besúgásról. Ügynök-visszaemlékezések a Kádár-korszakból*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. (154 o.) – Egykori ügynöki írások az 1957 és 1970 közötti évekből, amelyben véleményüket, tapasztalataikat mondják el a besúgásról. Olyan is van közöttük, amely oktatási segédanyag lett a szolgálatoknál...

* Ungváry Krisztián: *A szembenézés hiánya – Felelősségre vonás, iratnyilvánosság és átvilágítás Magyarországon 1990–2017*. Magánkiadás (Ungváry O+F Kft.), Budapest, 2017. (235 o.) – Közel három évtizeddel a rendszerváltás után a pártállami múlt feltárása továbbra is a politikai elit és a társadalom egyik legsúlyosabb adósságának számít, ám rendre a változó hatalmi érdekek és a kicsinyes politikai játszmák fogságába került.

* V. Nagy Árpád: *Egy lelkiismeret lázadása – A BM operatív főosztájt megsejtel*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2005. (224 o.) – Az 1950-ben ÁVH-s karhatalmista rendőrként indult és 1975-ben a III/II-es osztálytól nyugdíjba vonult operatív elhárító főosztájszervező visszaemlékezése.

POLVAX AZ „ÚJKORBAN”

2011–2016

Online:

* www.abtl.hu – Az ÁBTL honlapján különböző érdekes dokumentumok, adattárak, előadások is vannak.

* www.betekinto.hu – Az ÁBTL páratlan internetes folyóirata – 2007 óta évente 4 szám. A szélesebb közönség számára sajnos még nem igazán ismert archívum rendkívül érdekes tanulmányai pontosan mutatják be a rendszerváltás előtti évtizedek titkos(szolgálati) világának különböző aspektusait, összefüggéseit, számos egyéni sorsot, tragédiát.

* www.beszelo.hu – A *Beszélő* az 1976-tól megjelent szamizdatok sorában 1981-től az első illegális negyedéves folyóirat, amelynek szerzői már névvel vállalták cenzúramentes írásait, s 1989-ben jelent meg az utolsó, 27. száma. A köré csoportosuló értelmiségiek fontos szerepet játszottak a rendszerváltásban. 1989–95 között hetilapként, azóta havi-kéthavi rendszerességgel adják ki. A [beszelo.hu](http://www.beszelo.hu) online változat is fontos, pótolhatatlan forrás közelmúltunk állambiztonsági történetének kutatásában.

* <http://konczeicsilla.egologo.transindex.ro> – Könczei Csilla kolozsvári antropológus 2007 óta vezetett szekusblogja, amelyben saját édesapja állambiztonsági dossziéját dolgozza fel, és feltárja a város értelmiségének súlyos érintettségét.

* www.neb.hu – A Nemzeti Emlékezet Bizottságának honlapján is vannak adattárak, archontológia.

* www.szigoruantitkos.hu – benne a szigorúan titkos állományú (SZT) tisztek listájának egy része...

Bródy János

Ezek ugyanazok

*Ahogy 40 évvel ezelőtt is már voltak nehéz idők
de a Kondratyev-féle ciklusokkal sohasem törődtek ők
Mer' az erők mindig úgy érzik, hogy csálhatatlanok
Édesapám, csak azt ne mondd, hogy ezek ugyanazok*

*Mikor az entrópia emelkedik és mindent felkavar
A szolgálatok beindulnak, hogy ne legyen túl nagy a zaj
S kitüntetett szerephez jutnak megint a seggnyalók
Édesapám, csak azt ne mondd, hogy ezek ugyanazok*

*Itt szép lehetsz, de okos nem, mert kötelező a hit
És ellenség lesz mindenki, aki kételkedik
És erkölcsről papolnak álszent köpönyegforgatók
Édesapám, csak azt ne mondd, hogy ezek ugyanazok*

*Lassan kihull a memóriákból az egyéni tapasztalat
És átírja a központból kiküldött új adat
S jönnek a minden rendszerhez alkalmazkodók
Édesapám, csak azt ne mondd, hogy ezek ugyanazok*

*Ahogy mindig újra kezdődik a bálvány körül a tánc
Megint befonja életünk egy láthatatlan lánc
És jönnek a lelkes ostobák s a gyáván megalkuvók
Édesapám, csak azt ne mondd, hogy ezek ugyanazok*

*S ha végül rájuk dől a ház és nincs már több hitel
Majd mást vádolnak azzal, amit ők követtek el
És engedelmes szolgáló a törvény és a jog
Édesapám, csak azt ne mondd, hogy ezek ugyanazok*

*Hát kedves fiam, édes lányom, véssétek be jól
E szép országban pusztít más is, nemcsak az alkohol
Jönnek majd és hirdetik, hogy milyen nagy magyarok
De tudjátok, hogy ezek bizony mindig ugyanazok
Édesapám, te megmondtad: ezek ugyanazok*

*Óh, valahol így van ez, ahogy volt, úgy lesz
Édesapám, te megmondtad
Van, ahol így van ez, ahogy volt, úgy lesz
Édesapám, te megmondtad*

Az 1999 december 15-én
Neoprimitív életműdíjjal
kitüntetett Bródy János
a magas rangú elismerés
átvétele után a Hyatt
Hotelben tartott ceremónián

Bródy János Az Illés szekerén
című albumából (2011)

Személyesen is hallhattuk
tőle a POLVAX 2011. november
9-i estjének nagy sikerű
előműsorában...

Pokolbéli víg napjaink

A volt antikommunista Fideszt – és személy szerint Orbán Viktort – kádárista-rákosista ösztönök, hajlamok vezérlik. Ezek politikai megnyilvánulásait vesszük sorra.¹

1. Osztályharc. A kommunista alapérzelme az osztályharc, az engesztelhetetlen politikai gyűlölet. Nincs ellenfele, csak ellensége, akivel szemben a méltányosság, az együttműködés, a békülés, a nagyvonalúság kizárt. Az ellenség maga a sátán. – Így érez és viselkedik a Fidesz is a politikai ellenfeleivel szemben, és ezzel az érzelmmel fertőzi a magyar társadalmat. Ami Orbánnak csak pillanatnyi hatalmi taktika (menekültellenesség, sorosozás), az a társadalomban pusztító betegséggé, egyfajta örületté válik. Ennek a jele az az érzelmi polgárháború, amelybe a magyar társadalom belesodródott, például az olyasfajta gondolatokkal, hogy aki nem tart velünk, az nem magyar, nem polgár, nem lehet becsületes, ezért nemkívánatos, üldözendő.

2. Proletár, polgár, ember. A „proletár” meghatározatlan definíció volt, nem azonos a tényleges proletárral. A proletár az a virtuális alany, akinek nevében a kommunista cselekszik. – Ugyanilyen virtuális alany a soha meg nem határozott polgár, illetve – 2010 óta – „az ember”, „az emberek”, esetleg jelzős szerkezettel: „a keményen dolgozó kisember”. A „magyar emberek” látszólag az ország egész lakosságát jelenti, amelynek javára a kormányzat munkálkodik, ám ki van zárva a fogalomból az, aki nem a Fideszre szavaz. Magyar ember az, akit a kormány annak tart. Mivel a párt a proletárok/emberek élcsapata, ő tudja a legjobban, hogy mi a proletáriátus/az emberek érdeke. Aki ellentmond, az a magyarok érdekeit sérti. Az emberek akarata azonos a párt érdekével, ezért mindent ennek kell alárendelni. Ebben az olvasatban: a választással, a „nemzeti konzultációkkal” olyan felhatalmazást kapott a kormány, amely minden eszközt megengedhetővé tesz.

3. „Egy az utunk.” Valaki vagy azt akarja, amit a Párt – ezért felesleges –, vagy mást akar, akkor viszont kártékony. Ebből következően a szövetségeket el kell nyelni, az ellenfelet el kell pusztítani. Ennek technikai változatok. Az ellenállókát előbb le kell választani a beolvasztandó politikai erőkről, az átpártolt barátokat pedig pozíciókkal kell jutalmazni (képviselői, kormánytanácsadói, igazgatótanács-tagsági helyekkel), s végül jöhet a fúzió. (Történelmi analógia: a Magyar Dolgozók Pártja; illetve 2002 után: a KDNP, a „polgári kisgazdák” beolvasztása).

4. Egypártrendszer. A szövetségesek beolvasztása, az ellenfelek bedarálása után a magyar nép akaratát egyetlen párt testesíti meg: az MSZMP/Fidesz-KDNP. Ha az egypártrendszer a mai törvények szerint ténylegesen nem is valósítható meg, megvalósítható a retorikában. Szónoklataiban Orbán

rendre a létrejött egységről és a nemzeti összefogásról beszél. A valóságban azonban „mintha”-politikáról van szó: a kormányfő úgy tesz, mintha az egész ország az általa meghirdetett célokért élne-halna, a kormányváltásban reménykedő „másik Magyarországot” megpróbálja láthatatlanná tenni.

5. Titkosítás. A pszichológiai önkényuralom legfontosabb eleme a titkosság. „Szig. biz.”: ez nem csak a kommunista vezetőkre vonatkozott. A Fidesz-kormánynak valóságos mániája a titkosítás. Amit nem lehet államtitokká nyilvánítani, abból hivatali titok lesz, vagy, végső esetben, üzletinek mondott titok. A gyakorlati cél a pártérdekű döntések eltitkolása, hogy a bennük megbúvó törvénytelenések vagy immoralitások ne kerüljenek nyilvánosságra. Ezért szűkül a közérdekű információk megismerhetőségének lehetősége (tao-pénzek, MNB-alapítványok támogatása).

6. A hatalommegosztás feleslegessége. Mivel az ország érdekét a pártvezetés akarata testesíti meg, a rendszer kárára volna, ha ennek az akaratra az érvényesülése bármiféle akadályba ütközne. Ezért a parlament, az ügyészség, a bíróságok munkáját formalizálni kell. A parlament arra való, hogy törvényesítse a kormány által betervezett javaslatokat. Kormányozni ellenzék nélkül is lehet. A vita nem más, mint obstrukció, a kormány akadályozása. A parlament nem ellenőrzi a kormányt.

A kommunizmusban/a NER-ben nemcsak a parlament báb, hanem a kormány is. A kabinet végrehajt és reprezentál, de a döntések a központi bizottságban születnek meg. – Gyakorlatilag a Fidesz-kormány is csak lebonyolító szerv. A kormány-ülések nem tanácskozások, hanem a feladatok kiosztásának és számonkérésének fórumai. A fontos dolgok szűk körben – akár formailag illetéktelenek részvételével (Habony Árpád), a legszűkebb pártvezetésben (politikai bizottság) dőlnek el.

7. Civilek. A civil szféra a kommunizmusban formálisan is megszűnt, helyébe a „társadalmi szervek” léptek (Hazafias Népfront, szakszervezetek), amelyek a „transzmissziós szíj” szerepét töltötték be. – A Fidesz a civil szférában ugyanolyan „díszszervezetekkel” érintkezik, mint szocialista elődpártja: velük mondatja el azt a hódolatot, amit aztán a társadalom hangjaként tüntet fel. A kritikus szervezeteket ellehetetleníti.

8. Az erőszakszervezetek. Az önkényuralomhoz fegyveres erőszakszervezet szükséges. A rendőrség, az ÁVO a munkásosztály ökle, amelyet egyetlen dolog köt: a munkásosztálynak a pártvezetés által kimondott érdeke. – A párhuzam itt nem

tökéletes. Igaz, hogy a belügyminiszteren keresztül a rendőrség, a TEK is bizonyos fokig a pártcélok szolgálatába állítható, de ez határokból ütközik. A menekültügy, a terrorizmus elleni védekezés azonban már lehetőséget ad a fegyveres erők ön- és politikai célú használatára. De a mai rendszerben alapvetően a gazdasági és pszichológiai önkényuralom helyettesíti a fegyveres erőszakot. A gazdasági retorziótól, az egzisztenciális fenyegetéstől való félelem és a pszichológiai erőszak ugyanolyan rettegést tud kelteni, mint a brutális terror. A pártok megfélemlítésére pedig ott az ÁSZ.

9. Függésben tartás. A gazdasági függésben tartás jellegében hasonló. Korábban így: az állam minden polgára függő helyzetben van a kommunista hatalomtól. Tőle kapja a lakását és a fizetését. A rendszerrel való szembehelyezkedés mindezen javak megvonásával jár. Viszont az, aki közülük való (nómenklátúra), jutalmul anyagi javakra, luxusszolgáltatásokra, pozícióra számíthat. – Az emberek függésben tartására a politikai indokú bebörtönzést a Fidesz – még – nem használhatja. A gazdasági függésben tartás is nehezebb feladat egy magántulajdonra épülő gazdaságban, mint a szocializmusban, de nem kivihetetlen. Ezt a szerepet a NAV-ra, az ügyészségre, az ÁSZ-ra osztották. Akivel nincsenek megelégedve, ahhoz másnap kiszállnak a hatóságok, és nincs olyan, akinél ne lehetne hibát találni. A jutalmazás és büntetés eszköze a költségvetési juttatások, pályázatok hatalmas pénztömege, melynek mozgását a társadalmi kontroll visszaszorításával gyakorlatilag a pártkáderek szabályozzák. Ez az állás- és pénztömeg az egzisztenciális függésben tartás és a félelemkeltés eszközeként működtethető (különösen egy tökeszegény országban). Lehet vele büntetni (elbocsátás, lefokozás, pénzeszközök megvonása), és lehet vele jutalmazni: hatalmas támogatások barátokhoz terelésével (Mészáros, Garancsi, Vajna, Tiborcz), a pályázatoknál hátrányos megkülönböztetéssel az ellenfelek esetében (Simicska).

10. A bölcs tanítók. A kommunista kommunikációelmélet ezen alapult: Sztálin és Rákosi elvtárs a nép bölcs tanítói; ők kinyilatkoztatnak. Őket nem lehet igazán kérdezni (még ha a kinyilatkoztatás néha fel is ölti egy kérdéses rituálé formáját), vitatkozni meg éppenséggel lehetetlen. – Orbán Viktor 2010 óta tartó kormányzása alatt mereven elzárkózott a tényleges kommunikációtól. A pénteki közrádiós miniszterelnöki „elgazítások” a Szabad Nép-félóra szerepét töltik be. Őt csak a megbízott áhítatos riporter kérdezheti. A miniszterelnök, a miniszterek, politikusok részvételével tartott nyilvános és valóságos vita, amelyben újságírók, politikai ellenfelek megszorongathatják az elnököt, megszűnt. A késő Kádár-rendszerben még egymást érték azok a magas színvonalú és érdekes viták, ahol

a minisztereket, pártvezetőket szakértők, politológusok vagy akár a közönség tagjai kérdezhették (Napzárt). Efféle szembesítéstől a maiak elzárkóznak.

11. Média. A párt (illetve vezetősége) határozza meg a nyilvános valóságot. Az van, amiről ők beszélni kívánnak. – Pontosan így gondolkozik a Fidesz is. Orbán Viktor határozza meg, miről beszél, és még inkább, hogy miről hallgat. Joga van bírálni bárkit, de az őt ért bírálatot nem hallja, és nem is akarja, hogy hallható legyen. A közvetve vagy közvetlenül megszerzett köz- és kereskedelmi csatornák irányításának legjobb módja: megbízható pártkáderek kinevezése a vezetői székbe. A vésztartalék a kézi irányítás, a közvetlen leszólás a szerkesztőkhoz. A „kereskedelmi” sajtó frontján hatalmas állami dotációk folynak át a párt iránt elkötelezett orgánumokhoz. Az alkotmányos berendezkedés ugyan formálisan biztosítja még más (dotációt persze nem élvező) média működését, de az ilyenek ellen például a reklámadó bevezetésével lépnek fel.

12. Szimbolikus politika. A kommunista hatalom minden ateizmusa ellenére igyekezett szakralizálni a hatalmát. Szerterások, szimbólumok, ideológiai katekézis, az „érvényes szavak”, pontosabban jelszavak kultusza (békeharc, munkás-paraszt szövetség, társadalmi haladás, népi demokrácia). – A Fidesz soha nem tisztázott tartalmú jelszavai (keresztényi, nemzeti, polgári), az állandóan használt ideológus frázisok nem csupán üres verbalizmust valósítanak meg. A verbalizmus a hatalmi politikát akarja igazolni, s jogcímet adni mások agyagba döngöléséhez. Ebben sajátos szerepet játszanak a kommunista rendszerben sem ártatlan egyházak, amelyek gyakran klasszikus ideológiai funkciót teljesítenek: igazolják az őket pénzelő politikai hatalmat. Egyszerre sértettek és offenzívek; társadalmi partnerek akarnak lenni, de minden kritikát azonnal egyházüldözésnek nyilvánítanak.

13. Személyi kultusz, ellenségképgyártás. Itt a Fidesz már nem is a kádári mintát, hanem a még korábbi gyakorlatot követi. „Rákosi elvtárs dolgozik”, „Rákosi elvtárs barátokzik a néptömegben”. Orbán nem utasítja el a bálványozását. Sőt. A kritika nemcsak politikailag, hanem hiúságában is sérti. Személyi egyeduralmat gyakorol saját pártjában is, és áhítatos tiszteleltre tart igényt minden magyar polgártól, a tudomány, a művészet, a társadalmi kommunikáció minden szférájától. A kommunisták számára a Nyugat volt a jól körülhatárolható, örökös ellenség. Orbán is imádja a szembenállást. Ha nincs ellenség, keres magának. Küzdeni vágyása belekövült az egyéniségébe, átalakította az embert. Megváltozott a stílusa, eltűnt a humora. A hatalomért való kéréseketetlen harcban, a hatalomféltségben még az arcvonásai is megkeményedtek.

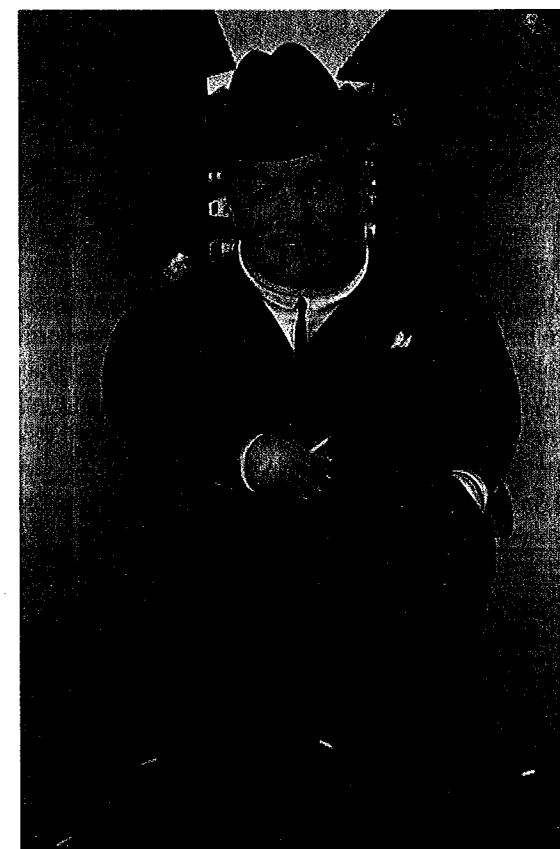
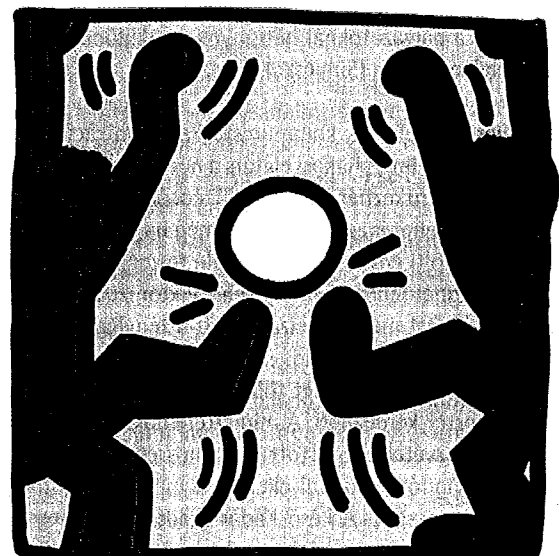
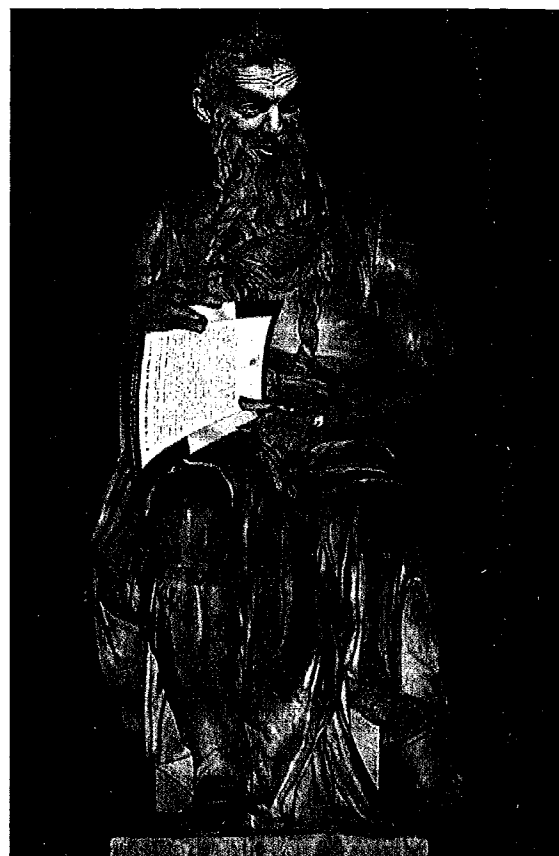
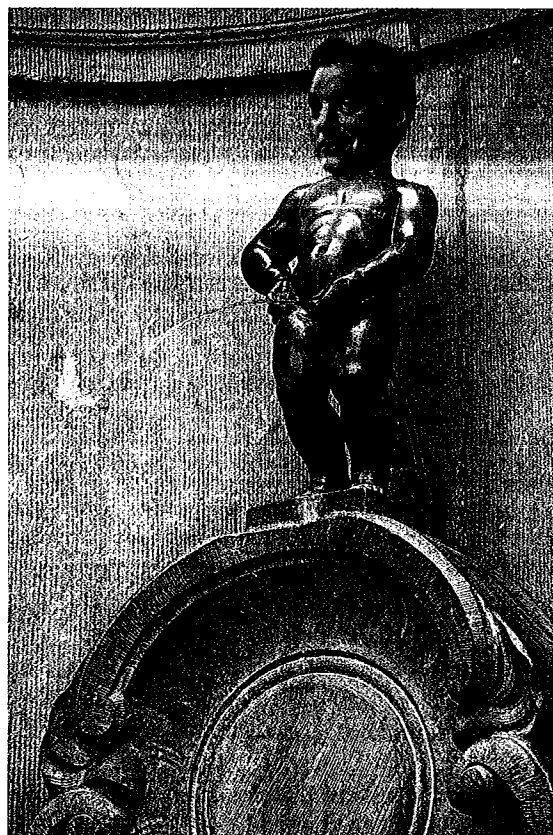
A Fidesz klasszikus plakátja 1990 – illetve a HVG címlapja 2017

[1] Dobszay János: Pokolbéli víg napjaink – HVG, 2018. I. 11. (9–10. o.) – a teljes cikk a szerző szíves engedélyével. (A cím utalás Faludy György (1910–2006) neves költőnk ugyanilyen című önéletrajzi könyvére – angolul: *My Happy Days in Hell* – London, 1962; magyarul először *Pokolbéli víg napjaim* – AB Független Kiadó, Budapest, 1987.)

Orbániáda

Pár éve Tereskova művésznő *Orbán-kiállítása* nem csak nagy port kavart. Fel is ajzotta a fantáziámat, és megpróbáltam kitalálni, milyen hatással lett volna miniszterelnökünk a művészettörténet néhány nagy (és kicsi) alakjának művészetére. A képeket *Szentirmai László* barátomon kívül senki nem kívánta közölni. Hát íme a tárlat:

Művészek: Nagy Zoltán bélyegtervező, Raffaello Sanzio, Hiëronymus Duquesnoy, Michelangelo Buonarotti, ismeretlen egyiptomi kőfaragó, Keith Haring, Pablo Picasso, Paul Cézanne, Vincent van Gogh, Fernando Botero, ismeretlen középkori kódex-illusztrátor, ismeretlen kínai agyagkatona-szobrász az időszámítás előtti időkben.

DEJA VU

A 2010-es választás fideszes kétharmados győzelme, majd ezt kihasználva a demokratikus berendezkedés szisztematikus leépítése, a fékek és ellensúlyok fokozatos felszámolása, a NER-, a maffiaállam kiépítésének kezdete sokkal inkább hatott a társadalom demokratikusan gondolkodó egyéneire, így az egykori baráti társaság, a Neoprimitív tagjaira is. Így 2011 tavaszán elhatároztuk, hogy három évtized után újraindítjuk a POLVAX klubot. Az első három estre megszereztük a népszerű ifjúsági-értelmiségi kulturális és közéleti intézmény, az A38 Hajó művészdereglyéjét, amelynek Dunára nyíló üveg oldalfala az elhaladó kivilágított hajókkal fantasztikusan szép látványt biztosított az esti beszélgetésekhez. Az első két alkalommal Dr. Máriás politikusokról készült erősen vitatható színvonalú ironikus festményei sokakat sokkoltak. A Neoprimitív barátai, legtöbbször egykori „ókori” polvaxos, jó páran már felnőtt gyermekekkel, mindhárom alkalommal megtöltötték a 130 fős termet, különösen, hogy az első három vendég: Bokros Lajos, Kéri László és Oszkó Péter is garancia volt a jó hangulatú, kitűnő színvonalú beszélgetésekhez. Ekkor vált a POLVAX állandó tudósítójává és fő fotósává Szolcsánszky Szilvi, akinek korrekt és hangulatos tudósításai – a kornak megfelelően – már azonnal felkerültek a www.polvax.hu blogra, amelyet végig, vagyis fél évtizedig Halász Géza barátunk szerkesztett.

A kitűnő helyszín (és az erősítés stb.) azonban – ugyancsak a kornak megfelelően – nagyon drága volt, s a telt ház és az ezer forintos belépőjegy ellenére hamarosan 100 ezer forintos deficitet halmoztunk fel, amit sikerült a tulajdonossal lealkudnom, arra hivatkozva, hogy a résztvevők azért rendszeren fogyasztottak az A38 büféjében...

Ekkor megkezdődött egy több hónapos kálvária, az új helyszín keresése. Logikusan gondoltuk azt, hogy a politikailag pártsemleges klubnak az alma materben, a Közgázón lenne a helye, hogy ne csak az egykori öregdiákok, hanem a mai hallgatók is részt vehessenek a beszélgetésen. Mészáros Tamás rektor és a Corvinus vezetői először lelkesen támogatták az ötletet, de azután fokozatosan kezdtek visszakozni, amit persze utólag meg is lehet érteni, hiszen az eltévelyülő antidemokratikus államigazgatás rendszeren elérte és kikezdte az egyetemek évtizedes önállóságát, s erős függést jelentett a kormányzattól. Így a hosszas tárgyalássorozat után végül is megkaptuk a végleges elutasítást. Ezután próbálkoztunk más intézményekkel és művelődési házakkal, de a többség azonnal, a legbátrabbak pedig pár nap elteltével sajnálkozva hátrították el kérésünket.

Végül októberben sikerült mégiscsak „hazatérni”, hiszen a rajkosok tanácsára az egykori Makarenkó utcai kollégium gyönyörű dísztermét tudtuk kibérelni az épületet visszakapó Jezsuita Rendtől. Sokan nosztalgiával jöttünk vissza a Horánszky utcába, ki azért, mert egykor ide járt nyelvi laborba, sőt néhányan ott is laktak a koleszban. A 100-150 résztvevő kényelmesen elfért a szépen renovált díszteremben, sőt Bajnai Gordon politikai reinkarnációjának első nagyobb rendezvényén 280-an élvezhettük az európai formátumú politikai kitűnő előadását és kérdéseinkre adott őszinte válaszait. Az új helyszín első klubestjén is nagy sikert aratott előműsornak meghívott barátunk, Bródy János, aki „öröközlőjei” mellett előrelátón énekelte akkor megjelent CD-jéről, hogy „ezek ugyanazok”. Ugyancsak vastapsot kapott az est második részében Surányi György, az MNB volt elnöke, aki Farkas Zoltán moderátor pergő kérdéseire adott válaszaival kitűnő elemzéssel szolgált az új kormányzat nem túl biztató első gazdasági lépéseiről.

A késő őszi kezdés miatt már csak egy érdekes beszélgetésre jutott idő, a december eleji civil fórumra, amelyet az „ókori” polvaxokon többször is szereplő (az akkori Los Pachungos és a Láma zenekarban játszó) Gerendás Péter hangulatos előműsora vezetett be. Három szimpatikus fiatal civil aktivista: a TASZ elnöke, Dénes Balázs; a MILLA egyik fő szervezője, Juhász Péter (aki később a korrupció ellen küzdő egyik legismertebb politikussá vált, s az 2018-as katasztrofális választási eredmény után, már az Együtt elnökeként búcsúzott pártpolitikai pályafutásától); valamint Istvánffy András a 4K! (Negyedik Köztársaságot!) párt vezetőjeként fejtette ki a civil összefogást sürgető elképzeléseit.

Bár már hónapokkal korábban meghívtuk, szerencsénkre épp 2012 januárjának közepére egyeztettünk időpontot Bajnai Gordonnal, aki történetesen egy héttel előtte hirdette meg „politikai coming out”-ját, hogy a Haza és Haladás vezetőjeként a politika színpadára lép. A nagy öröm mellett persze pánikba is estünk, hiszen várható volt, hogy ha szélesebb körben is elterjed a hír, akkor a körülbelül 200 fős terembe többször annyian akarnak majd eljönni, így először és utoljára előzetes regisztrációt hirdettünk. S valóban, két nap alatt 250-en jelentkeztek, így részben megnyugodhattunk, hogy most már csak a terem székekkel való megtöltése lesz a feladat. S a volt miniszterelnök kitűnő előadásában olyan átfogó európai képbe helyezte hazánkat, viszonyainkat, hogy a tucatnyi újságíró is elismerően tudósított a POLVAX estről.

A szervezők körében már korábban is folytak viták a POLVAX előkészítéséről, a koncepcióról, a meghívandó személyekről, de legfőképpen a szervező munka, a honlap, valamint a lebonyolítás, a vitavezetés kérdéseiről, az előzetesekről és a tudósításokról, míg végül is az a megállapodás született, hogy a baráti társaság többi tagja nélkül az „ókori” beszélgetéseket is megkülönböztető POLTÁR néven folytatom. (Ahogy tudósítók, Szilvi nem kis iróniával fogalmazott: „*Lehet, hogy jobb is a POLTÁR, hisz a POLVAX ama márciusi ifjakra hajaz, akik az idők során talán bölcsőbbek lettek, de hogy idősebbek, az egészen biztos...*”) A rövid időre a fészbukra is kikerülő vita szerencsére gyorsan elhalt, de a túske sajnos sokakban bennmaradt. Ezzel kapcsolatban hadd idézzem (némi önkritikával is) ugyancsak Szilvi okos gondolatait: „*Bő egy éve az egyik szervező úgy konferálta fel az újrainduló társadalmi, társasági klubot, hogy nem ülhetünk mi sem tétlenül, kinek létező, kinek még megszerzésre váró babérjainkon, hanem beszélünk, cselekednünk kell saját eszközeinkkel. Ezért ébredt fel újra a hetvenes-nyolcvanas évek remek kezdeményezése. Amikor baj van, az egyfűsűak összevadásznak, mert attól lesznek erősek, miközben képesek félretenni vélt és valós sérelmeiket egy közeledő, sokkal nagyobb vesz árnyékában. Hiszen egyszer élünk, ez a mi életünk itt és most, és nagy kár értelmetlen vitákkal mérgeznünk magunkat, hisz annyian teszik úgyis ezt. Csak remélni tudom, de azt nagyon, hogy ez az állapot előbb utóbb be is következik... Halljátok!!!?*” ...Sajnos nem halottuk...

A következő hónapban egy igencsak sikeres klubesttel folytatódott a „polvaxok” (pardon: „poltárok”) sorozata. Rögtön a többiek által (számomra nem igazán érthetően) kifogásolt Sárközy Tamást hívtam meg, aki több „ókori” esten is brillírozott nemcsak hatalmas jogi, közigazgatási tudásával, hanem zseniális humorérzékével is. S épp a beszélgetés napján jelent meg Magyarország kormányzása 1978-2012 című könyve, amelyből egyébként 50 példányt vettek meg a helyszínen, s dedikáltattak a professzor úrral. Előtte pedig St. Martin hol lírai, hol pedig tüzes szaxofon és pánsíp játékát élvezhettük. A következő beszélgetés előtt nem zenei hangulatkeltés történt, hanem három fantasztikus kabaréjelenetnek (köztük a Ványadt bácsinak a) lejátásával emlékeztünk meg születésének centenáriumán Alfonzóról, majd beszélgettünk róla hasonlóképp tehetséges fia, Markos György közreműködésével. Az igencsak szórakoztató első óra után jött a „fekete leves”, mint a neves közgazdász vendég, Békesi László rögtön az elején leszögezte: a továbbiakban, az ország gazdasági és politikai helyzetével kapcsolatban sajnos már nem sok vidámságra számíthatunk...

A további sikeres „polvaxok” történetében már csak egy „apró” törésre került sor, amikor is a jezsuiták – érthetetlen módon – kiebrudaltak minket egykori közgázós helyszínünkről... Soha nem kértünk engedélyt a meghívott

személyével kapcsolatban, de udvariasságból előtte egy héttel mindig bejelentettük az aktuális témát és vendéget. S ekkor váratlanul közölték, hogy a meghívott, nemzetközileg is elismert Paul Lendvai bécsi újságíró nem láthatjuk vendégül – úgymond – „*megosztó, sokakat sértő személyisége*” miatt... Hiába próbáltuk meggyőzni őket, hogy ha ez igaz lenne, akkor nem lehetne Ausztria és a nyugati világ egyik legelismertebb Kelet-Európa szakértője.

Ismét elindulhatott a helyszín szinte reménytelen keresése. Bár nem sok illúzióval, de természetesen azonnal megpróbálkoztam a Közgázzal is, de barátom, Rostoványi Zsolt rektor legalább minden teketória nélkül azonnal megmondta, hogy – bármennyire is jó volna a mai diákokat is bevonni ebbe, – sajnos olyan a helyzet, hogy nem vállalhatnak egy újabb támadási felületet, hiszen a Corvinus léte a tét... Rögtön mondtam is neki, hogy teljesen igaza van, s a helyében én is biztos így döntenék.

A több tucat telefon után eszembe jutott, hogy megkérdezem az egyik tervezett vendéget, Iványi Gábort, hogy Wesley János Főiskoláján volna-e lehetőség a további polvaxok megtartására? Az engedélyt azonnal megkaptam, és a továbbiakban soha nem kellett még csak bejelentenem sem, hogy milyen téma és ki lesz terítéken. Sokan persze megjedtek, hogy a „nyócker” sűrűjében, milyen környéken lesznek ezentúl a klubestek, s bizony ki is mondták, hogy az elején még félve hagyták az utcán kocsijukat. Hiába bizonygattuk, hogy a szomszédos hajléktalanszálló lakói biztos nem akarják ellopni vagy kirabolni autójukat.

Valóban, a további négy évben egyetlen ilyen incidens sem történt. A jezsuiták döntése miatt Lendvai úr egyébként sajnos megsértődött, s közölte, hogy a jövőben semmiféle nyilvános szereplést nem vállal Magyarországon. Eljött viszont már az új helyre Szőnyi Tamás a Magyar Narancs egykori kitűnő újságírója, aki meglepő foglalkozásra váltott, amikor az Állambiztonsági Történeti Levéltár kutató-előkészítő munkatársa lett. Kétkötetes, monumentális (2.200 oldalas) könyvében pontos dokumentumokkal alátámasztva mutatta be irodalmi életünk besúgóit („Titkos írás – Állambiztonsági szolgálat és az irodalmi élet 1956 – 1990”). Előtte volt közgázós társunk fia, a tehetséges jazz zenész, Kinczel Dániel triója játszott.

Ne feledkezzünk meg az esteket moderáló kitűnő újságírókról, akik a legtöbbször nemcsak keményen kérdeztek, hanem sokszor komoly vitába is szálltak a meghívottakkal. Elsősorban említeném Farkas Zoltán barátomat, aki a HVG vezető újságírójaként nemcsak a gazdasági, hanem széles körű irodalmi tudásával az írói esteket is vezette, és sokszor adott hasznos tanácsot a tervezett témákkal és vendégekkel kapcsolatban. De ugyanígy soroljuk fel kiemelés nélkül névsorban a többieket is: Bolgár György, Czene Gábor, Dési János, Domány András, Kocsi Ilona, Krug

Emília, Pikó András, Pócs Balázs, Rab László, Stumpf András, Szelestey Lajos, Szénási Sándor és Zentai Péter. Vagyis főleg egykori rádiós kollégáimat, illetve a mai Klubrádió és az azóta megszüntetett Népszabadság újságíróit kértem meg erre. (Természetesen mindenki ingyen vállalta, bár volt, aki először hatszámjegyű összeget említett, hogy ő ennyit szokott ilyesmiért kapni, de végül mégis elvállalta, s kapott az est után a vendéghez hasonlóan két üveg finom bort.) Sőt, Heller Ágnes moderálását az egyik legelső vendég, Kéri Laci barátom vállalta.

2012 őszétől egyébként már helyszíngondok nélkül folytatódott s tartott 2016 elejéig a polvaxok havi sorozata. Petchnig Zita, majd további kitűnő közgazdászok, üzletemberek jöttek: Simor András, Lengyel László, Király Júlia, Bauer Tamás, Bodnár Zoltán, Bojár Gábor; írók, filozófusok: Heller Ágnes, Konrád György, Spiró György, Parti Nagy Lajos, (Esterházy Péter sajnos váratlan, súlyos betegsége miatt végül mégsem tudott eljönni); egyházi személyiségek: Várszegi Asztrik, a házigazda Iványi Gábor; aktív és egykori politikusok: Bokros Lajos, Kuncze Gábor, Magyar Bálint, Demszky Gábor, Atkári János, Balázs Péter, Gyurcsány Ferenc, Vadai Ágnes, Karácsony Gergely, Pusztai Erzsébet, Herényi Károly, Mesterházy Attila. A kormányzati oldalról (kitartó, de szinte végig elutasított próbálkozásaim ellenére) végül mindössze Pokorni Zoltán (még

Fidesz alelnök) és Kovács Zoltán (kormánybiztos) fogadta el a meghívást. S ne feledkezzünk meg az országra hangulatkeltő, hazug módon ráerőszakolt migráns-kérdéssel kapcsolatban a profi Tarjányi Péterrel és Hajdu Nóráról az Együtt szakpolitikusáról, illetve különösen ne a nagy tudású, jó humorú Majtényi László jogtudósról. S talán nem véletlenül hagytuk a legvégére az André Goodfriend amerikai ügyvivővel folytatott legemlékezetesebb beszélgetést még 2014 karácsonyáról, amelyen olyan telt ház volt, hogy ha nem is a csillárról, de Kline terem karzatáról is csüngtek az érdeklődők, s több mint százhatvanan hallgatták a profi és igen szellemes diplomata beszédét és válaszait, aki a végén hatalmas vastapsot kapott, továbbá – itteni tevékenysége elismeréseként – a házigazdától egy „Kiváló Dolgozó” kitüntetést is, amelyet jót nevetve büszkén elfogadott...

Igen tanulságos végigolvasni a továbbiakban az összes „újkori” beszélgetés előzetesét, meghívottjaink életrajzával, és persze a tudósításokat, amelyek öt éven át rögtön fölkerültek a polvax.hu honlapra. Azonban ezeket együtt olvasva talán még pontosabban összeálló képet mutatnak mai viszonyainkról – nem kis mértékben hajazva az „ókori” polvaxokra. Ezzel sajnos igazolják „Tini” váteszi sorait: „Ezek ugyanazok” – tegyük hozzá: ha nem rosszabbak, mert akkor nem volt más lehetőségünk, ma viszont elvileg lehetne...

Újra itt van!

Kedves egykori és leendő polvaxosok!

2011. április 29-én az A38 hajón újraindítjuk a Polvax közéleti klubot, amely a hetvenes-nyolcvanas években a Közgázon működött Polvax Klub reinkarnációja kíván lenni.

A Polvax egykor, az egypárti diktatúra idején, a szabad véleménynyilvánításnak igyekezett fórumot adni. Az elmúlt hónapok történéseit figyelembe véve úgy véljük, hogy az egypártrendszer irányába haladunk, és szükség van egy ilyen közéleti fórumra, amely a szó valódi értelmében vett polgári és demokratikus értékrendet képvisel. A Polvax nem kötődik egyetlen párthoz vagy más szervezethez.

A programokért a Neoprimitív együttes felel, mi döntjük el a továbbiakat is, de szívesen vesszük javaslataitokat.

A Neoprimitív 8 órakor kezdődő félórás műsora után mindig vendégünkkel, egy-egy ismert közéleti személyiséggel beszélgetünk.

Örömmel töltött el bennünket, hogy meghívásunkat azonnal elfogadta Bokros Lajos, Kéri László és Oszkó Péter, a tavaszi programok három vendége.

A terembérletre és egyéb költségeke a belépőjegy 1500 forint, de érdemes az A38 hajó (minden nap 11 és 19 óra között nyitva tartó) jegypénztárában 1000 forintért elővételben megvenni, mert a hajó alig öt hónapja felavatott Művészdereglyéjén csak korlátozott számú hely van.

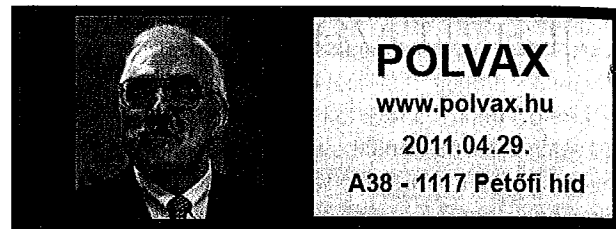
Véleményeket, javaslatokat – és a Bokros Lajoshoz intézendő kérdéseiteket – várva,

üdv:

a Neoprimitív

Földes Péter (FSP), Jobbágy Gyula, Nagy Gyula (Szípi),
Pleschinger Sándor (Plüss), Szántó Péter (Jeti) és
Szentirmay László (Irma)

Bokros Lajos

Polvaxoltunk az A38-on a Neoprimitívvel és Bokrossal Fehérek közt egy európai parlamenti képviselő

Jól emlékszem, mikor láttam először a Neoprimitívet. Elsőéves egyetemista voltam, és még a múlt században, pont ilyen tájt, április-május fordulóján a Közgáz Napok keretében rongyosbál volt a koleszben. Azóta harcias beszéléséről is elhíresült képviselő úrral, akkori csoporttársammal és jó barátommal mentünk életünk első rongyos rendezvényére. Félig nyűtt ruhában érkeztünk, mert fogalmunk sem volt róla, hogy milyen rongyos is a rongyos. Láttuk, hogy rongyos, így megtéptük egymás ruháját, hogy igazodjunk a hely szelleméhez. Vegyültünk, majd

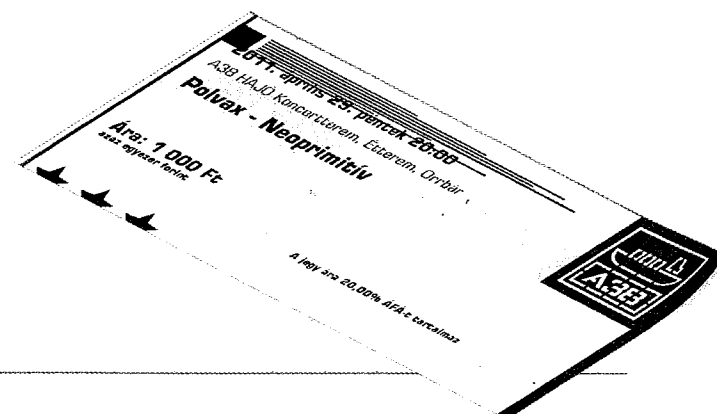
az est fénypontjaként mindenki tele várakozással leste az ajtót, ahol hamarosan megérkezett hat szörögnyába öltözött srác, és fergeteges bulival szórakoztattak minket, a nagyérdeműt. Attól kezdve sosem hiányoztunk a gólyabálokról, rongyosbálokról, és azokról a bulikról sem, ahol a Neoprimitív fellépett. Igen, ők voltak az a hat srác, akik hamarosan kiegészültek Föld S. Péterrel, és művelték ezt később az egyetem kereteiből is kilépve addig, míg nekik is örömet szerzett a közös együttlét. 1982 után évente, vagy kétfévente, vagy ahogy sikerült, újabb és újabb búcsúkoncertet adtak, amit hűséges rajongótáboruk mindig nagy örömmel fogadott.

Igy volt ez most is, és a zene mellé desszertként az ó-idők izgalmas Polvaxait felidézendő Bokros Lajos társaságában töltöttünk néhány órát. Így fülünk mellett a szellem pal-

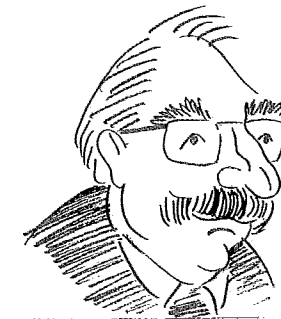
lérozása is megtörtént. Jó egy ilyen találkozás, hisz nem a múltat keressük vagy siratjuk, hanem olyan embereket láthatunk viszont, kik kedvesek a szívünknek, csak az élet elsodort egymástól minket. Na és persze azért, hogy egy pár órára jól érezzük magunkat együtt. Ezt hívják közösségi élménynek.

A péntek este koncerttel kezdődött, a szép számban összegyűlt közönséget az öt főre csökkentett Neoprimitív szórakoztatta. A fiúk kicsit polvaxosra vették a zenei részt, így a műsor első fele erősen a polbeatre hajazott, de a végén azért felcsendültek az ős-neoprimitíves toplágerek, amit a közönség szolid dúdolással és lábdobogással kísért, hisz korunknak megfelelően ülőkoncerten vettünk részt. Már-

mint mi – a közönség – ültünk, míg az öt „fiatal fickó” természetesen állva idézte a múlt dalait. A végén taps és egy ráadás, majd kicsiny szünet, amikor is a társaság üdítővel frissítette magát, és megbeszéltük, hogy kivel mi is történt az elmúlt szűk két évben.

És kezdődött a Polvax, az Európai Parlament egy magyar képviselőjével, Bokros Lajossal, egykori diáktársunkkal. A résztvevők kérdeztek, Bokros meg válaszolt, amolyan „bokrososan”, őszintén, logikus gazdasági és politikai érvek mentén, de talán sokkal diplomatikusabban, mint anno, pénzügyminisztersége idején. Kérdeztünk; kérdeztük félelmeinket, kétségeinket, és bár a válaszok többnyire optimista kicsengésűek voltak, úgy érzem, hogy nagy öröme továbbra sincs okunk. Arra gondoltam: na, itt ülünk mi, hogy is mondjam, a jelenlegi nyugdíjkorhatár szempontjából még MHK-s (munkára, harcra kész) fiatalok, de talán forradalmárnak kicsit élemedettek. Igaz, hogy nálunk még a fiúk többsége eltöltött a seregben hosszabb-rövidebb időt, így ha nem is harc-

edzetek, de a Kalocsán töltött katonaidőt sosem felejtik. Ahelyett, hogy azon gondolkoznánk, hogy egyszeri nyugdíjas éveinkben – ha lesznek ilyenek – Malibun vagy Krétán, esetleg a Kanárin vegyünk-e bungalót, azon törjük közösen a fejünket, hogyan is tehetnénk jobbá a világot, a mi itthoni világunkat. Olyanok voltunk, mint Dumas testőrei a *Húsz év múlva* című bestsellerben. Rájöttem arra is, hogy egy valami biztosan közös bennünk: szeretnénk, ha itthon jobb lenne, jó lenne. Mindegy kire szavaztunk, hiszen itthon akarjuk jól érezni magunkat. Ha a hétköznapi nem is mindig biztosítja jó közérzetünket, egy-egy ilyen este biztosan feltölti kedvvel és energiával. Azt hiszem, az újabb együttlétre nem kell éveket várnunk.

Szolcsánszky Szilvia

Kéri László

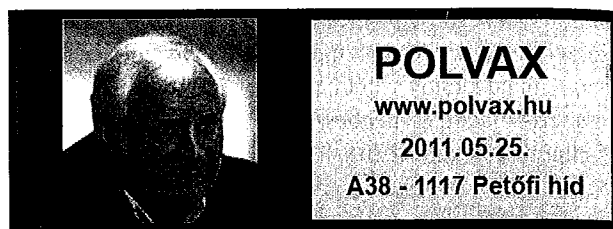
Kéri Laci nem a tutit mondta...

Szórakoztatva gondolkoztatott

A reinkarnálódott Polvax első programja április 29-én nagyon jól sikerült – biztos láttátok Szolcsánszky Szilvi beszámolóját (illetve fotóit), no és Balogh Laci fotóit. A résztvevők több mint kétharmada jelezte, hogy volt a negyedszázaddal ezelőtti Polvaxokon, de szép számmal akadtak a fiatalabb generációból is, persze főleg lányaink-fiaink és barátaik. Reméljük, nekik is ugyanolyan élményt jelentett, mint szüleiknek...

Május 25-én ismét az A38 hajón folytatjuk: a Neoprimitív koncertje után beszélgetünk Kéri Lászlóval. Most valóban csak Neo örököseket játszunk – nem kis áthallásokkal... :-)), vagy inkább :-((((?

A zene és a társaság mellett most Kéri Lászlóval múltattuk az időt. Már-már törzsvendégként járunk az A38-as hajóra, ahol csekélyke nosztalgizás után átadjuk magunkat a Neoprimitív örökzöldjeinek, majd kis kereskedelmi szünet és társadalmi élet után jön a beszélgetős rész. Most is így történt ezen a nyárba hajló estén. Mellékesen gyönyörű ilyenkor a Duna, nyugodt és végteleen, és meglepően élénk forgalom bonyolódik rajta...

Megint szép számmal gyűltünk össze, többen jöttek egyenest a munkahelyükről az öltözetükből ítélve. A korosztály? Vegyes, de inkább nem olyan fiatal, ám talán szellemileg még egy ideig harcra fogható. Ahogy a nagyokhoz illik, kis csúszással indult a program, de itt nem a muzsikások sztáralullrjei miatt volt a későbbi kezdés, hanem a nézőket vártuk. Össze is jöttünk, volt fiúk és lányok.

A Neandervölgyi Neo-indulóval kezdett az ismét csak öt-fősre csökkent zenei formáció vagy mi.

„Itt van a Neoprimitív, / hat mélyen érző szív, / s mert kokaint sose szív, / jelleme nagyon pozitív...”

Amúgy nálam a jókedv és szomorúság váltogatta egymást, jókedv a hangulattól, a daloktól, a társaságtól, rosszke-

a mai helyzetre is hajazó vesszoroktól: attól, hogy milyen fájdalmasan aktuálisak. Álljon itt néhány, éppen csak kóstolóként:

*„Ha kimossák kéthetente az agyamat
És elmúlik a lábszagom
Ha véletlenül támadna egy gondolatom
Nyomban agyonhallgatom
De éjjel makka álmodom*

*Hiába tudom, hogy tiszta vagyok
Ha mások bepiszkítanak
Mint értéktelen, újrafestett pénzdarabot
A markukban tartanak
Olcsón adtad el magad...” (Agymosolyda)*

Vagy a másik:

*„Elszállt sok év, de semmi se nem változott
Nyomtalanul múltak el a századok
Gyorsak vagyunk, de mozgásunk korlátozott
Oly korban szeretnék élni, hol én is élhetek...”
(Újra tiszta)*

Hiába, az ember oly keveset tanul a múltból, hogy az már szinte semmi, és mire megérti, addigra már nincs döntési helyzetben. Volt tehát a koncert, taps is, és elismerő fütyty is, és az előre megbeszélrt ráadás is.

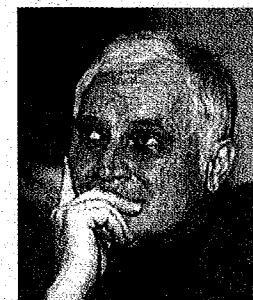
Kis lábrázogatás, büfé után következett Kéri, aki profi előadóhoz méltóan igen szórakoztató órákat szerzett nekünk akkor, ott. Szórakoztató? Talán nem a legjobb szó, inkább üdítő, jóleső percek voltak; együtt lenni egy okos emberrel, és meghallgatni gondolatait, kétségeit, el-

ismert tévedéseit és a közeli jövőről szóló vízióit. Jó volt, hogy nem ígét hirdetett, nem mondta meg a tutit, hanem hagyott minket továbbgondolni, gondolkozni, hogy éreztettük együtt a gondolat szabadságát, amely mostanában erős hiánycikk.

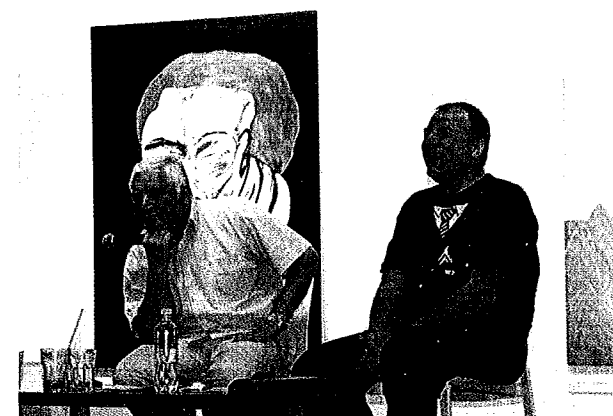
Nekem talán túlon túl is optimista volt, de a mi érdekünkben: legyen neki igaza! Valószínűleg Kéri a közönség korösszetétele is inspirálta, amikor a jövő egyik lehetséges kitörési pontjaként a nyugdíjasoknak szóló gyógyturizmust jelölte meg...

Egy biztos, elrepült 11-ig az idő, és elkerültek éjjel a rémálmok is, pedig egy volt évfolyamtársnőm mesélte, hogy régi-új, de most erős kollégája már beígérte neki a börtönt...

KÉRI LÁSZLÓ
politológus

Rószkén született 1951-ben. Tanulmányait az ELTE-n végezte, a jogi karon (1970–1975), ez után a bölcsészkaron filozófiát (1976–1979), majd szociológiát tanult (1979–1981). 1975 és 1984 között az ELTE JTK-án állam- és jogelméletet, politikai szociológiát, általános szociológiát tanít, 1984-től a Társadalomtudományi Intézet Ifjúságkutató Csoportjában dolgozik, tudományos főmunkatárs; 1990-től a MTA Politikatudományi Intézetének kutatója, de 2010 őszén „eltanácsolták”. 1996-ban a Nottinghami Egyetem vendégtanára. 1998-tól a Színház- és Filmművészeti Főiskola docense. 1997 és 2000 között Széchenyi-professzori ösztöndíjas. 1989-től 1990-ig a Minisztertanács Tájékoztatáspolitikai Kollégiumának tagja. 1991 és 1996 között az MTA Politikatudományi Bizottságának tagja. 1991-től az „Európai diákok történelmi tudata” nemzetközi kutatás regionális felelőse. 1991-től 1993-ig a Magyar Mozgóképi Alapítvány dokumentumfilm-szakkuratóriumának elnöke. Kutatási területe: az ifjúság politikai részvétele, szocializációja, politikai reformlehetőségek, a Kádár-korszak felbomlása, a többpártrendszer kialakulása Magyarországon. A politikatudományok kandidátusa (1988), habilitált (2007). KISZ-díjas (1986). 1985 és 2010 között 18 országban mintegy száz előadást tartott különböző konferenciákon és egyéb szakmai rendezvényeken.

Nem baj, lesz még Polvax júniusban is... Remélem, addigra már Dr.Máriás szörnyű kedvencei helyett más kortárs művész kiállításában gyönyörködhetünk a program előtt, után és közben!

Szolcsánszky Szilvia

Oszkó Péter

Virtuóz herfli és nem túl rózsás gazdasági jövőkép

Reméljük, a 3. Polvax-program ugyanilyen sikeres lesz, amikor is június 14-én, este 8-kor először a ki-tűnő Blue sPot zenekar koncertjét élvezhetjük, majd Oszkó Péter lesz beszélgetőpartnerünk.

A kísérleti jelleggel elindított kombinált szórakozás harmadik állomásán nemcsak előadót, de zenekart is cserélt a Polvax. Pünkösdi utáni kedden a Blue sPot formáció húzta az üdögéléshez való, majd Oszkó Péter osztotta meg gondolatait népes hallgatóságával.

Igen, újra kifejezetten népes közönség jött össze, és a későn jövőknak már csak állóhely jutott az A38 hajóhoz ragadt kiállítóterben, ahol már egy fotókiállítás szolgált az est háttéréül.

Elsőként a Blue sPot zenekar lépett a színpadra, amely formáció 2005 szeptemberében alakult. Oszkó Péter kicsit később csatlakozott a csapathoz, hogy virtuóz szájharmonika-tudásával hozzájáruljon annak sikereihez. Aki nem tudta volna, Oszkó Péter, egy évig volt pénzügyminiszterünk zenével pihenni ki a napi stressz okozta fáradalmakat.

Blue sPot

A Blue sPot 2005 őszén alakult, amikor Bárh János (gitár és ének) és Kendik Gergely (zongora, orgona és gitár) az Eötvös Kollégium pincéjében akusztikus felállásban a blues klasszikusait kezdte játszani, zenei aláfestést adva a pörgő hangulatú egyetemi buliknak. Hamarosan Öry Tamással (dob), Kelemen Lászlóval (basszusgitár) és valamivel később Oszkó Péterrel (szájharmonika) Blues Project néven alakítottak zenekart, és több órás repertoárt állítottak össze – elsősorban ismert blues-rock dalokból, ideértve olyan klasszikusokat, mint Eric Clapton, Jimi Hendrix, a Doors, a Deep Purple vagy John Mayall. Kedvenc helyeik közé tartozik a Zappa Café, a Könyvtár Pince, de előfordultak már a Show-Room egyes rendezvényein vagy a Tandem Café színpadán, valamint Kapolcson, a Művészetek Völgyében, és tavaly a Sziget Fesztiválon is. Műsorukban egyre nagyobb számban jelennek meg saját dalok (Bárh és Kendik zenéjére, János szövegével), amelyekben mind gyakrabban magyar népzenei hatás is tapasztalható. 2011-ben az új dobos a magyar bluesélet ismert alakja, Mezőfi István „Fifi” lett. Dalaikat egyelőre az interneten publikálták, Stílusgyakorlatok címmel.

Ezen az estén a blues-rock nagy klasszikusai mellett saját dalok is megszólaltak. Ahogy magukról írják: „Ezen dalok némileg már eltávolodtak a klasszikus blues hangzásvilágától, és egyfajta megszelídített rhythm & blues stílust képviselnek, formálódó zenei világuk ezzel együtt meglehetősen sokszínű, arra a legkülönbözőbb hatást gyakorol az egyes tagok zenei háttére, egymástól különböző életvitelükből is fakadó egyéni stílusvilága.”

Szünet után a szokásos Neo felszólításra – „ettünk, ittunk, csajoztunk, pasiztunk” – ismét helyet foglalt a pódiumon Oszkó Péter, ekkor már a kérdézők karéjában. Rövid, de igen tartalmas évtértékelővel indított, hasonló gondolatok hangzottak el, mint amelyeket a blogján is olvashattunk (<http://oszkopeter.blog.vg.hu/>). Álljon itt onnan egy röpké idézet:

„Mindezek ellenére kétségtelen tény, hogy a tavasz folyamán irányában véglegesen, még a válságkezelés időszakához képest is fokozottan neoliberális jelleget öltő gazdaságpolitika számos pozitív piaci és elemzői visszajelzést váltott ki, még ha részletei meglehetősen kidolgozatlanok... A gyorsértékelések hangvétele vitathatatlanul annak is köszönhető, hogy az irányváltással a kabinet végre visszatért egy relatíve kiszámítható és elvileg megvalósítható konvergenciapályára...”

Ezután részletesen kifejtette véleményét a nem túl rózsás gazdasági helyzetről, majd sok mindenről szó esett még. Kérdezték a Haza és Haladás Alapítványról, a Molról és a Malévról, meg az orosz-magyar és a magyar-kínai kapcsolatokról, kötvényekről, nyugdíjakról – öröm nem sok akadt a kapott válaszokban.

Végül egy fiatalember azt kérte, hogy győzze meg a jelenlevő ifjúságot az otthonmaradásról. Oszkó egy nézői beszélés után („Hát a Túró Rudi miatt”) azt mondta: „Azért kell, érdemes itthon maradni, mert sok máshol sem jobb, elég ha Írországra vagy a mediterrán régióra gondolunk.” Hát, mindenki gazdálkodjon ebből a legjobb belátása szerint....

Ez volt a Polvax harmadik kísérleti adása, és mivel a próbaüzem láthatólag működött, ősszel folytatódik. Addig mindenki pihenjen sokat, gyorsan!

Szolcsánszky Szilvia

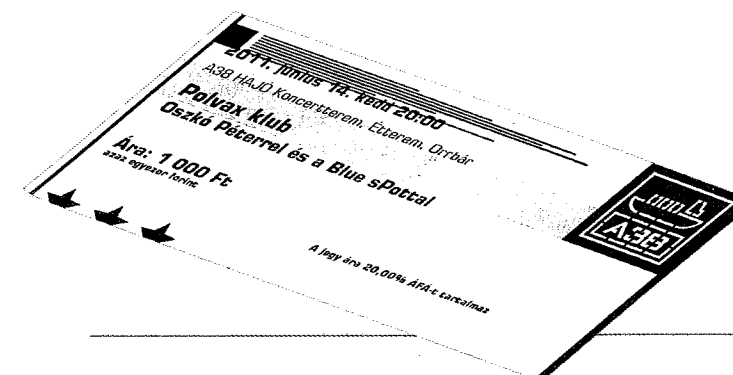
OSZKÓ PÉTER
jogász, üzletember,
a Bajnai-kormány
pénzügyminisztere,
a PortfoLion Kockázati
Tőkealap-kezelő Zrt.
vezérigazgatója

Budapesten született 1973-ban. 1997-ben végzett az

ELTE Jogi Karán, ahol a HÖK elnöke is volt. Első munkahelye (negyedéves egyetemista korától) a KPMG könyvvizsgáló és tanácsadó világ cég volt, amelynek londoni tagvállalatánál is dolgozott. 2001-ben a Freshfields Bruckhaus Deringer ügyvédi irodahálózat magyarországi csapatához, majd 2004-től a Deloitte-hoz csatlakozott (egyből partnerként). Alig két év alatt az adótanácsadás-üzletág vezetőjévé lépett elő, majd miután Simor András elnök-vezérigazgató 2007 tavaszán az MNB elnöke lett, Oszkó vette át a helyét a cégnél – meglepően fiatalon. Az adó- és járulérendszer reformjával kapcsolatos javaslatokkal foglalkozó munkacsoport vezetőjeként részt vett a 2008 végén alakult, majd 2009 tavaszán megszűnt civil Reformszövetség alternatív gazdaságpolitikai programjának kidolgozásában. A válságmentő Bajnai-kormány pénzügyminisztere volt (2009. IV. 14. – 2010. V. 29.), s a tandem igen komoly hazai és nemzetközi elismerést vívott ki a korábbi évek és a súlyos világ-válság okozta nehéz helyzetből történő kilábalásért. 2007-ben az év fiatal menedzserének választották. Nős, egy lánya és egy fia van. Hobbija a fallabdázás, a sziklamászás, a sakkozás, a fotózás és a szájharmonikázás.

2018

Pénzügyministerségét követően megtartotta közéleti gazdasági elemzői szerepét, ettől kezdve azonban a magyarországi és régiós induló innovatív, jellemzően technológiai vállalkozások felfuttatásán dolgozik szakmai mentorként, stratégiai tanácsadóként és befektetőként. 2010-től az OTP csoport kockázati tőkebefektetési üzletágát vezette, majd 2014-től az önálló működés mellett döntött, OXO cégnél alatt alakította ki saját cégcsoportját, melynek keretében saját forrásai és befektetői kapcsolatai segítségével vitte tovább a korai fázisú, induló vállalkozásokat célzó befektetési és tanácsadói tevékenységét. 2014-ben OXO Labs néven indította el startup akceleratorát, 2015-ben hazai üzletemberek csoportjával Power Angels néven befektető társaságot alapított szintén feltörekvő innovatív vállalkozások tőkéhez juttatása céljából, 2017-ben pedig OXO Ventures néven megalapította kockázati tőkealap-kezelő társaságát, amely nagyobb méretű új tőkealapok indításával már régiós piaci szerepet is betölt.

TAVASZI ÖSSZEFOGLALÓ

Magunk sem gondoltuk, hogy ilyen jól sikerül az újraindított Polvax Klub három tavaszi estje. Április 29-én Bokros Lajossal, május 25-én Kéri Lászlóval és június 14-én Oszkó Péterrel beszélgettünk az A38 Hajó művészdereglyén, mindhárom esetben telt ház (kb. 130 érdeklődő) előtt, és mindegyik után megállapíthattuk, hogy mekkora igény van a nyílt, egyenes beszédre. Mindhárom vendégünk a maga aspektusából elemezte az aktuális helyzetet, az új kormány elmúlt évét, és azt, hogy mi (nem sok jó...) várható a következő időszakban.

Aki valamelyik Polvaxra nem tudott eljönni, az is ízelítőt kaphat az estek hangulatából – itt a polvax.blog.hu-n elsősorban Szolcsánszky Szilvi alapos beszámolóit és fotóit, továbbá mások, így Halász Géza, Kincses Gyula fotói alapján.

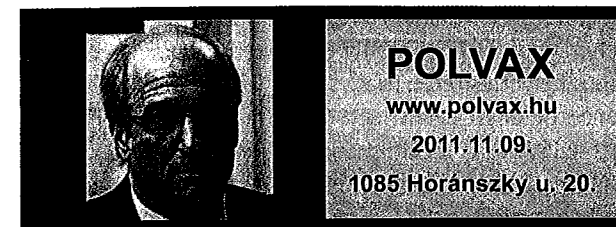
Igyekeztünk előműsorral „bemelegíteni” a hangulatot (mint az ős-Polvax 1976-os indulásakor) – az első kettőn a Neoprimitív a műsorával, legutóbb pedig a Blue sPot ismert zenészeket megszegyenítő rhythm & blues produkciójával érdemelte ki a vastapsot.

Most jön a nyár, és közben szeretnénk megszervezni az őszi-téli programot. Egyelőre továbbra is havi egy Polvaxot tervezünk előműsorral. Ehhez persze szívesen fogadjuk véleményeket, javaslatokat, hogy milyen témákról legyen szó, és kit is hívunk meg a beszélgetésekre. És arról is, hogy ki szerepeljen a vendég az előműsorban.

Továbbra is áll másik kérésünk, hogy akinek akad egy kis szabad ideje, írja le emlékeit az 1976–1981 közötti POLVAX-okról, illetve az 1983–1984-es Poltárokról. Hogy látta akkor, és hogyan látja most a politikai klubestek (akkori) szerepét, jelentőségét. Szeretnénk összegyűjteni véleményeket – egyelőre itt, a polvax.blog.hu Anno-szekciójában. Az pedig különösen nagy elismerést válthat ki, ha valakinek véletlenül van akkori fotója a Polvaxokról. Szóval jó nyarat, kellemes nyaralást, és egy kis szorgalmi-ként várjuk véleményeket, javaslatokat!

Üdv:
Irma & a Neoprimitív

Surányi György

Éllovasból sereghajtó

Vastaps Tininek és a jegybank volt elnökének

„Kicsit” hosszúra nyúlt nyári szünet után, november 9-én tartjuk az új Polvax negyedik (első őszi) estjét: egy meglepetés előműsor után Surányi György volt jegybankelnök, a CIB elnöke lesz a vendégünk – meghozza új helyszínén: az egykori Makarenko-kolesz nagytermében. (1085 Horánszky u. 20.)

Elnézést a hosszú hallgatásért, de először lelkes támogatás, majd több havi hezitálás és sumákolás után a Corvinus vezetése (a kormányzati retorziótól tartva) végül mégsem engedélyezte, hogy az alma mater helyszínén tartsuk az őszi Polvax-esteket. Pedig mi azt szerettük volna, ha a mai közgazdások is eljönnek, de a „felügyelőnek” kiszemelt Alumni elnöksége megállapította, hogy „erre nincs igény”. A végén már önköltségi áron sem voltak hajlandók kiadni a termet. Végül a rajkosok mai nagyobb rendezvényeinek a helyszínét, az egykori Makarenko-kolesz nagytermét adja ki bérbe az épületet korábban visszakapó jezsuita rend. (Azoknak, akik nem jártak a Közgázra „a Makarenkó”: a Horánszky utca, leánykori nevén Makarenkó utca a Nemzeti Múzeum és a Körút, illetve a Bródy Sándor utca és a Krúdy Gyula utca között található.)

Így végül is félig-meddig „hazatér” a Polvax, de mégsem irritálhatja az egyetem és az Alumni mai vezetését – illetve főleg az egyetem önállóságát támadó kormányzatot. Reméljük, hogy a mai rajkosok és más közgazdások is nagy számban jönnek majd el a Polvax programjaira. Igyekszünk kellemes meglepetés előműsorral is szolgálni, ami után Surányi Györggyel beszélgetünk. A moderátor Farkas Zoltán.

Előzetes kérdéseink:

- Milyen kilátásokra számít a világgazdaságban, az Egyesült Államokban, Európában?
- Milyen esélyei vannak a régióknak – különösen Magyarországnak – a kilábalásra?
- A visegrádi országokat tekintve hogyan válhatott a rendszerváltás előtt és után is éllovas Magyarország sereghajtóvá – bár a Bajnai-kormány válságkezelése a legjobbak között volt?
- Mennyire reális veszély az újabb leminősítés, és milyen súlyos következményei lehetnek?

- Mennyiben látszatintézkedés a devizaadósok kormányzati kezelése, és miért nem fogadták el nagyszabású rationális javaslatát?
- Lát-e esélyt a FIDESZ közeli közgazdászok (Járai, Varga stb.) vezetésével a helyzet javulására?

Nagyon jól sikerült a kissé megkésett első őszi Polvax-klubest az új helyszínén, a Horánszky utcában, az egykori Makarenko-koleszban. Gondolom, senki sem sértődött

SURÁNYI GYÖRGY
közgazdász, az olasz
Intesa Sanpaolo
bankcsoport regionális
vezetője, a CIB
Bank mellett a cég
szlovákiai, horvátországi
és szerbiai régiós
bankjának is az elnöke

1954-ben született, a Közgázon végzett 1977-ben, és sok más mai pénzügyi vezetőhöz hasonlóan karrierje a Pénzügykutató Intézetben indult, ahol 1986-ig dolgozott. Washingtonban a Világbank konzulense volt, majd a kormány gazdaságpolitikai főtanácsosa, később az Országos Tervhivatal államtitkára lett. A rendszerváltás után ő volt a független MNB első elnöke 1990 és 1991, majd 1995 és 2001 között. 1995-ban egyetemi társával, a szintén újonnan kinevezett pénzügyminiszterrel, Bokros Lajossal együtt jegybankelnökként kulcsszerepet játszott a magyar gazdaság megbomlott egyensúlyának visszaállításában, azoknak a gazdaság- és monetáris politikai intézkedéseknek a kidolgozásában és végrehajtásában, amelyek révén Magyarország elkerülte az államcsődöt, és néhány év alatt – jelentős megszorítások árán – helyreállította a gazdaság egyensúlyát, valamint gyors növekedési pályára állította azt. Hivatali ideje alatt folytatódott a magyar tőkepiacok liberalizációja, konvertibilis lett a forint. 1986 óta a közgazdaságtudományok kandidátusa, 1998 óta egyetemi tanár, a Corvinus és a CEU professzora, 1996-ban habilitált.

meg, hogy Földes Péter 2/3-os ütemű versprózája után a beharangozott Neoprimitív együtttest meglepetésre Bródy János helyettesítette. (Nagyszabású december 20-i SYMA-koncertje miatt kellett ez a kis turpisság, mert nem lehetett nyilvánosan meghirdetni...) Külön köszönet neki, hogy a Neoprimitívhez fűződő több évtizedes barátsága miatt első szóra eljött.

BRÓDY JÁNOS
zenész, szövegíró,
előadóművész

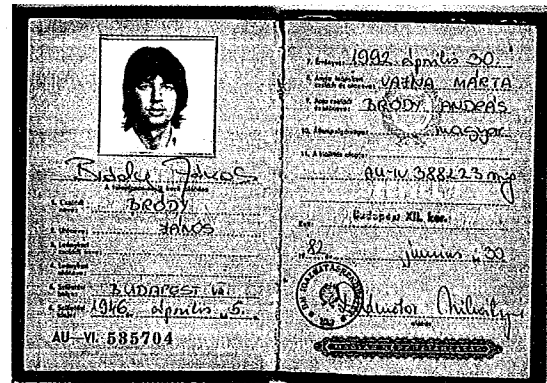
1946-ban született Budapesten, édesapja, Bródy András Széchenyi-díjas közgazdász. Érettségi után, 1964-ben került az Illés együttesbe, ahol Szörényi Leventével számos

olyan dal szerzője lett, melyek megjelenését sokan origónak tekintik a magyar rock történetében. Az Illés repertoárjának kialakításával a szövegíró és gyakran dalszerző Bródy János a magyar rockzene ikonikus alakjává vált. A dalszövegek forradalmi újítója és a mára már legendás zenekar szellemi irányítója sokak számára jelentett iránytűt az akkori társadalom útvesztőiben, és személy szerint is példát mutatott az emberi jogok szabad és bátor képviselésével. Ennek következtében komoly konfliktusai voltak a rend szigorú őreivel, és államellenes izgatás gyanújával 1973-ban vizsgálat is indult ellene. A zenekar a külső és belső feszültségek nyomását nem viselte el, és az év végén Illés Lajos feloszlatta az együttest.

1974-ben hozták létre a Fonográfot, mely már több volt, mint egy zenekar, hiszen valóságos művészeti alkotóműhelyként működött. Szövegeit ebben az időben még erősebben cenzúrázták, mint korábban, de ő mindig megtalálta a lehetőséget annak, hogy dalaiban a hivatalos szólamoktól eltérő gondolatokat és érzelmeket közvetítsen. E korszakban jöttek létre a későbbiekben olyan jelentős sikereket hozó első színpadi művek is, mint a Kőműves Kelemen és az István, a király.

Első önálló lemeze 1980-ban jelent meg Hungarian Blues címmel, a következő a Ne szólj szám volt 1984-ben, majd sorra a többi, így a 2011-ben kiadott Az Illés szekere.

Számos kitüntetést kapott, köztük 1996-ban Liszt Ferenc-díjat, 2000-ben Kossuth-díjat, (sőt 1999-ben Neoprimitív-életműdíjat is). ©

Most megjelent új CD-jének (Az Illés szekere) kitűnő számaival – köztük az *Ezek ugyanazokkal* – méltán aratott hatalmas vastapsot, és nem volt véletlen, hogy a szünetben hosszas sor kigyózott a dedikációnál.

Ezzel jól megalapozta a hangulatot az esti beszélgetéshez Surányi Györggyel. Segítő moderátorunk, Farkas Zoltán rögtön az elején felpörgette a tempót, hiszen gyors, éles kérdéseivel elkerültük, hogy hosszas szakmai bevezető előadást halljunk, s ezután a közönség részéről is záporoztak a kérdések. A CIB Bank elnöke állta a sarat, helyenként erősen szakmai válaszainál persze még egy-két exkurgáziós hallgatónak is erősen kellett koncentrálnia ... Az érdeklődés olyan nagy volt, hogy 1/2 11-kor moderátor közbelépésre kellett véget vetni a kérdések sorozatának. Surányi György is méltán kapott tehát nagy tapsot.

(Küzdöttünk, hogy összejöjjen a beharangozott beszélgetés Bajnai Gordonnal, de a kéthónapos amerikai vendégprofesszorkodás után hazatért volt miniszterelnök programja most, az év végéhez közeledve annyira zsúfolt, hogy külföldi útjai miatt egyszerűen nem fér bele az időbeosztásába. Ám ígéretet kaptunk, hogy akár már januárban eljön a Polvax Klubba.)

Szolcsánszky Szilvia

Dénes Balázs Istvánffy András Juhász Péter

Civilek a pályán

Polvax Klub a Makarekóban az egyre erősödő civil mozgalmakról – előműsor: Gerendás Péter. A pártokban csalódott civilek tevékenységéről, lehetőségéről, esetleges összefogásáról, illetve a civil mozgalmak korlátairól lesz szó a következő klubesten: vendégünk Dénes Balázs (a TASZ elnöke), Istvánffy András (a 4K! koordinátora) és Juhász Péter (a Milla szóvivője).

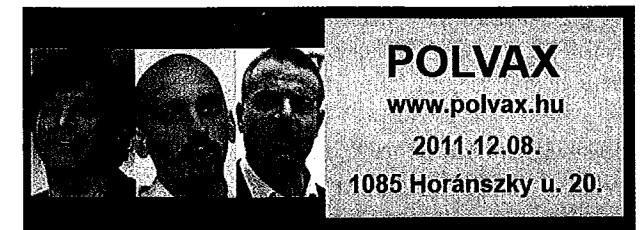
Igen aktuális téma lesz az idei utolsó Polvax középpontjában: a civil mozgalmak jövője. Már a Szabadsajtó útján tartott március 15-i több tízezres tüntetésen, de még inkább az október 23-i sokkal nagyobb szabású megmozduláson kiderült, nemcsak néhány fiatal értelmiségi és diák állásfoglalásáról van szó, hanem nagy tömegek életérzését fejezi ki Karsay Dorottya kult dala: *Nem tetszik a rendszer!* Az 56-os forradalom évfordulóján tartott, valóban tömegeket megmozgató demokratikus ellenzéki rendezvényen az újra előadott dal mellett a legnagyobb tapsot éppen három vendégünk aratta – nem véletlenül. Erről beszélgetünk velük a várhatóan hangulatos bemelegítő után.

A második félév második Polvaxára gyűltünk, hogy mi, jávarészt volt kisdobosok, úttörők és KISZ-tagok meghallgassuk, hogyan is vélekednek a fiatal civilek a jelenről és a szép jövőről. Hozzátenném erősen zárójeliesen, hogy mi

GERENDÁS PÉTER
zeneszerző,
előadóművész

Az „ókori” Polvaxokon még a Los Pachungos zenekar tagjaként, majd a Láma együttes vezetőjeként játszott nekünk, s azóta is jó barátságban vagyunk vele. 1956-ban született, húszévesen alapította meg Láma együttesét, majd sokat turnézott az LGT-vel, Zoránnal. Írt dalokat Zoránnak, Koncz Zsuzsának, Friderikának. 1992 óta jelennek meg lemezei, számos kitüntetés tulajdonosa – 1994: Liszt Ferenc-díj, 1999: Huszka Jenő-díj (az év zenészszerzője), 1999: EMERTon-díj (az év énekes), Radnóti Miklós antirasszista díj, 2004: Budapestért-díj, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje stb.

még az ántivilágban, érdeklődés hiányában feloszlattuk a Közgázon KISZ-alapszervünket, s tettük ezt minden következmény nélkül. Ez talán azért jutott eszembe, mert a volt Makarenko utcai koleszban és Nyelvi Intézetben megtartott klubestnek az épület jelenlegi birtokosai, a jezsuiták adtak otthont. Azóta a múltba veszett Makarenko utcaneve és a Nyelvi Intézet is. (Aki nem tudná esetleg, én sem tudtam: Horánszky Nándor 19. századi politikus volt, aki sok jeles munkája mellett Józsefváros polgári körének elnökeként is tevékenykedett.)

Mielőtt rátértünk volna az egyre erősödő civil mozgalmakra, Gerendás Péter zenélt az egybegyűlteknél. Mint már sokszor, most is rá kellett jönnöm, hogy az élő zene varázsa semmihez sem mérhető, hiába a dolby surround vagy ehhez hasonló, ha valaki szemben ül veled, és úgy érzed „csak neked játszik”, az igen... Egyébként még sosem hallottam Gerendást élőben, akiről kiderült, hogy van hangja,

DÉNES BALÁZS
a TASZ elnöke

1975-ben született Budapesten; 1998-ban végzett az ELTE jogi karán, és még egyetemistaként kezdett a TASZ-nál dolgozni. Egy 2003-as amerikai ösztöndíjtól eltekintve 1997 óta a TASZ munkatársa, 2004 óta elnöke. Volt ügyvédjelölt, jogsegélyszolgálati munkatárs, drogpolitikai programvezető is. Alapító tagja a Kendermag Egyesületnek és az Ártalomcsökkentők Közhasznú Egyesületének, továbbá hasonló külföldi egyesületeknek is vezetőségi tagja. (Lásd: www.tasz.hu)

2018

A TASZ után a 2013-ban alakult európai Liberties nevű európai jogvédő szervezet vezetője. A berlini székhelyű Civil Liberties Union for Europe Soros György Open Society Foundationjének a támogatásával indult, de ma már költségvetésének egyharmadát adja csak – kétharmadát a 'crowdfunding', az állampolgári mikrodonációk biztosítják.

és nem is akármilyen, virtuózan bánik a gitárral, és rendkívül fejlett humorérzéssel is rendelkezik. Azt hiszem, erre kilenc gyerek mellett feltétlen szüksége is lehet.

Szóval Gerendás gitározott, dalolt és mesélt. Hogy gitározott, az nem adja vissza hűen a történeteket, hisz hol simogatta, hol pengette, hol püfölte a hangszerét, néha olyan érzése volt a hallgatóságnak mintha több zeneszerszám szólna ott egyszerre. Ráadásul ott volt vele két hangszála is, amelyek számtalan színben csendültek fel ezen az estén. Hol viccesen, hol drámaiban, hol meg izzó szenvedéllyel. A katartikus élmény után kis szünet következett, és a két moderátor, Gyula és Irma segítségével elindult a klubest második része, amelyben Dénes Balázs, Istvánffy András és Juhász Péter beszélt saját mozgalmuk tevékenységéről, eredményeiről, majd a kérdések és válaszok órái következtek. Azt biztosan megtudtam, hogy a 80-as, 90-es években születettek az Y-generáció tagjai, nagy részük ugyanis az ántivilágban látta meg a napvilágot, de már a szép és új világban lett felnőtt. Az is kiderült, hogy náluk a 40+-osaknál erősebb a „kincstári” optimizmus, ami azért megnyugtató, hisz jó érzés, hogy valaki még tud hinni a normális jövőben.

Sajnos az is nyilvánvaló lett, hogy jelenlegi kezdeményezéseik nem sok eredménnyel járnak-jártak. Istvánffy András, a 4K! koordinátora, arról is beszélt, hogy megkezdődött párttá szerveződésük, amely a szociáldemokrácia

JUHÁSZ PÉTER,
a MILLA szóvivője

1971-ben született Budapesten; a Kodolányi János Főiskola PR szakán végzett, majd tíz évig a bankszférában dolgozott. 2003-ban kezdett tevékenykedni a civil szférában,

három éve a TASZ munkatársa, a Roma-program terpmunkása. A Tilos Rádió kurátora, a Milla egyik fő szervezője, (Lásd: nemtetszikarendszer.blog.hu)

2018

A Milla fészbuk-csoport 2012-re már százezres szimpatizánsi kört ért el, s októberben létrehozták egyesületüket. A 2014-es önkormányzati választáson Juhász a fővárosi V. kerület önkormányzati képviselője lett, és elsősorban a kerületi hatalmas ingatlanpanamák feltárásával és egyéb korrupciós ügyekkel foglalkozott. A 2018-as választáson az Együtt nem érte el az 1%-os küszöböt, így a 150 millió Ft-os választási támogatást vissza kellett fizetniük, amit minden idők legnagyobb összegű adománygyűjtésével teremtettek elő. Rajtuk kívül csak a MIÉP és a Munkáspárt fizette vissza a támogatást, 13 főleg "kamupárt" több mint 2 milliárddal tartozik.

értékrendje mentén képzei el működését, és a párt szabályzatát igyekeznek úgy összeállítani, hogy a többi párt hibájából okulva igazi demokratikus egységként tudjanak a közélet küzdőterén tevékenykedni. Juhász Péter, a Milla szóvivője arra emlékeztetett, hogy értünk csak mi harcolhatunk igazán eredményesen. Dénes Balázs, a TASZ elnöke szervezetük szerteágazó, politikától távolságtartó munkáját mutatta be. A jobboldali veszélyről megosztottak a vélemények (a közönség és az előadók között is): ki a tárgyalásban és a kibeszélésben látja a megoldást, ki meg nem ebben. Azt is megtudtuk, hogy a negyedéves joghallgatók körében végzett felmérés megdöbbentő eredménye szerint, 70%-uk tartja a társadalomra nézve veszélyesnek és gondolja a nemzettől idegennek a cigányságot. Szó volt még sok mindenről, az alaptörvényről, és a sarkalatosakról, az úgynevezett Nemzeti Együttműködés Rendszeréről és az Alaptörvény asztaláról meg a civilek egyre erősödő mozgalmáról, amelynek érdekérvényesítő képessége még nem túl nagy.

Meglátjuk, mi lesz velük, mozgalmukkal 5-10 év múlva...

Szolcsánszky Szilvia

ISTVÁNYFY ANDRÁS, a 4K!
mozgalom
koordinátora

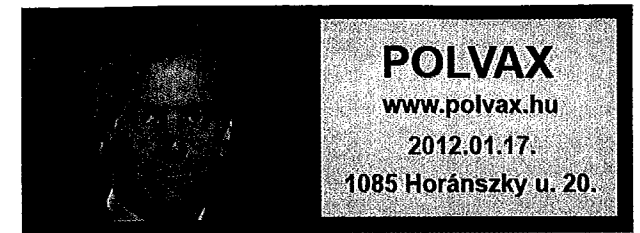
1981-ben született Budapesten; 2005-ben végzett az ELTE BTK kommunikáció-magyar szakán. Önkénteskedett Dél-Amerikában, dolgozott az

MTA Nyelvtudományi Intézetében és a Védegylet sajtósaként is. 2005 óta tevékenykedik a civil szférában, 2007 óta a 4K! mozgalomban, amelynek jelenleg koordinátora. Közéleti aktivitása mellett gerillamarketinggel is foglalkozik. (Lásd: <http://negyedikkoztarsasag.hu>)

2018

A 2012. áprilisában tartott kongresszusán párttá alakult 4K! mozgalom a 2014-es választásokra nem tudott listát állítani, egyéniben indultak nem sok sikerrel, majd 2016 októberében kongresszusukon feloszlatták a pártot.

Bajnai Gordon

A politikusok között egy európai...

A válságmentő kormány miniszterelnöke jön a Polvax Klubba. A beszélgetésen elsősorban az EU-együttműködésről, illetve májusban létrehozott Haza és Haladás elnevezésű alapítványának tevékenységéről lesz szó. (www.hazaeshaladas.hu).

A Haza és Haladás Közpolitikai Alapítvány célja, hogy választ találjon a 21. század Magyarországnak egyes kiemelkedő társadalmi, gazdasági és közösségi kihívásaira. Az alapítvány évente átlagosan két átfogó szakpolitikai javaslatcsomagot készít, amelyek a nemzetközi környezet és hazánk tapasztalatait felhasználva részletesen megvizsgálják egy-egy témát, majd pedig kidolgozott, kormányzati gyakorlatba átültethető reformjavaslatokat tesznek a problémák megoldására.

Az alapítvány kuratóriumában részt vesz a Bajnai-kormány két minisztere: Oszkó Péter (FEB-elnök) és Balázs Péter (FEB-tag), továbbá Mester Zoltán (FEB-tag – volt szakállamtitkár). Az alapítvány elnöke Hegedűs Dóra (volt kabinetfőnök), tagja: Szigetvári Viktor (volt kabinetfőnök, az MSZP választási kampányfőnöke) és dr. Tordai Csaba (ügyvéd, alkotmányjogász, volt MeH államtitkár).

Eddigi rekordként 280 résztvevővel tartottuk meg a legnagyobb érdeklődéssel várt újkori Polvax-estet, amelyen Bajnai Gordon volt a vendégünk. (A tavaly megígért láto-

gatásnak különös jelentőséget adott, hogy a válságmentő kormány miniszterelnöke éppen egy héttel ezelőtt – tőle szokatlan hevesességgel – igen alaposan és élesen bírálta az Orbán-kormány tevékenységét.) Majdnem egyórás elő-

adásában körültekintő elemzést adott a válság háttéréről, Európa szerepéről és lehetőségeiről, majd a Farkas Zoltán által moderált kérdés-válasz párbeszédben megerősítette az elmúlt napokban kifejtett kritikai nézeteit a honi viszonyokról.

A klubestről részletesen írt állandó tudósítónk, Szolcsánszky Szilvi, valamint a Népszabadság újságírója, Szalay Tamás Lajos és az Origo munkatársa, Dull Szabolcs is:

Az előműsort a Melody Bank zenekar, a többnyire a bankszektorban dolgozó örömmzenészek társulása adta, de a szép számban összegyűlt tömeg, akik között – a nem sajtónyilvános klubest ellenére – nem egy fotós és újságíró is helyet foglalt, ezen az estén nem volt eléggé fogékony a zenéjükre. Ugyanis mindenki türelmetlenül várta, hogy a választások óta erősen háttérbe húzódó Bajnai Gordon vajon mire készül. A volt miniszterelnök a hónapokkal ezelőtt kezdett egyeztetés alapján elsősorban az EU-együttműködésről, illetve májusban létrehozott Haza és Haladás elnevezésű alapítványának tevékenységéről jelezte bevezető előadását. Bajnai alapvetően hisz az EU-ban és annak jövőjében, de az általa felvázolt Európa-jövőkép nem tűnik túl rózsásnak, és konfliktusmentesnek sem. A tőle megszokott higgadsággal, nem személyeskedve vázolta fel a lehetséges veszélyeket, hozzátéve, hogy ahol megtörtént a demokratikus tökefelhalmozás, ott kisebb a sérülés veszélye. Mivel a Polvax előtt egy héttel meglepetésre a közélet színpadára lépett, nem úszhatta meg a hazai közéletre vonatkozó kérdéseket sem.

(Sz. Sz.)

■ „Nem külső hatalmaktól kell féltünk a szabadságunkat” – mondta a fórumbeszélgetésen Bajnai Gordon. Arról beszélt, hogy a világgazdaság az 1930-as évek óta a legnagyobb válságát éli, jelenleg annak második hullámában tartunk, most már „a válságkezelésből fakadó válságot kezeljük”. Úgy vélte, Európának nincs más útja előre, mint mindegyik tagországban erős megszorításokat végrehajtani az egyensúly visszaállítása érdekében, és ezzel párhuzamosan strukturális reformokat is levezényelni. A következő években sokkal lassabb lesz a növekedés, óriási deficiteket kell elhordani, és tovább szűkül a hitelfinanszírozás. Bajnai szerint a válság felgyorsította a folyamatokat, s ilyen feszültségforrás lehet egész Európában a demográfiai probléma, amelynek következményeként át kell alakítani a nyugdíjrendszert. Mindenhol gyors beavatkozások kellenek, így Magyarországon is. A volt kormányfő szerint a válságok mindig felerősítik a protekcionizmust és a nacionalizmust, ami szétfeshetheti a megszokott kereteket a világban.

(Sz. T. L.)

■ Nehéz megtippelni, ki lesz az ellenzék vezetője a következő választásokon, mert az is kérdés, hogy lesznek-e demokratikus választások Magyarországon. Vagyis nehéz megmondani, ki lesz alkalmas, hogy leváltsa a jelenlegi kormányfőt: lehet, hogy egy

néptribun tudja egyesíteni a baloldalt, lehet, hogy egy rászorult pártpolitikus békíti majd össze az ellenzéki pártokat – mondta Bajnai Gordon a Polvax rendezvényén. Hozzátette, hogy neki nincsenek ilyen tervei. A volt miniszterelnök kijelentette, nem akar árnyékkormányt alakítani, de segítené terveivel a következő kormányt. Bajnai Gordon arról, hogy az EU kedden három eljárást indított Magyarország ellen, azt mondta, „mintha kívülről akarnák felhívni az érdekeinkre a figyelmet”. Hozzátette, hogy ha nem lesz a következő voksoláskor „egy domináns ellenzéki párt, akkor az ellenzéknek egy listán kell indulnia, és közös jelöltet kell találni kormányfőnek”. Bajnai hangsúlyozta többször is, hogy „azt kell támogatni, aki alkalmas lesz, és nem sza-

BAJNAI GORDON
közgazdász,
üzletember,
volt miniszterelnök

1968-ban Szegeden született, Baján nevelkedett. 1991-ben a Közgázon szerzett diplomát a nemzetközi kapcsolatok szakon, közösségi és szakmai munkájáért Pro Universitate díjat kapott. A Creditum Pénzügyi Tanácsadó Kft. munkatársa lett, 1993-ban szakmai gyakorlaton vett részt a londoni Európai Újjáépítési és Fejlesztési Banknál (EBRD), majd az Eurocorp Nemzetközi Pénzügyi Rt.-nél dolgozott. 1995 és 2000 között a CA-IB Értékpapír Rt. ügyvezető igazgatója, majd vezérigazgató-helyettese volt. Vezető beosztásban működött közre a Budapest Airport Zrt. elnökeként, a Zwack Unicum Nyrt. felügyelő bizottsági tagjaként, a Danubius Rádió, a Graboplast Nyrt. és a Rába Nyrt. igazgatósági tagjaként, valamint 1999-ben tagja volt az Equinox Private Equity Fund befektetési tanácsának. Közreműködött több jelentős cég (az OTP, a Richter, a MOL, a MATÁV) tőzsdei bevezetésében. 2000 és 2005 decembere között a Wallis Rt. vezérigazgatójaként dolgozott. Feladata a befektető cég átszervezése, hatékonyabbá tétele és a befektetések kezelése volt. A csoporthoz tartozott egyebek közt a Graboplast Rt., a Rába Rt., az Elender Rt., az Index.hu, a Wallis Ingatlan, a Wallis Autó, a Danubius Rádió és a Café Reklám csoport is. (A Wallis még korábban lett a csődbe ment Hajdú-Bét Rt. tulajdonosa, emiatt személyét méltatlan támadások érték, amit bíróság elűtött tisztázott.)

2006 júniusától kormánybiztosként a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség vezetője, majd az Önkormányzati Minisztérium, végül pedig a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium minisztere. 2009 áprilisától 2010 májusáig miniszterelnök, a válságkezelő kormány nemzetközileg is elismert vezetője.

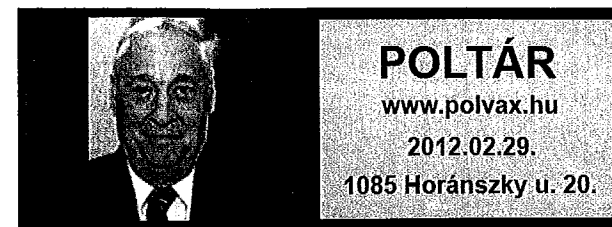
2018

Bajnai 2012. okt. 23-án a Milla nagygyűlésén elindította az Együtt 2014 mozgalmat, amely 2013 júniusában párttá alakult. 2014 januárjában az MSZP Bajnai helyett saját gyenge vezetőjét, Mesterházy Attilát erősítette a demokratikus pártok összefogása miniszterelnök-jelöltjének, akivel csúfosan meg is buktak. Bajnai 2014 nyarán visszalépett az aktív politizálástól és egy francia hátterű multinacionális befektetési cég ügyvezetője lett. Jelenleg egy londoni székhelyű nemzetközi pénzügyi tanácsadó cég (Campbell Lutyens) elnöke és az Európai Stratégiai Befektetési Alapnál a Befektetési Bizottság tagja, miközben továbbra is Budapesten lakik.

bad az egyéni vágyakat előtérbe helyezni, mert aki ezt teszi, az ellensége a változásoknak”.

(D. Sz.)

Sárközy Tamás

POLTÁR

www.polvax.hu

2012.02.29.

1085 Horánszky u. 20.

Eljött a régi Polvaxok sikeres vendége

■ Már a „rég” Polvax idején is vendégünk volt kétszer, s a vele folytatott beszélgetések a legizgalmasabbak, legjobb hangulatúak közé tartoztak. Rádásul éppen aznap jelenik meg érdekes könyve: Magyarország kormányzása 1978–2012. A szoft diktatúra kormányzásától az újkapitalista konfliktusos demokrácia kormányzásáig. az újkapitalista konfliktusos demokrácia kormányzásáig.

Hat fejeztben részletesen elemzi az ide vezető helyzetet és tesz javaslatot a legfontosabb teendőkre: 1. A „demokratikus düh” államszervezetének bomlása; 2. A 2010 utáni változtatás indokoltsága; 3. A túlhajtások; 4. Az alaptörvény problémája; 5. A korrigálandó intézmények; 6. A fair play követelménye, kiegyensúlyozott kormányzati stílus.

Szerinte a túlhajtások lefaragására jogállami szempontból elsősorban az alábbi intézmények területén van szükség:

- Vissza kell állítani az Alkotmánybíróság normakontrolljának korlátlanágát.
- A bírósági önkormányzat túlzásainak megszüntetése helyes, és az is összefér az európai jogi kultúrával, ha a bíráskodás szakmai irányítása és az igazságügyi igazgatás egymástól elválik és az igazságügyi igazgatásra

az Országgyűlés alatt a kormánytól elkülönülő, önálló szerv, az Országos Bírósági Hivatal jön létre.

C.) Ombudsmeni rendszer kell, de egységes vezetés alatt álló alapjogi biztosi szervezet is be tudja tölteni ezt a feladatkört, nem kötelező önállósult szakombudsmanok működése.

D.) A médiafelügyelet kiterjesztése az írott sajtóra és az internetes médiumokra helyes volt, más kérdés – erre az Alkotmánybíróság már rámutatott –, hogy az egységesítés differenciálatlanul történt. Ugyanakkor szerintem helytelen a hírközlés és a médiafelügyelet egységes szervezetben való ellátása. A hírközlés kormányzati feladat, a médiafelügyelet – éppen a sajtószabadság és a médiapluralizmus érdekében – a kormányzati tevékenységtől elválasztandó.

E.) Az Országgyűlés házsabályából ki kell venni azokat a rendelkezéseket, amelyek lehetővé teszik, hogy adott esetben a kormánytöbbség vita nélkül tudjon elfogadni törvényeket. Az amúgy is rendkívül gyenge parlamenti ellenzék „szólasszabadságának” biztosítása aligha fékezi a hatékony kormányzást. Be kell fejezni a jogbiztonságot sértő frakciótörvényhozást, a jogalkotási felelőtlenséget – a jogalkotási törvényt a parlamenti képviselőknek is be kell tartaniuk, a képviselői törvénykezdeményezési joggal ne lehessen intézményesen visszaélni.

Tőle kérdezzük (például):

- Emlékeztet-e a kádári szoft diktatúrára a mostani vezérdemokrácia – és viszont?
- Elképzelhető-e valaha fülke-ellenforradalom?
- E könyv megírása során miért lépett ki több évtizede megszokott jogtudósi jelmezéből?
- Milyen gátlást kellett leküzdenie, hogy megírja kor- és pályatársai személyes arcképcsarnokát, Antall Józseftől Gyurcsány Ferencig? Nem túl elnéző-e Torgyán Józseffel, amikor „mikszaíthi világból visszamaradt politikusként” jellemzi? Meddig képes Orbán-Akela elejteni az őzbakot?
- Van-e pártsemlegesség, avagy hova álljanak a belgák?
- Jogtudósként és családtagként mit szól a Merkozy-mushoz?

P.S.: A tavaly áprilisban újraindított Polvax Klubot eddig a Neoprimitív többi tagjának közreműködésével szerveztük, de a jövőben nélkülük, kérésükre új (az 1976–1981 utáni Polvaxokat 1983–84-ben hasonlóképp megkülönböztető), POLTÁR néven folytatódik.

Lehet, hogy jobb is a Poltár, hisz a Polvax ama márciusi ifjakra hajaz, akik az idők során talán bölcsőbbek lettek, de hogy idősebbek, az egészen bizonyos. Szerencsére akad már a nézők közt fiatalka is egy pár, de a derékhadat, mondjuk a 40, sőt 50+ adja. Azt tudom, hogy az egyik szervező annak idején, bő egy éve úgy konferálta fel az újrainduló társadalmi, társasági klubot, hogy nem ülhetünk mi sem tétlenül – kinek létező, kinek még megszerzésre váró – babérjainkon, hanem beszélünk, cselekednünk kell, a saját eszközeinkkel. Ezért ébredt fel újra a hetvenes-nyolcvanas évek remek kezdeményezése. Amikor baj van, olyankor az egyívásuk összezárnak, mert attól lesznek erősek, miközben képesek félretenni vélt és valós sérelmeiket – egy sokkal nagyobb közeledő vész árnyékában. Hisz jelenlegi tudásunk szerint csak egyszer élünk, de ha nem is így van, ez a mi életünk itt és most, és nagy kár értelmetlen vitákkal mérgezni magunkat, hisz annyian teszik ezt úgyis. Csak remélni tudom, de azt nagyon, hogy ez az állapot előbb utóbb be is következik... Halljátok!??

E bevezető után kezdődjék hát az első Poltár krónikája. Szép számmal gyűltünk megint össze, mint eddig mindig a volt Makarenko utcában, ahol az ántivilágban közgázos

SZENTMÁRTONY IMRE
előadóművész

1965-ben született. A zenével a trombitán keresztül ismerkedett meg, majd 18 évesen váltott szaxofonra, s azóta is ez a kedvenc hangszere, de mellette megtanult pánsípon is játszani.

Ahogy hivatalos honlapján (www.stmartin.hu) fogalmaz, nem bírja a kötöttségeket, és minden érdekli. Különböző zenekarokban játszott, itthon, külföldön, éjszakai lokálokban, világjáró luxushajón.

Magyarországon 1994-ben jelent meg első lemeze St.Martin 1 címmel. Ugyanebben az évben Malajziában is kiadták, s rögtön aranylemez lett. Világhírű zenészekkel találkozott Kuala Lumpurban, ahová meghívást kapott, majd közös lemezkészítésre is sor került, Sax for Lovers címmel. 2004-ben eMeRTon-díjban részesült: az év hangszerekes szolista lett. Rendszeresen fellép hazai és külföldi koncertpódiumokon. Az utóbbi években nyaranta nagysikerű koncerteket ad az Aggteleki cseppkőbarlang különleges akusztikájú nagytermében.

kolesz volt, illetve az idegen nyelvek rejtelmével ismerkedtünk, most pedig a jezsuita rend központja működik. A hallgatóságot St.Martin hangolta fel szopránszaxofonjával és egy kis pánsípmuzsikával. Érdekes hangszer ez a szopránszaxofon, furcsán, búsan szól a romantikusabb daloknál, de képes akár nagyon sportosan is zengeni, amikor délszláv motívumokat szólaltat meg. A pánsíp hangjai pedig az Andok fennsíkjaira röppenek. St.Martin igazi virtuozitással kezeli hangszereit, és a rövid koncert végére valóban feloldotta fegyelmezett közönségét, sőt azt is megtudtuk, hogy nyáron az Aggteleki Cseppkőbarlangban láthatjuk viszont.

Rövid szünet után következett Sárközy professzor, aki briliáns előadásain sokunk fejébe próbálta annak idején a polgári jog alapjait elvetni, s aki most egy összefoglaló művel jelentkezett a könyvpiacra. Történelmi áttekintése 1978-tól indul, és elviszi az olvasót egészen napjainkig, miközben megismerhetjük a politikai élet kiválóságait, ahogyan ő látta, és a jogalkotás nagy társasjátékába is belekóstolhatunk. A beszélgetés kezdetén Sárközy Tamás röviden bemutatta könyvét, amiről sztorizgattunk együtt is egy kicsit, majd következett a kérdések és válaszok ideje, ahol természetesen a jelen jogalkotásának gyakorta vitatható kérdései is előkerültek. Hiszen szép dolog az emlékezés, meg nagyon tanulságos is, de napjaink történései mindannyiunk bőrre mennek. Érthető, hogy a hallgatóságot inkább ez foglalkoztatta.

A professzor úr, aki leginkább tanárember, de a politika füstje is meg-megcsapta, középutas elveket vall, és igyekezett komplexitásában szemlélni az elmúlt majd két év törvényhozási gyakorlatát. Bemutatta nekünk a szerinte jó lépéseket, de közben túlkapasokra és az egyes intézkedésekben rejlő veszélyekre is felhívta a hallgatóság figyelmét. A közönség ezt igen vegyes érzelmekkel fogadta, akiket ugyanis bizonyos törvényi változások hátrányosan

SÁRKÖZY TAMÁS
jogász professzor

A francia elnök távoli rokona, Nagybocsai Bocsaí Sárközy Tamás Ottó Gyula József néven született 1940-ben. Neves mérnök édesapja, aki 1954-ben még Kossuth-

díjat is kapott, a kitelepítéstől sikeresen megmenthette apósát, akit még az 1910-es években a Ritz konzern küldött Budapestre. Így nem véletlen, hogy Tamás gyerekkorában a Ritz, az Astoria és a Nemzeti Szállodában lakott. Polgári származású és habitusú édesapjáról halála után a Betonútépítőnél szocialista brigádot is elneveztek.

1963-ban szerzett jogi diplomát az ELTE-n. 1969 óta kutató az MTA Jogtudományi Intézetében, jelenleg kutató professzor. 1972 óta tanít a Közgázon. 1978-ban lett az állam- és jogtudományok doktora, majd 1979 óta egyetemi tanár. 2011-től a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Üzleti Jogi Tanszékének professzora. 1987–1990 között „kölcsonben” a kormánynál dolgozott, volt igazságügyminiszter-helyettes és deregulációs kormánybiztos. 2004–2005-ben a kormányzati modernizációs munkát vezette kormánybiztosként. A társasági törvény kodifikációs bizottságának vezetője. Jelenleg a Magyar Jogász Egylet elnöke. 1985-ben Állami díjat kapott, 2009-ben pedig a Prima Primissima közönségdíját.

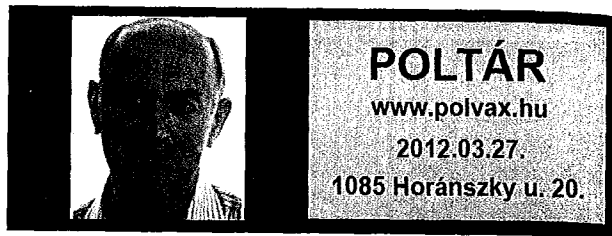

érintettek, nehezen tudták ezek szükségességét belátni. Mindenesre elhangzott, hogy a kormány néha erősebben rángatja a megengedettnél az alvó oroszlán (értsd EU) bajuszkáját, és emiatt saját jól felfogott érdekünkben bizonyos paragrafusok esetén finomításra, változtatásra számíthatunk. Az nem derült ki, hogy ezeket vajon miért nem saját magunktól tettük...

Sárközy professzor szerint szükség volt változtatásokra, hogy létrejöhessen egy működő állam, miközben a demokrácia pajzsán repedések támadtak, és a fülkében sem lehet forradalmat csinálni, míg egyebet bátran. A beszélgetés baráti hangulatban zajlott, és vendégünk a végén – meg közben is – hozzátette, hogy az egyes kérdéseknél, problémáknál saját véleményét osztotta meg velünk. Tíz óra-
kor véget ért az este, és többek szerint ott volt közöttünk: „Végre egy higgadt, tárgyilagos, imponáló európai...”

Szolcsánszky Szilvia

Békesi László

Ványadt bácsi után bolondokról, pártkatonákról és gazdasági szélhámosokról

Vendégünk lesz Békesi László, aki Tézisek címmel foglalta össze gondolatait egy új gazdaságpolitikai program kidolgozásához. (Lásd: Mozgó Világ 2012/1.) A tézisek célja, hogy megalapozzon Magyarország számára egy új, hosszú távú gazdaságpolitikai programot, kijelölje annak kereteit és felvázolja legfontosabb alkotóelemeit. A lényegyet leegyszerűsítve az, hogy az elmúlt másfél év pusztító ámokfutása után visszatér a magyar gazdaságpolitikát a józan ész keretei közé. A tézisek arra a kiinduló feltételezésre épülnek, hogy a 21. század Európájában – így Magyarországon is – olyan társadalmi-gazdasági modell lehet működőképes és sikeres, amely tartósan jó feltételeket teremt a gazdasági hatékonyság, versenyképesség növeléséhez, egyben garantálja a társadalmi kohézió megőrzésének és újratermelésének feltételeit, biztosítja az ehhez szükséges szolidaritás intézményeit és forrásait. Ez a társadalmi formáció túllép a széles körű jövedelemelvonásra és -elosztásra alapozott, fenntarthatatlan klasszikus jóléti állam ideáján, de – miközben a gazdaság fejlődése számára kedvező feltételeket teremt – intézményrendszerével a jövedelemelosztási politikájával megelőzi a társadalom végletes polarizálódását, tömegek elszegényedését és leszakadását. Széles, polgárosodó középosztály kifejlődését támogatja, ösztönzi az egyének és vállalkozások gyarapodását, ugyanakkor fellép az anyagi, egzisztenciális kiszolgáltatottság ellen. Támogatja a

MARKOS JÓZSEF

18 évesen artista lett, Európa-szerre revükben és cirkuszokban lépett fel, 1944-ben a munkaszolgálat alól megszökött, álnéven bujkált. A háború után segédszínész volt, pesti varietékben, lokálokban szórakoztatta a közönséget, 1951-ben színésznek állt. 1952-től némi kitérővel – például 1956–1959 között

bécsi és belgiumi emigrációban élt – a Vidám Színpad tagja volt. Több mint 40 filmben szerepelt.

tőkeakkumulációt és befektetéseket, ösztönzi az egyéni, csoportos és munkateljesítményeket, célzott támogatást nyújt a rászorulóknak. A vízióban célul kitűzött társadalmi-gazdasági modell a liberális polgári demokrácia és jogállam keretei között, parlamentáris többpárti demokráciában, fejlett piacgazdasági viszonyok között épülhet ki és válhat működőképes. Szemben áll minden autokratikus vagy/és egalitárius társadalmi-gazdasági berendezkedéssel, nem enged semmilyen populista, nacionalista vagy szélsőséges nyomásnak. Jellegét tekintve modern, „emberarcú” kapitalizmus, amely megfelelő kereteket teremt a globalizált világ gazdaságban működő termelőerőknek, segíti a kor rohamosan gyorsuló tudományos, technikai és technológiai vívmányainak elterjedését, hatékony működését. A tézisek a magyar gazdaság és gazdaságpolitika jelenkori állapotát tekintik kiindulópontnak, ezért kiemelnek olyan evidenciákat is, amelyek konszolidált viszonyok közepette magától értetődők, így feleslegesnek tűnhetnek – amiért az írástudó és gondolkodó olvasóktól restelkedve kérek megértést. (Reális gazdaságpolitika kidolgozásához és megvalósításához bizony ismét elő kell venni az elmúlt másfél évben kidobott közgazdasági tankönyveket, melyeket tiszteletben tartva érvényesíteni kell a negligált alapvető törvényszerűségeket.)

Továbbá olvassátok el legújabb írását az ÉS február 17-i számában: LÁTLELET a magyar gazdaságról 2012 februárjában!

ALFONZÓRÓL
– MARKOS GYÖRGY színművész

„Ide figyeljenek, emberek!” – az előműsor kivételesen nem zenei csemege lesz, hanem egy megemlékezés a most 100 éves Alfonzóról (1912–1987), a 20. század egyik legnagyobb magyar nevetettőjéről, a Kossuth-díjas kiváló művésztől. Pár klasszikus filmbejátszás után beszélgetünk fiával, a szintén kiváló humorú Markos György színművész-szel.

Március 27-én kivételesen nem zenei előműsor volt, hanem a színházi világnap alkalmából a 100 éve született és 25 éve elhunyt Alfonzóra emlékeztünk. Először három klasszikus Alfonzó-paródiát láthattunk (köztük a híres Ványadt bácsit), majd fia, Markos György beszélt a 20. század egyik legjobb magyar humoristájáról. Hangsúlyozta, hogy személyes életében is meghatározó volt édesapja példamutató személyisége, s a humor mellett is szigorúan fegyelmezett szakmai élete. Bár nem előadóestre jött, nem tudta megállni, hogy a számos anekdota mellett ne idézze fel édesapjával együtt dolgozó neves színészek hangját.

Ezután jött az érdekes beszélgetés Békesi László volt pénzügyminiszterrel, akitől főleg Farkas Zoltán moderátor és kevésbé a közönség kérdezett. A közgazdász úgy kezdte a beszélgetést, hogy nagyon jó az est dramaturgiája, hisz először nevetünk, utána meg erre sok okunk nem lesz. Tényleg tökéletes volt a felépítés, mert miután jókat vihogtunk Alfonzón és Markoson, jött a feketeleves... Békesi a Poltáron mint gazdasági elemző szakember és mint előadó egyaránt remekül szerepelt: érthető volt, logikus és még nagyon szellemes is. Mondandójának az volt a lényege, hogy a kormány akkor lehet józanul eredményes, ha teljes hátraarcot csinál, eldobja bebetonozottnak szánt elképzeléseit, megegyezik az EU-val és az IMF-fel.

Lehet az időt húzni, de Európa nem teremthet precedenst, mert akkor sokan szívesen követnék a magyar utat, és jobb vele, az EU-val, mint nélküle. Ha nem a józan eredményességre törekszik, akkor persze van más út is, de annak Békesi szerint olyan sötét és zavaros következményei lehetnek, hogy azt még ellenségeimnek sem kívánom. A más útban az is nagyon riasztó volt, hogy a lehetséges modellek Argentínában vagy Görögországban leledzenek. Ahogy hallottuk az argentin modell olyannyira „szerencsés” volt, hogy vagy kétezer ember lelte az utcákon a halálát, eltűntek a magánvagyonok, pörgött az infláció, az EU tagjaként, az adósság elengedésért igen nagy árat fizettek, hiszen a nyugdíjak és a bérek 30%-kal csökkentek, 150 000 alkalmazottat bocsátottak el, míg a munkanélküliség a 10-ről 30%-ra nőtt, és még nincs vége.

Felevenítettük együtt a különböző EU-s határidőket, amikre hiteles produkciókkal kéne az arra illetékeseknek megjelenniük, és ha minden klappol, akkor szeptember elején

BÉKESI LÁSZLÓ
közgazdász,
politikus,
volt pénzügyminiszter

1942-ben született Győrben, édesapja jogász, pénzügyi szakértő volt. Cegléden a Kossuth Gimnáziumba járt, a család gyakorló vallásossága miatt nem vették fel az ELTE-re, így tanácsi előadó lett. Estin végezte el a Pénzügyi és Számviteli Főiskolát (tanára volt Faluvégi Lajos, akinek hatására kezdett el a költségvetés elméletével foglalkozni), később a Közgázt is. Harmadévesen a Pest Megyei Tanács általános elnökhelyettese lett, majd három évvel később a Fővárosi Tanács elnökhelyettese. Az egykori atléta 12 évig a Magyar Atlétikai Szövetség elnöke. 1984-ben a MOB azon négy tagja közé tartozott, akik jelen voltak és nem szavazták meg a Los Angeles-i olimpia bojkottját. Elvesztette párttagságait, és pártfegyelmet is kapott, mert részt vett egy, a bojkottált olimpiáról szóló könyv szerkesztésében, amelyet bezúztak. Hetényi pénzügyminiszter „mentette meg”: helyettesének választotta. 1989 májusától egy évig a Németh-kormány pénzügyminisztere volt. 1990-ben az MSZP országos listájáról, 1994-ben egyéni listáról jutott az Országgyűlésbe, majd a Horn-kormány első pénzügyminisztere lett. 1994-ben az ún. „Bokros-csomag” koncepciójának kidolgozója, de 1995 elején lemondott. 1998-ban kilépett az MSZP-ből. 1979-től címzetes egyetemi docens, 1981-től a közgazdaságtudomány kandidátusa, címzetes egyetemi tanár a Közgázon 2001-ig, 1979-től 2004-ig az ELTE oktatója, neves nemzetközi intézetek regionális szakértője, 2006 óta a Pénzügykutató tanácsadója. 2009-ben a Reformszövetség tagja. 2002-ben Köztársasági Érdemrenddel tüntették ki, Heller Farkas-díjas közgazdász (2003). Felesége 1992 óta Csehák Judit volt egészségügy-miniszter.

születhet egy megállapodás – feltéve, ha minden simán megy; feltéve, ha tényleg akarjuk; feltéve, hogy a piacok elhiszik, hogy komolyak a szándékaink. Békesi szerint nagy politikai játszma zajlik, és emiatt olyan kiszámíthatatlan minden. Mikor nem a józanság, hanem vakmerő taktikázás folyik, akkor semmi sem jósolható meg biztosan. Szó esett bolondokról, pártkatonákról és gazdasági szélhámosokról is. Előkerült a kettős beszéd, sőt a nyelvi hiányosságok is, mármint a fordítások terén. Még arról is beszélt, hogy a közgazdász szakma sosem volt egységes a megoldások útjainak kiválasztásában, mindenkinek megvan a maga tuti gazdasági-pénzügyi modellje, de abban a józanabbak pártoktól függetlenül egyetértenek, hogy az EU-val lehet, de nem érdemes packázni, mert nagy árat fizethetünk érte.

Szolcsánszky Sztilvia

Szőnyi Tamás

Irodalmi életünk besúgóí 2000 oldalon Sikeres klubest az új helyszínen

Június 7-én új helyszínen lesz a félév utolsó estje, méghozzá az idei év egyik legizgalmasabb könyve, a *Titkos írás I–II.* szerzőjével, Szőnyi Tamással – előtte pedig a tehetséges fiatal Kinczel Trió koncertjét élvezhetitek.

Elnézést a hosszú hallgatásért, de sajnos két nagyobb kudarc is ért minket: egyrészt nem jött össze a tervezett beszélgetés a demokratikus ellenzék – az MSZP, a DK és az LMP – összefogásának lehetőségéről. Az „olajfa kizöldülésének” esélyeiről tervezett estre az előző két párt elnöke már el is fogadta a meghívást, de egyikük párizsi útja miatt erre végül mégsem kerülhetett sor, viszont össze szeretnénk megrendezni a találkozót. Naivan reménykedünk, hogy addig a harmadik párt elzárkózása is megszűnik, és megtörténik a beszélgetés. Másrészt Ausztria legismertebb Kelet-Európa-szakértője, Paul Lendvai megígérte, hogy június 7-én eljön hozzánk, de jezsuita házigazdánk teljesen érthetetlen okokból azt mondták, „*nagyon megosztó és sokakat sértő személye*” miatt nem engedik meg, hogy náluk tartsuk meg az estet. Amikor jeleztem nekik, hogy ha ez igaz lenne, az Európa-hírű újságíró nem kerülhetett volna olyan magas pozícióba, nem tudták/akarták részletesebben megindokolni a döntésüket. Nem volt könnyű új helyszínt találni, mert sajnos sok helyütt nem mertek közéleti-politikai kérdéseket feszegető klubnak helyet biztosítani. Végül egy őszre halasztott program egyik vendége, Iványi Gábor fogadott be minket a Wesley János Főiskola (1085 Dankó u. 11.) nagytermébe. Lendvai úr viszont meglepetésre közölte, hogy a jezsuiták döntése miatt a jövőben nem vállal ilyen találkozót Magyarországon.

Végül mindezekről függetlenül június 7-én Szőnyi Tamás újságíró a vendégünk, akinek nemrég jelent meg *Titkos írás – Állambiztonsági szolgálat és irodalmi élet, 1956–1990* című kétkötetes, 2248 oldalas hiánypótló munkája. A hatalom 1956 után is igyekezett a legmesszemenőbb ellenőrzést gyakorolni az irodalmi élet fölött. Intézményes szinten (az írószövetségben, újságok, folyóiratok, könyvkiadók szerkesztőségeiben, kutatóintézetekben, egyetemi tanszékeken, rádióban, televízióban) és a magánszférában

(baráti körökben, kávéházi asztaltársaságokban) egyaránt, sőt az emigránsok között is. Az állambiztonsági szolgálat évtizedeken át nagy erővel dolgozott az intézkedéseket megalapozó információk megszerzésén. Szőnyi Tamásnak a dokumentumokat feltáró többéves kutatása eredményeként most hozzáférhetővé váltak az 1956 utáni magyar irodalomtörténet eddig jószerivel olvasatlan lapjai. Szőnyi fél évtized alatt rága át magát az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában fellelhető irathalmon: a háttéranyagokat egyesítő A-jelzésű, a szervezési (B)-, az ezeket mindenkor megelőző kutatói (K)-, az ügynökök jelentéseit egybefűző munka (M)-, valamint az ügyekről, illetve a megfigyelt csoportokról, intézményekről felfektetett objektum (O) dossziékon. Az irodalomtörténeti és történelmi szakmát kitanult kutató a negyedszáznál több nagyfejezetben belül több mint kétszáz, máig emlékezetes vagy éppenséggel elfeledett irodalmi skandalum belügyi háttértörténetét is feltárta: az 1957-es, az ENSZ-nél a magyar belügyekbe való beavatkozás ellen tiltakozó aláírási akciótól a Soros Alapítvány működéséig, illetve a lakitelki találkozó manipulálásáig. Szőnyi a hatalomból, a titkoszolgálat íróasztalai mögül irányító 430 állambiztonsági

tisztet éppúgy néven nevezi, mint a zsarolással vagy hazafias alapon szervezett, netán önként, kéjjel jelentő ügynököket. Pontosabban: a kötet névmutatójában 490 fedőnév szerepel, a jelenleg hatályos előírások betartásával azonban a szerző csak 267-et azonosíthatott.

Sz. T.: „*Magam is többféleképpen viszonyulok hozzájuk. Alapvetően elfogadhatatlannak tartom azt, hogy embertársainkról bármely rendszerben információkat adjunk a politikai rendőrségnek. Ha viszont az elem került dokumentumokból azt látom, hogy egy megfélemlített, megszarolt ember minden igyekezete arra irányul, hogy a szorongatott helyzetéből kievickéljen, s közben igyekszik a legkevesebbet ártani, ezt a magatartást gyökeresen másképp ítélem meg, mint azét az ugyancsak szépszájú ügynökét, akik rosszindulattal, kisebb vagy nagyobb előnyökért – például külföldi kiküldetésért, tágasabb lakásért – spiciliskedtek éveken, évtizedeken át, titkos hatalmukban valósággal lubickolva.*”

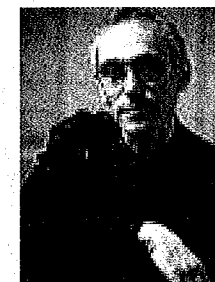
Nagy vastapsot kapott a Wesley Főiskolán tartott június 7-i beszélgetés előműsora végén a Kinczel Trió. A tehetséges fiatal zongorista Kinczel Dániel két társával, a bőgős György Attilával és a dobos Paizs Attilával előadott saját számai arattak igen nagy sikert.

KINCZEL TRIÓ

A fiatal, friss formáció bátran kalandozik a mainstream jazz hártámezsgyéjén. Bár a jazzirodalom klasszikusai is helyet kapnak koncertjükön, elsősorban mégis a zongorista Kinczel Dániel alkotói világába nyerhetünk betekintést, melynek egyes gyökerei a bebopon túlra nyúlnak, míg mások akár az impresszionizmusig is elérnek. A formák és stílusjegyek azonban csak eszközök egy fennköltebb, spirituális tartalom megragadásához, ami csak a kiváló zenésztársak együttműködésével sikerülhet. György Attila a feltörekvő jazzbőgős generáció tagjaként számos formációban tett tanúbizonyságot művészi rátermettségéről csakúgy, mint Paizs Attila, aki vitathatatlan szakmai kvalitásai mellett rendkívül érzékeny soundjáról és formaérzékeny dobolásáról ismerhető meg.

SZŐNYEI TAMÁS
újságíró, az Állambiztonsági
Szolgálatok Történeti
Levéltárának munkatársa

1957-ben született, három évtizeden át dolgozott újságíróként, az utolsó húsz évet a Magyar Narancs munkatársaként. Leginkább kulturális, zenei témákkal foglalkozott. Két első könyve is ide kapcsolódik: Az új hullám évtizede 1. (1989), Az új hullám évtizede 2. (1992), sőt bizonyos tekintetben a harmadik is: Nyilván tartottak – Titkos szolgák a magyar rock körül 1960–1990 (2005). Ez utóbbi vezetett el fenti, legfrissebb kötetéhez. Röviddel ennek megjelenése után zárójelbe tette újságírói énjét: az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában helyezkedett el levéltárosként, és csak heti egy oldalt visz tovább a Narancsnál.

Elhallgattuk volna őket még hosszú ideig, de jött a beszélgetés az 1956 utáni irodalmi élet állambiztonsági ellenőrzéséről, a besúgók és tartótisztek világáról a tavasszal nagy szenzációt keltett kétkötetes könyv, a *Titkos írás* szerzőjével, Szőnyi Tamással, aki a Magyar Narancsnál két évtizedig betöltött újságírói pozícióját váltotta fel a könyv megjelenése után a levéltárosságra. A moderátor Rab László mellett más neves újságírók, Farkas Zoltán, Domány András és Sándor Erzsébet is izgalmas kérdésekkel igyekeztek minél több információt kiszedni a szerzőből.

Így szó volt az iratok 1989-es nagyszabású megsemmisítéséről (és „magáncélú” kilopásáról); arról, hogy a háromkötös „nem könnyű könyv”-et hogyan kell olvasni; a szervezési zsarolásokról és azok nem egyszerű kikerüléséről; az 1956 és 1990 közötti korszakokról; arról, hogy milyen szenzitív adatokat takarnak ki a kutatóknak átadott iratokból (pl. alkoholizmus, szexuális partnerek stb.); hogy igenis lehet tudni, hogy ki volt a Polvaxokról és a Neoprimitívről rendszeresen jelentő Lantos fedőnevű ügynök (van 6-os kartonja); hogy az olvasószervezőkön kívül más nem nézte meg előzőleg a 3000 példányban kinyomtatott könyvet, s hogy a hosszú évekig készülő kötet végül is nem igazán lett „anyagi sikertörténet” a szerző számára.

Szolcsánszky Szilvia

Petschnig Mária Zita

Zsákutcában a gazdaság

Az új helyszínen, a Wesley János Főiskolán lesz az őszi félév első estje, meghozza a neves közgazdász-szal, Petschnig Mária Zitával.

Azt hiszem, nemcsak a volt közgazdászok számára az egyik legizgalmasabb téma az ország gazdasági helyzete, az „unortodox” gazdaságpolitika súlyos kudarca, a költségvetés állása, a „pávatánc” az IMF-fel. Zitával erről a bőrükre menő helyzetről, az ezzel kapcsolatos kérdésekről beszélgetünk Farkas Zoltán közreműködésével. Ami a tervezett beszélgetéseket illeti, megígérte, hogy eljön Simor András MNB elnök (decemberben vagy januárban), időpontot próbálunk egyeztetni Várszegi Asztrikkal és Iványi Gáborral, és többen javasolták Parti Nagy Lajost is. A tavasszal beharangozott „olajfa-koalíciós” beszélgetés az MSZP, az LMP és a DK vezetői között azonban az első kettő elzárkózása miatt elmarad.

Ahol nyár elején befejeződött, ott indult el újra a Poltár őszi szemesztere, a Wesley János Lelkészképző Főiskolán. Az első vendég Petschnig Mária Zita, a Pénzügykutató tudományos főmunkatársa volt.

A főiskola a „Nyócker” sűrűjében lakozik, ahol megkezdődött egyfajta rehabilitáció, így eklektikus összevisszaságban váltják egymást a korszerű épületekkel övezett sétálóutca és az erősen lepusztult, nem túl bizalomgerjesztő részek, amelyek még őrzik a kerület régi, diszkrét báját.

Egy, még érintetlen utcában található a főiskola, ahova egy jelentéktelen kis kapun belépve igazi oázis bontakozik ki. Aki épségben eljut a helyszínre, rögtön megérzi, hogy a béke szigetére érkezett. Belül egy mediterrán udvart fognak közre az épületek, nagyon hangulatos, szerényen, de ízléssel átgondolt minden, legalábbis az, ami látható. Ide érkezett az érdeklődők tisztes számú társasága és Petschnig Mária Zita, valamint a férje, Kéri László, az állandó kérdező Farkas Zoltán és a kifogyhatatlan energiával tevékenykedő Irma, aki erre az estére Zita által átkeresztelve Szirmuskává alakult, de hogy miért is, az maradjon titok.

A pogácsamajszolással induló esten Irma ismertette az őszi és a tavaszi szemeszterre kigondolt terveket, a meghívottak lehetséges körét. Nagy nyencségeket tartogat ez az év, ha sikerül az időpontegyeztetés és valóban leülnek majd egymás mellé az érintettek.

Petschnig Mária Zita egy rövid bevezetőben összerakta nekünk, amit részleteiben úgy nagyjából tudtunk. Mivel a hallgatóság túlnyomóan optimista személetű, akiknek mindig félig tele a pohár, így az előadás után nem követünk el tömeges öngyilkosságot, s aki kísérletet tett volna erre, azt a többiek visszafogták.

A gazdasági mutatóink, hm, nem túl rózsásak. Csökkent a fogyasztás, ami elsősorban az arányos és igazságos adórendszer hozománya, de aki bátrabban fogyaszthatna, az is óvatos, hisz nem tudja, meddig lesz munkahelye, hogy lesz-e nyugdíja, a későbbiekben elég pénze, ezért még ők is visszafognak, kuporgatnak. A versenyszférában csökkent a foglalkoztatás, valamint megugrott a részmunkaidősök száma. Megnövekedett a köz munkások tábora, de a segélyhez képest esetleg magasabb jövedelmük nem gerjeszti a fogyasztást, legfeljebb a szolgáltatók lélegezhetnek fel, hogy csökken az adósok száma.

A fenti folyamatok miatt alakult ki az a helyzet, hogy bár összességében nő a foglalkoztatottak száma, ez mégsem serkenti a fogyasztást. A munkaerőpiaci statisztikák nem adnak egyértelmű képet, bár egyes adatok szerint gyarapszik a foglalkoztatottak száma. Mégsem lehet minden rendben, ha a becslések szerint 400 000 felett van a kül-

földön tartósan munkát vállalók száma. Amikor nemrégiben egy kisebb színház jegykezelői állást hirdetett, amelyre 500 felett volt a jelentkezők száma, az ember elbizonytalanodik, mennyire nőhetett valójában a fog-

lalkoztatottság (a fizetés 40 ezer bruttó körül mozog). Úgy tűnik, hogy a statisztikákba bekerülnek eddig oda nem tartozó munkavállalási formák is, így javítva a mutatókat. Az MNB kamatcsökkentése újabb lökést adott ahhoz, hogy elszabaduljon az infláció és az árfolyam. Az ország-

ba hatodannyi tőke áramlott be, mint amennyi kifelé ment.

A jelenlegi gazdasági helyzetünket igen markánsan jellemzi, hogy a beruházások a 2005-ben mért állapotához képest 50%-kal csökkentek, pedig ez a hosszú távú növekedés alapja. Összehasonlításképpen

ez a mutató Lengyelországban +60%-ot mutatott (foci Eb!), de szlovák szomszédainknál is 30% körül mozgott. Unortodox gazdaságpolitikáinkkal elkanyarodtunk az európai trendektől, de nemcsak a fejlettebb felétől, hanem már a felzárkózóktól is.

Az IMF/EU-hitel is szóba került. A hallgatóság és előadónk is erősen kételkedik abban, hogy valós cél a hitelmegállapodás nyélbe ütése. Ugyanis a készenléti hitellel együtt jár a szoros negyedévenkénti ellenőrzés, aminek a kormány nem nagyon örülne. Helyette elővigyázatossági hitelre hajtunk. Mondjuk azt, majd kiderül, mi lesz ebből a kommunikációból.

Petschnig Mária Zita úgy látja, hogy finanszírozható az ország, de egyáltalán nem mindegy, hogy milyen áron.

PETSCHNIG MÁRIA ZITA
közgazdász,
a Pénzügykutató
főmunkatársa

1947-ben született Pécsen, 1970-ben szerzett diplomát a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem pénzügy szakán. 1970-től a Magyar Nemzeti Bank Baranya Megyei Igazgatóságán közgazdasági elemző, majd 1972-től a Pécsi Tudományegyetem Közgazdasági Karának oktatója. 1983-tól az MNB Hitelpolitikai Főosztályán részt vesz a többszintű bankrendszer létrehozásában. 1986-ban Soros-ösztöndíjas, majd a Közgazdasági Szemle felelős szerkesztője. 1988-tól a Pénzügykutató tudományos főmunkatársa, az intézet makroökonómiai jelentéseinek és előrejelzéseinek felelőse. Az MTA közgazdaságtudományi kandidátusa, öt önálló kötete és több mint 500 publikációja jelent meg, mintegy tíz könyv társszerzője. Férjével, Kéri Lászlóval, a neves politológussal (aki a tavaly májusi Polvax-est vendége volt) országszerte rendszeresen tartanak előadásokat szakmai fórumokon, klubokban. 1997-ben Heller Farkas-díjjal tüntették ki, 2003-ban Angyalföld díszpolgára lett, s 2005-ben megkapta a Köztársasági érdemrend tisztikeresztjét.

A Keletre nyitás hozománya jóval kisebb lehet hosszú távon, mint amit az IMF/EU-megállapodás hozhatna, mert utóbbival nem csak hitelhez juthatnánk, de erősödhetne az ország bizalmi indexe, jönne a tőke, lenne beruházás stb., stb. Szóval egyfajta zsákutcába hajtottunk be, aminek még mindig nem látjuk a végét.

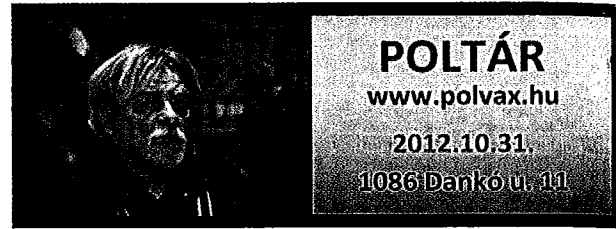
Esett szó jó dolgokról is, a hírek szerint jól fognak az államkötvények – az nem derül ki, hogy mely rétegek vásárolják őket.

Jó hír, hogy a közgazdász-társadalomban megindult egyfajta közeledés, és rájöttek a megmondóemberek (vagy legalábbis egy részük): ahogy nincs jobb- és baloldali színház, csak jó vagy rossz, úgy a gazdaságpolitikák között is meg lehet találni azt az összhangot, a kompromisszumot, amely nem egyes emberek, csoportok önmegvalósítását, hanem a többség, az ország érdekeit szolgálja. A dolog, mondjuk úgy, még csak gyerekcipőben jár, abból is elég apróban, de vannak már jelek. Vannak, akik olvasnak is a jelekből és van fülük is hozzá...

A kérdések és válaszok órájában szóba jött a mezőgazdaság helyzete, a kapák és a kaszák problematikája is, az új „grófok” megjelenése, a sertésállomány megcsappanása, és arról is akadt elmélkedés, hogy a diplomások ágyne-műt húzogatnak a határokon túl. Azért előfordult, hogy neveltünk is...

Szolcsánszky Szilvia

Parti Nagy Lajos

(Fülkér) vastaps a Fülkeforr és vidékének

Az őszi félév második estje ismét – a már fixnek látó – új helyszínen, a Wesley János Főiskolán lesz a kortárs magyar irodalom egyik legjelentősebb nyelvművésszével, a közéleti kérdésekben is markánsan megnyilvánuló Parti Nagy Lajossal.

Ahogy régen hátulról, a sportnál kezdtük el olvasni a napilapot, az Élet és Irodalom olvasói közül is sokan meghatározott helyen, a Páratlan oldalnál kezdik el. Az utóbbi másfél évben ezen belül is biztosan többen olvassák elsőként Parti Nagy Lajos gyöngyszemét, a MAGYAR MESÉK aktuális darabját.

A 2011 áprilisában kezdődött sorozat első 53 írása tavasszal meg is jelent a Magvető Kiadónál *Fülkeforr és vidéke* címen. (A könyvet – s az író más műveit – most kedvezményesen megvásárolhatjátok a helyszínen, s persze dedikálthatjátok is!)

Bevezetésképp Parti Nagy Lajos felolvas néhány mesét, majd Szénási Sándor újságíró közreműködésével beszélgetünk vele az irodalmi, művészeti és tágabban a társadalmi közélet helyzetéről.

A Poltár idei második estjét Parti Nagy Lajossal tölthettük a Wesley János Főiskolán. A környék tehát, ahova beágyazódik az intézmény, továbbra sem mondható biztatónak, de mindezek ellenére vagy ezzel együtt is jó kis este volt. Parti Nagy 1953-ban született Szekszárdon. Arról nincs információ, hogy színésznővel szerelmi bonyodalomba került volna, az ellenben tény, hogy a kortárs magyar irodalom egyik meghatározó képviselője, és több mint 30 díja között a Kossuth-díj is megtalálható.

Nemrégiben mutatta be a Katona József Színház *Pinokkió* című gyermek-thrillerjét, és az olvasó polgárok egy ré-

sze körében nagy népszerűségnek örvendenek a Magyar mesék, amelyek írásába 2011 áprilisában fogott bele – az első 53 történet tavasszal jelent meg a Magvető Kiadónál *Fülkeforr és vidéke* címen.

Az este a FÜGGETLEN KÖZÉLETI KLUB-ban meseolvasással kezdődött a könyvből és az azóta született alkotásokból. Kicsit aggódtam, mert a szerzők gyakorta másképpen érzik a műveiket, s másképpen szól a leírt mondat, más értelmet kaphat a kimondott szó. Partinál nem így történt, mert nagyszerű előadó, és mi a mesék hallgatása közben egyre éberebbek lettünk, s kínosan kacarásztunk a hallott tantörténeteken. Jó néha nevetni olyanon is, ami egyáltalán nem vicces, és igen, néha elég, ha legalább mosolyba szaladhat a szánk, hisz mostanában nem sok okunk akad az örömről. Hallgattuk a meséket, amelyekkel végigélhettük az elmúlt másfél év nagy pillanatait a bocskaitól (nem az István) a szegénységen át a bal-tásig. A gunyoros hangvételű művek egyfajta görbe tükörben mutatták a jelen hazai társadalmi, politikai állapotát, szatírában, amely szerinte (és Heine szerint) a tehetetlenség eszköze... Ezek a rövid sziporkák nagyon tömören és nagyon világosan fogalmazzák meg azokat a közéletben zajló dolgokat, amiket nem igazán érthet meg egy olyan gondolkodó ember, akinek a hazája és saját boldogulása egyaránt fontos. Nem kell ehhez a jobbon vagy a balon állni,

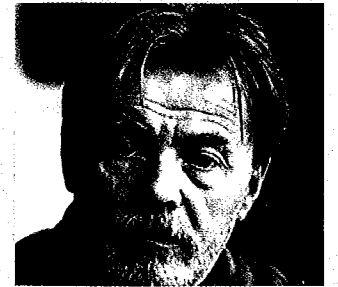

A kortárs magyar irodalom egyik legjelentősebb nyelvművésze, emblematikus alakja. „Posztmodern költőkirály”, aki költőként, próza- és drámaíróként, illetve műfordítóként is meghatározó helyet foglal el napjaink magyar irodalmában. 1953-ban született Szekszárdon. A pécsi Tanárképző Főiskolán szerzett magyar-történelem szakos oklevelet. Pécsen a megyei könyvtár munkatársa, 1979-től 1986-ig a Jelenkor folyóirat szerkesztője. Költőként kezdte pályáját, 1982-ben jelent meg első könyve, az Angyalstop, 1986-ban a Csuklógyakorlat. A nyelvi játékok és a nyelvi humor iránti fogékonysága 1990-es Szódalovaglás című kötetében teljesedett ki. 1990-ben a Jelenkor Sárbogárdi Jolán álnéven közölte A test anyaga című kisregényét, s ebből született az azóta híressé vált Ibusár (1992) című dráma. Tárcanovelláiból állt össze a Se dobok, se trombiták (1993), illetve az újrairt változatokból A hullámzó Balaton (1994) című elbeszéléskötet fele. Az Ibusár mellett a Mauzóleum nyelvi humorával együtt is olyan társadalmi dráma, amely a kiszolgáltatottság legmélyebb szintjeire vezet befogadóját, az 1994-es Gézcsők Kosztolányi Dezső utolsó napjainak, illetve az utolsó szerelemnek állít emléket. Itt kell megemlítenünk, hogy Parti Nagy Lajos a kilencvenes évek végétől a mai napig körülbelül húsz dráma fordítójaként is közismert, s ezek többsége inkább átírás, amely által élő, élvezhető nyelvvé látja el az egyes darabokat. Ezeknek a posztmodern fordításoknak egyik jellegzetes megoldása a Tartuffe, amelynek szerzője ugyan Molière, de írója Parti Nagy Lajos. 1986 óta szabadfoglalkozású íróként él Budapesten. Egyetlen regénye (ha a Sárbogárdi Jolán-kisregényt nem számítjuk ide), a Hősöm tere (2000) olyan antiutópia, amely tudatosan politikai alkotásként olvastatja önmagát, s benne szélsőjobboldali galambok veszik át a hatalmat Budapesten. A Grafitesz (2003) című, válogatott és új verseket tartalmazó verseskötet rendkívül gazdag, sokhangú lírai életművet mutat fel. A kötet fogadtatása is tükrözte Parti Nagy Lajosnak a kortárs magyar költészetben elfoglalt helyét, hiszen olyan, szinte már túlszámíthatatlannak ható mondatok is leíródtak a Grafitesz kapcsán, miszerint az elmúlt és az elkövetkező évek legfontosabb verseskötetéről van szó a magyar irodalomban. Szinte minden versében a nyelv válik főszereplővé: működésének ellenőrizhetetlen elemei, a nyelvi botlások, törések, elvételek irányítják a szöveg jelentéseit. Ezek gyakran ironikus, parodisztikus, komikus formában jelennek meg az olvasó számára. A nyelv sterilítése,

elég egy tisztességes értékrend mentén élni, gondolkodni. Egyszer, mint minden, a mesélés is véget ért, és következett a kötetlen beszéd ideje, amelynek során Szénási Sándor rádiós újságíró vállalta az animátor szerepét. Sok mindenről esett szó, hisz sok a megválaszolatlan kérdés. Előkerültek a közélet prominensei – így Orbán, Gyurcsány,

PARTI NAGY LAJOS
író

az elvont, tiszta, érinthetetlen anyag helyett a szabad, játékos, frivol, rontott jelentések válnak hangsúlyossá. A nyelvhasználati hierarchiákat áthágó, többszólamú, demokratikus költői idióma eszménye jelenik meg a kötetben.

Parti Nagy Lajosnak a kortárs magyar költészetben elfoglalt rendkívül fontos helyére utal a szerző 50. születésnapjára megjelentetett Mintakéve (2004) című kötet, amelyben a szerző mesterszonettjéhez a kortárs magyar líra legjobbjai írtak szonettkoszorút. Egy évvel később, 2005-ben látott napvilágot a Parti Nagy Lajos legszebb verseit tartalmazó válogatáskötet. A fagyott kutya lába (2006) című elbeszéléskötet A hullámzó Balaton párjaként, továbbírásaként is felfogható. Itt szükséges felhívni a figyelmet a két címadó elbeszélés különös kapcsolatára is: a Pálfi György által rendezett Taxidermia (2006) című film, amely több jelentős magyarországi és külföldi díjban részesült, Parti Nagy Lajos említett két elbeszélése alapján készült. A hullámzó Balaton, A fagyott kutya lába és A vak mumutér. (2007) című elbeszéléskötet kritikai fogadtatása azt a véleményt erősíti, amely szerint a szerző prózaíróként is a kortárs magyar irodalom élvonalába tartozik.

Több mint 30 díj tulajdonosa: Déry Tibor-díj (1990), József Attila-díj (1992), A Magyar Köztársaság Babérkoszorúja (1996), a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, polgári tagozat (2005), Kossuth-díj és Prima-díj (2007). Legutóbbi kötete, a Fülkeforr és vidéke (Magvető, 2012) az első évet, az első 53 írást tartalmazza abból a sorozatból, amelyet 2011 áprilisában kezdett írni az Élet és Irodalom Páratlan oldalán, Magyar mesék címmel. Ezek természetesen álmesék, a népmese bizonyos elemeit, nyelvét imitáló teherbíró kisformák, abszurdok a rögváló abszurdításáról, glosszák a helyzet margójára. „Okom bőven volt rájuk, célom velük csak annyiban, hogy egy hagyományos, mégis szabad műformába »becsatomázzam« az írói, állampolgári közérzetemet.”

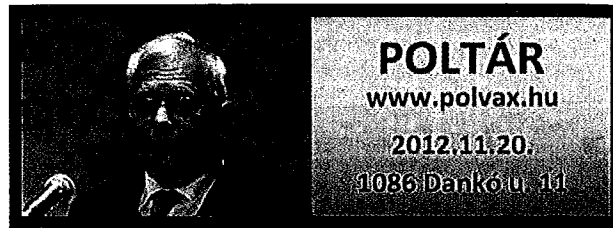
Bajnai, de még Papesák is. Szóba jött a reménytelenség és a remény, a demokrácia és annak hiánya. De az is, hogy a kultúra kikerült a társadalmi prioritások köréből, így az írói szavak is súlytalanul keringenek, s akiknek kéne, azok meg sem hallják. Megtudtuk, hogy Parti Nagy a mesefolyamot 2014 áprilisáig tervezi folytatni, akármilyen következik is utána... Akármilyen.

Jó este volt, mert találkozhattunk egy független alkotóval, akit szó nem butít, fény nem vakít, és még a kincs és a rang sem vesztegette meg.

Zárva az estet álljanak itt a *Fülkeforr és vidéke* című kötetből a Fülkévastaps befejező mondatai: „Éppen mintha le se mondott volna, nem es volna vége, el sem futott volna véle.” Ez volt a Poltár 2012. október 31-én.

Szolcsánszky Szilvia

Balázs Péter

Az úri klubban nem illik a padlóra köpni... Helyzetünk a világban

A félév harmadik vendége Balázs Péter egyetemi tanár, volt külügyminiszter, akivel hazánk nemzetközi pozíciójáról, a külhoni magyarokkal tartott kapcsolatokról beszélgetünk. Sajnos mégsem Martonyi Jánossal együtt (aki az „unortodox” külpolitikai lépések miatt meglehetősen kellemetlen helyzetben van hosszú hónapok óta, s aki végül mégsem vállalta a közös beszélgetést Balázs Péterrel).

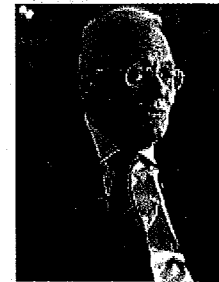

Azt próbáljuk meg részletezni, hogyan „sikerült” a kelet-európai változások legelismertebb élharcosának presztízséből leküzdenünk magunkat sereghajtóvá, a térség lesajnált és egyre direkterben kritizált „baltás” államává, amelynek vezetőit egyáltalán nem vagy csak nagyon szörmentén fogadják a demokratikus országokban? Hogyan „sikerült” a nagy magyarkodás mezébe bújva átvinni a nemzeti megosztottságot a határainkon túl élő magyarokra is, meggátolva az egyedül üdvözítő összefogást, illetve előidézve parlamenti képviseletük csökkenését, vagy akár megszűnését?

A Bajnai-kormány külügyminisztere, Balázs Péter volt a Poltár vendége a Wesley János Főiskolán egy szürke, novemberi estén. Mi másról is eshetett volna szó, mint a külpolitikáról. Így bejártuk a világ nagy részét, szomszédoltunk, bekukkantottunk az EU-ba, átruccantunk az Egyesült Államokba, benéztünk a Közel-Keletre, jártunk a hagyamakupolás orosz fővárosban, kihagyhatatlan volt egy kitérő Azerbajdzsánba, és egyik legújabb kedvencünk, Kína is terítékre került. Természetesen azért az EU-ról, az Unió és Magyarország viszonyáról esett a legtöbb szó.

Vendégünk elmondta, hogy ezt a közép-európai virscafotot, ezeket a múltba nyúló, állandóan felfakadó sebeket, sértéseket és sértettséget Ausztrián túl már nem érti senki, mint ahogy a Nagy-Magyarország-térképet sem tudják hova tenni. Olyan az EU, mint egy úri klub, ahol léteznek íratlan alapvetések, amik evidenciának számítanak, és amikor olyan új klubtag érkezik, aki a padlóra köp, a régi-ek nem igazán tudnak vele mit kezdeni. Szóba jött, hogy az EU gépezete igen lassú és óvatos, hisz a nagy döntésekhez egyetemleges akarat szükségeltetik. Így ahelyett, hogy erőből lenyomnák egymás torkán elképzeléseiket, inkább addig gyúrják, míg minden ország meggyőződéssel egyezik bele az estleges változásokba. Kulcsszó a lobbizás, és az álmoskönyv szerint egy probléma végigviteléhez legalább hat társat (másik országot) ajánlatos gyűjteni, amik közé kell két nagy is – lehetőleg Franciaország és Németország.

Előjött a pártérdek, a parlamenti frakciókkal szembeni, néha a racionalitásokat is felülíró lojalitás, hogy vannak közös ügyek, és vannak belügyek. Utóbbiakat pedig az EU igyekszik a végsőig tiszteletben tartani... Beszélgettünk a görögökről, a határon túliakról és azok lehetőségeiről, a levélben történő választásokról, állampolgárságról, meg arról is, hogy valójában hogyan tehetnének jót a határainkon kívül élő honfitársakkal, hogy ott érezzék jól magukat, ahol megszülettek. Az Egyesült Államokban egyelőre még el vannak foglalva az elnökválasztás utóhatásaival, az új adminisztráció felállításával, és majd csak ezek elrendezé-

BALÁZS PÉTER
professzor,
volt külügyminiszter

1941-ben született Kecskeméten, 1963-ban végzett a Közgázon. Hat év külkerületkötőség után bekerült az államigazgatásba: a Külkereskedelmi, majd a Kereskedelmi Minisztériumban dolgozott, 1982-ben öt évre kinevezték Brüsszelbe az Európai Közösségekhez kereskedelmi tanácsosnak. A Kereskedelmi Minisztérium, a rendszerváltás után a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának főosztályvezetője, 1992–1993-ban az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium államtitkára volt. 1993-ban koppenhágai, 1997-től 2000-ig bonni/berlini nagykövetségünk. 2000-ben hazahívták, ekkor a Közgáz egyetemi tanára lett (ahol 1990-től címzetes docens volt), illetve az MSZP integrációs és külpolitikai kabinetjét vezette. 2002–2003-ban a Külügyminisztérium integrációs és külgazdasági államtitkárságának élén állt, majd Magyarország Európai Unióhoz kiküldött állandó képviselője 2004-ig, hazánk EU-csatlakozásáig, amikor is ő lett első biztosunk az Európai Bizottságban. Hazatérése után a Közép-Európai Egyetem (CEU) és a Közgáz (Világ-gazdasági Tanszék) egyetemi tanára lett, 2005-ben a Közgáz gazdasági Társaság alelnökévé választották. Tagja volt az MTA Nemzetközi Gazdasági és Fejlesztési Bizottságának. Egyetemi doktori címet szerzett, majd 1994-ben kandidátus, 2000-ben habilitált, 2003-ban lett az MTA doktora. Kormányzati és diplomáciai karrierjével párhuzamosan több mint három évtizede kutat és tanít magyar és külföldi egyetemeken. Rendszeresen előad nemzetközi konferenciákon magyarul, angolul, franciául és németül. Kitüntették a Pro Urbe Budapest-díjjal, a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével, a Francia Becsületrend lovagja. 2009. áprilisától 2010. május végéig a Bajnai-kormány külügyminisztere. Bajnai Gordon 2011-ben alakult Haza és Haladás Alapítványának tagja, illetve alapítója az Együtt 2014-et létrehozó Haza és Haladás Egyesületnek.

se után tekintgetnek határainkon túlra is. És hogy Putyin és Orbán között, mondjuk úgy, hűvös a kapcsolat. Balázs Péter azt is elmondta, hogy nagy megtiszteltetés egy országot külügyminiszterként szolgálni. Egy résztvevő ekképpen kommentálta az eseményt: „Köszönjük, nem Balázs Péter tehet róla, hogy a lebilincselő intelligencia és sugárzó humanitás ellenére az est után sem látjuk többnek a jövőt.”

Szolcsánszky Szilvia

A POLVAX közönségéről

Szolcsánszky Szilvi blogja

2012. 12. 01.

■ A héten megint megbizonyosodtam arról, hogy Mátyással együtt nem halt meg az igazság, csak gyakorta vonul illegálisba és onnan néha-néha fellő egy jelzőrakétát, hogy mindenki tudja, van, él, létezik. Jussticia sem bizonytalanodik el kendője mögött...Pedig sokszor és mostanában még többször igen nehéz elhinni.

A Poltárról, vagy leánykori nevén a Polvaxról szeretnék most írni. Másképpen, azelőtt, míg találkozhatunk a két jeles vendéggel Mikulás előestéjén meg egy Gospel kórossal.

Mióta elindult újfent a Polvax, szinte mindig ott voltam, mert érdekel, mert jó. Történt közben egy két dolog, amit nem szerettem, szeretek vele kapcsolatban és a mai napig nem is értek. Sem ésszel, sem szívvel fel nem foghatom, meg nem értem, de ezt leszámítva* jó hely, kellemes elfoglaltság okos, józan emberekkel együtt tölteni egy estét.

Most mégis inkább a közönségről írnék. A közönség nem túl vegyes, vannak ott nők, meg férfiak, fiatalabbak, idősebbek, utóbbiak többen. Töbnyire nyitottak, értelmesek, érdeklődők.

Olyanok vagyunk, mint egy szurkolótábor. Lassan megértem, hogy a politikában miért ennyi a focihasonlat.... Van ugyanis a keménymag, ez egy népes kis csapat, kik majd mindig eljönnek, ha esik, ha fúj, ha megváltoznak a körülmények. Nekik ez nem csupán program, hanem találkahely, ahol kedves barátaikkal ismerőseikkel tölthetnek néhány jó órát. Előtte, utána dumálnak, közben meg figyelnek az előadóra. Nem hiszem, hogy nincsenek új barátaik, nem tudnak elszakadni a múlttól, egyszerűen jól érzik ebben a közegben magukat.

Vannak emberek, kik hol eljönnek, hol hosszabb időre elmaradnak, közülük egy párnál azt is tudom, látom, hogy éppen van-e munkájuk vagy éppen megőrülnek a semmittevéstől a pénztelenségtől. És, ha éppen így állnak,

akkor jönnek. Kicsit panaszkodnak, de utána magukkal ragadja őket a hely szelleme és élvezik az ottlétet, a társakat, ismerősöket, hogy önmaguk lehetnek, hogy kikapcsolódhatnak a napi nyomásból és azok lehetnek, akik, amik. Ha, néhány órára csupán, megszűnik a megfelelés kényszere, nem érzi azt, hogy nincs rá szükség, hogy felesleges, hogy már nem jó semmire sem. Igen ez örülden pocsek érzés, és hiába mondogatja, hogy nem ő nem ilyen, hogy többre való, egy idő után már ő maga sem hiszi ezt el.

Vannak alkalmi látogatók, kik a nagypolitika táján élnek napjaikat, és néha bekukkantanak a való világba. Lehet, hogy barátkozni is akarnak, de inkább megmutatják, hogy akár hisszük, akár nem, ők józan, mértéktartó politikusok, és objektíven nézik a dolgokat, végzik a dolgukat. Mivel ez egy intelligens szurkolótábor senki sem tesz megjegyzést, hogy magukban mit gondolnak, az a törvények jelenlegi állása szerint még magánügy.

S a szurkolótáborban van néhány olyan szerencsés, örülden elfoglalt rajongó is, ki, ha teheti, ha, éppen itthon van, nincs tárgyalása, s.o.s. munkája, akkor eljön, mert szeret ott lenni, s, ha tudna többször is köztünk lenne.

S vannak, akik lemorzsolódtak, vagy a kedvük fogyott el, vagy szerencsére találtak olyan munkát, ami leköti teljesen napjaikat. Remélem, jól megy nekik, de sokakat nagyon hiányolok, mert egyszerűen jó csak látni őket.

Jó nekünk, hogy van egy ilyen hely, mert csak azt kívánom mindeninek, ki még előtte van, vagy benne éppen, hogy legyen olyan boldog és tartalmas az egyetemi léte, mint amilyen a miénk volt akkor. Ez nem csak nosztalgia, ez egy olyan kifogyhatatlan élmény-puttony, amely egy életen át elkísér, amiből mindig elő lehet kaparni a nehéz napokon is olyan örömmorzsákat, mik átsegíthetnek a jelen nehézségein is.

* Finom utalás a szervezők között lezajlott vitákra...

Iványi Gábor

Eljött hozzánk a Mikulás

■ Igen érdekesnek ígérkezik december 5-én este a félév utolsó programja, hiszen vendégünk Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát és az egyházi státuszától tavasszal megfosztott MET elnöke, Iványi Gábor lesz. Szénási Sándor újságíró moderátor közreműködésével beszélgetünk az egyházak szerepéről, karitatív, egészségügyi és oktatási tevékenységéről, az egyház és az állam kapcsolatáról.

S előtte egy hangulatos előműsort élvezhetünk: az Éjféli Kiáltás Gospel Kórus műsorával kezdünk.

Ami már a következő félévi terveket illeti: megígérte, hogy eljön Simor András, az MNB elnöke és Lengyel László, a Pénzügykutató vezetője, (aki már a „rég” POLVAX-on is vendégünk volt).

Mikulás előestéjén búcsúzott a 2012-es évtől a Poltár. Eredetileg vendég lett volna Várszegi Asztrik és Iványi Gábor, sajnos előbbit utolérte egy vírus (megüzente, hogy hamarosan mindenképpen eljön!), így csak a Wesley János Főiskola rektorával beszélgethettünk, illetve előtte az Éjféli Kiáltás Gospel Kórus szép műsora és a rektor úr meglepetés Mikulás csomagjai okoztak adventi hangulatot.

Az Éjféli Kiáltás Gospel Kórus

Több mint fél évtizede működik az Éjféli Kiáltás Gospel Kórus, amely most a karácsony közeledtével adventi hangulatot tud varázsolni az egyébként is izgalmasnak ígérkező beszélgetés elé. A kórus épp egy éve tartotta nagyszerű öt éves jubileumi koncertjét a zsúfolásig megtelt Versailles Rendezvényteremben. S mint korábban is, sokszor tartanak fellépéseket különböző városokban, felléptek a Szigeten, s adtak többször is jótékonyági koncerteket beteg gyerekek megsegítésére. Érdeemes megnézni honlapjukat (www.gospelkorus.hu) és meghallgatni számaikat a YouTube-on is!

Összegyűltünk sokan a továbbra is a főváros nem legszebb helyén székelő főiskola egyik termében, és kicsit családostak voltunk, hogy nem tudott eljönni Várszegi Asztrik. Sajnos elmaradt egy izgalmas párbeszéd, amit a hazai hitélet két jeles személyiségével élhettünk volna át. Ilyen az élet, nem mindig azt kapjuk, amit szeretnénk, de ha elég rugalmasak vagyunk, akkor a megváltozott helyzetben is feltehlálhatjuk magunkat és, ha igyekszünk, megtaláljuk azt az élményt, amire vágytunk.

Az estet az Éjféli Kiáltás Gospel kórus (EKG) indította, akik muzsikájukkal ki-kinyitották a szívünket, hisz Gospel jelentése evangélium, örömhír, így nem is tehet másként. Sokak szerint az ember és Isten között a legmagasabb szintű kommunikációs eszköz a zene. Van, amikor kevesnek bizonyul a szó vagy bármely más eszköz, hogy kifejezzük érzéseinket, és ekkor jön a dal....

Mi meg keresztények, hitetlenek, zsidók és más vallásúak ott ültünk együtt, hisz a dal ugyanahhoz az Istenhez szól, mindegy, hogy ki milyen közvetítőkön keresztül tartja vele a kapcsolatot. A kórus pedig szívből, szívvel énekelt és hamar feloldotta a műsorváltozás okozta csalódottságot. Majd kiült az asztalhoz Iványi Gábor, ki derekas termetével és nagy szakállával piros kabát és puttony nélkül is elhozta közénk a Mikulás hangulatát.

Mi tudtunk meg tőle? Sokat és keveset. Hiába távolodott el az aktív politizálástól, igazi politikus maradt, ki a kényes, aktuálpolitikai kérdések alól ügyes fürgeséggel bújott ki, nem hiába a szavak embere. Inkább arról beszélt, ami neki fontos, vagy is fontos azoknak, akikért felelősséget vállalt.

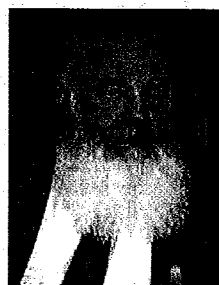
Annak ellenére, hogy egyháza, a Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség (MET) ez évtől már egyesületként kell, hogy működjön, Iványi töretlen hittel és az Istenbe vetett szilárd meggyőződéssel végzi tovább a számára kirótt feladatokat: vezeti egyesületi egyházát, óvodákat, oktatási intézményeket működtet, s lehetőségeihez mérten támogatja a szegényeket a rászorulókat, időseket, hajléktalanokat.

Megtudhattuk azt is, hogy ebben az évben még több időt szántak az imára is, hisz gazdasági igazgatójával minden hónapban megköszönték a Teremtőnek, hogy fizetést tudnak adni annak a 800 embernek, akik a MET által fenntartott intézmények alkalmazásában állnak. Az is kiderült, hogy Iványi hite töretlen, harcol a jogaikért és hisz abban, hogy előbb utóbb a helyére kerülnek a dolgok.

Az élet őt igazolja, hisz apró örömek, kisebb nagyobb adományok érkeznek rendszeresen hozzájuk, bár sosem elég, így mindenfajta támogatást szívesen fogadnak, legyen az pénz, ruha élelmiszer, vagy bármilyen megunt, de még mások által használható holmi. Minden gazdára találhat, hisz ahogy mondta, közel százezer ember olyan szegénységben él ebben az országban, amit mi innen Budapestről fel sem tudunk fogni. Akik mindenkinél jobban várják a tavaszt, mikor már nem kell fűteni, mikor az erdőben gombászhatnak és összeszedhetik a természet vadon is termő gyümölcsseit, ha képesek túlélni a fagyot, a hideget. Élnék ők egy olyan országban, amely a világ gazdagabbik harmadához tartozik, ha nem is az élbolyba, de annak alsó mezőnyébe. Beszélt arról is, hogy sok szegényebb országban boldogabbak az emberek, mert minket régen tép a balsors, s általában is pesszimistábbak vagyunk. Lehet, hogy ahol többet süt a napfény, és nem kell félni a fagyhaláltól az önmagában is boldogabbá tesz? Az is lehet, hogy jobbbhoz szoktunk, és a lefelét mindig rosszul éli meg az ember fia, lánya.

Iványi legalább ötven százalékos esélyt ad az Együtt 2014-nek, és arról sincs meggyőződve, hogy ama bizonyos árok feltöltése a legutóbbi NEM demonstrációval ténylegesen megkezdődött.

Beszélt persze a karácsonyról, arról, hogy ilyenkor megnő az adakozási kedv és a szegények, hajléktalanok is egyszer-egyszer jól lakhatnak, mert így advent táján növekszik az emberek empátiája és adakozó kedve is.

IVÁNYI GÁBOR
a MET elnöke,
a Wesley Főiskola rektora

1951-ben Szolnokon született egy 11 gyermekes metodista lelkészi családban. A nyíregyházi gimnáziumból „vallási lázítás” miatt kizárták, csakúgy a Teológiáról is, mert tiltakozott az Egyházügyi Hivatalnál az édesapját ért támadások miatt. Iványi Tibort a többség 1973-ban megakarta választani a metodista egyház vezetőjének, de ehelyett állami nyomásra más lelkészekkel együtt kizárták. Ők a szabad ég alatt folytatták az igehirdetést. „Egyesületi joggal való visszaélés” miatt Iványi Gábor felfüggesztett börtönbüntetést kapott.

1979-ben Solt Ottiliával és a demokratikus ellenzék tagjaiból alapították meg a Szegényeket Támogató Alapot. Egyik alapítója és névadója lett a szamizdat Beszélő folyóiratnak. Többgyerekes családapaként is folytatta illegális ellenzéki tevékenységét. A kizárt metodista lelkészek 1981-ben megalakíthatták saját felekezetüket, a Magyarországi Evangéliumi Testvérközösséget (MET), s 1989-ben az első szabad civil szervezetek között jegyezték be az Oltalom Karitatív Egyesületet. Bár az SZDSZ-be soha nem lépett be, 1990 és 1994 között a liberálisok parlamenti képviselője volt, majd 1998-ban ismét, de kiábrándult a politikai játszmákból, és ez után minden erejét a felekezeti és szociális munkának szentelte. A MET-1987-ben alapította meg a Wesley János Lelkészképző Főiskolát, ahol akkreditált teológus-, szociális munkás-, környezettan- és pedagógusképzés folyik. A MET a budapesti központon kívül több mint 150 településen működik, és a főiskola mellett főleg az ország legszegényebb településein több mint 30 általános és középiskolát, óvodát tart fenn, valamint öt időszotthont és több hajléktalanintézményt is.

1996-ban megkapta a Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét, 2008-ban a Pro Urbe Díjat, 2010-ben a Veér András Díjat, de 2012 elején az igazságügyminiszter kihúzta a nevét a Scheiber Sándor Díj jelöltjei közül.

A parlamenti többség 2012. március 1-vel törvényben fosztotta meg a MET-et egyházi státuszától.

Hallhattunk történeteket a Bibliából is, meg egy kis vallástörténetet, s még egy kicsit gyerekek is lehettünk, mivel a csizmánk nem volt makulátlanul tiszta, kezünkbe kaptunk a télapó helyi megbízottjától, Iványi Gábortól egy kis mikulás csomagot.

Iványi Gábor tovább rohant egy megbeszélésre, mi meg szép karácsonyt és boldogabb új évet kívánva szétszéledtünk. Jövőre Veletek ugyanott!

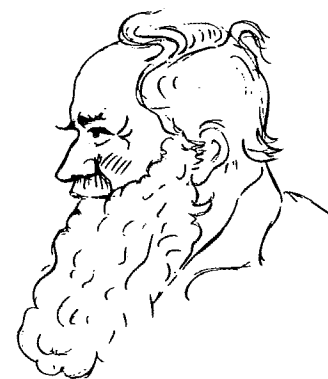
Szolcsánszky Szilvia

Iványi Gáborról

(HVG 2014)

Szegényen! Elsősorban a bosszúálló, kisfiliz politikai vezetők szegénye, kezdve a „kedves vezetőtől” – akinek két gyermekét keresztelte –, lelkész miniszterén át a végrehajtó mamelukokig, hogy megint elutasították a szegények és elesettek támogatásában legkitűnőbb Iványi Gábor Magyarországi Evangéliumi Testvérközösségének be-, pontosabban visszakerülését a hivatalos egyházak közé. Ellentmondva ezzel az Alkotmánybíróság és a strasbourgi emberi jogi bíróság döntésének. Másodszorban mindez a szegénytelen döntést vakon megszavazó bábkepviselek felelőssége is – igaz, a Kádár-korra haza-zó szavazórobotoknak nem ez volt az első, és vélhetően nem is az utolsó, ilyen felháborító lépésük. Harmadszorban pedig a nagy, történelmi egyházak szegénye, melyek nem álltak ki testvéregházuk mellett, és nem tiltakoztak hangosan a médiumokban és akár a templomokban is, hogy ez megeshetett a testvéreikkel. **És természetesen minden jóindulatú, demokratikus gondolkodású ember szegénye is, akik hallgatnak, tűrik, és nem vonulnak ki nagy tömegekben az utcákra, tiltakozva a demokrácia fokozatos és szisztematikus felszámolása miatt.**

Iványi Gábor a jelképe mindannak, amit minden tisztességes embernek támogatnia, követnie kellene. A MET elnökének egész élete bizonyíték arra, hogy csak kevesen képesek ilyen karizmatikusan küzdeni hitükért, embertársaikért, a szegényekért. Iványit a szocializmusban már a gimnáziumból és a teológiáról is kizárták vallási lázításra hivatkozva, sőt emiatt még felfüggesztett börtönt is kapott. Mégis, a hivatalos metodista egyházból kizárt lelkészekkel 1981-ben létrehozta a MET-et, s templomuk híján a szabad ég alatt hirdették az igét. Amikor a mai farizeusok egy része az „átkosban” még az MSZMP-ben bólogatott, vagy jobb esetben „alámerült”, Iványi a kis-számú demokratikus ellenzék ismert személyisége volt, a szamizdat Beszélő folyóirat alapító névadója és 1979-

ben Solt Ottiliával a Szegényeket Támogató Alap, a híres SZETA létrehozója. A rendszerváltáskor a sok üldöztetés után az első szabad civil szervezetek között jegyezték be Oltalom Karitatív Egyesületét, amely ma is az egyik leghatékonyabb szervezet a rászorulóknak megsegítésében, a hajléktalanok és a legszegényebb településeken élők iskolai és szociális ellátásában. Az Oltalom harminc helyen tart fenn iskolát, ahol pedagógusai nemcsak a betűvetést oktatják, hanem háromszori étkezést biztosítanak az otthon éhezni kényeztetett gyermekeknek, segítve 3200 nebuló túlélését és talán kiemelkedését is.

A hajléktalanok megsegítésére az Oltalom éjszakai szállót, népkonyhát, fűtött utcát, nappali melegedőt tart fenn, tíz éve még kórházat is működtet, a menekültek befogadásáról, a nők és férfiak átmeneti szállójáról, a hajléktalanok gyermekeinek óvodájáról nem is beszélve. Iványi Gábor úgy érzi, hogy a demokráciát támadják, ugyanúgy ott van, elmondja szelíd, de határozott véleményét, ahogy egykor a kevés bátor ember között 1979-ben aláírta a Charta 77 szolidaritási petíciót, napjainkban pedig a Szabadság téren felszólalt a történelemhamisító emlékmű ellen is.

Kedves honatyáknak nem nevezhető bábok! Akik ezt pontosan tudtátok, hogyan voltatok képesek elfogadni az igazságügyi bizottságban gazdátok cinikus indoklását az elutasításhoz, hogy a MET mindezt a tevékenységet „a társadalom egészére vetítve csekély hasznosulással végzi”? Az elitiskolákat fenntartó történelmi egyházaknak is dicsőségére válna ez a tevékenység, amely létszámát tekintve arányosan magasan több szociális támogatást jelent, mint bármely más vallási közösségé. És épp tőle akarják elvenni vagy nem visszaadni az egyházi státuszt – megfosztva számos anyagi forrástól és beszűkítve lehetőségeit. Szegényen.

Szentirmay László – HVG, 2014. VIII. 2. (5. o.)
A kiemelt rész kimaradt a publikált verzióból.

Szénási Sándor

Egy este a nyóckerben, ahol megjelent a karácsony szelleme

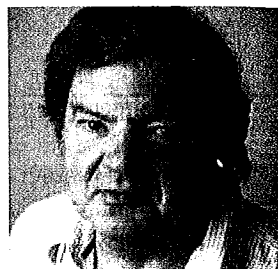
A Dankó u. 11. szám alatt van a Wesley János metodista lelkészképző. A Magyarországi Evangéliumi Testvérközösségé ez is, mint egy óvoda Gemzsén, általános iskola Jándon, művészeti képezde Dunaújvárosban és még sok helyen. Bonyolult és nagy szociális és tanító szervezetet tart fenn ez a valaha szakadárnak számító egyház, amely persze már csak szakadár, mert a Fidesz-KDNP-többség az egyház címet megvonta tőle. Lehetne egyesület, ám Iványi Gábor ezt megalázkodón tartja, inkább Strasbourg-ban pereskedik. Kései igazság lesz, ha lesz, sokra nem megy vele. Háromezer hátrányos helyzetű gyereket oktatnak szerte az országban, csak az ebédköltségük napi egymillió. És hát honnan a fenéből jöhetne ez össze állami támogatás híján? Azért bent a teremben, ahol a közönségtalálkozó lesz, majd odadörmögi, hogy jó hír van, a gazdasági vezető szerint most is ki tudják fizetni a 800 fős személyzetet, tanárokat, takarítókát, mindenkit. Hogy jövőre mi lesz, csak az Isten tudja. (...)

De most még csupán a főiskola kapujánál vagyunk. A bronztablákat nézem, mindegyik egy-egy lelkész földi emlékét hirdeti, köztük Iványi Tiborét, Gábor apját, aki 1974-ben két lelkész és két diakónus társával kivált a hatalmat kiszolgáló metodista egyházból. Évekig zaklatták, kilakoltatták őket, a fia, aki megfogadta, hogy amíg nem lesznek szabad egyház, nem vágja le a szakállát, felfüggesztett börtönt kapott. Sose vágta le, 1981-ben sem, amikor a Testvérközösséget államilag elismerték. A rendszerváltás után sem. Ha megteszi, most újrakezdehetné a szakállnövesztést.

Mögöttem már kopognak a vendégek cipői. Egy nő azt mondja, Irma igazán szólhatott volna, hogy Várhegyi Asztrik pannonthalmi apát végül is nem jön, ő arra készült, hogy majd vitatkoznak Iványival. Valaki közbeszól: az apát lázas, a titkára telefonált.

Régi társaság, néhányukat évtizedek óta ismerem. Ugyanaz a nyomasztó érzés látni őket, mint az ilyen korosztályi összejövetelek mindegyikén. Fiatal emberek jönnek szembe a múltból, öreg arccal. A hetvenes, kora nyolc-

vanás évek menekültjei ők is. Szentirmay László, akit Irmának hívnak, és aki a Magyar Rádióban dolgozott, két motort is megült akkoriban: játszott a Neoprimitív zenekarban és vezette a Közgáz-on a Polvax nevű, szolidan alternatív klubot, ahová Pozsgaytól Nyers Rezsőig sok embert, főleg reformereket hívtak meg. Először '81-ben kényszerültek felfüggeszteni a vitaesteket. A társaságban mindig elmesélik annak a fiúnak a történetét, aki a hatósági zaklatások miatt tíz évre külföldre menekült. Másfél éve indultak újra. Mondhatni, jelképesen ők is rájöttek arra, hogy még mindig nem vágathatják le a szakállukat. Iványi meg befogadta őket a Dankó utcába. [...]

Miről fogunk beszélni így, hogy Várhegyi Asztrik nem jött el? Kitől kérdezem meg, hogy hol maradt a katolikus egyház keresztényi szolidaritása akkor, amikor a kormány-többség Iványiékától elvette az egyház nevet? Felajánlotta-e bármelyik elismert egyház, hogy segít enni adni azoknak a gyerekeknek, akiket a Fidesz megfosztott a támogatástól? Miért hisszük azt, hogy ha egyszer megúsztuk a politika dülését, mindörökké biztonságban vagyunk? [...]

Aztán a beszélgetés Iványi Gáborral. Nézem ezt a bölcs, nyugodtnak tűnő embert, amint bevallja, sokszor nem alszik éjszaka, azon jár az esze, mi lesz az iskolákkal, óvodákkal, a hajléktalanszállóval, a népkonyhával, a kórházzal és a főiskolával. És egyszer csak mond valamit, amit paptól ritkán hallani, de nekem egy pap kizárólag ettől a mondatától pap. Olyan keveset tudunk Istenről, mondja egyszerűen. Negyven éve hisz, tanít és prédikál. És van mersze, ereje odatenni az egész életét egy csavargó mellé, aki kint áll-dogál a jeges szélben, és aki aztán igazán keveset tudhat Istenről. De talán Isten se nagyon törli magát ez ügyben.

Szénási Sándor írása
a 168 óra online-on (2012.12.20.)

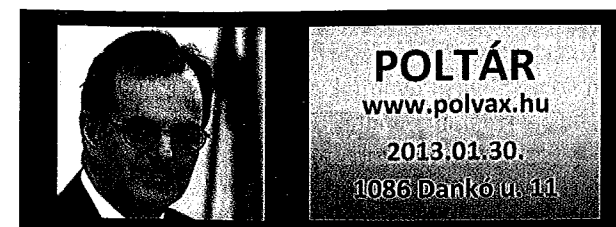
Simor András

A jegybankelnök búcsúja Mi lesz a független MNB-vel?

Január 30-án, szerdán a szokásos Wesley János Főiskolán lesz a félév nyitó estje, Simor Andrással, a Magyar Nemzeti Bank most leköszönő elnökével. „A Fidesz által vezetett kormányok nem avatkoznak be a jegybank életébe. Annak idején voltak vitáink Surányi Györggyel is, aki felajánlotta lemondását, amit nem fogadtam el. Simor András is ki fogja tölteni a mandátumát.” – ezzel a kijelentéssel lepte meg hallgatóságát tavaly decemberben Brüsszelben, az Európai Unió csúcstalálkozója után Orbán Viktor miniszterelnök. Ez azért nem olyan egyszerű. A második Orbán-kormány már megalakulása után megvonta Simor Andrásról a bizalmat, a becsületébe gázolt. Simor ténykedését parlamenti vizsgálóbizottságok firtatták, a koncepcióhoz illő eredményt produkálva. A Magyar Nemzeti Bank felügyelőbizottsága élére Orbán Viktor Járai Zsigmondot nevezte ki, aki az ügyészséget óhajtotta bevetni ellene. Nem kímélte őt a jegybank könyvvizsgálója, az Állami Számvevőszék sem.

Megpróbálták megpuccsolni Simor Andrászt az új jegybank-törvénnyel és az úgynevezett átmeneti rendelkezésekkel, ám ezt az Európai Központi Bank az EU-IMF-párossal karöltve megakadályozta. Végül a hétfős Monetáris Tanács négy kormányközeli kinevezettje fordult a jegybanki vezetők ellen, átvéve a kamatpolitika irányítását Simor és a két alelnök ellenében. Más hatásköröket is szánt volna a Monetáris Tanácsnak a törvényjavaslat, gyengítve a jegy-

banki menedzsmentet, de ezeket a passzusokat a nemzetközi szervezetek kilőtték. Most pedig folyik a találgatás, ki lesz Simor András utódja. Az elvárásokat Orbán Viktor és Matolcsy György nemzetgazdasági miniszter már ismertette. E feltételeknek öntudatos, a szakmát profi szinten ismerő pénzügyes aligha tehet eleget. A forint máris gyengülő pályára került. Mi lesz vele? És mi lesz a jegybankkal, a monetáris politikával, az árakkal? Hozzá mer-e nyúlni a kormány által javasolt új elnök a devizatartalékokhoz? Monetáris eszközökkel növekvő pályára lehet-e állítani a gazdaságot? Megroppan-e a bankszektor, tovább csökken-e a befektetők amúgy is megrendült bizalma, felgyorsul-e a tőke kimenekítése? Hova vezethet mindez? Ezekről és más aktuális kérdésekről beszélgetünk Simor Andrással a moderátor, Farkas Zoltán segítségével.

Az idei első Poltár vendége Simor András volt, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, aki már vágja a centit, ugyanis március elején lejár a megbízatása. Szokás szerint a Wesley János Főiskolán gyülekeztünk, s minél többet járunk a nyóckerbe, annál kevésbé tűnik barátságtalannak a környék. Csak kicsit kell erőltetni, és egykettőre megszokjuk...

Éppen a Poltár napján tudatta ország-világgal Orbán miniszterelnök, hogy a jegybank következő elnökének személyét az utolsó pillanatig titokban tartja az esetleges spekulációk elkerülése végett. Így erről aztán nem kérdez-

tük, bár annyi elhangzott, hogy a bizonytalanság a legjobb spekulációs eszköz.

Igen szép számmal gyűltünk össze, ahogy mondani szokták, még a csilláron is lógtak. A veterán törzsgárda mellett feltűnően magas volt a fiatalok aránya. Talán az előadó személye, a téma miatt, és azért is, mert Simor igen ritkán lépett a nyilvánosság elé, így jó volt közelről látni és hallgatni egy eddig független intézmény elnökét.

A bankelnökkel való esti beszélgetés rövid összefoglalóval kezdődött, amelynek során Simor felvázolta a közelmúltat és a jelent, méghozzá pénzügyi oldalról. Alapvetően is ez jellemezte az eladást, nem volt semmi politika, személyeskedés, csak SZAKMA, amit ő tud, képvisel mint felelős vezető. Majd következett a nagy kérdés-felelek, amelyet mint már annyiszor, most is Farkas Zoltán moderált. Ő is kérdezett, meg a közönség is.

Simor igazi gazdaságpolitikus, aki az est folyamán egyetlen percre sem esett ki szerepéből, arról beszélt, azt képviselte, ami most éppen a dolga: a szék, amiben ül, meghatározta tudatát, mondandóját. Véleményét, a feltett kérdésekre adott válaszokat is mindig szakmai oldalról közlő. Köszölgö a szó nemes értelmében, akinek mint a Nemzeti Bank elnökének feladata a monetáris politika karbantartása. Ennek során a gazdaságban lévő pénzmenyiség mértékét hivatott befolyásolni, az irányadó kamatláb szintjét meghatározni, a gazdaságban levő pénz mennyiségét szabályozni. Simor nem ítélt, nem mutogatott másokra, minden témában azt emelte ki, ami az ő és a csapata feladatkörét érintette.

Elhangzott két személyes kérdés is: előbb, hogy mit csinálna másképpen. – Határozottabban állna ki a közvélemény

SIMOR ANDRÁS
az MNB elnöke

1954-ben Budapesten született, 1976-ban végzett a Közgáz makro-külker szakán, s első munkahelye az MNB volt. Három év után annak londoni leányvállalatához került, ahol (a thatcheri privatizáció idején) 6 évet töltött, elsősorban váltóüggyel foglalkozott, majd a rendszerváltásig a nemzetközi osztály helyettes vezetőjeként dolgozott. 1989-ben az egyik első bróker cég, a Creditanstalt Értékpapír Rt. vezérigazgatója lett, ez szervezte meg a legnagyobb tőzsdére vitéleket (OTP, MOL, MÁTÁV, Richter). Nyolc év után a tulajdonos CA IB Investbanknak lett ügyvezető elnöke Bécsben, hogy levezényelje a Bank Austria befektetési bankjával történő összeolvadást a régióban. 1998-ban hazatért, és a Budapesti Értéktőzsde elnökévé választották (2002-ig). 1999-től a Deloitte (Touche Tohmatsu) könyvvizsgáló és tanácsadó magyar leányvállalatának vezetője (elnök-vezérigazgató) volt, amikor is 2007 februárjában hat évre kinevezték az MNB elnökének. 2009-ben a Global Finance magazin a világ legjobb jegybankelnökeit sorolva az elsők között említette, az Euromoney szaklap pedig 2010-ben az év jegybankárának választotta a felzárkózó európai régióban.

2018

A hat évre szóló MNB elnöki posztja után Simor 2013 júliusától az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank <EBRD> londoni központjának vezetésében dolgozik. Az Orbán-kormány meglepetésre nem támogatta alelnöki kinevezését, de épp ellenkező eredményt ért el: ezzel elősegítette, hogy ő legyen a befutó. 2013-14 között üzletpolitikáért felelős alelnök, 2014-16 között pénzügyekért felelős alelnök és 2016 óta pénzügyekért és operatív vezetésért felelős senior alelnök (SVP, CFO & COO).

elé, hogy mindenki legyen tisztában a Nemzeti Bank feladatával, küldetésével. Végül az utolsó: milyen tervei vannak a búcsú utáni időszakra? Simor pihenni szeretne... Mi megtapsoltuk, megköszöntük, szétszéledtünk, és mostanra már a taxisok is odamerészkednek a végére.

Szolcsánszky Szilvia

Lengyel László

Egy független értelmiségi, aki mindenkivel szót ért Leváltható-e a kormány, a rendszer?

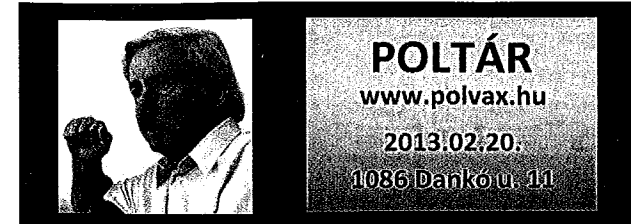
A nagysikerű Simor András-klubest után újabb szellemi csemege várható: egy olyan neves közéleti személyiséggel, publicistával találkozhatunk, aki közel három évtizede meglepő nyíltsággal beszélt a Polvax résztvevői előtt a gazdasági reform és a demokrácia szükségességéről és lehetőségeiről. Egy más világban, de ugyanezen kérdéseket boncolgathatjuk Krug Emília újságíró moderátori közreműködésével.

Bajnai Gordon tavaly október 23-i zászlóbontása előtt pár nappal írta Lengyel László:

„2013 ősze és 2014 tavasza között dől el, hogy milyen egy létrejött és magabiztos ellenzéki koalíciónak a vonzási képessége a bizonytalan, a független szavazók irányába. 2013 őszéig hatást lehet gyakorolni mindazokra, akik korábban már szavaztak balra vagy szavaztak a liberálisokra. De teljes illúzió abban reménykedni, hogy a volt jobboldali szavazók ma vagy fél év múlva átcsábíthatók, amikor még a Fidesz teljes fegyverzetben áll, az ellenzék még belül is megosztott, és 2014 több mint bizonytalan.

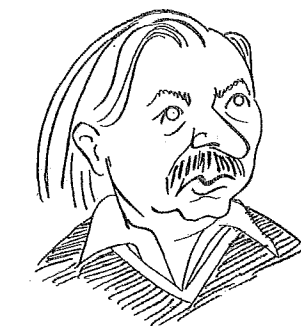
A feladat nemcsak egy kormány leváltása, hanem egy rendszeré. Másfél év van arra, hogy ne csak a rövid távú válságkezelő programok készüljenek el, de a rendszert alakító, hosszú távú stratégiák, sőt jogszabálytervezetek is. Már elkéstünk. A kormányzóképeség 2014-ben rendszerváltó képesség is. A jogállam új alkotmányos rendjének megalkotása, a súlyok és ellensúlyok rendszerének helyreállítása, az oktatás és az egészségügy, a nyugdíj és a szociális rendszer tartós »beállítása« nagyobb feladat a gazdaságpolitikai és gazdaság szerkezeti átalakításnál.”

• Ha már akkor késésben volt az ellenzék, vajon mi van ma? Hiszen látszólag egyre töredezettség, az egymás erősítésére hivatott szereplők között kölcsönös bizalmatlanság érzékelhető. Még mindig formálódnak új pártok (Fodor, Bokros, LMP 2.0), tagság és infrastruktúra nélkül.

Mi jön ki ebből? • Meddig tartható az MSZP és az Együtt 2014 rivalizálása? • Kiközösítendő-e Gyurcsány? • Hihető-e a közvélemény-kutatók által mért Fidesz-főlénység? • Egyáltalán, ki képes itt kormányozni? Mármint Orbán Viktoron kívül. De vajon ő képes-e még erre?

A Poltár legutóbbi vendége Lengyel László volt, közéleti személyiség, tanár, publicista, aki már az ántivilágban is felvállalta véleményét, s aki – bár néha-néha eltűnik a nyilvánosság szeme elől –, mindig képes egy-egy cikkel,

véleménnyel olyan markáns megnyilvánulásra, hogy nem lehet közömbösen elmenni gondolatok mellett. Lengyel László 1984-ben már vendége volt az akkori Polvaxnak, és majd harminc éve meglepő nyíltsággal beszélt az egyetemisták előtt a gazdasági reform és a demokrácia szükségességéről és

lehetőségeiről. A moderátori feladatot Krug Emília, a 168 Óra igen felkészült újságírója vállalta el.

A népes közönség előtt Lengyel László egy összefoglalóval indított, ami a teljesség igénye nélkül, politikai aspektusból összefoglalta a múltat, jelent, és persze hozzátett

■ 1950-ben született Budapesten, 1974-ben az ELTE AJK-n szerzett diplomát, majd 1984-ben közgazdaságtudományból kandidátusi fokozatot. Végzése után két évig a Pénzügyminisztérium Államigazgatási Szervezési Intézetében dolgozott, majd 1976-tól a Pénzügykutató Rt. tudományos igazgatója, 1990-től elnök-vezérigazgatója. 1987-ben részt vett a rendszerváltást előkészítő nagy jelentőségű Fordulat és reform szerkesztésében. Nagy visszhangja volt, amikor 1988 áprilisában „a négyek” tagjaként kizárták az MSZMP-ből. 1990-től az ELTE AJK egyetemi docense. Az 1970-es évek óta publikál hazai és külföldi folyóiratokban, kötetekben, heti- és napilapokban. Számos könyve közül érdemes kiemelni a Várszegi Asztrik főapáttal közösen írt Beszélgetőkönyvecskét (1999), a Kis magyar bestiáriumbot (2001), a Szorongás és reményt (2004), az Illeszkedés vagy kiválást (2006) vagy éppen a Pretroránusok korát (A magyar válság és kezelése, 2011). 1992-ben Lónyai Menyhért-díjat, 1994-ben Opus-díjat, 1997-ben Nemes Nagy Ágnes-díjat, 2006-ban Pulitzer-emlékdíjat kapott.

LENGYEL LÁSZLÓ
közgazdász, politológus,
a Pénzügykutató Zrt.
elnök-vezérigazgatója

2018

2013-ban jelent meg önéletrajzának első kötete A szabadság melankóliája (Kossuth), majd beszélgetőkönyve Surányi György-gyel a pénzügykutató múltjáról, a gazdasági rendszerváltásról, Határátkelés címmel (Kalligram). 2014-ben kezdett hozzá a Helikon életmű sorozatának kiadásához, amelyből eddig hat kötet jelent meg: Kétszög (2014), beszélgetőkönyv Hankiss Elemérrel; Új magyar bestiárium (2015); Halott ország (2016); Angyal karddal (2016); Engedd hazámat értenem (2017), beszélgetőkönyv Markó Bélával; Végkifejlet (2017); Kis politikai erkölcsstan (2018, megjelenés alatt). A Népszabadság megszűnéséig a lap vezető politikai publicistája, amelyet azóta a Népszavában folytat.

egyfajta lehetséges jövőképet is, vagyis inkább a különböző forgatókönyvek elképzelhető kimenetelét. Ezek között volt erősen pesszimista, pesszimista, icipicit optimista is, bár egyik sem rajzolt rózsaszín képet a jövőről. Szó esett a Fideszről, az MSZP-ről, Bajnairól, a Jobbikról, az Együtt 2014-ről, arról, hogy egyre gyarapszik a bizonytalan választók aránya, miközben az elmúlt három évben létrejött egy erősen centralizált hatalom. Lengyel szerint, ha az ellenzék valóban le akarja váltani a jelenlegi kormányt, az csak összefogás mellett lehetséges, bár erre a fogadóirodák nem tennének nagy biztonsággal. Szóba jött Putyin és a magyar kormány kapcsolata és kihagyhatatlanul az

Európai Unió is, akár Angela Merkel német kancellár és a közeli német és olasz választások.

Lengyel László látszólag sztoikus nyugalommal, külső szemlélőként értékelte a belpolitikai állapotokat, a külpolitikánkat, a kétféle beszédet, a nők és a kisebbségek helyzetét, a jelenlegi vezetőket és az ellenzéki vezéreket, illetve ezek háttérkapcsolatait.

Volt sok kérdés, és válasz is érkezett, hogy aztán este tíz-kor búcsút mondjunk a vendégnek, a moderátornak és a Wesley János Főiskolának a legközelebbi találkozóig, amelyen a Fidesz egyik vezető politikusa lesz a vendég.

Szolcsánszky Szilvia

Pokorni Zoltán

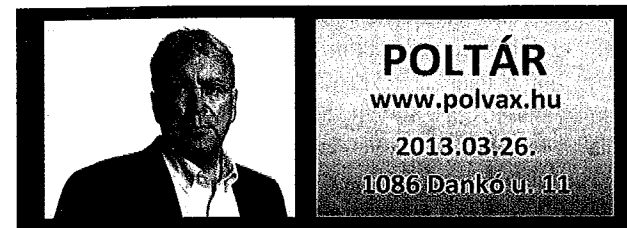
Aki félreállt a Fideszben Bentről változtatni?

■ Régóta várt izgalmas beszélgetésre számíthatunk: elfogadta meghívásunkat Pokorni Zoltán, a Fidesz alelnöke, az elismert oktatáspolitikus, a XII. kerület polgármestere. Simor András és Lengyel László után a Poltár idei harmadik vendége olyan személyiség lesz, aki szakterülete, az oktatáspolitikai ellenzék által is elismert vezetője, aki mindig visszafogott hangon nyilatkozik az ország, a társadalom, illetve szakmája aktuális kérdéseiről. Az oktatáspolitikáról és az ország ügyes-bajos dolgairól beszélgetünk Pokorni Zoltánnal, Krug Emília újságíró moderatori közreműködésével.

„A választások előtt feltehetően a polgárok nem azt fogják nézni, hogy hosszú távon, az európai tapasztalatok fényében melyik oktatási rendszer a progresszívebb vagy konzervatívabb, hanem olyan egyszerű dolgokat, hogy megjön-e időben a tankönyv, meg lehet-e rendelni az ebédet, tovább tud-e tanulni a gyereke, elégedett-e a tanítókkal, tanárokkal. A személyes élmény lesz a meghatározó. Ilyen szempontból én, aki nem értek egyet az iránnyal, a fogamat összeszorítva azon dolgozom, hogy ez az általam nem jónak tartott rendszer működjön. Bízom abban, hogy menni fog, de az, hogy 2013 szeptemberében lehet-e érezni majd az átállás hozadékát, hordoz politikai kockázatokat. Remélem, pár év múlva az is megmutatkozik, hogy az inga túllendült, túlzás volt egy költségvetési szervbe olvasztani minden iskolát, és öt-tíz éves távlatban az általam optimális rendszer alakul ki: megmaradnak nagyjából a mai tankerületek, de ezeket választott tisztviselők irányítják majd.”

(HVG.hu-interjú, 2012.09.22.)

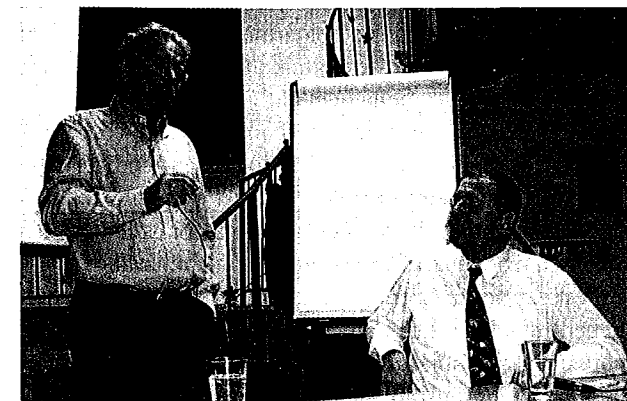
Milyen lehetőségek vannak a „túllendült oktatáspolitikai inga” visszafogására? Hogyan nézne ki az általa ideálisnak tartott oktatási rendszer? Mi az, amit kritizál, és mi az, amit elfogad a 2002–2010 közötti oktatáspolitikai lépésekből? Hogyan látja társadalmunk jelenlegi helyzetét, miről álmodott a rendszerváltás utáni első években, és miben reménykedik most?

Az elismert oktatáspolitikus, a XII. kerület polgármestere volt a március 26-i est meghívottja. Az érdekes beszélgetést az oktatás helyzetének pontos és kritikus bemutatása jellemezte, és nemcsak a sorok között lehetett kihallani egy tekintélyes fideszes politikus egyáltalán nem mellébeszélő kritikáját számos kényes kérdéssel.

Sokan javasolták már, hogy a kormánypárt részéről is meg kellene hívni egy prominens, mert fontos lenne személyesen hallani, hogyan vélekednek a mai megosztott világról, képesek-e őszintén beszélni kételyeikről, elképzeléseikről. Ennek a hatalmas várakozásnak igyekezett megfelelni Pokorni Zoltán, aki már a sajtóban is többször megfogalmazta fenntartásait a jelenlegi katasztrofális oktatáspolitikáról. Ugyanakkor még a legnaivabb érdeklődőknek sem voltak olyan illúzióik, hogy őszinte kitarukozásra kerül sor, és korábbi vendégeinkhez hasonlóan ő is élesen kritizálja majd az elmúlt három év politikai és társadalmi átokfutását. Pokorni azonban tökéletesen megerősítette sokak véleményét: ő a Fidesz azon kevés vezetői közé tartozik, akik valóban értenek szakterületükhöz, és pontosan látják, mit kellene csinálni. Cinikusan hozzátehetnénk, nem véletlen, hogy a parlament oktatási, tudományos és kutatási bizottsági elnökének elképzeléseivel pont ellentétes lépések történnek.

Pokorni a közoktatás helyzetét kitűnően bemutató elemzésében részletesen szólt a gondokról, a szétaprózódott iskolarendszer gettósító jellegéről, az államosítási folyamatról, a kezelhetetlen centralizációról, aminek veszélyeire hiába hívta fel Orbán Viktor és Matolcsy György figyelmét. Érdekes volt hallani, hogy eredetileg Hoffmann Rózsa sem értett egyet a kormányfő által már régóta hirdetett cent-

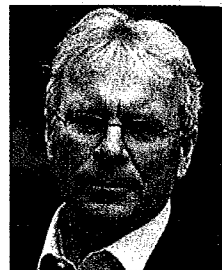
ralizációs elképzelésekkel, sőt: Hoffmann évekkel korábban, egy beszélgetés során épp Pokornitól tudta meg, hogy hiába ellenzi, neki kell majd végrehajtania Orbán Viktor államosítási terveit. Mostanra azonban már sikerült azonosulnia velük. Vendégünk szerint a kormány által kialakított oktatási rendszer nem tartható fenn, ám nem fog látványosan összedőlni, „csupán” jól érzékelhető romlás lesz majd a számszerű mutatókban.

Kevesebb idő maradt a felsőoktatás megvitatására, amelynek egyik kulcskérdése Pokorni szerint az, hogyan lehet magánpénzt bevonni, vagyis mekkora súlya lehet a tandíjnak, ami Európa-szerte komoly feszültségeket okoz. Az oktatáspolitikus pozitív, intelligens válasznak minősítette a diákhitel 2001-es bevezetését, de rossz megoldásnak azt az új verziót, amelyben közpénzt tesznek a hitelezési rendszerbe, hiszen ez nem tartható fenn hosszú távon. Ehelyett a munkáltatók bevonását tartja jónak, esetleg olyan formában, hogy ha ők átvállalják az alkalmazottak hitelét, társaságiadó-kedvezményben részesüljenek. Ám Pokorni jelezte, érthető a berzenkedés a diákhitel ellen, hiszen a válság és a kormány hitelességes kommunikációja ördögtől való terméké silányította a hitelt.

A moderátor, Krug Emilia, a 168 óra újságírója kérdésére, hogy döntött-e, 2014 után polgármesterként vagy országgyűlési képviselőként akarja-e folytatni, úgy válaszolt: döntött. De nem mondja el, mert nem érdeke. Több kérdező is feszegette, hogy ha ilyen jól látszódnak a problémák, akkor mégis miért szavazzák meg a szakmailag helyteleníthető törvényeket? Pokorni szerint nincs egységes ok, a frakció hatalmas, a szakkérdésekben általában csak páran ismerik a részleteket, rájuk hagyatkoznak. Nem tagadta, biztosan előfordul, hogy néhányan nyomásra döntenek, de emlékeztetett: maguk a polgármesterek szavazták meg jogköreik csökkentését, feladataik átcsoportosítását, mert helyesnek tartották, noha nem állt érdekükben. Többen firtatták, személyesen ő maga miért vesz részt alelnökként, oktatáspolitikusként egy olyan rendszer működtetésében, amellyel ennyire nem ért egyet? Miért nem mond le? Pokorni érezhetően nem először szembesült a közönség soraiból megfogalmazott dilemmával, s kiértelmezett választ adott. Szerinte lemondani csak egyszer lehet, de bent maradni, megpróbálni jobb irányba tolni a folyamatokat, az folyamatos feladat. A moderátor és egy érdeklődő kérdésére, miszerint mit gondol az alaptörvény mó-

POKORNI ZOLTÁN
országgyűlési képviselő,
oktatáspolitikus,
polgármester

1962-ben született Budapesten. A II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban érettségizett, és egyévi katonaság után az ELTE bölcsészkarán szerzett magyar–történelem szakos diplomát. E tárgyat tanította a Toldy Ferenc Gimnáziumban 1994-ig. 1988-ban a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetének alapító tagja, 1993-ig ügyvivője és szóvivője, részt vett az Ellenzéki Kerekasztal munkájában. 1993-ban belépett a Fideszbe, 1994 óta alelnöke, parlamenti képviselője. Volt a pártfrakció helyettes vezetője, majd vezetője. Az első Orbán-kormányban oktatási miniszter 2001-ig, amikor is pártelnök lett. 2006-ban a XII. kerület polgármesterévé választották, majd 2010-ben ezt megerősítették. 2010 óta az Országgyűlés Oktatási, Tudományos és Kutatási Bizottságának elnöke. Nős, négy fia van.

2018

2014-ig volt csak a Parlament oktatási stb. bizottságának elnöke, 2013-tól 2015 decemberéig a Fidesz alelnöke, a 2014-es önkormányzati választáson harmadszor is polgármesterré választották.

dosítgatásairól, az Alkotmánybíróság korlátozásáról, egy pillanatra csendben maradt. Utóbb pedig röviden annyit mondott: erről csak mellébeszélne, így inkább nem válaszol. Tapsot kapott a sokatmondó hallgatásért. Arra viszont hosszabban felelt, hogy mit tart sikernek az elmúlt három év intézkedéseiből. Szerinte az önkormányzati rendszerből nagyobb konfliktusok nélkül sikerült egy fölösleges szintet, a megyeit kiiktatni. Jó iránynak tartja, hogy 3.200 település helyett már 197 járásban történik az érdemi ügyintézés. Megemlítette még, hogy a centralizációnak például a fővárosban lévő egészségügyi intézmények közötti együttműködésben vannak bizonyos előnyei.

A több mint kétórás beszélgetés végén megkérdezték tőle, hogy mivel erős áthallás tapasztalható a kádári viszonyokra, lát-e a rendszerváltás előtti szocialista reformgondolkodókhoz hasonló csoportokat a Fideszben? Pokorni rámutatott, hogy egy évvel a választások előtt erre nemigen lehet számítani, hiszen ilyenkor mindkét oldalon összefognak, ilyesmi a pártoknál csak a választások után szokott előfordulni. A házigazda – mielőtt megköszönte volna, hogy Pokorni Zoltán vállalkozott a nem könnyű párbeszédre – föltett egy „unortodox” költői kérdést: elvállalná-e az oktatási tárca vezetését egy, az álmok világában létrejövő nagykoalíciós szakértői kormányban? Mire ő mosolyogva csak annyit mondott: erre inkább nem válaszolna, s méltán kapott nagy tapsot az esti beszélgetésért.

Mártonffy Dániel

Várszegi Asztrik

„Bízom a puritán jezsuitában...”

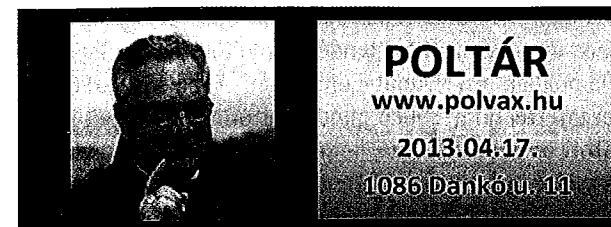
Ferenc pápa megválasztása után

XVI. Benedek lemondása és Ferenc pápa megválasztása különös aktualitást ad az esti beszélgetésnek, amikor is az egyik legnépszerűbb katolikus főpap, Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát lesz a vendégünk, aki decemberi megbetegedésekor megígérte, hogy feltétlenül eljön klubunkba. Czene Gábor újságíró-moderátor közreműködésével beszélgetünk az egyházak szerepéről, karitatív, egészségügyi és oktatási tevékenységéről, az egyház és az állam kapcsolatáról.

Izgalmas beszélgetés várható a nagy tudású, kiemelkedő egyházi személyiséggel a Wesley János Főiskolán. Kérjük, mindenki legyen ott legkésőbb 18:45-kor (a délutáni csúcsot kalkuláljátok bel), mert pontosan kezdünk, ugyanis a főapát úr nem maradhat sokáig, hiszen saját maga vezeti haza kocsiját Pannonnalmára.

Az elmúlt évtizedben a katolikus egyháztól történő jelentős elfordulás nyomhatta rá bélyegét a legutóbbi klubestre, ugyanis a korábbiaknál kevesebben voltak csak kíváncsiak a liberális nézeteket is valló pannonhalmi főapátra. Pedig ismét szellemi csemege részesei lehettek a résztvevők, akik minden kérdésre, még az aktuálpolitikai vonatkozásúakra is választ kaphattak. Nem volt véletlen, hogy e toleráns, befogadó, széles körű szemlélet tulajdonosa már közel másfél évtizeddel ezelőtt közös *Beszélgetőkönyvecskében* fejtette ki nézeteit életről és halálról, emberről és Istenről, földi és

égi világról februári vendégünkkel, a szabadgondolkodó Lengyel Lászlóval, akivel azóta is szoros baráti kapcsolatban áll.

Várszegi Asztrik bevezetőjében részletesen bemutatta az apátságot, s hangsúlyozta, hogy a bencés közösségnek mennyire fontos az autonómia, másrészt az autarkia is, hogy az állami támogatás mellett hogyan próbálják megteremteni gazdasági hátterüket. Mint mondta: „borunk már van, most ásványvizünk is lesz”. 1939 óta működő híres gimnáziumukat 180 gyerekre tervezték, ma viszont 340-en tanulnak itt, ahogy Győrött 450-en, s egy miskolci gimnáziumban a szociálisan hátrányos helyzetű, nagyrészt roma diákok felé is nyitottak. Büszkén beszélt a most megújult 800 éves gyönyörű templom rekonstrukciójáról is.

Czene Gábor moderátor, akivel szintén nem először találkozott, idézett egy friss hírt Orbán Viktor bilbaói beszédéből, amelyben ismét nekitámadt az Európai Unió és a modern államok alapelveinek, a szekularizációnak. A főapát erre bölcsen csak annyit mondott, hogy az idézett mondatok próféciai szavak, s a politikusok időnként vallási megfogalmazásban mondják el hatalmi igényeiket, mivel náluk minden a hatalomról, a presztízsről és a pénzről szól. A Népszabadság újságírója ezt kiegészítve megkérdezte, hogy a katolikus egyház vezetői mennyire partnerek a hatalmi törekvésekben? Várszegi emlékeztetett a Horn-kormány által aláírt Vatikáni szerződésre, de hozzátette, hogy az elvett egyházi ingatlanok kárpótlása nem valósult meg maradéktalanul. S nem vált önállóvá az egyház, amelynek helyzetét nehezítette a korábbi, több katolikus vezetőt is érintő, fájdalmas III/III-as ügynökműlt. Erkölcsi és anyagi támogatás hiányában a főapát végül is négy év után 2010-ben lemondott az egyházi ügynökműltat vizsgáló Lénárd Ödön Alapítvány vezetéséről.

Czene ugyancsak rákérdezett a népszámlálás egyik legérdekesebb megállapítására, miszerint a vallásukat megvalólok arányának súlyos visszaesése a legjobban talán a katolikus egyházat érintette. Válaszában Várszegi kifejtette, hogy egyrészt a létező szocializmusnak nevezett diktatúra

is elősegítette az elvallástalanítást, másrészt pedig általános ez a nemzetközi tendencia, különösen az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában. A házigazda ehhez hozzátette, hogy ebben minden bizonnyal szerepet játszhatott az egyház merev, dogmatikus álláspontja a cölibátussal, az abortusszal, a homoszexualitással kapcsolatban, illetve az utóbbi évek súlyos vatikáni pénzügyi botrányai, valamint a mostanában napvilágra került számos pedofil visszaélés is. A püspök hangoztatta, hogy a Vatikánban a visszasságokat feltáró vizsgálatok során az egyik leg-

radikálisabb felszólaló épp az argentin Jorge Mario Bergoglio bíboros volt, a jelenlegi Ferenc pápa. Szerinte a bíboros névválasztása is pozitív üzenet az egyház és a világ felé. „Bízom a puritán jezsuitában” – mondta a főapát, s emlékeztetett rá, hogy a Rákosi-érában Pannonhalmára bezsuppolt szerzetesek nagy része

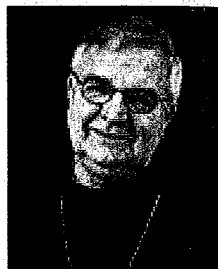
jezsuita volt („mindegyik jezsuita egy önálló intézmény volt...”). Czene Gábor úgy vélte, hogy nagy a várakozás a pápaváltás után, hiszen sokan az 1962–1965 közötti II. vatikáni zsinatot kívánják vissza. Várszegi Asztrik ironikusan megjegyezte, hogy „hozhat minket nehéz helyzetbe Ferenc pápa...”. A püspök kifejtette, hogy az evangélium radikalizmust vár el. S ha az új pápa a szegénységre irányítja a figyelmet, akkor igyekezni kellene követnünk őt. Szerinte decentralizációra lenne szükség, és a püspöki ki-nevezéseknél fiatalabbakat kellene választani.

Sok kérdés hangzott el a közönség soraiból is, először az, hogy mi lehet az egyház helye a demokráciában? A főapát sajnálattal említette, hogy az elmúlt közel negyedszázadban nem sikerült megtalálni az egyház helyét – nagyrészt mert nincs meg hozzá a kultúránk, és nem történt meg a hatalomról való szerencsés leválás. A jelenlegi kormány egy szétzilált társadalomban rendet kívánt tenni, de ezt hatalmi szóval, nem pedig egyeztetéssel és párbeszéddel próbálta meg.

A házigazda megkérdezte, hogy más felekezetek, például Iványi Gábor Magyarországi Evangéliumi Testvérközösségének egyházi státusztól való megfosztásával kapcsolatban a katolikus egyház miért nem emelte fel a szavát, miért nem fejezte ki szolidaritását? Várszegi Asztrik megemlítette, hogy erről nem kérdezték meg őket, ugyanakkor elismerte, hogy míg protestáns testvérei szóvá tették ezt, a katolikusok valóban nem, és magukat tartják az egyedüli, legerősebb egyháznak. S ez fájdalmas neki, hiszen másrészt viszont ökumenét hirdetnek és a közeledést javasolják.

Megkérdezték a zsidókkal és a romákkal való együttélésről is, mire a főapát megemlítette, hogy a püspöki karnak van már cigányügyi referense, van cigány zárandoklat, és két

VÁRSZEGI ASZTRIK
pannonhalmi
főapát

Várszegi Imre 1946-ban született Sopronban, ott érettségizett, majd 1964-ben Pannonhalmán belépett a Szent Benedek-rendbe, felvéve az Asztrik nevet. Teológiai tanulmányait követően 1971-ben, Pannonhalmán szentelték pappá. 1971–1976 között Budapesten elvégezte az ELTE történelem–német szakát, majd a rend pannonhalmi gimnáziumában tanított egészen 1988-ig, s közben a rendi főiskolán is oktatott. 1985-ban lett a főmonostor perjele, ugyanabban az évben az ELTE-n doktori címet szerzett történelemből. A pápa 1988-ban címzetes püspökké és esztergomi segédpüspökké nevezte ki. 1989-től 1990 júliusáig a budapesti Központi Papnevelő Intézet rektora és esztergomi püspöki helynök, majd 1993-ig amikor is a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia titkára volt. 1991 januárjában pannonhalmi főapáttá választották, s e tisztségében 2000-ben és 2009-ben titkos szavazással ismételtlen megerősítették.

A leuveni Katolikus Egyetem díszdoktora (1989), a Püspöki Konferencia médiafelelőse (1991–2000), egyháztörténelmi bizottságának elnöke (2007–), a Magyarországi Keresztény–Zsidó Tanács elnöke (1999–2010), az egyház múltfeltárását célzó Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány elnöke (2006–2010), a Bajor Bencés Akadémia történelmi szekciójának rendkívüli tagja. Kitüntetései: Jedlik Ányos-díj (1997), Prima Primissima-díj (2007), a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány fődíja (2007), az Osztrák Köztársaság Nagy Arany Érdemrendje (2012).

2018

Várszegi Asztrik 2017. novemberében bejelentette, hogy harmadik főapáti ciklusa után visszavonul. Utóda a 2018 márciusában – a 40 szerzetesből álló konvent januári választása alapján – Hortobágyi T. Cirill lett, aki 1991-től főmonostori perjel, s 1993-tól a főapát gazdasági helyettese volt.

éve a jezsuiták az első roma kollégiumokat is létrehozták. Ugyanakkor elismerte, hogy különleges alkalmakkor a katolikus egyháznak is többször meg kellene nyilvánulnia. Kétélű dolognak minősítette, hogy szeptembertől az iskolákban meg kellene vallania a szülőknek, milyen vallási hitoktatást választanak gyermeküknek. Szerinte ezt nem lenne szabad így csinálni, s erről sem konzultáltak az egyházzal. Elképzelhető, hogy a kistelepülési iskolákban gond lesz a hitoktatók hiánya miatt.

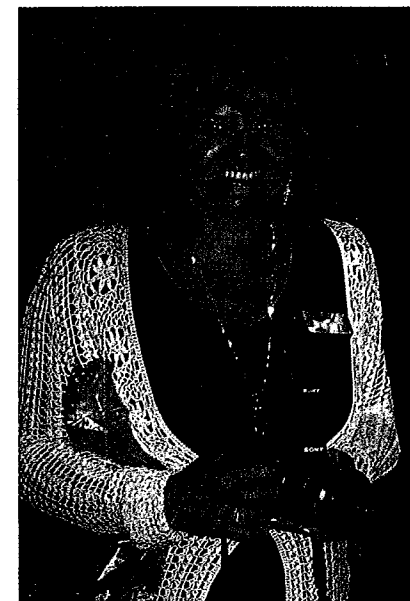
Várszegi Asztrik főapát méltán kapott nagy tapsot egyenes, őszinte szavaiért.

Mártonffy Dániel

Szomorúan tudatjuk, hogy a mindenki által szeretett Szilvi rövid, súlyos betegség után április 28-án örökre elaludt.

Profí tudósításai, karakteres fotói, de főképpen kedves, mosolygó, barátságos személyisége mindenkinek hiányzik majd.

Emlékét mindnyájan megőrizzük!

Szolcsánszky Szilvia

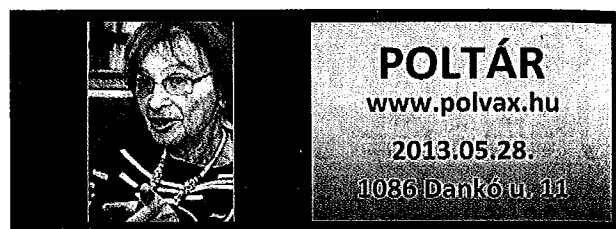
(1957–2013)

Szilvitől nem lehet elbúcsúzni... Szilvi intézmény volt, akit mindenki szeretett.

Sajnáltam, hogy az egyetem után csak az „újkori” Polvaxok apropójából találkoztunk újra, s lett a Polvax stabil oszlopa, tudósítója, fotóriportere. A tényszerű tudósításokba mindig vitt valami egyénit, valami személyeset, amivel a rideg zurnalisztikai műfaj máris olvashatóbb, érdekesebb, emberibb lett. Mindenről eszébe jutott valami apró finomság, amivel örömet, mosolyt csalt nem igazán öröm- és mosolyteli éveink hétköznapijaiba. Ott volt baráti társaságunk hagyományos bogácsi termál-hétvégéjén, és (amiről nem tudhattunk) már nagy betegen is ott mosolygott – fényképezőgépét mindig készenlétben tartva – (ahogy a képen is látszik) 60. születésnapom buliján. Bennem mindig így marad meg, örökre...

(Irma)

Heller Ágnes

A nagy tudású örök kritikus optimista

Heller Ágnes évtizedek óta kiemelkedő példája a szabadgondolkodású értelmiségnek. 1977 januárjában 29 ellenzéki társával aláírta a Václav Havel és társai mellett kiálló bátor petíciót: „*Szolidaritásunkat fejezzük ki a Charta '77 aláíróival, és elítéljük az ellenük alkalmazott repressziót. Meggyőződésünk, hogy az emberi és állampolgári jogok védelme egész Kelet-Európa közös ügye...*” Ez a közös ügy foglalkoztatja azóta is, így nem véletlen, hogy példamutató kiállása miatt minden autokrata rezsim és politikai mozgalom fő ellenségének tekinti, és nemtelen eszközökkel próbálja meg ellehetetleníteni ezt a bátor asszonyt. A közép-kádári időkben emigrációba kényszerítették, két éve pedig nemtelen hazugságokkal próbálták lejáratni, de sohasem tudták hallgatásra kényszeríteni. Diákjai itthon és külföldön is rajonganak érte, és minden fórumon nagy tisztelet övezi bölcs szavait. A félév érdekes estjei, Simor András, Lengyel László, Pokorni Zoltán és Várszegi Asztrik után a Szénási Sándor moderátori közreműködésével tervezett beszélgetés Heller Ágnessel hasonló szellemi élményt ígér.

A félév egyik legérdekesebb beszélgetésének tanúi lehetnek a Poltár résztvevői május 28-án, amikor Heller Ágnes volt a vendég, aki Kéri László moderátor közreműködésével beszélt régmúlt időről, a vészkorszak, a kommunista diktatúra megpróbáltatásairól, a kényszerű emigrációról, majd a hazatérésről, végül a remélt demokrácia jelenlegi felszámolásáról. Míg a februári klubesten Lengyel László kitűnő helyzetértékelése után legtöbbször azt gondolhatuk, ennél rosszabb már nem lehet, és itt a vég, Heller

Ágnes hasonlóképpen kritikus elemző szavaiból mégis kicsendült valami optimizmus. Pedig a 2010-es választások előtt épp ő figyelmeztetett a legélesebben Orbán Viktor győzelmének várható súlyos következményeire. A legtöbbször akkor pesszimista huhogásnak minősítették előrelátó szavait, ám a valóság sokszorosan túltett rajta. A beszélgetés végén a megérdemelt vastaps után mégis azzal az érzéssel indulhattunk haza, hogy minden negatív jel ellenére van remény, ha az ellenzék összefog, és a választók elmennek leváltani a kormányt.

Kéri László azzal kezdte a beszélgetést, hogy Bajnai Gordon október 23-i színre lépése óta több mint fél év telt el, és még mindig túl nagy az ellenzék széttagoltsága. Az elvesztett fél év alatt nem kapott sokat az a bizonytalan másfél millió szavazó. Heller Ágnes rámutatott: várni kell októberig, akkor dől el minden. Úgy vélte, Mesterházy Attila karaktere hasonló Orbánéhoz – ő is a politikából él, és sok embert akar megnyerni. Bajnai Gordon pedig a racionális, a magyarázó, a rábeszélő politikus, aki az embereket az érdekeik képviselőjére akarja rávezetni. Kár, hogy az emberek inkább az erő után mennek, így valójában erőt kell mutatni. Optimista mentalitása ellenére megemlítette: nem tenné minden kártyáját 2014-re, sajnos előfordulhat, hogy 2018 is érdekes lehet. Bizony megeshet, hogy jövőre a Fidesz győz, és akkor még rosszabb világ jöhet, ez katasztrófa lenne, az ország teljesen tönkremenne.

A 84 éves filozófus elmesélte, hogy háromszor is küzdenie kellett a túlélésért. 1944. március 19-én, a náci megszállásakor azt hitte, halálra van ítélve, s egy 14 éves gyerek túl akarta élni ezt a borzalmat. Neki tehát 1945 valóban felszabadulás volt. Az ötvenes években gyáva volt, hallgatott,

viszont 1956-ban, az utcán megígérte magának: soha többet nem hallgat. Persze 56 után jött az újabb retorzió. Tanárát, Lukács Györgyöt csak az olasz és francia kommunista vezetők tiltakozása miatt nem ítélték el, de Heller Ágnes kirakták az ELTE filozófiai tanszékéről, és 1963-ig középiskolában tanított. Tíz évig dolgozhatott az MTA Szociológiai Kutatócsoportjában, de 1973-ban a szellemi életben is visszalépés történt: kirúgták őket, amikor egy tudományos vitát csak nyilvánosan lettek volna hajlandók lefolytatni.

Kéri László ezután kulturális indíttatásáról és jelenlegi élményeiről kérdezte, mire elmondta, életét meghatározta, hogy édesapja állandóan politizált és verseket mondott. Nem volt véletlen, hogy a náci megszállásig olvasónaplót is írt. Gyerekkorában első nagy szerelme V. György volt (7 évesen), majd később Thomas Mann lett. Ezután múzeumi benyomásairól beszélt: a melbourne-i, a taszmániai, a bécsi, a berlini és a jeruzsálemi múzeumok kiállításairól hallhattunk izgalmas beszámolókat.

A moderátor ezután áttért mostani megítélésünkre, miszerint Amerikában talán fel-

színebben, de Európában egészen pontosan ismerik az itteni helyzetet, és különválasztják Magyarországot és kormányát. Igaz, már kezdik a népet is felelőssé tenni, hogy miért is támogatják ennyien... Heller Ágnes erre részletesen kifejtette, hogy a kormány az egész ország ellen követ el bűnt. Magyarországon az emberek mindig uraiknak engedelmességek, s nem érezték a szabadságot. Márpedig ahol nincs szabadság, ott gazdasági öntevékenység sincs, s ott nem vállalkoznak az emberek. A kormányfő gyermekké tette az országot, igaz, hagyománya van annak, hogy az emberek hagyják magukat infantilizálni.

Heller Ágnes is nagy veszélynek nevezte, hogy az országban növekszik a félelem, az emberek aggódnak, hogy kirúgják őket állásukból, s emiatt hiányzik a civillizáció. A Fidesz tipikus leninista párt az úgynevezett „demokratikus centralizmusával”. Ugyanakkor hozzátette, hogy nem osztja az elhatalmasodó pesszimizmust, szerinte a választófülkékben az emberek maguk döntenek majd.

Kérdésekre válaszolva a filozófus elmondta, a trianoni kérdést nem lehet napirendre tűzni, de a székely autonómiát támogatná – amire jó példa az olaszországi Dél-Tirol helyzete. Ott volt Bokros Lajos új pártja, a Modern Magyarország Mozgalom zászlóbontásánál, programjuk európai, nagyon jól kidolgozott, a szabad verseny pártján áll, de kérdés, hányan követik majd őket. Bokrosnak nagy respektje van az Európai Parlamentben, s most az egykori antallisták egy része is csatlakozott hozzá. Rámutatott: 2010-ben az MDF hívei azért nem szavaztak a pártra, mert összeállt az SZDSZ-szel, s jelezte, ha az MDF nem kerül be a parlamentbe, a Fidesz a kétharmadot is megszerezheti. Úgy vélte, egy esetleges veresége után a Fidesz mostani egysége könnyen megszűnhet, és a párt kettéválik

HELLER ÁGNES
filozófus, esztéta,
egyetemi tanár

1929-ben született Budapesten zsidó származású polgári családban. Az üldöztetés, a deportálások miatt számos családtagját, barátját elvesztette. 1947-től 1951-ig járt egyetemre magyar-filozófia szakra. A Lukács György által alapított Budapesti Iskola egyik kiemelkedő személyisége, 1958-ban politikai okokból eltávolították, ezután középiskolai tanár. 1963-tól tíz éven át az MTA Szociológiai Kutatócsoportjában dolgozott. 1955-ben kandidátus, 1968-ban pedig a filozófiai tudományok doktora lett. Férjével, Fehér Ferenc filozófussal az ellenzék kiemelkedő személyisége, a Charta '77 petíció aláírója. Állásából kirúgták, pár évig mindketten fordításokból éltek, majd teljes ellehetetlenítésük miatt 1977-ben emigráltak.

Számos neves egyetemen tanítottak (Berlin, Melbourne, Torino, São Paulo), majd 1986-ban New Yorkban kapott katedrát. A rendszerváltás után hazajárt filozófiai előadásokat tartani a szegedi JATE-ra és az ELTE-re. 1995-ben habilitált, ez évtől nyugdíjazásáig, 1999-ig az ELTE Esztétika Tanszékén tanított, majd 2010-től ismét, már mint professor emerita.

1990-ben az MTA levelező, 1995-ben rendes tagja lett. Kutatási területe az etika, az esztétika, a történet- és kultúrfilozófia, valamint a filozófiai antropológia kérdései. 1966 óta több tucat könyve jelent meg itthon és világszerte.

Kitüntetései: Lessing-díj (Hamburg), 1981; Hannah Arendt professor of Philosophy (Bréma), 1994; Széchenyi-díj, 1995; a Köztársasági Éremrend középkeresztje a csillaggal, 2004; Firenze kitüntetése, 2004; Pro Scientia aranyérem, 2005; Sonning-díj, 2006; Budapest díszpolgára, 2008; Goethe-érem, 2010; Carl von Ossietzky-díj, 2012; a melbourne-i, a flesolei- a limai, a buenos airesi egyetem díszdoktora stb.

Mind tudományos, mind politikai és kulturális életünk igen aktív szereplője egészen a mai napig. Karakteres állásfoglalásai miatt oktató társaival együtt a Fidesz-kormányzat igyekezett lejáratni, de a nevéseges vádak teljesen alaptalannak bizonyultak, a szélsőjobb viszont továbbra is folyamatosan támadja.

A választásokkal kapcsolatban elhangzott még, hogy nem szabad eltúlozni az erdélyi és a felvidéki magyar szavazók szerepét, ugyanakkor nagyobb súlya lehet a Nyugaton munkát vállaló félmillió, főleg fiatal választópolgárnak, pláne ha hozzávesszük itthoni családjukat, barátait is. Heller Ágnes és Kéri László kettőse a félévi Poltárok egyik legkiemelkedőbb szellemi csemegéje volt, így méltán kaptak vastapsot a közönségtől.

Mártonffy Dániel

Mesterházy Attila

Egy amatőr optimista Orbán menesztése?

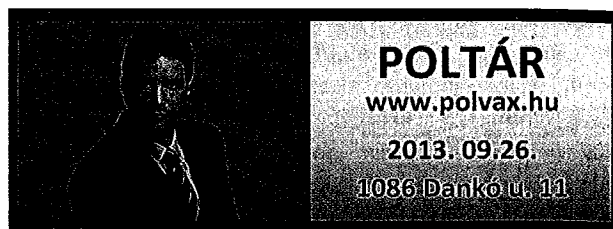
Mesterházy Attilával kezdődik a második fél év szeptember 26-án, csütörtökön – a régi helyszínen, a Wesley János Főiskolán.

Az elmúlt hónapok ellenzéki ügyletenkedése, vitái, kommunikációs baklövésai nem sok jóval kecsegtetnek. Az MSZP és az Együtt 2014 PM megállapodása egyesekben halvány bizakodást váltott ki, de még mindig több a bizonytalanság és az elkeseredettség. *Van-e, lesz-e ellenzéki összefogás? Ha igen, mikor és hogyan? Lesz-e ellenzéki kerekasztal, a két nagy párt komolyan veszi-e a „kicsiket”? Milyen szerepet kap – s kap-e egyáltalán – Gyurcsány Ferenc, Bokros Lajos, Fodor Gábor? No és a többiek? Hol vannak a jobboldali konzervatívok – s egyáltalán, közülük kire lehet ott számítani? Van-e, lesz-e komoly társadalmi, gazdasági, jogi, egészségügyi, kulturális, oktatási stb. szakmai program, amely segíthet kilábalni ebből a súlyos helyzetből?*

Ilyen és hasonló kérdésekről beszélgetünk az MSZP elnökével, Dési János moderátori közreműködésével.

Meglepően kevesen voltak kíváncsiak az MSZP elnökére, ami sok mindennek tudható be – a politikai heróttól kezdve az elvesztett illúziókig. Akik nem jöttek el, bizony nem sokat veszítettek... Aki eljött, azt akarta megtudni, mennyire meggyőző a személyisége, s mennyire lehetne alkalmas egy reménybeli új kormány vezetésére. Az elején még kószolt a közönség, s elejtett egy-egy, a pártja házi nagygyűléseire szánt megjegyzést („el kell zavarni a felcsúti Maradonát!”), s csak a végére tudott némi személyes ízt belevinni mondanivalójába. Végül sokunkban maradt meg a kétely, valóban sikerülhet-e Bajnaival együtt meggyőzniük az ország többségét arról, hogy le tudják váltani Orbán Viktor rendszerét.

Mesterházy bevezetőjében hangsúlyozta, hogy a legutóbbi időközi helyi választáson az ellenzék jelöltje a közvélemény-kutatási számoknál sokkal jobb eredményt ért el – mint mondta, jól működik az „ajtótól ajtóig” kampány. A 2014-es választások megnyerésében bizakodva arra hívta fel a figyelmet, hogy fokozódik az elégedetlenség, a csalódottság, s remélhetőleg sikerül meggyőzni a ma még

igen nagyszámú bizonytalan szavazót, és 2010-hez hasonlóan nagy aránya lesz a protest-szavazásnak. Ugyanakkor fel kell készülni egy, a korábbiaknál is negatívabb kampányidőszakra, amely az utolsó három hónapban leegyszerűsödik majd, s nem a szofisztikált értelmiségiekhez szól. A Jobbik és az LMP is a Fidesztől vesz el szavazatokat, s elképzelhető, hogy a május 25-i EU-választáshoz képest a Fidesz előrehozza majd az országgyűlési választásokat. Dési János moderátor felhívta a figyelmet arra, hogy a választási törvény módosításával sok csalásra nyílik lehetőség, s megkérdezte, van-e az MSZP-nek is „Kubátov-listája”, illetve sok aktivistája? Mesterházy kijelentette, csak legális listák vannak, és egy éve készítik fel 30 000 aktivistájukat. Komoly hibának minősítette, hogy nyolc év alatt nem sikerült korrekt médiát létrehozni, s ezzel a hátránnyal tervezik a kampányt.

Elmondta, hogy már nemcsak a fővárosban, hanem Kelet-Magyarországon is jobban állnak, mint a Fidesz, hiszen ott kezdtek először építkezni. Az ellenzéki kerekasztalt sürgető kérdést Mesterházy gyorsan lesöpörte, hangoztatván, éppen ők sürgették már tavaly novemberben, hogy széleskörűen, mindenkivel üljenek le, de Bajnai azt kérte, hogy ketten tárgyaljanak. Végig érződött, hogy az egyre többek által sürgetett általános összefogásnál fontosabbnak tartja a minél jobb pozíció megszerzését, s többször igyekezett áttolni ebben a felelősséget Bajnaira. Így azt hangoztatta, hogy ők le se ültek Gyurcsánnyal és a többiekkel, s nem adnának egyet sem a 106-ból kialakított 31 egyéni helyükből. Bajnai kijelentésére, miszerint az Együtt meg akarja sokszorozni a pályakezdők fizetését és haza akarja hívni a több százezer Nyugatra távozott fiatal, Mesterházy

csak annyit mondott, nem fognak irreális ígéretek tenni. Igyekezett rendesen kisebbiteni a Demokratikus Koalíció súlyát is, emlékeztetve, hogy 150 000 biztos, tudatos szavazójukhoz képest az MSZP-nek majdnem 1,4 milliója van. Enyhébben fogalmazott Fodor Gáborról, de hozzátette, ő későn kezdte el szervezni pártját. Ugyancsak lekicsinylően beszélt Bokros Lajosról, rámutatva, hogy mozgalma csak papíron létezik, s bár elméletileg jókat mond, gyakorlatilag ugyanazt a politikát ismétleti.

Dési János arra volt kíváncsi, hogy a baloldal remélhető győzelme esetén hogyan lehet majd visszacsinálni a sok antidemokratikus változtatást az alkotmányozástól kezdve a gazdaságon át egészen a kultúráig, az oktatásig.

Az MSZP elnöke hangsúlyozta: nemcsak politikát, struktúrát is kell váltani, s újra ki kell alakítani egy konszenzusos demokratikus rendszert, ami persze könnyebben menne egy kétharmados győzelemmel. Ugyanakkor leszögezte, hogy Orbánnal, Simicskával nem lehet kiegyezni, bár a Fidesz-szavazóknak érezniük kell majd, hogy nem akarják őket kirekeszteni. Egyetértőleg idézte Kis Jánost arról, hogy ki kell egyezni. Hozzátette, be kellene vonni a leendő ellenzéket például a külpolitikába, az EU-pénzek elosztásába, a fejlesztési tervek kidolgozásába, az energiapolitikába.

Nem igazán tartotta reálisnak a közvélemény-kutatási eredményeket, hiszen ezekből egyáltalán nem lehet lemérni, mi is várható majd. Szkeptikusan említette, hogy vajon mennyire nőhet az Együtt mostani 7-8%-a, vagy éppen a DK 2%-a, de üdvözölné, ha mindketten akár 12-12%-ra nőnének, mert ha megtartják az MSZP mostani 27%-át, akkor máris meglenne az abszolút többség, talán a kétharmad is.

Megkérdezték, mennyire változott meg az MSZP, mennyiben vonultak valóban háttérbe a régi arcok? Mesterházy rámutatott, teljesen kicserélték a vezetést, amelynek átlagéletkora 36 év, s egy demokratikus elvek mentén irányított, egészen más párt jött létre.

Kérdésekre válaszolva elmondta, hogy az őszödi kiszívárogatás háttérre talán soha nem fog kiderülni; hogy Gyurcsány tudatos forгатókönyv alapján akarta tőle visszacserezni az MSZP-t; hogy a Fidesz veresége esetén ismét kiviszik majd az embereket az utcára; és hogy ott állnak a párt „ifjú törökjei”, Lázár, Navracsics, Rogán; hogy nem tudni, milyen hatása lesz 2014-ben az erdélyi és vajdasági

MESTERHÁZY ATTILA
az MSZP elnöke

1974-ben született Pécsen; nős, két gyermek édesapja. Veszprémben érettségizett, majd a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen kitüntetéssel szerzett közgazdászdiplomát. 1997-től az egyetem Nemzetközi Kapcsolatok doktori programjának hallgatója, doktori szigorlatát summa cum laude minősítéssel tette le, a disszertáció leadására nem került sor. A Magyar Szocialista Párton belül 2001-ben, kezdeményezésére megalakult Harmadik Hullám Platform elnöke, 2003-tól az MSZP országos elnökségének tagja, 2009-től alelnöke, majd 2010 nyarától az MSZP elnöke. 2012-ben újraválasztották. Horn Gyula miniszterelnöksége idején 1997-től 1998-ig a Miniszterelnöki Kabinetirodán osztályvezetőként dolgozott. 1999 és 2000 között a BKE Világ gazdaságtan Tanszékén tanársegéd, 1998-tól 2001-ig a Hill and Knowlton PR- és kommunikációs vállalat projektvezetője. 2001-től az MSZP országgyűlési frakciója mellett működő kommunikációs munkacsoport tanácsadójaként segítette a képviselők munkáját. 2001-ben Medgyessy Péter beválasztotta személyes tanácsadó testületébe. 2002. májusától a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium, majd annak átalakítása után az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium politikai államtitkára. Elkötelezett a sportügyek mellett, 2013-ban harmadszor is megválasztották négy évre a Sportegyesületek Országos Szövetsége elnökének. 2004. augusztusa óta országgyűlési képviselő, 2006-tól az MSZP frakcióvezető-helyettese, majd 2009-től frakcióvezetője. A 2010. évi parlamenti választásokon az MSZP miniszterelnök-jelöltje volt.

2018

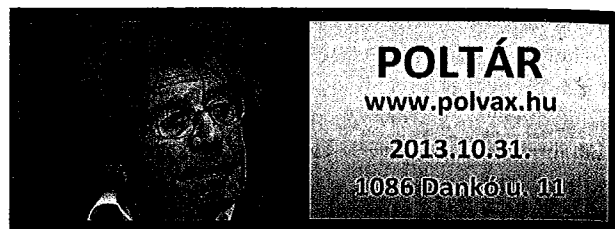
Az MSZP által 2010 után 2014-ben is miniszterelnök-jelöltként – Bajnai Gordon ellenében a demokratikus oldalra ráerőltetett – Mesterházy újabb csúfos bukása, a Fidesz újabb 2/3-a után lemondott pártelnöki és frakcióvezetői posztjáról, s a pártlistán szerzett képviselői helye mellett az MSZP külügyi bizottságának alelnöke lett...

szavazóknak, de főleg a Nyugaton dolgozó félmillió emigránsnak és azok családtagjainak, barátainak.

Amikor megkérdezték, hogy a hatalomváltás esetén mi lesz a bebetonozott emberekkel, Mesterházy sejtelmesen csak annyit mondott: vannak szép és kevésbé szép megoldások, ám természetesen csak a demokratikus jogállamon belüli lépésekről lehet szó, de nem kell izgulni, a kreatív, tehetséges fiatal jogászok már dolgoznak rajta...

Mártonffy Dániel

Konrád György

A pártállam nem vadonatúj jelenség

25 évünk Vendégek könyve

Konrád György lesz a vendégünk a Wesley János Főiskolán. A neves író, a rendszerváltás előtti ellenzék emblemikus tagja, a nemzetközi PEN Klub egykori elnöke, az SZDSZ alapítója, a Demokratikus Charta szóvivője, aki mindig a közélet kiemelkedő személyisége volt, áprilisban lett 80. éves.

Életéről, könyveiről, közéleti tevékenységéről beszélgetünk vele Farkas Zoltán közreműködésével.

Nagyon érdekes két órát töltöttünk el Konrád György társaságában. Farkas Zoltán moderátor bemelegítőnek felolvasott pár rövid írást a 80 éves író idén megjelent több mint 700 oldalas *Vendégek könyvéből*, amelyben benne van az elmúlt negyedszázad történelme, s persze a korábbi évtizedek történései is – az író szemszögéből. A kezdő egyórás pergő párbeszédet gyakran fűszerezték izgalmas anekdoták, majd a kérdésekre is kimerítő válaszokat kaphattunk.

Konrád György most megjelent 750 oldalas naplóregényéről beszélgetett az íróval Farkas Zoltán, állandó gazdasági és irodalmi moderátorunk. Az életpálya, amelyet a könyv átfog, egy halálra ítélt, ám megszökött gyermek eszmélésétől az elismert európai gondolkozó rezignált bölcsességéig terjed. Nem kedélytelen – és végképp nem

örömtelen –, ám pesszimizmusba hajló írásfolyam. A vége felé azt olvashatni benne:

„A jobboldali populizmusból, ha egyesül a nacionalizmussal, autoriter parancsuralom lesz, és a következő választásokon győzelmet biztosító cenzúra.”

A moderátor először megkérdezte, hogyan minősítené az itt zajló folyamatokat, hiszen sokan különböző jelzőkkel illetik: vezérelvű demokráciának, parlamentáris diktatúrának, parancsuralmi rendszernek, posztkommunista maffiaállamnak, vagy kissé flegmán, egyszerűen csak putyinizálódásnak. Konrád elmondta, szívesen használja a boszniai Mostarban született s régen emigrációba kényszerült, Rómában élő horvát esszéíró, Predrag Matvejević kifejezését, a „demokratúrát” vagy vezéri államot. A rendszert nem lehet teljesen diktatúrának nevezni, hiszen az Európai Unióban élünk, teljes demokráciáról viszont egy vezérelvű pártállamban nem lehet beszélni. A könyvből kiderül, hogy már a rendszerváltás idején felhívta a figyelmet arra, el kell dönten: Magyarországon liberális demokrácia lesz-e, vagy pedig posztkommunista, nemzeti tekintélyuralom, némi közelséggel az újfasizmushoz. Hamar félretette aggályait a nehéz örökséget cipelő MSZP-

vel szemben, amikor a Demokratikus Charta élére állt. Nem mintha nagyon vágyott volna az együttműködésre az MSZP-vel, de Vitézy Iván barátja hívta, hogy csatlakozzon a Chartához, bár liberális barátai nem üdvözölték döntését.

Nem adott igazat Antall Józsefnek, aki kifakadt, hogy szerint az antiszemitizmus hírét kelteni legalább olyan veszélyes, mint maga az antiszemitizmus, mert dacreakcióként újabb antiszemitákat szül. A *Vendégek könyve*ben van egy egészen vészjósló epizód, mely szerint Göncz Árpád számolt azzal, hogy egyszer talán puccsot hajtanak végre

ellene, megbilincselve vagy megkötözve kórházba viszik, betegnek nyilvánítják, eltüntetik az állam éléről. Konrád kifejtette, hogy ezt túlzásnak tartotta, de hozzátette: Göncz sok mindent tudhatott. Antall akkoriban azt mondogatta, hogy a magyarországi szélsőjobb az orosz titkosszolgálat, a KGB irányítása alatt állt, mert ennek segítségével akartak az oroszok az új demokráciában valamiféle zavart, felfordulást kelteni, esetleg a folyamatokat visszafordítani.

A rendszerváltás előtti időkre visszatérve a moderátor megkérdezte, miért nem választotta az emigrációt, amire

KONRÁD GYÖRGY
író

1989-ig betiltott szerző volt, semmilyen állami jövedelme nem lehetett, megélhetését külföldi honoráriumai biztosították.

1976-ban kiengedték Berlinbe, egyéves ösztöndíjra, majd kapott egy amerikai ösztöndíjat, s ekkor írta meg A cinkos című regényét. 1977 és 1982 között keletkezett két esszé kötete, Az autonómia kísértése és az Antipolitika már az egész európai politikai status quót tette kérdésessé. Írásaiban sürgette a régió kiválását a szovjet tömbből, és az elsők között prognosztizálta a vasfüggöny eltűnését, illetve Európa és benne Németország kettéosztásának felszámolását.

1973 és 1989 között épül ki a demokratikus ellenzéki közösség, amelynek egyik hangadó személyisége volt. Írásait megjelentette a szamizdat kiadványaiban, a Beszélőben, a Hírmondóban, könyveit Demszky Gábor AB szamizdatkiadója publikálta, gondolatait a Szabad Európa Rádióknak adott interjúiból ismerhette meg a szélesebb magyar közönség. 1989-től kezdve, a rendszerváltás első éveiben Konrád aktívan részt vett a magyar közéletben, a demokratikus átalakulás egyik előgondolkodója volt. Alapító tagja az SZDSZ-nek, kezdeményezője és egyik szóvivője a Demokratikus Chartának. 1989-ben őt, s azóta számos könyve jelent meg Magyarországon. 1990 tavaszán három évre a Nemzetközi PEN Klub elnökévé választották. 1997-től 2003-ig a Berliini Művészeti Akadémia első külföldi elnöke volt. Megkapta a legmagasabb magyar, francia és német állami kitüntetések: 1990-ben Kossuth-díjjal tüntették ki, 1996-ban a Francia Becsületrend tisztje lett, 2003-ban megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét a csillaggal és a Német Nagy Érdemkeresztet. Díszdoktora az Antwerpeni (1990) és az Újvidéki (2003) Egyetemen, Berettyóújfalun (2003) és Budapest (2004) díszpolgára.

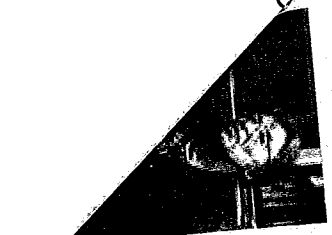
Első felesége 1955-től 1963-ig Varsa Vera volt, a második Láng J. Júlia, akitől Anna Dóra lánya (1963) és Miklós István fia (1967) született. 1979 óta Konrád a harmadik feleségével, Lakner Judittal él, házasságukból három gyerek született: Áron (1986), József (1987) és Zsuzsanna (1994).

■ 1933. április 2-án született Debrecenben, de családjával Berettyóújfalun élt, amíg a nagyközség minden zsidó lakosát Auschwitzba deportálták. Sikertelenül próbált meg a nővérével és unokafivérével budapesti rokonokhoz utazni, ahol egy svájci védett házban túlélték a vészkorszakot. Deportált szülei szerencsésen hazatértek, s a család a község 1.000 fős zsidó lakosságából egyedülként túlélt a borzalmakat. Debreceni kollégista, majd a budapesti Madách Gimnázium diákja lett. 1951-ben csak az Egyetemi Orosz Intézetbe vették föl, de 1953 tavaszán kizárták. Ősszel kezdhetette meg tanulmányait az ELTE Bölcsészkarának magyar szakán, 1956-ban szerzett diplomát. Kétszer is kizárták ellenzéki politikai magatartás miatt, de professzorai, Lukács György és Sőtér István segítségével folytathatta tanulmányait.

1955-ben publikált először az Új Hang című folyóiratban, 1956 őszén a kritikus hangú Életképek munkatársa lett. A forradalom alatt az egyetemi nemzetőrség tagjaként géppisztollyal járta a várost, de fegyverét sosem használta. Állása megszűnt, de otthon maradt, alkalmi munkákból élt, korrepetált, lektori jelentéseket írt, fordított, segédmunkás volt. 1959-től hét évig a VII. kerületi gyámhatóságon dolgozott gyermekvédelmi felügyelőként, s ennek hatására született nagy sikert hozó regénye, A látogató. Ezt hamarosan 13 nyelvre lefordították, s a neves amerikai kritikus, Irving Howe szerint Konrád ezzel a könyvével az európai irodalom élvonalába került.

A hatvanas évek elején részt vett az akkori fiatal, nem hivatalos írók társadalmi életében, különböző kávéházi asztalok és folyóiratok körül szerveződő társaságában, a Magyar Helikon Könyvkiadó lektora volt, esszéket publikált. 1965-ben a Városépítési Tervező Iroda (1967-től Városépítési Tudományos és Tervező Intézet) munkatársa lett, ahol főleg Szelényi Ivánnal városszociológiai kutatásokat végzett, s számos közös tanulmányt készítettek. Ez segítette A városalapító című regényének megírását. 1973 júliusában a politikai rendőrség nyomására elvesztette állását. 1974-ben Szelényi Ivánnal közösen megírták Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz című könyvüket. Amikor megpróbálta kijuttatni külföldre fiatal barátja, Haraszti Miklós Darabér című gyári szociográfiáját, a rendőrség a kéziratot elfogta a határon, Haraszti felfüggesztett börtönt, Konrád ügyészi figyelmeztetést kapott. Ezután már minden lakóhelyét lehagyták, személyi követőkkel vették körül őket, házkutatásokat tartottak, őrizetbe is vették, majd felajánlották, hogy családotul emigráljanak. Szelényi élt a lehetőséggel, de Konrád maradt.

Heller Ág

erre azt
téljen.
tében
ogy a
lbban
rtén-

dézó
uról
l és
ték
pár
ér-
e-

regegye, A látogató valóságos történeten alapult, a VII. kerületi gyámhatóságon dolgozott, amikor egy házaspár – az 1945 előtt minisztériumi tisztviselő férj és depressziós felesége – öngyilkos lett, és magukra hagyták képezhetetlen idiótaként született

gyerekeket, akit meztelesen tartottak egy kiságyban. Neki kellett segítenie, s végül egy jó lelkű prosti gondoskodott róla, amíg be tudta vinni egy intézetbe. A látogató nehezen jelent meg, éppúgy, mint A városalapító, majd ezek után írásai csak szamizdatban vagy külföldön kerülhettek

közönség elé. Rezignáltan úgy fogalmazott, hogy valóban kívülről volt, de az egyik lábát még bent tarthatta. Most is mulattatja, hogy sok ellensége van – fűzte hozzá –, s idézte Eörsi István barátját, akitől megkérdezték, miért megy fejjel a falnak, amire ő azt válaszolta: nem ő megy a falnak, hanem a fal jön neki...

1986 táján felferesték a Bibó Szakkollégiumot Hans-Magnus Enzensbergerrel, a neves német íróval, aki az 1968-as egyetemi lázadások vezető személyisége volt Németországban, mert kíváncsiak voltak a későbbi fideszes szakkollégistákra. Az író-filozófus megkérdezte őket, mit szólnak Gorbacsovhoz, látnak-e benne reménységet? Mire Orbán Viktor felpattant, s azt mondta, itt semmiféle reménység nem látható, az oroszok nekünk mindig is ellenségeink voltak, és azok is maradnak. Konrád említett egy anekdotát is, miszerint Haraszi Miklós megkérdezte Orbántól, hogyan éri el, hogy a Fideszben mindenki őt akarja elnöknek, amire azt mondta, hogy „mind itt vannak”, s azazal a zsebére paskolt.

A 2014-es választások előtti évben Konrád javasolta, hogy a nem igazán eredményes Mesterházy Attila lépjen hát-

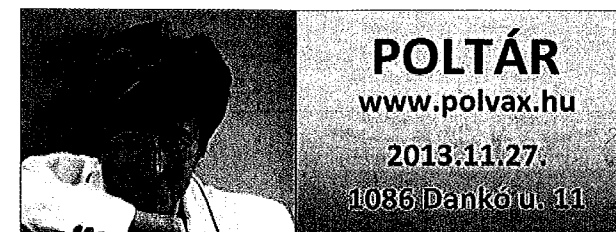

rébb Bajnai Gordonnal szemben, akit alkalmasabb miniszterelnök-jelöltnek tartott, bár nem egy harcos egyéniség. Szerinte harcolni Gyurcsány Ferenc jobban tud, de őt sok erőnye mellett meggondolatlanabbnak találta, mint Bajnait. Talán épp azért, mert annyira impulzív és lendületes. S nem értette, miért kellett Gyurcsánynak elhamarkodnia az elbukott vizitdíjas-tandíjas népszavazás után, hogy azonnal kiteszi a kormányból a szabaddemokrata egészségügyi minisztert. Ezzel ugyanúgy tönkretette magát, mint 1998-ban Horn Gyula, aki inkább harcolt a szabaddemokraták, Kuncze Gábor és Pető Iván ellen, mint Orbánnal.

Konrád kifejtette, hogy a Fidesz pártállami klientúra. Az új burzsoázia meg akar erősödni, és a helyébe akar lépni annak a burzsoáziának, amelyik a kilencvenes években keletkezett. Az előző egy szociáldemokrata irányba áthajózó szocialista kádertársaság-nómenklatura volt, ez pedig egy új, nacionalista, a fasizmustól sem igazán idegenkedő nómenklatura. Ez a redistribúció a központi politikai újraelosztás második hulláma. Hozzátette gyorsan: ez mind rablás. A nem igazán optimista helyzetkritika után Farkas Zoltán megkérdezte, van-e innen kiút, ki lehet-e még alakítani Magyarországon a szó európai értelmében vett liberális, toleráns közéletet? Mire Konrád György meglepő optimizmussal rávágta: hát persze! Nincs ez elvetve, az eldöntetlenség ad még valamennyi esélyt. Barátaink körében sok olyan gyerek van, aki nyugati országban végezte el az egyetemet, és sikeresen beilleszkedett a szakmájába. Létezik egy jó minőségű magyar értelmiségtartalék. 1956-ban kétszázezer ember ment el innen, az oroszok a tankokkal ennyit tudtak kiszorítani az országból. Orbánnak már ötszázetret sikerült kiszorítania. Az 1956-os kétszázezerből csak az Egyesült Államokban kétezer egyetemi tanár lett... Ezen kívül az új nemzeti burzsoáziának előbb-utóbb produkálnia kell valamit ahhoz, hogy a megszerzett vagyonát meg tudja tartani. Szelényi Iván vizsgálódásaiból kiderült, hogy a nagyon gazdagok közül sokan politikai tőkéjüket kamatoztatták, egy másik részük azonban egyszerűen felkapaszkodott, értelmesen, meglepő vállalkozásokba fogva. Ez a vállalkozói réteg még sok meglepetést okozhat.

Részletesen lásd Farkas Zoltán írását a Mozgó Világ 2014. januári számában!

Király Júlia

Király volt a klubest

A bezárkózó gazdaságpolitika veszélyei

■ Mi a szerepe a jegybanki politikának a válságos időkben – és utána? Kritikus elemzőként, elméleti szakemberként hogyan ítéli meg a Magyar Nemzeti Bank gyakorlati szerepét a válságkezelésben? Mire büszke, és

van-e bármi is, amit netán másként csinálna? Segítheti-e az MNB a gazdasági növekedést, a foglalkoztatást? Hogyan változott meg a monetáris politika a Simor András – Király Júlia – Karvalits Ferenc alkotta vezérkar távozása után, és milyen következményei lettek ennek? Milyen veszélyek fenyegetik ma a pénzügyi stabilitást? Erről és hasonló kérdésekről beszélgetünk vele Farkas Zoltán közreműködésével.

Valóban „király” volt a november 27-i klubest. Azt hiszem, nemcsak a volt közgazdászok (pláne a pénzügy szakon végzetek) számára volt izgalmas Juli érdekes, színes részletekkel is fűszerezett előadása, pontosabban párbeszéde Farkas Zoli moderátorral, illetve a viszonylag aktív közönséggel. A kétórás beszélgetés során szó volt az MNB hosszú évtizedek óta stabil vezetésének szinte teljes lefejezéséről (a 24 főosztályvezetőből négy maradt csak ott, közülük is három állást keres); arról, hogy csodaszámba

■ 1957-ben született, édesapja Király István irodalomtörténész, Ady-kutató. A Fazekas Gimnázium mateg tagozatának elvégzése után a Közgázra járt, 1980-ban diplomázott, négy év múlva doktorált, majd 1989-ben kandidátus lett.

Az egyetem után két évig a KSH-ban, majd hét évig az Országos Tervhivatalban dolgozott, Augusztinovics Mária főosztályán makromodellezéssel, gazdasági előrejelzésekkel foglalkozott. 1989-ben csatlakozott a Bankárképző Központ-hoz, ahol témavezető, majd oktatási igazgató, később vezérigazgató lett. Kezdetben monetáris makroökonómiát oktatott, majd a pénzügyi kockázatkezelés lett a szakterülete. 1994 óta tanít a Corvinus Egyetemen, az elmúlt években az ELTE-n, a CEU-n, és számos szakkollégiumban tartott előadásokat, jelenleg az IBS főállású tanszék-vezetője.

Több magyar kereskedelmi bankban volt igazgatósági tag, majd 2002–2003-ban a Postabank elnöke volt. Ő vezényelte le a Postabank privatizációját.

Káldor- és Popovics-díjas. 2007 júniusában Simor András javaslatára a köztársasági elnök az MNB pénzügyi stabilitásért felelős alelnökének nevezte ki, illetve az MNB ka-

KIRÁLY JÚLIA
az MNB volt alelnöke,
az ELTE és a Corvinus
címzetes
egyetemi tanára

matait meghatározó Monetáris Tanács tagja lett. 2013. április 8-án – három hónappal mandátuma lejártá előtt – lemondott. A köztársasági elnökhöz intézett lemondó levelében hangsúlyozta, hogy „az új elnök által kialakított új rend veszélyezteti az MNB hosszú évek alatt megszerzett hazai és nemzetközi presztízsét”.

2018

Király Júlia – ahogy a klubesten jelezte – azóta is a belga KBC Group igazgatósági tagja. Az új jegybankelnök, Matolcsy György nyomására a Közgázról kitiltották a Corvinus címzetes egyetemi tanárát, de mint tiltott gyümölcsöt, minden szakkollégium a tanárának tekinti...

többször ösztökölték a pártállam vezetői. Konrád erre azt válaszolta, hogy egyszerűen joga van ahhoz, hogy itt éljen. S nem is volt olyan rossz, mert voltaképpen egész életében többé-kevésbé jól érezte magát, függetlenül attól, hogy a politika így vagy úgy alakult, mert más dolgok még jobban érdekelték. Sőt azt gondolta, hogy ha rossz dolgok történnek vele, az is érdekes, mert megírhatja.

Az *Elutazás és hazatérés* című, gyermekkorát felidéző önéletrajzi regényében megírta, hogy Berettyóújfaluról az utolsó pillanatban utaztak Budapestre testvérével és két unokatestvérével, másnap az összes gyereket elvitték onnan Auschwitz-Birkenaubába. Közülük csak egy ikerpár élte túl a koncentrációs tábor, rajtuk dr. Mengele kísérletezett. A háború után a családi üzletet, édesapja vaskezeskedését államosították, majd amikor írói pályára lépett, nem engedték publikálni. Európai hírnevet okozó első regénye, *A látogató* valóságos történeten alapult, a VII. kerületi gyámhatóságon dolgozott, amikor egy házaspár – az 1945 előtt minisztériumi tisztviselő férj és depressziós felesége – öngyilkos lett, és magukra hagyták képezhetetlen idiótaként született

gyereket, akit meztelesen tartottak egy kiságyban. Neki kellett segítenie, s végül egy jó lelkű prosti gondoskodott róla, amíg be tudta vinni egy intézetbe. *A látogató* nehezen jelent meg, éppúgy, mint *A városalapító*, majd ezek után írásai csak szamizdatban vagy külföldön kerülhettek

közönség elé. Rezignáltan úgy fogalmazott, hogy valóban kívülálló volt, de az egyik lábát még bent tarthatta. Most is mulattatja, hogy sok ellensége van – fűzte hozzá –, s idézte Eörsi István barátját, akitől megkérdezték, miért megy fejfel a falnak, amire ő azt válaszolta: nem ő megy a falnak, hanem a fal jön neki...

1986 táján felkeresték a Bibó Szakkollégiumot Hans-Magnus Enzensbergerrel, a neves német íróval, aki az 1968-as egyetemi lázadások vezető személyisége volt Németországban, mert kíváncsiak voltak a későbbi fideszes szakkollégistákra. Az író-filozófus megkérdezte őket, mit szólnak Gorbacsovhoz, látnak-e benne reménységet? Mire Orbán Viktor felpattant, s azt mondta, itt semmiféle reménység nem látható, az oroszok nekünk mindig is ellenségeink voltak, és azok is maradnak. Konrád említett egy anekdotát is, miszerint Haraszti Miklós megkérdezte Orbántól, hogyan éri el, hogy a Fideszben mindenki őt akarja elnöknek, amire azt mondta, hogy „mind itt vannak”, s azazal a zsebére paskolt.

A 2014-es választások előtti évben Konrád javasolta, hogy a nem igazán eredményes Mesterházy Attila lépjen hát-

rébb Bajnai Gordonnal szemben, akit alkalmasabb miniszterelnök-jelöltnek tartott, bár nem egy harcos egyéniség. Szerinte harcolni Gyurcsány Ferenc jobban tud, de őt sok erőnye mellett megdöbbenéssel találta, mint Bajnait. Talán épp azért, mert annyira impulzív és lendületes. S nem értette, miért kellett Gyurcsánynak elhamarkodnia az elbukott vizitdíjas-tandíjas népszavazás után, hogy azonnal kiteszi a kormányból a szabaddemokrata egészségügyi minisztert. Ezzel ugyanúgy tönkretette magát, mint 1998-ban Horn Gyula, aki inkább harcolt a szabaddemokraták, Kuncze Gábor és Pető Iván ellen, mint Orbánnal.

Konrád kifejtette, hogy a Fidesz pártállami klientúra. Az új burzsoázia meg akar erősödni, és a helyébe akar lépni annak a burzsoáziának, amelyik a kilencvenes években keletkezett. Az előző egy szociáldemokrata irányba áthajózó szocialista kádertársaság-nómenklatúra volt, ez pedig egy új, nacionalista, a fasizmustól sem igazán idegenkedő nómenklatúra. Ez a redisztribúció a központi politikai újraelosztás második hulláma. Hozzátette gyorsan: ez mind rablás. A nem igazán optimista helyzetkritika után Farkas Zoltán megkérdezte, van-e innen kiút, ki lehet-e még alakítani Magyarországon a szó európai értelmében vett liberális, toleráns közéletet? Mire Konrád György meglepő optimizmussal rávágta: hát persze! Nincs ez elvetve, az eldöntetlenség ad még valamennyi esélyt. Barátaink körében sok olyan gyerek van, aki nyugati országban végezte el az egyetemet, és sikeresen beilleszkedett a szakmájába. Létezik egy jó minőségű magyar értelmiségtartalék. 1956-ban kétszáz ezer ember ment el innen, az oroszok a tankokkal ennyit tudtak kiszorítani az országból. Orbánnak már ötszáz ezret sikerült kiszorítania. Az 1956-os kétszáz ezerből csak az Egyesült Államokban kétezer egyetemi tanár lett... Ezen kívül az új nemzeti burzsoáziának előbb-utóbb produkálnia kell valamit ahhoz, hogy a megszerzett vagyonát meg tudja tartani. Szelényi Iván vizsgálódásaiból kiderült, hogy a nagyon gazdagok közül sokan politikai tőkéjüket kamatoztatták, egy másik részük azonban egyszerűen felkapaszkodott, értelmesen, meglepő vállalkozásokba fogva. Ez a vállalkozói réteg még sok meglepetést okozhat.

Részletesen lásd Farkas Zoltán írását a *Mozgó Világ* 2014. januári számában!

Király Júlia

Király volt a klubest

A bezárkózó gazdaságpolitika veszélyei

■ Mi a szerepe a jegybanki politikának a válságos időkben – és utána? Kritikus elemzőként, elméleti szakemberként hogyan ítéli meg a Magyar Nemzeti Bank gyakorlati szerepét a válságkezelésben? Mire büszke, és

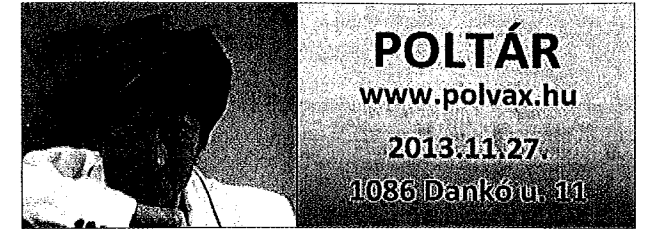

■ 1957-ben született, édesapja Király István irodalomtörténész, Ady-kutató. A Fazekas Gimnázium matek tagozatának elvégzése után a Közgázra járt, 1980-ban diplomázott, négy év múlva doktorált, majd 1989-ben kandidátus lett.

Az egyetem után két évig a KSH-ban, majd hét évig az Országos Tervhivatalban dolgozott, Augusztinovics Mária főosztályán makromodellezéssel, gazdasági előrejelzésekkel foglalkozott. 1989-ben csatlakozott a Bankárképző Központhoz, ahol témavezető, majd oktatási igazgató, később vezérigazgató lett. Kezdetben monetáris makroökonómiát oktatott, majd a pénzügyi kockázatkezelés lett a szakterülete. 1994 óta tanít a Corvinus Egyetemen, az elmúlt években az ELTE-n, a CEU-n, és számos szakkollégiumban tartott előadásokat, jelenleg az IBS főállású tanszék-vezetője.

Több magyar kereskedelmi bankban volt igazgatósági tag, majd 2002–2003-ban a Postabank elnöke volt. Ő vezényelte le a Postabank privatizációját.

Káldor- és Popovics-díjas. 2007 júniusában Simor András javaslatára a köztársasági elnök az MNB pénzügyi stabilitásért felelős alelnökének nevezte ki, illetve az MNB ka-

POLTÁR

www.polvax.hu

2013.11.27.

1036 Dankó u. 11

van-e bármi is, amit netán másként csinálna? Segítheti-e az MNB a gazdasági növekedést, a foglalkoztatást? Hogyan változott meg a monetáris politika a Simor András – Király Júlia – Karvalits Ferenc alkotta vezérkar távozása után, és milyen következményei lettek ennek? Milyen veszélyek fenyegetik ma a pénzügyi stabilitást?

Erről és hasonló kérdésekről beszélgetünk vele Farkas Zoltán közreműködésével.

Valóban „király” volt a november 27-i klubest. Azt hiszem, nemcsak a volt közgázosok (pláne a pénzügy szakon végzettek) számára volt izgalmas Juli érdekes, színes részletekkel is fűszerezett előadása, pontosabban párbeszéde Farkas Zoli moderátorral, illetve a viszonylag aktív közönséggel. A kétórás beszélgetés során szó volt az MNB hosszú évtizedek óta stabil vezetésének szinte teljes lefejezéséről (a 24 főosztályvezetőből négy maradt csak ott, közülük is három állást keres); arról, hogy csodaszámba

KIRÁLY JÚLIA
az MNB volt alelnöke,
az ELTE és a Corvinus
címzetes
egyetemi tanára

matait meghatározó Monetáris Tanács tagja lett. 2013. április 8-án – három hónappal mandátuma lejártá előtt – lemondott. A köztársasági elnökhöz intézett lemondó levelében hangsúlyozta, hogy „az új elnök által kialakított új rend veszélyezteti az MNB hosszú évek alatt megszerzett hazai és nemzetközi presztízsét”.

2018

Király Júlia – ahogy a klubesten jelezte – azóta is a belga KBC Group igazgatósági tagja. Az új jegybankelnök, Matolcsy György nyomására a Közgázról kitiltották a Corvinus címzetes egyetemi tanárát, de mint tiltott gyümölcsöt, minden szakkollégium a tanárának tekinteli...

megy, hogy az erőltetett, idő előtti kamatcsökkentés nem okozott súlyosabb válságot; hogy Simor András volt elnököt meglepetésre nem támogatta a kormányzat, amikor az EBRD alelnökévé jelölték – de épp ellenkező eredményt értek el, mert ezzel segítették, hogy végül is ő lett a befutó; hogy a felzárkózáshoz legalább 2%-os növekedés kellene, nincs termelékenységnövekedés és nem működik

a bankszektor; hogy a rezsicsökkentésért még nagy árat fizet majd az ország, mert nincs pótló beruházás, felújítás; végső soron a kormányzat egy szép kis bezárkózó gazdaságot próbál felépíteni, amelyben a példakép Belorusszia; és hogy a brüsszeli KBC bank igazgatósági tagjaként Budapestről közreműködik majd a nemzetközi pénzügyi vezetésében.

Mártonffy Dániel

Bauer Tamás Karácsony Gergely

Az ország és az ellenzék helyzete Együttműködés vagy további agonizálás?

Hol az ellenzéki párbeszéd?

■ Érdekes beszélgetés várható a demokratikus ellenzék két kiemelkedő személyiségének találkozása során. Bauer Tamás, a rendszerváltás előtti kisszámú ellenzék aktív tagja – aki nagy sikerrel szerepelt a „rég” Polvax Klubban is – az SZDSZ egyik meghatározó vezetője, kitűnő gazdaságpolitikusa volt 2007-es kilépéséig. Aktív publicisztikai és közéleti tevékenységét folytatva két éve Gyurcsány Ferenc pártjának alelnöke lett. Karácsony Gergely az új politikusi generáció ismert személyisége, az LMP egyik meghatározó vezetője volt, majd az idén januárban onnan kilépve néhány társával létrehozta a Párbeszéd Magyarországért pártot, amely egyesült Bajnai Gordon Együtt 2014 mozgalmával.

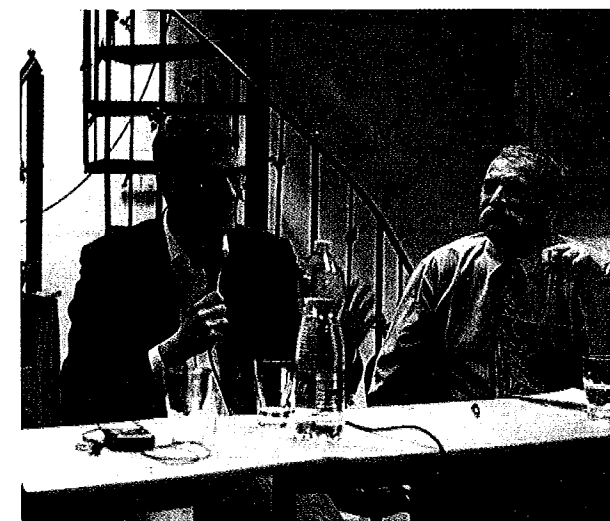
Miért nincs valódi párbeszéd az ellenzék soraiban? Szükség lenne-e egyetlen vezetőre, miniszterelnök-jelöltre, aki megismerkedne és összefogná az ellenzék híveit? Hogyan képzelik el a felkészülést az áprilisi választásra? Ilyen kérdésekről beszélgetünk majd Szelestey Lajos újságíró közreműködésével.

Gémesi György gödöllői polgármester váratlan brüsszeli útja miatt sajnos lemondta a megbeszélte klubestet, de megígérte, hogy a jövő év elején mindenképpen eljön.

Bevezetőjében Bauer Tamás felhívta a figyelmet: a jövő évi választás az utolsó lehetőség arra, hogy ezt a kormányt békés eszközökkel le lehessen váltani, de úgy tűnik, hiába reménykedik, mert sajnos minimális esély sincs az ellenzéki

összefogásra, a megegyezésre. A kormányzat nem képes normális gazdaságpolitikára: az antikapitalista, külvilág-ellenes Orbán nem akar, Varga Mihály gazdasági miniszter pedig nem tud változtatni. Rámutatott: a gazdasági katasztrófák nem mindig vezetnek összeomláshoz, néha tartós leépülés tapasztalható. S az ellenzéki erők – a DK-n kívül – nem igazán néztek szembe azzal, hogy mi lesz itt a választások után. Ha folytatódik a rendszer, akkor még súlyosabb helyzet alakul ki, de vajon mi lenne, ha egy csoda folytán a demokratikus ellenzék kerülne hatalomra? Rövid távon a többségnek akkor sem lenne jobb. Persze az a fő kérdés, hogyan lehetne visszavezetni az országot a normális fejlődéshez.

Karácsony Gergely egyetértett abban, hogy 2014 tava-sza után nagyon veszélyes lehet a helyzet, és valóban elképzelhető egy hosszabb távú agónia lehetősége. Emlékeztetett rá: négy év után, januárban nagyon nehéz volt otthagyniuk az LMP-t és létrehozni a PM-et, annak érdekében, hogy egy remélt demokratikus együttműködéssel kormányváltás legyen. A Fidesz társadalompolitikája még veszélyesebb, mint a szociális helyzet – nem véletlen, hogy nagy tömegek, s pont a kreatív rétegek hagyják el az országot. Úgy véli, hogy kevés lenne a választási összefogás, ha nincs a kormányzás minden területén átfogó, részletes, konstruktív program a demokrácia helyreállítására. Jelen-

leg az ellenzék nem érdemli meg, hogy győzzön. De vajon a társadalom megérdemli-e, hogy ilyen ellenzéke legyen? Szimpatikus az összefogás gondolata, de kérdés, hogy mi-ben tudnak egyetérteni, kevés az idő, és az ellenzéknek nincs identitása.

Bauer szerint a DK és az MSZP jobban, az Együtt kevésbé mer szembe fordulni a populistá demagógiával. Mint

BAUER TAMÁS
közgazdász,
egyetemi tanár,
a DK alelnöke

1946-ban született Budapesten, a Radnóti Gimnázium után a Közgázra járt. 1968-ban az MTA Közgazdaságtudományi Kutatóintézetének munkatársa lett, 1984-ben kandidátus, 1988-tól 2011-ig egyetemi tanár, tanszékvezető a Frankfurti Egyetemen. Magyarországon és a KGST-országok gazdasági mechanizmusát, gazdaságpolitikáját, illetve az átalakulás elméleti kérdéseit vizsgálta és tanította.

1966-ban belépett be az MSZMP-be, de 1974-ben egy tiltakozásban való részvétele miatt kizárták. Később a demokratikus ellenzék egyik vezető tagja, Csonka Dénes álnéven publikált a Beszélő című ellenzéki szamizdatban. 1985-ben indult volna az országgyűlési választáson, de az MSZMP ezt megakadályozta. 1985-től Pozsgay Imre felkérésére a Hazafias Népfront országos tanácsának tagja volt, amiről 1988-ban lemondott. Az Új Márciusi Front egyik kezdeményezője, illetve a Szabad Kezdeményezések Hálózata (a későbbi SZDSZ) egyik alapítója. 1992 és 1995 között az SZDSZ Országos Tanácsának elnökségi. 1995 után négy évig a párt ügyvivő testületének tagja. 1994-ben és 1998-ban a párt listájáról szerzett mandátumot. 1995 és 1998 között frakcióvezető-helyettes. 2007-ben kilépett a pártból az akkori pártvezetés politikája, illetve általa elhibázottnak vélt gazdaságpolitikája miatt. 2011 novemberében a Demokratikus Koalíció párt alelnöke lett. 2014 áprilisában egyéniben is indul az országgyűlési választáson.

2018

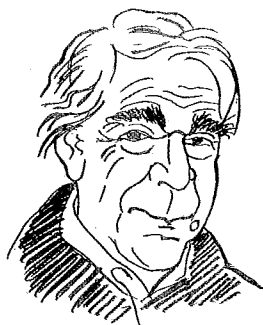
Bauer 2014 júniusában lemondott a DK alelnöki posztjáról – sajtójelentések szerint – amiért nem kapta meg a Strasbourgba távozó Molnár Csaba országgyűlési mandátumát, továbbá mert szerinte a DK politikája balra tolódott.

fogalmazott: nemcsak Orbánt, hanem sokkal inkább az orbánizmust kellene elkergetni. Nemcsak az a baj, hogy lopnak – s jól kifejezi ezt a Magyar Bálint Magyar polip című könyvében is megfogalmazott posztkommunista maffiaállam kifejezés –, hanem szétverték és szisztemati-

kusan felszámolják a parlamenti demokráciát. S ha nincs igazán arca az ellenzéknek, amíg nincs egy potenciális miniszterelnök-jelölt megnevezve, nincs értelme más vezetőket említeni. Kifogásolta, hogy más ellenzéki erőkhöz hasonlóan a PM sem hajlandó leülni tárgyalni Gyurcsány Ferencel, úgy kezelik, mintha nem lenne szalonképes, pedig ő politikai és morális szempontból is talpig demokrata. Vita volt a vendégek között a 2006-os forró ősz megítélésében. Karácsony Gergely elfogadta a Fidesz által súlykolt, a békés tüntetőkre támadó, „szemkilövető” rendőrség elbeszélését, míg Bauer Tamás szerint nem lehet általánosítani az esetleges rendőri túlkapásokból, és nem igaz, hogy a köztársaság ettől került volna válságba. Mint mondta: „Kár, hogy ti odaálltok a fideszes narratíva mellé...”. Karácsony erre csendben megjegyezte: „Mi nem elfogadjuk a Fidesz megfogalmazását, hanem valóban ezt is gondoljuk.”

Kérdésekre válaszolva Bauer Tamás rámutatott, hogy igenis volna lehetőség a megegyezésre, hiszen szinte teljes az egyetértés a Fidesz kártékony gazdaságpolitikájának, egészségügyi-, oktatási- és külpolitikai gyakorlatának meg-

ítélésében, és még az ezeken a területeken létező ellenzéki elképzelésekben is. S ha a jelentősebb ellenzéki erőknek a fő kérdésekben sikerül megállapodniuk, akkor máris közelebb kerülhetünk a győzelemhez. Karácsony Gergely pedig emlékeztetett Bokros Lajos konstruktív javaslatára, hogy próbálják meg teljesen összefogva legyőzni a Fideszt, és a romeltakarítás és felelősségre vonás után 500 nappal egy valóban demokratikus választáson meghatározni az új, demokratikus társadalmi berendezkedést. Fölvetette, hogy a demokratikus oldalon érdemes lenne előválasztást tartani, mert ez más országokban dinamizálta az ellenzékét, másrészt az eredménye a koalíciós tárgyalásokon is komolyabb pozíciókat jelenthetne. Bokros szerint, ha az ellenzék győzne, Gyurcsány nem lenne ott a kormányban, viszont ha veszítené, továbbra is ott maradna a DK élén. Hozzátette, hogy Gyurcsány személye mondva csinált probléma, nem

miatta nincs megegyezés, nincs összefogás, nincs közös lista. Karácsony Gergely úgy vélekedett, az igazi összefogásnak a személyi ambíció jelentheti a fő akadályát, s itt az MSZP viselkedésére utalt, bár nem mondta ki Mesterházy Attila nevét.

Bauer és Karácsony elmondta, hogy az esti beszélgetés előtt hosszabban eszmét cseréltek, és egyetértettek abban, hogy most sorsdöntő hetek következnek. Azért ültek le tanácskozni, mert nem lehet külön nyerni, és ha nincs 90%-os átszavazás a demokratikus oldalon, akkor nem lehet megakadályozni a Fidesz győzelmét. Egy résztvevő végül megkérdezte, hogy bizakodók-e a jelenlegi helyzetben, mire a válasz hasonlóan szkeptikus volt: csak akkor, ha magához tér az ellenzék, és együttműködik.

Mártonffy Dániel

KARÁCSONY GERGELY
politológus, egyetemi
oktató, képviselő,
a PM elnökségi tagja

1975-ben született Fehérgyarmaton, érettségi után a Károli Gáspár Egyetemen két évet járt történelem szakra,

majd átment az ELTE-re, ahol 2000-ben szociológus diplomát szerzett, illetve politikaelméletet hallgatott. Ez idő alatt a Széchenyi István Szakkollégium tagja, majd tanára. Diplomászerzése után a Medián Közvélemény- és Placutató Intézet kutatásvezetője, 2007-től kutatási igazgatója. 2004-től a Közgáz Politikatudományi Intézetének oktatója, 2007-től az ELTE Jogi Kar Politikatudományi Intézetének PhD-hallgatója. A Magyar Szociológiai Társaság és a Magyar Politikatudományi Társaság tagja.

2002 és 2008 között a Miniszterelnöki Hivatal koordinációs államtitkárságán politikai tanácsadó. 2009-ben a párttal alakult LMP tagja lett, a 2010-es választáson a párt kampányfőnöke. A budapesti területi lista 3. helyén szerzett országgyűlési képviselői mandátumot. 2010 májusában az LMP frakcióvezető-helyettese lett. (Ekkor távozott a Mediántól.) 2011 és 2012 között a párt országos választmányának tagja, stratégiai-közpolitikai ügyvivője.

A 2013. január 26-i platformközgyűlésen többekkel kilépett a pártból, és létrehozták a Párbeszéd Magyarországért Párt nevű baloldali zöld formációt. Az új párt alakuló közgyűlésén bekerült a négytagú elnökségbe. A PM az Együtt 2014-gyel kötött szerződés alapján közösen indul a jövő áprilisi választáson, Karácsony Gergely a PM országos listáján a 2. (Szabó Tímea után), egyéniben nem indul.

2018

2014-ben az országgyűlési választáson a demokratikus pártok koalíciója, az Összefogás gyengén szerepelt, így a listáról a PM csak egy helyet kapott, így K.G. nem került be az Országgyűlésbe. Az októberi önkormányzati választáson viszont a főváros XIV. kerületének, Zuglónak a polgármestere lett, s azóta is küzd a fideszes önkormányzati képviselőkkel. 2017 áprilisában a PM miniszterelnök-jelöltjének nevezte meg, majd 2018 februárjában az MSZP a PM-mel kötött választási koalíciós megállapodás eredményeként ugyancsak közös miniszterelnök-jelöltjévé nyilvánította. A demokratikus oldal azonban nagy vereséget szenvedett az áprilisi választáson, így Karácsony Gergely ismét zuglói polgármesteri munkájára koncentrálni látnak.

Magyar Bálint

A maffiaállam polipvadása

Szervezett felvilág avagy alvilágosult abszolutizmus?

A neves liberális politikus, szociológus, a rendszerváltás előtti ellenzék ismert tagja, az SZDSZ alapítója, a Horn-, valamint a Medgyessy- és az első Gyurcsány kormány oktatási minisztere 2001-ben *Magyar polip* – *a szervezett felvilág* címen írt cikket az egész pályás lenyúlást alkalmazó, a jogállam intézményrendszerét széthúzó Fideszről, illetve az általa berendezett világról, ahol a demokratikus intézményrendszer keretei között működő hatalom maffiamódszerekkel, állami segédlettel terjeszkedik lefelé. Ebben a rendszerben az állam nem a maffia eszköze, hanem maga a maffia, amely az államhatalom teljes fegyvertárát beveti politikai és gazdasági érdekei érvényesítéséért.

A múlt év végén Magyar Bálint szerkesztésében megjelent *Magyar polip* – *A posztkommunista maffiaállam* című könyv a második Orbán-kormány tevékenységének a baloldali liberális értelmiségi ellenzék számos képviselője által megfogalmazott éles kritikáját tartalmazza. Kiindulópontja a fenti 2001-es gondolat továbbfejlesztése. Eszerint a Fidesz hatalmi rendszere nem valamiféle „eltévelyedés”, hanem önálló, a nyugat-európai plurális demokráciától tudatosan eltérő társadalmi modell. Lényege, hogy a Fidesz, de leginkább személyesen Orbán Viktor által vezetett politikai csoportosulás a politikai hatalom megszerzését a gazdasági hatalom meghódítására is felhasználja, és politikai eszközökkel egy új, hozzá hű polgári osztály mesterseges kialakítására, „feltőkésítésére” törekszik.

Magyar Bálinttal beszélgetünk a könyvről, illetve a hazai liberalizmus helyzetéről Pikó András újságíró közreműködésével.

Ha még nincs meg, és meg akarod venni a könyvet, jelezd, s a helyszínen megkaphatod 4.000 helyett 3.000 Ft-ért. (Egy válaszlevélben kérjük megírni, hogy legyen elég példány...)

A Magyar polip (a posztkommunista maffiaállam) c. könyv szerkesztőjével, az egykori SZDSZ egyik kiemelkedő vezetőjével folytattunk nagyon érdekes beszélgetést a január 29-i klubesten. Magyar Bálint emlékeztetett rá, hogy már az első Orbán-kormány vége felé írt először a „szervezett felvilágról”, és viták folynak arról: hogyan is lehetne a legpontosabban minősíteni a második Orbán kormány időszakát. Ungváry Rudolf fasisztoid mutációról, Marsovszky Magdolna etnonacionalizmusról ír, a Milla tüntetésein a szellemes „alvilágosult abszolutizmus” feliratot láthatuk. A liberális szociológus szerint az autokratikus rendszerek egyik altípusáról van szó. A posztkommunista maffiaállam a hatalom és a fogadott politikai család vagyoni koncentrációjára épül, ahol az állami erőszak vértelen eszközeivel hódoltatják be az embereket. Ez nem totális diktatúra, például szemben a Kádár korszakkal, melyben a hatalom félt a kritikus szavaktól, így a szamizdattól is, a mai hatalmat csak az érdekli, hogy a kritikus gondolatok csak szűk közönséget érjenek el.

Például a Klub Rádió vidéki frekvenciáit elveszik ugyan, de életét, ha nehezítve is, de meghagyják. Orbán kódoltan ugyan, de mégis viszonylagos nyíltsággal beszélt már a választások előtt is arról, hogy új rendszert akar. A maffiaállam miközben felszámolta a gerilla-korrupció rendszerét, egyben központosította és részben törvényesítette is azt. Pikó András moderátor emlékeztetett Debreczeni József szavaira, miszerint a szociálnál több helyre kellett fizetniük a vállalatoknak, s még ez sem volt biztos... Mire Magyar Bálint rámutatott: mára elfogyott a nem privatizált tulajdon, így nemcsak a folyó jövedelmeket, a koncessziókat nyúlják le, például a földnél, a trafikoknál, hanem a „tranzit” államosítások révén kényszerítenek családi vérkeringésbe független tulajdonokat. Az energiaszektorban most hihetetlen mértékű pénz áramlik ki off-shore cégeken keresztül.

Pikó András rákérdezett az „elmúlt nyolc év” felelősségére, mire Magyar Bálint elismerte, hogy ez jogos felvetés. Nemcsak a létező korrupció vonatkozásában, hanem nem születtek a társadalmi problémákra adekvát közpolitikai válaszok, beleértve a nemzeti kérdéshez való viszonyt is. Nem véletlen, hogy a Fidesz a szociális és a nemzeti populizmus eszköztárát használta, méghozzá egyesítve azokat.

Kérdésekre válaszolva hallottunk tőle igen szellemes jelzőket: például a „poligarchák” előtérbe kerülését (Frei Tamás könyvéből idézve), vagy éppen „polipbüro” szót (Révész Sándor kritikája alapján). Ennek kapcsán rámutatott, hogy a politikai döntéshozatal kikerült a formalizált testületek köréből és a fogadott politikai család felső régióiba a „polipbüroba” került. Ennek megfelelően ma már teljesen érdektelen, hogy kik is a tagjai a Fidesz elnökségének, hiszen az érdemi döntéseket Orbán Viktoron kívül Simicska Lajos, Nyerges Zsolt, Habony Árpád, Lázár János és talán Rogán Antal hozza.

Egyetértett egy hozzászólóval, miszerint minden alá van rendelve az Orbán család és a „csókosok” gazdasági érdekeinek, s kifejtette: ők a politika világából építettek gazdasági hatalmat, és nem fordítva, mint a klasszikus oligarchák. '90-ben még nem volt semmi vagyonuk, most meg már a legnagyobb – eddig szövetséges – oligarchákat igyekeznek behódoltatni, így Csányi Sándort és Demján Sándort is. Nagyon pontosan fogalmazza ezt meg Debreczeni József „A fideszes rablógazdaság” c. ugyancsak friss könyvében.

A tankönyv-mizériáról szólva hangsúlyozta, hogy itt egyszerre működik az agymosás és a pénzmosás. Pakssal kapcsolatban figyelemre méltónak tartotta a hazai beszállítók 40 %-os arányát, amit minden bizonnyal a Közgép fölöz majd le. Magyar Bálint nem volt túl optimista a választásokkal kapcsolatban, mert késve történt meg a koalíció, és az is inkább technikai jellegű. Sajnos Bajnai Gordonnak sem sikerült mozgósítania a mérsékelt jobboldaliakat. Nyolc hónap óta olvad a kormányváltó akarat, csökken a remény. Nemmel válaszolt arra a kérdésre, hogy történelmi szükségszerűség-e ez a helyzet, amit a könyvében oly

MAGYAR BÁLINT
szociológus,
volt oktatási miniszter

1952-ben született Budapesten. A Fazekas Mihály Gimnáziumban érettségizett, s 1977-ben szerzett diplomát az ELTE BTK történelem és szociológia szakán, közben két félévet a Közgázon is tanult. 1977-től 1981-ig az MTA Világgazdasági Kutatóintézetében a Kelet-Európai Osztály munkatársa volt. 1980-ban doktori címet szerzett.

1979-ben került kapcsolatba a demokratikus ellenzékkel, amelynek számos megmozdulásában vett részt. 1981-ben lengyelországi „tanulmányútja” közben kiutasították, majd állásából elbocsátották. Ebben az évben még tudományos munkatársi állást kapott Hankiss Elemér értékszociológiai műhelyében. 1981-1985 között összekötő volt az illegális Beszélő folyóirat szerkesztősége és a nyomdája között. 1982-1989 között a szellemi rendszerváltásban fontos szerepet játszott (ELTE-Közgáz) folyóirat, a Medvetánc szerkesztője. 1982-1987 között a Szövetkezeti Kutatóintézet, majd 1988-1990 között a Pénzügykutató Intézet tudományos munkatársa. 1988-ban az SZDSZ-előd Szabad Kezdeményezések Hálózatának egyik megalapítója, a demokratikus ellenzék párttá szerveződését irányította, a Rendszerváltás Programjának egyik kialakítója, az Ellenzéki Kerekasztal egyik szabad demokrata képviselője. 1990-ben és 1994-ben is az SZDSZ országgyűlési választási kampányfőnöke, 1990-2010 között országgyűlési képviselő. 1996-1998 között a Horn-kormányban művelődési és közoktatásügyi miniszter. 1998-2000 között az SZDSZ elnöke, a Liberális Internacionálé alelnöke. 2002-2006 között a Medgyessy-, majd az első Gyurcsány-kormányban ismét oktatási miniszter, ezután a második Gyurcsány-kormány elején a Nemzeti Fejlesztési Tanács és a Fejlesztéspolitikai Irányító Testület alelnöke, a Miniszterelnöki Hivatal államtitkára. 2009-ben kilépett az SZDSZ-ből. 2008-2012-ben az Európai Innovációs és Technológiai Intézet Irányító Testületének tagja. Jelenleg a Pénzügykutató Intézet munkatársa.

2018

Magyar Bálint azóta újabb kötetekkel gazdagította polipvadász munkásságát: 2014-ben megjelent a Magyar polip 2., majd 2015-ben a 3. kötete. Ugyanebben az évben adta ki A magyar maffiaállam anatómiája című kötetét – angolul is.

precízen megfogalmaznak. Mint mondta, sok minden kellett ehhez: Orbán Viktor és a Fidesz, mint egyfajta politikai csúcsragadozó, de sajnos a korábbi MSZP-SzDSZ kormány számos hibája is.

Mártonffy Dániel

Pusztai Erzsébet Herényi Károly

Hontalan jobboldal

A nem populisták jobboldaliak

A valódi (nem populisták) jobboldal prominens képviselőivel beszélgetünk február 27-én a Wesley János Főiskola Kline termében. Vendégünk Pusztai Erzsébet, aki az MDF, majd az MDNP vezető politikusa, egészségügyi szakértője volt, illetve politikai államtitkár az Antall- (Boross-), majd az első Orbán-kormányban is, jelenleg Bokros

PUSZTAI ERZSÉBET
a MoMa alelnöke

1952-ben született Budapesten, második generációs orvoscsaládban. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem elvégzése után, 1977-től Ajkán dolgozott belgyógyászként. 1982-ben belgyógyászból, 1985-ben fertőző betegségekből szakvizsgázott. Ajkán az MDF alapító tagja volt, az 1990. évi országgyűlési választáson egyéni képviselővé választották, ekkor fizetés nélküli szabadságra ment, és politikus lett. A parlament szociális, családvédelmi és egészségügyi bizottságának tagja, majd 1992 májusában a Népjóléti Minisztérium politikai államtitkárává nevezték ki. Vezető szerepet vállalt többek között a magzatvédelmi törvény és a hozzá csatlakozó rendeletek megalkotásának parlamenti vitáiban, valamint a Családvédelmi Szolgálat kialakításában. 1994-ben az MDF országos listáján jutott be az Országgyűlésbe. Az MDF szakadása után, 1996-ban a Magyar Demokrata Néppárt alapító tagja, alelnöke, parlamenti frakciójának helyettes vezetője. Részt vett a szociális és egészségügyi bizottság, valamint 1994-től 1996-ig a költségvetési bizottság munkájában. 1998-ig országgyűlési képviselő. Az első Orbán-kormányban annak megalakulásától 2000 júniusáig az Egészségügyi Minisztérium politikai államtitkára. 1998-tól 2002-ig az MDNP elnöke. Ezt követően egészségpolitikai tanácsadó, majd 2008-tól business és management, egészség- és életvezetési coach, wingwave coach.

POLTÁR
www.polvax.hu
2014.02.27.
1086 Dankó u. 11

Lajos MoMa mozgalmának alelnöke, valamint Herényi Károly, aki szintén az MDF helyi pártelnökéből lett a frakció vezetője, a végén rövid időre a párt elnöke, akit az utóbbi években Dávid Ibolyával együtt igyekeztek meggyőzni az UD Zrt. lehallgatási ügyében. A beszélgetést Szénási Sándor újságíró moderálja.

A február 27-i klubesten az igazi konzervatív jobboldal két prominens személyisége, Pusztai Erzsébet és Herényi Károly arról beszélt, hogyan látják a megosztott ország helyzetét, s miért nem alakulhatott ki egy valódi jobboldali párt, amely következetesen képviselhetné a jól megfogalmazható értékeket. Szénási Sándor moderátor kérdésére, hogy miért is tekinthető hontalannak a jobboldal, mindketten azt hangsúlyozták, hogy az intenzíven kettészakított országban a jobboldali emberekben egyrészt van egy érthető aggodalom, hogy „ezek” visszajönnének, másrészt egy ennél sokkal nagyobb általános félelem, hogy fellépésük esetén egzisztenciális retorzió érheti nemcsak őket, hanem családjukat is. S ehhez járul az a jogos szorongás, hogy esetleg szembekerülhetnek családtagjaikkal, rokonaikkal, évtizedes barátaikkal. E skizofrén helyzet miatt vannak kevesen, akik a nyilvánosság elé mernek lépni, és kivált olyanok, akik a szervezkedés veszélyes terhére is magukra válladják.

Pusztai Erzsébet azt mondta, hogy Bajnai Gordonnak sem sikerült beváltania a közel másfél éve meghirdetett zász-

lóbontásakor tett ígéretét, miszerint mozgalmában fontos szerepet szán a nem populisták, valódi jobboldaliaknak. Szerinte sajnos e mögött csak szavak voltak, de az is igaz, hogy a jobboldal prominensei sem mertek nyilvánosan fellépni. Közülük alig páran emeltek csak szót a demokrácia felszámolását célzó politika ellen, s a nagy hallgatásban csupán egy-két közgazdász halk megjegyzése hangzott el, és Chikán Attila, Bod Péter Ákos, Mellár Tamás is csak szigorúan szakmai szempontból fejtett ki kritikát.

Nem volt tehát véletlen, hogy ha későn is, de megszületett a MoMa, (a közönség soraiban ott ülő Bokros Lajos Modern Magyarország Mozgalma), amelynek Pusztai Erzsébet lett az alelnöke. Fontosnak mondta az Összefogással született minapi megállapodást, s reményét fejezte ki, hogy sikerül megvalósítani ennek mind a négy sarkalatos pontját. Herényi Károly szegényesnek minősítette az ellenzék szellemi produkcióját, s mint mondta, fontos lenne részletes jövőképet adni a választók számára. Emlékeztetett rá, hogy egyetlen ilyen részletes program van csak, Bokros Lajosnak az ÉS-ben újkor megjelent hosszú tanulmánya, ami érdemi szellemi munícióval szolgálhat a helyzetből való kilábaláshoz és a gazdasági-társadalmi fejlődéshez.

Azt mondta, a Fidesz egyik legnagyobb bűne az, hogy a magyar társadalom mentálisan leépült, és elhiszi, hogy nem lehet ezen változtatni. Pusztai Erzsébet hangsúlyozta, ebben súlyos felelőssége van az értelmiségnek és a médiának. Hazánkban jelenleg szellemi környezetszennyezés, lélekmérgezés folyik. Szóba került a történelmi egyházak felelőssége is, amelyek támogatásuk csökkentése miatt nem állnak ki a demokrácia korlátozása ellen, például az új egyházügyi törvény által a jogaitól megfosztott kisebbségek, így a klubnak helyt adó metodista Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség mellett sem. Jogosan mutatott rá, hogy nálunk sajnos különbséget kell tenni a keresztény gondolkodás és a politikai kereszténység, a hazai kereszténydemokrácia között. Mindketten bíralták a baloldali pártok szemléletét, s konkrétan azt, hogy az MSZP régóta egyetért a Fidesszel a kétpólusú, kétpárti gondolkodásban. Ennek érdekében egyeztek meg például 2009-ben, hogy a Danubius és a Sláger Rádió helyén az országos frekvenciákat Nyerges Zsolt Class FM-je és a szocik Neo FM-je nyerje el. Majd a választások után – igen jól mosolyogva – az állami és a sugallt magánreklámok manipulálásával igen gyorsan az utóbbit egyszerűen csődbe vitték. Az ellenzék hibájának nevezték, hogy baloldali értékeiket próbálják számon kérni a Fideszen ahelyett, hogy álságosan fennen hirdetett jobboldali, konzervatív, keresztény értékeinek betartását követelnék rajta. Herényi Károly hozzátette, sok jobboldali fél attól, hogy az Összefogás győzelme esetén a húsos fazékhoz kerülve majd ők fognak ugyanúgy osztogatni.

Pusztai Erzsébet súlyos problémának nevezte, hogy nálunk nagyon gyenge a civil társadalom – ellentétben a nyu-

HERÉNYI KÁROLY
az MDF volt
frakcióvezetője

1950-ben született Budapesten, vegyészeti szakmunkásként érettségizett és dolgozott, később laborvezető lett, kisszövetkezetet alapított, majd 1987-től vállalkozó. 1989-ben belépett az MDF-be, egy évvel később a párt Somogy megyei elnöke lett. 1992–1993-ban elnöki tanácsadó, 1993 és 1998, valamint 2001 és 2007 között az MDF szóvivője. Többször került a párt elnökségébe. 1998-ban a balatonboglári körületben országgyűlési képviselővé választották. Az MDF-frakció helyettes vezetője 1999-ig, majd 2002-ig az Országgyűlés jegyzője. 2002-ben ismét egyéni mandátumot szerzett, majd ő lett az MDF frakcióvezetője. A 2006-os választásokon a Fidesz indított ellene jelöltet, aki le is győzte, így országos listán kerül be a parlamentbe. Ősszel pedig Balatonboglár polgármesteri székéért indult, de a fideszes jelölt futott be. 2009-ben megszűnt az MDF frakciója, júniusban bekerült a párt elnökségébe. 2009-ben a Legfőbb Ügyészség sikertelenül kérte mentelmi jogának felfüggesztését az UD Zrt. lehallgatási ügyben, bár ő (és Dávid Ibolya) támogatta a kérést. Az MDF 2010-ben nem jutott be a parlamentbe, ekkor két hónapra átvette a pártelnöki pozíciót.

gat-európai országokkal, ahol szinte a civil mozgalmak hálózata működteti az országot. Emlékeztetett rá, hogy rögtön a rendszerváltás után az Antall-kormány is igyekezett támogatni a civil mozgalmak kialakulását. A nem túl rózsás helyzet és nem igazán biztató kilátások ellenére mindketten reményüket fejezték ki, hogy sikerül leváltani a Fidesz-rendszert, s ennek fő esélyét nem abban látták, hogy az Összefogás olyan jól teljesít – mint Pusztai megfogalmazta: „a baloldal a Fidesz mókuskerekében rohangál” –, hanem mert az országnak lesz elege ebből. Herényi Károly emlékeztetett rá, déja vu érzése van: 2002-ben az MDF még a Fidesszel együtt készült a választásokra, és a kampányban nem volt olyan réteg, amelyet a Fidesz meg ne sértett volna, s most hasonlóképp viselkedik. Ezért is gondolja, hogy a közvélemény-kutatási eredmények ellenére még nem lefutott a meccs. Pusztai Erzsébet végezetül egyetértett abban, hogy nemzeti sorskérdés Orbán Viktor menesztése, valamint az árkok betemetése, és ezt gyorsan el is kell majd kezdeni, legelőször is a kultúra, a tudományos élet és a gazdaság területén.

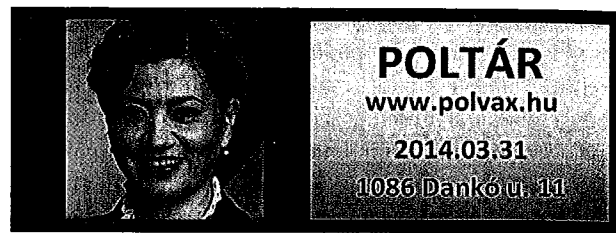
Mártonffy Dániel

Vadai Ágnes

A jövő női politikusa? Az országgyűlési választás előtt...

A fiatal szocialista politikusnemzedék Közgázt és ELTE jogot végzett, hat nyelven beszélő ismert személyisége a 2011-es pártszakadaskor ment Gyurcsány Ferencel, s hamarosan a DK alelnöke lett. Fiatal kora ellenére komoly politikai és kormányzati tapasztalata van, hiszen nemcsak mai elnöke, hanem Bajnai Gordon kormányában is honvédelmi államtitkár volt. Hogyan lehet, hogy a jobboldali (nem módosabb) tömegek – az őket is érintő romló politikai, gazdasági, egészségügyi stb. helyzet, a két és fél évtizede ölünkbe hullott demokrácia szisztematikus felszámolása ellenére – látszólag kitartanak Orbán Viktor és rendszere mellett? Hogy a baloldali, liberális emberek kiábrándultak, és enerváltan elhiszik azt a Fidesz sugallta közhelyet, hogy nincs esély az ellenzéki koalíció győzelmére? Vajon csak az erősödő félelemtől, vagy másról is szó van? Czene Gá-

■ 1974-ben született Karcagon. 1992-ben Szolnokon érettségizett, majd 1997-ben a Közgázon a nemzetközi kapcsolatok, Európa-tanulmányok és spanyol közgazdasági szaknyelvtanár szakon szerzett diplomát, ezután három évig a nemzetközi kapcsolatok doktori iskolájának tudományos ösztöndíjasa volt, tanulmányutakat tett Spanyolországban és az Egyesült Államokban. 1999-től az ELTE jogi karán tanult, 2003-ban doktorált. 1997-ben lett tanársegéd a Közgázon, 2000-től a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen oktatott, 2007-ben címzetes egyetemi tanári címet kapott. A magyaron kívül hat – angol, francia, orosz, spanyol, norvég és német – nyelven beszél. Politikai pályája 1999-ben indult, amikor a Fiatal Baloldal alapító tagja, a karcagi szervezet elnöke és az országos elnökség tagja lett, 2000-től a FIB Jász-Nagykun-Szolnok megyei elnöke. 1999-ben belépett az MSZP karcagi szervezetébe, 2000-től a városi pártszervezet, majd a megyei elnökségi tagjává választották, a 2004. októberi rendkívüli pártkongresszuson bekerült az országos elnökségbe is. Tagja volt a Szocialista Ifjúsági Internacionálé pénzügyi ellenőrző bizottságának. A 2002. évi országgyűlési választásokon pártlistáról lett képviselő. A NATO Parlamenti Közgyűlésében a magyar delegáció vezetője, az EBESZ Parlamenti Közgyűlésében a magyar delegáció tagja, az Interparlamentális Unió elnökségi tagja lett.

bor újságíró közreműködésével a választás előtti helyzetről, az esélyekről és a várható jövőről beszélgetünk Vadai Ágnessel.

VADAI ÁGNES
a Demokratikus
Koalíció alelnöke

A 2006. évi országgyűlési választásokon Jász-Nagykun-Szolnok megyében területi listán szerzett mandátumot. 2006 májusában a honvédelmi és rendészeti bizottság, júniusában pedig a nemzetbiztonsági bizottság tagja lett. 2007 júliusától a Gyurcsány-kormány, majd 2009-től a Bajnai-kormány Honvédelmi Minisztériumának államtitkára volt. 2010-ben listáról került az Országgyűlésbe, ahol a nemzetbiztonsági bizottság elnöke volt 2011-ig, amikor is csatlakozott Gyurcsány Ferenc MSZP-ből kivált Demokratikus Koalíciójához, amelynek alelnöke lett.

2018

Vadai Ágnes, az ígéretesen induló pártpolitikus azóta is ugyanolyan vehemenciával és ugyanolyan 'sikerességgel' küzd Gyurcsány Ferenc árnyékában – igaz, a DK már parlamenti frakciót is létrehozhatott a 2018-as választások után...

Igyekeztünk meghívni a beszélgetésre a Fidesz prominens politikusait, például Gulyás Gergelyt, de sajnos nem vállalták a vitát. (Gulyás azt mondta, szívesen eljön, de csak ha egyedüli vendég...) -----

Talán évek múlva miniszter lesz, esetleg a jövő első női kormányfője? Voltak már erre történő, minden bizonnyal idő előtti javaslatok, de a hét nyelven beszélő, ex-közigazos és jogász Vadai Ágnes valóban a jövő embere lehet. Korosabb hölgyek korát nemigen illik firtatni, de ő még csak most volt 40 éves, és hát „előtte az élet”... Illetve már komoly politikai múltja is van, hiszen két kormányban, Gyurcsánynál és Bajnainál is honvédelmi államtitkár volt, majd a „fülkefor” után az Országgyűlés nemzetbiztonsági bizottságának elnöke lett. A szocik szakítása után azonban Gyurcsánnyal ment a DK-ba, ami a parlamenti pozíció megszüntét is jelentette. Most a nem igazán könnyű esztergomi körzetben indította a kormányváltó demokratikus ellenzék. Hetek óta – mint mondta, két cipőt is elkoptatva – járja a körzetét, s a beszélgetés napján hét faluban tartott választási fórumot.

Czene Gábor újságíró-moderátor és a nem túl népes, de igazán aktív közönség közreműködésével igen sok kérdés került napirendre, a DK pozíciójától kezdve („az MSZP-től liberálisabb, az Együtt PM-től balra”), az ellenzék kommunikációs gyengeségén, valamint a Jobbik, a náci, a rasszista

gondolkodás hangsúlyos elítélésén keresztül a választások előttre történt időzésében olyannyira vitatott DK-nyilatkozatokig, mint az egyenműek házassága, a vatikáni szerződés megújítása, az egyházak hitéleti támogatásának megszüntetése stb. Vadai Ágnes mindegyik kérdésre határozottan és még a nehezebbekre sem sumákolva válaszolt, és most azt tartotta a legfontosabbnak, amit az Opera előtt előző nap tartott kormányváltó nagygyűlésen Bajnai Gordon hangoztatott a leghatározottabban, hogy aki nem megy szavazni, az a Fideszt és Orbán Viktort támogatja, s aki a szavazatával nem a kormányváltó összefogáshoz húzza az X-et, az ugyancsak a Fidesz malmára hajtja a vizet.

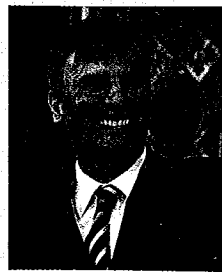
Mártonffy Dániel

Bokros Lajos

Az összefogás embere Az önkormányzati választás előtt

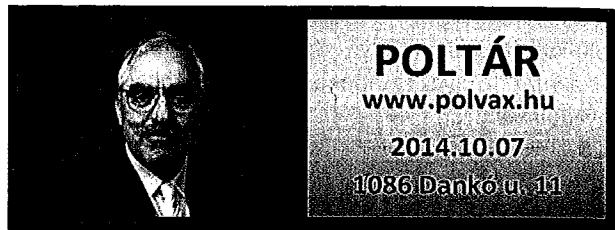
A demokratikus ellenzék pártjai az önkormányzati választások előtt két héttel, Falus Ferenc lemondása után – ha felemásan is – beálltak a profi politikus és nemzetközileg is elismert gazdasági szakember mögé, hogy ő legyen a főpolgármester-jelölt. Bokros Lajos itthon és több országban is egyértelműen bizonyított az ország-, illetve válságmenedzselésben: az 1995-ben bevezetett Bokros-csomag megmentett minket az államcsódtól, majd később a Világbank kormánytanácsadójaként régióink más országaiban is sokat segített.

A paródiába hajló casting után megtalált Falus Ferenc doktor profi segítség nélküli, szerencsétlenkedő kampánya

DEMSZKY GÁBOR
volt főpolgármester

1952-ben született, az ELTE jogi karán végzett 1976-ban, a Világosság munkatársa 1981-ig, de ellenzéki tevékenysége miatt kirúgták. 1979-ben a SZETA egyik alapítója, a Charta '77 aláírója, a Beszélő és más szamizdatok szerkesztője, kiadója, 1988-ban az SZDSZ alapítója, ügyvivője. 1990-ben parlamenti képviselő lett, de lemondott, mert főpolgármesterré választották, s négyszer választották újra. 2010-ben nyugdíjba vonult, több szomszédos főváros tanácsadója.

során kiderült, hogy semmi esélye Tarlós Istvánnal szemben, s érthetően lépett vissza a MoMa vezetőjeként induló, nagyobb népszerűségű Bokros Lajos javára.

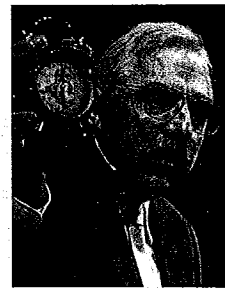
Hogyan látja Budapest helyzetét, mit tart a legfőbb gondnak, miként itéli meg a katasztrofális politikai, gazdasági és egészségügyi helyzetet, mivel próbálja meggyőzni a kiábrándult demokratikus tömegeket, s győzelme esetén mennyiben tudna tevékenykedni az ellenséges kormányzati erővel szemben? E váratlan fordulat lehet-e a demokratikus ellenzék ébredésének első lépése?

Az önkormányzati választás előtti helyzetről, az esélyekről, programjáról és a várható jövőről beszélgetünk Bokros Lajossal.

ATKÁRI JÁNOS
volt főpolgármester-helyettes

1946-ban született, az ELTE magyar–angol szakán végzett 1970-ben, 1973 és 1984 között a Kossuth Könyvtár adó szerkesztője, 1984-től 1990-ig a Világ gazdaság rovatvezetője, majd főszerkesztő-helyettese. 1991 és 1994 között a Fővárosi Önkormányzat sajtófőnöke, kabinetfőnök, 1994-től 2006-ig főpolgármester-helyettes, 2006-tól nyugdíjas, a Pénzügykutató igazgatója, 2010–2012-ben Tarlós István tanácsadója.

BOKROS LAJOS volt
pénzügyminiszter,
EU-képviselő, a
Modern Magyarországért
mozgalom vezetője

1954-ben született. A Közgáz végzős hallgatójaként elnyert egy ösztöndíjat a Panamai Állami Egyetemre, s ott (és Costa Ricában) gyűjtötte össze későbbi doktori disszertációja anyagát. 1980 és 1986 között a Pénzügykutató Intézetben dolgozott, ez után az MNB közgazdasági főosztály-vezető-helyettese, 1989–1991-ben ügyvezetője lett. A nyolcvanas években Rikárdó Dávid álnéven írt az ellenzéki szamizdatokba cikkeket, továbbá a híres Fordulat és reform egyik szerzője. 1990–1995-ben az Értéktőzsde elnöke, illetve 1990–1991-ben az Állami Vagyonyügynökség vezetője. 1991–1995-ben a Budapest Bank elnök-vezérigazgatója.

1995 márciusától egy évig a Horn-kormány pénzügyminisztere. Nevéhez fűződik az államcsőd elkerülését lehetővé tevő gazdasági program, a „Bokros-csomag”, amely megteremtette a gazdasági stabilitást, s amelyből hosszú évekig élt az első Orbán-kormány is. Elkezdte a szociális ellátórendszerek reformját, a felgyorsuló privatizáció bevételeiből sikeresen csökkentette az államadósságot, a forint csúszó leértékelésével kiszámíthatóbb gazdasági környezetet teremtett, ami a külföldi beruházásokat is segítette, továbbá megteremtette a lehetősé-

Bokros Lajos vendégei: DEMSZKY GÁBOR és ATKÁRI JÁNOS

Igencsak izgalmasnak ígérkezik a keddi klubest: Bokros Lajost elkíséri Budapest 20 évig volt főpolgármestere és 12 évig volt helyettese is, akik egyébként még 2004-ben összekülönböztek. Érdekes lesz meghallgatni, hogyan látják most a főváros, az ország helyzetét, s persze Lajos lehetőségeit, valamint azt, hogy lehet-e a 24. órában történt lépés az első komolyabb szög az országot a katasztrófa felé vivő „centrális erőter” koporsójában? Moderátorunk a jeles újságíró, Dési János lesz.

Hosszú szünet után október 7-én, pár nappal az önkormányzati választások előtt beszélgettünk Bokros Lajossal, akit Falus Ferenc lemondásával dobtak a mély vízbe, s aki meglepetésre magával hozta a főváros két évtizeden át legfontosabb két emberét: Demszky Gábort és Atkari Jánost. Ez különös pikantériát adott a klubestnek, hiszen az egykori főpolgármesternek és helyettesének igen komoly elvi vitái keletkeztek az utolsó években. Demszky persze igyekezett átvenni a főszerepet, rendesen szidta Fideszt, cinikusan viccelődött Orbán termetén és Tarlós nyelvtudásán, ugyanakkor igen kemény szavakkal illette az ellenzéket: szerinte a

get az OECD-be való belépéshez. Egyéves minisztersége után a Világbank Európáért és Közép-Ázsiáért felelős igazgatója lett, s tanácsadóként dolgozott Horvátországban, Lengyelországban és Ukrajnában. Rendszeresen publikál külföldön és Magyarországon, 2003 végén az ÉS-ben megjelent nagy dolgozata, az elosztórendszerek radikális reformját sürgető 130 pontja jelentős visszhangot váltott ki. A Közép-Európai Egyetem (CEU) professzora, 2005–2008-ban vezérigazgatója. Angol, spanyol, orosz nyelven felsőfokon beszél, és tud németül, horvátul, románul és szlovákul is. Többször szóba került a neve az MNB leendő elnökeként, illetve kritikus időszakokban kormányfőként.

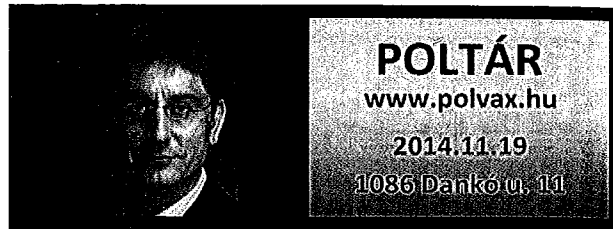
2009-ig igyekezett távoli kapcsolatot fenntartani a direkt politikával, bár 2006 elején az MSZP Észszerűség és felelősség platformja tiszteletbeli elnökké választotta, de erről egy év elteltével lemondott, miután az SZDSZ-hez hasonlóan támogatta a több biztosítós egészségügyi rendszer bevezetését. Meglepetésre 2009-ben az akkor már erősen hanyatló MDF elnöksége felkérte, hogy legyen a párt EP-listavezetője, s ekkor Bokros nem zárt ki a vezetés alatt egy MSZP–SZDSZ–MDF válságkoalíciót. Ez persze nem valósult meg, de ő EU-képviselő lett. Gyurcsány Ferenc lemondása után az utód keresésekor az ő neve is fölmerült, de ettől a szocialisták mereven elzárkóztak. 2011-ben létrehozta a Szabadság és Reform Intézetet, majd 2013-ban a Modern Magyarország Mozgalom pártot. 2014 júliusban jelezte, hogy indul a főpolgármesteri posztért. A választások előtt két héttel, Falus Ferenc visszalépése után a nagyobb ellenzéki pártok beálltak mögé a választási küzdelemben.

Fidesz jármába hajtotta a fejét a Jobbik, az MSZP és az LMP is (úgy vélekedett, elképzelhető, hogy őket megszarolják vagy lefizetik), az Együtt olyan kicsi, hogy szót sem érdemes rá vesztegetni. A DK pedig Gyurcsány miatt a saját kardjába fog dőlni, mint mondta: Gyurcsány annyi politikai hibát követett el, hogy hosszú távon nincsen jövője. Azt is hozzátette, úgy véli, pusztán alkotmányos eszközökkel az orbáni rendszert nem is lehet megdönteni. Bokros Lajos nem igazán védte meg a bíralt pártokat, de a tőle megszokott nyugodt, szakszerű mondatokkal reményét fejezte ki, hogy a demokratikus oldal összefogásával csak sikerül majd felszámolni ezt az országot katasztrófába sodró rendszert.

Mártonffy Dániel

Gyurcsány Ferenc

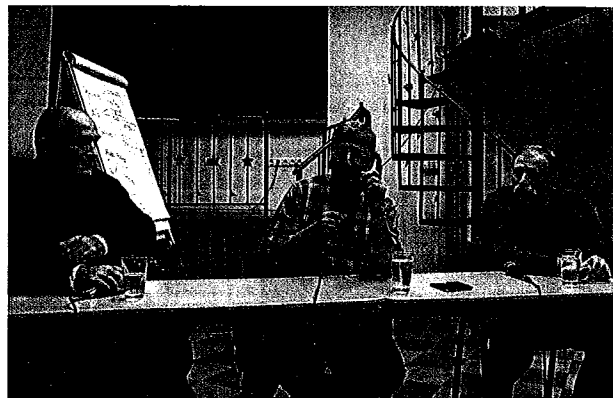
Bukjon Orbán, de ne túl gyorsan!

A személyiséghiányos ballib oldalról

A demokratikus ellenzék számára nagy kudarcot hozó három idei választás kampányában talán ő volt az egyetlen karakteres személyiség. Nem igazán rajta múlt a csúfos vereség, az újabb, még tragikusabbnak tűnő kétharmad... Eddig meglehetősen süket fülekre talált nyáron tett javaslata, hogy a demokratikus pártok már most kezdjék meg az összefogást, az együttműködést, mert 2018-ban csak közösen lehet leváltani ezt az „illiberális” rezsimet, s addig is csak együtt lehet lassítani a demokrácia következetes lebontását.

• *Hogyan látja a súlyos helyzetet, a demokratikus ellenzék lehetőségét, esélyeit a választások tükrében, s pár héttel a százezres net-tüntetés, illetve két nappal a 17-re hirdetett „közfelháborodás napja” után? Erről beszélgettünk Gyurcsány Ferencsel a moderátor, Pikó András közreműködésével.*

Bokros Lajos után ismét egy nagy formátumú demokratikus politikus, Gyurcsány Ferenc volt a vendégünk november 19-én. Ellenzékük szerint mindketten maguk voltak a patás gonoszok; Bokrosról csak egy évtized után kezdte lassan elfogadni a közvélemény, hogy 1995-ben az állam-

csódtól mentette meg az országot, s hogy ezzel alapozta meg a következő évek fejlődését. Gyurcsányt nemcsak a Fidesz profi karaktergyilkos apparátusa, hanem saját pártjának gyenge emberi minőségű vezetői is ügyesen kicsinálták. Mint elmondta, 99%-ban tudja, ki volt az őszödi elkövető, s „jó is lenne pofán verni, mert ez a disznó nagyon sok kárt okozott az országnak”, de a lelke ma már nem lenne ettől könnyebb... Egyébként az általa egyetlen megmaradt ígéretes politikusnak nevezett Botka kivételével továbbra sincs valami túl nagy véleménynyel az MSZP mai vezetőiről: úgy vélekedett, Tóbiás „nem egy 100-as izzó”, s első számú tanácsadójával, Baja Ferencsel alkotott párosuktól nem sok jó várható. Úgy vélekedett, eldőlt, hogy az MSZP belátható időn belül nem lesz erős néppárt, bár a biztos választóknak akár 15–20%-ára is számíthat. Kérdés, neki lesz-e igaza, vagy feleségének, aki szerint lehet, hogy 2018-ban már a szavazólistán sem lesznek.

Gyurcsány rámutatott, hogy a DK ma még egy kicsiny, 5%-os párt, de igyekeznek nyitni a kisebb mértékben másként gondolkodó szimpatizánsok felé. Sajnálatosnak mondta, hogy igen nagy baj van az Együtt PM-mel. Mindezek miatt egyetértett az óvatos külföldi elemzőkkel, diplomatákkal abban, hogy a mai demokratikus ellenzék még nagyon nincs felkészülve az Orbán utáni korszakra. Társadalmi beágyazódottsága, kapcsolatrendszere, illetve a Fidesz mai ereje még nem teszi lehetővé a pozitív változást. Orbán megbuktatása ugyanis nem cél, hanem eszköz egy másik

Magyarországhoz. „Sajnos a töredékét sem birtokoljuk mindannak, amire szükség lenne” – fogalmazott. Rámutatott, hogy a nagyhatalmak nemcsak egymás vezetőit hallgatják le, hanem az amerikaiak és az oroszok, no meg a németek és a franciák is pontosan ismerik a magyar vezetés összes telefonját és internetes kommunikációját. A kitiltási ügygel kapcsolatban elmondta, az Egyesült Államok nyilvánossá tette, hajlandó borítani bizonyos információkat. Persze óvatosan, mert nem akarnak destabilizálni, s ők sem látják, mi jöhetne Orbán után, hiszen a kis káoszt

GYURCSÁNY FERENC
volt miniszterelnök,
a DK elnöke

1961-ben született Pápán; a budapesti Apáczai gimnáziumba járt, de Pápán érettségizett; 1984-ben a pécsi Janus Pannonius Főiskola tanárképző karán szerzett diplomát, majd ugyanott 1990-ben a közgazdaságtudományi karon is. A főiskola, illetve az ösztöndíj után az egyetem KISZ-titkára lett, később pécsi városi titkárnak, illetve a KISZ KB egyetemi tanácsának vezetőjévé választották. A KISZ-jogutód DEMISZ alelnökeként radikális reformer volt, ahonnan ki is lépett. (Az ifjú Orbán a hivatalos oldalon az egyetlen figyelemre méltó, értelmes ifjúsági vezetőnek nevezte.)

A rendszerváltás idején be is fejezte politikai szereplését, és az üzleti szektorban kezdett gyors karriert. A Creditum Pénzügyi Tanácsadónál üzletkötő, később az Eurocorp rész tulajdonosa és igazgatója lett, 1992-től a sikeres Altus vezérigazgatója és tulajdonosa, 2002-től FEB-elnöke. Politikai újrakezdése 2002-ben Medgyessy választási kampányában történt meg, előbb miniszterelnöki főtanácsadó volt, majd 2003-tól az MSZP választmányi tagja, májustól gyermek-, ifjúsági és sportminiszter. 2004-ben vitába keveredett Medgyessyvel, s felajánlotta lemondását. Az MSZP vezetői kiábrándultak Medgyessy nem túl meggyőző teljesítményéből, és jó alternatívának tekintették Gyurcsányt. Amikor a kormányfő éles vitába keveredett a koalíciós SZDSZ-szel és lemondott, a párt Gyurcsányt jelölte miniszterelnöknek. 2004 szeptemberétől 2009 márciusáig volt az ország kormányfője. A 2006-os áprilisi választásokon az MSZP ismét győzött, és az SZDSZ-szel folytatta a koalíciós kormányzást. Az októberi önkormányzati választások előtt két héttel azonban a FIDESZ nyilvánosságra hozta az ún. őszödi beszédet, amelyben Gyurcsány a nehéz lépések szükségességét indokolva elismerte többek között kormánya első másfél évének időhúzó politikáját, a népszerűtlen intézkedések és a reformok elodázását. A szöveg félremagyarázott tartalma és szóhasználata széles körben negatív visszhangot váltott ki, és ügyesen manipulált zavargásokhoz vezetett. Emiatt a szocialista párt nagyot bukott, és a FIDESZ megszerezte az önkormányzati pozíciók tekintélyes részét. 2007 februárjában az MSZP elnökévé választották. A 2008 márciusi (vizitdíjas) demagóg szociális népszava-

nem akarják lecserélni egy nagyobbra. Ezért is javasolta egyik vidéki látogatásán fejkendő hallgatóinak: nyugodtan imádkozzanak azért, hogy Orbán megbukjon, de tegyék hozzá, lehetőleg ne túl gyorsan! A Fidesz vezetőiről úgy fogalmazott, ezek a fiúk valódi politikai tehetségüket az ördög szolgálatába állították, arcátlanok, pimaszok, és eladják hazánkat egy tál lencséért, meg persze saját meggazdagodásukért.

Sajnálatosnak nevezte, hogy személyiséghiányos a balliberális oldal, miután kiment egy nagy generáció az SZDSZ

zason a kormány, illetve az MSZP újabb vereséget szenvedett, majd a koalíciós partnerek között is szakítás következett be. Az MSZP sorozatos botrányai és a FIDESZ ügyes kommunikációja eredményeként Gyurcsány egyre nehezebb helyzetbe került, népszerűsége erősen megkopott, s a válság is mind jobban érezte hatását a gazdaságra. Így 2009 márciusában végül is lemondott kormányfői, majd pártelnöki posztjáról. A 2010-es választásokon még az MSZP 4. helyén került az Országgyűlésbe, de mind élesebb konfliktusba került pártja vezetőivel, végül októberben létrehozta a Demokratikus Koalíció Platformot. Miután a párt megreformálását célzó törekvéseit elutasították, 2011 októberében híveivel kilépett, és megalakította a Demokratikus Koalíció Pártot, amelynek azóta is elnöke. Az MSZP ezt soha nem bocsátotta meg neki, s az ellenzéki ségét kisajátítva Mesterházyék nagyképpen kizárták a DK-t az együttműködésből, ám az október 23-i műegyetemi nagygyűlés után mégis beengedték egy kicsit a koalícióba. Az MSZP hibás taktikája újabb kétharmadot eredményezett, majd egy további vereséget az EU-választáson, ahol viszont kiderült a DK erősödése: sok helyütt meg is előzte az MSZP-t. Gyurcsány Ferenc már a nyáron fölvetette az ellenzéki erők erőteljesebb összefogásának, egy ellenzéki koalíció megalkotásának szükségességét, mert szerinte csak így lehet legyőzni a demagó, populista FIDESZ-kormányzatot, s helyreállítani a demokráciát, a köztársaságot. Így a DK a fővárosban egyériteiműen támogatja Bokros Lajos főpolgármester-jelöltségét, míg az MSZP elnöksége és más demokratikus erők nem álltak ki mellette.

Gyurcsány Ferencnek előző házasságából két fia, feleségétől, Dobrev Klárától egy 8 éves lánya és egy 7 éves fia van, s februárra várják az ötödik gyermeket.

2018

A tehetséges, régebben valóban karizmatikus politikus nem tudta kiheverni a Fidesz sikeres karaktergyilkosságát, és egykori pártja, az MSZP folyamatos támadásait. Az általános népszerűtlensége ellenére sem tudott hátrébe, akár ideiglenesen EU-képviselőségbe vonulni, s – úgy tűnik – továbbra is saját szereplése a legfontosabb célja. Hiába fogalmaz meg jogos kritikákat az orbáni vezetéssel szemben, azóta is hibát hibára halmoz, és pártja, illetve az őt – Orbánhoz hasonlóan – fanatikusan imádó híveinek bűvkörében él. Továbbra is sokat improvizál, és 2017 áprilisában, mintegy választási nyitányként, hatalmas blöfföt engedett meg Orbán svájci bankszámláinak nyilvánosságára hozásáról, de ebbe is belebukott.

vezetőivel, Kunczéval, Magyar Bálinttal, Demszkyvel. Egy kérdésre válaszolva lemondott alelnökökről, a liberális Bauer Tamásról kifejtette, hogy kivételes személyiség, zseniális, tisztességes ember, de mereven ragaszkodott saját igazához, és nehéz együttműködni az olyan politikussal, aki nem hiszi el, hogy nem csak az lehet helyes, amit ő képvisel. A DK igyekszik új vezetőket megnyerni, s így sikerült például az elnökségébe hoznia Kerék-Bárczy Szabolcsot, viszont az egyébként nagy tudású Nagy-Huszei Tibor vagy Kakuk György nem tudta elfogadtatni magát a médiával. A demokratikus ellenzék összefogását célzó nyári javaslata sajnos hamvába holt – annak ellenére, hogy a Klubrádió nem reprezentatív felmérése

szerint több mint 90% támogatta. Magánemberként még Botka is azt mondta, hogy igaza van, de hozzátette, hogy 2016-ig csinálják csak külön... Az Együtt társelnöke, Szigetvári Viktor is azt mondta neki, igaza van, de szerinte sem lehet ezt nyilvánosan csinálni.

Az elmúlt hetek meglepő tüntetéssorozatával kapcsolatban kifejtette: ez a nyugatos életforma megtámadása elleni lázadás. Úgy fogalmazott, hogy bár az elégedetlenség látványosan nyilvánult meg, de cseppfolyós a helyzet, s nem tudni, mi lesz a leginkább az LMP gondolkodására hajazó jelszavakat hangoztató tiltakozókkal. Szurkol nekik, hogy sikerüljön, de kérdéses, hogy kinő-e a mai szervezők, a stakeholderek között olyan csoport, amelyik politikai formává szerveződik. Félt, hogy az egykor ígéretes MILLA sorsára jutnak, hiszen ma már egy talán kétfős egyesületről lehet csak beszélni. Öröndetesnek nevezte, hogy a csatlakozás óta először spontán módon vették elő az EU-zászlót, mert ez azt bizonyítja, hogy létezik a modern Magyarország, az a polgáriasult világ, amit már-már leírtunk.

Mártonffy Dániel

André Goodfriend

Amerikai jóbarátunk „kiváló dolgozó” kitüntetést kapott

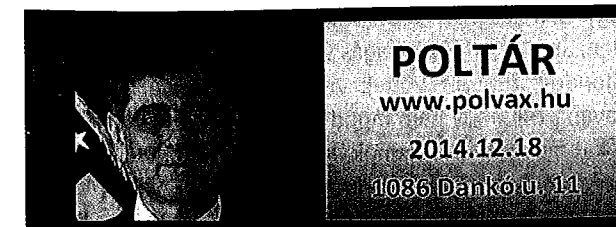
Három és fél évtizede, a Polvax szervezésekor naivan szerettük volna meghívni az amerikai nagykövetet, de több más névvel együtt nem engedték, s ez is oka volt a működés felfüggesztésének. Ha „kis késéssel is”, de örülünk, hogy az Egyesült Államok vezető diplomatája most a vendégünk lehet.

M. André Goodfriend, Magyarország „szavahihető jóbarátja” több mint egy éve ideiglenes ügyvivő a budapesti amerikai nagykövetségen (ahova közel másfél év után épp most nevezték ki a nagykövetet Colleen Bell személyében). Azóta van az érdeklődés, a média középpontjában, hogy a Századvég október közepén kiszivárogtatta a kitiltási ügyet. Feladatának megfelelően a különböző kormánypárti és ellenzéki megmozdulások szemlélő résztvevője, s október óta nemcsak a média keresi mind gyakrabban, hanem a közéletnek is aktív szereplője, sőt a társasági élet mind rendszeresebb meghívottja. Elegánsan, nagystílusú és ironikusan kezelte a kormány által a Hír TV közreműködésével szervezett provokatív NAV-elnöki látogatást, továbbá a személye elleni otromba támadásokat a kormánypárti frakcióvezető, a nemzetközi kormánybiztos, illetve a CÖF részéről.

• *Hogyan látja a hűvösebb hivatalos kapcsolatokat, illetve hogy 2010 óta 4900-ból közel ezer amerikai cég tűnt el Magyarországról, továbbá milyen eszközökkel és milyen határig tud az Egyesült Államok közvetlenül és közvetve beleszólni az ország helyzetébe?* Ilyen kérdésekről beszélgetünk M. André Goodfrienddel a moderátor, Zentai Péter újságíró közreműködésével.

(Szinkrontolmács is lesz – de nem Vida Ildikó...)

Az elmúlt év egyik leghangulatosabb beszélgetését élvezhette az a 160 érdeklődő, aki kíváncsi volt az André Goodfrienddel folytatott december 18-i beszélgetésre. Bajnai Gordon 2012 januárjában elsőként elkapott politikai coming outja (280 fő) óta most voltak a legtöbben (még a galéria is tömve volt). A végén – sőt gyakran közben is – felcsattanó taps bizonyította, hogy egy ízig-vérig profi s ezen felül még jó humorú diplomata volt a vendégünk. Mindezt jól megalapozta a moderátor, a rendkívül tájékozott Zentai Péter gyakran provokáló stílusa (pl.

a nyitás: „fogadjunk, hogy önt két hónapon belül kiutasítják”, „Lázár János szerint ön Haynauként viselkedik”), amire mindig frappáns és elegáns válasz érkezett. Természetesen vastagon szóba került a korrupt magyar köztisztviselők kitiltási listája, de csak a naivak csalódhattak, ha arra gondoltak, hogy Goodfriend elmondja a neveket.

Nagy meglepetést, sőt gúnyos nevetést váltott ki, amikor hosszasan ecsetelte, hogy egy minapi nemzetközi korrupcióellenes konferencián milyen pozitív megnyilvánulásokat hallott Pintér Sándor belügyminisztertől és Polt Péter legfőbb ügyésztől is. Hozzátette: nevezhetnek, de a miniszter valóban arról tartott előadást, hogy a kormány mit tesz a korrupció ellen.

Rámutatott: jobb, ha ezt kimondják, mintha nem mondanak semmit, hiszen ezt számon lehet kérni. A profi diplomata kincstári optimizmussal állapította meg: hisz abban,

hogy ez a kormány képes lesz lépéseket tenni a korrupció ellen, amire hangos kacagás volt a válasz.

Elgondolkodtatóak voltak viszont óvatos, de határozott szavai arról, hogy nem mondták ki, tesz-e büntető szankciókat az Egyesült Államok, ha Magyarországon nem változik a helyzet. És itt egyértelműen sorolta fel azokat az elemeket, amelyek lehetővé teszik a korrupció virágzását: az átláthatóság hiányát, a civil társadalom szerepének leértékelődését, a civil társadalom megfélemlítését, a sajtó kontrollját, a hatósági körök centralizálását, az ellenőrzés eltávolítását, a fékek és ellensúlyok hiányát. Mint mondta, Obama elnök nem véletlenül hangsúlyozta a civil társadalom fontosságát. S itt szóba került a polgári társadalom, a civil szféra, így a Norvég Alap megfélemlítése, a médiatörvény, a tendenciózus reklámadó, amely elsősorban az RTL tévét érinti, az Origo szerkesztőinek félreállítás.

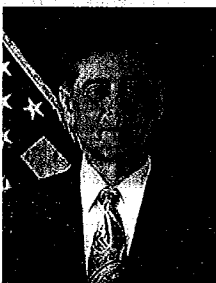
Hangsúlyozta, hogy egy ilyen légkörben a korrupció virágzik, és ez destabilizálja a társadalmat. Magyarország olyan ponton áll, hogy el kell dőlnie, képes-e megváltozni, mert ha ezek a tendenciák folytatódnak, a helyzet egyre nehezebbé válik. Ő mindenesetre optimista ez ügyben.

Nagy nevetést váltott ki válasza, amikor megkérdezték, miért pont hat embert tiltottak ki, hiszen ennél jóval több kormánytisztviselő lehet érintve a korrupcióban, mire azt mondta: valahol csak el kellett kezdeni... Komolyra fordítva emlékeztetett rá, az Egyesült Államokban évente meg-

nevezik a korrupcióban érintett köztisztviselőket, s legutóbb is több mint ezer ember neve került nyilvánosságra ezzel kapcsolatban.

Igen diplomatikusan válaszolt arra a kérdésre, hogy az ellenzéki pártok mennyire vannak felkészülve az Orbán utáni helyzetre. A konkrét kritika helyett a saját országából vett negatív példát: a pártok az Egyesült Államokban is egymás ellen küzdenek, és gyakran szem elől veszítik, hogyan működjenek együtt a nép érdekében. S hogy mikor szivároghatnak ki a mai politikai vezetők lehallgatott beszélgetései, arra lakonikus rövidséggel csak annyit mondott: még a bizalmas információk is gyakran megjelennek az interneten...

M. ANDRÉ GOODFRIEND
az Egyesült Államok
ügyvivője

1957-ben Los Angelesben született, és Arizonában nevelkedett. Miután 1979-ben főiskolai diplomát szerzett az Arizonai Egyetemen filozófia, klasszikus görög nyelv, francia nyelv és rádió-televízió tárgyakból, a jeruzsálemi Héber Egyetemen szerzett mestertanúsítványt kommunikáció szakon. Ezt követően doktori kutatásokat folytatott Londonban az új média kormányzati használatának témakörében.

Külügyminisztériumi karrierjét 1987-ben kezdte: 1990 júliusáig alkonzulként és politikai munkatárként dolgozott Tel Avivban. 1991 és 1993 között New Delhiben volt alkonzul, majd 1994-től 1997-ig Moszkvában konzul. 1997-től 2002-ig Washingtonban a Nemzetközi Szervezetek Irodájánál konfliktusmegelőzési stratégiák kidolgozásával foglalkozott, majd a konzuli ügyek osztályán belül új technológiák kifejlesztéséért volt felelős. 2002 és 2004 között regionális konzulként Afrika 15 országának konzulátusait segítette szakmai tanácsokkal, irányelvekkel. 2004 és 2008 között konzulként szolgált Londonban az amerikai állampolgárok osztályán. 2009 augusztusától Damaszkuszban főkonzul volt, amíg a nagykövetség működését 2012 februárjában fel nem függesztették – kiemelkedő

tevékenységét a Külügyminisztérium magas kitüntetéssel honorálta.

M. André Goodfriend 2013 augusztusa óta tölti be a budapesti követtanácsosi posztot, minisztertanácsos rangban.

Goodfriend tanult magyarul, héberül, franciául, (klasszikus és modern) görögül, spanyolul, hindiül, arabul és jiddisül. Nős, három felnőtt fia van.

2018

A rendszerváltás idején négy évig nagykövet Mark Palmer óta hazánkban szolgáló legnépszerűbb amerikai diplomata mindössze 18 havi itteni munkássága nagy visszhangot váltott ki. Sajnos igaza lett a hangulatos beszélgetést többször provokáló moderátornak, a kitűnő külpolitikai újságíró Zentai Péternek, aki fogadást ajánlott, hogy Goodfriendnek el kell hagynia Budapestet két hónapon belül. Péter annyit tévedett, nem azért utazott vissza, mert kiutasították, hanem magánéleti okokból. Washingtonban a Külügyminisztérium eDiplomácia hivatalának igazgatójaként folytatta munkáját. A kormány átláthatóságát és nyitottságát vizsgálják, hogy az állampolgárok hogyan férhetnek hozzá olyan információkhoz, amelyek segítségével ellenőrizhetik és elszámoltathatják kormányukat. 2018 októberében egykori alma matere, az Arizonai Egyetem 'az év öregdiákjának' (Alumnus of the Year) választotta, és támogatásával 'André Goodfriend ösztöndíjat' alapított a kiváló bölcsész hallgatók számára. Facebook oldalán azóta is igen aktív kapcsolatban van magyar barátaival.

Hosszasan záporoztak a kérdések, s az ügyvivő állta a sarat. Rámutatott, hogy a nagykövetségnek kötelessége pontos képet festenie az országról, és elismerte: a nemzetközi sajtó tudósításai mellett nyilván jelentéseiknek is szerepük volt abban, hogy Barack Obama, Bill Clinton és John McCain is kritikusan nyilatkozott a magyar kormány lépéseiről. Arra a kérdésre, hogy mit lépne az Egyesült Ál-

lamok, ha a Jobbik esetleg kormányzati pozícióba kerülne, Goodfriend elmondta, Libanonban sem volt könnyű helyzetük, amikor a Hezbollah kormányzati tényező lett. A kormányfő tanácsadóját konkrétan meg is nevezve megkérdezték, hogy diplomata-útlevelel bejuthatnak-e a kitiltottak az Egyesült Államokba. Az ügyvivő erre azt felelte, hogy nem az útlevel (diplomata vagy magán) a döntő, hanem a benne lévő vízum, s elismerte, hogy ha a kormány diplomatavízumot kér egy személynek, akkor bizony a tiltás nem vonatkozhat rá...

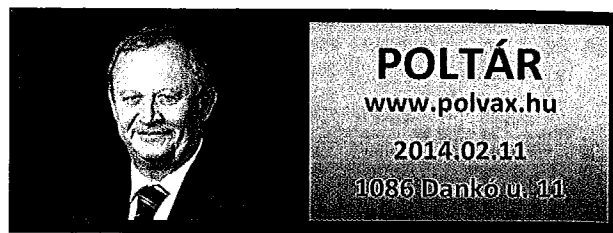
André Goodfriend azt mondta, nem szereti, hogy ennyire a fókuszba került, de nagyra értékeli, hogy visszhangja van annak, amit mond. Elégedetten állapította meg, hogy magánemberként is kedvesen fogadják, sokszor megállítják és kezet ráznak vele az utcán, s reményét fejezte ki, hogy még több ideje lesz megismerni az országot, és többször tud vidékre utazni.

A tervezettnél hosszabbra nyúlt beszélgetés végén a házigazda a kellemes estét megköszönve emlékeztetett rá, hogy Goodfriend nehéz damaszkuszi főkonzuli tevékenységéért megkapta a legmagasabb külügyi kitüntetést, és reményét fejezte ki, hogy egy későbbi magyar kormány hasonló magas elismerésben részesíti majd. Mindenesetre ő átadott neki egy – a szocialista időkből származó – „Kiváló Dolgos” kitüntetést, amit Goodfriend nevetve fogadott el, s örömét fejezte ki, hogy van még humor Magyarországon...

Mártonffy Dániel

Kuncze Gábor

Hiteles demokratikus vezető nélkül nem megy...

A G-gate után...

Választókerületét 2010-es visszavonulásáig – egyedüli módon – minden alkalommal megnyerte a rendszerváltás utáni Országgyűlésben – a tavalyi comeback azonban nem sikerült. Ő volt a Horn-kormány második embere, az egykor némileg érdekes parlament legjobb humorú képviselője, majd öt évig a Klubrádió, illetve rövid ideig az ATV népszerű műsorvezetője, de kérésélettű politikai visszatérése miatt (illetve az MSZP nyomására) nem igazán szépen kirúgták.

Hol vannak a liberalizmus egykori emblematikus képviselői, akik egy sokkal nehezebb korban, a rendszerváltás előtt, egzisztenciájukat kockáztatva, maroknyian bátran küzdöttek a demokráciáért? Egyáltalán hol a liberalizmus ebben a tragikus illiberális rémálomban? Van-e remény a demokrácia helyreállítására? Hogyan képzelhető el az összefogás, aminek érdekében Kuncze Gábor a választások előtt rövid időre visszatért a politikai élet színpadára? Ilyen kérdésekről beszélgetünk vele a moderátor, Dési János, egykori rádiós kollégája közreműködésével.

Az eddigi egyik legérdekesebb beszélgetést hagyta ki az, aki február 11-én nem tudott eljönni a Kuncze Gáborral folytatott klubestre. Az aktuális G-gate-től kezdve az uralkodó maffia szemérmetlen politikáján és a töketlen ellenzék bénaságán, illetve az új civil kezdeményezések amatőrségén keresztül kíméletlenül őszintén beszélt a kormányzati pozícióban és az SZDSZ frakció élén eltöltött évekről, elkövetett hibákról is. Dési János profi moderátor és a részt vevő más neves újságírók, Farkas Zoltán, Domány András kérdései elől sem tért ki, így számos olyan apróbb-nagyobb részlet is napvilágra került, amelyről nem igazán hallhattunk még a kicsiny ballib médiában sem.

Egy fideszes ismerőse már 2012 februárjában mondta neki, hogy ha nyernek, kinyírják Simicskát. Aki a választások éjszakáján közvetlen barátaival külön asztalnál, alkohol nélkül üldögélve fogadta az eredményeket, és letörve alapították meg, hogy most következik a harc. Simicska áprilisban leült Orbánnal, de minden bizonnyal nem tudtak megegyezni, mert ezután sorra rúgták ki a kormányzati pozíciókból az embereit. Habony pedig felkérte, hogy adja át médiabirodalmát, de amikor erre nem volt hajlandó, sőt

még leghűbb emberei is átálltak, akkor kirobbant belőle az évtizedekig visszafogott nyilatkozhatnék... Orbán alig egy hónapja egyértelműen közölte, hogy nem kapnak állami hirdetéseket, most pedig az RTL-kiegyezés után kiderült, még egy 5%-os különadóval is sújtják őket.

Kuncze rámutatott: Simicska nem tud harcolni Orbánnal, mert ha bármi bizonyítékot kitesz az asztalra, ő is ugyanolyan börtönbüntetést kaphat. Persze nyilvánosságra tudná hozni a külföldre, így az offshore paradicsomokba kisértelt vagyonokat, az elcsalt közbeszerzéseket, az erőszakkal megszerzett vállalatokat és az ezekből kiszedett pénzeket, valamint Orbán bankszámláit, de biztos, hogy nem teszi meg. Megtanulta, hogy milyen módszerekkel dolgozott a Hír TV, s közölte velük, hogy mostantól megmutathatják a kormány hibáit, és támadhatják Orbánt és a családját is, bár ez utóbbit gyorsan cáfolta. Megkezdődött Simicska cégeinek a lerohanása és egy ellen-vállalatbirodalom felépítése. Az elmúlt hónapokban Orbán embere, Garancsi István Garhartt Zrt-je elrabolta a Wing Zrt-től a számos közbeszerzést nyert Market Építőt. Egy kérdés során kiderült az a friss hír is, hogy egy másik „új barát”, Mészáros Lőrinc leendő veje, egy 27 éves bölcsész lett a Duna Aszfalt vezére, s máris elnyertek egy több mint 3 milliárdos útépitési tendert a Közgép elől.

Az elmúlt években Orbán nagy problémája az anyagi függetlenség elnyerése volt, s erre hozatta létre Garancsiékkal a teljesen felesleges MET-et, amely már két éve is 50 milliárd forint osztalékot hozott nekik – ennyivel megrövidítve az MVM-et, s ezáltal a magyar lakosságot.

Orbán korábban még egyenrangú volt Simicskával, az új fegyverhordozók viszont már csak egyszerű beosztottak, strómanok. Arra a kérdésre, hogy a világ összes titkosszolgálatja tudja-e hol van Orbán pénze, s miért is jár oly gyakran Svájcba, Kuncze sejtelmesen csak annyit mondott: lehet, hogy tudják. Mindenesetre az sem volt véletlen, hogy a szingapúri nagykövet az a Faragó Csaba lett, aki korábban még az ÁPV Rt. vezérigazgatója, majd az MVM elnöke is volt, s nem feltétlenül azért, mert olyan jól beszél „szingapúriul” vagy olyan nagy diplomáciai tapasztalata lett volna.

Az egykori liberális vezető szomorúan állapította meg, hogy ezeket a ziccereket a demokratikus ellenzék nem tudja (vagy nem akarja?) lecsapni, és tragikus, hogy ez a közhangulati kereslet a báránybőrbe bújt Jobbikot találja meg, amely mostanra már 25%-ra tornászta fel magát, míg az MSZP csak 19%-ot ért el, a kisebb pártokról nem is beszélve. A DK az MSZP-ből vált ki, így velük nem lettek többen, az LMP-ről azóta sem derült ki, hogy kihez is áll közel, és mit akar. Meglehetősen szkeptikusan beszélt a civil mozgalmakról, amelyek minden sarkon szerveznek egy tüntetést, és első nyilatkozatukban azt hangsúlyozzák, hogy kivel nem állnak szóba, ki ne jöjjön a színpadra. Üdítő kivételnek számított a Gulyás Balázs és Vajda Zoltán által tíz napja szervezet tüntetés, amelyen az időközi veszprémi választások demokratikus jelöltje, Kész Zoltán is felszólalt. S nem jósolt nagy jövőt az általa is nagyra becsült személyiségek szervezte Demokratikus Kerekasztalnak sem, amely – a civilekhez hasonlóan – azt hiszi, hogy nem kell vezető.

Sajnálatos, hogy nincs igazi ellenfele Orbánnak, aki hitelesen lenne képes megszemélyesíteni az egész demokratikus ellenzékét, aki meg tudná fogalmazni az emberek elégedetlenségét. A politikát ugyanis meg kell személyesíteni. Nem volt véletlen, hogy 2012-ben, a sok kislétszámú tüntetés után, október 23-án már 50–60 ezer ember volt ott az Erzsébet-hídnál, amikor tudni lehetett, hogy Bajnai Gordon vállalkozik az ellenzék vezetésére és programot hirdet. Bajnai valóban hiteles volt, és tényleg nagy tömegek számára jelentett reményt – kivált, hogy arról beszélt,

KUNCZE GÁBOR
liberális politikus,
az SZDSZ leghosszabb
idejű elnöke,
volt belügyminiszter

1950-ben született Pápán, a kecskeméti piaristáknál érettségizett, 1974-ben mélyépítő üzemmérnöki diplomát szerzett az Ybl Miklós Műszaki Főiskolán, majd 1985-ban a Közgázon, ahol 1988-ban szakközgazdász lett. A főiskola után műszaki előadó, építési művezető, beruházási ellenőr, építési üzemvezető, beruházási osztályvezető, illetve 1985-től öt évig az Épgépterv gazdasági igazgatóhelyettese volt. 1989-ben megalapította a tököli Falufórumot. 1990-ben az SZDSZ pártunkívüli jelöltjeként parlamenti képviselő lett a szigetszentmiklósi egyéni választókerületben, s egyedüliként ezt még négy választáson megismételte. 1992-ben belépett az SZDSZ-be, s az országos tanács tagja lett, egy év múlva listavezetővé, illetve frakcióvezetővé, 1994-ben ügyvivővé választották. 1997-ben egy évre pártelnök lett, de az 1998-as választások után lemondott, bár bekerült az ügyvivői testületbe, s két évig a párt képviselőcsoportjának volt vezetője.

1994-ben a kétharmados szoclib-koalíciós győzelem után a Horn-kormány belügyminisztere, illetve Horn koalíciós helyettese. A baloldal 2002-es és 2006-os győzelme után azonban nem vállalt kormányzati szerepet. 2001-ben ismét pártelnök lett, s két, illetve négy év múlva megerősítették pozíciójában, 2002-től ismét ő vezette a frakciót.

2008 és 2013 között a Klubrádió, 2010-ben az ATV műsorvezetője volt.

2012 elején a Szabadelvű Polgári Párt elnökeként jelezte visszatérését a politikai életbe, de nem az önmagát fől számolt SZDSZ reinkarnációjaként, hanem egy remélt szélesebb politikai platform képviselőjeként. Az összefogás érdekében felszólalt a 2013. október 23-i ellenzéki nagygyűlésen, ahol a résztvevők lehurrogatták az ellenzéki kisajátító MSZP vezetőjét, ezután kirúgták a Klubrádióból. 2014 elején Gyurcsány Ferenc intenzív rábeszélésére mégis indult parlamenti választókerületében a baloldali összefogás közös jelöltjeként, de 33%-ával alulmaradt a Fidesz jelöltje (40%) mögött.

van esély, és kész megteremteni az összefogás platformját és ernyőszervezetét. Azután persze két nap múlva már arról beszéltek, hogy a Gyurcsánnyal nem, az MSZP-vel nem, a Kuncze várjon a sorára... Abban reménykedtek, hogy az LMP-ben Jávor Benedekék átveszik a hatalmat, és létrejön az MSZP nélküli összefogás. Ehelyett az MSZP-ben Mesterházy ragadta magához a kezdeményezést: közölte, hogy közös programot írnak, amire meg Bajnaiék nem voltak hajlandók elmenni. Pártja Mesterházyt erőszakolta

miniszterelnök-jelöltnek, pedig senki sem gondolta róla, hogy tudná vezetni az országot. Ahogy egyre többet szerepelt a kampányban, úgy ült le az egész, s gondolták egyre többen, hogy a választáson otthon maradnak.

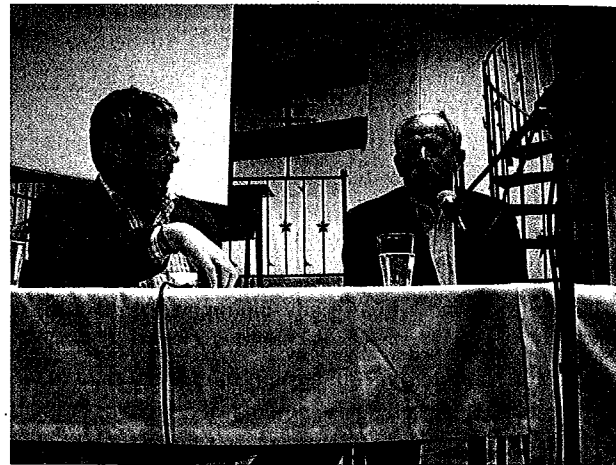

Kuncze Gábor részletesen beszélt arról a veszélyről, hogy a demokratikus összefogás, illetve egy hiteltelen vezető hiányában az elégedetlen tömegek tekintélyes része fordul az ügyesen politizáló Jobbik felé, amely a korábbi hársány rasszista hangvételét visszafogva most rendet

és összefogást hirdet. Míg Csukát a MIÉP élén nem lehetett komolyan venni, Vona most hihetetlenül jól játssza el a szerepét. Évértékelőjében azt állította, hogy ők sohasem voltak rasszisták, és össze kell fogni. Csak hát senki sem mer beszélni a problémákról, például arról, hogy a cigányok szaporodnak, a magyarok meg nem – mire a tévék előtt milliók bólogatnak... Az pedig különösen veszélyes, hogy a Fidesz, amely 2010-ben úgy nyert kétharmadot, hogy egyáltalán nem volt programja, tulajdonképpen lépésről lépésre a Jobbik programját valósítja meg.

Kérdésekre válaszolva az egykori liberális vezető igen érdekes részleteket árult el az MSZP–SZDSZ kormányzás műhelytitkaiból. Önkritikusan beszélt például arról, hogy a ballib koalíció éles feszültségeit nehéz volt kezelni, és többször nem értett egyet párttársaival, amikor a szakítás határára jutottak, de a többség a folytatást szavazta meg, és frakcióvezetőként neki kellett kifelé megindokolnia azt, amit nem sokkal előtte élesen kritizált. Medgyessy 100 napos programjának meghirdetésekor az SZDSZ kiszámolta, hogy a közsférra 50%-os béremelése 350 milliárdba kerül, a nyugdíjak és a GYEB emelésével ez már 500 milliárdot tesz ki, s ugyanennyibe kerülnek az autópálya-építkezések is. Erre javasolta a három évre széthúzott fokozatos béremelést, de az MSZP elzárkózott, s közölte, ha nem tetszik, az SZDSZ lépjen ki a koalícióból. Hasonló feszültségeket okozott Medgyessy szigorúan titkos titkai múltjának kiszivárogtatása, amit a Fidesz még négy évvel korábban kapott meg a szoci titkosszolgálati vezetőktől, de jól időzítve csak 2002-ben vett elő. Persze az is igaz, hogyha az SZDSZ kilépett volna a koalícióból, akkor új választások lettek volna, s a párt már nem került volna be a parlamentbe.

Dési rákérdezett, hogy a demokratikus erők álopszerű győzelme esetén nem reménytelen-e a helyzet, hiszen a Fidesz bebetonozta embereit az ügyészségre, a Nemzeti Bankba és az államhatalom szinte minden pozíciójába, az önkormányzatiság is megszűnt, s a költségvetéssel is úgy

játszottak, hogy emiatt esetleg fel kelljen oszlatni a nekik nem tetsző Országgyűlést. Kuncze azt mondta, hogy az emberek valóban azt akarják, kérjék számon, hogy ellopták a pénzeket. Olyan nem lehetséges, hogy az ügyészség másfél évtizede nyilvánvaló bűncselekményeket elsikál. Meg kell fogadni Vörös Imre volt alkotmánybíró javaslatait, aki azt mondja, hogy miután teljesen alkotmányellenesen, a jogalkotási rend megkerülésével jöttek létre a törvények, a parlamentnek ki kell mondania, hogy azok semmiek. Innen kell kiindulni, hogy ugyanígy semmisnek tekintendők a különböző kinevezések is. Helyre kell állítani a normális demokratikus működést, s akik ezt ilyen-olyan módon akadályozták, azoknak szembe kell nézniük ezzel. S csak ezután lehet leülni és kiegyezni minden demokratikus erővel. A közel kétórás beszélgetésen szóba került a Fidelitas több mint 9 millió forintnyi hamis euróval lebukott vezetője, akit gyorsan visszamenőleg is leváltottak s próbálnak kiretusálni a párttörténetből; valamint a tudományos munkásság nélkül alkotmánybíróvá kinevezett egykori bírónő, Szívós Mária, aki megdolgozott a pozícióért, hiszen másodfokú bíróként fölmentette a 2006-os zavargások összes elítéltjét, akik törtek-zúztak, gyújtogattak és több mint száz rendőrt sebesítettek meg. Rákérdeztek a belügyminisztersége idején történt robbantásokra is, mire elmondta, hogy ezek egy része alvilági leszámolás volt, de a politikusok lakásainál történt merényletek szerencsére nem okoztak személyi sérülést, s nyilvánvalóan politikai hangulatkeltés volt a céljuk. Végezetül elmondta, hogy szívesen volt a Klubrádió munkatársa, de onnan 2013. október 23-i beszéde után a szocik nyomására csúnyán megsértve, telefonon rúgták ki, s a pénzét sem fizették ki. Kuncze Gábor befejezésül azt hangoztatta, hogy az ilyen beszélgetések mindig mély letargiába döntik az embert, de ezt úgy lehet elviselni, ha az ember hazamegy a családjához, megnéz egy jó (külföldi) focimeccset, és megiszik egy jó hideg sört, s nem kell zokognia azért, mert egykori harcostársa g-nek nevezte Orbánt.

Mártonffy Dániel

Kovács Zoltán Murányi Marcell

Az új ember Kovácsa A G-nap hatása a médiára

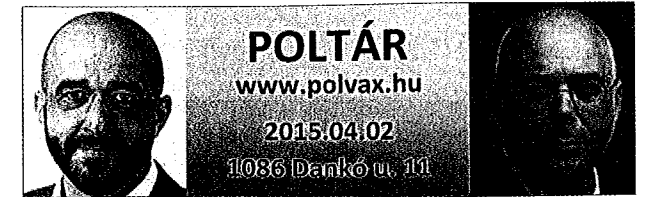
Az Orbán–Simicska-háború egyik fő területe a média világa. A Fidesz pénzügyi eminenciása a tavalyi választások után nem volt hajlandó átadni médiabirodalmát, sorra kezdték kirúgni embereit a főbb kormányzati pozíciókból, majd a Közgép egymás után vesztette el a korábban tuti, levajazott tendereket.

Az új „köszolgálati” médiumok kialakításával megszűnt az eddig kivételezettek állami finanszírozása, valamint a kormányzatilag presszionált magánpiaci hirdetések tendenciózus biztosítása. Simicska eddigi bizalmi embereinek egy része úgy mond „lelkiismereti okokból” elhagyta a süllőhajókat, a többiek pedig mintha elkezdenének újságíróként viselkedni – s ez vezetett Simicska „G”-beszólásához, majd újabb oldalvágásaihoz...

Hol van a médiaháború határa, mennyiben befolyásolja ez a Fidesz gyorsuló népszerűség-vesztését, hogyan reagál erre a demokratikus média, milyen nemzetközi hatása van ennek, van-e még lejjebb a közmédiában, és még hosszan lehetne sorolni azokat a kérdéseket, amelyekre közösen keresünk választ a kormányzóvívó, a Népszabadság főszerkesztője és a moderátor, Bolgár György segítségével.

A média helyzetének szentelt április 2-i klubesten két dolog nem hagyott nyugodni: tényleg ennyire herőtja van az embereknek a karakteres kormányzati politikusoktól? Másrészt egy ilyen értelmes, képzett ember vajon ennyire profin eladja magát a szó több értelmében is (ugye „van az a pénz, amiért korpás a hajam”), vagy tényleg mély meggyőződésből ilyen, s nem tudni, melyik a rosszabb...

Valószínűleg nem véletlenül volt épp most az eddigi legkisebb az érdeklődés, pedig egy nagyon izgalmas téma került sorra az április 2-i klubesten: a média szisztematikus megerőszakolása, manipulálása, a médiaszabadság következetes jogi és a hirdetések direkt és indirekt útján történő felszámolása. Bolgár György, a Klubrádió vezető újságírója moderálta a beszélgetést a tőle megszokott szakmai biztonsággal az ugyancsak vérprofi Murányi Marcellal, a Népszabadság főszerkesztőjével és a másik oldalon a szintén nagyon képzett Kovács Zoltán kormányzóvívóval. Az elmúlt években többen kifogásolták, hogy a klub miért

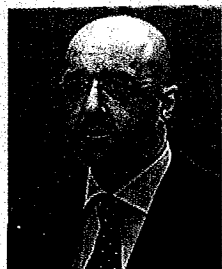

nem hív meg több kormánypárti politikust a fehér holló Pokorni Zoltán mellett. Mi tagadás, nem rajtunk múlt ez a valóban nagy egyenlőtlenség, hiszen a nem kis számú tökfilkóra senki sem kíváncsi, az értelmesebbek viszont sorra lepattintottak minket. Sajnos legutoljára Simicska mégsem állt kötélnak, pedig – ha kedve lett volna – mesélhetett volna egy-két finomságot...

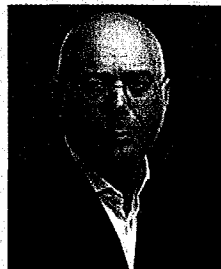
A szóvivő végig állta a sarat, s meglepően nem a fideszes kommunikátorokra jellemző elállíthatatlan szájmenéssel állt elő, hanem visszafogottan igyekezett menteni a mundér becsületét, válaszolni Bolgár és Murányi eléggé meggyőző érvelésére, illetve a jelen lévő más újságírók meglehetősen vehemens kifakadásaira, különösen egyik törzstagunk, a máskor visszafogott Domány András igencsak indulatos szavaira.

Pedig felsoroltak szinte mindent: a közép-kádári vagy még régebbi médiaviszonyokra hajazó direkt és öncenzúráról egészen az állami hirdetések manipulált elosztásával és a nagy magánhirdetők megfélemlítésével befolyásolt médiumok vergődéséig és tönkretételéig.

Szóval arra gondoltam, hogy Makarenkó több mint nyolc évtizede megjelent (Gorkij által finomított) műve, a *Pedagógiai hősköltemény* – az új ember Kovácsa nemcsak Putyin Oroszországában reinkarnálódik. Hogyan próbálják lebontani az egyéniséget, s a helyében létrehozni a lenini

KOVÁCS ZOLTÁN
kormánybiztos

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen, valamint a CEU-n szerzett történelem szakos diplomát, később PhD-fokozatot. 1995 és 2000 között a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem óraadó tanára, 1999 és 2004 között tanársegéd, majd adjunktus a Miskolci Egyetemen. 2004-től a Debreceni Egyetem adjunktusa. Kutatási ösztöndíjakkal megfordult Ausztriában, Oxfordban, a londoni egyetemen, valamint a washingtoni Woodrow Wilson Centerben. Kutatási területe a közvélemény és a nyilvánosság története, a kommunikáció-elmélet, a kora újkori, valamint a hidegháborús diplomáciatörténet, illetve Anglia és Nagy-Britannia története. Még egyetemi hallgatóként csatlakozott a Kossuth Lajos Tudományegyetem diákkormányzatához, amelynek rövid ideig elnöke is volt. 1997-ben lépett be a Fideszbe, alapító szerkesztője volt a Debreceni Disputa című kulturális közéleti folyóiratnak. 2006-ban önkormányzati képviselő, illetve a város kommunikációs tanácsnoka lett. 2010 és 2014 között a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium kormányzati kommunikációért felelős államtitkára, majd az Emberi Erőforrások Minisztériumának társadalmi felzárkóztatásért felelős államtitkára, 2014-től a Nemzetközi Kommunikációs Iroda vezetője, a kormány nemzetközi szóvivője, majd kormánybiztos.

MURÁNYI MARCELL
a Népszabadság
főszerkesztője

1967-ben született Budapesten. 1993-tól 2001-ig a Mai Nap újságírója, kulturális rovatvezetője, lapszerkesztője, 2001-ben a Színes Mai Lap, a későbbi Bors alapító lapszerkesztője. 2002-ben az újraindított Mai Nap főszerkesztője. Ebben az évben került a Ringier Kiadóhoz: 2002-től 2004-ig a Vasárnapi Blikk felelős szerkesztője. 2004 és 2006 között a Blikk főszerkesztő-helyettese. 2006-tól 2014-ig a Blikk főszerkesztője. 2014 augusztusától a Népszabadság főszerkesztője. A lap többségi tulajdonosa 2014 októberétől a Vienna Capital Partners. 1993-tól 2001-ig, majd 2002-től 2005-ig a Hócipő munkatársa. Könyvei: Mindenevő fogyózás (2001), Nincs több szivattyú (2002), Szex, celebek, politikusok – 3000 örült nap a Blikk élén (2014). Nős, négy gyereke van.

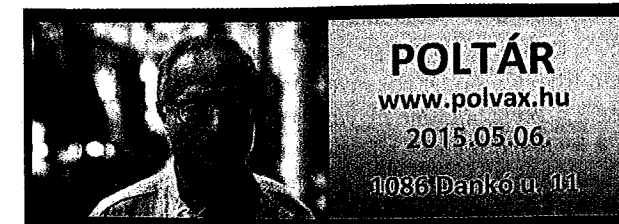
2018

Murányi Marcell egy gondatlanul halált okozott közlekedési baleset miatt 2015 májusában lemondott a Népszabadság főszerkesztői posztjáról. <Érdekes, hogy utódja öccse, András irányította a lapot egészen a Fidesz által 2016. októberében történt bezáratásáig.> Marcell 2016 végén 5 hónapig az MSZP kommunikációs szakértője volt, később a TMC Kettőspont vlogjának egyik arca lett.

értelemben vett közösségi embert, illetve a 25 éve ölünkbe hullott demokráciát hogyan csúfolják meg, hogyan lesz az egykori fából vaskarika: a szocialista demokrácia helyén „centrális erőter”, a NER. Persze azzal a hatalmas különbséggel, hogy akkor itt állomásoztak „ideiglenesen” a szovjet csapatok, most pedig a NATO és az EU tagja vagyunk, de a kedves vezető mégis Keletre és még sötétebb helyekre kacsingat. Vagyis nem véletlenül idézhető a „nagy Sztálin” esküje Lenin temetésén: „mi kommunisták különös vágású emberek vagyunk, nem közönséges anyagból vagyunk gyúrva...”

Mártonffy Dániel

Spiró György

POLTÁR
www.polvax.hu
2015.05.06.
1086 Dánkó u. 111Spirodalom óra:
világmegváltók és megváltatlan világ

■ Senkinek sem kell bemutatni több kult regény (pl. az 1981-es *Ikszek* vagy a 2005-ös *Fogság* stb.) és kult színdarab (az 1983-as *Imposztor* Majorral vagy az 1985-ös *Csirkefej* Gobbival stb.) szerzőjét, aki sohasem rejtette véka alá karakteres véleményét közéletünk, vagy akár közelmúltunk történelmének megítélésében. (Lásd pl. a HVG neves kelet-európai közéleti személyiségeket nemrég megszólaltató „Nappfény íze” című sorozatában.)

Makszim Gorkij elégedett mosollyal venné tudomásul, hogy Magyarországon 2013-ban tilos lett utcát elnevezni róla – írta szinte napra pontosan két éve Spiró György a HVG-ben. Most pedig rövidesen megjelenik a Gorkij életének nagyjából három évtizedét feldolgozó kisregénye, Gorkij utolsó szerelmének fiktív visszaemlékezése, a *Diabolina*. Van benne sok-sok politikus, művész és szerető, orosz Mata Hari, elválás és békülés, baráti partnersere. Még több szenvedés, aljasság és gyilkosság. A háttér Szovjet-Oroszország, Lenin és Sztálin idejében. Vajon a fülkeforradalmi időkben miért egy valódi forradalom és annak megannyi következménye foglalkoztatja? – kérdezi majd Farkas Zoltán Spiró Györgyötől. E kuriózum után egyéb aktuális közös ügyeinkre is rátérünk.

• Hol rontottuk el – hogyan juthattunk el a „legvidámabb barakkból” Európa szegyenpadjára? • Mennyiben volt ez történelmi szükségszerűség, illetve kik voltak ebben a fő felelősök? • Van-e remény kikerülni ebből a katasztrofális helyzetből, s miképp? • Mi lenne a legsürgősebb és legfontosabb tennivaló? • Hol van mindebben az író szerepe és felelőssége? Ilyen kérdésekről beszélgetünk Spiró Györgygel régi moderátorunk, az irodalomban is otthon lévő kitűnő gazdasági újságíró, Farkas Zoltán közreműködésével.

■ 1946-ban született Budapesten. Apja mérnök, anyja színésznő volt. Magyar-orosz-szerbhorvát szakon diplomázik az ELTE Bölcsészkarán 1970-ben, illetve 1972-ben. Az Újságíró Főiskolán szociológusdiplomát szerez 1972-ben. Egy évig újságíró-gyakornok a Rádióban, majd 1971 és 1975 között a Corvina Kiadó szerkesztője, ezután három évig ösztöndíjas aspiráns. Az MTA kelet-európai kutatócsoportjának, majd az ELTE Bölcsészettudományi Karának tudományos munkatársa. 1978-tól a Világirodalmi tanszéken, 1991-től az Esztétika tanszéken tanít. 1981-ben kandidátus, 1997-ben habilitált professzor. Az ELTE Esztétika és Kommunikáció Tanszékének egyetemi docense.

1975-től 1977-ig, majd 1978-ban ösztöndíjas drámaíró és dramaturg a Nemzeti Színházban, 1981 és 1992 között pedig a kaposvári Csiky Gergely Színházban, majd három évig a szolnoki Szigligeti Színház igazgatója. 1990–1997-ben a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanára. 1975 és 1998 között tagja volt a Magyar Írószövetségnek, melyből

SPIRÓ GYÖRGY
író

kilépett. A Magyar PEN Club tagja. 1998-ban a legkiválóbb szépírókat összefogó Digitális Irodalmi Akadémia alapítója.

Számos kitüntetés közül 2005-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét, egy év múlva pedig a Kossuth-díjat. Lengyelországban a nyolcvanas évek elején szinte megkövezték az *Ikszek*ért, 2010-ben viszont a Messiasokért magas irodalmi kitüntetést adtak át neki. Az egyik legtermékenyebb drámaírónk, a színházi életben íróként mintegy 80, fordítóként több mint 50 bemutatója volt. Budapesten él, 2008 óta nyugdíjas. Két gyermeke van.

A bolsevizmus ott kezdődik, ha nem tartják be a törvényeket – emlékeztetett egyik korábbi művére, a *Honderűre*, nem titkoltan a mai viszonyokra is utalva. Annak megítélésére azonban Spiró nem vállalkozott, hogy megjósolja, a mai folyamatok hova tartanak, hiszen nincsenek haverjai sem a fideszesek, sem a szocialisták között. Azokkal a mai, leegyszerűsítő kijelentésekkel viszont vitába szállt, hogy a magyar választók többsége jobboldali érzelmű volna, egyáltalán: a bal- és jobboldali jelzők teljességgel kiüresedtek. A jelenben élő múltból sokkal több szó esett a Farkas Zoltán által moderált beszélgetésben, mint az irodalomról. Spiró igen érdekesen bontotta ki időnként merész nézeteit, akár az ókor, akár a 20. század történeteiről. Például, hogy az I. világháború nem 1918-ban, hanem 1922-ben ért véget az orosz polgárháborúval. Vagy még akkor sem, hiszen aligha véletlen: Kolcsák és Gyenyikin csapatai ugyanott harcoltak, ahol most az ukrán-orosz háború folyik. A *Fogság* és a *Messiasok* szerzője kifejtette, hogy szerinte végső soron a nacionalizmus is vallás, az volt a marxizmus is, de nem jött be. Sok szó esett a sztálini Szovjetunióról, nem véletlenül, hiszen a könyvhéten jelenik meg *Diabolina* című kisregénye Gorkij életéről, akit nemrég az MTA közreműködésével megfosztottak attól, hogy utcanévként hirdethesse e páratlanul érdekes személy írói munkásságát. Ez a terror éveiben lehetséges értelmiségi magatartás ellentmondásait mutatja be: a világhírű író hajlandó volt kiszolgálni és támogatni Sztálin törekvéseit, hogy művésztársait – például Bulgakovot, Babelt, Sosztakovicsot – megmentse.

it, akár az ókor, akár a 20. század történeteiről. Például, hogy az I. világháború nem 1918-ban, hanem 1922-ben ért véget az orosz polgárháborúval. Vagy még akkor sem, hiszen aligha véletlen: Kolcsák és Gyenyikin csapatai ugyanott harcoltak, ahol most az ukrán-orosz háború folyik. A *Fogság* és a *Messiasok* szerzője kifejtette, hogy szerinte végső soron a nacionalizmus is vallás, az volt a marxizmus is, de nem jött be. Sok szó esett a sztálini Szovjetunióról, nem véletlenül, hiszen a könyvhéten jelenik meg *Diabolina* című kisregénye Gorkij életéről, akit nemrég az MTA közreműködésével megfosztottak attól, hogy utcanévként hirdethesse e páratlanul érdekes személy írói munkásságát. Ez a terror éveiben lehetséges értelmiségi magatartás ellentmondásait mutatja be: a világhírű író hajlandó volt kiszolgálni és támogatni Sztálin törekvéseit, hogy művésztársait – például Bulgakovot, Babelt, Sosztakovicsot – megmentse.

Mártonffy Dániel

Bodnár Zoltán

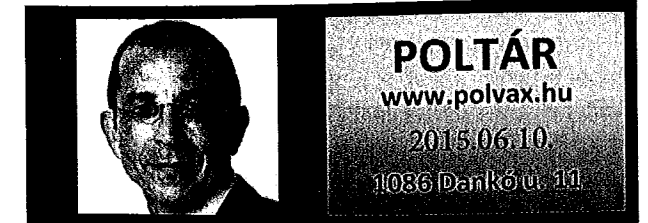
Egy liberális bankár

Valóban szárnyal a magyar illiberális gazdaság? Hogyan képes robusztus, három százalékos növekedést produkálni, milyen alapokon, meddig és miért? Hogyan ítéli meg a Magyar Nemzeti Bank politikájában bekövetkezett változásokat: az árfolyamnyereség elköltségét ingatlanokra, oktatásra, az elnök új tankönyvét? Mi a felelőssége a jegybanknak a brókerbotrányokban? Miről árulkodik a Quaestor-ügy? Nomen est omen (=”közpénzbeszedő”)? Jogos-e a károsultak megsegítése? Ilyen kérdésekre keressük a választ a neves bankárral, az eredetileg jogi végzettségű Bodnár Zoltánnal, a Magyar Nemzeti Bank korábbi alelnökével, a CIB egykori vezérigazgatójával, aki az állami infrastruktúra-projektek irányításába is belekóstolt. A beszélgetés során szóba kerül az is, miként kötött ki a Liberális Pártban, és hogy annak jelöltjeként a tavalyi főpolgármesteri választáson miért indult el Bokros

BODNÁR ZOLTÁN
jogász, bankár,
egyetemi docens

1958-ban született Salgótarjánban. Az ELTE-n végzett, ahol 1983-ban állam- és jogtudományi doktor lett, 1987-ben pedig kandidátus. A rendszerváltásig a Pénzügyi Jogi Tanszéken volt előadó, tanársegéd, adjunktus, majd docens - közben másodállásban a Pénzügyminisztérium előadója. 1989-ben az MNB Tőkepiaci Főosztályának osztályvezető-helyettese, 1991-ben ügyvezető igazgatója és Surányi György elnöki tanácsadója. 1993-ban utána megy a CIB Bankba ügyvezető igazgatónak, majd amikor 1995-ben visszatér a jegybank élére, ismét közvetlen munkatársa lesz ügyvezetőként, később alelnökként. 1995-1997-ig az MNB londoni leánybankjának, a Hungarian International Banknak az elnöke. (MNB-alelnökként) 1997-1998 között a Világbank és az EBRD magyarországi alkormányzója. A Fidesz-kormány hivatalba lépése után Bodnár visszatér CIB-hez, ahol vezérigazgató-helyettes, vezérigazgató,

POLTÁR
www.polvax.hu
2015.06.10.
1036 Dankó u. 11.

Lajossal szemben, gyengítve az esélyeit? Egyáltalán, 2018-ban milyen sanszai lehetnek a szétagolt ellenzéknek? Moderátorunk ismét Farkas Zoltán lesz.

majd tanácsadó. 2002 márciusától pénzügyi pályáján 3 év szünet: a Nemzeti Autópálya Rt. vezérigazgatója, később elnöke is lett; 2005-2010-ig viszont már az Exim Bank vezérigazgatója a Fidesz 2010-es győzelméig. Számos pénzügyi jogi cikk szerzője (publikációinak száma meghaladja a százat), nemzetközi társaságok tagja. 1995-től 7 évig tagja volt a londoni Central European Growth Fund befektetési alap igazgatóságának és a Budapesti Értéktőzsde vezető testületének, a Tőzsdetanácsnak. 1996-tól a GIRO Elszámolásforgalmi Rt. elnöke volt, 1991 óta félállású egyetemi docensként pénzügyi jogot oktat az ELTE ÁJK Pénzügyi Jogi Tanszékén.

2014-ben a Liberális Párt főpolgármester-jelöltje, s azóta a média egyre gyakoribb vendége a legkülönbözőbb gazdasági témákban, legutóbb például a brókerbotrány elemzésében.

Kortárs képzőművészeti gyűjteményét tavaly a 10 legfontosabb hazai magángyűjtemény közé választották. Nős, három gyermeke van.

2018

Bodnár Zoltán 2016 novemberében kilépett a Liberális Pártból és jelezte, abbahagyja a pártpolitizálást. Azóta a fogyatkozó demokratikus médiumokban gazdasági szakértőként szerepel.

Bodnár Zoltán bevezetésekként az EU és a magyar kormány ellentmondásos viszonyát elemezte. Mint mondta, a legutóbbi brüsszeli szavazás is azt jelezte, hogy a Fidesz politikája már EU-s pártcsaládja számára is elfogadhatatlan, s a probléma túlhaladja a pártcsalád-hűséget és a frakciófegyelmet. Már nem kívánják megvédeni, mert elégük lett a kettős beszédből. Az elmúlt öt évben Brüsszel súlyos mulasztásokat követett el Magyarországgal szemben, ugyanis nagyon bátortalanul kezelték a mai helyzetet. A bajok nem mostaniak, a demokratikus elvek és intézmények aláásása és szisztematikus felszámolása már 2010 őszén elkezdődött. A Fidesz törvényhozási gyakorlata kezdettől fogva úgy történt, hogy minden lényeges jogszabályt parlamenti képviselői indítvány formájában terjesztett a Ház elé, így pártközi vagy társadalmi egyeztetés nélkül tudta keresztülvinni a különböző törvényeket, pláne a kétharmad biztos tudatában. S az EU kifejezetten kesztyűs kézzel és szerencsétlenkedve kezelte ezt is, így az Orbán-kormány egyre több ilyen lépést tett, amikor látta, hogy nem lépnek fel ez ellen.

Erre Farkas Zoltán moderátor felolvasott egy friss brüsszeli nyilatkozatot, miszerint „az elmúlt időszakban a magyarországi események aggodalmat váltottak ki, s figyelmeztetik a magyar kormányt az EU értékeire, a pluralizmusra, a toleranciára, az igazságra, a szolidaritásra, az állampolgárok egyenlő kezelésére, a diszkrimináció teljes tilalmára és a menedékjog garantálására.” Majd megkérdezte: nem volt-e üres illúzió, hogy az EU különböző szervei keményebben lépjenek fel a magyar kormánnyal szemben? Bodnár Zoltán rámutatott, hogy az EU-nak sajnos nincsenek erre jól működethető mechanizmusai. Vagyis nem arról van szó, hogy az 57-es római vagy a 92-es maastrichti szerződést elrontották volna, hanem hogy az EU nem egy büntető tábor, hanem szuverén államok érték és érdek alapú közössége. Nyugaton egyszerűen senki nem feltételezte, hogy az alapvető demokratikus értékeket valaki is megkérdőjelezheti a politikai hatalomgyakorlás során. A hazai rendszer minősítésével kapcsolatban kifejtette: határozott véleménye, hogy ez diktatúra, és lehet elméleti vitát folytatni arról, hogy mi a különbség és hol van a határ az úgynevezett 'illiberális demokrácia', az autokrácia és a par excellence diktatúra között. Ha azt mondjuk a 80-as évek második felére, hogy a kádári diktatúra utolsó éveit, akkor a 2010-es évek az orbáni diktatúra első éveit. S ez addig tart, amíg – remélhetőleg 2018-ban – el nem küldik őket a bánatba...

Emlékeztetett rá, hogyan is 'teljesítette' a kormány 2013/14 fordulóján az alkotmányos kritériumot, a GDP-arányos adósságot. Részben baráti kézből visszavásárolt devizakötvényt december utolsó napjaiban, amit azután újra eladott január elején, így gyakorlatilag nem volt

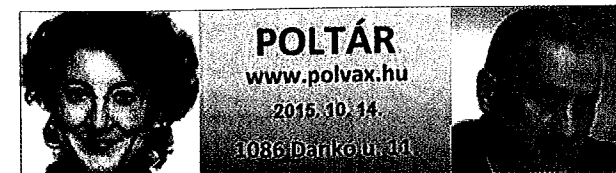
adósság refinanszírozás, hanem az állami tartalékokat éltek fel. Persze hivatalosan a december 31-i állapotot kell figyelembe venni. A 3.150 milliárd magánnyugdíj konfiskálás a 30 ezer milliárdos GDP 10 százalékát jelenti! Ennyivel kevesebbnek kellene lennie az adósságállománynak, de nem tudjuk, hogy ezt a pénzt mire fordították. Egy-két 'remek' vásárlásról tudunk: ilyen 700-800 milliárdért a MOL, a Rába és kisebb társai, ezekről nehéz felfogni, miért történtek. De még 2 ezer milliárdról jó volna tudni, hogy hova is került. Farkas Zoltán erre hozzátette, hogy nagy részét bizonyára megette az árfolyam, gyengült a forint, illetve devizában nőtt az államadósság.

A moderátor ezután megkérdezte, hogy a 2014-es 2.200 milliárdos EU támogatás és a 2015-ös további 200 milliárd segítségével biztosított normális fejlődés mutatói nem igazolják-e az összes többi dolgot, amiről azt hittük, hogy szétverik az országot. A kisajátításokat, az államosításokat, az állandó beavatkozást a gazdaságba, a célzott adókat és célzott támogatásokat, a klientúra-építést és mindent, amiről Magyar Bálint Magyar polip sorozatának immár harmadik kötete szól? Bodnár szerint szó sem lehet ezek igazolásáról. Akkor már csináljunk rendes diktatúrát, felvilágosult abszolutizmust! Orbán szingapúri kollégája profin csinálja a gazdasági fejlődést és a rendet. Elvileg minden működik, tiszták az utcák, még rágót és csikket sem dobálnak el. De ő akkor sem szeretne ilyen diktatúrában élni! Egyszerűen nem szabad földadni az 1990-ben megszerzett demokratikus értékeket, s elfogadni a mai viszonyokat, mert 3-4 makrogazdasági szám pozitív. Örülünk a jobb gazdasági helyzetnek, de ne fogadjuk el a jogbizonytalanságot és a klientúra-építést. És gondoljunk arra, hogy mennyivel gyorsabban fejlődhetnénk, ha valódi demokrácia és normális piacgazdasági viszonyok lennének, ha ezek a körülmények nem riasztanák el a valódi fejlődést biztosító külföldi befektetőket.

Mártonffy Dániel

Dr. Hajdu Nóra Tarjányi Péter

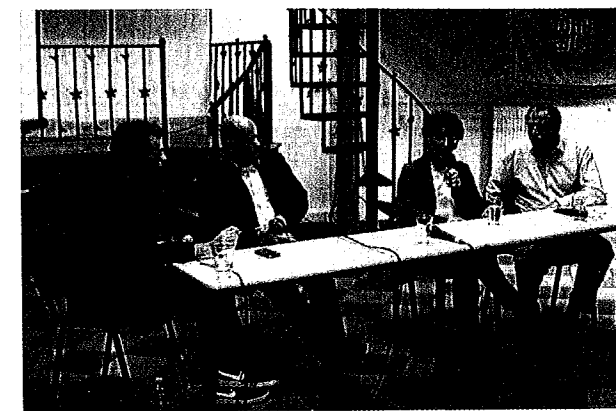

Migránsok vagy menekültek?

Avagy mi a háttere, és van-e megoldás a 21. századi népvándorlásra?

A migránskérdés hátteréről és aktualitásairól beszélgettünk Hajdu Nórával, az Együtt külügyi szakpolitikával és Tarjányi Péter biztonságpolitikai szakértővel. Az idén rendkívül felerősödött népvándorlás megrengette Európa szinte mindegyik országát, és különösen érzékenyen érinti hazánkat annak ellenére, hogy azt az ide érkezők egyáltalán nem tekintik célállomásnak. A kormányzati válaszlépések következtében Magyarország imidzse sohasem látott mélységbe zuhant, ugyanakkor itthon a Jobbikot jobbról előző Fidesz csökkenő népszerűsége megfordult. Az európai vezetők bizonytalankodása, Merkel szíreket biztató nyilatkozata csak ösztönözte a vándorútra indulókat. Nyugat-Európa vezetői ugyanakkor lassan kezdik ritkábban felmutatni a Welcome-táblákat, s mintha titokban már festenek a cserére szánt Closed-feliratokat...

• **Menekültek vagy migránsok? Vajon a háborús övezetek hadurái és az embercsempész csoportok a migráció fő mozgatói és haszonélvezői, akik az emberek legyilkolása helyett megmaradt vagyonuk átadására ösztönzik a szerencsétleneket? Talán ez a 21. század eddigi legnagyobb mocskos üzlete?** • **Hogyan lehetne megállítani a népvándorlást?** • **Milyen következményei lehetnek mindennek Európára és hazánkra?** Ilyen kérdésekre keressük a választ

Hajdu Nórával és Tarjányi Péterrel. A moderátor Stumpf András, a Mandiner főmunkatársa.

A címben szereplő, a Fidesz által a közbeszéd központjába helyezett kérdésekről beszélgettünk Stumpf András újságíró, a Mandiner főmunkatársa profi moderálásával. Tarjányi Péter biztonságpolitikai szakértő és Hajdu Nóra, az Együtt külügyi szakpolitikusa különböző aspektusokból

Dr. HAJDU NÓRA
az Együtt külügyi
szakpolitikusa

1976-ban született. 1999-ben az ELTE Jogi Karán diplomázott jogász szakon, 2004-ben pedig a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészkarán kommunikáció szakon. Parlamenti ösztöndíjas volt

a berlini Humboldt Egyetemen és PhD-ösztöndíjas a washingtoni American University-n. 2001-ben újságíróként dolgozott a Pannon Lapok Társaságánál. 2002 és 2011 között a kulturális és oktatási tárcánál köztisztviselő: a politikai államtitkár tanácsadója, majd a Nemzetközi Kapcsolatok Főosztályának vezetője, illetve a Kulturális Örökség-

védelmi és Koordinációs Főosztály vezetője. 2011-től a Napvilág Kiadó projektkoordinátora. Több szakmai publikáció szerzője és könyv szerkesztője, illetve társszerzője. 2012 óta az ELTE Társadalomtudományi Kar Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Intézetének oktatója.

Az Együtt – a Korszakváltók Pártja alapító tagja, a platformok megszűntetéséig a MILLA Egyesület ügyvivője. Az európai parlamenti választásokon képviselőjelölt, az őszi önkormányzati választásokon II. kerületi polgármesterjelölt, azóta kerületi önkormányzati képviselő. A 2014. júniusi tisztújító taggyűlésen beválasztották az Együtt elnökségébe, ő a párt külügyi szakpolitikusa. Két gyermek édesanyja.

2018

Az Együtt a 2018 áprilisi választásokon nem érte el az 1%-ot, emiatt a párt június elején feloszlatta magát. Nóra jelenleg az IDEA Intézet kutatási projektvezetője.

igyekezett megközelíteni ezt a fokozódó európai problémát, de abban egyetértettek, hogy sem az EU vezetői, sem pedig a magyar kormány nem volt felkészülve a migránsok határokat nem ismerő vándorlására. Annak ellenére, hogy a titkosszolgálatok előre figyelmeztettek, és mindegyik kormány pontosan tudja, hogy a következő napokban-hetekben hány illegális bevándorló érkezik hatáira. Mindketten úgy vélekedtek, hogy nem tartják jó megoldásnak a határainkon felhúzott kerítést.

Hajdu Nóra rámutatott, hogy a magyar kormány rendkívül rossz bizonyítványt állított ki magáról, s ezzel az egész országot is lejáratta. Hangsúlyozta, hogy Európa csak együttműködve, egységes intézkedésekkel tudja megoldani ezt a súlyos válságot. Tarjányi Péter emlékeztetett rá, hogy a menekültkérdés már 2012 óta felmerült, de mostanáig senki sem vette komolyan. Szerinte már áprilisban ki lehetett volna jelteni, hogy nem létezik a schengeni határ, és hogy a Dublin III. szerződés halott. Rámutatott, hogy zökkenőmentes az együttműködés a török és a görög embercsempészek között, és az embercsempészet egyik legnagyobb haszonélvezője a török állam, amely egyébként közvetítő üzletkötőként keresztül veszi meg az Iszlám Állam olaját, míg az embercsempészek profitja 17 milliárd dollár volt.

A biztonságpolitikai szakértő szerint az EU fél év alatt megoldhatná a válságot. A menekültábrókban jobb körülményeket kellene biztosítani a háború elől menekült szerencsétleneknek, ugyanakkor – akár nemzetközi erők rotációjával – sokkal szigorúbb határvédelemre lenne szükség a török–görög határon. Hozzátette, hogy meg kellene kezdeni a menekültstátusz el nem nyerő migránsok tömeges visszazállítását, s hogy erre már van példa a kosovói bevándorlók hazavitelével. Charterjáratokkal pár hónap alatt százazreket lehetne visszavinni kiindulási pontjukra.

TARJÁNYI PÉTER
biztonságpolitikai
szakértő

Budapesten született 1969-ben. A középiskola után a Kossuth Lajos Katonai Főiskolát végezte el 1990-ben. A Rendőri Ezredben dolgozott, majd a Rendőrség Különleges Szolgálatánál több parancsnoki beosztást is ellátott és több száz akciót irányított. Részt vett az Egyesült Államok külügyminisztériumának szervezésében a University of Louisiana válságkezelési és kríziskommunikációs felkészítésén. Elvégezte a Rendőrtiszt Főiskola bünyügyi szakát, leszerelése után az FBI Akadémia – Nemzeti Oktatási Központjában kurzusokat vezetett. Informaticai védelemmel foglalkozó céget alapított, amely többek között az Államkincstárnak és az APEH-nek dolgozott. Katonai, rendőri és tanári diplomája mellé 2009-ben a Corvinuson közgazdasági végzettséget is szerzett. Legfrissebb szakmai továbbképzését (Central Challenges of American National Security, Strategy and the Press) a Harvard Egyetemen kapta 2015 áprilisában.

Negyedszázados nemzetbiztonsági, rendőrségi tapasztalata miatt sokszor nyilatkozik szakértőként a legkülönbözőbb médiumokban. Az utóbbi években nem volt olyan a politika, a titkosszolgálatok és a rendfenntartó szervek összefonódását érintő botrány, amelyben ne kérték volna ki a véleményét az okokról, a háttérben lezajló játszmákról és a lehetséges kimenetelekről. Az üzleti élet mellett gyakran hívják szakértőnek biztonságpolitikai és rendőrségi ügyekben. Rendszeresen szerepel különböző tévécsatornák beszélgetős műsoraiban, napilapokban, internetes hírportálok cikkeiben – napjainkban elsősorban a migráció háttéréről és kérdéseiről. Számos történelmi doku-fikciós könyv szerzője: a Libri Kiadónál tavaly jelent meg az Elhallgatott évszázad című trilógia első része, A forradalmár, nemrég pedig a második kötet, A cselszövő. De könyvet publikált a II. János Pál pápa elleni merénylet magyar száláról, egy megszarolt magyar meleg püspök történetéről is A pápa emberei címen.

Természetesen szóba került a kormány által folyamatosan emlegetett terrorveszély is, de mindketten határozottan cáfolták, hogy összefüggés lenne a migránsok és a terroristák között. Tarjányi Péter rámutatott, hogy nem a menekülők adják a terroristák utánpótlását, hanem sokkal inkább a régebben bevándorolt családok radikális imámok által agymosott, már Nyugat-Európában született gyermekei.

Mártonffy Dániel

Majtényi László

Tényárnyaló tényérnyalók

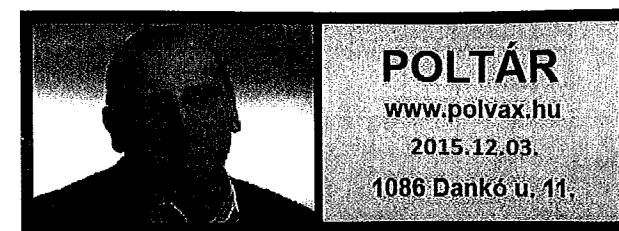
Avagy: a falra hányt borsó kis repedéseket okozhat...

Alapító elnökként célkitűzése, hogy az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet (www.ekint.org) fontos politikai kérdésekben tegyen konkrét állásfoglalást, s konferenciákon, nyilatkozatokban felhívja a társadalom és a kormányzat figyelmét egyes fontos kérdésekre. Így segítse a jogtudatos közvélemény kialakulását és befolyásolja a közhatalmat gyakorlókat. Konkrét közpolitikai javaslatokkal, koncepciókkal, háttér tanulmányokkal fordul közvetlenül a politikai döntéshozókhoz, továbbá hosszabb távú kutatásokat, felméréseket végez a demokratikus köztársaság egyes intézményeinek (pl. bíróságok, önkormányzatok, rendőrségek) vagy közszolgáltatásainak (oktatás, egészségügy, kultúrafinanszírozás stb.) állapotáról.

• *Miért találóbb a „maffiaállam” minősítés helyett a Bibótól vett „dúvadállam”?* • *Mitől „hullafoltos” az Alkotmánybíróság?* • *Hogyan látja a demokratikus ellenzék szerepét és helyzetét?* • *Valóban bojkottálni kellett volna az önkormányzati, esetleg az országgyűlési választást?* • *Milyennek látta Göncz Árpádot, aki szerint „kisképű” volt és „lennhéjazott”?* • *Hogyan jutottunk el a Göncz Árpád által a Nagy Imre temetésre javasolt üres koporsótól az üres Alaptörvényig?* • *Hogyan lehet újra-alapítani a nyilvánosság tereit, a köztársaság intézményeit?* • *Mi történt az Igazmondó Alapítványával, amely a korrupció ellen harcol?* Ilyen kérdésekről beszélgetünk Majtényi Lászlóval a klubesten.

Karácsony közeledtével hozzatok el jó állapotban lévő felesleges felnőtt és gyermek ruhákat, cipőt, játékokat a Wesley Főiskola mellett lévő, szintén házigazdánkhoz, Iványi Gáborhoz tartozó Óltalom Karitatív Egyesületbe. Már többen jelezték, hogy több zsák ruhát, cipőt, játékot adtak át a szegényeket, hajléktalanokat segítő alapítvány munkatársainak.

A volt ombudsman kis történelmi összefoglalójában találoan fejtette ki, hogy történelmünk 1526 óta folyamatos roncsderbi, amelyben punnyad az élet, s csak rövid időre mérhető a pozitív korszak: a Rákóczi-szabadságharc idejére, 1848-ra, a kiegyezés időszakára és a rendszerváltást követő 20 évre. A kérdésre, hogy tevékenységük nem szél-

POLTÁR
www.polvax.hu
2015.12.03.
1086 Dankó u. 11.

malomharc-e, elmondta, hogy az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet nehéz anyagi helyzetben van: a kormányzat nem támogatja a civil kezdeményezéseket, a Norvég Alaptól és magánszemélyektől kapnak nagyon keveset, s az ellenzék ugyan figyel tevékenységükre, de abban nincs sok köszönet. Pedig mindenkinek el kéne döntenie, hogy (Petri Györgyöt idézve) „tényárnyaló tényérnyalóként” akar-e közreműködni az ún. „Nemzeti Együttműködés Rendszerében”.

Mint hangsúlyozta: vissza kellene térnünk az 1989-es alkotmányos alapokhoz annak ellenére, hogy az utolsó jogállami szövegen is túllépett az idő. Alkotmányos jobboldal létezik ugyan – sajnos csak személyeiben –, de nincs összefogó szervezete, és persze az alkotmányos baloldal is olyan, amilyen... Tájékozott moderátorunk, Domány András rá is kérdezett erre, illetve hogy miért tartja „hullafoltosnak” az Alkotmánybíróságot? Majtényi részletesen kifejtette, hogy ami van, azt nem tartja alkotmányosságnak, s ha ő az Alkotmánybíróság tagja lett volna, s a jogköröket elkezdtek volna csorbítani, ő azonnal lemondott volna. Ahogy 2008-as megválasztása után másfél évvel rögtön lemondott az Országos Rádió és Televízió Testület éléről, amikor a szocik és a fideszesek egymás között lemutyízták a rádiófrekvenciákat. A jogtudós emlékeztetett rá: Vörös Imre volt alkotmánybíró erősen bírálja a kialakult új rendszert, és néha finom kritikát hallani Sólyom

Lászlótól is – ahelyett, hogy mindenki hallhatóan verné az asztalt... A moderátor szóba hozta az intézményesített korrupció ellen létrehozott Igazmondó Alapítványát is, amelyet elsősorban Juhász Péter fémjelez. A jelenlegi viszonyok miatt sokakban fölmerült a választási rendszer bojkottja, amelyet a manipulált tavalyi önkormányzati választás esetében egyértelműen indokoltnak tartott volna.

Az Orbán-rendszer minősítésével kapcsolatban kijelentette, hogy viszolyg a (Magyar Bálinték által hangoztatott) „maffiaállam” kifejezéstől, hiszen szerint minden államban van ilyen hajlam, s ezért tartja találóbbnak a bibói „dúvadállam” minősítést. Illetve egyszer azt mondta, hogy ez „dikt.”,

vagyis még nem teljesen diktatúra. A már említett Bibót idézve, aki szerint morális alapok nélkül nem maradhat fenn egy rendszer, rámutatott: a mostani felülte morális alapjait, és így remélhetőleg sokáig nem tartható fenn. Ezért is fontos védeni a még meglévő autonómiákat. Szóba került nagyrabecsülése a nemrég elhunyt Göncz Árpád iránt. Mint frappánsan fogalmazott: ő „kisképű” volt,

MAJTÉNYI LÁSZLÓ
jogtudós,
egyetemi tanár

1950-ben Budapesten született, 1975-ben jogi diplomát szerzett az ELTE-n, jogtanácsos volt a MAHART-nál, majd 1980-tól egy évtizedig a Műegyetemen oktatott. 1990-ben az Alkotmánybíróság munkatársa, később főtanácsosa lett. 1995-ben Göncz Árpád köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés adatvédelmi biztosnak választotta. E megbízás lejártakor, 2001-ben ügyvédi irodát nyitott, 2003-ban megalapította az Eötvös Károly Közpolitikai Intézetet, melynek máig is elnöke. 1993-ban kandidátus, 2010-ben akadémiai doktor lett, 2003-tól 2010-ig a Pécsi Egyetemen docens, 2010 óta pedig Miskolcon tanít egyetemi tanárként. 2005-től 2008-ig az Egyenlő Bánásmód Hatóság tanácsadó testületének tagja, 2007-ben Sólyom László az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelölte, de nem kapta meg a szükséges kétharmadot (mivel elsősorban a fideszesek elutasították). 2008-ban viszont megválasztották az Országos Rádió és Televízió Testület élére, de alig több mint másfél év után lemondott, mert a szocik és a fideszesek egymás közt lemutyizták a rádiófrekvenciákat. Kutatási területe kezdetben a tengeri jog volt, később alkotmányjogi kérdések felé fordult, adatvédelemmel és információszabadsággal foglalkozott. 1988-ban Norvégiában, 1992-ben Svédországban kutatta az ombudsmani rendszert. Nős, két fia és egy lánya van.

„lennhéjazott” és „lent hordta az orrát”. Befejezésül ismét szóba került, hogy érdemes-e ilyen nehéz körülmények között szélmalomharcot folytatnia, mire azt mondta: ha egyszer majd dédunokája megkérdezi, hogy „és te mit csináltál akkoriban?”, erre azt válaszolhassa: „legalább megpróbáltam”.

Mártonffy Dániel

Bojár Gábor

POLTÁR

www.polvax.hu

2016. 02. 17.

1086 Dankó u. 11.

Csak a független vállalkozók lehetnek bátrak?

Talán a legsikeresebb olyan magyar vállalkozó, akinek cége világkarriert futott be. ArchiCAD szoftverét 100 országban 200 ezer építőipari szakember használja, s cége az öt felvásárló német multi zászlóshajója lett. Az általa szervezett „őbudai Szilícium-völgyben” 70 kutatásfejlesztő céget verbuvált össze, köztük van az SAP, a Servier, a Canon hazai központja. Élesen ostorozza a politikusokat, akik szűklátókörűen nem fektetnek be az oktatásba. A Graphisoft eladásáért kapott összeg egy részéből létrehozta az Aquincum Technológiai Intézetet, ahol neves amerikai egyetemek hallgatói tanulnak itt egy-egy félévet. E nemzetközi összefüggésekben és hosszú távon gondolkodó vállalkozó mindig karakteres véleményt mond különböző társadalmi kérdésekben. Bár magát liberálisnak vallja, és nem kerítéspárti, valamint kifejezetten elítéli a kormány gyűlöletkeltő médiakampányát, mégis egyetért azzal, hogy határozott lépésekkel meg kellene védeni Európa határait, és kontroll alatt kellene tartani a migrációt. Úgy véli, Európa nem fejőstehén, és nem hisz a „nemzetek Európájában”, ezzel szemben fontosnak tartja az összeurópai együttműködés erősítését. Szerinte nemcsak közös pénz, hanem közös pénzügyi mechanizmus is kellene. Ilyen kérdésekről beszélgetünk Bojár Gáborral a következő klubesten Kocsi Ilona újságíró moderálásával.

Bojár Gábor hangsúlyozta: nem titok, hogyan lehet egy magyarnak világkarriert befutnia. Nem az ötlet számít, abból sok van, hanem a kitaró munka és a kimagasló tehetségű profi munkatársak nemcsak anyagi megbecsülése. (Mosolyogva említette, hogy a Google kávéházában például Michelin-csillagos szakács is van.) Ha pedig egy cég fejlődésében olyan szintet ér el, amikor már nem az eredeti alapító a legjobb vezető, akkor bátran el lehet adni, hogy a világpiacon már más típusú, „nagy céges” menedzsment irányításával tovább tudjon fejlődni. Ugyanakkor hozzátette, hogy a Graphisoftot nem lett volna szabad bevezetni a nemzetközi tőzsdére, mert bár igaz, hogy az 1998-ban a világpiacon elért 20 millió eurós forgalma mára 70 millió euróra nőtt, de 18 év alatt egy nemzetközi tőzsdén jegyzett és a világpiacon működő technológiai cégtől ennél sokkal többet várnak el a befektetők.

Az oktatás kiemelt támogatása mellett régóta kardoskodó Bojár nem véletlenül hozta létre a Graphisoft eladásából származó pénze egy részéből az Aquincumi Technológiai Intézetet. Itt a legjobb amerikai egyetemekről érkező diákok szemeszterenként 13 ezer dollárért tanulnak, de a kiválasztott tehetséges magyar hallgatóknak ezt nem kell megfizetniük. A képzést coachok által is felkészített, nagy tudású magyar tanárok vezetik, s az már félévenként 35 fizető diáktól gazdaságosan működik. A most futó szemeszterben 88 amerikai jelentkezőből 68-at vettek fel. A külföldi hallgatók szeretnek itt lenni, sokan később vissza is jönnek dolgozni és élni, bizonyítva, hogy fordított agyelszívás is lehetséges. Az országot szépnek, az oktatást, a környezetet kitűnőnek tartják, de az utóbbi években a társadalmi légkörben tapasztalható gondokat ők is kifogásolják.

Kocsi Ilona moderátor megkérdezte, hogy a sikeres nagyvállalkozók között vajon miért nincs olyan akár bal- vagy jobboldali személy, aki hozzá hasonlóan aktív lenne a közéletben, és bátran föllépne az antidemokratikus lépésekkel szemben? Bojár Gábor ezt azzal indokolta, hogy neki könnyű dolga van, mert cége szinte alakulások első napjától elsősorban külföldre adott el, ezért gazdaságilag nem függ a hatalomtól, s így szabadabban kifejezheti a véleményét. Sajnos valóban kevesen vannak, az ismertebbek közül talán még a Prezi vezetői rendelkeznek ilyen „nem-

zetközileg biztosított" függetlenséggel. Persze a gazdasági függőség nem jelenthet mentséget nagyvállalkozóink – jobb esetben – struccpolitikájára. Ugyanakkor kisebb dolgokban azért neki is keresztbe tudnak tenni, és ezt meg is teszik. De kibírja. Mint mondta: 1989-ben – másokhoz hasonlóan – kapott egy nagy ajándékot: lehet szabadon beszélni, s erről nem akar lemondani. Rámutatott, a jelenlegi kormánynak éppen az az egyik fő bűne, hogy függővé teszi a vállalkozókat. Emlékeztetett rá, hogy liberálisként is mindig hitt az erős állam fontos szabályzó szerepében, de ha az állam domináns piaci szereplőként lép fel, az torzíti a piacot és dezorientálja a vállalkozásokat.

Bojár Gábor a korrupció elhatalmasodásával kapcsolatban kifejtette, hogy a feltételezettnél is durvább a helyzet: most már nem az a kérdés, mennyit kell visszacsorgatni a hatalom képviselőinek, 10, 20 vagy 30%-ot. Ennél ezerszer durvább, hogy a kenőpénz helyett egyszerűen beszállnak a sikeresebb vállalkozásokba, és azt a tulajdonosnak, ha a piacon akar maradni, el kell fogadnia.

Elismerte: egyszer a legelején, 1982-ben ő is visszaadott 10%-ot az első hazai megbízási díjából, de azután éppen azért célozta meg a külföldi piacot, mert ott erre nem volt szükség. Mint elmondta, az a legkisebb veszteség, ha a korrupció miatt 30–40%-kal drágább minden. Ennél sokkal súlyosabb következmény, hogy a korrumpáló vállalkozások elfelejtenek hatékonyan dolgozni, megszűnik a fejlődés motorja, a verseny. Emlékeztetett rá: az építőipar például Nyugaton is korrump, így többek között emiatt nem sikerült betörniük a kivitelezőket kiszolgáló szoftverekkel a legnagyobb építőipari cégekhez. Mindez meg is látszik az építőipar hatékonyságán. New Yorkban például 1930-ban összesen 13 hónap alatt építették fel az Empire State Buildinget. Ma nincs építőipari cég, amely erre képes lenne.

Nem ért egyet a magyar gazdaság feletti állami gyámköddással, az állami megrendelések túlsúlyával, mert ez kiöli a versenyképességet a szabad piacon. Még nagyobb tragédia a fékek és ellensúlyok következetes lebontása. A döntések jelentős része tudatos lenyúlás magánzsebek hasznára, és ebben sincsenek már fékek.

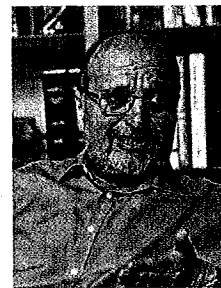
Kocsi Ilona emlékeztetett rá: talált olyan nyilatkozatot is, amelyben dicsérte Orbán Viktort. A Graphisoft elnöke idéz-

te is a cikk címét: „Európa tragédiája, hogy éppen Orbán mondta ki az igazságot...” (a migránskérdésben). Kifejtette, hogy valóban meg kell védeni a schengeni határokat, és nem szabad megengedni, hogy a zöldhatáron történjék a népvándorlás. Valóban hiba volt ellenőrzés nélkül, korlátlanul beengedni a migránsokat Európába. És az is igaz, hogy nehezebb a muzulmán környezetből érkező bevándorlók integrálása az európai kultúrába. Ugyanakkor elfogadhatatlan mindezt manipulatív, rasszista kampányokkal kísérni. Az egyik kérdés arra irányult, hogy van-e egyáltalán olyan lépés az elmúlt évekből, ami némileg pozitív lenne? Ilyenek tartja a devizahitelek kivezetését, illetve a közmunka bevezetését, aminek gondolata pozitív, de vannak szörnyű mellékhatásai is, például amikor egy tanárt vagy más szakembert kirúgnak, majd közmunkásként, kisebb bérért visszaveszik.

Szkeptikusan válaszolt a moderátor és a házigazda kérdésére, hogy a pártokhoz nem tartozó értelmiségiek és vállalkozók miért nem vállalnak nagyobb felelősséget a demokratikus összefogásban – hiszen Bajnai Gordonnál, az Együtt Magyarországért mozgalomban megvolt a szükséges szellemi háttér, ahogy most is megvan a Lengyel László vezette Pénzügykutató Hetényi, Andrassy, Szalay és Aschner Körében vagy Majtényi László Eötvös Károly Intézetében. Kifejtette, hogy ő nem alkalmas a pártalapításra, s ebben negatív példát jelent számára, hogy Bajnai párttá alakította mozgalmát. Más lett volna az eredmény, ha nem versenyez az MSZP-vel egy számára idegen, pártpolitikai terepen, hanem az MSZP és a többi demokratikus ellenzéki párt közösen kéri őt fel miniszterelnök-jelöltnek. Azt mondta, támogatja Bokros Lajost, becsüli, amit korábban csinált a közéletben, de ő sem igazán sikeres pártpolitikusként. Támogatja Juhász Péter állhatatos korrupcióellenes harcát is. Valamikor nagyon tisztelte Gyurcsány Ferencet, de nem az őszi beszéd miatt csalódott benne, hanem amiért az elbukott népszavazás után további harcos reformok helyett „báronyos reformokkal” próbálkozott. Ha csak ez megy, akkor ezt másra kellett volna hagynia, mert a harcos reformok hőse nem lehet hiteles báronyos reformokkal.

Bojár Gábor szomorúan nyilatkozott Magyarország jövőjével kapcsolatban annak ellenére, hogy ő is biztatónak

BOJÁR GÁBOR
fizikus, a Graphisoft,
valamint az Aquincumi
Technológiai Intézet
alapítója és elnöke

Budapesten született 1949-ben. Az ELTE-n szerzett fizikus diplomát 1973-ban, majd 1981-ig az Eötvös Loránd Geofizikai Intézet matematikai csoportvezetője. 1982-ben társával megalapította a Graphisoftot, amelynek 2002-ig elnök-vezérigazgatója, ezt követően pedig az Igazgatótanács elnöke. Irányítása alatt a vállalat a magyar szoftveripar legnagyobb exportőrévé vált, s a világ első három vállalata közé került az AEC CAD (építészeti tervezőszoftverek) piacán. Termékeit, elsősorban az 1984-ben bemutatott ArchiCAD-ot, több mint 200 ezer építész, illetve építőipari szakember használja a világ 100 országában. 1998-ban a társaság részvényeit bevezetik a frankfurti tőzsdére, majd 2000-ben a Budapesti Értéktőzsdére is. 1998-ban átadják az egykori Óbudai Gázgyár helyén épült Graphisoft Parkot, mely vezetésével 2006-ban kiválik a szoftverfejlesztő vállalatból, és a Budapesti Értéktőzsdén jegyzett önálló európai részvénytársaságként (Graphisoft Park SE) fejlődik tovább Budapest egyik kiemelt technológiai tudásparkja-

minősítette a pedagógusok mozgalmát és nagyszabású tüntetését. Mint mondta, a hatalom sajnos erősen betonozta magát, és nem igazán látja a kiutat. Befejezésül hangsúlyozta, hogy a valódi fejlődést, a pozitív jövőt csak az EU keretében tudja elképzelni, s mindent meg kell

ként, jelenleg mintegy 18 hektáron, 55 000 m² iroda- és laborterülettel. A Graphisoft Park bérleti között találjuk az alapító Graphisoft mellett például a Microsoft, a SAP, a Servier, a Canon magyarországi központjait és további mintegy 70 – elsősorban kutatás-fejlesztést végző – hazai és nemzetközi céget.

A szoftvercéget 2007-ben felvásárolja a németországi központú Nemetschek AG, mely cégcsoportnak rövidesen legnagyobb tagjává válik a saját márkanévét megtartó és világszerte közel 500 magasán képzett dolgozót foglalkoztató Graphisoft. Bojár Gábor továbbra is betölti a Graphisoft SE igazgatótanácsának elnöki tisztét. Emellett a rá jutó vételár egy részéből megalapítja az Aquincumi Technológiai Intézet nevű felsőoktatási intézményt. Az AIT-Budapest féléves részképzésre fogad amerikai egyetemi hallgatókat, akik mellett Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem hallgatói vesznek részt a számítástechnika tudományát üzleti ismeretekkel ötvöző kurzusokon. 1997-ben Széchenyi-díjjal tüntették ki, 1998-ban Gábor Dénes-díjjal, 1999-ben pedig a Wall Street Journal Europe a régió tíz legkiválóbb menedzsere közé sorolta. 2002-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjét. 2006-ban Magyarországon Az év üzletemberének választották figyelemre méltó vállalatvezetés-technikai elveiért. 2012 júliusában az Európai Bizottság kinevezte a budapesti székhelyű Európai Innovációs és Technológiai Intézet (EIT) igazgatótanácsai tagjává.

tenni az igazi Európai Egyesült Államok felé vezető úton. Nem hisz a „Nemzetek Európájában” mert az hihetetlen sebességgel globalizálódó világunkban csak lemaradáshoz vezet, és továbbra is csak az egymás ellen acsarkodó nemzetek Európáját jelentheti.

Mártonffy Dániel

Utószó

Három az egyben

Igen, mert három különböző történetet, háromféle Magyarország-leletet kaphat az, aki ezt a könyvet egyszer végig olvassa. Először is megismerkedhet a középső- és a korakéső-Kádár-korszak fölöttébb összetett és igencsak sokszínű világának nagyon fontos metszetével: az alternatív nyilvánosság kialakulását megalapozó folyamatokkal. Másodszor páratlanul pontos képet nyerhet a mára már legendákkal és mítoszokkal körbefont besúgóí világ korabeli mindennapjairól. Harmadszor pedig meg észhez térítő leckét kaphat a legújabb kori Magyarország demokráciagyakorlási esélyeinek lehetőségeiről és nehézségeiről. Ha mind a három szöbáhozott metszet tanulságait kissé részletesebben megnézzük, akkor jó okunk lehet arra, hogy újból az agyunkba vessük a legfontosabb tanulságokat.

1976–1984 között a korabeli Magyarország egyik legizgalmasabb és legszabadabb helye a budapesti közgazdasági egyetem volt. Létezett és működött már a Rajkszakkollégium, egyetemi klubélete évtizedes tekintélynek és népszerűségnek örvendett, és itt virágozhatott ki a korszakra olyannyira jellemző „második nyilvánosság” egyik leghíresebb és leghírhettebb intézménye, a POLVAX. E három kör ugyanazon intézmény keretei között kereste a lehetséges megoldást ugyanazon kihívásra: hogyan lehetséges beszélni és gondolkodni mindarról nyilvánosan is, amiről tudjuk, hogy hivatalosan nem lehet.

A különböző szerveződésű és szervezettségű körök közül a POLVAX eleve nagyobb figyelmet kellett hogy keltessen, mert az adott kor keretei között hihetetlenül feltűnő egy olyan esemény, egy olyan rendezvény, amely több száz embert vonz. Eleve gyanús. Többszörösen is gyanús, ha deklaráltan politikai kérdésekkel szeretne foglalkozni. És százszorosan is gyanús, ha olyan politikai kérdésekről

szeretne nyilvánosan tanakodni, amelyek hivatalosan nem kérdések, ezért válaszokat sem lehetne rájuk adni. Nos, eme képtelenül ostoba rutinok széttörésében a hetvenes évek végén megszerveződő, majd a nyolcvanas években egyre megerősödő klubmozgalmak, alternatív körök tucatjai, majd százai vettek részt, és játszottak mára már méltánytalanul és teljesen elfeledett szerepeket. Pedig e mozgalmak voltak a nyolcvanas évek végén berobbanó többpártrendszer bölcsei, óvodái és általános iskolái.

Szentirmay László könyve páratlanul alapos és sokrétű képet ad e fejlődéstörténet első évtizedéről. Már csak azért is fontos ezen emlékek észben tartása, mert a későbbiekben teljesen elfogadott dogmaként sikerült elhitetni azt a giccsét, miszerint „a többpártrendszer és a békés átmenet” kizárólagosan elitalkuk szüleménye volt. Hát, nem... Az előkészítésükben részt vevő és cselekvő sokezek csak később, 1990 után maradtak ki (lettek kihagyva...) az Új Világ felépítéséből.

A könyv másik története a korabeli hatalom végtelesen sunyi és kisszerű jellegzetességeinek állít emlékművet. Kicsit romos, kicsit nevetséges s nem is kicsit kártékony ez az emlékmű – de a miénk. S legfőképpen azért még mindig a miénk, mert a rendszerváltás utáni politikai osztály vezérlő csoportjai versengve állták útját annak, hogy a valaha volt ügynök- és besúgóí világ teljességgel megismerhető legyen. Megelégedtek azzal, ha időnként a másik oldal valamely ismertebb tagját diszkreditálni lehetett, így azután az EGÉSZ RENDSZER működése továbbra is homályban maradt. Szentirmay László szakutatókat megszégyenítő alapossággal mutatja be nekünk legalább egyetlen területen ezt a mechanizmust: az egyetemi/alternatív világ megfigyelésére szakosodott

kisüzem helyét a nagyüzem egészén belül. Megtudhatjuk a beservezések százféle trükkjét, olvashatjuk a bornírt és fontoskodó jelentések szövegeit, megismerhetjük a rejtett jutalmazások, a júdáspénzek formáit és későbbi karriereket megalapozó mivoltukat. Egy rendszerről nemcsak a nyilvános arca mond el mindent; éppen ez volt az a rendszer, amelynek lényegéről a titkolt arc, a lefátyolozott élet még árulkodóbb, mint amit magáról elhitetni szeretett volna. Jó-jó, tudjuk, hogy a modern korokban mindenféle elhárító és titkosszolgálati munka elengedhetetlen része a legelemibb biztonságnak, ezt talán vitatni sem érdemes. Ám az már valami egészen másfajta moralitásról tanúskodó összetevő, ha eme jogos biztonságigénnyel visszaélve egy hatalmi szisztéma naponta avatkozik bele a védtelen és gyanútlan emberek mindennapi magánéletébe, s az onnét megszerzett információkat ellenük és az ő kárukra használja fel. Ilyen rendszert kiépíteni, működtetni és évtizedszámra fenntartani csak az emberek legalapvetőbb jogait semmibe véve lehetséges. Továbbá úgy, ha a rendszer fenntartásához rendszeresen megtalálják az erkölcsileg sebezhető partnereket. Utólag már látni, hogy ez is a „sok hüho semmiért” esete volt, de azt is érdemes észben tartanunk, hogy ez a végeredmény, azaz a „semmi” nem éppen a rendszernek volt köszönhető. (Az, hogy mindebből nem lett bajunk, azt nem nekik köszönhetjük, ők végül is minden tőlük telhetőt megtettek – értünk/ellenünk...)

Végül az olvasó kaphat egy meglehetősen aktuális, mondhatnánk naprakész és egyre fontosabb leckét arról is, hogy mi a helyzet a 2010 utáni Magyarországon azzal a félországgal, amelynek egyre kevésbé tetszik mindaz, ami a gránitszilárdságú kétharmad foszlékony uralma idején

velük történik. Egyfelől hallatlanul izgalmas végig követni azt az ébredési folyamatot, ahogyan az egykori klubharcosok három és fél évtized elmúltával rájönnek az egykori „második nyilvánosság” újbóli feltámasztásának kényszerű igényére. Másfelől viszont az is észhez térítő jellegű felismerés lehet, miszerint a „második nyilvánosság” és a szabad, szóbeli fórumok újratemtésének lehetőségei milyen mértékben korlátozottak – huszonvalahány évvel a rendszerváltó fordulat után. Is. Azt hihetnénk, hogy egy olyan generáció tagjai, amely okkal-joggal tarthatná magát beérkezettnek, különleges kapcsolatok birtokosainak, biztosan képesek gördülékenyen elintézni egy ilyen jellegű, infrastruktúrateremtő feladatot. Hát... nem. Az egyetem már nem ugyanaz a félig nyitott világ, mint egykoron, a hallgatói bátorság sem az, a kollégiumban pedig erősebb az újból kereszténnyé avanzsálódó szellemiség kompromisszum-kényszere, és így tovább. Végül az egész vállalkozás ott találhatja magát, ahol az Igazi, a szociális periféria egész nap létezik, s nem csupán ünnepi alkalmakkor. Jó hely az a Dankó utca, legalább arra is lehetőség, hogy a kétféle periféria, a szellemi és a szociális érzékelhesse egymást. Így legalább arra is lehetőség adatik, hogy előbb-utóbb ráébredjenek kölcsönös egymásrautaltságukra.

A szerző sokszínű és számtalan tanulságot szolgáltató munkájából egyelőre hiányzik a negyedik metszet. Az, hogy a jelenleg regnáló hatalom vajon hogyan viszonyul eme újbóli, nyilvánosságteremtő/korrigáló kísérletekhez. Unokáink majd biztosan ezt is megtudhatják. Egyszer. Addig is olvasgassuk a Múltat, a múltunkat – hátha abból megtanulhatjuk azt is, amit a Jelenből még nem tudunk...

Kéri László

Rostoványi Zsolt rektor ajánlása

Iktatószám: R-800-1/2016.

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
1067 Budapest, Eötvös u. 7.

T Á M O G A T Á S

Alulírott dr. Rostoványi Zsolt rektor ezúton támogatom, hogy Dr. Szentirmay László tudományos kutatásokat folytasson az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában a Budapesti Corvinus Egyetemen (egykor Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem) kapcsolatos 1976 és 1985 közötti időszakában fellelhető dokumentumok körében.

Szentirmay László 1976-ban végzett egyetemünkön, majd a Magyar Rádióban dolgozott újságíróként, és az 1976-os tanévtől 8 éven át szervezte és vezette az egyetem POLVAX nevű közéleti klubját. Ennek keretében - a Közgáz Klub aktivistáinak közreműködésével - hetente voltak klubestek politikusok, gazdasági vezetők, fiatal reformközgazdászok, szociológusok meghívásával 100-200, néha 5-600 diák előtt. "Zártkörű" vetítéseken (akkor) betiltott, dobozba zárt filmeket vetítettek le (pl. A tanú, Bátyasétány '74, Magánbűnök, közérkölcsök...).

A klubot kétszer be is tiltották, de az egyik befolyásos vendég közreműködésével végül is folytatni lehetett.

Szentirmay László szeretné feldolgozni a POLVAX klub történetét és ezt könyvben is publikálná - amihez az egyetem nevében teljes körű támogatásomról biztosítom levéltári kutatását.

Budapest, 2016. február 22.

Dr. Rostoványi Zsolt
rektor

Rektor

1093 Budapest, Fővám tér 8.
Tel: 06 1 482 5124 Fax: 06 1 217 8883
rektor@uni-corvinus.hu

Lánczi András rektor ajánlása

Iktatószám: R/2481-1/2017.

T Á M O G A T Ó Á L L Á S F O G L A L Á S

személyes adatokat tartalmazó levéltári anyagban történő kutatás engedélyezéséhez

A köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995:LXVI tv. 24. § (3.)bek. értelmében

dr. Szentirmay László
(sz.ig.sz: 562930CE, állandó lakcíme: 1221 Budapest, Kócsag u. 31.)

kutatásához támogató állásfoglalásomat kérte.

A kutatás tárgya: A POLVAX (POLTÁR) Klub, a Közgáz Klub, a Közgazdaságtudományi Egyetem ifjúsági és egyéb közéletének részletei

időhatárai: 1968 - 1985.

A benyújtott kérelem/kutatási terv alapján megállapítottam, hogy a kutatás tudományos célúnak minősül, a személyes adatot tartalmazó levéltári anyagban történő kutatás engedélyezését támogatom.

Budapest, 2018. év február hó 13 nap

Dr. Lánczi András, rektor
BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM
Rektor
1828 Budapest, 5. Pf.: 489.
Tel.: 215-6268, Fax: 217-8883

Felhívjuk a támogatói állásfoglalást kiadó szervezetek vezetőinek figyelmét, hogy a nyilatkozatban megjelölt jogszabályi helyek (amelyek szövegét az alábbiakban csatoljuk) értelmében a tudományos kutatási támogatással gyűjtött adatok, illetve az ezek felhasználásával készült kéziratok csak anonim módon tartalmazhatnak minősített személyes adatokat. Amennyiben e munkák elkészítése során a szénzitiv adatok közzétele elkerülhetetlen, úgy a munka nyilvánosságra hozatala (sokszorosítás, vagy akár csak egyetlen példányban történő közkönyvtári elhelyezés) esetén mindennemű felelősség a támogató szervet, illetve annak vezetőjét terheli.

Felhívjuk kutatóink figyelmét, hogy a rendelkezés értelmében a fenti állásfoglalást csak a támogató cég hosszú és körbelyegzőjével ellátva, az intézmény vezetőjének (egyetem esetében dékánjának, — hallgatók esetében — esetleg tanszékvezetőjének) nevét is alágépelve, aláírásával, áll módunkban elfogadni.

Rektor

1093 Budapest, Fővám tér 8.
Tel: 06 1 482 5124 Fax: 06 1 217 8883
rektor@uni-corvinus.hu

A POLVAX (POLTÁR) KLUB ÖSSZES PROGRAMJA – 1976-1984 ÉS 2011-2016

1976		
76. okt.	filmrendező szakos főiskolások (többször)	vita filmjeikről
11. 4.	Árvay Tivadar / Tájékoztató Hivatal	tájékoztatáspolitikai
11. 11.	Szokay Imre / Külügyminisztérium	Albánia
11. 18.	Venczel Sándor / közgázos hallgató	vita a Magyar ánzix c. filmjéről
11. 25.	Szalay Zsolt / a M. Rádió Hírszerkesztőség vezetője	a Helsinki 3. kosár (= az emberi jogok)
12. 2.	Szarvas László / a Közgáz párttikára	a párt az egyetemen
12. 9.	Simai Mihály / az MTA Világgazdasági Kutatóint. ig.-h.	az amerikai választások

1977		
77. II.10	Pálos Tamás / az MSZMP KB osztályvezető-helyettes	nyugati propaganda a szocialista országokban (előműsor: Kormorán)
2. 17.	Fülöp Mihály / Külügyminisztérium	Románia (előműsor: Gépfolk)
2. 24.	Hermann István / az ELTE BTK filozófia tanszék vezetője	a „3 T” a művészetekben (előműsor: Dalász együttes)
3. 3.	Köpeczi Béla / az MTA főtitkár-helyettes	baloldaliság a tőkés és a szocialista országokban (előműsor: Vízöntő)
3. 10.	Pietro Lappicirella / a DIVSz elnöke	az olasz „történelmi kompromisszum” (előműsor: Boros Lajos)
3. 17.	Todero Frigyes / a M. Rádió újságírója	Spanyolország (előműsor: Neoprimítív - spanyol politikai dalok)
3. 24.	Bai László / Állami Egyházügyi Hivatal	egyházpolitika (előműsor: Berki Tamás)
3. 31.	Ipper Pál / az MTV Híradó főmunkatársa	a belgrádi (Helsinki utó-)konferencia előtt (előműsor: Kolinda)
4. 14.	(Nagy Sándor / KISZ KB titkára) – helyett: Közgáz KISZ vezetők	az ifjúsági mozgalom
4. 21.	Közgázos hallgatók (egy csoportja)	szociológiai felmérés az első évfolyamról (előműsor: Szántó Péter és a pécsi KEKK Színpad)
4. 29.	Major Tamás / a Nemzeti Színház főrendezője	színházpolitika (előműsor: Horváth -Benedek duó)
5. 5.	Meisel Sándor / Magyarország moszkvai KGST képviselője	a KGST (előműsor: Gerendás Péter - Los Pachungos)
9. 29.	Horn Gyula / az MSZMP KB Külügyi Osztály vezető-h.	az „eurokommunizmus” (előműsor: Kormorán)
10. 13.	Benda László / a M. Rádió újságírója	Etiópia (előműsor: Kaláka)
10. 20.	Tálas Barna / a Külügyi Intézet igazgató-helyettese	Kína (előműsor: Vas Zoltán)
11. 3.	Sárközy Tamás / a Közgáz Jogi Tanszékének docense	egy gazdaságirányítási koncepció (előműsor: Hellasz együttes)
11. 10.	Udvarhelyi László / Országos Tervhivatal	politika a gazdasági kapcsolatokban (előműsor: Gúnya duó)
11. 17.	BM munkatársak - (3 nappal előtte lemondták I)	politikai és kémelhárítás
11. 24.	Bochkor Jenő / MTI	terrorizmus (előműsor: Kolinda)
12. 1.	Puja Frigyes / külügyminiszter	a Belgrádi Találkozó - európai együttműködés (előm.: Muszti-Dobai)
12. 8.	Boldizsár Iván / író, folyóirat szerkesztő	képünk a nagyvilágban (előm.: Tihanyi László: Villon balladák)

1978		
.78.2.9	Nyers Rezső / az MTA Közgazdaságtud. Int. Igazgatója	tízéves az új gazdasági mechanizmus (előm.: Karsai pantomim)
2. 16.	Kende István / Közgáz volt oktatója	Vietnam - Kambodzsa (előműsor: Telefok együttes)
2. 23.	Lakos Sándor / az MSZMP KB Társadalomtud. Int. ig.	a szocialista és a polgári demokrácia (előm.: Dévai-Nagy Kamilla)
3. 9.	Kerekes György / Társadalomtudományi Intézet	Kuba - a VIT évében (előműsor: Viva Moncada együttes)
3. 16.	Nagy Sándor / KISZ KB titkára	passzívabb-e a mai ifjúság (előműsor: Motolla együttes)
3. 23.	Salgó László / M. Rádió	a francia választások (előműsor: Szélkiáltó együttes)
3. 30.	Bacsó Péter / filmrendező	az 1969-es Tanú c. film vetítése (10 évig volt dobozban)
4. 6.	BM munkatárs	államellenes bűncselekmények
4. 13.	Hoffmann Istvánné / Közgáz marketing tanszék tanára	a szocialista életmód (előműsor: Berki Tamás)
4. 20.	Ónody György / a M. Rádió újságírója	a Közel-Kelet (előműsor: Dévényi Ádám)
4. 27.	Aczéi György / az MSZMP PB tagja, miniszterelnök-h.	ideológia, kultúrpolitika
5. 4.	Jakab Sándor / az MSZMP KB Párt és Tömegszerv-k oszt. v.	káderpolitika

10. 19.	Rácz Pál / külügyminiszter-helyettes	az MSZMP külkapcsolatai (előműsor: Kaláka)
10. 26.	Bácskai Tamás / az MNB elnök-helyettese	vállalati önállóság, nyugati, keleti hitelek (előm.: Gerendás P. - Láma)
11. 2.	Buda Béla / pszichiáter	öngyilkosok és kábítószeresek
11. 9.	Taraba János / a Külügyminisztérium főosztályvezető-h.	Csehszlovákia múltja és jelene (előműsor: Los Pachungos)
11. 13.	Borsányi György / a Párttörténeti Intézet munkatársa	párttörténeti sorozat 1.: a KMP és a Komintern kapcsolata
11. 16.	Pozsgay Imre / kulturális miniszter	kultúrpolitika (előműsor: Vujicsics együttes)
11. 20.	Habuda Miklós / a Párttörténeti Intézet munkatársa	párttörténeti 2.: koalíciós harcok 1945-48.
11. 23.	Grósz Károly / az MSZSMP KB agit.prop. osztály vezetője	tájékoztatáspolitikai (előműsor: Boros Lajos)
11. 30.	Zsilák András / a Párttörténeti Intézet igazgató-h.	párttörténeti 3.: a személyi kultusz M.o-n 1949-56. (előműsor: Garry Raders - USA)
12. 7.	Blaskovtis János / a Párttörténeti Intézet munkatársa	párttörténeti 4.: a konszolidációtól napjainkig

1979		
.79.02.22	Knopp András / oktatási miniszter-helyettes	oktatáspolitikai (előm.: Horváth-Benedek duó: zenés versek)
3. 1.	Fodor László / az MNB elnök-helyettese	gazdasáspolitikai, árreform (előműsor: Gúnya)
3. 8.	Zalka András / a TF rektora	sportpolitika, sporterkölcs
3. 12.	POLVAX filmvetítés: Bátyasétány 74 (rend:Gazdag Gyula)	az 1974-es film (10 évig volt dobozban...)
3. 15.	Tóth Dezső / kulturális miniszter-helyettes	filmforgalmazás, filmpolitika
3. 16.	POLVAX-vita - bevezető: Vass László	az egyetemi demokrácia
3. 22.	Barabás János / a KISZ KB titkára	ifjúsáspolitikai (előműsor: Domino Pantomim - Köllő Miklós)
3. 23.	POLVAX-vita	hogyan politizálhatnak az egyetemisták?
3. 29.	Székely Gábor és Zsámbéki Gábor / a Nemzeti Színház rendezői	színházpolitika (előműsor: színi főiskolások - Ionesco: Ketten beszélnek)
4. 19.	Szerényi Sándor / a Központi Ellenőrző Biz. Titkársága	központi ellenőrzés (előműsor: Kalamajka együttes)
4. 26.	Benke Valéria / MSZMP PB tagja, Társadalmi Szemle fős.	belpolitika, szocialista demokrácia
5. 2.	Berecz János / az MSZMP KB külügyi osztályvezetője	az OKP kongresszusa (előműsor: Jobba Gabi műsora)
10. 4.	Venczel Istvánné / a Tudományos Szocializmus óraadója	vita az előző nap vetített Tanú c. filmről
10. 18.	Andrássy Mária (szociol.), Lendvai Ildikó (KISZ kult.o.v.), Lévai Júlia (szociol.), Sebők János (újságíró), Som Lajos (Píramis)	a magyar punkról (előműsor: diaporáma a rock történetéről)
11. 15.	Antal László / a Pénzügykutató Intézet munkatársa	gazdaságirányításunk jelene és jövője (előműsor: a spanyol Jose Antonio Tamayo - gitár, ének)
11. 29.	a Külügyminisztérium munkatársa	Románia

1980		
.80.02.21	Kolosi Tamás / szociológus	társadalmi egyenlőtlenségek (előm.: Kecskés pantomim)
3. 6.	Bihari Mihály és Schmidt Péter / Társadalomtudományi Intézet	érdekviszonyok és politikai rendszer Magyarországon (előműsor: Galkó Bence előadóestje)
3. 20.	Bácskai Tamás / az MNB ügyvezető igazgatója	pénzügyi és gazdasági kapcsolataink (előműsor: Kaláka)
4. 17.	Csizmadia Ernő (rektor), Stark Antal, Máriás Antal és Tóth Tamás (oktatók)	tudós polvax tanárainkkal (előműsor: Kormorán)
10. 30.	Kiss Arthur / a filozófia tanszék vez. (a KISZ szervezése)	polgári és szoc. demokrácia (előműsor: komolyzenei trió)
11. 13.	Berend T. Iván / egykori rektor	
12. 3.	Domány András / a Magyar Rádió újságírója	Lengyelország
12. 4.	Puja Frigyes / külügyminiszter	a Madridi Találkozó (előm.: diaporáma Közgáz koncertekről)

1981		
.81.02.09	Óvári Miklós / az MSZMP KB titkára, a PB tagja	ideológia, kultúrpolitika
2. 26.	Eörsi Gyula / az ELTE rektora - (lemondta)	a felsőoktatás helyzetéről
3. 5.	Antal László (Pénzügykutató Intézet) és Rácz Albert (munkaügyi államtitkár)	gazdaságpolitika és a VI. ötéves terv (előműsor: diaporáma)
3. 12.	Nyíri Tamás / Hittudományi Akadémia és Szabó Géza / plébános	a katolikus egyház a szocializmusban (előműsor: Karsai pantomim)
3. 19.	Jancsó Miklós és Hernádi Gyula - a BEFŐT alkalmából	a kulturális életéről (előtte: az East együttes koncertje - BEFŐT !)
3. 27.	Kerekes András / a Magyar Rádió újságírója	a Szovjetunió

1983		
.83.02.16	Pozsgay Imre / a Hazafia Népfrent OT titkára	a népfrent lehetőségei
2. 23.	Ruzsa Ferenc, a Dialógus Békecsoport vezetője és Sarkadi Nagy Barna / az Országos Béketanács főtitkára	a független és a hivatalos békemozgalom
3. 9.	Tardos Márton / KOPINT (reformközgazdász)	a gazdasági reform jövője
3. 16.	Knopp András / az MSZMP KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztályának helyettes vezetője	az ellenzék
3. 24.	Veress József / Filmtudományi Intézet	a Tűz van, babám! c. (dobozban tartott) film vetítése
4. 6.	Mihályi Péter, Vicsek Ferenc + Bakács István és Horváth Gábor (paksi mérnökök)	atomerőművek (előtte: A Kína-szindróma c. film vetítése)
4. 13.	Arday Lajos / Külügyi Intézet	magyar nemzetiségek odaát
4. 28.	Horváth István / belügyminiszter	belügyeink
5. 4.	Kolosi Tamás / szociológus (Huszár István helyett)	szegénység és gazdagság
5. 11.	Stumpf István / ELTE és Vass László / Művelődési Minisztérium	a diákmozgalom
10. 6.	Németh Jenő / a Tájékoztatói Hivatal elnök-helyettese	tájékoztatópolitika
10. 13.	Reményi József Tamás (főzserk-h.), Alexa Károly (rovatv.) és Berkovits György (rovatv.)	a (rég) Mozgó Világ „hattyúdala”
10. 20.	Bauer Tamás / Közgazdaságtudományi Int. mtsa és Sárközy Tamás / Közgáz Jogi Tanszék	a reform jövője
10. 27.	Horn Gyula / az MSZMP KB Külügyi Osztály vez.-h.	a kelet-nyugati kapcsolatok
11. 16.	Antal László / a Pénzügykutató Intézet osztályvezetője	gazdasági elképzelések
11. 24.	Deák Péter / a HM vezérkar osztályvezetője és Tolnai László / Külügyi Intézet	rakéták és békemozgalmak
12. 1.	Bródy János és Lugossy László (zenészek) és Székely János (újságíró)	a beat hullámai
12. 8.	Donáth Ferenc / agrártörténész (Nagy Imre-per II.r.)	hatalom, tulajdon, agrárfejlődés
12. 15.	Hegedűs András / szociológus (volt miniszterelnök)	a gazdasági reform társadalmi következményei

1984		
84. II.22	Hankiss Elemér / MTA Szociológiai Kutatóint. oszt.v.	működési zavarok a társadalomban
3. 1.	Lengyel László / Pénzügykutató Intézet	gazdasági refrom és demokrácia
3. 8.	Gombár Csaba / a Társadalomtud. Int. munkatársa	politikai kultúra
3. 29.	Vargha János / a Duna Kör vezetője és Zsuffa Ervin / az O. Vízügyi Hivatal elnök-h.	a bős-nagymarosi vízelépcső
4. 12.	Szilágyi János / a M. Rádió riportere	kommunikáció és manipuláció
5. 2.	Schmitt Pál / az OTSH elnök-helyettese	a los angelesi olimpia bojkottja
5. 10.	Nyers Rezső / az MTA Közgazdaságtud. Int. tanácsadója	a refrom lehetőségei

103 beszélgetés

2011		
2011:04.29	Bokros Lajos / EU parlamenti képviselő	fehérek közt egy európai képviselő (előműsor: Neoprimitív)
5. 25.	Kéri László / politológus	a 2010-es választások után... (előműsor: Neoprimitív)
6. 14.	Oszkó Péter / a Bajnai-kormány pénzügyminisztere	gazdasági helyzet és jövőkép (előműsor: Blue sPot)
11. 9.	Surányi György / az MNB volt elnöke	éllovasból sereghajtó (előműsor: Bródy János)
12. 8.	Dénes Balázs (TASZ) / Istvánffy András (4K!) / és Juhász Péter (MILLA)	civilek a pályán (előműsor: Gerendás Péter)

2012		
2012:1.17.	Bajnai Gordon / volt miniszterelnök	a politikusok közt egy európai - Haza és Haladás (előműsor: Melody Bank)
2. 29.	Sárközy Tamás / jogász professzor	1978-2012: a szoft diktatúrától a fülkeforrig (előműsor: St. Martin)
3. 27.	Békési László / a Horn-kormány pénzügyminisztere	látlet a gazdaságról (előműsor: Markos György - Alfonso 100)
6. 7.	Szőnyi Tamás / az Állambiztonsági Levéltár mts.	„Titkos írás” c. könyve: besúgó írók (előműsor: Kinczel Trió)
10. 3.	Petschnig Zita / a Pénzügykutató főmunkatársa	zsákutcában a gazdaság
10. 31.	Parti Nagy Lajos / író, nyelvművész	a „Fülkeforr és vidéke”
11. 20.	Balázs Péter / a Bajnai-kormány külügyminisztere --- (Martonyi János külügyminiszter nem vállalta)	helyzetünk a világban
12. 5.	Iványi Gábor / lelkes (Várszegi Asztrik / pannonhalmi főapát - megbetegedett)	az egyházak szerepe (előműsor: Éjféli Kiáltás gospel kórus)

2013		
2013:1.30.	Simor András / az MNB leköszönő elnöke	mi lesz a független jegybankkal?
2. 20.	Lengyel László / politológus, a Pénzügykutató vezetője	a kormány, a rendszer leválthatósága
3. 26.	Pokorni Zoltán / a Fidesz alelnöke, polgármester	oktatáspolitikai és megosztottság - belülről változtatni?
4. 17.	Várszegi Asztrik / pannonhalmi főapát	Ferenc pápa megválasztás után: „bízom a puritán jezsuitában”
5. 28.	Heller Ágnes / filozófus	a nagy tudású örök kritikus optimista
9. 26.	Mesterházy Attila / az MSZP elnöke	egy amatőr optimista
11. 6.	Konrád György / író	elmúlt 25 évünk „Vendégkönyve”
11. 27.	Király Júlia / az MNB volt alelnöke	Király-klubest - a bezárkózó gazdaságpolitika veszélyei
12. 11.	Bauer Tamás / DK és Karácsony Gergely / PM	hol az ellenzéki párbeszéd?

2014		
2014:1.29.	Magyar Bálint / liberális politikus	a maffiaállam polipvadása - a szervezett felvilág
2. 27.	Pusztai Erzsébet / MoMa alelnök és Herényi Károly / az MDF volt frakcióvezetője	hontalan jobboldaliak - a nem populist jobboldalról
3. 31.	Vadai Ágnes / a DK alelnöke --- (Gulyás Gergely / Fidesz nem vállalta)	az országgyűlési választás előtt...
10. 7.	Bokros Lajos / főpolgármester-jelölt (+ vendégei: Demszky Gábor és Atkari János)	az önkormányzati választás előtt...
11. 9.	Gyurcsány Ferenc / volt miniszterelnök, a DK elnöke	a személyiséghiányos ballib oldalról
12. 18.	André Goodfriend / az USA ügyvivője	amerikai jóbarátunk „magas” kitüntetése

2015		
2015:2.11.	Kuncze Gábor / liberális politikus, volt SZDSZ elnök	„hiteles demokratikus vezető nélkül nem megy”
4. 2.	Kovács Zoltán / kormánybiztós és Murányi Marcell / Népszabadság főszerk.	Simicska G-napja után a média világa
5. 6.	Spiró György / író	„spirodalom” óra - hol kezdődik a bolsevizmus?
6. 10.	Bodnár Zoltán / az MNB korábbi alelnöke	nem szárnyal az illiberális gazdaság
10. 14.	Tarjányi Péter /biztonságpolitikai szakértő és Hajdu Nóra / az Együtt szakpolitikusa	migránsok vagy menekültek
12. 3.	Majtényi László / jogtudós - az Eötvös Károly Intézet elnöke	NER: tényármányaló tényármányalók

2016		
2016:2.17.	Bojár Gábor / a Grphisoft és az ATI alapító-elnöke	egy független nagyvállalkozó

35 beszélgetés

Széles Adolf K-283-as SZT tiszt jellemzése

BELÜGYMINISZTERIUM
III/I-10. Osztály

J e l l e m z é s

Név: SZÉLES ADOLF rendfokozat: alhdgy.

Születési év: 1941. Anyja neve: Szalontai Róza

Jelenlegi foglalkozása: "SZT" op.beo. Mióta: 1969. május 1.

Származása: szeg. par. Eredeti foglalkozása: plk. közgazdász

Mióta párttag: 1969. IX. Pártiskolai végzettsége: nincs

Szakmai iskolai végzettsége: nincs. Áll. isk. végz.: Közgazd. tud. Egyetem.

Formanyelvtanításai: ---

Dicséretes: ---

Előírások: ---

Jellemzés:

Széles elvtárs 1967-ben végezte el a Közgazdaságtudományi Egyetemet a nemzetközi szakon és került jelenlegi munkahelyére a KUM-be előzőnek. 1969 május 1-i hatállyal nevezték ki a BM-be, "SZT" állományba, próbaidőre, operatív beosztottként. Ezzel egyidejűleg - kezdeményezésünkre - a KUM kihelyezte a Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Ismeretek Műhelyére tanársegédnek azzal a céllal, hogy a szakon tanulók politikai, erkölcsi megbízhatóságát, tanulmányi munkáját figyelemmel kísérve külügyi munkára alkalmas személyekre tegyen javaslatot. BM-be történt kinevezése is azt szolgálta, hogy fedőmunkája mellett kutató és tanulmányozó feladatokat is végezzen, vagyis a BM részére politikailag megbízható jelölteknek kutasson fel és tanulmányozzon.

Széles elvtárs fedőszervi és kutató munkáját értékelve, az elmúlt egy év alatt jól beilleszkedett az egyetemi tanszék életébe, munkatársai fiatal kora ellenére befogadták a tanszék kollektívába. Beilleszkedése és a tanszék munkájának megismerése nem okozott gondot részére, mivel itt végezte korábbi tanulmányait. Az elmúlt év októberétől fedőszervi feladatok mellett megkezdte a kutató és tanulmányozó munkát is. Része a 1- éves munkatervet állítottunk össze, melyben rögzítettük konkrétan feladatait.

Széles elvtárral folyamatosan megismertettük a kutató és tanulmányozó munka végzéséhez szükséges elméleti és gyakorlati kérdéseket. Januárban megkezdte kiképzését az operatív munka végzéséhez is. Gyakorlati feladataihoz rendszeresen megkapta a szükséges segítséget a vele kapcsolatot tartó operatív tisztten keresztül.

Széles elvtárs politikailag megbízható és keifően felkészült a belügyi munka végzéséhez. Érdeklődik a kül- és belpolitikai kérdések iránt, politikai képzésével rendszeresen foglalkozik, jelenleg disszertációt készít, mely politikai témával kapcsolatos. Politikai szemináriumokat vezet ifjúsági vonalon és előadásokat is tart. Aktívan bekapcsolódott az egyetemi pártszervezet munkájába, ezen kívül a T. ker. KISZ Bizottság aktivájaként végez társadalmi és pártmunkát. A KUM-ban és a kerületben végzett aktív munkája eredményeként vették fel a pártba. Ezen kívül munkásor.

Magatartása csendes, szerény. Ismereteink szerint fedőszervi munkáján jól végzi, a hallgatókkal való foglalkozása a kivánalmaknak megfelel. Pozitív emberi, megértő magatartása alapján a hallgatók szívesen keresik fel problémáikkal, ezáltal vetik fel a kérdéseket, mint az "örög" tanár előtt. A kutató és tanulmányozó munkában már kezdeti eredményeket ért el, javaslatok alapján kezdtük el foglalkozni több jelölttel. Javaslatait elfogadjuk, az adott jellemzések tükrözik a jelöltek emberi tulajdonságait, pozitív és negatív oldalról egyaránt.

Széles elvtárs az operatív munka iránt érdeklődik, ez nemcsak feladatának végrehajtása, beszámoltatása során mutatkozik meg, hanem a jelenleg folyó kiképzésén is. Az operatív tananyagot nem sablonosan olvassa, tanulja, érdeklődve veti fel problémáit és elmondja véleményét is egy-egy témával kapcsolatban. Hivatásának érzi a belügyi munkát, szívesen végzi, ezt eddigi tevékenysége is bizonyítja.

A munkájához szükséges tanácsokat, módszereket elfogadja, problémáit, mely feladata közben, vagy magánéletében jelentkeznek felveti. Egy esetben tapasztaltunk színtétlenséget, többszöri rákérdezés ellenére sem említette, hogy egy lengyel kislánynak udvarol, csak házasságkötési kérelmét jelentette be. Tevékenységét azzal magyarázta, hogy korábban nem foglalkozott komolyan gondolatokkal, csak amikor megértett benne. A házasságkötés saját hibáján kívül nem jött létre. A bírálatot megízévelte és e kérdésben kapott tanácsokat szívesen fogadta.

Nyelvtovábbképzésével is aktívan foglalkozik az orosz, spanyol felsőfok mellett az elmúlt év végén lengyel és angol nyelvből középfokú vizsgát tett.

Összefoglalva, Széles elvtársat az eddig tapasztalt pozitív magatartása, felkészültsége, a belügyi munkához való viszonya, elvégzett munkája alapján javasolom véglegesíteni.

Budapest, 1970. március 23. nap.

Gyula r.örgy.

a jellemzést összeállító vez. (pk.), aláírása
osztályvezető

Klub Közlöny 1983 április: előzetes kérdések Horváth István belügyminiszterhez

PÓLTÁR (EX-POLVAX) APR. 28. CSÜTÖRTÖK 1983

BELÜGYEINK

beszélgetés **dr. HORVÁTH ISTVÁN**

BELÜGYMINISZTERREL, A KB TAGJÁVAL

dr. Horváth István /47 éves/ — Pakson született — a budapesti József Attila Gimnázium után az ELTE Állam- és Jogtudományi Karát végezte el /gimnáziumi és egyetemi évfolyam DISZ-titkár volt/ — 56 februárjában lett a párt tagja — Tanulmányai befejezése után a Bács-Kiskun megyei bíróságra került — 58 szeptemberétől járásbíró, majd tanácsvezető bíró — 59-68: a megyei pártbizottságon politikai munkatárs, majd osztályvezető — 68 szeptemberétől megyei titkár — 70 ápr. — 73-ig: a KISZ KB első titkára — 73-80: a Bács-Kiskun megyei pártbizottság első titkára — 80-tól BELÜGYMINISZTER — 70-től AZ MSZMP KB TAGJA — 71-75: az Elnöki Tanács tagja, országgyűlési képviselő.

ELŐZETES KÉRDÉSEINK:

1. Mennyiben autonóm a rendőrség? Hogyan néz ki a BM pártirányítása?
2. Hogyan néz ki nemzetközi összehasonlításban a magyarországi bűnözés /főleg a szocialista országokkal összevetve/? Milyen tendenciái, sajátosságai vannak? Növekszik-e a külföldiek által elkövetett bűncselekmények száma; többségük honnan érkezett; mit tehet a rendőrség a valutázó, csempésző, csencselő külföldiek ellen? A Rákóczi térről időnként "begyűjtik a lányokat", a hotelokból azonban nem... Ez utóbbiak talán a féllegálisításért cserében ellenszolgáltatást tesznek /információt, valutát hoznak a "konyhára"/?
3. Milyen a fel nem derített ügyek aránya? Melyek a legjelentősebb ügyek? /Más országokban mekkora ezek aránya? Kérjük, segítse eloszlítani a pletykák kódját Elbort János rejtélyes halálával kapcsolatban!
4. Van-e nálunk rendőri bűnözés? /Milyen jelentősebb konkrét esetek voltak? /A Tribuna Lodu is közölte a belügyminiszter, Kiszczak altábornagy parlamenti beszédéből, hogy Lengyelországban tavaly 500 esetben indult eljárás rendőrökkel szemben és ebből 200 végződött börtönbüntetéssel.../ Erről a témáról nálunk miért hallgat a sajtó? /Az összintébb tájékoztatás — ez ügyben is! — inkább erősítené, mint gyengítené a bizalmat.
5. Milyen konkrét ügyek tartoznak az államellenes cselekmények közé, milyen ezek tendenciája a nehezebb külső és belső helyzet kapcsán? /Kérjük, röviden említse meg egy-egy konkrét ügyet! /
6. Az ellenzékkel szemben milyen lépéseket tesz a rendőrség? /Megfigyelés, "beépülés", házkutatás, őrizetbe vétel, stb./ A rendőrségen belül ki foglalkozik velük?
7. A Dialógus csoport egyelőre még nem legitimált tevékenységével kapcsolatban hogyan foglal állást a BM? /Előfordult, hogy az utcán egy rendőr leszedte a jelvényüket? /
8. 1972 és 73 után az idén március 15-én is voltak "megmozdulások" Budapesten... /A másnap POLTÁR-on is szóba kerültek kisebb atrocitások/ Kérjük, tájékoztasson erről minket!
9. Milyennek ítéli meg a BM és a közvélemény kapcsolatát, melyek a leggyakoribb vélemények a rendőrség munkájáról?
10. Az "ötvenes években" nem volt irigylésre méltó feladat belügyminiszternek lenni... Hát manapság?

xxx ooo xxx ooo xxx ooo xxx ooo xxx ooo xxx ooo xxx ooo

Részletek dr. Horváth István cikkeiből, interjúiból és egyéb írásaiból:

/Belügyi Szemle — 81/11./

A felszabadulást követő évek sikeres politikai harcai és a gazdasági építés eredményei közepette a párt vezetőségében egy csoport már 1948-tól letért a marxizmus-leninizmus elvi alapjairól, s elveinktől idegen munkamódszereket és munkastilust honosított meg...E klikk tevékenysége révén honosodott meg és erősödött a gyanakvás, a személyi kultusz, a törvényesség megsértésének szelleme és gyakorlata a pártban. Ez a szellem mélyen behatolt a belügyi szervek apparátusába is, ahol egyes területeken bizonyos elemek még további torzításokkal tetézték a bűnös visszaéléseket.

Az elmúlt két és fél évtizedben életünk és rendszerünk természetszerűen velejárójaként érvényesül az alkotmányos jogrendszerünknek megfelelő törvényesség...Pártunk nemcsak

Az ÉLET ÉS IRODALOM sorozata az állambiztonsági iratnyilvánosságról (1998 – 2006)

Nyolc évvel ezelőtt, A (Történeti) Hivatal áldozatai címmel sorozatot indítottunk az állambiztonsági iratnyilvánosságról. A címadó írásban Kenedi János példákkel bizonyítottan állította, hogy a rendszerváltozás után hozott ügynöktörvény igazságtalan, mert az inkább védi a titkosszolgálati apparátus tagjait, mint az áldozatot, az apparátus érdeke erősebb, mint a múlt megismerésének alkotmányos joga. Nyolc éve dokumentumok-

kal, magyar és külföldi kritikai tanulmányokkal keressük és ajánljuk a korszerűbb és igazságosabb jogi megoldás lehetőségét. Olyan törvény megalkotásához kívántunk tényeket és érveket felsorolni, amely megszünteti az igazságtalan alaphelyzetet, és a társadalmi hisztéria helyett megnyugvást teremt. Amellyel a méltatlan helyzetek elkerülhetők lettek volna.

Élet és Irodalom szerkesztősége, 2006. II. 3.

Kenedi János:	A (Történeti) Hivatal áldozatai 1998/24. A titok ára (ford. Székely János) 1998/24. Hivatal az áldozatokért 1998/25. A szódás és Iova (Kozák Gyula) 1998/25. Pontosítás (Hegedűs B. András) 1998/25.	Varga László:	T, mint titkos, t, mint téboly I. 2000/6. T, mint titkos, t, mint téboly II. 2000/7.
Joachim Gauck:	A szócska és Iova (Kozák Gyula) 1998/25. Pontosítás (Hegedűs B. András) 1998/25.	Varga László:	Hárman egy kivégzésről 2000/19.
Timothy Garton Ash:	A célszemély látószögéből 1998/26.	J. Győri László-Sasvári Edit:	Ásatag történet 2000/50.
Vásárhelyi Mária:	Az én kis piti történetem 1998/26. Közlemény (Szalai Pál) 1998/26.	Varga László:	Nyílt levél Pető Iván országgyűlési képviselőhöz 2001/9.
Vezér Erzsébet:	Kis kiegészítés 1998/26.	Pető Iván:	Válasz Varga Lászlónak 2001/10.
Ludassy Mária:	Az ország hajója 1998/26.	Kenedi János:	A diktatúrák folytonossága helyreáll 2001/12.
Verebélyi Imre:	A sugallat nem igaz, de fölöttébb érdekes! 1998/27.	Varga László:	Kinek a törvénye? — az ügynöktörvény a parlament előtt I. 2001/15.
Ungváry Rudolf:	A gyermek, mint besúgó 1998/28.	Varga László:	...vagy Barrabás? — az ügynöktörvény a parlament előtt II. 2001/16.
Lágh Júlia:	Hangulatjelentés 1998/28. Az állambiztonság internacionalizmusa 1998/29. Az eltűnt bili nyomában (Lágh Júlia) 1998/31. Del Medico Imre válasza 1998/31.	Varga László:	A rendszerváltás eltörlése — az ügynöktörvény a parlament előtt III. 2001/18.
Varga László:	Az állambiztonság átmentése 1998/31.	Varga László:	A szolgálat és a téboly, az örök 2001/25.
Köszeg Ferenc:	Érvek az ügynöktörvény módosításához 1998/33. Belügyi feljegyzés és MSZMP-döntés Mérei Ferencről 1998/35.	Varga László:	Kinek a szabadsága? I. A tetteseké? 2001/26.
Erős Ferenc:	Önarckép (történelmi?) háttérrel 1998/35. Válaszfele Köszegék felderítésére (Markó György) 1998/36. Miért Köszegék, miért Markó? (Köszeg Ferenc) 1998/36.	Varga László:	Kinek a szabadsága? II. Az áldozatoké? 2001/27.
Szikinger István:	A nemzetbiztonsági szolgálatok áldozatai 1998/37.	Hack Péter:	Rendszerváltás vagy ügynökpuccs? 2002/26.
Karsai László:	Történész a Történeti Hivatalban 1998/38.	Tóth Csaba-Török Gábor:	A Medgyessy-botrány és az SZDSZ 2002/26.
Szakály Sándor:	Bécs helyett Budapest 1998/40.	Miklósi Zoltán:	A Medgyessy-ügy és a szocialisták 2002/28.
Kun Miklós:	Moszkvai levéltári mozaikok I. 1998/41.	Csizmadia Ervin:	Medgyessy öt éve 2002/29.
Kun Miklós:	Moszkvai levéltári mozaikok II. 1998/42.	Halmai Gábor:	A köz érdeke és az ügynökminiszterek titka 2002/33.
Kun Miklós:	Moszkvai levéltári mozaikok III. 1998/43.	Miklósi Zoltán:	A Medgyessy-ügy és a szabad demokraták 2002/38.
Kenedi János:	„Figyeltessen mindenkit, kivéve engem” 1998/44.	Kenedi János:	Komparatív szponiztika 2002/44.
Andrzej Paczkowski:	Politika a levéltárban 1998/49.	Varga László:	Kit figyeltek? — avagy a vágy titokzatos tárgya 2002/47.
Gyékizki András:	Fejezet egy irattár regényéből 1999/1.	Eörsi István:	A besúgójelentés mint kultúrtörténeti forrásmunka 2002/47.
Timothy Garton Ash:	Az igazsághoz vezető négy út 1999/18.	Majtényi László:	„Kifordult belét végre megmutatja a létezés” 2002/49.
Varga László:	Kommunista múlt — demokratikus jogállam 1999/20.	Varga László:	A diktatúra szennyese — a demokrácia szennyese — változatok a szembenézésre 2003/7.
Karol Sauerland:	A besúgás öröme I. 1999/21.	Kenedi János:	A második paragrafus 2003/8.
Karol Sauerland:	A besúgás öröme II. 1999/22.	Varga László:	Az ügynöktörvény finaléja — avagy egy államtitkár álmokfutása 2003/20.
Halmai Gábor:	Átvilágítandó sajtómunkások? 1999/28.	Karsai László-Kenedi János-Varga László:	„Tollal és (titkos) fegyverrel” 2003/21.
Varga László:	A Stasi Budapesten I. 1999/33.	Kenedi János:	Tévedtem — Utóirat a besúgott és a besúgó közti levélváltáshoz 2004/6.
Varga László:	A Stasi Budapesten II. 1999/34.	Péter László:	Egy politikai nyomozóról 2005/3.
Helmut Müller Endbergs:	Az állambiztonság az NDK külső és belső biztonságának talpköve 1999/34.	Halmai Gábor:	Ügynöktörvény és alkotmány 2005/5.
Monika Tantzsch:	A Stasi és a magyar szolgálat 1999/36.	Hack Péter:	Az ügynökvilág vége vagy újabb győzelme? 2005/6.
Thomas Auerbach:	Előkészületek az X-napra 1999/36.	Anonym:	Elmondom hát... (egy beszerzés története) 2005/7.
Stephan Wolf:	Az NDK állambiztonsági szolgálata és az egyház 1999/37.	Bauer Tamás:	Ügynöklet 2005/8.
Andreas Bley:	A Stasi iratait kezelő szövetségi megbízott munkája 1999/38.	Varga László:	Lelkünk rosszabbik fele avagy az újabb ügynöktörvény elé 2005/8.
Ungváry Rudolf:	A kultúraformáló erő 1999/45.	Téri Tamás:	Bővített vallomás 2005/9.
Tar Sándor és Kenedi János levele:	Levélváltás besúgó és besúgott között 1999/45.	Kis János:	Az iratnyilvánosság és az alkotmány 2005/12. (melléklet)
Varga László:	Demszky esete a további állambiztonsággal 1999/46. Hozzászólások Tar Sándor és Kenedi János levélváltásához 1999/46., 47., 48., 49., 2000/3.	Horváth Kálmán:	Történelmem ügynöknézetben 2005/13.
		Varga László:	A megismerés joga avagy az Alkotmánybíróság döntése után 2005/41.
		Paul Lendvai:	„Michael Cole” tündöklése és bukása 2006/2.
		Gervai András:	Egy ügynök azonosítása 2006/4.

Bokros Lajos Panamájától

a Fordulat és reformig

K.: A Panama szóról legtöbbünknek a 'kalap' vagy a XIX. század végének csatornaépítési botránya, illetve az elmúlt években a mi titkos off-shore-lovagjaink és társaik bankbetétei jutnak az eszébe, Te viszont mindig csillogó szemmel beszélsz ott eltöltött egyéves ösztöndíjadról, amely felforgatta gondolkodásodat.

B.L.: A Közgáz népgazdaság tervezése szakának III. éves hallgatójaként jelentkeztem a külügyes-belügyes intézmény, a Kulturális Kapcsolatok Intézete által meghirdetett latin-amerikai ösztöndíjra, aminek feltétele volt a felsőfokú spanyol nyelvvizsga megszerzése. 200-nál több aspiránsból ez csak ötünknek sikerült, ami biztos kiutazást jelentett. Ketten Mexikóba, egyikünk Kubába, ketten pedig Panamába kerülünk 1978 szeptemberében. Ez valóban meghatározó lépés volt az életemben, szakmai és főleg világnézeti fejlődésemben. Előtte még hittem a rendszer megreformálhatóságában, de ott teljes mértékben kinyílt a szemem, és egy egészen más emberként tértem haza egy év múlva.

K.: Mit tanultál, ami ilyen alapvető jelentőségűnek bizonyult?

B.L.: Nem az oktatás, hanem egy könyvtár volt a ludas abban, hogy 'kár volt nekem ösztöndíjat adni'. A Panamai Állami Egyetem bölcsész szakán spanyol nyelvet és latin-amerikai irodalmat tanultam. Emellett gazdaságtörténetet és gazdaságpolitikát is. Be kell vallani, nem igazán magas színvonalon folyt a tanítás. Közben Panamában a katonai diktatúrából a törékeny polgári demokráciába történő átmenetben meg tapasztalhattam a sajátos Amerika-el lenes, latin-amerikai baloldali légkört, amelyet erős Che Guevara-kultusz tetézt. A panamai és más latin-amerikai egyetemisták között a szocialista Magyarországról érkezett diákként szinte jobboldalinak tűnhettem. Felfedeztem és egyre gyakrabban látogattam egy amerikai könyvtárat, amelyről hamar kiderült, hogy a CIA tartotta fenn, s ahol angol és spanyol nyelven minden megvolt. Szinte habzsoltam a sok 'tiltott gyümölcsöt', legyen az szakmai, gazdasági, gazdaságtörténeti vagy akár politikai témájú. Különösen nagy erővel hatottak rám az 1956-os magyar forradalommal foglalkozó könyvek. Nagyon érde-

kes, hogy a világ túlsó felébe kellett eljutnom ahhoz, hogy megtudhassam, mi is történt Budapesten és Magyarországon 1956-ban. Véglegesen ott és akkor dőlt meg a hitem a kommunista rendszer fölényében.

K.: A Közgázon ennyire rendszerhű lettél volna?

B.L.: Igen, baloldali és közösségi gondolkodásom miatt KISZ titkár is voltam. Persze volt némi fellazítás már közgázos éveim során is – szakmailag és politikailag is. A Közgázon nem tanították, vagy csak nagyon kis mértékben, a klaszikus közgazdaságtant, azt sokkal később kellett megtanulnom. Viszont hagyták, hogy diplomadolgozatomat az 1974-ben Nobel-díjat kapott nem egyszerűen liberális, hanem libertáriánus-konzervatív osztrák közgazdász, Friedrich A. Hayek munkásságából írjam. Sikerült végigolvasnom szinte minden fontosabb könyvét. Meglepő módon angolul és németül is ott sorakoztak művei a Közgazdasági Egyetem Könyvtárának nyitott polcain. Segített hitemben megingatni a sok POLVAX-est is, ahol olyan információkhoz lehetett hozzájutni, amelyeket a hivatalos sajtó nem közölt. A döntő azonban a panamai egy év volt, ahol az amerikai könyvtárban a szakirodalmat habzsolva egyértelművé vált, hogy a parancsgazdaság nem tud hatékonyabban működni, mint a piacgazdaság. Márpedig a piaci rendszer szükségyszerűen a magántulajdonon alapul, tehát kapitalista. S ettől a panamai egyetemisták vehemens Amerika-ellenessége és ultrabalossága sem tudott eltéríteni.

K.: Az egyéves 'panamázás' után kezdted meg a nagybetűs életet...

B.L.: Már végzős egyetemistaként megvolt a helyem a legendás Pénzügykutatási Intézetben, amely egy kiváltságos, kivételes szakmai és egyúttal politikai védelmet nyújtó, meleg fészek volt. Szerencsés volt, aki oda bekerült. Épp most 'ünnepeljük' a Pénzügykutatási Intézet Medgyessy Péter miniszter által Kádár elvtárs utasítására végrehajtott szétverésének 30. évfordulóját, s vesszük észre a fojtó párhuzamot a mai kormánynak az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének felszámolására tett erőfeszítéseit látva. Még hozzá pontosan ugyanazokkal a hazug indokkal fűszerezve!

Nos, nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy 1978-ban a nagy tudású Hagelmayer István igazgató nem pénzügyesként, hanem népgazdtervesként állást adott. Az Intézetben egyébként fantasztikus szabad, liberális légkör uralkodott, az egyetlen mérce nem a politikai megbízhatóság, hanem a szakmai tudás volt. Emellett pedig abszolút nyitottak lehettünk minden ideológiai és politikai nézetre, legyenek azok akár a hivatalos szervek által üldözött vagy elhallgatott, nyugaton kiadott vagy itthoni ellenzéki szamizdat könyvek és folyóiratok. Ezek ott heverték a Pénzügyminisztérium épületében lévő szobáink asztalán, adtuk-vettük kölcsön egymástól-egymásnak. Senki nem félt, hiszen a igazgató, Hági mellett ott volt mögöttünk még két 'H-betűs' őrző-védő. Egyrészt Havas Gábor osztályvezető, aki mély vallásos elkötelezettségű, népies kultúrájú szabadgondolkodó volt, másrészt 1986-ig velünk volt az egyébként hithű kommunista, de hihetetlen polgári méltósággal és műveltséggel rendelkező, nyitott gondolkodású Hetényi István pénzügyminiszter. Így azt sem tartottuk különösebben bátor cselekedetnek, hogy a szamizdatok olvasása mellett néhányan közvetlen kapcsolatot tartottunk fenn a demokratikus ellenzék vezetőivel: Kis Jánossal, Kenedi Jánossal, Kőszeg Ferencsel, Solt Ottíliával.

K.: És mit szóltak a szamizdatokban Rikárdó Dávid néven publikáló Bokros Lajoshoz?

B.L.: Az a meglepő, hogy semmit. Nyilván tudtak róla, hogy a név mögött ki található, de nemhogy figyelmeztetést, de egyetlen rosszalló szót sem kaptam emiatt. Ezen néven írtam az akkor illegális Beszélőben. Közben született meg a reformista közgazdászok tollából a „Fordulat és reform” című tanulmány. Ezt sokan a rendszerváltás egyik elméleti megalapozójának tartják, mert a radikális gazdasági változások sürgetése mellett hangsúlyozta, hogy érdemi javulás nem lehetséges politikai reformok nélkül. Számomra már Panamában világossá vált, hogy magánszektor nélkül nincs plurális társadalom és politika sem. Hogy a verseny nemcsak a magángazdaságban szükséges, hanem a demokrácia nem más, mint ennek a tükröképe a politikában.

K.: Spanyol nyelvtudásodnak még egy ösztöndíjat köszönhetnél.

B.L.: 1985-ben négy és fél hónapra Washingtonba utaztam, mert az 1982-ben Magyarországot is befogadó IMF által meghirdetett spanyol nyelvű ösztöndíjra nem volt tolongás. Az egyébként nem túl aktív latin-amerikai fiatalok között én voltam az egyetlen kelet-európai. Ez szakmailag is rendkívül hasznos képzés volt. Mire májusban hazajöttem, nálunk is megjelent az újonnan megválasztott szovjet pártfőtitkár, Gorbacsov peresztrojkája és glásznosztya. Tovább lazultak a hazai viszonyok.

K.: Akkor most te is 'hős partizán' vagy?

B.L.: Sem hős, sem partizán. Akkor nem sokan mertek kiállni, pláne nyíltan együttműködni a valóban tiszteletre méltó kisszámú hazai demokratikus ellenzéki személlyel. Ugyanakkor szerencsére nem kellett feltétlenül kilépni a hivatalos nyilvánosságból, hogy a második nyilvánosság tagja lehessél. Tegyük ismét hozzá, hogy ez a Pénzügykutatási Intézet három H-s vezetője, Hagelmayer, Havas, és Hetényi védőernyője nélkül nem ment volna. Ez óriási különbséget jelentett Magyarország és a többi kelet-európai ország között, illetve intézetünk és a legtöbb hazai cég vagy intézet között. Hangsúlyozni kell azt is, hogy az 1988-89-ben érlelődő rendszerváltás az MSZMP-n belüli reformerők vívmánya is volt. Ezt most sokan szeretnék letagadni, ami egyszerűen történelemhamisítás. Az erjedés a demokratikus ellenzék önfeláldozó tevékenysége mellett a párton belül kezdődött. Ez hasonlít az 1968-as csehszlovákiai történésekre, azzal a különbséggel, mi már Gorbacsov óta tudhattuk, remélhettük, hogy nem jönnek a szovjet tankok... Ami pedig napjainkat illeti, ami most Magyarországon van, az rosszabb, mint a 80-as évek. Akkor ugyanis nem volt akkora mozgástér az egypártrendszer, valamint a Varsói Szerződés- és KGST-tagság, illetve az 'ideiglenesen' itt tartózkodó szovjet csapatok miatt. Ma viszont a teljesen független, NATO- és EU-tag Magyarországon fojtó önkényuralom van. De ez már egy másik történet.

(Szentirmay László – 2018 október)

Köszönet

Köszönöm a sok-sok együttműködést mindazoknak, akik közreműködtek a könyv létrejöttében...

- * Ildinek és fiaimnak: Marcinak és Daninak, akik első olvasatban kritizálhatták az egyes fejezeteket.
- * Kolléganőmnek Papp Andinak, aki a klubesteken és a könyv megszületésénél is segített.
- * Különösen Séra Attilának, aki a megálmodott könyvbe könyves szemmel beleálmodott egy még szebbet és még profibbat.
- * Lengyel Lászlónak és Kéri Lászlónak a sok tanácsért, valamint az előszóért és az utószóért
- * Domány Andrásnak, aki precízen elolvasta az egyes fejezeteket, és minden apróbb-nagyobb tévedésemet korrigálta, ahol fontos volt, kiegészítette.
- * Fenyves Katinak, aki ugyancsak segített a szöveg finomításában.
- * Deák Kázmérnak, aki a borítót és a grafikákat, karikatúrákat elkészítette.
- * Halász Gézának, aki karikatúráival és webgrafikáival színesítette a könyvet, illetve aki éveken át gondozta a polvax.hu blogot.
- * Az impresszumban feltüntetett és más fotósoknak, akik akár fekete-fehér fotóikkal is színesítették a könyvet.
- * Volt rádiós és másutt dolgozó újságíró barátaimnak, akik moderálták az újkori esteket – kiemelten Farkas Zoltánnak, aki nemcsak a gazdasági és irodalmi témákat moderálta, hanem tanácsaival és kapcsolataival is segítette a klub 'újkori' szervezését.
- * A Közgáz előző és jelenlegi rektorának, Rostoványi Zsoltnak és Láncki Andrásnak, akik támogató levelükkel utat nyitottak a levéltárakhoz.
- * Az ÁBTL, a Budapest Archiv, a Magyar Nemzeti Levéltár, a Fővárosi Levéltár és a Corvinus Levéltár munkatársainak – név szerint az ÁBTL-nél Szőnyi Tamás mentoromnak, illetve Baracsi Erzsébetnek.
- * A könyv szereplői közül Jobbágy Gyulának, a Közgáz Klub legendás vezetőjének és a klubosoknak, különösen, akik személyes visszaemlékezéseikkel és információikkal is közreműködtek a munkában.
- * Azoknak a volt közgázos társaimnak, akik őszintén beszámoltak a fenyegető beszervezési kísérletekről, amellyel megkörnyékezték őket.
- * Az egykori demokratikus ellenzék kiemelkedő személyiségeinek, akik közreműködtek a „repülő egyetemek” c. fejezet elkészítésében, javításában és kiegészítésében.
- * Végül, de nem utolsósorban – sőt – kiemelten azoknak a támogatóknak, volt közgázos és más üzletembereknek, akik komoly anyagi szponzorálással sokat segítettek a könyv nyomtatásában – továbbá médiatámogatóknak, a Klubrádióknak.

A könyv kiadását támogatta

Dataneum Ingatlan Kft.
www.dataneum.com

FreeSoft Kft.
„Liberate Your Legacy”
www.freesoft.hu

Pek-Snack Kft.
Pek-Snack látványpékségek
www.pek-snack.hu

Rév és Társai Kereskedelmi Zrt.
www.rev-partners.hu

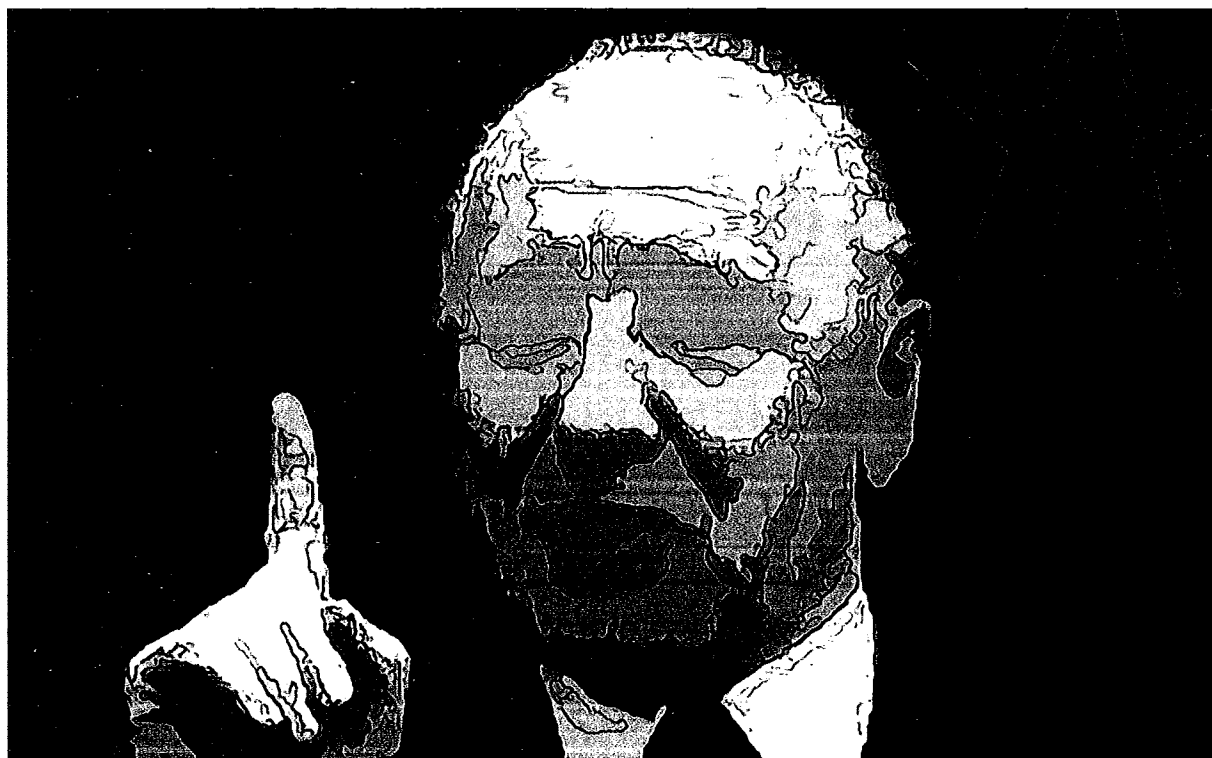

Summa Artium Alapítvány
www.summa-artium.hu

Médiapartner

Klubrádió
www.klubradio.hu

Maradok üdvözléssel:

[Handwritten signature]
Kádár János /

Ösztönözöm!

[Handwritten signature]
(Orbán Viktor)
miniszterelnök

Orbániáda

Pár éve Tereskova művésznő Orbán-kiállítása nem csak nagy port kavart. Fel is ajzotta a fantáziámat, és megpróbáltam kitalálni, milyen hatással lett volna miniszterelnökünk a művészettörténet néhány nagy (és kicsi) alakjának művészetére. A képeket Szentirmai László barátomon kívül senki nem kívánta közölni. Hát íme a tárlat:

Művészek: Nagy Zoltán bélyegtervező, Raffaello Sanzio, Hiëronymus Duquesnoy, Michelangelo Buonarotti, ismeretlen egyiptomi kőfaragó, Keith Haring, Pablo Picasso, Paul Cézanne, Vincent van Gogh, Fernando Botero, ismeretlen középkori kódex-illusztrátor, ismeretlen kínai agyagkatona-szobrász az időszámítás előtti időkből.

Budapest, 1979. február 6.

Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem
Kulturosztálya
Szentirmay László elvtársnak,
a POLVAX-klub vezetőjének
B u d a p e s t

Kedves Szentirmay Elvtárs!

Kádár János elvtárs megkapta levelét, amelyben
meghívta az egyetem politikai klubjába - a POLVAX-klubba.

A meghívásnak sajnos - sok más irányú elfoglaltsága miatt - belátható időn belül nem tud eleget tenni.

Elvtársi üdvözlettel

MINISZTERELNÖKI KABINETIRODA

Szentirmay László klubvezető úr
részére

POLTÁR Klub

I-1/ME/1083/2 (2016)

Budapest, 2016. június 15.

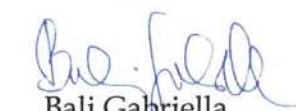
Tisztelt Uram!

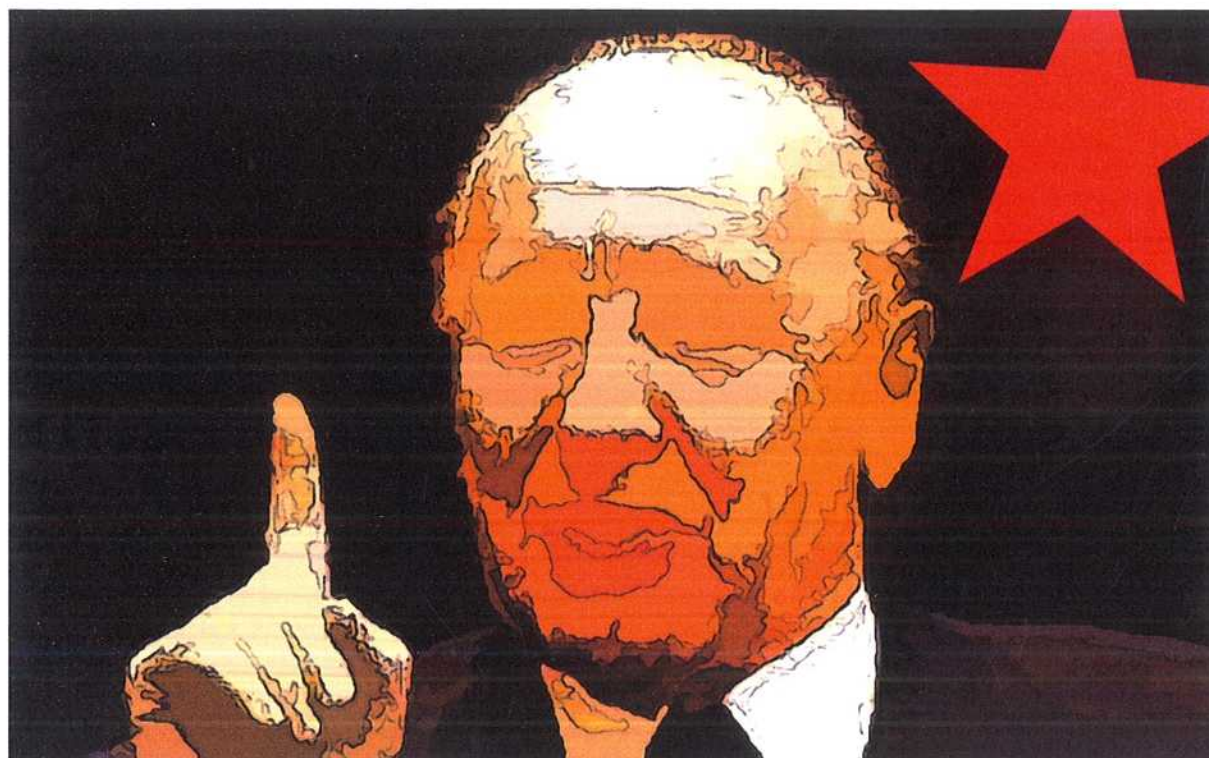
Köszönettel megkaptuk Orbán Viktor miniszterelnök úrnak küldött meghívását egy
kötetlen beszélgetésre a POLTÁR klubba.

Kérem, engedje meg, hogy ezúton tájékoztassam arról, hogy Miniszterelnök úr sűrű
hivatali programja, valamint kormányzati munkából adódó kötelezettségei nem
teszik lehetővé, hogy ellátogasson Önökhöz.

Megértésében bízva kívánok további munkájához sok sikert és jó egészséget!

Üdvözlettel:

Bali Gabriella
titkárságvezető

Maradok üdvözléssel:

[Handwritten signature]
Kádár János /

Ösztönöz!

[Handwritten signature]
(Orbán Viktor)
miniszterelnök